

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна**

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**ІХ НАУКОВИЙ КРУГЛИЙ СТІЛ
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ, АСПІРАНТІВ ТА МАГІСТРІВ**

***ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА —
ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ
ДЕРЖАВИ***

15 грудня 2017 року, м. Харків

*Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
протокол № 5 від 16 листопада 2017 року*

36 ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА-ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ: IX Науковий круглий стіл молодих вчених, аспірантів та магістрів, 15 грудня 2017 р., м. Харків: Збірник тез доповідей. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. – 514 с.

ISBN 978-966-623-636-7

До збірника увійшли тези наукових доповідей молодих вчених, аспірантів та магістрів, присвячені різним сучасним проблемам становлення громадянського суспільства і правової держави в Україні, які вміщують в себе п'ять основних напрямів: «Фундаментально-правові та історико-теоретичні проблеми забезпечення прав людини та громадянина при розбудові правової держави», «Сучасні конституційно-правові питання забезпечення прав людини та громадянина», «Цивільно-правові аспекти здійснення та захисту прав людини та громадянина», «Кримінально-правові проблеми забезпечення прав людини та громадянина, правові основи протидії злочинності в сучасних умовах», «Проблеми міжнародного та європейського права».

Редколегія: Т.Є. Кагановська, д. ю. н., проф., Заслужений юрист України (головний редактор); М. В. Даньшин, д. ю. н., проф. (заступник головного редактора); О.О. Житний, д. ю. н., проф.; Т.Л. Сироїд, д. ю. н., проф.; І. В. Венедіктова, д. ю. н., проф.; М. М. Воронов, к. ю. н., доц.

Адреса редколегії: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Інститут соціології, психології і права, юридичний факультет, майдан Свободи, 6, м. Харків 61022, т.: (057) 707-53-81

Редколегія може не поділяти погляди, викладені у збірнику. Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за їх зміст. Тези друкуються в авторській редакції.

ОРГКОМІТЕТ ІХ НАУКОВОГО КРУГЛОГО СТОЛУ

Голова Оргкомітету: **Кагановська Тетяна Євгеніївна**, декан юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України

Заступник голови Оргкомітету: **Даньшин Максим Валерійович**, заступник декана юридичного факультету з наукової роботи Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор

Координатор Оргкомітету: **Варнавська Кароліна Андріївна**, студентка 5 курсу юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Заступники координатора Оргкомітету: **Горбатова Дар'я Ігорівна**, студентка 6 курсу, член Студентського наукового товариства юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

П'ятіна Анастасія Ігорівна, студентка 6 курсу, Голова Студентського наукового товариства юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Секретар Оргкомітету: **Залєвський Владислав Едуардович**, студент 5 курсу юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Члени Оргкомітету:

Венедіктова І.В., завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор

Воронов М.М., завідувач кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент

Сироїд Т.Л., завідувач кафедри міжнародного права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор

Житний О.О., завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановні учасники!

Вітаю Вас з початком роботи IX-го Наукового круглого столу магістрів, аспірантів та молодих учених «Верховенство права – основоположний принцип правової держави»!

Сьогодні нас вкотре зібрав цей науковий захід, щоб ми якоюсь мірою наблизилися у своїх поглядах до Платона, Аристотеля чи Цицерона, які багато тисячоліть тому розпочали вивчати проблеми «ідеальної держави» та «панування закону».

Ідеал верховенства права став дуже популярним у всьому світі. До нього апелюють фахівці не лише Заходу, для якого верховенство права традиційно є однією з найвищих демократичних цінностей, а й Сходу (включаючи комуністичний Китай), Півдня і Півночі. Він давно став найважливішою складовою міжнародних актів, особливо присвячених правам і свободам людини і громадянина. Принцип верховенства права дедалі активніше входить до правової системи України, оскільки ідея «зв'язати» державну владу правом, встановивши надійний правовий заслін її необґрунтованому втручання у життя людей, створивши необхідні правові механізми для реалізації та захисту прав і свобод людини сьогодні є для нас такою жаданою метою.

Хочу зазначити, що спільними зусиллями ми можемо зробити ще один крок на шляху обговорення обраної теми та винесення слушних пропозицій і рекомендацій, що відіграватимуть важливу роль як для державної політики України в цілому, так і для науки зокрема.

Бажаю всім нам успішної праці, творчої наснаги, плідної дискусії та невичерпного прагнення служити на благо української науки!

**Декан юридичного факультету,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
Кагановська Т.Є.**

ПОРУШЕННЯ УКРАЇНОЮ ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРІШЕННЯ

Александрова Єлизавета Юріївна, студентка III курсу
Полтавського юридичного коледжу Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого
e-mail: liza.aleksandrova.1999@bk.ru

Ключові слова: Європейський суд з прав людини; порушення вимог; Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.

Основний текст

Україна 17 липня 1997 р. ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. і тим самим взяла на себе зобов'язання гарантувати права, закріплені в ній, та визнала юрисдикцію Європейського суду з прав людини з питань тлумачення й застосування цієї Конвенції. Пункт 1 ст. 6 Конвенції серед прав, які повинні гарантуватися державами, закріплює право кожного на справедливий і публічний судовий розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків [1, с. 11].

Відповідно до ч. 1 ст. 9 Конституції України положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод є частиною національного законодавства України [2, с. 8]. Також згідно із ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди зобов'язані застосовувати при розгляді справи Конвенцію та практику Європейського суду з прав людини як джерело права [3]. Проблема порушення Україною вимог Європейського суду з прав людини є актуальною, бо у нашому законодавстві право на справедливий суд передбачене, але воно неодноразово порушувалося і порушується з боку розгляду деяких категорій справ нашими судами. У таких випадках громадянам нашої держави залишається сподіватися лише на перегляд цієї справи Європейським судом з прав людини і винесенням правомірного рішення. За результатами діяльності ЄСПЛ у 2012 році Україна посіла четверте місце серед держав-учасниць Конвенції за кількістю поданих скарг до цієї міжнародної судової установи. Згідно з даними, оприлюдненими у щорічному звіті про результати діяльності Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, станом на 31 грудня 2012 року у ЄСПЛ на розгляді перебувало 128 100 справ проти держав-учасниць Конвенції, з них проти України — 10 450 справ. Станом на 31 грудня 2015 року у Європейському суді перебувало 64 850 справ проти держав-сторін Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, з яких 13 850 —

проти України, що становить 21,4 % від загальної кількості справ. Загалом за зазначений рік Судом розглянуто 83 справи проти України [5].

Серед найбільш поширених проблем, що призвели до порушення Конвенції є: тривале провадження досудового слідства у кримінальних справах та тривалий розгляд справ судами; погане поводження щодо особи, яка перебуває під контролем держави (в місцях досудового тримання під вартою або в місцях виконання покарань); неефективність розслідування кримінальних справ, яке проводилось правоохоронними органами за фактами смерті, зникнення осіб, а також за фактами поганого поводження зі сторони представників державних органів, передусім у місцях досудового тримання осіб під вартою або в місцях виконання покарань; недоліки законодавства та судової практики, які призводять до тримання особи під вартою без належної законної підстави; недоліки судової практики, що призводять до порушення права особи на справедливий судовий розгляд.

Недоліки застосування кримінального процесуального законодавства України щодо порушення прав та основоположних свобод людини за статтями 3, 5, 6 Конвенції призводять також до фінансових втрат державного бюджету України у зв'язку із виконанням рішень ЄСПЛ щодо відшкодування шкоди, завданої такими діями, в тому числі судів. Наприклад, за даними Секретаріату Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини у 2011 та 2012 роках на виконання рішень ЄСПЛ по суті скарг з державного бюджету України було сплачено 2 млрд грн та 3 млрд грн відповідно. Ці кошти могли бути направлені на розвиток нашої країни чи на благо підростаючого покоління, але через недосконалість і несправедливість судових рішень держава їх витрачає на відшкодування збитків, які ж завдає національне правосуддя.

Європейський суд з прав людини у 2016 році виніс 73 рішення щодо України. Це значно більше в порівнянні з попереднім роком, в якому винесено 51 рішення. Найбільше порушень, знайдених в Україні, стосувалися права на свободу і безпеку, нелюдське та принизливе ставлення, права на чесний суд і ефективне лікування. Станом на 31 грудня на розгляді ЄСПЛ перебувало близько 80 тисяч подань. Найбільше з них стосувалося України - 23%, Туреччини (16%), Угорщини (11%) та Росії (10%) [4].

Як свідчить практика, непоодинокими були випадки відсутності реагування судів першої інстанції на повідомлення обвинувачених про застосування до них незаконних методів проведення дізнання і досудового слідства. Порушення вимог п. 1 ст. 6 Конвенції були констатовані у таких рішеннях ЄСПЛ, винесених у 2011-2012 роках: «Паскал проти України» (рішення ЄСПЛ від 15 вересня 2011 року), «Буров проти України» (рішення ЄСПЛ від 17 березня 2011 року), «Коробов проти України» (рішення ЄСПЛ від 21 липня 2012 року),

«Іззетов проти України» (рішення ЄСПЛ від 15 вересня 2011 року), «Тодоров проти України» (рішення ЄСПЛ від 12 січня 2012 року) та ін. Суди першої та апеляційної інстанції зобов'язані ефективно реагувати на заяви про застосування незаконних методів дідання та досудового слідства [7].

Суди в цілому дотримуються вимог статей 3, 5, 6 Конвенції, однак не достатньо готові до практичного впровадження підходів і позицій ЄСПЛ.

Застосовуючи практику ЄСПЛ, суди не завжди чітко й однозначно розуміють, у чому полягає правовий зміст такого застосування. Тому досить поширеним у діяльності судів є абстрактне посилання на практику ЄСПЛ без вказівок на конкретне рішення міжнародного судового органу. Часто в судових рішеннях міститься посилання на конкретне рішення ЄСПЛ, але без зазначення співвідносності його з нормами національного права й обставинами конкретної справи. Ще однією проблемою є відсутність єдиних критеріїв застосування практики ЄСПЛ [6].

З огляду на зазначене судам при здійсненні судочинства необхідно ширше застосовувати норми міжнародного права. Зважати, що обов'язковим є не тільки врахування рішень ЄСПЛ, постановлених щодо України, а й застосування поряд із нормами національного законодавства України норм Конвенції та практики ЄСПЛ і щодо інших країн-учасниць Конвенції з метою недопущення порушення прав людини та основоположних свобод. Ухвалюючи рішення у кримінальних справах (провадженнях), з метою недопущення неправильного тлумачення та застосування норм Конвенції у контексті кожної конкретної справи свої висновки підтверджувати практикою ЄСПЛ, викладеною у його рішеннях.

Для того, щоб усунути виявлені недоліки та для подальшого покращення роботи судів потрібно:

1) кожного року проводити узагальнення практики застосування судами положень Конвенції та практики ЄСПЛ при здійсненні судочинства та направляти матеріали узагальнень разом із копіями відповідних рішень до Верховного Суду;

2) незалежність судової влади, її рівноправність з іншими гілками державної влади є ознаками правової держави, в якій кожен громадянин має право на захист своїх прав і свобод повноважним, незалежним, неупередженим і об'єктивним судом. Тому важливою гарантією є також незалежність і безсторонність суду;

3) з огляду на неодноразові довготривалі затримки при призначенні судових засідань, організації технічного запису засідань та оголошення вироку, потрібно забезпечувати розгляд справ заявника національними судами в розумний строк.

Аналізуючи практику Європейського суду з прав людини щодо України, можна зробити висновок, що причини порушення прав людини частіше за все полягають у недосконалому законодавстві нашої держави або в його практичному застосуванні державними органами та судовими інстанціями.

Україна крок за кроком перебуває на шляху до утвердження верховенства права. Можна сподіватися, що у майбутньому застосування положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Суду з прав людини національними органами та судовими інстанціями дозволять уникати констатації Європейським судом порушення Україною положень Конвенції.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Застосування в Україні. — К.: Міністерство юстиції України, 2006.
2. Конституція України. Харків: Право, 2016. 82 с.
3. Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 №3477-IV. ВВРУ. 2006.
4. ЄСПЛ у 2016 році виніс значно більше рішень щодо України [Електронний ресурс]. — 2016. — Режим доступу до ресурсу: <https://eu.prostir.ua/news/271866.html>.
5. Звіт Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <http://justks.gov.ua/zvit-uryadovogo-upovnovazhenogo-u-spravah-yevropeyskogo-sudu-z-prav-lyudini-za-2015-rik/>.
6. Право на справедливий суд: практика Європейського суду з прав людини щодо України [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <https://helsinki.org.ua/2016/07/pravo-na-spravedlyvyj-sud-praktyka-evropejskoho-sudu-z-prav-lyudyny-schodo-ukrajiny/>.
7. Узагальнення практики застосування статей 3, 5, 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: http://zib.com.ua/ua/print/33771_uzagalnennya_praktiki_zastosuvannya_statey_3_5_6_konvencii_p.html

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ВІДМОВУ ВІД ЗАХИСНИКА

Анпілогов Владислав Ігорович

курсант 4-го курсу факультету №1
Харківського національного університету внутрішніх справ

Ключові слова: кримінальне провадження, захисник, гарантії прав, відмова від захисника.

Згідно зі ст. 59 Конституції України кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. В рамках кримінального процесуального законодавства дана норма реалізується в положеннях ст. ст.45-54 КПК України.

Захисник є важливим суб'єктом сторони захисту та залучається у більшості кримінальних проваджень. Він здійснює ряд важливих функцій, таких як надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань; складання заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру; захист прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування у кримінальному провадженні, особи, стосовно якої розглядається питання про видачу іноземній державі (екстрадицію); надання правової допомоги свідку у кримінальному провадженні; надання правової допомоги під час виконання та відбування кримінальних покарань тощо.

Правом відмовитись або замінити захисника, відповідно до ст. 54 КПК України, наділений підозрюваний і обвинувачений. Слід звернути увагу на те, що законодавець вказує на певну категорію кримінальних проваджень, в яких участь захисника є обов'язковою (ст. 52 КПК України). В таких випадках відмова не приймається. Відповідно, підозрюваному, обвинуваченому роз'яснюється неможливість відмовитися від захисника, а лише замінити його. При цьому в чинному КПК відсутня норма, яка б вказувала на кількість разів, коли можна здійснити заміну захисника. З цього виходить, що, теоретично, підозрюваний, обвинувачений може заявляти клопотання про здійснення такої заміни необмежену кількість раз. Це є черговою прогалиною в кримінальному процесуальному праві нашої країни. Через це виникають випадки зловживання своїми процесуальними правами з боку підозрюваного, обвинуваченого. Неодноразова відмова від захисника за призначенням без обґрунтування своєї позиції або ж із повторенням одних і тих же підстав може свідчити про зловживання підозрюваним, обвинуваченим своїми правами з метою затягування досудового розслідування або судового розгляду. Очевидно, що у таких випадках слідчий, прокурор або суд має право

відмовити в задоволенні клопотання підозрюваного, обвинуваченого із докладним обґрунтуванням мотивів з яких прийнято таке рішення. У противному випадку, така відмова може бути розцінена як обмеження права підозрюваного, обвинуваченого на вільний вибір захисника.

Як вказує Ю.П. Янович, відмова від запрошеного чи призначеного захисника може бути обумовлена різними причинами, наприклад, бажанням підозрюваного чи обвинуваченого мати іншого захисника, намірами підзахисного захищати себе особисто та ін. Підозрюваний чи обвинувачений не зобов'язаний пояснювати слідчому мотиви відмови від захисника [1, с. 22]. Слід підтримати вченого та зауважити, що у КПК України неможливо визначити підстави для відмови від захисника, оскільки передбачити усі правові ситуації, що виникають під час кримінального провадження, неможливо. Разом з тим, вважаємо, слідчий, прокурор, суд при прийнятті відмови від захисника повинен з'ясувати у підозрюваного, обвинуваченого причини такої відмови.

Слід зазначити, що відповідно до ч. 2 ст. 54 КПК України відмова від захисника або його заміна повинна відбуватися виключно в присутності захисника після надання можливості для конфіденційного спілкування. Така відмова або заміна фіксується у протоколі процесуальної дії. Порушення вказаного права констатовано у рішення ЄСПЛ по справі «Яременко проти України» від 12.09.2008 року, оскільки відмова від захисника була зроблена обвинуваченим без участі захисника під тиском працівників міліції, за відсутності законних підстав для усунення захисника, що потягло порушення ч. 3 (с) ст. 6 Конвенції [2].

З урахуванням вищевикладеного, слід зрозуміти, що у правозастосовній діяльності є певні проблемні моменти, пов'язані із реалізацією права підозрюваного, обвинуваченого на відмову від захисника. У зв'язку з тим, вважаємо, що положення КПК України потребують доповнень, зокрема, з приводу встановлення кількості разів, коли можна здійснити заміну захисника.

Список використаних джерел:

1. Янович Ю.П. Захисник на попередньому слідстві: лекція / Ю.П.Янович. – Харків : Ун-т внутр. справ, 1995. - 32 с.
2. Рішення Європейського суду з прав людини від 12.09.2008 по справі «Яременко проти України» (Заява N 32092/02). // Офіційний вісник України. – 2009. - № 2. - Стор. 434. - Стаття 74.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 ХНУВС, кандидат юридичних наук Фоміна Тетяна Григорівна

СРАВНИТЕЛЬНО – ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ТРУДОВОГО ДОГОВОРА ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ И УКРАИНЫ

Ахмедов Рамал Джалал оглы
студент-магистр ХНУ имени В.Н.Каразина
юридического факультета
email: seniseviremdamla@gmail.com

Ключевые слова: трудовой договор.

Отношения индивидуального трудового найма оформляется юридически в виде трудового договора, который заключается в основном непосредственно между работником и собственником. [1. с.80]

В юридической теории указанных государств трудовой договор рассматривается как главный инструмент трудового права, вокруг которого группируются такие вопросы, как трудовой договор, рабочее время, заработная плата, дисциплина труда, время отдыха, охрана труда и тому подобное. [2. с.80]

Рассмотрение трудового договора в правовой науке, как правило, предусматривает освещение следующих вопросов: сущность, субъекты, содержание, форма, разновидности трудового договора, а также анализ взаимоотношений сторон с момента их встречи и контактов на рынке труда и до прекращения этих отношений. [3. с.81]

Сущность трудового договора заключается в том, что работник обязуется работать на конкретного нанимателя за определенную заработную плату и при условии юридического подчинения.

Особое внимание уделяется добровольности трудового договора как антипода принудительного труда. Это проявление свободы выбора партнера, свобода от экономического принуждения, свобода прекращения трудового договора. [4. с.81]

Нужно подчеркнуть, что трудовые договоры заключаются свободно, как это и предусмотрено в ч.5 ст. 35 Конституцией АР – трудовой договор заключается свободно. Никто не может быть принужден заключить трудовой договор. Согласно ч.1 ст. 43 КУ каждый имеет право на труд, что включает возможность зарабатывать себе на жизнь трудом, который он свободно выбирает или на который свободно соглашается.

В Украине и Азербайджанской Республике установлено, что форма трудового договора является произвольной и зависит от воли сторон, но законодательство или коллективный договор могут предусмотреть обязательность письменной формы. Это находит свое отражение в ст. 44 Трудового Кодекса АР, и в ст. 24 КЗоТ Украины.

Субъектами трудового договора является работодатели (собственники) и работники. Как и указано в ст. 21 КЗоТ Украины трудовым договором является соглашение между работником и собственником предприятия, учреждения, организации или уполномоченным им органом или физическим лицом. А согласно ч.2 ст. 42 Трудового Кодекса АР одной из сторон трудового договора является работодатель, а второй – работник.

К правам собственника принадлежит право издавать обязательные нормативные акты для своего персонала (правила внутреннего распорядка и т.д), право определить структуру персонала, порядок работы, контролировать выполнение рабочим своих трудовых обязанностей, применить взыскание в случае нарушения установленных правил и тому подобное. [5. с.82]

Правам собственника должны соответствовать обязанности работника, среди которых выделяют: обязательства выполнить определенную соглашением работу с подчинением внутреннему трудовому распорядку, честность, добросовестность, и тому подобное. К дополнительным обязанностям могут принадлежать такие, как информирование работодателя по вопросам, касающихся трудовой деятельности, выявление уважения к нему, неразглашении коммерческой тайны и секреты производства. [6. с.82]

В обязанности собственника входит: фактическое предоставление работы; обеспечение безопасности труда; определение размеров оплаты за труд и ее выплата; определение норм труда и норм расценок труда, перечень прав в законодательстве предусматривается ст. 54 Трудового Кодекса АР – обеспечение условий труда.

К середине XX в. права наймодателя ограничивались только положением, касающиеся охраны труда женщин и молодежи (минимальный возраст приема на работу, запрет привлекать женщин и подростков к опасным и вредным для здоровья работ). В последние десятилетия было приняты законы о запрете дискриминации по различным признакам: расы, цвета кожи, национального или социального происхождения, религиозных и политических учреждений и тому подобное. В каждой стране существует свой перечень оснований запрета дискриминации при найме на работу.

По Трудовому Кодексу АР предусматривается, что трудовой договор заключается в индивидуальном порядке с указанием предусмотренных в статье 54 настоящего Кодекса условий труда, а также согласованных сторонами дополнительных условий, трудовой

функции работника и обязательств сторон. Так же предусматривается заключение трудового договора и в коллективном порядке. При выполнении соответствующих работ, оказании услуг (ремонтно-строительные, погрузочно-разгрузочные, бытовые, торговые, посевные, животноводческие работы) двумя и более рабочими группами в коллективном порядке заключение трудового договора допускается в письменного согласия каждого члена коллектива (бригады, рабочей группы). В этом случае работники для заключения коллективного трудового договора с работодателем уполномочивают одного представителя.

Касательно возрастного ценза при приеме на работу, в законодательстве стран регламентированы следующие положения: трудовой договор может быть заключен с физическими лицами, достигшими пятнадцати лет. При заключении трудового договора с лицами от пятнадцати до восемнадцати лет требуется письменное согласие одного из родителей или усыновителей, опекунов или законно заменяющих их лиц – ч. 4 ст. 46 Трудового Кодекса АР. В соответствии со ст. 188 КЗоТ Украины не допускается прием на работу лиц моложе шестнадцати лет. С согласия одного из родителей или лица, его заменяющего, могут, как исключение, приниматься на работу лица, достигшие шестнадцати лет.

Работник не может быть допущен к работе без заключения трудового договора, оформленного приказом или распоряжением собственника, или уполномоченного им органа, и сообщения центрального органа исполнительной власти по вопросам обеспечения формирования и реализации государственной политики по администрированию единого взноса на общеобязательное государственное социальное страхование о принятии работника на работу в порядке, установленном Кабинетом Министров Украины.

Документы, представляемые работником при заключении трудового договора. При заключении трудового договора по законодательству обеих стран граждан обязан предъявить паспорт или другой документ, удостоверяющий личность, трудовую книжку, а в случаях, предусмотренных законодательством – также документ об образовании (специальности, квалификации) о состоянии здоровья и другие документы. Исключением из этого перечня по Трудовому Кодексу АР является предоставление свидетельства о государственном социальном страховании (за исключением тех, кто начинают трудовую деятельность). Запрещается требовать от работника, вступающих в трудовые отношения, дополнительные документы, а также не соответствующих особенностям работы (сведения об их партийной и национальной принадлежности, происхождения, регистрации места жительства или пребывания и документы, представление которых не предусмотрено законодательством).

Испытания при приеме на работу регламентировано в Трудовом Кодексе АР и КЗоТ Украины. Испытание устанавливается с целью проверки профессионального уровня работника, умения им выполнить соответствующие трудовые функции. Как правило испытание устанавливается на срок не более трех месяцев.

В период испытания на работников распространяется законодательство о труде. Трудовой договор без прямого указания на испытание считается заключенным без установления испытания.

Испытание не устанавливается при заключении трудового договора: с лицами, не достигшими 18 лет; занявший соответствующую должность по конкурсу; беременным женщинами и женщинами с ребенком, не достигшим трехлетнего возраста, а также мужчинами, самостоятельно воспитывающих ребенка в возрасте до трех лет; лицами, впервые принятыми на работу по специальности (профессии) по завершении учебного заведения; лицами, избранными на оплачиваемую выборную должность; лицами, с которыми заключен трудовой договор на срок до двух месяцев; в других случаях, определяемых по соглашению сторон.

В случае установления собственником или уполномоченным им органом несоответствия работником занимаемой должности, на которую он принят или выполняемой работе, он имеет право в течение срока испытания уволить такого работника, письменно предупредив его об этом за три дня. Расторжение трудового договора по этим основаниям может быть обжаловано работником в порядке, установленном для рассмотрения трудовых споров по вопросам увольнения.

Если срок испытания истек, а работник продолжает работать, то он считается выдержавшим испытание, и последующее расторжение трудового договора допускается только на общих основаниях.

Вопрос о регулировании отношений касательно сроков трудового договора регламентирован в ст. 23 КЗоТ Украины; трудовой договор может быть: 1) бессрочным, заключаемым на неопределенный срок; 2) на определенный срок, установленный по согласованию сторон; 3) заключаемым на время выполнения определенной работы. Как исключение, в Трудовом Кодексе АР, предусмотрено что срочный договор устанавливается перечень оснований для заключения срочного трудового договора.

Срочный трудовой договор заключается в случаях, когда трудовые отношения не могут быть установлены на неопределенный срок с учетом характера предстоящей работы или условий ее выполнения, или интересов работника и в других случаях, предусмотренных законодательными актами.

В науке трудового права существует несколько подходов к классификации оснований прекращения трудового договора. Общими основаниями является: по инициативе работника; по инициативе работодателя; по другим основаниям.

Работник имеет право расторгнуть трудовой договор, заключенный на неопределенный срок, предупредив об этом собственника или уполномоченный им орган письменно за две недели. А согласно Трудовому законодательству АР этот срок составляет один календарный месяц.

В Трудовых кодексах стран установлены основания и перечень оснований прекращения трудового договора из каждого основания, которые регламентируются в статьях настоящего Кодекса.

Основания прекращения трудового договора по КЗот Украины регламентировано в ст. 36 настоящего Кодекса, согласно которому основанием прекращения трудового договора есть: 1) соглашение сторон; 2) истечение срока (пункты 2 и 3 статья 23), кроме случаев, когда трудовые отношения фактически продолжаются и ни одна из сторон не потребовала их прекращения; 3) призыв или поступление работника или владельца – физического лица на военную службу, направление на альтернативную (невоенную) службу, кроме случаев, когда за работником сохраняются место работы, должность в соответствии с частями третьей и четвертой статьи 119 настоящего Кодекса; 4) расторжение трудового договора по инициативе работника (статье 38,39), по инициативе собственника или уполномоченного им органа (статьи 40,41) или по требованию профсоюза или иного уполномоченного на представительство трудовым коллективом органа (статья 45); 5) перевод работника, с его согласия, на другое предприятие, в учреждение, организацию или переход на выборную должность; 6) отказ работника от перевода на работу в другую местность вместе с предприятием, учреждением, организацией, а также отказ от продолжения работы в связи с изменением существенных условий труда; 7) вступления в законную силу приговора суда, которым работник осужден (кроме случаев освобождения от отбывания наказания приговора) к лишению свободы или к иному наказанию, исключает возможность продолжения данной работы; 7-1) вступления в законную силу судебного решения, согласно которому работника привлекли к ответственности за коррупционное правонарушение связанное с нарушением ограничений, предусмотренных Законом Украины "О способах предотвращения и противодействия коррупции"; 7-2) на основаниях, предусмотренных Законом Украины "Об очистке власти"; 8) основания, предусмотренные контрактом; 9) основания, предусмотренные другими законами. В Трудовом Кодексе АР основания закреплены в ст. 68, а именно таковыми являются: а) инициатива одной из сторон; б) истечение срока трудового договора; в)

изменение условий труда; г) в связи со сменой собственника предприятия (работники, указанные во второй части статьи 63 настоящего Кодекса); д) случаи, не зависящие от воли сторон; е) случаи, определенные сторонами в трудовом договоре.

Сравнивая трудовое законодательство Украины и Азербайджанской Республики, мы видим, что при заключении трудового договора дискриминация не допускается. Проводя сравнительный анализ, мы можем видеть отличие в сроках письменное предупреждающих работников – работодателя о прекращение трудового договора, также отличие прослеживается в основаниях прекращения трудового договора и порядке преимущественного права оставления на работе и тому подобное.

Список используемой литературы:

1. А. С. Мацка сравнительное трудовое право [1-6. с.80-82] (стр. №79-103)
2. КЗоТ Украины от 10 декабря 1971 года № 322 – VIII
3. Трудовой Кодекс Азербайджанской Республики от 1 февраля 1999 года № 618IQ

Научный руководитель: к.н.ю., доцент Кулачок – Титова Л. В.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ПІДГОТОВЧОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Бабасва Олександра Володимирівна

асистент кафедри кримінального процесу та
оперативно-розшукової діяльності Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
e-mail: bav2304@gmail.com

Ключові слова: кримінальне провадження, підготовче провадження, засади кримінального провадження, оскарження судових рішень.

На стадії підготовчого провадження набувають певних коректив засади кримінального провадження, зокрема значні особливості передбачено щодо реалізації засади забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності (ст. 24 КПК України).

Як зауважує дослідник цього питання В. І. Маринів, ця засада полягає у тому, що кожному гарантується право на перегляд рішення суду, що стосується його прав, свобод чи інтересів, судом вищого рівня в порядку, передбаченому процесуальним законодавством, з метою забезпечення виправлення вищестоящим судом помилок, допущених нижчим судом, гарантування прав і законних інтересів учасників процесу, утвердження законності і справедливості судочинства; при цьому вказана засада тісно пов'язана із принципами законності, змагальності, доступу до правосуддя, диспозитивності [1, с. 4]. Разом з тим, у підготовчому провадженні вона реалізується не в повному обсязі, оскільки не всі рішення суду, які приймаються за його результатами, підлягають оскарженню.

У період дії КПК України від 1960 р. фахівці пропонували задля розширення змагальних засад у цій стадії передбачити можливість оскарження рішень про повернення справи прокурору, про призначення справи до судового розгляду, про направлення справи за підсудністю тощо [2, с. 342]. Проте на сьогодні ч. 4 ст. 314 КПК України передбачає апеляційне оскарження лише щодо ухвали про повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. В інших нормах КПК України також передбачається можливість оскарження судових рішень, прийнятих у підготовчому провадженні про закриття кримінального провадження. Так, ч. 9 ст. 284 КПК України передбачає можливість апеляційного оскарження ухвали суду про закриття кримінального провадження, а ч. 5 ст. 288 КПК України – ухвали суду про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності. Щодо судових рішень, які приймаються у кримінальному провадженні на підставі угод, то особливості щодо обмеження підстав для оскарження вироку на підставі угоди встановлено ст. ст. 394 та ч. 4 ст. 475 КПК України, тоді як щодо рішення суду про відмову у затвердженні угоди оскарження не передбачено. Не передбачено такої можливості й щодо інших рішень, які приймаються у підготовчому провадженні: щодо призначення судового розгляду, вирішення питання щодо підсудності, вирішення питань, пов'язаних з підготовкою до судового розгляду тощо.

З урахуванням викладеного, можна диференціювати рішення, які приймаються судом у підготовчому провадженні, на ті, що підлягають оскарженню, і ті, щодо яких такої можливості не передбачено. В свою чергу, можна дійти висновку, що можливість оскарження передбачена щодо всіх рішень суду по суті кримінального провадження і частково – щодо тих, що мають контрольний характер відносно досудового розслідування. Натомість рішення організаційно-розпорядчого характеру оскарженню не підлягають, що пояснюється їх природою і вимогами якнайшвидшого призначення судового розгляду.

Не підлягають оскарженню і негативні рішення суду про застосування альтернативних порядків кримінального провадження у підготовчому провадженні. У зв'язку із цим варто звернути увагу на деякі проблеми оскарження таких рішень. Так, науковці звертають увагу на те, що ухвала суду про відмову у задоволенні клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності оскарженню не підлягає. На думку В. І. Мариніва, подібний підхід є неправильним, і виключає можливість виправлення помилок чи порушень, допущених судом у вирішенні відповідного питання, що шкодить як інтересам підозрюваного, обвинуваченого, так і суспільства, які полягають у звільненні відповідної особи від кримінальної відповідальності. Адже необґрунтована відмова суду у задоволенні клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності можлива, коли суд неправильно визначає вид і характер підстави для звільнення особи від кримінальної відповідальності (наприклад, тлумачить імперативну підставу як дискреційну, або об'єктивну – як суб'єктивну); необґрунтовано застосовує дискрецію при вирішенні даного питання; ігнорує або неправильно тлумачить надані прокурором докази на підтвердження обставин, що свідчать про можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності; залишає відповідне рішення без вмотивування тощо [3, с. 84]. На думку учених, у подібних випадках сторони кримінального провадження, насамперед прокурор та підозрюваний, обвинувачений повинні наділитися правом оскаржити незаконну, необґрунтовану або невмотивовану ухвалу суду з даного питання [4, с. 43].

Де в чому аналогічна ситуація має місце щодо рішення суду про відмову у затвердженні угоди. Як зауважує Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, така ухвала, з огляду на системне тлумачення глави 35 КПК, а також зважаючи на закріплений у статтях 394, 424 КПК перелік судових рішень, що підлягають оскарженню, в тому числі й судові рішення, ухвалені на підставі угод, в апеляційному та, відповідно, в касаційному порядках оскарженню не підлягають [5, с. 45]. Одночасно, прокурор не може повторно звернутися з угодою у одному кримінальному провадженні, що створює проблему неможливості жодного впливу на ситуації прийняття судом незаконних та необґрунтованих рішень з цього приводу, в чому вбачається порушення засади оскарження судових рішень. Науковці та практики пропонують різні шляхи виправлення вказаної проблеми. Так, у методичних рекомендаціях органів прокуратури зазначається, що зазначене вимагає від прокурорів особливо уважного ставлення до складання та затвердження обвинувального акта, який направляється в суд з угодою про визнання винуватості, у повній відповідності з вимогами кримінального процесуального закону [6, с. 59]. Деякі дослідники вважають за

необхідне передбачити в КПК України можливість оскарження відмови суду в затвердженні угоди в апеляційному порядку [7, с. 300].

На наш погляд, вказані ситуації (як щодо відмови суду у задоволенні клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, так і відмови у затвердженні угоди) повинні розглядатися не ізольовано, а в єдиному контексті. Неможливість їх оскарження зацікавленими особами може розцінюватися як порушення засади оскарження судових рішень, тож і в одному, і в іншому випадку законодавчо має бути передбачено ситуації їх апеляційного оскарження, як і тих судових рішень, що приймаються по суті кримінального провадження за результатами підготовчого провадження.

Особливості оскарження передбачені і для вироку суду на підставі угод, оскільки для сторін угод положеннями статей 394 та 424 КПК України встановлюються істотні обмеження щодо оскарження. Однак вказані особливості реалізації засади оскарження рішень суду зумовлені не природою підготовчого провадження, а виключно специфікою інституту кримінального провадження на підставі угод.

Отже, застосування засади оскарження судових рішень на стадії підготовчого провадження є суттєво обмеженим, що ставить під загрозу реалізацію інших засад кримінального провадження на цій стадії і зумовлює потребу зняття встановлених законодавством обмежень щодо оскарження зацікавленими особами відповідних судових рішень, що приймаються у підготовчому провадженні.

Література

1. Марынин В. И. Принцип обеспечения права на обжалование судебных решений в уголовном производстве Украины // Закон и Жизнь. – 2016. – № 1/2. – С. 72–76.
2. Бобик Т. П. Проблемні питання принципу змагальності на стадії попереднього розгляду справи суддею // II Всеукраїнські наукові читання з кримінальної юстиції пам'яті професора В. П. Колмакова : матеріали 18-19 берез. 2011 р. - Одеса : Фенікс, 2011. - С. 340-342.
3. Маринів В.І. Деякі проблеми апеляційного перегляду судових рішень про закриття кримінального провадження зі звільненням особи від кримінальної відповідальності // Вісник прокуратури. – 2014. – № 8. – С. 81–91.
4. Кобернюк В. М. Взаємодія суду, прокурора та інших учасників кримінального провадження при прийнятті рішення про закриття кримінального провадження зі звільненням обвинуваченого від кримінальної відповідальності // Часопис Академії адвокатури. – 2012. – № 4. – С. 44-52.

5. Узагальнення судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ: затв. 22 січня 2014 р. – К., 2014. – 60 с.

6. Методичні рекомендації «Повноваження прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод»: Схвалено науково-методичною радою при Генеральній прокуратурі України (протокол № 6 від 27 вересня 2013 року). – К.: Генеральна прокуратура України, 2013. – 101 с.

7. Лапкін А.В. Проблеми участі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угоди про визнання винуватості // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право». – 2012. – Вип. 11 (1000). – С. 297-301.

Науковий керівник: завідувач кафедри кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, д. ю. н, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України Шило Ольга Георгіївна

СУТНІСТЬ ПРАВОВІДНОСИН ІЗ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ У ЗВ'ЯЗКУ З ТИМЧАСОВОЮ ВТРАТОЮ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ

Божко Дар'я Валеріївна

Здобувач Науково-дослідного інституту
правового забезпечення інноваційного розвитку
Академії правових наук України
email: d.bozhko25345@ukr.net

Ключові слова: правовідносини, суттєві ознаки, загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.

Актуальність теми: Правовідносини завжди були в центрі уваги учених-правознавців. Як справедливо зауважував ще в 1958 р. С. Ф. Кечек'ян, замкнутися в рамках норми права й не бачити його в суспільних відносинах – значить ніколи не дійти до засобів реалізації норми права, до перевірки законності [1, с. 38]. Однак, незважаючи на наявність достатньо серйозних розробок у царині дослідження правовідносин ця проблема залишається актуальною. Це зумовлено тим, що мають місце різноманітні погляди на саму суть проблеми, зміст та оцінку

правовідносин, а розвиток законодавства, потреби в розумінні об'єктивних підстав їх правового регулювання вимагають також поглибленого розуміння проявів їх галузевих особливостей.

Правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності виступають одним з різновидів соціально-страхових, які, у свою чергу, є складником відносин правових, і характеризуються загальними ознаками, притаманними всім правовідносинам, в тому числі й соціально-страховим, а відрізняються своїми специфічними особливостями. Беручи це до уваги, можемо стверджувати, що між правовідносинами, соціально-страховими правовідносинами і правовідносинами із соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності існує взаємозв'язок загального, особливого і спеціального.

Є сенс погодитися з О. А. Дмитрик, яка вирізняє коло істотних ознак правовідносин: а) вони виникають на підставі норм права; б) характеризуються наявністю у сторін суб'єктивних юридичних прав та обов'язків; в) становлять собою суспільний зв'язок конкретних осіб; г) здійснення ними своїх суб'єктивних прав та юридичних обов'язків забезпечується можливістю державного примусу [2, с. 14].

Декларація МОП основних принципів та прав у світі праці (1988 р.) [3] виходить з нижченаведених фундаментальних положень: а) соціальна справедливість має найбільшу значущість у забезпеченні умов загального й міцного миру; б) економічне зростання має найбільшу значущість, але не є достатнім для досягнення рівності, соціального прогресу й викорінення бідності; в) політика економічна й соціальна повинні бути компонентами, що підсилюють один одного, сприяють створенню умов для широкомасштабного і стійкого розвитку; г) для зусиль по збереженню зв'язків між соціальним прогресом та економічним зростанням особливе значення й сенс має гарантія дотримання фундаментальних принципів і прав у царині праці.

При цьому, Міжнародна організація праці нагадала державам, що (а) вільно вступаючи до МОП, усі її члени підтримали принципи та права, закріплені у Статуті [4] й у Філадельфійській декларації [5], і взяли на себе зобов'язання домагатися реалізації всіх цілей МОП, використовуючи для цього всі наявні в їх розпорядженні засоби з повним урахуванням притаманних їм особливостей, і (б) ці принципи та права втілились і розвинулись у формі конкретних прав та обов'язків у конвенціях, визнаних фундаментальними як у самій МОП, так і поза її межами.

Розглянемо далі якомога детальніше суттєві ознаки досліджуваного різновиду правових відносин.

1) Публічність. Публічний характер правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності засвідчує преамбула Рекомендації МОП №29 «Про загальні принципи страхування у разі хвороби» (1927 р.) [6] яка виходить з того, що (а) підтримка робочої сили здоровою й енергійною має важливе значення не тільки для самих трудящих, а й для будь-якого колективу, який бажає розвивати свої виробничі можливості; (б) цього розвитку можна досягти тільки шляхом постійного й систематичного застосування запобіжних заходів з метою уникнення або компенсування будь-якої втрати продуктивності праці трудящих; (в) кращим запобіжним заходом для цього є створення системи соціального страхування, яка надає особам, до яких вона застосовується, чітко визначені права. Не випадково у ст. 6 Конвенції МОП №24 «Про страхування на випадок хвороби працівників промислових і торговельних підприємств та домашніх служників» (1927 р.) [7] говориться: хоча страхування на випадок хвороби і здійснюється автономними установами, вони перебувають під адміністративним і фінансовим контролем компетентного державного органу, який не має на меті отримання прибутку.

2) Комплексність. Соціально-страхові правовідносини у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності не є однорідними за своїм змістом, а утворюють певну систему (комплекс) – упорядковану сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою складників, що має відносну самостійність, органічну єдність, характеризується внутрішньою цілісністю й автономністю функціонування. Указана система включає правовідносини: а) між страхувальником і застрахованою особою з приводу здійснення соціального страхування цієї особи; б) між страхувальником і страховиком щодо внесення останньому страхових внесків за застрахованого; в) між страховиком або уповноваженими ним органами (особами) і застрахованою особою або членом її сім'ї з приводу надання матеріального забезпечення або соціальних послуг.

4) Оплатність. Фонд соціального страхування України є відокремленим від Державного бюджету України і не формується за рахунок його коштів. Основними джерелами коштів Фонду є страхові внески страхувальників і застрахованих осіб. Страхові внески встановлюються на календарний рік у відсотках: для роботодавців – до сум фактичних витрат на оплату праці та інших виплат найманим працівникам; для фізичних осіб – до сум оподаткованого доходу;

5) Тривалість існування правовідносин. Передбачається, що вони не припиняються після отримання застрахованою особою матеріального забезпечення чи соціальної послуги. Кожного разу, коли з особою трапляється страхових випадок, вона може скористатися правом

на ту чи іншу допомогу чи послугу. Ні кількість ні тривалість реалізації нею своїх прав не впливають на саме існування правовідносин;

б) Супроводжуючий характер стосовно трудових правовідносин. Страхуванню у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності підлягають особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту) на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності й господарювання. Інакше кажучи, застрахованою може бути тільки особа, яка перебуває з роботодавцем у трудових правовідносинах. За відсутності в неї статусу працівника, вона може долучитися до соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності виключно на добровільних засадах.

Висновки. Правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності – це врегульована соціально-страховим законодавством система триваючих оплатних публічних відносин, що супроводжують трудові, що передбачає у випадку тимчасової непрацездатності, вагітності й пологів, смерті, перенесених захворювань і травм гарантоване державою надання страховиком застрахованій особі, а в окремих випадках – членам її сім'ї матеріального забезпечення й соціальних послуг за рахунок коштів, що формуються страхувальниками шляхом сплати страхових внесків.

Список використаних джерел

1. Кечежян С. Ф. Правоотношения в социалистическом обществе: монография / отв. ред. М. С. Строгович. Москва: Изд-во АН СССР, 1958. 187 с.
2. Дмитрик О. О. Зміст та класифікація фінансових правовідносин: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2003. 187 с.
3. Декларація МОП основних принципів та прав у світі праці від 18.06.1998 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_260
4. Устав Международной организации труда от 28.06.1919 г. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_154
5. Декларация относительно целей и задач Международной организации труда от 10.05.1944 г. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/993_328
6. Об общих принципах страхования по болезни: Рекомендация Международной организации труда от 15.06.1927 г. №29. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_183
7. Про страхування на випадок хвороби працівників промислових і торговельних підприємств та домашніх служників: Конвенція Міжнародної організації праці від 15.06.1927 р. №24 // Конвенції та рекомендації, ухвалені Міжнародною організацією праці: в 2-х т. Женева: Міжнар. бюро праці, 1999. Т. I (1919–1964). С. 96–99.

Науковий керівник: д. ю. н., професор, Ярошенко Олег Миколайович

ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ЗА ТРУДОВИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Бурма Антон Олександрович
Студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна
e-mail: burmaanton1996@gmail.com

Ключові слова: відшкодування моральної шкоди, розмір моральної шкоди.

Право і мораль, як соціальні явища, історично й традиційно взаємопов'язані у процесах упорядкування, організації та регуляції відносин між людьми; вони співдіють у створенні та впровадженні ефективних механізмів соціальної взаємодії, безпосередньо спрямованих на оптимізацію й раціоналізацію діяльності визначальних соціальних суб'єктів.

Відшкодування моральної шкоди — актуальне питання трудового права, оскільки є важливою гарантією захисту прав і свобод громадян. Чинне законодавство України не містить чіткого та достатнього його регулювання, відтак відшкодування моральної шкоди за трудовим законодавством залишається дискусійною проблемою.

Як свідчить судова практика, суди в основному правильно застосовують норми законодавства, які регулюють зазначене питання.

Поряд із цим в окремих випадках припускаються помилок, рідко застосовують чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, неповно з'ясовують наявність підстав для відшкодування моральної шкоди, недостатньо обґрунтовують її розмір, допускають порушення процесуальних норм [4].

Кодекс законів про працю України (далі – КЗпП) як один із головних нормативно-правових актів, що регулює трудові спори, містить лише одну статтю 237-1, що стосується відшкодування моральної шкоди. Положення статті звучить так: «Відшкодування власником або уповноваженим ним органом моральної шкоди працівнику провадиться у разі, якщо

порушення його законних прав призвели до моральних страждань, втрати нормальних життєвих зв'язків і вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя. Порядок відшкодування моральної шкоди визначається законодавством» [1]. Законодавцем не надається визначення понять «моральні страждання», немає тлумачення – «втрата нормальних життєвих зв'язків» та «додаткових зусиль для організації свого життя». Ці поняття ми можемо зрозуміти поверхнево, користуючись загальними знаннями з права, психології та соціології. Завдання ж суду в цих випадках тлумачити ці поняття глибоко і конкретно, але це тлумачення є суб'єктивним і не може повністю відповідати потребам потерпілого, тому що при встановленні розміру відшкодування моральної шкоди варто зважати на те, що моральну шкоду не можна відшкодувати в повному обсязі, так як немає точних критеріїв майнового виразу душевного болю, спокою, честі, гідності особи. А будь-яка компенсація моральної шкоди не може бути адекватною дійсним стражданням, тому будь-який її розмір має суто умовний вираз, особливо якщо така компенсація стосується юридичної особи.

Відповідно до положень пункту 3 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31.03.1995 р., «Під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями чи бездіяльністю інших осіб.» [2]. Даний пункт також не розкриває чіткого визначення моральна шкода. Можливо все тому, що поняття «мораль» є абстрактним і для кожної морали різна, що для одного суб'єкта морально, для іншого може бути аморально, тому держава не бере на себе відповідальність надати законодавче визначення «моралі». Вирішення цієї проблеми потребує глибоких філософських роздумів та звернення до джерел зародження людини, суспільства, держави.

Відшкодування моральної шкоди, як вид відповідальності роботодавця за заподіяну працівникові моральну шкоду, передбачає наявність умов і підстав її настання, яких на практиці налічується чотири. Серед перших умов настання такої відповідальності слід виокремити [4]:

- факт заподіяння шкоди, це наявність факту порушення трудових прав працівника, що призводить до негативних змін у його житті внаслідок усвідомлення факту їх порушення та викликає у нього душевні, психічні або фізичні страждання.
- протиправність діянь (дії або бездіяльності) роботодавця, протиправною можна вважати поведінку роботодавця, пов'язану з невиконанням ним юридичних обов'язків, передбачених трудовим законодавством чи умовами трудового договору.

- причинний зв'язок протиправної поведінки роботодавця і моральної шкоди, що настала, де протиправність виступає причиною, а моральна шкода — наслідком. Відсутність причинного зв'язку означає, що моральна шкода заподіяна не поведінкою роботодавця, а іншими причинами.

- вину, адже вина роботодавця є не тільки обов'язковою суб'єктивною ознакою, а й важливою соціальною категорією, зміст якої визначають характер і тяжкість протиправного діяння роботодавця. Вина може розумітися як ставлення роботодавця до здійснюваного порушення трудових прав працівника, можливість оцінити відповідність своєї поведінки нормам трудового законодавства, у тому числі й положенням щодо охорони праці [4].

Наведені вище умови створюють на сьогоднішній день в українському трудовому законодавстві «ідеальну» модель для того щоб позов потерпілої сторони був задоволений та була призначена відповідна компенсація за порушення прав останнього.

С.І. Шимон запропонувала принципи які суд повинен враховувати при винесенні рішення про відшкодування моральної шкоди. Автор до кола цих засад віднесла: рівність (втраченого блага і того, яке може бути надбане), сумлінність, розумність, поміркованість та справедливість. Автор також сформулювала загальне правило: розмір компенсації має бути не більше, ніж достатнім для розумної втіхи потерпілого і не має призводити до його збагачення [3, ст.10].

Отже, на сьогодні так і не визначено поняття «моральна шкода» у трудовому законодавстві, що призводить до зменшення авторитету Кодексу законів про працю України. Все що ми знаємо на сьогоднішній день, це розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 - редакція від 02.12.2017р. URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 02.12.2017).
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України №4 від 31.03.95 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» . URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95> (дата звернення: 04.12.2017).
3. Шимон С. І. Про розмір відшкодування моральної шкоди. Право України. - 1998. - № 10. – 94 с.

4. А.Крижановська – Стаття «Відшкодування моральної шкоди за трудовим законодавством України» – Ліга: Закон, публікація 04.06.2014. URL: <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2014/6/2/111738.htm> (дата звернення: 05.12.2017).

Науковий керівник: старший викладач кафедри державно - правових дисциплін, к.ю.н. Зінченко Ю.В.

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ (ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ)

Бурлачук Євгенія Олександрівна
студент – магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: evaburlachuk8881@ukr.net

Ключові слова: Соціальна відповідальність (сутність, класифікація), юридична відповідальність, ознаки та підстави юридичної відповідальності

Відповідальність виникає в результаті соціальної необхідності узгодження поведінки людини із системою соціальної регуляції [5, с. 60]. До того ж відповідальність є основою необхідної поведінки людини, комплексом вимог суспільства до індивіда, що передбачають невідворотність відповідальності за свою поведінку перед особою чи організацією.

Термін «відповідальність» можна розглядати у різних аспектах [8, с. 459]. Так категорія відповідальності є одною з центральних у правовій науці, але вона належить не тільки праву, як це вбачається з досліджуваного явища соціальної відповідальності, а й розглядається також у філософії, етиці і психології [1, с. 459].

Відповідно до цього, саме соціальна відповідальність є тим фундаментом, на якому побудовано всю систему відносин у суспільстві.

Отже, соціальну відповідальність – можна розглядати як соціальне явище, що являє собою добровільне та свідоме виконання, використання і дотримання суб'єктами суспільних відносин, вимог, соціальних норм, а у випадку їхнього порушення – застосування до порушника заходів впливу, передбачених цими нормами [9, с. 9].

Сутність соціальної відповідальності як такої полягає в обов'язку кожного індивіда виконувати вимоги, що висуваються до нього суспільством, державою та іншими індивідами [3, с. 255].

Щодо класифікації соціальної відповідальності існує багато думок. Одні вчені вважають, що її можна класифікувати за різними підставами, зазначаючи, що різні види відповідальності виступають при аналізі родового поняття соціальної відповідальності виступають елементами системи. У свою чергу кожний з видів відповідальності має свої підвиди (наприклад професійна може бути відповідальністю лікаря, поліцейського, вчителя). Інші поділяють за способами регулювання і забезпечення (правова, моральна, релігійна), а також відповідальність за виконання обов'язку, що передбачена соціальною нормою та відповідальність за порушення вимог соціальних норм. Така класифікація вказує на існування перспективної (позитивної) та ретроспективної (негативної) відповідальності, в якій суб'єкт – особа, група, клас і навіть суспільство – відповідають за вчинені дії (у тому числі і за проступок) [10, с.46]

При цьому слід враховувати серед науковців майже немає заперечень щодо класифікації юридичної відповідальності, як виду соціальної [11, с. 430]. У зв'язку з цим можна констатувати, що юридична відповідальність маючи свої характерні ознаки, при цьому не втрачає й ознак соціальної відповідальності як родового поняття [6, с. 23].

Як самостійний і необхідний елемент механізму правового регулювання юридична відповідальність характеризується такими специфічними ознаками:

- 1) юридична відповідальність є особливим різновидом соціальної, яка має ретроспективний аспект;
- 2) передбачає настання несприятливих наслідків особистого, майнового, організаційного характеру;
- 3) застосовується тільки до деліктоздатних суб'єктів;
- 4) настання несприятливих наслідків, забезпечується можливістю застосування державного примусу;
- 5) притягнення до відповідальності зазвичай здійснюється уповноваженими на це суб'єктами [2, с. 42].

Вказані ознаки юридичної відповідальності є обов'язковими і відсутність хоча б однієї з них свідчить про відсутність юридичної відповідальності та можливість застосування певного різновиду не правової соціальної відповідальності [4, с. 293].

Також ознаки юридичної відповідальності охарактеризовані здебільшого з позиції ретроспективної відповідальності, однак це не звужує характеристики юридичної відповідальності стосовно її відмінності від інших видів соціальної відповідальності.

Умовою настання юридичної відповідальності виступають її підстави, тобто відповідна сукупність обставин, за які юридична відповідальність стає можливою і належною. Вони необхідні оскільки якщо такі підстави відсутні виключається юридична відповідальність.

До підстав юридичної відповідальності належать:

- юридична підстава, тобто норми права, які містять необхідні ознаки (об'єктивні та суб'єктивні) поведінки, що кваліфікується як правопорушення (диспозиція), а також перелік санкцій;
- фактична підстава, тобто відповідні життєві обставини, з наявністю яких норми права пов'язують настання юридичної відповідальності;
- процесуальна підстава, тобто рішення уповноваженого суб'єкта про застосування до правопорушника відповідних заходів із застосуванням відповідної процедури [7, с.144]

Крім того розглядаючи підстави юридичної відповідальності, слід врахувати підстави, що виключають її. До таких належать: необхідна оборона, неосудність, крайня необхідність, малозначність діяння, юридичний казус, примус та ін.

Таким чином, юридична відповідальність є видом соціальної відповідальності, що має цілу низку конститутивних ознак, які дозволяють говорити про її особливий характер та таких видів соціальної відповідальності як моральна, релігійна тощо.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Григоренко Є.І.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В. - Міжнародне право: основні галузі / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній. – К.: Либідь, 2004. – 815 с.
2. Грек Т.Б. - Правова природа юридичної відповідальності: поняття, принципи та види / Т.Б. Грек. // Адвокат. – 2010. - №10. - с. 45
3. Гуцаленко, М. М. Коцупатрий, У. О. Марчук - Внутрішньогосподарський контроль. [текст] : навч. посіб. / Л. В. Гуцаленко, М. М. Коцупатрий, У. О. Марчук - К. : "Центр учбової літератури", 2014. - 496 с
4. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. - Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.

5. Іваненко О. – Визначення поняття, сутності та видів соціальної відповідальності: актуальні проблеми / О. Іваненко. // Право України. – 2006. - №1. – с. 163
6. Іванова О.І. – Юридична відповідальність як різновид соціальної відповідальності // Вісник Академії адвокатури України. - 2012 - №25. с.26
7. Лукиянов Д.В., Погребняк С.П., Смородинський В.С., Христова Г.О - Теорія держави і права: посібник для підготовки до державних іспитів / за ред. О.В. Петришина. – 3-тє вид., допов. і змінене. – Х.: Право, 2014. – 208 с.
8. Мицик В.В., Задорожній О.В., Буткевич В.Г., – Міжнародне право: основні галузі / К.: Либідь, 2004. – 815 с.
9. Охрименко О.О., Іванова Т.В. - Соціальна відповідальність. – Навч. посіб. – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». – 2015. – 180 с.
10. Плахотный А.Ф. Проблемы социальной ответственности. – К. : Вища школа, 1981. – 191 с.
11. Скакун О. Ф. Теорія держави і права / О. Ф. Скакун. – Харків: Консум, 2006 – 477с.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ З УКРАЇНИ

Буртник Тетяна Сергіївна
студент-магістр Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
e-mail: tanyaburtnyk1996@gmail.com

Ключові слова: захист прав трудових мігрантів, гарантії прав трудових мігрантів, міжнародно-правовий захист прав трудових мігрантів, міжнародно-правовий захист працівників.

З моменту набуття незалежності у 1991 р. в Україні існував стійкий високий рівень безробіття, що постійно підштовхувало громадян України до виїзду за кордон у пошуках роботи і кращого життя. На сучасному етапі економічного розвитку України глобальною проблемою, яка безпосередньо впливає на тенденцію міграції трудових ресурсів в Україні, є демографічна ситуація (негативна динаміка народжуваності, смертності, від'ємне сальдо

міграції), а також збройна агресія Росії, яка призвела до окупації частини території нашої держави та військового конфлікту на Донбасі. З моменту вступу в дію умов візової лібералізації ЄС щодо України питання правового регулювання працевлаштування українців за кордоном та захисту прав трудових мігрантів з України набули особливої актуальності.

На сьогодні основними каналами трудової міграції українських громадян є: самостійний пошук роботи; використання туристичних агенцій; запрошення українських фахівців безпосередньо іноземною стороною; використання послуг посередницьких структур із сприяння у працевлаштуванні на роботу за кордоном. Очевидно, що лише частина цих каналів трудової міграції є легальною та не створює ризики порушення прав трудових мігрантів з України.

Більшість трудових мігрантів з України мають дуже низький рівень володіння іноземними мовами, перш за все англійською мовою, що не дає їм можливості почувати себе серед іноземців впевнено, а з іншого це підштовхує роботодавця до думки, що людина є малоосвіченою, а отже може розраховувати лише на роботу, де розумові здібності не потрібні, а головне – фізична сила та витримка. Часто трудові мігранти стикаються за кордоном із негативним ставленням до себе з боку місцевого населення та навіть роботодавців, що призводить до надання гірших умов проживання, порівняно із місцевими працівниками, непорозуміння з представниками інших національностей. Більшості трудових мігрантів доводиться працювати понаднормово, за відсутності соціального та медичного страхування.

Важливим аспектом цієї проблематики є державне регулювання діяльності суб'єктів господарювання, що надають послуги з посередництва у працевлаштуванні за кордоном, якому уряд почав приділяти належну увагу лише у 2015 році. Це було пов'язане, перш за все, із необхідністю виконання дій, передбачених Планом лібералізації візового режиму між Україною та ЄС, а також іншими міжнародними зобов'язаннями, що виникли в Україні внаслідок підписання угоди про Асоціацію з ЄС. В той же час, як свідчить міжнародний досвід, належне державне регулювання діяльності із посередництва щодо працевлаштування за кордоном є вкрай необхідним через ряд ризиків, притаманних цьому виду господарської діяльності. Вони зокрема, полягають у можливих порушеннях прав і свобод громадян, незаконному працевлаштуванні, правопорушеннях під час перетинання державних кордонів та торгівлі людьми. Забезпечення державного контролю над удосконалюванням і реалізацією міграційної політики й законодавства, досягненням міжнародного рівня стандартів у цій галузі, забезпеченням національних інтересів України, вимагає створення збалансованого державного механізму регулювання міграційних процесів.

Враховуючи, що відповідно до міжнародного трудового права, всі особи, які офіційно працевлаштовані за кордоном, вважаються трудовими мігрантами, їх права, свободи, інтереси та безпека захищаються міжнародним правом. Україна є учасницею низки міжнародно-правових угод, які стосуються питань працевлаштування українців за кордоном та їх соціального забезпечення, а також двосторонніх договорів, укладених між Україною та країною перебування. Станом на 25.06.2014 двосторонні міждержавні угоди, що набули чинності, укладені Україною з Болгарією, Естонією, Іспанією, Латвією, Лівією, Литвою, Монголією, Португалією, Польщею, Румунією, Словаччиною, Угорщиною та Чехією. Міжурядові договори укладені Україною з Азербайджаном, Білоруссю, Вірменією, В'єтнамом, Грузією, Латвією, Литвою, Молдовою, Польщею, Росією та Швейцарією. Міжвідомчі договори Україна підписала із Азербайджаном, Грузією, Бельгією, Болгарією, Ізраїлем, Іспанією, Казахстаном, Канадою, Китаєм, Латвією, Литвою, Польщею, Португалією, Росією, Словаччиною, США, Чехією та Швейцарією.

У 2007 році Україна ратифікувала Європейську конвенцію про правовий статус трудящих-мігрантів 1977 р. Відповідно до ст. 4 цієї конвенції кожна Договірна Сторона гарантує трудящим-мігрантам право залишати територію Договірної Сторони, громадянами якої вони є та право на допуск на територію Договірної Сторони для здійснення оплачуваної роботи після отримання на це дозволу й необхідних документів. Ст. 26 конвенції передбачає, що кожна Договірна Сторона гарантує трудящим-мігрантам режим, не менш сприятливий, ніж режим, що надається їй громадянам у питаннях судочинства; трудящі-мігранти мають право на тих самих умовах, що й громадяни країни перебування, на всебічний правовий та судовий захист їхнього особистого майна, а також їхніх прав та інтересів, зокрема вони мають право на звернення до компетентних судів та адміністративних органів у такий самий спосіб, що й громадяни, відповідно до законодавства держави, що приймає, а також право на отримання допомоги з боку будь-якої особи на їхній вибір, яка має право надавати таку допомогу згідно із законодавством цієї держави, наприклад у спорах з роботодавцями, членами їхніх сімей або третіми сторонами.

Велике значення у забезпеченні безпеки трудових мігрантів мають двосторонні договори про реадмісію: Договір між Україною і Республікою Польща про правовий режим українсько-польського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань від 1993р.; Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Болгарія про приймання та передачу осіб, які перебувають на територіях держав нелегально від 2002 р.; Угода між Кабінетом Міністрів України та Швейцарською Федеральною Радою про реадмісію осіб, які перебувають на територіях їх держав нелегально від 2004 р. 1 січня

2008 р. набула чинності угода між Україною та ЄС. У Третьому звіті щодо виконання Плану дій щодо лібералізації візового режиму між Україною і ЄС зазначається, що протокол щодо її реалізації був підписаний Австрією, переговори про подібні протоколи ведуться з Польщею та Естонією, а також ще 12 державами. У 2013 р. було укладено угоду про реадмісію з РФ. У 2014 р. – з Грузією, Узбекистаном, Туркменістаном, Республікою Молдовою і іншими.

Розгалужену систему гарантій прав трудових мігрантів містить Міжнародна Конвенція ООН «Про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей» (1990 р.), однак Україна її досі не ратифікувала.

Україною ратифіковано більше 60 конвенцій МОП. Останніми з них стали Конвенція МОП №117 про основні цілі й норми соціальної політики, ратифікована Законом України від 16.09.2015 та Конвенції МОП №155 про безпеку, гігієну праці та виробниче середовище, ратифікована Законом України від 02.11.2011. Однак Конвенція МОП № 97 «Про працівників-мігрантів» досі не ратифікована Україною. Відповідно до її положень, кожний член Організації, для якого ця Конвенція є чинною, зобов'язується заснувати компетентну та безплатну службу допомоги працівникам-мігрантам; вживати належних заходів, у межах своєї юрисдикції, для полегшення від'їзду, переїзду та прийому працівників-мігрантів, засвідчувати, у разі потреби, що стан здоров'я працівників-мігрантів і членів їхніх сімей, яким дозволено їх супроводжувати або приєднатись до них, на час від'їзду і приїзду є задовільним; забезпечувати працівникам-мігрантам та членам їхніх сімей потрібне медичне обслуговування та добрі гігієнічні умови на час їхнього від'їзду, у дорозі та після приїзду до країни призначення та ін.

Враховуючи, що історично склалося, що у більшості держав основною групою осіб, які працевлаштовуються за кордоном, були моряки, які працюють на суднах під іноземними прапорами, міжнародно-правове регулювання посередництва у працевлаштуванні за кордоном є найбільш врегульованим. Головним актом в цій сфері є Конвенція МОП про працю в морському судноплавстві 2006 р., яка являє собою звід найважливіших принципів, побудованих на нормах про працю у морському судноплавстві, прийнятих Міжнародною організацією праці з 1920 р. У Конвенції майже усі з існуючих документів про працю у морському судноплавстві зведено в єдиний міжнародний акт нового формату, з деякими оновленнями, спрямованими на відображення сучасних умов і тенденцій у галузі морського судноплавства, у зв'язку з чим її і називають «Зведеною Конвенцією». До них, зокрема, належать: 1) Конвенція 1930 р. про примусову працю (№ 29); 2) Конвенція 1948 р. про свободу асоціації та захист права на організацію (№ 87); 3) Конвенція 1949 р. про право на організацію та ведення колективних переговорів (№ 98); 4) Конвенція 1951 р. про рівну винагороду (№ 100); 5) Конвенція 1957 р. про скасування примусової праці (№ 105); 6) Конвенція 1958 р. про

дискримінацію в галузі праці та занять (№ 11); 8) Конвенція 1973 р. про мінімальний вік (№ 138); 9) Конвенція 1999 р. про найгірші форми дитячої праці (№ 182).

На нашу думку, впровадження цих механізмів при працевлаштування осіб інших професій та спеціальностей набагато краще буде сприяти захисту їх прав, свобод та інтересів, порівняно із існуючими механізмами. Таким чином, шляхами вдосконалення міжнародно-правових механізмів захисту прав трудових мігрантів з України є ратифікація угод МОП щодо трудової міграції, в тому числі Конвенції МОП про працю в морському судноплаванні 2006 року, а також Міжнародної Конвенції ООН «Про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей» (1990 р.)

Науковий керівник: к.ю.н., Кунцевич М.П.

РОЛЬ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У РЕГУЛЮВАННІ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Бенько Анастасія Віталіївна
студентка Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
e-mail: benkoanastasia3131@gmail.com

Ключові слова: практика Європейського суду з прав людини, екологічні правовідносини, екологічні права людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

17 липня 1997 року Законом України була ратифікована Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та Протоколи до неї [1]. Відтак, Україна зобов'язалася дотримуватися положень Конвенції, дотримуватися передбачених нею прав і свобод людини та захищати їх.

Положення Конвенції мають широке відображення в практиці Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ). Необхідно зазначити, що рішення ЄСПЛ є обов'язковими для застосування в Україні відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», яким врегульовані відносини, що виникають у зв'язку з обов'язком держави виконати рішення ЄСПЛ у справах проти України та усуненням причин порушення Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Відповідно до ч. 4 ст. 55 Конституції України кожному гарантовано право після використання усіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна [2]. Ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» передбачає, що практика ЄСПЛ застосовується як джерело права [3].

Проте, необхідно зазначити, що питання застосування практики ЄСПЛ в сфері регулювання саме екологічних правовідносин є досить проблематичним. З одного боку, це пов'язано з недостатнім рівнем наукового дослідження проблеми та недоліками правозастосування в Україні, з іншого – обумовлено тим, що Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод була прийнята ще у 1950 році, тобто до появи міжнародного права навколишнього середовища (яка, зазвичай, датується 1972 роком, коли відбулася Стокгольмська конференція ООН з навколишнього середовища та була ухвалена Стокгольмська декларація з навколишнього середовища – базовий, хоча і юридично не обов'язковий акт міжнародного права навколишнього середовища), до визнання і формального закріплення екологічних прав людини. Тож, ні Конвенція, ні Протоколи до неї прямо і безпосередньо не захищають право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та інші екологічні права людини.

Практика ЄСПЛ містить взагалі відносно невелику кількість справ щодо захисту екологічних прав людини. Зазвичай, позивачі посилаються на ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції, а органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві [4]. ЄСПЛ зазначає у низці своїх рішень, що скарги за ст. 8 Конвенції подавалися у різних випадках, коли висловлювалося занепокоєння щодо довкілля.

З числа недавніх і значимих для України справ з приводу порушення екологічних прав громадян слід виділити справу «Дземюк проти України» за заявою № 42488/02. Заявник скаржився за статтями 6 та 8 Конвенції на порушення його права на повагу до його житла та приватного життя у зв'язку з облаштуванням біля його житла кладовища та невиконання органами влади судового рішення, яким облаштування кладовища поблизу його будинку було заборонено.

Міська та обласна санітарно-епідеміологічні станції дійшли висновку, що кладовище не можна було споруджувати на значеній ділянці з огляду на її близьке розташування до

житлових будинків та ризик забруднення навколишнього середовища трупною отрутою, відстань від кладовища до приватних будинків порушувала норми та стандарти санітарно-захисної зони.

Органи виконавчої влади та міського самоврядування з огляду на те, що зазначена ділянка є єдиним доступним місцем для будування кладовища, вбачали шляхи вирішення конфлікту лише в переселенні заявника, але він відмовлявся від зазначених пропозицій.

Уряд України також стверджував, що кладовище було побудовано в інтересах мешканців села, оскільки у гірському районі біля населеного пункту абсолютно не було жодного іншого місця, яке могло використовуватися як кладовище. Кладовище було побудовано з порушенням санітарного законодавства, тобто без відповідної санітарно-захисної зони, що вимагалася законодавством, проте органи виконавчої влади України доклали усіх можливих зусиль для заборони поховання та забезпечення заявника можливістю переселитися, навіть незважаючи на те, що зобов'язання щодо переселення законодавством передбачено не було.

Дземюк стверджував, що тривале використання кладовища зробило його житло фактично непридатним для проживання, а його земельну ділянку – непридатною для використання. Він доводив, що не міг використовувати ані свою земельну ділянку для садівництва, ані криницю на своїй ділянці для отримання питної води через побоювання отруїтися, а спокій його та його родини постійно порушувався похоронами, які проводилися біля його будинку.

Проаналізувавши всі обставини справи, ЄСПЛ дійшов таких висновків:

- облаштування та використання кладовища так близько від будинку заявника разом з наступним впливом на довкілля та «якість життя» заявника досягло мінімального рівня, що вимагається статтею 8 Конвенції;
- відповідна діяльність органів місцевого самоврядування становила втручання у право заявника на повагу до його житла та приватного і сімейного життя;
- шкідливе втручання досягло достатнього рівня серйозності для застосування ст. 8 Конвенції.

Дземюк також посилався на порушення норм ст. 6 Конвенції про захист прав людини і громадянина, якою передбачено, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом. Заявник скаржився, що відбулося невиконання національними органами та приватними особами судового рішення, що набрало законної сили і яким заборонялося використовувати для

проведення поховань розташовану біля його будинку ділянку. Проте ЄСПЛ не став окремо розглядати зазначене питання.

ЄСПЛ оголосив прийнятним порушення статей 6 та 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та зобов'язав Україну до відшкодування заявникові моральної шкоди [5].

Необхідно підкреслити, що ЄСПЛ у рішенні від 10 лютого 2011 року у справі «Дубецька та інші проти України» № 30499/03 встановив, що забруднення води є одним з чинників, які впливають на стан здоров'я заявників, а отже – на їх можливість користуватися своїм житлом, вести приватне та сімейне життя [6].

Треба також зазначити, що з кожним роком кількість позовів до ЄСПЛ громадянами України зростає. Так, у 2006-2013 роках питома вага українських позивачів становила від 6,8% до 13,3%, а після революційної зміни влади претензії до правової системи країни з боку її громадян помітно зросли. У 2014 році 19,5% всіх позовів до ЄСПЛ було подано проти України, в 2015 році – 21,4%, а до кінця 2016 року – 22,8% [7]. Думається, вказані дані свідчать про зростання рівня зацікавленості наших громадян у захисті їхніх прав та використання такого механізму їх забезпечення як звернення до ЄСПЛ. Не виключено, що буде зростати і кількість позовів саме з приводу захисту екологічних прав. Практика ЄСПЛ доволі широко тлумачить положення ст. 8 та інших норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, тож робить її ефективним інструментом захисту екологічних прав людини.

Список використаних джерел

1. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України: від 17.07.1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. - №40. – Ст. 263.
2. Конституція України: прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України: від 23.02.2006 р. № 3477-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2006. – №30. – Ст. 260.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 // Рада Європи. – 1950. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004

5. Справа «Дземюк проти України» (Заява № 42488/02): рішення Європейського суду з прав людини від 04.09.2014 року. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_a51

6. Справа «Дубецька та інші проти України» (Заява № 30499/03) : рішення Європейського суду з прав людини від 10.02.2011 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_689

7. Україна - лідер за кількістю позовів проти неї до Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://opposition.org.ua/ukrana-lider-zakilkistyu-pozoviv-proti-ne-v-evropejskomu-sudi-z-prav-lyudini.html>.

Науковий керівник: Завгородня В. М., канд. юрид. наук, доц., завідувач кафедри міжнародного, європейського та екологічного права Сумського державного університету

ПРИНЦИП НЕПРИПУСТИМОСТІ ДИСКРИМІНАЦІЇ У МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ

Батовський Максим Артурович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: batmax99@gmail.com

Ключові слова: дискримінація, права людини, поранені, військовополонені, цивільне населення, міжнародне гуманітарне право.

З принципом поваги прав людини (або гуманності) у міжнародному гуманітарному праві тісно пов'язаний принцип неприпустимості дискримінації, так як відсутність дискримінації необхідна для нормальної реалізації гарантованих прав та свобод людини. Так, одним із основних принципів Загальної декларації прав людини, прийнятої 10 грудня 1948 року, є принцип рівноправ'я. Згідно зі статтею 2 цього міжнародного акту «кожна людина повинна мати всі права та свободи, проголошені Загальною декларацією, незважаючи на расову приналежність, колір шкіри, стать, мову, релігію, політичні або інші переконання, національне або соціальне походження, майнове, станове або інше становище». Згідно зі статтею 7 Декларації «всі люди рівні перед законом і мають право, незважаючи ні на що, на

рівний захист законом. Усі люди мають право на рівний захист від будь-якої дискримінації та підбурювання до такої дискримінації [4]».

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права у статті 2 закріплює обов'язок кожної держави-учасниці поважати й забезпечувати визнані у Пакті права всіх людей, які перебувають під її юрисдикцією, незважаючи на расові ознаки, колір шкіри, стать, мову, релігію, політичні й інші погляди, національне або соціальне походження, майнове становище, народження або за будь-якою іншою ознакою. Стаття 3 Пакту передбачає обов'язок держав забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма громадянськими та політичними правами, закріпленими в Пакті. Стаття 26 Пакту повторює положення, закріплене статті 2 Загальної декларації прав людини [7]. Аналогічне положення містить Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права [8]. Стаття 3 названого вище Пакту закріплює принцип рівноправності чоловіків і жінок, відповідно до якого держави-учасниці зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма економічними, соціальними й культурними правами, передбаченими Пактом [1, с. 207].

Зміст принципу неприпустимості дискримінації в міжнародному гуманітарному праві розкривається в статті 16 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 1949 року, відповідно до якої «З урахуванням положень цієї Конвенції, що стосуються звання й статі, держава, що тримає в полоні, повинна поводитися з усіма військовополоненими однаково, без будь-якої дискримінації за ознаками раси, національності, релігії чи віросповідання, політичних переконань, або за іншими аналогічними ознаками, за винятком випадків привілейованого режиму, який вона могла б установити для військовополонених з причини стану їхнього здоров'я, віку чи професійної кваліфікації [3]».

Принцип неприпустимості дискримінації також має бути реалізований при захисті цивільного населення під час війни, наприклад відповідно до статті 27 Конвенції про захист цивільного населення під час війни 1949 року «з урахуванням положень стосовно здоров'я, віку та статі, сторона конфлікту, під владою якої є особи, що перебувають під захистом, має поводитися з усіма ними однаково, без жодної дискримінації, зокрема стосовно раси, релігії або політичних переконань [2]». Тут варто звернути увагу на необхідність врахування віку, статі та стану здоров'я при застосуванні принципу неприпустимості дискримінації, так як дискримінацією може бути не тільки різне ставлення до осіб що знаходяться у однаковій ситуації, а й однакове ставлення до осіб, що знаходяться у різних ситуаціях.

Особливо важливим дотримання принципу неприпустимості дискримінації є при поводженні з пораненими та хворими у діючих арміях, наприклад, відповідно до положень статті 12 Конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях 1949 року

«сторона конфлікту, під владою якої вони можуть знаходитися, забезпечує їм гуманне ставлення та догляд без будь-якої дискримінації за ознакою статі, раси, національності, релігії, політичних переконань або іншими аналогічними критеріями. Пріоритетність у наданні медичної допомоги дозволяється лише з медичних причин термінового характеру [5]». Аналогічне положення міститься і у статті 12 Конвенції про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі 1949 року [6].

Отже, як ми бачимо, дотримання принципу неприпустимості дискримінації є необхідним для належного застосування принципу гуманності (поваги прав людини) в міжнародному гуманітарному праві, а отже і для належної реалізації інших принципів і норм міжнародного гуманітарного права. Також, оскільки під час збройних конфліктів різноманітні питання щодо прав людини значно загострюються, то неприпустимість дискримінації є особливо необхідною, так як дискримінація при застосуванні норм міжнародного гуманітарного права може безпосередньо призвести до значних жертв серед осіб, що мають бути захищені міжнародним гуманітарним правом.

Науковий керівник: Сироїд Тетяна Леонідівна, завідувач кафедри міжнародного і європейського права Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор.

Література:

1. Енциклопедичний довідник майбутнього адвоката: у 2 ч. / О. Д. Святоцький, Т. Г. Захарченко, С. Ф. Сафулько та ін.; За заг. ред. С. Ф. Сафулька. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. — Ч. 1. — 616 с.
2. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_154 (дата звернення 04.12.2017)
3. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_153. (дата звернення 04.12.2017)
4. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015. (дата звернення 04.12.2017)
5. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12.08.1949. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_151. (дата звернення 04.12.2017)
6. Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі від 12.08.1949. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_152. (дата звернення 04.12.2017)

7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 .URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043. (дата звернення 04.12.2017)

8. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042. (дата звернення 04.12.2017)

УНІФІКАЦІЯ КОЛІЗІЙНИХ НОРМ СІМЕЙНОГО ПРАВА В РАМКАХ ГААЗЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Бут Марія Олександрівна
Студентка-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
email: maria.but95@gmail.com

Ключові слова: майнові правовідносини подружжя, уніфікація колізійних норм у сімейному приватному праві, Гаазька конференція, міжнародне приватне право.

Актуальність теми зумовлена тим, що для вдосконалення міжнародного сімейного права Україна бере на себе міжнародні зобов'язання, шляхом підписання та приєднання до міжнародних стандартів уніфікації права.

Слід зауважити, що питанням колізійного врегулювання майнових правовідносин подружжя в міжнародному сімейному праві займалися такі цивілісти-вчені: Верховська В.О., Попко В.В., Шайгарданова В.В., Бурлай О.Є. та інші.

В першу чергу доцільно з'ясувати поняття «уніфікації колізійних норм». Так, Р. Давід писав, що під уніфікацією права ми зазвичай розуміємо не тільки процеси, які мають на меті вплив на окремі норми, але ті процеси, які впливають на цілі правової системи щодо спрямованості їх зближення між собою [2, с. 52].

Майже подібного розуміння уніфікації дотримуються й деякі інші автори. Зокрема, визначається, що уніфікація права — це не що інше, як процес зближення двох або більше правових систем, процес, спрямований на «заміну двох або більше правових систем одною єдиною правовою системою» [4].

Як відомо, процес уніфікації бере свій початок в Україні з взята за основу ідеї автономної кодифікації міжнародного приватного права, яка завершилась прийняттям у 2005 року Закону України «Про міжнародне приватне право». Наближення національного законодавства шляхом приєднання до міжнародних конвенцій є ще один етап на меті уніфікації.

Однією із форм реалізації завдань стосовно адаптації законодавства є ефективне двостороннє співробітництво з міжнародними організаціями, зокрема членство України в Раді Європи. Конвенції зазначеної організації встановлюють спеціальні стандарти Ради Європи та ЄС.

Варто зазначити, що Україною ратифіковано близько тридцяти Конвенцій цієї організації. Розпорядженням Президента України навіть було створено державну міжвідомчу комісію, до повноважень якої належить пропозиції щодо внесення в національне законодавство України норм та стандартів Ради Європи тощо.

Вирішальну роль відіграє в процесі уніфікації — Гаазька конференція. Вона акумулює між різними правовими системами спільні основоположні ідеї та принципи в єдину нормативну базу. Гаазька конференція розробляє багатосторонні максимально дієві інструменти, здебільшого у формі багатостороннього договору, що відповідає глобальним потребам суспільства, зокрема щодо регулювання міжнародних сімейних правовідносин. Це стосується міжнародної співпраці судових та інших державних інституцій щодо надання кваліфікованої правової допомоги; аліментних правовідносин, правового статусу дітей, правовідносин щодо нерухомості, заповітів та виконання рішень іноземних судів [3, с.172].

Першою спробою врегулювання шлюбно—сімейних відносин на міжнародному рівні стало прийняття Гаазьких конвенцій 1902–1905 рр. («Про шлюб», «Про розлучення і судові розлучення подружжя», «Про опіку над неповнолітніми», «Про піклування про неповнолітніх», «Про особисті і майнові відносини між подружжям», «Про міжнародні цивільні процеси»). На жаль, Конвенції були ратифіковані лише деякими країнами Європи, не мали великого значення, а їх дія припинилася з початком Першої світової війни.

Наступним етапом процесів уніфікації розпочався у другій половині 20 століття, що стало можливим завдяки прийняттю нової серії Гаазьких конвенцій. Після Другої Світової війни було укладено три конвенції щодо зобов'язань по утриманню [1].

Участь нашої держави в міжнародних конвенціях сприяє унормування національного законодавства до законодавства Європейського Союзу, уніфікації колізійних норм та розвитку різних сфер суспільства в цілому. Складність пояснюється тим, що деякі конвенції Україна досі не ратифікувала, адже саме імплементація таких положень в систему законодавства стало

поштовхом для належного врегулювання спірних правовідносин. В процесі уніфікації Гаазької конференції стосовно сімейного права, особливістю є уніфікація не матеріальних, а колізійних норм. В сфері сімейних відносин уніфікація норм спрямована на реалізацію шляхом підписання конвенцій. Саме за допомогою таких домовленостей встановлюються особливі питання врегулювання приватноправових відносин, а тому числі, які пов'язані з міжнародним сімейним правом.

Висновки. Розроблення новітніх способів взаємодії між органами державної влади з приводу виконання рішень іноземних судів станом на сьогодні є досить актуальною темою. Саме тому на цих Конференціях підіймають найважливіші питання, що стосуються сімейних відносин, аліментів, захисту прав дітей тощо. При цьому такі Конвенції не вирішують всіх питань, які можуть виникати в умовах сучасності, але основні концепції та програми все ж містять.

Список використаних джерел

1. Верховська В.О. Сім'я і право: внутрішньо національний та міжнародний аспекти // Сім'я і право: внутрішньо національний та міжнародний аспекти: другі правові читання, 11 груд. 2014 р. — Х., 2014. — С. 58—96 // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/6840>.
2. Давид Р. Основные правовые системы современности [Текст]: учебн. / Давид Р, пер. с фр. В.А. Туманова. — М.: Междунар. отношения, 2007. — 512 с.
3. Попко В.В. Теоретичні питання уніфікації колізійних норм в рамках Гаазької конференції з міжнародного приватного права // Часопис Київського університету права. — №1. — 2006. — С.169—173.
4. Шайгарданова В.В. Уніфікація норм міжнародного права // Часопис Київського університету права. — № 2. — 2013. — С. 403—408 // [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_2_97.

Науковий керівник: доцент кафедри цивільно—правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, к.ю.н., доцент Розгон О.В.

АВТОНОМІЗАЦІЯ ЛІКАРЕНЬ ЯК СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ МЕДИЦИНИ

Барулін Андрій Олександрович
студент-магістр юридичного факультету
Донецького юридичного інституту МВС України

Ключові слова: реформа медицини, автономізація лікарень, некомерційні підприємства, медичні послуги, головний лікар.

Реформування української медицини наразі є нагальним та болючим питанням для всього українського суспільства, спроби реформувати медицину здійснювались неодноразово. Але суттєвих результатів вони не дали. Багато українців навіть не сподіваються на значні зміни та покращення рівня медичного обслуговування від ухваленого 19 жовтня 2017 року проекту Закону України № 6327 «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення». Законодавчий акт визначає державні фінансові гарантії надання необхідних пацієнтам послуг з медичного обслуговування та лікарських засобів належної якості за рахунок коштів Державного бюджету України за програмою медичних гарантій. Законопроект від ухвалення в першому читанні до прийняття в другому читанні зазнав суттєвих змін, але основний принцип реформи – «гроші йдуть за пацієнтом» був збережений. Якщо раніше за рахунок Державного бюджету фінансувалось утримання медичного закладу, то зараз державним коштом буде сплачуватись вартість медичної послуги, наданої конкретному пацієнту.

Згідно із законом до програми медичних гарантій тепер входить повна оплата державою медичних послуг, пов'язаних з наданням: екстренної, первинної, вторинної та третинної медичної допомоги, медичної допомоги дітям до 16 років та допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами. З приводу цього можна говорити, що держава фінансує 100 % надання медичної послуги населенню, але на саму програму медичних гарантій буде виділена конкретна сума з держбюджету, яка за Законом має бути не менше 5 % ВВП України і цієї суми навряд чи вистачить на надання повного пакету медичних послуг населенню, що спонукатиме до розвитку добровільного медичного страхування, та розвинення платних медичних послуг, в тому числі в приватних лікарнях, але оплата вже не буде тіньовою, як це існує зараз в державних лікарнях. Слід зазначити, що законодавством про освіту передбачається, що держава забезпечує бюджетні асигнування на освіту в розмірі не меншому 10% національного доходу, а також валютні асигнування на основну діяльність. Проте реально

держава не має можливості виділяти такі кошти. Потрібні інвестори та підвищення ролі платних послуг [1, с. 174].

Згідно з Концепцією реформи фінансування системи охорони здоров'я України, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 року № 1013- р, одним із основних стратегічних завдань реформи медицини є перехід до оплати діяльності постачальників медичних послуг на основі конкретних результатів їх діяльності. На зміну командно-адміністративній моделі взаємовідносин між цими суб'єктами має прийти контрактна модель, в якій взаємовідносини регулюються договорами. Цими договорами розпорядник бюджетних коштів діятиме в інтересах пацієнтів як третя сторона-платник, а заклад охорони здоров'я або лікар - підприємець, який одержав ліцензію на здійснення господарської діяльності з медичної практики, виступатимуть як постачальники послуг.

Запровадження такої моделі взаємовідносин потребує надання державним та комунальним закладам охорони здоров'я управлінської та фінансової автономії. З урахуванням кращих світових практик цю автономію передбачається забезпечити шляхом реорганізації, зокрема, перетворення таких закладів охорони здоров'я у повноцінні суб'єкти господарської діяльності – державні та комунальні некомерційні підприємства [2, с. 5].

Процес реорганізації медичних закладів у некомерційні комунальні підприємства спонукає до збільшення в межах закладу господарської та фінансової самостійності та відповідної гнучкості щодо управління цими закладами та мотивування до покращення відповідної якості медичних послуг громадянам, поліпшення економічних показників використання ресурсів, обладнання та приміщень, ефективного залучення фахових експертів – лікарів. Відповідно до статті 26 ЗУ «Про місцеве самоврядування» саме на місцеву владу покладені повноваження з прийняття рішень про реорганізацію підприємств комунальної власності, розташованих на території відповідної територіальної громади. Тому саме ради ОТГ, міст, сіл та селищ, які є власниками майна медичних закладів компетентні приймати рішення про перетворення комунальних бюджетних установ у комунальні некомерційні підприємства [2, с. 10].

Суттєвою відмінністю в підході до фінансування медицини є те, що з втіленням реформи розпорядником коштів, які мають виділятися на фінансування медичних послуг з Державного бюджету, буде новий орган, який має бути створений, а саме – Національна служба здоров'я України, до його повноважень входитиме закупівля медичних послуг для громадян та безпосередньо підписання контрактів з суб'єктами, що надають медичні послуги на первинній ланці. Для прикладу така форма взаємодії через відповідну службу існує у більшості країн сучасного світу [3, с. 223]. Як зазначає заступник Міністра охорони здоров'я

П. Ковтонюк, задля того, щоб уникнути корупційних ризиків, Національна служба здоров'я не буде підпорядкована МОЗ України, а напряду підзвітна КМУ. Це дасть можливість Службі виступати у ролі незалежної контролюючої структури.

Також суттєвою зміною в майбутній реформі є сам підхід до призначення головного лікаря. Станом на сьогодні МОЗ України спільно з антикорупційними органами та неурядовими організаціями розробляється нова система, в якій головний лікар буде не призначатися, а за результатами конкурсу вибиратися серед найдостойніших претендентів.

Ще однією новизною є заснування нового суб'єкта в управлінні лікарні, а саме директора з адміністративних питань. На нього будуть покладені обов'язки, пов'язані з адмініструванням та фінансуванням лікарні і це дозволить розвантажити головного лікаря, щоб він міг зосередитись на лікуванні пацієнтів та безпосередньо медичних питаннях, а не виконував не притаманні йому функції «завгоспу». Саме такий розподіл функцій і повноважень дозволить найбільш ефективно здійснювати управління медичним закладом. За аналогією зі сферою освіти, де пропонується структура управління навчальним закладом, за якої його керівник буде у більшій мірі господарник, ніж вчений. Його заступники з управління різними напрямками роботи крім наукового не зобов'язані мати науковий ступінь або вчене звання [4, с. 217]. Часто пропонується так званий «аутсайдерський контроль», коли управління навчальним закладом здійснює найманий керівник, що має віддалене відношення до освіти та науки (як в АТ – найманий директор чи керуючий не має у власності жодної акції) [4, с. 381]. Держава і українські пацієнти виграють, якщо медичним закладом керуватиме професійний менеджер, а професійний лікар оперуватиме хворих.

Сам термін «Автономія» означає самостійність та здатність або право суб'єктів діяти на підставі встановлених норм і принципів. З 6 листопада 2017 року почав діяти Закон «Про автономізацію», тобто про фактичну реорганізацію лікарень у некомерційні підприємства. Це дає поштовх для лікарень функціонувати відповідно до нових правил, застосовувати нові принципи обслуговування пацієнтів, новий підхід до системи оплати праці лікарів та більшу автономію й альтернативність при прийнятті рішень для головного лікаря. Модель Центру первинної медико-санітарної допомоги реструктуризації взято за основу в методичних рекомендаціях МОЗ України, які розроблялись за участі радників зі Світового банку. Навколо автономізації є дискусійні питання: надавати лікарні ширшу автономію або залишити все як є. Це має вирішуватись під час громадських слухань з широким залученням громади міста, села або селища, бо саме від цих рішень залежить подальший розвиток і стан лікарень та якість медичного обслуговування мешканців громади [5].

Таким чином, можна зазначити, що Закон «Про автономізацію» ще потребує доопрацювання і вдосконалення, бо сам процес переходу до автономізації конкретних лікарень у громадах має вирішуватись на рівні місцевих рад, але певні зрушення в деяких громадах вже є, бо починають ті, хто усвідомлює, що автономізація – найбільш дієвий спосіб спрямувати гроші платників податків на їх же власне здоров'я.

Науковий керівник: д.ю.н., професор Деревянко Б.В.

Список використаних джерел:

1. Деревянко Б. В. Послуги у сфері освіти: правове регулювання: монографія / Б. В. Деревянко ; МВС України, Донецький юридичний інститут. — Донецьк : Видавничий дім "Кальміус", 2013. — 387 с.
2. Методичні рекомендації з питань перетворення закладів охорони здоров'я з бюджетних установ у комунальні некомерційні підприємства. — Київ, 2017. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://moz.gov.ua/ua/portal/pre_20170424_a.html
3. Путівник по реформах: Видання розроблено громадською організацією «Інтерньюз-Україна» за підтримки Посольства Фінляндії в Україні. — Київ, 2017. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pravo.org.ua/img/zstored/files/Pytivnuk_for_web_pages.pdf
4. Деревянко Б. В. Правове регулювання господарської діяльності навчальних закладів : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.04 / Деревянко Богдан Володимирович. — Донецьк, 2014. — 504 с.
5. Хитрова О. Харківська експертна група підтримки медреформи. — 6 вересня 2017. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/columns/2017/09/6/226297/>

ФОРМА ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ ЩОДО ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ ТА ІНШИХ АНАТОМІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ЛЮДИНИ

Бабкіна Ілона Ігорівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: ilona.babkina@gmail.com

Ключові слова: договір, трансплантація, форма договору, реципієнт, донор, заклад охорони здоров'я

Формою договору можна вважати спосіб, за допомогою якого сторони висловлюють свою волю на укладення договору. Іншими словами, форма договору - це спосіб узгодженого волевиявлення сторін [5]. Оскільки договір з надання медичних послуг щодо трансплантації є різновидом договору з надання послуг, для встановлення його форми потрібно проаналізувати положення Цивільного кодексу України (далі - ЦКУ).

Стаття 203 ЦКУ містить загальні вимоги, додержання яких є необхідним для чинності правочину. Однією із таких вимог є вчинення правочину у формі, яка встановлена законом. При цьому ані ЦКУ, ані інші спеціальні закони не передбачають вимог щодо форми укладення договору про надання медичних послуг щодо трансплантації. У той же час, стаття 205 ЦКУ передбачає, що правочин може вчинятися усно або в письмовій формі. Сторони мають право обирати форму правочину, якщо інше не встановлено законом [6].

Статтею 639 ЦКУ також вказані загальні вимоги до форми договорів. Так, договір може бути укладений у будь-якій формі, якщо вимоги щодо форми договору не встановлені законом. Якщо сторони домовилися укласти договір у певній формі, він вважається укладеним з моменту надання йому цієї форми, навіть якщо законом ця форма для даного виду договорів не вимагалася. Якщо сторони домовились укласти у письмовій формі договір, щодо якого законом не встановлена письмова форма, такий договір є укладеним з моменту його підписання сторонами. Відповідне положення стосується також нотаріального посвідчення договору, для якого законом не вимагається нотаріальне посвідчення [6].

Отже, теоретично можна припустити можливість укладення договору трансплантації, скажімо, в усній формі. Однак для укладення правочину в усній формі також є певні умови, до яких належать: укладення у письмовій формі правочину, на виконання якого укладаються такі договори; відсутність у законі норм, які забороняли б укладення такого договору в усній формі; відсутність заборони його укладення в усній формі у договорі, на виконання якого він укладається [4, с. 215]. Враховуючи це можна говорити про неможливість укладення договору трансплантації в усній формі.

При цьому відповідно до положень Закону України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» в процесі трансплантації беруть участь донор (особа, у якої за життя або після її смерті взято анатомічні матеріали для трансплантації або для виготовлення біоімплантів), реципієнт (особа, для лікування якої застосовується трансплантація) та заклад охорони здоров'я чи наукова установа [1].

У літературі можна зустріти різні думки стосовно того, як які договори мають регулювати відносини між зазначеними вище суб'єктами. Одні правники вважають, що має відбуватись оформлення двох договорів:

- договір між реципієнтом та донором стосовно відчуження органів чи тканин;
- договір між реципієнтом та виконавцем медичних послуг, яким виступає заклад охорони здоров'я чи наукова установа.

Інші вважають, що мають місце правовідносини трьох рівнів:

- договір між донором та реципієнтом, який є договором дарування чи пожертви органу, тканини чи іншого анатомічного матеріалу;
- договір між донором та закладом охорони здоров'я щодо вилучення органу, тканини чи іншого анатомічного матеріалу;
- договір між реципієнтом та закладом охорони здоров'я стосовно пересадки органу, тканини чи іншого анатомічного матеріалу [2, с. 43-44].

Як бачимо, у будь-якому випадку однією зі сторін договору трансплантації виступає юридична особа – заклад охорони здоров'я чи наукова установа. У такому разі ми також можемо звернутись до статті 208 ЦКУ, у якій вказуються правочини, які належить вчиняти у письмовій формі. До них, зокрема, належать правочини між фізичною та юридичною особою, крім правочинів, які повністю виконуються сторонами у момент їх вчинення, за винятком правочинів, які підлягають нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації, а також правочинів, для яких недодержання письмової форми має наслідком їх недійсність [6].

Використання саме письмової форми для укладення договору про надання медичних послуг щодо трансплантації зумовлене також низкою переваг такої форми. Такими перевагами є те, що письмова форма договору:

- привчає учасників цивільного обігу до порядку шляхом чіткого виявлення своєї волі;
- дає змогу вільно користуватися текстом документа, а під час укладення – вносити корективи в юридичний зміст угоди;
- сприяє з'ясуванню справжнього змісту угоди;
- точніше закріплює дію угоди в часі;
- дає змогу ознайомитися з умовами угоди безпосередньо за текстом і переконатися в її укладенні;
- на відміну від усної, може виступати доказом у разі виникнення спору між сторонами;

- дає змогу перевірити дійсність документа й полегшує контроль за законністю угоди;
- дозволяє мати кілька ідентичних примірників угоди [3, с.16].

Отже, не зважаючи на те, що законодавцем прямо не вказано на форму, у якій має укладатись договір про надання медичних послуг щодо трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людині, доцільно проводити оформлення таких відносин саме у письмовій формі.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1007-14>
2. Метелин Е.Е. Гражданско-правовой договор в системе отношений по трансплантации органов и тканей человека / Е.Е. Метелин // Вестник РУДН.- 2008. - № 3. – С. 43-46.
3. Пастернак В.М. Дотримання форми правочину як умова його дійсності / В.М. Пастернак // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2015. - № 16, т. 2. – С. 15-17.
4. Пастернак В.М. Форма правочину – невід’ємна частина його дійсності / В.М. Пастернак // Часопис Київського університету права. – 2013. - № 2. - С. 215-218.
5. Руминіна В. В. Правове забезпечення професійної діяльності: підручник для студ. середовищ. проф. навч. закладів. - М.: Видавничий центр «Академія». - 192 с., 2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravolib.pp.ua/formyi-dogovora-16885.html>
6. Цивільний кодекс України //Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін ХНУ імені В.Н. Каразіна Венедіктова Ірина Валентинівна.

СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ РЕЖИМА ИСПОЛНЕНИЯ И ОТБЫВАНИЯ НАКАЗАНИЯ В ВИДЕ ЛИШЕНИЯ СВОБОДЫ В ТУРКМЕНИСТАНЕ И УКРАИНЕ

Бабаджанов Гуванч Бабаджанович
студент-магистр юридического факультета Харьковского национального
университета
имени В. Н. Каразина

Ключевые слова: исправительные учреждения, осужденные, режим в исправительных учреждениях, категории осужденных, режим особых условий, администрация исправительного учреждения.

Режим в исправительных учреждениях - это установленный нормативными правовыми актами Туркменистана порядок исполнения и отбывания наказания, обеспечивающий охрану и изоляцию осужденных, постоянный надзор за ними, исполнение возложенных на них обязанностей, реализацию их прав, свобод и законных интересов, безопасность осужденных и персонала, раздельное содержание определенных категорий осужденных, различные условия содержания в зависимости от вида исправительного учреждения, назначенного судом, изменение условий отбывания наказания в зависимости от поведения осужденного.

В исправительных учреждениях осужденные носят одежду единого образца. Форма одежды определяется Правилами внутреннего распорядка.

Осужденным может быть разрешено ношение гражданской одежды. Одежда осужденных не должна иметь оскорбительного и унижающего характера и должна содержаться в чистоте и исправности.

Перечень и количество вещей и предметов, которые осужденным разрешается иметь при себе, устанавливаются Правилами внутреннего распорядка.

В целях обеспечения надлежащего порядка исполнения и отбывания наказания хранение осужденными при себе денег, ценных бумаг и иных ценностей, а также предметов, не указанных в перечне, не допускается.

Обнаруженные у осужденных деньги, ценные бумаги и ценные вещи изымаются и хранятся администрацией исправительного учреждения до освобождения, осужденного, о чем с его участием составляется акт.

Запрещенные предметы, вещи и продукты питания, изъятые у осужденных, передаются на хранение администрации учреждения либо уничтожаются или обращаются в доход

государства по мотивированному постановлению начальника исправительного учреждения, санкционированному прокурором, о чем с его участием составляется соответствующий акт.

Деньги, ценные бумаги и иные ценности, владелец которых не установлен, обращаются в доход государства в соответствии с законодательством Туркменистана.

Количество получаемой или отправляемой осужденными корреспонденции, посылок, бандеролей и получаемых передач устанавливается в зависимости от вида режима исправительного учреждения, в котором они содержатся.

Корреспонденция осужденных, подлежит цензуре, а посылки, передачи и бандероли - досмотру.

Хранение приобретенных осужденными во время его пребывания в данном исправительном учреждении в порядке, установленном законодательством Туркменистана, денег, ценных бумаг и ценных вещей обеспечивается администрацией исправительного учреждения.

Осужденные, их вещи и одежда, а также помещения исправительного учреждения могут подвергаться обыску и досмотру. Личный обыск проводится лицами одного пола с осужденными. Обыск жилых помещений при отсутствии в них осужденных допускается в случаях, не терпящих отлагательства.

Администрация исправительного учреждения вправе производить досмотр лиц, их вещей, транспортных средств, находящихся на территории учреждения и на прилегающих к нему территориях, на которых установлены режимные требования, а также изымать запрещенные вещи и предметы, перечень которых устанавливается Правилами внутреннего распорядка.

Граница территории, прилегающей к исправительному учреждению, устанавливается его администрацией по согласованию с органами местной исполнительной власти.

В случаях стихийного бедствия, введения в местностях расположения исправительного учреждения режим чрезвычайного положения или военное положение, а также при массовых беспорядках, групповых неповиновениях, осужденных в исправительном учреждении может быть введен режим особых условий.

В период действия режима особых условий в исправительном учреждении может быть приостановлено осуществление некоторых прав осужденных, введен усиленный вариант охраны и надзора, особый порядок допуска на объекты, изменен распорядок дня, ограничена деятельность производственных, коммунально-бытовых, культурно-просветительных, медико-санитарных и иных служб.

Режим особых условий вводится на срок до тридцати суток по решению министра внутренних дел Туркменистана, согласованному с Генеральным прокурором Туркменистана. В исключительных случаях время действия режима особых условий может быть продлено должностными лицами, указанными в настоящей статье, дополнительно на срок до тридцати суток.

В случае возникновения непосредственной угрозы жизни и здоровью осужденных, персонала или иных лиц начальник исправительного учреждения может самостоятельно вводить меры, предусмотренные частью второй настоящей статьи, с немедленным уведомлением должностного лица, правомочного принимать такое решение. В этом случае указанное должностное лицо в течение трех суток с момента получения уведомления принимает решение о введении или отмене режима особых условий.

Администрация исправительных учреждений вправе использовать аудиовизуальные, электронные и иные технические средства для предупреждения побегов и других преступлений, нарушений установленного порядка отбывания наказания, получения необходимой информации о поведении осужденных.

Администрация исправительных учреждений обязана под роспись уведомлять осужденных о применении технических средств надзора и контроля, выполняющих одновременно функцию защиты, нарушение которой может автоматически повлечь опасность для жизни и здоровья осужденных.

Подводя итог, мы пришли к выводу, что новым признаком современного состояния мировоззрения прогрессивной части населения каждой страны есть заимствования пенитенциарной идеи, то есть формирование более демократической системы взглядов на преступника как человека и неутомимый поиск путей его возвращения к право послушной жизни.

В нашем государстве осужденные еще не отнесены к социально незащищенной категории граждан и конечно изучения опыта европейской практики позволяет успешно преодолеть проявления косности национального сознания, базируется на принципах насильственной парадигмы и проявлениях неосведомленности в данной области правовой политики.

Научный руководитель: к.ю.н., доцент кафедры уголовно-правовых дисциплин юридического факультета ХНУ имени В.Н. Каразина Слинько Дмитрий Сергеевич.

Список использованной литературы:

1. Уголовный кодекс Туркменистана. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.unodc.org/tldb/pdf/TurkmenistanCriminalCode_Russian.pdf;
2. Комментарий к Уголовно – исполнительному кодексу Украины [интернет ресурс] <http://legalexpert.in.ua/komkodeks/uik>
3. Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник / [В. М. Трубникова, М.В. Даньшин, О.О. Житний та ін.] ; за заг. ред. В. М. Трубникова. - Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 444 с.
4. Комментарий к Уголовному кодексу Туркменистана. Постатейный / Под общ. ред. проф. А.В. Смирнова. Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе, Центр ОБСЕ в Ашхабаде, Ашхабад, 2013. - 663 с.
5. Научно-практический комментарий Уголовного кодекса Украины под редакцией М.И. Мельника, М.И. Хавронюка, Киев – 2001 г.

ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ЗВ'ЯЗКУ З НЕВСТАНОВЛЕННЯМ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНИЛА КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Бахмат Олександр Ігорович
курсант Ф1-402 факультету № 1
Харківського національного університету
внутрішніх справ
e-mail: bahmat96@ukr.net

Ключові слова: закриття кримінального провадження; кримінальне правопорушення; особа, яка вчинила кримінальне правопорушення; слідчий; орган досудового розслідування.

Згідно з ч. 1 ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України закриття кримінального провадження у зв'язку з невстановленням особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, можливе у випадку встановлення відсутності події кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК України) та встановлення відсутності в діянні складу кримінального правопорушення (п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України). Таким чином закриття кримінального провадження за відсутності підозрюваного можливе лише за відсутності самого кримінального правопорушення. Це негативно позначається на роботі органу досудового

розслідування, адже об'єктивно не всі скоєні злочини, через свою специфіку, можливо розкрити.

Так, по-перше, наявність великої кількості проваджень у одного слідчого створює велике психологічне навантаження, по-друге, «штовхають» слідчого на неправомірні дії, внаслідок яких «безнадійні» провадження закриваються безпідставно.

Тому виникає необхідність створення такого механізму, який би відповідав вимогам сучасності та об'єктивної дійсності. Можливість закриття кримінального провадження через неможливість встановлення особи, яка вчинила злочин, значно зменшила б кількість проваджень, які накопичились у слідчого, зменшивши тим самим навантаження на слідчого, пригніченого, з одного боку, об'ємом роботи, а з іншого – вимогами керівника органу досудового розслідування щодо якнайшвидшого розкриття злочину та закінчення досудового розслідування. Та, головне, дана норма дала б змогу слідчому залишатися в межах правового поля.

І саме це передбачає Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», реєстраційний № 6232, який запроваджує зміни до статті 219 КПК України «Строки досудового розслідування», відповідно до яких строк досудового розслідування обчислюється з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР і до дня повідомлення особі про підозру становить два місяці у кримінальному провадженні щодо кримінального проступку, три місяці – щодо злочину невеликої або середньої тяжкості, шість місяців – щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину. А відповідно до змін, що вносяться цим же Законом до ст. 284 КПК України «Закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи», слідчий, прокурор зобов'язані закрити кримінальне провадження, коли строк досудового розслідування, визначений у статті 219 КПК України, закінчився, та жодну особу не було повідомлено про підозру.

Проте, з іншого боку, є небезпека, що ці нововведення призведуть до створення механізму зловживання такими повноваженнями слідчим, прокурором, тому в процесі даних змін необхідними були б вимоги, які не дали б можливості використання зазначених повноважень в корисливих та інших негативних цілях.

Забезпечити виключення тих чи інших зловживань може, по-перше, обов'язок слідчого провести якісне досудове розслідування, виконати всі можливі дії для встановлення особи, яка вчинила злочин. Тобто перед тим, як закрити провадження, необхідно обґрунтувати це рішення та підтвердити свої дії відповідними процесуальними документами, якими

оформлювалися проведені слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, спрямовані на встановлення особи, яка вчинила злочин. По-друге, дане рішення не повинно прийматися слідчим одноособово, а повинно бути погоджене з його процесуальним керівником, який має перевірити його законність.

На перший погляд може здатися, що закриття провадження через неможливість встановлення особи, яка вчинила злочин, може підірвати авторитет органів розслідування, в тому числі й Національної поліції, але відсутність відповідної норми у чинному КПК України до теперішнього часу не означає що всі злочини є розкритими, а навпаки свідчить про те, що скоюються нові злочини у сфері службової діяльності.

При цьому вбачається необхідним встановлення більш тривалих строків досудового розслідування. Враховуючи те, що закон України про кримінальну відповідальність містить інститут звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності, було б логічним і доцільним саме цими строками обмежити строки розслідування до повідомлення особі про підозру. Однак окреслене питання потребує подальшого опрацювання.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Рось А.В.

ОСНОВНІ ПОКАРАННЯ ПОВ'ЯЗАНІ З ОБМЕЖЕННЯМ ТА ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ

Божок Наталія Миколаївна
Студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна
e-mail: natalka.bozhok21@gmail.com

Ключові слова: основні покарання, позбавлення волі, обмеження волі, протидія злочинності

Відповідно до ч. 2 ст. 1 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [7], для здійснення покладених на нього завдань кримінальний закон не тільки визначає, які саме суспільно небезпечні діяння є злочинами, а й які покарання застосовуються до осіб, які їх вчинили. Цілком очевидно, що досягнення завдань кримінального права буде тим більш

ефективним, чим більш адекватним будуть кримінально-правові наслідки (і, передусім, покарання) щодо тих осіб, які вчинили суспільно небезпечних діяння, які визнаються злочинами. Тенденції розвитку вітчизняного кримінального законодавства останніх десятиліть свідчать про постійний пошук нових засобів кримінально-правового впливу на злочинність. Такими засобами стають і нові види покарань та інші, не пов'язані з кримінальною відповідальністю, заходи кримінально-правового характеру, а також так звані «нетрадиційні» засоби розв'язання кримінально-правового конфлікту.

Позбавлення волі є універсальним видом покарання. В останні п'ять років реально відбування позбавлення волі на певний строк було призначено від 34,5 до 36,7% всіх засуджених.

Позбавленню волі на певний строк, як будь-якому іншому покаранню, властиві багато протиріч, як суб'єктивного, так і об'єктивного характеру. Прагнучи сформувати у винного шанобливе ставлення до норм, правил і традицій, його розміщують в ізольованій одностатевій соціальній спільності, де ефективно діють інші традиції та норми, що суттєво відрізняються від тих, які слід формувати. Тому кримінальне покарання у вигляді позбавлення волі вимагає свого переосмислення, чіткого визначення його сутності, цілей і змісту, а також величезних зусиль щодо найбільш ефективного правового регулювання його виконання з тим, щоб заклади відбування покарання перетворилися з «фабрик злочинності» [1, с. 76] в справжні виправні установи.

У чинному КК України передбачений новий (порівняно з КК України 1960 року) самостійний вид покарання – обмеження волі, на який покладалися великі сподівання як на можливу альтернативу позбавленню волі.

Обмеження волі ні за своєю суттю, ні формально не вважається різновидом іншого покарання. Воно є самостійним окремим видом покарання зі специфічним набором правообмежувальних властивостей, відмінних від властивостей інших видів позбавлення волі, зокрема, позбавлення волі [3, с. 162].

Обмеження волі у сучасній моделі стало проявом тенденції до конвергенції заходів кримінально-правового впливу, оскільки у його змісті містяться правообмеження, характерні для інших видів покарань. Ця тенденція є всеохоплюючою та матиме місце і у подальшому, зокрема, проявляючись у поєднанні у кримінально-правових заходів різних комбінацій каральних, виправних і превентивних правообмежень.

Утім, практика застосування обмеження волі свідчить про цілу низку проблем щодо його виконання, як прикладного, так і методологічного характеру.

Зокрема, істотній критиці піддається сутність цього покарання, оскільки характер його правообмежень за чинним законодавством, свідчить про те, що обмеження волі фактично виступає різновидом позбавлення волі. Достатньою проблемною є практика застосування обмеження волі судами у разі призначення та заміни покарань. З огляду на зазначене, перед наукою кримінального права постало важливе завдання розроблення й обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення законодавства у частині визначення змісту обмеження волі, передбаченості такого виду покарання у санкціях кримінально-правових нормах, практики його реалізації.

Сутність кримінального покарання полягає не тільки в державному осуді, осуді вчиненого суспільно-небезпечного діяння і особи, яка його вчинила, а й в обов'язку даної особи зазнати позбавлення і обмеження прав, і свобод, що застосовуються для реалізації цілей покарання. При цьому мова не йде про заподіяння страждань засудженому, як самоцільі покарання. Відновлення соціальної справедливості означає, що кожен злочин має бути розкрито, а особа, яка його вчинила зобов'язана понести покарання відповідно до характеру і ступеня суспільної небезпеки вчиненого ним злочину, з урахуванням принципів кримінального права і загальних засад призначення покарання.

Безсумнівно, в арсеналі заходів кримінально-правового впливу, слід більше приділяти увагу застосуванню видів покарань альтернативних позбавленню волі. Застосовувані покарання та інші заходи кримінально-правового характеру повинні бути не тільки невідворотними, але і доцільними, диференційованими і, відповідно, ефективними з точки зору утвердження соціальної справедливості, реалізації превентивної функції вітчизняного кримінального законодавства.

Для кримінального закону України саме включення до переліку видів покарання, як альтернативного позбавленню волі, має, безсумнівно, позитивне значення. Основна перевага такого покарання в тому, що особі надається можливість виправитися і не опинитися під впливом кримінального середовища.

Список використаних джерел

1. Кам'янець Т. В. Теоретичні та практичні проблеми виконання покарання у виді обмеження волі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Т. В. Кам'янець ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2012. – 211 с.
2. Кушнір П. Г. Ізоляція від суспільства як ознака розмежування обмеження та позбавлення волі / П. Г. Кушнір // Нове законодавство України та питання його застосування

: тези доп. та наук. повідомл. сучасн. наук. конф. молодих учених та здобувачів (м. Харків, 26–27 груд. 2003 р.). – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2004. – С. 130.

3. Лисодєд О. В. Питання виконання покарання у виді обмеження волі / О. В. Лисодєд // Пробл. законності / відп. ред. В. Я. Тацій. – Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2007. – Вип. 88. – С. 162.

4. Сташис В. Основні новели нового Кримінального кодексу України / В. В. Сташис // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2003. – № 2–3 (33–34). – С. 614–615.

5. Пономаренко Ю. А. Виды наказаний по уголовному праву Украины : монография / Ю. А. Пономаренко. – Харьков : ФИНН, 2009. – С. 165.

6. Яковець І. С. Якість кримінального та кримінально-виконавчого законодавства України як необхідна умова ефективності процесу виконання покарання у виді обмеження волі / І. С. Яковець, А. П. Гель // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. – Х. : Кроссроуд, 2009. – Вип. 17. – С. 104.

7. Кримінальний Кодекс України - Верховна Рада України; Закон від 05.04.2001 № 2341-III (Редакція станом на 03.09.2017)

Науковий керівник: доктор юрид. наук, професор Харченко В. Б.

СИСТЕМА КУЛЬТУРНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Брадченко Катерина Сергіївна
студентка-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Ключові слова: права людини, культурні права і свободи, система культурних прав, право на освіту, свобода творчості, право на участь в культурному житті держави і суспільства

Права та свободи людини і громадянина є центральним елементом, основою його конституційно-правового статусу. Саме в правах і свободах юридично оформляються стандарти поведінки людини що визнаються і гарантуються державою. Через них розкриваються основні засади взаємовідносин між державою та особою.

В правничій науці існує чимало визначень терміна “права і свободи”. Найчастіше вони визначаються через певні можливості особи. Зокрема, як вважає Ю.С. Шемшученко, права людини - це її можливості, що необхідні для нормального існування і розвитку її як особистості, це певні невід’ємні можливості її особистої свободи, вільної життєдіяльності в суспільстві. Свобода людини – це також спосіб її можливої та дозволеної поведінки в суспільстві [1, с. 21-22]. На думку П.М. Рабіновича та М.І. Хавронюка права людини – це певні можливості людини, котрі необхідні для її існування та розвитку в конкретно-історичних умовах, об’єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку людства і мають бути загальними та рівними для всіх людей» - зазначають з цього приводу [2, с. 5].

Одним з найбільш широко застосованих в юридичній науці критеріїв класифікації прав і свобод людини та громадянина є сфера суспільного життя, в якій ці права і свободи реалізуються. Відповідно до цього критерію, можливості людини поділяють на: громадянські, політичні, економічні, соціальні, культурні та екологічні.

Аналізуючи культурні права і свободи людини і громадянина вітчизняні дослідники, як правило розуміють під цією категорією прав права, реалізація яких задовольняє потреби людини у доступі до культурних надбань свого народу та інших народів у її самореалізації шляхом створення різноманітних цінностей культури [2, с. 5] або можливості збереження та розвитку національної самобутності людини, доступ до духовних досягнень людства, їх засвоєння, використання та участь у подальшому їх розвитку [3, с. 182] чи встановлені нормами Конституції міри можливої поведінки індивідів, що мають на меті досягнення конкретного соціального блага у сфері культурних відносин і передбачають можливості поводитися певним чином, вимагати певної поведінки від інших суб’єктів і звертатися по захист цих можливостей до компетентних державних та інших уповноважених органів і їхніх посадових осіб [4].

Погоджуючись в цілому з вищезазначеними визначеннями культурних прав і свобод, вважаємо за необхідне розглянути їх систему, оскільки у сучасній науковій літературі немає єдиної точки зору щодо цього питання.

Зокрема, М. Мацькевич до культурних прав і свобод відносить: право на освіту; право на доступну і безоплатну дошкільну, повну загальну середню, професійно-технічну, вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах; право учнів і студентів на одержання державних стипендій та пільг; право безоплатно здобувати вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі; право громадян, які належать до національних меншин, відповідно до закону на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних закладах або через національні культурні товариства;

свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості; право кожного громадянина України на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності [4]. П.М. Рабінович, вважає що до цієї групи прав належить право на освіту й виховання, користування надбаннями культури і мистецтва, наукову, технічну і художню творчість, авторські права [5, с. 12]. В. Ф. Погорілко та Ю. М. Тодика пропонують розглядати групу конституційних культурних прав і свобод у складі права на освіту, права на участь у культурному житті та користуватися культурною спадщиною України, права на свободу творчості, права на захист авторських прав та інших видів інтелектуальної власності [6, с. 142-143].

Таке різноманіття підходів до визначення кола конституційних культурних прав і свобод вважаємо обумовлено тим, що культурні права є відносно новим явищем і, відповідно, відсутній досвід багаторічного його дослідження, на відміну від, наприклад, громадянських або політичних прав і свобод.

Враховуючи вищезазначені точки зору щодо видів культурних прав і свобод та спираючись на запропоновані вище дефініції цієї категорії прав і свобод, вважаємо, що до їх системи можна віднести наступні.

Право на освіту. Це культурне право передбачене ст. 53 Конституції України, відповідно до якої кожен має право на освіту. Повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам. Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі. Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства [7]. Доцільність віднесення цього права до системи саме культурних прав Т.В. Гусєва тим, що якщо до групи культурних прав відносити ті, які безпосередньо пов'язані з духовним розвитком особи, можливостями її культурного й творчого прогресу, то сам процес духовного розвитку, самовдосконалення, освоєння культурної спадщини практично завжди відбувається в формах, які тісно переплетені з освітнім процесом [8; с. 4].

Свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості. Ця свобода передбачена ст. 54 Конституції України. Відповідно до цієї статті громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом. Держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством.

Саме ці два види культурних прав і свобод передбачені Основним Законом України. Крім того, ч. 1 ст. 27 Загальної декларації прав людини передбачається, що кожна людина має право вільно брати участь у культурному житті суспільства, втішатися мистецтвом, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами [9]. Таким чином, вважаємо, що до культурних прав і свобод людини і громадянина в Україні можна віднести також право брати участь у культурному житті своєї держави і суспільства, користуватися культурною спадщиною, на доступ до культурних цінностей. Гарантуючи це право, Конституція України закріплює: «Культурна спадщина охороняється законом. Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами» [7].

Таким чином, вважаємо що до системи культурних прав і свобод людини і громадянина України слід віднести такі права, як: право на освіту; свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості; право вільно брати участь у культурному житті своєї держави і суспільства, користуватися здобутками мистецтва та науковими досягненнями.

Список використаних джерел

1. Юридична енциклопедія : В 6 т. / [Редкол. : Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.]. – К. : Укр. енцикл., 2001. – Т. 1 : А–Г. – 1998 – 672 с.
2. Рабінович П. М. Соціальна сутність прав людини (у світлі потребового підходу) / П. М. Рабінович // Матеріали XI регіональної науково-практичної конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні». ІДіП, 2005. – С. 5-8.
3. Теория государства и права / [отв. ред. В. Д. Перевалов]. – М. : НОРМА, 2006. – 496 с.
4. Мацькевич М. М. Поняття гарантій конституційних культурних прав і свобод людини та громадянина в Україні / М. М. Мацькевич// Форум права. – 2014. – № 3. – С. 219–227.

5. Рабінович П. М. Права людини і громадянина : Навчальний посібник / П. М. Рабінович, М. І. Хавронюк. – К. : Атіка, 2004. – 464 с.
6. Конституційне право України / за ред. В. Я. Тація, В. Ф. Погорілка, Ю. М. Тодици. – К. : Укр. центр правничих студій, 1999. – 376 с.
7. Конституція України : від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
8. Гусева Т. В. Право человека и гражданина на образование: международные стандарты и российское законодательство / Т. В. Гусева. – Волгоград : ВРО МСЮ, 2003. – 66 с.
9. Загальна декларація прав людини : від 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Зубенко Г.В.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ СЛУЖБОВОЇ НЕДБАЛОСТІ

Вахрушев Олексій В'ячеславович,
аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ
імені В. Н. Каразіна

На сучасному етапі розвитку України як правової, соціальної, демократичної держави особливого значення набуває підвищення ефективності діяльності органів правопорядку з протидії злочинності. Суттєву вагу у структурі злочинності, на жаль, займають злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Зазначені посягання спричиняють суттєву шкоду інтересам держави, а також правам і свободам громадян.

За даними офіційної статистики серед злочинів, передбачених розділом XVII Кримінального кодексу України, відчутну частку займають факти службової недбалості. Так, за період 2013-2016 років було зареєстровано 1268 кримінальних проваджень за такими правопорушеннями. У 2017 році станом на 1 вересня – 366 проваджень. Ці злочини (ч. 2 ст. 367 КК України) відносяться до категорії середньої тяжкості, проте частіше за все вчиняються у сукупності з іншими, більш тяжкими деліктами. Крім того, значна кількість таких посягань сумарно завдають значної матеріальної шкоди. При цьому під час розслідування таких

кримінальних правопорушень слідчі стикаються з певними труднощами. Це підтверджується тією обставиною, що з 366 кримінальних проваджень, зареєстрованих у 2017 році, про підозру повідомлено лише 16 особам. Отже, перед наукою криміналістикою постає завдання розроблення окремої методики розслідування службової недбалості.

У криміналістичній літературі приділялась певна увага проблемам розслідування злочинів у сфері службової діяльності, зокрема, у працях А. В. Дулова, А. Ф. Волобуєва, П. Д. Біленчука, Г. А. Матусовського, В. В. Степанова, Р. Л. Степанюка, Д. А. Бондаренка, В. І. Боярова, Я. Є. Мишкова, Г. О. Пушкарьова, О. В. Пчеліної та інших науковців. У результаті розроблено загальні засади формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності, окремі методики розслідування неправомірної вигоди (хабарництва), зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень. Водночас методика розслідування службової недбалості залишається не розробленою.

На сьогодні в українському соціумі склалася негативна ситуація котра характеризується значним погіршенням криміногенного фону, збільшенням як загально-кримінальної злочинності, так і фактів службової недбалості. Зараз вкрай актуальними виглядають питання розроблення окремої видової методики досудового розслідування злочину, передбаченого ст. 367 КК України «Службова недбалість». З метою її ефективної розробки необхідно розглянути та висвітлити такі питання: криміналістичну класифікацію та криміналістичну характеристику службової недбалості; особливості відкриття кримінального провадження за фактом службової недбалості; рекомендації щодо дій слідчого в типових слідчих ситуаціях початкового та наступного етапів розслідування службової недбалості; тактичні особливості окремих слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні за цією категорією злочинів; специфіку призначення судових експертиз під час досудового розслідування службової недбалості. Саме при дослідженні цього кола питань буде розроблений дієвий інструментарій стримування злочинів цієї групи.

Як висновок вважаємо за доцільне зазначити, що наукова розробка сучасної криміналістичної методики розслідування службової недбалості надасть змогу не тільки сформулювати та впровадити в практику роботи органів досудового розслідування спеціальних науково обґрунтованих методичних рекомендацій з розслідування вказаного виду злочинів, а ще й розробити обґрунтовані пропозиції до чинного кримінального та кримінального процесуального законодавства щодо підвищення ефективності протидії службовій недбалості з урахуванням сучасних змін та тенденцій вітчизняної практики стримування злочинності.

Науковий керівник: професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Даньшин М.В.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СТАТУСУ БІЖЕНЦІВ І ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Варнавська Кароліна Андріївна
студентка юридичного факультету
групи ЮМП-51
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна
e-mail: varnavska06@gmail.com

Ключові слова: біженці; внутрішньо переміщені особи; захист; права людини; статус.

Аналіз міграційних процесів з погляду сучасного міжнародного права мотивований тим, що в останні десятиліття проблема зовнішньої, транснаціональної міграції набуває статусу глобальної та універсальної проблеми сучасності, вирішення якої стає неможливим без поєднання зусиль усієї міжнародної спільноти. Глобальний характер проблеми визначається групою взаємопов'язаних чинників, головними з-поміж яких виступають: політичні та економічні кризи, а також екологічні лиха, що спричиняють зростання еміграційних потоків (вимушеної міграції), «скеровані» у напрямі економічно і політично стабільних країн [1, с.213-219].

Поняття «біженці» вперше з'явилося в міжнародному праві під час Другої світової війни. Післявоєнні збройні конфлікти та інші надзвичайні ситуації, що зумовлювали і зумовлюють масове переміщення осіб з регіонів постійного проживання в інші, викликають необхідність спеціального міжнародно-правового регулювання статусу таких категорій як біженці і внутрішньо переміщені особи.

Основним міжнародно-правовим документом, який регулює питання статусу біженців є Конвенція про статус біженців 1951 року (резолюція ГА ООН 429 (V)), вона затвердила статус біженців, згідно з яким біженець – це особа, яка внаслідок подій, що відбулися в її країні, маючи підстави для побоювання бути переслідуваною за ознакою раси, віросповідання, національності, політичних поглядів, приналежності до деяких соціальних груп, перебуває за межами країни, громадянином якої є, та яка не може або, внаслідок своїх побоювань, не хоче вимагати захисту цієї країни. Конвенція передбачає умови надання статусу біженця, обсяг

прав тощо. Крім того, вона закріплює умови, за яких статус біженця не надається певним особам, зокрема: а) які скоїли злочин проти миру, воєнний злочин або злочин проти людяності; б) які скоїли тяжкий злочин не політичного характеру за межами держави, що надала їм притулок, і до того, як вони були допущені в цю державу в статусі біженця; в) винним у скоєнні діянь, що суперечать цілям і принципам ООН [2]. Враховуючи зростаючу актуальність проблеми біженців, 31 січня 1967 р. був прийнятий Протокол, який уточнив поняття «біженець» і поширив дію Конвенції 1951 р. на всі держави, які брали в ній участь, «без яких-небудь географічних обмежень» [3]. Крім того, всі держави зобов'язалися здійснювати співробітництво зі спеціально створеним органом ООН – Верховним Комісаром у справах біженців і надавати йому інформацію про стан біженців, законодавства щодо біженців, а також дані про виконання Конвенції 1951 р. (с. 179) [4].

Серед універсальних міжнародних актів стосовно внутрішньо переміщених осіб слід вказати «Керівні принципи щодо питання про переміщення осіб», прийняті ЕКОСОР ООН (E/CN.4/1998/53/Add.2 від 11 лютого 1998 р.), відповідно яких, внутрішньо переміщеними вважаються особи або групи осіб, яких заставили або змусили залишити чи покинути свої будинки або місця звичайного проживання, зокрема в результаті або щоб уникнути наслідків збройного конфлікту, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини і стихійних або антропогенних лих, і які не перетинали міжнародно-визнаних державних кордонів. Принципи охоплюють особливі потреби внутрішньо переміщених осіб, ними визначаються права і гарантії стосовно захисту осіб від насильницьких переміщень, а також під час повернення або переселення і реінтеграції [5].

Вищезначене свідчить, що категорія біженці і внутрішньо переміщені – це особи, які потребують захисту як на національному рівні, так і на міжнародному рівні. Статус означених осіб потребує удосконалення, враховуючи зміни у політичному, економічному, соціальному житті держав, оскільки саме держави зобов'язані створювати належні умови задля перебування на їх території біженців, які належать до категорії зовнішніх мігрантів і внутрішньо переміщених осіб. Імплементация в національному законодавстві положень міжнародних угод у цій галузі, сприятиме підвищенню правової захищеності цих осіб.

Список використаних джерел:

1. Козинець І. Г. Про співвідношення понять «біженці» та «особи, переміщені всередині країни» /І. Г. Козинець // Держава і право. – Київ, 2009. – Вип. 45. С. 213-219.
2. Конвенція про статус біженців [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_011.

3. Протокол щодо статусу біженців [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_363.

4. Міжнародне право: словник-довідник /[С.М. Переп'юлкін, Т.Л. Сироїд, Л.А. Філяніна]; за заг. ред. Т.Л. Сироїд. – Х.: Юрайт, 2014. – 408 с.

5. Руководящие принципы по вопросу о перемещении лиц внутри страны [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://undocs.org/ru/E/CN.4/1998/53/Add.2>.

Науковий керівник: Сироїд Тетяна Леонідівна, д.ю.н., професор, завідувач кафедри міжнародного і європейського права ХНУ ім. Каразіна

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА У КІБЕРПРОСТОРІ

Василенко Алла Іванівна
студентка IV курсу ННІ права
Сумського державного університету
e-mail: a.i.vasylenko@meta.ua

Ключові слова: кіберпростір, верховенство права, кіберзлочинність, принципи міжнародного права

Ведення бізнесу за допомогою мережі Інтернет, існування кіберзлочинності та застосування високотехнологічних методів ведення інформаційних воєн є реаліями сьогодення. Низка регульованих правом відносин нині виникає і реалізується у специфічному середовищі, яке отримало назву «кіберпростір». Єдиного визначення цього поняття досі немає, ні на науково-теоретичному, ні на нормативному рівні. На нашу думку, специфічними ознаки кіберпростору, що дозволяють сформулювати поняття про нього є: 1) інформаційність (кіберпростір складається з інформаційних мереж та інших інформаційних ресурсів); 2) віртуальність (існування поза межами світу реальних речей, імітація реальності за допомогою комп'ютерних технологій); 3) нематеріальність; 4) відсутність чітких кордонів (є необмеженим і нетериторіальним, визначення юрисдикції тієї чи іншої держави стосовно відносин у кіберпросторі є досить проблематичним); 5) незалежність і автономність (кіберпростір не може належати і бути повністю контрольованим окремим суб'єктом чи суб'єктами).

Отже, кіберпростір – це специфічне інформаційне віртуальне середовище, що не має чітких кордонів, визначеного власника і не управляється жодною державою чи міжнародним об'єднанням. Значна частина кіберпростору є де-факто міжнародною. Лише в окремих випадках функціонування інформаційних систем знаходиться під контролем і суверенітетом держав. Це має місце, наприклад у системах, що створені державою для виконання нею своїх функцій (наприклад, система «електронна демократія в Естонії» [1, с. 7] та пов'язані з нею правовідносини перебувають під суверенітетом Естонії). Тож, можна стверджувати, що переважна більшість відносин в кіберпросторі може бути врегульована саме засобами міжнародного права.

Ще одна специфічна властивість кіберпростору – це можливість цифрової фіксації усіх вчинків людей, запису і збереження інформації про них, а отже – прогнозування людської поведінки, а іноді, навіть і непрямого спонукання до певних дій. Наприклад, таргетована реклама в Інтернеті (текстові чи мультимедійні оголошення, що демонструються тільки тим користувачам мережі, які відповідають певному набору вимог, визначених рекламодавцем) побудована на збиранні інформації про пошукові запити людини, її профілі в соціальних мережах тощо. Такий же підхід може використовуватися і для маніпулювання свідомістю людей, наприклад, при проведенні виборчих кампаній.

Викладене дає підстави стверджувати, що, по-перше, у кіберпросторі чи з застосуванням сучасних інформаційних технологій складаються відносини, що з необхідністю потребують правового регулювання; по-друге, зловживання інформаційними технологіями створює значні ризики і загрози як для окремих осіб, так і для держав, а, можливо, і міжнародної спільноти загалом; по-третє, з огляду на природу кіберпростору, окремі держави навряд чи зможуть забезпечити дієве правове регулювання зазначених відносин та верховенство права в кіберпросторі.

Поняття верховенства права обговорюється в науковій юридичній та філософській літературі протягом кількох століть. Не вдаючись у дискусію, зауважимо, що для потреб цього дослідження ми виходимо з розуміння верховенства права, поданого у 2011 році у доповіді Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційська комісія). Комісія дійшла висновку про належність до обов'язкових елементів поняття «верховенство права» а) законності, включаючи прозорий, підзвітний та демократичний процес введення в дію приписів права; б) правової визначеності; с) заборони свавілля; d) доступу до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю; е) дотримання прав людини; f) заборони дискримінації та рівності перед законом [2].

Реалізація концепції верховенства права наразі є нагальною необхідністю в усіх сферах правовідносин, в тому числі й тих, що виникають і здійснюються в кіберпросторі за допомогою сучасних інформаційних і комунікаційних технологій. При цьому саме останні два елементи верховенства права, визначені Венеційською комісією, тобто захист прав людини, рівність перед законом та заборона дискримінації, є найбільш важливими в сучасних реаліях функціонування кіберпростору.

Як зазначає професор М. Хідебрандт, верховенство права поставлено під загрозу через те, що кіберпростір все більше визначає наше світосприйняття і рішення, які ми приймаємо, тоді як алгоритми і принципи його незрозумілі і недоступні для пересічної людини; порушення прав і свобод у кіберпросторі, зокрема, на недоторканність приватного життя, захист персональних даних, можуть бути «невидимими», прихованими високими технологіями. Відтак, кваліфікація правопорушень і можливості відновлення порушених прав суттєво утруднені. Дослідник робить невтішний прогноз, вважаючи, що «нормативні наслідки нової інформаційної і комунікаційної інфраструктури можуть нівелювати юридичну силу правових норм, перетворивши писане законодавство на паперового дракона»[3].

Доводиться констатувати, що відносини у кіберпросторі ще не здобули належного правового регулювання ні на національному рівні (що, на нашу думку, є дуже проблематичним і навряд чи буде реалізовано в найближчій перспективі), ні на міжнародному. В той же час, певні зусилля щодо вирішення цієї проблеми вже здійснюються міжнародною спільнотою. Варто зауважити, що юридично обов'язковими документами у сфері кібербезпеки є Конвенція про кіберзлочинність (Будапештська конвенція) 2001 року, розроблена Радою Європи [4] та Додатковий протокол до неї 2003 року, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи [5]. Україна ратифікувала Конвенцію у 2005 році [6]. Зазначений документ є фактично першою вдалою спробою врегулювати питання інформаційної безпеки, основним призначенням якого є встановлення правових засад боротьби з кримінальною злочинністю.

З огляду на те, що відносини у кіберпросторі є частиною міжнародних відносин, до них є застосовними основні принципи міжнародного права, оскільки вони поширюють свою дію на ті відносини, що безпосередньо не регулюються джерелами міжнародного права [7, с. 354].

Певні напрацювання щодо регламентації кібербезпеки має Європейський Союз. Так, у 2016 році з була прийнята Директива ЄС з мережевої та інформаційної безпеки [8], яка передбачає стратегію забезпечення мережевої та інформаційної безпеки, визначає обов'язки держав щодо співробітництва, обміну інформацією, реагування на кіберінциденти тощо.

Однак світова спільнота лише стоїть на порозі впровадження верховенства права у кіберпросторі.

У підсумку зауважимо. Що панування права як в реальному, так і віртуальному світі є життєво важливим з огляду на необхідність забезпечення безпеки, підтримання і відновлення справедливості та поваги до прав людини, як у реальному, так і у віртуальному просторі. Однак і нормативна база повинна модифікуватися, адаптуючись до інформаційної інфраструктури та нових форм суспільних відносин.

Список використаних джерел

1. Грицяк Н. В. Електронна демократія : навч. посіб. / Н. В. Грицяк, С. Г. Соловійов; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Н. В. Грицяк. – К. : НАДУ, 2015 – 66 с.
2. Верховенство права: доповідь, схвалена на 86 пленарному засіданні Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційська комісія). – Венеція, 25–26 березня 2011 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/6b6c1e2e6ad3e2fcc225745c0034f4cc/229b826c8ac787dec2257d87004987c3/\\$FILE/CDL-AD\(2011\)003rev-ukr.pdf](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/6b6c1e2e6ad3e2fcc225745c0034f4cc/229b826c8ac787dec2257d87004987c3/$FILE/CDL-AD(2011)003rev-ukr.pdf)
3. Mireille Hildebrandt. The Rule of Law in Cyberspace? // Inaugural Lecture Chair of Smart Environments, Data Protection and the Rule of Law Institute of Computing and Information Sciences (iCIS) Radboud University Nijmegen. 2011. – 22 December. Available at : https://works.bepress.com/mireille_hildebrandt/48/
4. Конвенція про кіберзлочинність [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_575
5. Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_687
6. Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність : закон від 07.09.2005 № 2824-IV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2824-15>
7. Савчук К. О. Поняття та зміст принципів міжнародного права у працях Всеволода Пійовича Даневського / К. О. Савчук // Часопис Київського університету права. – 2015/3. – С. 354-357.
8. Network and Information Security (NIS) Directive. (EU) 2016/1148. [Electronic source] Access mode : <https://ec.europa.eu/digital-single-market/news/network-and-information-security-nis-directive>

Науковий керівник: Завгородня В. М., к. ю. н., доц., завідувач кафедри міжнародного, європейського та екологічного права України Сумського державного університету

ЛЕГАЛЬНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ОБВИНУВАЧЕНОГО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Вахрушева Вікторія Олексіївна
студентка II курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: vika.v.work@gmail.com

Ключові слова: кримінальне провадження, обвинувачений, підсудний, процесуальні права.

Із введенням у дію Кримінального процесуального кодексу України 2012 року (далі – КПК) [1] у національному законодавстві з'явилася значна кількість новел, пов'язаних із участю обвинуваченого в судовому провадженні, які вимагають теоретичного осмислення з метою забезпечення їх практичної реалізації. У чинному КПК використано принципово новий підхід до врегулювання кримінального процесуального статусу обвинуваченого. Нині – це одна з основних процесуальних фігур у стадіях підготовчого провадження, судового розгляду та апеляційного провадження. Обвинувачений перебуває в означеному вище статусі досить тривалий час. Тому, враховуючи це, законодавець передбачив обов'язок суду вручати такій особі пам'ятку про процесуальні права та обов'язки обвинуваченого одночасно з їх повідомленням особою, яка його здійснює (ч. 8 ст. 42 КПК).

Визначення поняття «обвинувачений», наведене у ч. 2 ст. 42 КПК України об'єднує у собі двох суб'єктів кримінального провадження – обвинуваченого і підсудного. А у ст. 43 КПК України через поняття «обвинувачений» визначені ще два учасники процесу – виправданий, засуджений. Вважаємо, що юридично некоректно статус обвинуваченого поширювати на різних суб'єктів кримінального судочинства, оскільки обсяг їх процесуальних прав і обов'язків відрізняється.

Поняття обвинуваченого і підсудного, на нашу думку, не слід ототожнювати. Обвинуваченим має визнаватися особа, якій під розписку прокурором вручено копію обвинувального акта на завершальному етапі досудового розслідування, перед його

направленням до суду. Після виконання зазначених дій прокурор повинен повідомити особі, що її процесуальний статус змінився (вона стала обвинуваченим), та вручити їй пам'ятку про процесуальні права та обов'язки обвинуваченого. Підсудним же доцільно вважати особу по закінченні підготовчого судового засідання, коли судом постановлено ухвалу про призначення судового розгляду. За такого підходу обвинувачений вважатиметься учасником стадій досудового розслідування і підготовчого провадження, а підсудний – стадії судового розгляду. Реалізація такої пропозиції посприяла б усуненню суперечностей у питанні про точний момент набуття підозрюваним процесуального статусу обвинуваченого, які існують в об'єктивній реальності через недосконалість відповідних положень чинного КПК.

Суперечливим є положення КПК щодо надання копії обвинувального акту підозрюваному, а не обвинуваченому. Адже назва процесуального рішення «обвинувальний акт» вже передбачає, що у кримінальному провадженні з'явився новий суб'єкт – обвинувачений. Крім того, відповідно до п. 5 ч. 2 ст. 291 КПК України, у обвинувальному акті повинні міститися виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, його правова кваліфікація з посиланням на положення закону і статті (частини статті) Кримінального кодексу та формулювання обвинувачення. Тобто у обвинувальному акті вже сформульоване обвинувачення, яке повинно бути пред'явлено для ознайомлення обвинуваченому, а не підозрюваному.

Такими, що не можуть бути реалізовані на практиці, є положення чинного КПК стосовно одночасної передачі обвинувального акта до суду та додавання до вказаного акту розписки підозрюваного про отримання його копії. Логічним виглядає надання копії обвинувального акту підозрюваному перед тим, як прокурор звернеться з відповідним процесуальним документом до суду. Тому, вважаємо, що положення ст. 293 КПК України потребують уточнення [2, с. 42].

Спірним є об'єднання у одній нормі КПК прав підозрюваного й обвинуваченого (ч. 3 ст. 42 КПК України). Законодавець не розрізняє їх прав. Проте, якщо підозрюваний є повноцінним учасником досудового розслідування, обвинувачений таким не є. Крім цього, деякі права, перелічені у ч. 3 ст. 42 КПК України, обвинуваченому не належать. Наприклад, право збирати і подавати слідчому докази (п. 8 ч. 3 ст. 42 КПК України), знайомитись з матеріалами досудового розслідування та вимагати відкриття матеріалів (п. 14 ч. 3 ст. 42 КПК України), адже, відповідно до ст. 290 КПК України, відкриття матеріалів здійснюється підозрюваному, а не обвинуваченому. Також слід зазначити, що права обвинуваченого, перелічені у ч. 4 ст. 42 КПК України, – це фактично права учасника судового провадження. Тому, вважаємо, що не можна змішувати статуси підозрюваного, обвинуваченого й підсудного

у одній нормі кодексу. Необхідно окремо визначити права кожного із суб'єктів кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 05.12.2017).

2. Моторигіна М. Г. Сторона захисту в судовому провадженні у першій інстанції : дис....канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2015. 272 с.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, к.ю.н., доцент Янович Юрій Павлович.

**ПОВНОВАЖЕННЯ ПРОКУРОРА У СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ ПРИ
ПІДТРИМАННІ ПУБЛІЧНОГО ОБВИНУВАННЯ**

Грушевська Марина Ігорівна

аспірант Науково-дослідного інституту вивчення
проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса

Національної академії правових наук України

e-mail: 8880gloria@gmail.com

Ключові слова: кримінальне провадження, прокурор, судовий розгляд, повноваження прокурора, підтримання публічного обвинувачення.

В контексті реформування прокуратури, яке триває на сьогодні, набувають актуальності проблеми реалізації повноважень прокурорів у різних сферах їх функціонування. Першочерговою функцією органів прокуратури є підтримання публічного обвинувачення в суді. З огляду на це, заслуговують уваги питання повноважень прокурора у суді першої інстанції.

Термін «повноваження» тлумачиться як «право, надане кому-небудь для здійснення чогось; права, надані особі або підприємству органами влади» [1, с. 1000]. З цього визначення можна зробити висновок, що повноваження – це права, які реалізуються з певною визначеною

метою. В контексті нашого дослідження повноваження прокурора у суді першої інстанції можна визначити як правові засоби, надані прокуророві для реалізації функції підтримання публічного обвинувачення на відповідній стадії кримінального провадження.

Особливістю застосування поняття «повноваження» у сфері прокурорської діяльності є те, що воно охоплює не лише права, а й обов'язки прокурора. Більшість вчених вважають, що повноваження прокурора – це сукупність його прав та обов'язків, якими наділено відповідний орган прокуратури для виконання покладених на нього завдань [2, с. 22]. Таким чином, правові можливості, якими наділяється прокурор у суді першої інстанції, одночасно виступають мірами його необхідної поведінки у відповідних ситуаціях, недодержання яких тягне за собою встановлену законом відповідальність.

Повноваження прокурора з виконання покладених на нього функцій регламентуються Розділом IV Закону України «Про прокуратуру». Зокрема, підтриманню публічного обвинувачення у ньому присвячена ст. 22 Закону, яка передбачає, що прокурор підтримує державне обвинувачення в судовому провадженні щодо кримінальних правопорушень, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України. Таким чином, ці повноваження прокурора у Законі України «Про прокуратуру» не розкриті. Як вказують дослідники, за своїм характером дана стаття є відсилочною, вона не розкриває характеру повноважень прокурора при підтриманні державного обвинувачення та не визначає їх переліку, відсилаючи з цих питань до положень КПК України. У свою чергу, КПК України не містить окремої регламентації питань підтримання прокурором державного обвинувачення, закріплюючи відповідні повноваження прокурора у статтях 36, 37, 337–341 та ін. [3, с. 170]. Таким чином, самостійна законодавча регламентація повноважень прокурора у суді першої інстанції фактично відсутня.

Звертаючись до положень ч. 2 ст. 36 КПК України, варто зазначити, що вона у чинній редакції визначає повноваження прокурора при здійсненні нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Разом з тим, пункти 14 та 15 цієї статті закріплюють повноваження, які прокурор може реалізувати лише в межах функції підтримання публічного обвинувачення, а саме: (1) звертатися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності (п. 14 ч. 2 ст. 36 КПК України); (2) підтримувати державне обвинувачення в суді, відмовлятися від підтримання державного обвинувачення, змінювати його або висувати додаткове обвинувачення у порядку, встановленому цим Кодексом (п. 15 ч. 2 ст. 36 КПК України). Останнє з цих повноважень може бути здійснене прокурором тільки у

суді першої інстанції, отже, саме воно найбільш повно характеризує статус прокурора у судовому провадженні. Аналогічне повноваження прокурора закріплене у ч. 2 ст. 337 КПК України, згідно із якою під час судового розгляду прокурор може змінити обвинувачення, висунути додаткове обвинувачення, відмовитися від підтримання державного обвинувачення, розпочати провадження щодо юридичної особи.

Фактично, вказане повноваження є комплексним і включає такі складові: (1) підтримання публічного обвинувачення; (2) відмовлятися від підтримання публічного обвинувачення; (3) змінювати публічне обвинувачення; (4) висувати додаткове обвинувачення. Всі вказані повноваження можна поділити на дві групи: (1) пов'язані із висуненням і доведенням у суді процесуальної позиції прокурора, яка полягає у підтриманні публічного обвинувачення; (2) пов'язані із зміною процесуальної позиції прокурора у суді першої інстанції (зміна обвинувачення, відмова від обвинувачення, висунення додаткового обвинувачення).

Державне обвинувачення визначається як процесуальна діяльність прокурора, що полягає у доведенні перед судом обвинувачення з метою забезпечення кримінальної відповідальності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (п. 3 ст. 3 КПК України). В свою чергу, обвинувачення – це твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, висунуте в порядку, встановленому КПК України (п. 13 ст. 3 КПК України). На думку Г. В. Мовчана, обвинувачення в кримінально-правовому сенсі визначає предмет (зміст) обвинувачення особи (статичну складову), а в кримінально-процесуальному – форму (процедуру) реалізації відповідальності особи (динамічну складову). Їх зв'язок та взаємообумовленість визначають поняття «обвинувачення» в цілому, дозволяють говорити про нього як про інститут кримінального та кримінально-процесуального права [4, с. 174]. Таким чином, підтримання публічного обвинувачення постає як найголовніше повноваження прокурора у суді першої інстанції, яке складає зміст відповідної конституційної функції прокуратури і визначає межі судового розгляду.

Разом з тим, необхідно враховувати, що підтримання публічного обвинувачення – це комплексна діяльність, яка складається із сукупності «дрібніших» повноважень прокурора, якими він наділяється як і будь-який інший учасник судового розгляду. Так, у науковій юридичній літературі вказується, що при підтриманні державного обвинувачення прокурор має процесуальні повноваження загального характеру, до яких належать такі як: брати участь під час судового розгляду у допиті свідків обвинувачення та захисту або вимагати їхнього допиту; брати участь у безпосередній перевірці доказів; заявляти відводи і клопотання,

висловлювати в судовому засіданні свою думку щодо відводів і клопотань інших учасників судового провадження; ознайомлюватися з журналом судового засідання та технічним записом судового процесу, і подавати щодо них свої зауваження; оскаржувати судові рішення в порядку, передбаченому КПК України; додержуватися порядку в судовому засіданні і беззаперечно підкорятися відповідним розпорядженням головуючого у судовому засіданні та ін. [3, с. 173]. Однак ці повноваження не розкривають специфіки процесуального статусу прокурора у суді першої інстанції, оскільки рівною мірою можуть реалізовуватися також потерпілим, підсудним, захисником тощо.

В контексті нашого дослідження більший інтерес становлять специфічні повноваження, якими в суді першої інстанції наділяється виключно прокурор. До них належать випадки корегування процесуальної позиції, яку займав прокурор як публічний обвинувач. Так, виключно прокурор може змінити публічне обвинувачення. Згідно із ч. 1 ст. 338 КПК України, з метою зміни правової кваліфікації та/або обсягу обвинувачення прокурор має право змінити обвинувачення, якщо під час судового розгляду встановлені нові фактичні обставини кримінального правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується особа. Висунення прокурором додаткового обвинувачення допускається у разі отримання відомостей про можливе вчинення обвинуваченим іншого кримінального правопорушення, щодо якого обвинувачення не висувалось і яке тісно зв'язане з первісним та їх окремий розгляд неможливий. В аналогічному порядку, а саме у разі встановлення наявності підстав для застосування кримінально-правових заходів до юридичної особи, прокурор приймає рішення про початок провадження щодо юридичної особи (ч. 1 ст. 339 КПК України). Також прокурор може відмовитися від підтримання публічного обвинувачення, якщо в результаті судового розгляду дійде переконання, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджується (ч. 1 ст. 340 КПК України).

Узагальнюючи наведені випадки, слід звернути увагу, що всі вони означають певну зміну у первісній процесуальній позиції, яку займав прокурор у суді першої інстанції при підтриманні публічного обвинувачення. Застосування кожного із цих повноважень стає можливим за наявності відповідних підстав, а отже в кожному випадку рішення прокурора не є довільним, а залежить від фактичних обставин кримінального провадження. Разом з тим, хоча законодавець застосовує щодо них терміни «право» і «може», кожне з цих повноважень передбачає обов'язок прокурора вчинити відповідну процесуальну дію за наявності підстав для цього.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Прокурорський нагляд в Україні: Підруч. / За ред. І. Є. Марочкіна, П. М. Каркача. – Х. : Одісей, 2005. – 240 с.
3. Лапкін А. В. Закон України «Про прокуратуру». Науково-практичний коментар / А. В. Лапкін. – Х. : Право, 2015. – 680 с.
4. Мовчан Г. В. Процесуальні повноваження прокурора у досудовому провадженні та в суді першої інстанції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Г. В. Мовчан. – Х., 2010. – 219 с.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, к. ю. н, доцент Маринів Володимир Іванович

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВА НА НЕДОТОРКАННІСТЬ ЖИТЛА

Грибачова Ірина Петрівна
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін та банківського права
ННІ Права Сумського державного університету
e-mail: iri_ivash@ukr.net

Номировська Юлія Володимирівна
студентка III курсу ННІ Права
Сумського державного університету
e-mail: eastahova27@gmail.com

Ключові слова: житло; право на недоторканність житла; Європейський суд з прав людини.

Потреба людини в житлі виникає з народження і носить постійний характер. Житло для людини – така ж необхідна річ, як одяг та їжа. Воно є невід’ємною складовою особистого життя людини. Людина має природне право жити так, як бажає, бути захищеною від оприлюднення фактів особистого життя, що неможливо без поваги до її житла, де значною частиною проходить це особисте життя, і тому людина має таке ж природне право не тільки на саме житло, а й на його недоторканність.

У чинному законодавстві України право особи на недоторканність житла чи іншого володіння закріплене у ст. 30 Конституції України, прийнятій на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р., і у ст. 13 КПК України. Закріплені у цих статтях положення мають

визначальне значення не тільки для підозрюваного, обвинуваченого, а й для державних органів і посадових осіб, які ведуть кримінальний процес. Зміст ст. 30 Конституції України, ст. 13 КПК України становлять такі правила: 1) кожному громадянину гарантується недоторканність житла; 2) ніхто не має права увійти в житло проти волі осіб, які проживають у ньому; 3) обшук, виїмка, огляд приміщення у громадян можуть провадитись тільки на підставах і в порядку, встановлених КПК України; 4) у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку.

Основні права та свободи людини, серед яких право на недоторканність житла, закріплені та гарантуються не лише в національному законодавстві, а й на міжнародному рівні. Однією з основних міжнародних гарантій цих прав є Конвенція про захист прав та основоположних свобод людини, у ст. 8 якої передбачається просторовий аспект права на приватне життя – права на повагу до житла. У ч. 1 цієї статті зазначається, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», Конвенція та практика Суду визнаються в Україні джерелом права.

Відповідно до ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і

репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання чи таких посягань [3]. Також право на недоторканність житла закріплено і ст. 12 Загальної декларації прав людини.

Необхідно зазначити, що термін «житло» в тлумаченні Суду означає насамперед місце, де особа є «вдома». Цей висновок напрошується в результаті аналізу семантичного значення цього терміну офіційними мовами Конвенції. Так, в англійському тексті вживається «home», що значить дім, житло; батьківщина; at home – удома; у французькому – «domicile» – житло; місце проживання; а domicile – вдома. Тобто наголос робиться на аспекті важливості об'єкту (помешкання) для особи, задоволення її потреб, а не на характеристиці самого об'єкту, приміром, його відповідності певним вимогам. Для порівняння у ст. 379 Цивільного кодексу України зазначено, що житлом фізичної особи є житловий будинок, квартира, інше приміщення, призначені та придатні для постійного проживання в них [5]. Кримінальний процесуальний кодекс тлумачить поняття «житло» дещо ширше, а саме як будь-яке

приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення [2]. А якщо приміщення не призначене та непридатне для проживання, однак людина в ньому живе і це її єдиний «дім»? У подібному випадку Європейський суд з прав людини у справі «Баклі проти Сполученого Королівства» зазначив, що ніщо у ст. 8 Конвенції та у попередніх рішеннях Суду не свідчить на користь того, що концепція «житла» має обмежуватися резиденцією, яка облаштована відповідно до чинного законодавства та визнав, що захистом статті 8 Конвенції охоплюється циганська кибитка (шатро). Окрім цього, гарантії статті 8 Конвенції поширюються також на офіси (адвокатів, нотаріусів та ін.) та інші володіння особи [6, с. 159]. Таким чином, поняття «житло» у контексті цієї статті тлумачиться значно ширше, ніж у національному законодавстві України. Ним вважається:

- місце, в яке особа бажає повернутись або де було її постійне помешкання (рішення у справі «Гіллоу проти Сполученого Королівства» від 24 листопада 1986 р. Серія, № 109, п. 46);

- власність, яку особа щорічно займає певний відрізок часу;

- житло, яке має статус «службового» (справа «Новоселецький проти України», ухвала по заяві № 47 148/99 від 11 березня 2003 року);

- приміщення, які пов'язані з професійною діяльністю – офіс чи робоче приміщення – адвоката, нотаріуса тощо (рішення у справі «Німіц проти Німеччини» від 16 грудня 1992 р. Серія А, № 251-В, п. 29; рішення у справі «Смірнов проти Росії» від 7 червня 2007 р., заява № 71362/01; рішення у справі «Пантелєєнко проти України» від 29 червня 2006 р., заява № 1190/02);

- поняттям «житло» Суд охоплює і приміщення, призначені для складів. Крім того, заявником у справі визнається також і юридична особа (рішення у справі «Товариство «Colas est» та інші проти Франції» від 16 квітня 2002 р., заява № 37971/97) [4, с. 107].

Положеннями статей 34 і 35 Конвенції закріплено правило, що Європейський Суд з прав людини може приймати заяви від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного порушення прав, викладених у Конвенції або Протоколах до неї та оголосити неприйнятною будь-яку індивідуальну заяву, якщо вважає, що ця заява несумісна з положеннями Конвенції або Протоколів до неї. Суд може брати справу до розгляду лише після того, як було вичерпано всі національні засоби юридичного захисту, згідно із загальновизнаними принципами міжнародного права, і впродовж шести місяців віддати постановлення остаточного рішення на національному рівні [1].

Таким чином, у системі особистих конституційних прав і свобод людини і громадянина важливе місце належить суб'єктивному праву на недоторканість житла, яке є невід'ємним елементом особистої свободи людини. Право на недоторканність житла – це право, яке гарантує захист від втручань у володіння особи, забороняє безпідставне втручання в особисте життя особи, шляхом незаконних посягань на недоторканність житла та іншого володіння особи. Поняття «житло», що використовується в ст. 8 Конвенції, тлумачиться Європейським судом з прав людини набагато ширше, ніж місце для проживання фізичної особи: включаються також офісні приміщення, складські приміщення, місця для тимчасового перебування. Тому з метою повної реалізації права на недоторканність житла доречно розширити дане поняття і в національному законодавстві. Право на недоторканність житла гарантується на міжнародному рівні Конвенцією про захист прав і основоположних свобод людини ті іншими міжнародними нормативно-правовими договорами, але саме на підставі Конвенції кожен має право звернутися за захистом порушеного права на недоторканність житла до Європейського суду з прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. № 995-004. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. № 995-043. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
4. Салій П. І. Питання недоторканності житла та іншого володіння особи в контексті Конституції та чинного законодавства України, Європейської конвенції про захист людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини / П. І. Салій // Юридична наука. – 2014. - № 2. – С. 104-112.
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
6. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя. – 2-ге вид. випр., допов. – К., 2015. – 208 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСББ

Грибачова І. П.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін та фінансового права
ННІ права СумДУ
Голованова В. І.,
студентка III курсу ННІ права СумДУ

Ключові слова: господарська діяльність, об'єднань співвласників багатоквартирного будинку, доходи, кошти.

Протягом останніх кількох років кількість об'єднань співвласників багатоквартирного будинку (надалі ОСББ) збільшилася. Це пов'язано з припиненням діяльності ЖЕКів, з'являються нові мікрорайони, в яких величезна кількість новобудов. ОСББ, як і будь-яка юридична особа, може займатися підприємницькою діяльністю, тобто одержувати прибуток. ОСББ має право здавати підсобні (в тому числі підвальні) приміщення в оренду. При цьому, вільні (або не використані) грошові кошти об'єднання не можуть бути виплачені (розподілені) співвласникам, а повинні бути використані виключно на здійснення статутних цілей ОСББ. Деякі об'єднання навіть встановлюють на дахах будинків сонячні панелі, отримують зелений тариф та продають електричну енергію [2].

У ч. 2 ст. 3 Господарського кодексу України зазначено, що підприємницькою є діяльність із метою досягнення економічних і соціальних результатів й одержання прибутку. Відповідно до ст. 4 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» редакція від 19.07.2017 № 2866-14 (надалі Закон про ОСББ), ОСББ створюється як непідприємницьке товариство для здійснення функцій, визначених законом і, можливо, не має здійснювати підприємницьку діяльність [1].

Однак в ч. 1 ст. 86 Цивільного кодексу України зазначено, що непідприємницькі товариства й установи можуть поряд з основною діяльністю провадити підприємницьку діяльність, якщо інше не встановлено законом і якщо ця діяльність відповідає меті, для якої вони були створені, та сприяє її досягненню [5].

Податковий кодекс України не містить обмежень щодо зайняття підприємницькою діяльністю, але має низку вимог, лише за дотримання яких неприбуткова організація гарантовано зберігатиме свій неприбутковий статус. Це важливо тому, що від збереження статусу залежить виникнення чи невиникнення обов'язку сплатити податок на прибуток як звичайний платник податку на прибуток. Ідеться про такі дві обов'язкові вимоги:

По-перше, це установчі документи мають містити заборону розподіляти отриманий ними дохід (прибуток) між засновниками, членами органів управління, іншими пов'язаними з ними особами, а також між працівниками таких організацій (пп. 133.4.1 ПКУ). А по-друге, отримані доходи (прибуток) неприбуткова організація використовує винятково для фінансування видатків на утримання організації, реалізації мети (цілей, завдань) і напрямів діяльності, визначених її установчими документами (пп. 133.4.2 ПКУ) [4].

Таким чином, будь-яка неприбуткова організація вправі вести підприємницьку діяльність з урахуванням вимог і обмежень, установлених профільним законодавством або статутом, й отримувати дохід/прибуток від неї. Але, щоб і надалі зберігати статус неприбутківців, дохід не повинен розподілятися між засновниками, членами чи іншими пов'язаними особами та працівниками. Такі доходи мають бути спрямовані винятково на статутну діяльність організації та її утримання.

В Законі про ОСББ можна знайти декілька норм, які згадують про можливість ОСББ провадити види діяльності, орієнтовані на отримання додаткових грошей/доходів, а не лише про внески співвласників [2].

У статті 16 зазначеного Закону, зокрема визначено, що ОСББ має право встановлювати сервітути, здавати в оренду допоміжні приміщення й інше спільне майно багатоквартирного будинку. А в ст. 21 Закону про ОСББ написано, що кошти ОСББ формуються серед іншого з коштів, отриманих об'єднанням у результаті здавання в оренду допоміжних приміщень й іншого спільного майна багатоквартирного будинку; пасивних доходів; доходів від діяльності заснованих об'єднанням юридичних осіб, що спрямовуються на виконання статутних цілей об'єднання; коштів, отриманих з інших джерел, що спрямовуються на виконання статутних цілей об'єднання [2].

По суті, ідеться про підприємницькі доходи. Тож ОСББ вправі здійснювати ідентифіковані в цьому списку види діяльності й заробляти гроші. Доходи можуть виникати й під час здійснення ОСББ своєї основної діяльності.

На сьогодні у нас в країні склалася така практика, що господарська діяльність ОСББ переважно здійснюється шляхом надання в оренду нежилых та допоміжних приміщень.

За чинним законодавством України ОСББ, як господарюючий суб'єкт зобов'язаний сформувати свою облікову політику, вести бухгалтерський облік та здавати обов'язкову звітність [2].

Специфікою обліку ОСББ є операції житлово-комунальної сфери:

- внески і платежі співвласників багатоквартирного будинку;
- облік транзитних (комунальних) платежів;

- доходи у вигляді отриманої з бюджету компенсації за пільги на оплату житлово-комунальних послуг і призначені субсидії;
- здача в оренду допоміжних приміщень будинку;
- придбання послуг за цивільно-правовими договорами (ремонт, прибирання приміщень, утримання ліфтів, освітлення приміщень загального призначення і т.д.);
- нарахування та витрачання коштів ремонтного та резервного фондів тощо;
- нарахування і виплата зарплати найманим працівникам (голові правління ОСББ, бухгалтеру, двірнику та ін.).

Крім цього вимагають реєстрації інші операції, характерні для неприбуткових організацій.

Кошти від оренди та іншої комерційної діяльності оподатковуються податком на прибуток і ПДВ, на відміну від інших доходів ОСББ, і використовуються на оплату двірників, прибиральниць та інші потреби.

Доцільно додати, що, наприклад, у країнах Європи кондомініуми (об'єднання) по-іншому використовують право на здійснення господарської діяльності, а саме: відкривають пральні, лазні, хімчистки тощо для потреб мешканців, використовують стіни будинку для розміщення реклами.

Спираючись на міжнародний досвід існування об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, такі об'єднання у майбутньому можуть стати основною формою організації, утримання та експлуатації жилих будинків і прибудинкової території, підвищення рівня їх благоустрою та умов проживання.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Закон України Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2866-14>
3. Закон України Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/417-19>
4. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
5. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page>

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО ОПИТУВАННЯ У КРИМІНОЛОГІЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ БАНКІВСЬКОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

А. В. Герасимов

соискатель кафедры уголовно-правовых дисциплин
юридического факультета

Харьковского национального университета
имени В. Н. Каразина

Ключові слова: анкетний метод, кримінологічне дослідження, метод безпосереднього опитування, злочинність у банківській сфері.

Обрання методу дослідження це важлива умова отримання необхідного результату наукового дослідження. Одним з методів дослідження, який на нашу думку є найбільш ефективний для вивчення феномену злочинності у банківській сфері є метод безпосереднього опитування. Безпосереднє опитування є дослідницьким засобом, що приймається для збору інформації з метою розробки кримінологічної характеристики окремого явища, наприклад, злочинності у банківській сфері та отримання наукових висновків про причини цього явища і засобах протидії їм.

Метод безпосереднього опитування представляє собою комплекс тактичних прийомів, що забезпечує отримання інформації шляхом вербального контакту з носієм інформації про стан злочинності, її причини, недоліки системи протидії, тощо. Метод безпосереднього опитування в кримінології застосовується у сукупності з іншими методами, наприклад, анкетним методом, методом вивчення кримінальних справ, тощо.

Сферою застосування безпосереднього опитування в кримінології достатньо широка.

По-перше, таке опитування дуже корисне на початковому етапі дослідження, коли не має повної уяви про стан об'єкту дослідження. Цій метод на початковому етапі дає можливість досліднику скласти уяву про стан проблеми і формування наукової гіпотези, визначення кола методів.

По-друге, за допомогою безпосереднього опитування дослідник має можливість виявити коло питань, що мають значення для встановлення причин злочинності, умов, що сприяють скоєнню злочинів, і розробці засобів протидії злочинності.

По-третє, метод безпосереднього опитування дає позитивні результати під час дослідження конкретної життєвої ситуації або вивчення специфічних рис особистості правопорушника. Застосування цього методу дає можливість дослідити причини і умови формування особистості.

Безпосереднє опитування може проводитись у вільній формі або стандартизованій.

Вільне опитування хоча і менш формалізований але проводиться в рамках розробленого плану і строго встановленого колу питань. Вільне опитування передбачає використання якостей вченого, тому як правило проводиться організаторами дослідження або членами дослідницької групи. Для залучення помічників які не є членами дослідницької групи застосовується жорстко запрограмована програма опитування.

Традиційно метод безпосереднього опитування застосовується під час дослідження особистості правопорушника, але він є дуже ефективним і під час дослідження інших об'єктів. Так досліджуючи проблеми злочинності у банківській сфері, наша дослідницька група зіткнулася з деякими суб'єктивними труднощами, зокрема під час збору кримінологічної інформації безпосередньо серед співробітників служби внутрішньої безпеки банків спостерігалась ситуація небажання відповідати на письмові анкети, не зважаючи на те що така процедура була узгоджена з керівництвом банків, або надання неповної інформації. В результаті виявилось, що під час безпосереднього опитування, коли дослідниками вдавалось створити необхідний емоційних настрій, з'являлась можливість отримання вербальної інформації з питань стану злочинності в конкретній банківській установі причин і умов скоєння злочинів працівниками банків, клієнтами та іншими особами, та міркувань про шляхи підвищення ефективності протидії злочинності в банківській сфері.

Для отримання достовірної інформації під час безпосереднього опитування необхідно враховувати цілий ряд обставин об'єктивного і суб'єктивного характеру. В літературі наводяться серед таких обставин наводиться: момент дослідження, час і місце опитування, підготовленість особи, яка проводить обстеження тощо.

Вибір моменту дослідження співробітників служб безпеки банків має також велике значення для отримання достатньої інформації, що дозволяє отримати науково обґрунтовані висновки. Більшість опитувань проводиться співробітників банків, які на момент опитування працювали на своїх посадах в банківських установах, однак бувають випадки коли особи, яких опитували вже не працювали у банківській установі з різних причин. Досліднику треба враховувати, що і в першому і в другому випадку відомості, які повідомляють кореспонденти не завжди будуть відображати дійсний стан справ.

У випадку, коли респондент на момент опитування працює в банківській установі на його відповіді можуть впливати різні обставини, наприклад, бажання виглядати у більш вигідному світі, особливо якщо таке опитування проводиться з відома керівництва банку. Крім того, у випадках коли дослідники з початковому етапі звертаються до керівництва банківській установи з проханням оказати сприяння проведенню наукового дослідження, то респондент

часто вбачає в такому опитуванні своєрідний прийом керівництва банку для оцінки його професійної діяльності. В такому випадку респондент ретельно обмірковує свої відповіді, і повідомляє тільки ту інформацію, яка з його точки зору не буде його компрометувати, що може значно спотворити інформацію. Сказане не означає, що дослідникам не треба звертатися до керівництва банківської установи для отримання дозволу і надання допомоги у проведенні дослідження, але вказані обставини треба враховувати. У багатьох випадках корисно звертатися до керівників служби безпеки банків безпосередньо, залишивши на їх розсуд усі питання узгодження з керівництвом банківських установ.

У випадках коли опитуванню піддаються колишні працівники банків, не виникає вказаних проблем, але може виникати інші, наприклад, якщо колишній співробітник банку має почуття обіди на керівництво банку з різних причин. В такому випадку особам, що проводять опитування необхідно враховувати те, що інформація від таких респондентів також може бути дещо спотвореною. Отримання інформації у таких респондентів також може бути ефективною, але потребує ретельно продуманої програми.

На результати опитування можуть також впливати місце і час проведення опитування. Невдало вибране місце опитування не сприяє об'єктивному і повному збору інформації. Під час вибору місця опитування необхідно враховувати інтереси респондента. Опит вивчення причин злочинності в банківських установах показав, що нейтральним приміщенням для проведення опитування є місце роботи респондента, але під час вибору місця опитування необхідно, по можливості, виключити можливість ходіння і наявність сторонніх розмов. У кожному конкретному випадку вибору місця опитування організатори повинні орієнтуватися на бажання респондента. Також необхідно враховувати, що опитування не повинне проводитись у присутності третіх осіб, це може в певній мірі в певній мірі пов'язувати респондента у висловлюваннях.

Найбільш повна інформація може бути отримана при умові, що респондент вільний від роботи на період опитування. Опит опитування показав, що для повного опитування одного респондента необхідно від двох до трьох годин.

Науковий керівник: Давиденко М. Л., доцент, к.ю.н., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін ХНУ імені В. Н. Каразіна.

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ОГолошення Війни в Стародавньому Римі

Геджадзе Тимур Сімонович

Студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна,
e-mail: timur.gej@gmail.com

Ключові слова: право війни, процес проголошення війни, Римська імперія, регламентація процедури оголошення війни.

Питанням вивчення війни в стародавній період як альтернативи мирним відносинам завжди присвячувалася достатня кількість наукових праць. Проте в більшості з них основна увага приділена дослідженню засобів та особливостей ведення військових дій у Стародавньому Римі [6; 7], у той час, як характеристики звичаєвих і договірних норм, що регламентували початок, припинення військових дій, не приділялося достатньої уваги. Можна лише назвати праці В.І. Кащєєва [8], О.В. Буткевич [5], А.В. Мішуліна [9], Ю.Я. Баскіна та Д.І. Фельдмана [10].

Більшість відомостей про формування законів і звичаїв війни можна взяти з праць античних істориків – Біта Лівія [11], Полібія [12], римської політико-правової доктрини Цицерона [13] та загально філософських творів.

З позицій сучасного міжнародного гуманітарного права, воєнні дії між державами не повинні починатися без попереднього й однозначного попередження у формі мотивованого оголошення війни або формі ультиматуму з умовами оголошення війни (ст. 1 Конвенції про відкриття воєнних дій 1907 р.: «договірні держави визнають, що воєнні дії між ними не повинні починатися без попереднього й однозначного попередження, що буде мати форму мотивованого оголошення війни або форму ультиматуму з умовами оголошення війни») [1, с. 6; 2, с. 311].

Правова регламентація підстав і процедури оголошення війни у стародавніх римлян мала багато спільних рис з тим, що ми спостерігали у греків [14], проте вона була більш розробленою, релігійно та філософсько-політично обґрунтованою [10, с. 34]. У римлян сформувалося поняття публічного ворога, тобто такого, який відкрито сам оголошує та веде війну й визнає її закони. Таким не могли бути пірати або бандити, мешканці повсталих колоній, варвари. У цих випадках воєнні дії римлян взагалі не передбачали будь-якої правової

регламентації, у тому числі стосовно оголошення війни, лише питання самозахисту та необхідності [9, с. 104].

Одне з найважливіших положень старого фаціального права полягало в тому, що римляни не починали будь-якої війни, окрім законної і справедливої. Римська формула наголошувала: «*bellum nullum nisi justum*» – «немає війни, окрім законної». З позицій римської свідомості, Рим не міг вести несправедливі війни. Значний інтерес становить питання, що саме римляни розуміли під «законною» війною. Так, справедливою Цицерон вважав будь-яку війну, що відповідає інтересам і безпеці римського народу [13, с. 36]. Захоплення військової здобичі, навернення підкорених у рабства були правомірними, позиція, основана на переконанні, що все корисне для Риму є бажаним для богів. Тому, щоб війна була повністю законною, необхідно було виконати певну сукупність ритуальних дій для її оголошення. Ці дії становили найдавнішу частину римського права – так зване фаціальне право.

О.В. Буткевич констатує, що вже у стародавній період почала формуватися концепція воєнних репресалій. Велика кількість війн стародавнього світу являли собою акти репресалій проти держав – порушниць міжнародних угод, зобов'язань, васалів, що порушили клятву вірності. Розрізняли поняття завойовницької війни та карального походу. Воєнні репресалії у стародавній період являли собою розвинутий інститут права війни. Доказ цього – чіткий поділ можливостей і засобів ведення війни, що могли бути застосовані у випадку воєнної кампанії завойовницького характеру й у випадках репресалій. Воєнні санкції є головним видом і складовою міжнародної відповідальності.

Зважаючи на поширену практику грабіжницьких нападів, піратства, особливо в регіоні Середземномор'я, що мали характер «міжнародного бандитизму» і зазвичай виходили за межі окремих держав, воєнна боротьба з такими нападами державної влади також могла виходити за ці межі, а воєнні операції проти піратів і бандитів переміщувалися з території однієї держави до іншої [5, с. 402-403]. Проте, крім об'єктивної потреби у боротьбі з «міжнародними бандитами», війни часто лише виправдовувалися каральними мотивами, а насправді були завойовницькими чи іншими акціями на захист власних інтересів держав.

Поняття воєнних репресалій і правовий поділ війн на завойовницькі й каральні тісно пов'язані з формуванням концепції справедливої війни. Остаточна ця концепція оформилася саме в греко-римський період. Лише бажана для богів війна мала релігійне санкціонування. Тому будь-яку війну намагалися оформити магічними обрядами, закликами до богів тощо. Саме тому, що війна здійснювалася за волею богів, вона не могла бути розпочата довільно, а щоб запобігти гніву богів, вона вимагала формального виправдання. Це свідчить на користь

обережного ставлення стародавніх народів до війни взагалі як засобу реалізації своїх зовнішньополітичних інтересів [5, с. 405-406].

Саме в правовій практиці Риму оголошення війни набуло досконалості. Оголошення війни, як і поняття справедливої війни, з часом втратило суто релігійні риси і стало інститутом позитивного міжнародного права. У Стародавньому Римі оголошення війни являло собою позитивний односторонній акт держави, і недотримання його умов, як і порушення договірних зобов'язань, тягло за собою правові санкції [5, с. 408]. Оголошення війни мало місце, як правило, при завойовницьких походах. У разі воєнних репресалій війну не оголошували взагалі або її оголошення передбачалося актом, який порушила сторона, що проти неї застосовувалися санкції.

Перед оголошенням війни був поширений звичай улагоджувати конфлікт мирними засобами, переговорами. Такі переговори, як правило, провадилися уповноваженими представниками сторін. У Стародавньому Римі функції оголошення війни, укладення миру, договорів про дружбу, союзних договорів, охорони міжнародних договорів, висунення претензій іноземним державам покладалися на спеціальну жрецьку колегію феціалів.

Цицерон повідомляє, що римським цар Тулл Гостілій встановив правила для оголошення війн. Установлені норми він релігійно закріпив за допомогою фаціального права, згідно з яким, будь-яка війна, що не була проголошена, визнавалася несправедливою та нечесною [8, с. 134].

Лівій вважає, що фаціальне право введено в Римі царем Анком Марцієм, який «запозичив у стародавнього племені еквіколів те право, яким нині користуються фаціали, вимагаючи сатисфакції – *res repetuntur*» [5].

Особлива роль війни у міжнародних відносинах виявляється у Стародавньому Римі у складній релігійній процедурі, що її супроводжувала.

Процес оголошення війни складався з кількох стадій [11].

1. Спочатку до кордонів держави-супротивника надсилали членів жрецької колегії фаціалів. *Pater patratus* (буквально – «батько батьків», головний із жерців-фаціалів), який ніс траву, вирвану з коренем на Капітолійському пагорбі, констатував перед богами несправедливість іншого народу й вимагав удоволення – *res repetere*, посиляючись на авторитет богів. Біля кордону того народу, від якого вимагали удоволення, жрець промовляв: «Почуй мене, Юпітере, почуйте мене боги кордонів; хай почує мене і Священний оракул права. Я – вісник усього римського народу, за правом і честю прийшов я послом, і словам моїм хай буде віра!» [11, 32-33; 9, с. 104]. Далі, перерахувавши всі вимоги, він брав у свідки Юпітера і присягався: «Якщо протиправно і нечесливо вимагаю я, щоб ці люди й речі були видані мені,

хай позбавиш ти мене назавжди належності до моєї вітчизни» [11]. Це промовлялося неодноразово. По закінченні зазначеної процедури колегія поверталася до Риму.

2. Якщо впродовж тридцяти трьох днів вимоги не були виконані, жреці повторно відправлялися до кордону, де посол здійснював *testatio* або *denuntiatio*, тобто він присягався перед богами, що його справа справедлива й оголошував війну. Лівій наводить таку промову посла: «Почуй мене, Юпітере, і ти, Юноно, почуй, Квіріне, й усі боги небесні, земні та підземні, почуйте! Вас я беру у свідки того, що цей народ порушив право і не бажає його відновлювати. Але про це ми, перші та старіші в нашій вітчизні, будемо радитися, яким чином нам здійснити своє право» [11, I, 32, 10]. Після цього *pater patratus* повертався до Риму [10, с. 34-35].

3. По закінченні зазначеної процедури справа надсилалася до сенату. Фаціали доповідали сенату про результати переговорів з противником, зазначали, що всі необхідні обряди й формальності були виконані, і якщо сенат і римський народ будуть згодні, вони оголосять війну, і ця війна буде законною. Збирався сенат і вирішував питання про війну відкритим голосуванням [11]. Лівій наводить промову царя, з якою той звертався до senatorів, і відповідь першого з senatorів про те, що вимоги слід задовольнити «чистою і чесною війною», і на це він дає свою згоду. Так само поіменно зверталися до інших senatorів, і вони відповідали: «Коли більшість присутніх приєдналася до тієї ж думки, постановили воювати» [12].

Рішенням сенату справа не обмежувалася. Війна вимагала жертв від народу, вона була небезпечною для кожного громадянина. Тому рішення про початок війни передавалося на обов'язкову ратифікацію до народних зборів. З IV ст. до н.е. джерела фіксують багато прикладів участі народних зборів у вирішенні питань війни і миру [11; 12]. Народ виражав свою волю так само, як і з приводу законопроектів. Рішення було обов'язковим і не підлягало перегляду [9, с. 105].

4. Якщо рішення було позитивним, фаціали приносили священні жертви й утретє відправлялися до кордону. Там *pater patratus* оголошував війну супротивнику. За звичаєм, як повідомляє Лівій, фаціал приносив до кордону або спис із залізним вістря, або древко з опаленим і скривавленим кінцем. У присутності не менше трьох свідків він виголошував промову такого змісту: «Так як народи старих латинів і кожен зі старих латинів завинили та згрішили проти римського народу квірітів, так як римський народ квірітів визначив бути війні зі старими латинами, і сенат римського народу квірітів погодився та схвалив, щоб зі старими латинами була війна, через те я і римський народ народам старих латинів оголошую і приношу війну» [11; 15, с. 35]. Після цього фаціал кидав спис через кордон на територію супротивника.

З часом цей обряд утратив своє значення і зазнав змін. Сенатські послы, легати, зайняли місце священних фаціалів і мали право умовного оголошення війни, дозволеного заздалегідь сенатом і римським народом. Таким чином, якщо відповідь на їх гетит теребію була незадовільною, вони відразу могли оголосити супротивнику римське рішення про початок війни [8, с. 137]. Фактично, з того моменту, як римські послы промовляли останні слова, два народи опинялися у стані війни. Наприкінці республіканського періоду не лише фаціали, а й сенат втратив своє значення. Кассій і Лукулл оголошували війну без згоди сенату [9, с. 105].

Стан війни призупиняв із ворожою стороною торгівлю, договори, дипломатичні зносини і надавав право брати її жителів у полон чи вбивати, майно конфіскувалося чи знищувалося.

Під час воєнних дій релігійні обряди також продовжували виконувати важливу роль. Армія виступала в похід лише після того, як полководець здійснював жертвоприношення. Битва не починалася, поки жрець не ворожив на нутрощах тварини, що боги милостиві до римлян [12, с. 105].

Під час військових дій окреме питання стосувалося статусу цивільного населення, перш за все, тієї території, на якій велися військові дії. Частими були випадки повного винищення населення ворожої території чи масового його поневолення. Проте нерідко траплялися випадки формування власної армії з числа завойованого населення, що не свідчить про потенційно негативне ставлення до нього. У цьому контексті цікаві роздуми Полібія про неприйнятність знищення засобів, необхідних для життя ворогів: «Я ніколи не погоджуся з тими, хто виносить свою помсту на осіб, рівних із ними за походженням, причому коли це робиться не лише тоді, як знищується річний урожай ворога, а й дерева та аграрний апарат, так що не залишається можливостей його відновити. На мою думку, ті, хто так вчиняє, припускаються великої помилки. Оскільки, чим більше вони будуть жорстокими до ворога, знищуючи його країну й позбавляючи його не лише всіх теперішніх запасів, необхідних для життя, а й надії на їхнє відновлення у майбутньому, тим більше дикими стають ці люди, і навіть найменша образа спонукає їх до найбільш жорстоких дій у відповідь» [5, с. 411-412].

Міста, що захоплювалися штурмом або здавалися, а також їх мешканці й майно визнавалися здобиччю переможця без будь-яких обмежень. Римляни вважали звичайним і правомірним вбивати не лише взятих у полон зі зброєю, а й мирних жителів, у тому числі жінок і дітей. Залишені в живих продавалися в рабство. У 262 р. до н.е. за часів I Пунічної війни римляни продали в рабство 25000 чоловік, у 167 р. до н.е. після захоплення емірських міст – 150000 чоловік, у 146 р. до н.е. були продані в рабство всі мешканці Карфагена [15, с. 36].

З позицій стародавнього міжнародного права жорстокість війн є лише засобом їх ведення. Справедлива війна – це воля богів, для виконання волі богів (тобто, для перемоги) можливі будь-які засоби. Як наслідок – у римському праві майже немає правових обмежень стосовно засобів і методів ведення війни [16, с. 40, 42; 10, с. 35; 9, с. 105].

Специфічним інститутом права війни стародавнього періоду було правило вилучення певних категорій територій або осіб з воєнних дій. Поширеним був звичай надання асилії територіям храмів та інших релігійних святилищ. Проте римляни розглядали війну як волю лише їх богів. Боги ворога не були для них богами. Виконуючи волю богів, римляни не вважали себе пов'язаними будь-якими юридичними нормами. Навіть храми й інші святині розграбовувалися. Лише в період імперії іноземні боги почали включатися в римський пантеон, і тоді їх святилища отримали захист римського народу. Відповідно, ворожі храми й інші святині римляни могли руйнувати.

У Стародавній Греції було введено звичаєве правило, що згодом стало визнаною нормою міжнародного права, за яким поранені вилучалися із воєнних дій, а вбиті солдати, своєї чи ворожої сторони, мали бути поховані або передані представникам своєї сторони [5, с. 414].

Досить поширеною практикою було укладання військових союзів. Якщо союз був рівноправним, його мета полягала в наданні взаємної військової допомоги; у разі нерівноправного союзу таку допомогу надавала країна – глава союзу залежним державам. Такі союзи оформлювали відповідними міжнародними договорами та клятвами сторін.

Складні процедури супроводжували й завершення військових дій. Наслідком війни було або припинення існування суб'єкта міжнародного права (завоювання Римом Македонії, грецьких держав), або встановлення в результаті завоювання відносин залежності між воюючими сторонами – фактично, обмеження обсягу міжнародної правосуб'єктності переможеної сторони. Важливим наслідком припинення стану війни було врегулювання статусу військовополонених. У багатьох випадках солдати переможеного війська перетворювалися на рабів. Складнішим було врегулювання правових наслідків війн з кількома учасниками, якщо існував військовий союз. Тут виникало питання про поділ переможцями матеріального й політичного виграшу у війні, що вирішувалося через укладення багатосторонніх мирних договорів. Більшість воєнних конфліктів закінчувалася укладанням міжнародного договору, що фіксував післявоєнний стан відносин, статус сторін, поділ здобичі, статус завойованого, переможеного населення та населення переможців. Саме з міжнародно-правової практики греко-римського світу процедура та правила укладання мирних договорів перейшла в європейську міжнародно-правову традицію [5, с. 409, 411].

Однією з головних форм мирного договору стало покровительство (бебійо). Вебійо – капітуляція, безумовна здача, підпорядкування Риму після військової поразки або до неї. У результаті інша держава переставала існувати в правовому відношенні, її територія ставала *ager publicus*, її громадяни потрапляли в рабство, а їхнє майно ставало здобиччю римлян, які вирішували, чи буде яка-небудь частина переможених підвладною римській державі. Вони були особисто вільними, але не мали жодних публічних прав. їхнє правове положення було неясним і повністю залежало від односторонньої волі Риму [17, с. 102]. Звичайно, така капітуляція здійснювалася через видачу всієї зброї, вождів супротивника та заручників. При цьому військова окупація не здійснювалася, але переможений передавав свою територію, своїх громадян, своїх богів на повний розсуд Риму [15, с. 36].

Від мирних договорів римляни відрізняли договори про перемир'я, які уклалися на певний строк. Такі договори попередньо підписували командувачі армії, потяг вони підлягали ратифікації, проте вступали в силу до її здійснення [15, с. 37].

Таким чином, правове регулювання питань ведення війни, статусу військовополонених, цивільного населення окупованої території тощо у Стародавньому Римі показує початкову стадію становлення цих інститутів міжнародного права. Війна в стародавній період часто була засобом утримання балансу сил на міжнародній арені там, де його не можна було досягти політичними й дипломатичними засобами, а не мала на меті завоювання чи розширення території. Війни стародавнього світу ілюструють міжнародні правила ведення воєн, що існують у наш час: правила, що визначають типи противників, ті, що визначають обставини, котрі встановлюють норми й підстави для початку і закінчення воєнних дій, правила, що встановлюють кількість учасників, час, місце, методи ведення війни тощо. Практично всі основні елементи права війни формувалися та розвивалися в стародавній період, а в наступні історичні епохи вдосконалювалися, відповідно до потреб міжнародних відносин і розвитку міжнародної правосвідомості.

Ж. Пікте наголошує на практичній відсутності гуманізації війни у стародавніх римлян. У Римі, на його погляд, спостерігався вражаючий незбіг між правовою доктриною, котра встановлювала вимогу гуманного поводження з ворогом, цивільним населенням, і воєнною практикою [5, с. 400].

Науковий керівник: д.ю.н, проф. Гавриленко О.А.

Література:

1. Григорьев А.Г. Международное право в период вооруженных конфликтов /А.Г. Григорьев. – М. : Воениздат. – 1992. – 32 с.
2. Оппенгейм Л. Международное право/Л. Оппенгейм. – М.: Ин. лит., 1949. – Т.2., полутом 1. – 1949. – 440 с.
3. Денисенко В.В. Міжнародний арбітражу зовнішній політиці Риму (III - II ст. до н.е.)//Держава і право. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2008. – Вип. 40. – С. 515-521.
4. Денисенко В.В. Посередництво як засіб римської зовнішньої політики / В.В. Денисенко II Запорізькі правові читання : Тези доповідей щорічної міжн. науково-практ. конференції. – Запоріжжя : ЗНУ, 2008. – С. 33-35.
5. Буткевич О.В. Міжнародне право Стародавнього світу / О.В. Буткевич. – К. : Україна, 2004. – 864 с.
6. Голицынъ Н.С. Военная история древнихъ временъ (323 – 218 г. до РХ.) / Н.С. Голицыны – Пб., 1873. – 250 с.
7. Дельбрюк Г. История военного искусства в рамках политической истории / Г. Дельбрюк. – М. : Госуд. военное издательство, 1936. – Т.1. – 1936. – 464 с.
8. Кашеев В.И. Эллинистический мир и Рим /В.И. Кашеев. – М. : «Греко-латинский кабинет» Ю.А. Шичалина, 1993. – 368 с.
9. Мишулина А. Объявление войны и заключение мира у древних римлян / А. Мишулин// Исторический журнал. – 1944. – № 10-11. – С. 103-113.
10. Баскин Ю.Я. История международного права / Ю.Я. Баскин, Д.И. Фельдман. – М.: Межд. отношения, 1990. – 206 с.
11. Ливий Тит. История Рима от основания города/Тит Ливий. – М.: Ладомир, 2002. – Т. 1. – 702 с.; Т. 2. – 810 с.; Т. 3. – 794 с.
12. Полибий. Всеобщая история / Полибий. - СПб. : Наука, 1994-1995. – Т.1. – 496 с.; Т. 2. – 422 с.; Т. 3. – 382 с.
13. Цицерон. О дружбе. Об обязанностях. О старости / Цицерон. – М. : Наука, 1968. – 236 с.
14. Денисенко В.В. Право війни у Стародавній Греції / В.В. Денисенко//Держава і регіони. Серія «Право». – 2008. – № 1. – С.14-18.
15. Левина Л.Н. История международного права/Л.Н. Левина. - М.: Экзамен, 2006. – 158 с.

16. Курс международного права: в 7 т. / под ред. Ю.А. Баскина, Н.Б. Крылова, Д.Б. Левина. – М.: Наука, 1989. – Т. 1: Понятие, предмет и система международного права. – 1989. – 360 с.

Бартошек М. Римское право (понятия, термины, определения) / М. Бартошек; пер. с чешек. – М.: Юр. лит., 1989. – 448 с.

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ У ПРАВІ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ ДО СЕРЕДИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Голубченко Аліна Вячеславівна
студентка юридичного факультету
групи ЮМП-51
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: golubchenko.alina@gmail.com

Ключові слова: вразлива група людей, захист дітей, збройний конфлікт, насилля.

Історія людства практично не знала періодів, коли не велися б збройні конфлікти, під час яких страждало цивільне населення, та, перш за все, діти. Загальновизнано, що діти відносяться до категорії найбільш вразливої групи людей. Це означає необхідність спеціального захисту для забезпечення цій категорії осіб гідного існування, що включає гарантування їм основних громадянських прав і свобод та законних інтересів. Проблему захисту у згаданий період розглядали А. І. Зенкевич, О. В. Плацідим, С. Ф. Рахімов, О. М. Старовойтов та інші.

Становлення інституту захисту дітей у період збройних конфліктів має глибокі корені, які сягають середньовіччя. Яскравим прикладом незахищеності дітей у період збройних конфліктів є Хрестовий похід дітей у 1212 році, який мав на меті розбити ненависних мусульман та звільнити від них Єрусалим. Вважалося, що ця місія відводилася Богом дітям, оскільки лише вони є непорочними та їм удасться без будь-якої зброї звільнити священне місто. Хрестоносцям потрібно було переправитися через море та на допомогу їм прийшли два заможні марсельські купці – Гуго Ферреус та Уільям Поркус, які надали кораблі для 5 тисяч дітей. Коли вони дісталися Алжиру, на них вже чекали работорговці. Виявилося, що Ферреус та Поркус продали дітей у рабство мусульманам. Цей та подібні йому випадки з історії військових конфліктів засвідчують особливо уразливе становище дітей, що не отримували належного захисту своїх прав ані від держави, як суспільного інституту, ані від церкви [5]. Ще одним історичним свідченням незахищеності дітей під час збройних конфліктів є події Другої

світової війни. Так, гітлерівська Німеччина після чотирьох років воєнних дій стала відчувати дефіцит «людського матеріалу» у всіх галузях промисловості та військовій діяльності. В результаті чого, восени 1943 року було покладено початок кампанії вербування молоді, що не досягла повноліття, для служби у військах і було сформовано військове формування Гітлерюгенд. Наступний, 1944 рік, був оголошений «роком добровольця», що знайшов прояв у активному наборі, хоча і без жорсткого тиску з боку органів державної влади, на військову службу осіб, що не досягли повноліття. Але якщо в той період юнаки і дівчата йшли на війну в основному без жорсткого тиску, з початком 1945 року керівництво Гітлерюгенда оголосило призов до збройних сил молодих людей з 17 років. А невдовзі згодом, об'єктивна ситуація на фронті змусила німецьке керівництво проводити набір 14 – 16-річних «добровольців». З них формувалися загони, яким доручалося прикриття відходу кадрових частин вермахту та вчинення диверсійних актів в тилу військ антигітлерівської коаліції, головним чином радянських. Іншими словами, члени Гітлерюгенда, у тому числі неповнолітні, в останні дні війни використовувалися в якості «живого щита» та «гарматного м'яса». Можна вказати на те, що такі дії були спричинені задля реалізації політики держави, яка стала можлива у тому числі і завдяки відсутності належної регламентації захисту прав дітей у міжнародному праві в цілому та у праві збройних конфліктів зокрема [4].

Слід зазначити, що спроби усвідомлення вразливості і беззахисності дітей, у порівнянні з дорослими, та необхідності забезпечення їм окремого захисту існувало вже на початку минулого століття. Вони проявлялися у започаткуванні інституту захисту прав дітей у праві збройних конфліктів. Перші кроки на цьому шляху були зроблені у Гаазьких конвенціях 1899 і 1907 років. Ці документи спрямовані на встановлення правил ведення війни та обмежують воюючих у виборі методів і засобів ведення війни, що передбачає, на нашу думку, у тому числі і механізми захисту дітей під час збройних конфліктів, адже згадані документи не лише турбуються про комбатантів, але й захищають цивільне населення, серед яких і діти. Пізніше, завдяки Лізі Націй, в період Першої світової війни був створений Комітет дитячого благополуччя. У цей період відзначається подальший розвиток інституту захисту прав дітей, починається осмислення і оформлення прав дитини. Зокрема, приймаються Конвенція про боротьбу з торгівлею жінками та дітьми 1921 року та Женевська декларація прав дитини 1924 року [6]. Це був перший документ міжнародно-правового характеру в галузі охорони прав та інтересів дітей. Декларація, що складається з 5 принципів, сформулювала цілі міжнародно-правового захисту дітей: дитині повинна надаватися можливість нормального розвитку, як матеріальна, так і духовна (пр. 1); голодна дитина має бути нагодована, хворій дитині повинен бути наданий догляд, порочні діти повинні бути виправлені, сиротам і безпритульним дітям

повинно бути дано укриття і все необхідне для їх існування (пр. 2); дитина повинна бути першою, хто отримає допомогу під час лиха (пр. 3); дитині повинна бути надана можливість заробляти кошти на існування, і вона повинна бути огорожена від усіх форм експлуатації (пр. 4); дитина повинна виховуватися з усвідомленням того, що її кращі якості будуть використані на благо наступного покоління (пр. 5) 3. У Декларації вперше підкреслювалося, що турбота про дітей і їх захист не є більше виключно обов'язком сім'ї, суспільства або навіть окремої країни – все людство повинно піклуватися про добробут дітей [7, с. 51]. Загальна декларація прав людини 1948 року системно закріплює на міжнародному рівні права людини і розширене тлумачення даної системності дає змогу говорити й про захист дітей [1]. Аналогічний розширений підхід до тлумачення норм міжнародного права дозволяє включити в систему міжнародних норм, присвячених захисту прав дітей і Конвенцію про попередження злочину геноциду і покарання за нього 1948 року, яка забороняє акти геноциду, а саме насильницьку передачу дітей з однієї людської групи в іншу (ст. 2) [2].

Не можна не зазначити і Женевську конвенцію про захист цивільного населення під час війни 1949 року, у якій наголошується на певних елементарних нормах захисту, що стосуються кожної особи, яку зачепить збройний конфлікт, незалежно від її національності чи території, де вона живе. Особливу увагу приділено цивільним особам, що знаходяться під владою ворога, які поділяють на дві категорії: – цивільні особи, які знаходяться у країні ворога; – населення на окупованій території. Обидві ці категорії за будь-яких обставин мають право на повагу до їхньої особистості, честі, сімейних прав, релігійних переконань, обрядів, звичок та звичаїв. Із ними завжди повинні поводитися гуманно, до них не повинні застосовуватися заходи примусу. Забороняється депортація чи вигнання населення. Усіляке залучення до праці у примусовому порядку обмежується суворими правилами. Цілком очевидно, що цей документ безпосередньо стосується дітей, як частини цивільного населення. Так, ні за будь-яких обставин не можна залучати до праці осіб, яким не виповнилося 18 років, а працюючих забороняється примушувати виконувати будь-яку роботу, яка б змушувала їх брати участь у воєнних операціях та сторона, яка окупувала, зобов'язана піклуватися про долю дітей [3].

Таким чином, проблематика захисту прав дитини під час збройних конфліктів стала предметом міжнародно-правового регулювання на рубежі XIX – XX століть. На ранньому етапі свого розвитку інститут захисту дітей у праві збройних конфліктів не виділявся із загальної сфери захисту прав людини. Основними міжнародними актами, що вплинули на розвиток інституту у першій половині XX століття стали: Гаазькі конвенції 1899 і 1907 років, Конвенція про боротьбу з торгівлею жінками та дітьми 1921 року, Женевська декларація прав

дитини 1924 року, Загальна декларація прав людини 1948 року, Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього 1948 року та Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 року.

Науковий керівник: д. ю. н, професор Т. Л. Сироїд

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини 1948 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015
2. Конвенция о предупреждении преступления геноцида и наказании за него 1948 года. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/genocide.shtml
3. Конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_154
4. Зенкевич А. И. Дети и вооруженные конфликты. URL: http://urf.podelise.ru/tw_files2/urls_24/2/d-1470/7z-docs/17.pdf
5. Плацідим О. В. Дитячий хрестовий похід 1212 року. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/06/397.pdf>
6. Рахимов С. Ф. Международно-правовая защита детей в период вооруженных конфликтов в деятельности международных организаций и в практике международных уголовных судебных органов: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2010. 28 с.
7. Старовойтов О. М. Становление и развитие международной защиты прав ребенка. Белорусский журнал международного права и международных отношений. 1998. № 5. С. 51–58.

ПОВЕРНЕННЯ І РЕСТИТУЦІЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

Григор'єва Марія Вікторівна
студент – магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: masha_grigoreva_95@ukr.net

Ключові слова : культурні цінності, реституція, повернення культурних цінностей.

Культурна спадщина України формувалася під впливом багатьох історичних подій та чинників під час яких держава зазнала великих втрат стосовно культурних цінностей.

Питання повернення історичних та культурних цінностей, котрі в результаті певних політичних обставин опинилися за межами своєї історичної Батьківщини, є однією з найскладніших у міжнародних двосторонніх відносинах. Відповідно, й потреба їхнього повернення законному історичному власнику набуває актуальності з кожним роком, з кожним заходом, що веде до виявлення реального місця перебування шедевру чи доведення права на його власність іншого суб'єкта [1,с.49]. Нами було проведено аналіз повернення та реституція культурних цінностей. В результаті аналізу даних питань були зроблені проміжні висновки, які відображенні в нижче наведених тезах.

Реституція – це форма матеріальної відповідальності держави, винної у здійсненні міжнародної агресії, що є найтяжчим міжнародним злочином. Під реституцією розуміється повернення неправомірно захопленого майна в натурі державі-жертві такого правопорушення, незаконно вивезеного з території останньої державою-порушницею або її співучасницею. У випадку неможливості здійснити реституцією предметів за їх індивідуальними ознаками, можлива за домовленістю передача майна такого ж роду або наближено рівноцінного (субституція)[2,с.286].

Аналізуючи поняття «реституція культурних цінностей», можемо зробити висновок ,що воно передбачає під собою забезпечення прав держави що зазнала втрат . Вона може виражатися не лише у виді повернення цінностей, а і у виді відшкодування майна, коли повернути сам предмет неможливо(компенсаційна реституція), або заміною іншою культурною цінністю .

Кожна держава самостійно визначати приналежні до них предмети, що мають історичне, мистецьке, наукове чи інше культурне значення. Рекомендаціях ЮНЕСКО 1964 р., спрямованих на заборону та запобігання

незаконному вивезенню, ввезенню й передачі права власності на культурні цінності: «Кожна держава-член має встановити критерії, найбільш придатні, на її думку, для визначення наявних на її території культурних цінностей, що мають велике значення».[3]

Міжнародне право, регулюючи взаємовідносини держав щодо культурних цінностей, не заперечує того, що до культурної спадщини певної держави можуть входити культурні цінності іншої країни походження, де вони раніше перебували[4.,с.18].

При дослідженні міжнародне та національне законодавство було зроблено висновки що під реституцію підпадають не тільки незаконно вивезенні культурні цінності а і такі як: тимчасово вивезені та неповернуті культурні цінності(Культурна цінність, тимчасово

вивезена з території держави ... з метою виставки, дослідження чи реставрації, згідно з дозволом, виданим відповідно до її права, що регулює такий експорт з

метою захисту її культурної спадщини, і не повернута відповідно до умов цього дозволу, вважається нелегально вивезеною); викрадені культурні цінності; археологічні предмети, отримані всупереч законодавству; культурної цінності, переміщеної з пам'ятки, археологічного заповідника чи суспільної колекції; культурні цінності, вивезені з порушеннями чинних правил і процедур щодо оформлення такого вивезення ; вивезення і передача права власності на культурні цінності, які є прямим чи опосередкованим результатом окупації країни іноземною державою.

Окремою гілкою питання правового регулювання реституції можна вважати проблему забезпечення архівної реституції, яка має певні особливості. На відміну від інших сфер (повернення музейних чи бібліотечних пам'яток), архівна справа має власну нормативно-правову базу, що походить з концепції Національного архівного фонду [1., с.50]

Документи Національного архівного фонду є культурними цінностями, що постійно зберігаються на території України або згідно з міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, підлягають поверненню в Україну [5].

За допомогою Національного архівного фонду регулюються відносини, пов'язані із формуванням, обліком, зберіганням і використанням відомостей про культурні цінності та культурну спадщину.

Аналізуючи історичний досвід реституції культурних цінностей, ми бачимо існування деяких проблем, таких як неможливість виявлення культурною цінністю якої держави є предмет реституції , така проблема виникає якщо у держав існує спільна історія або претензії на спірну територію. Проблема реституції висвітлює той вектор відносин у гуманітарній сфері, який представлений протилежними інтересами країн , коли одна прагне повернути свої історичні цінності й доводить власне право на них , а інша , у свою чергу доводить власну правоту та усіяко демонструє власну незацікавленість у їхній передачі.

Підводячи підсумки можна сказати, що проблема реституції та повернення культурних цінностей є актуальною на теперішній час для України. Нерозвинутість міжнародно-правового регулювання у цій сфері пояснюється неможливістю вирішувати кожний конкретний випадок за допомогою загальних обов'язкових правил. Саме тому міжнародні організації розробляють різного роду рекомендаційні акти, в яких узагальнюється досвід розв'язання таких конфліктів. Україна є активним учасником міжнародного співробітництва в даній сфері, на даний час самими актуальними є питання повернення культурних цінностей у зв'язку з озброєним конфліктом на Сході України та анексією Криму.

Список використаних джерел :

1. Парахіна М. «Досвід реституції історико-культурних спадщини в Україні: перші роки незалежності» [Текст] / Парахіна М./Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. :Історія,2(115)/2013.- 49-51с.
2. Акуленко В.І. «Терміни як межі міжнародно-правових понять «реституція» і «реституція культурних цінностей»» [Текст] / Акуленко В.І./Праці центру пам'яткознавства :вип..24,К.2013.- 284-294с.
3. Рекомендація ЮНЕСКО 1964 р «Рекомендація о мерах, направленных на запрещение и предупреждение незаконного вывоза, ввоза и передачи права собственности на культурные ценности» принята Генеральной конференцией на двенадцатой сессии (Париж, 19 ноября 1964 г.) [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_186
4. Кот С.І. «Термін «незаконно вивезені культурні цінності» в контексті повернення та реституції предметів культури» [Текст] / Кот С.І./Праці центру пам'яткознавства: вип..24,К.2013.- 16-29с.
5. Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» від 24.12.1993 № 3814-ХІІ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3814-12>

Науковий керівник: професор кафедри цивільно-правових дисциплін, доктор юридичних наук, професор Завальна Жанна Вікторівна

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ГЛАСНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Голодна Анастасія Сергіївна
студент Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
e-mail: Nas-ti@ukr.net

Ключові слова: фінанси, принцип публічності, гласність.

Оскільки фінанси держави та органів місцевого самоврядування за своєю економічною й правовою природою є публічними, необхідно говорити про принцип публічності, відкритості та гласності фінансової діяльності в Україні.

Саме дослідженням принципу гласності фінансової діяльності присвячено праці О.П. Гетманець, О.Ю. Грачової, Е.С. Дмитренко, М.В. Карасьової, О.А. Музики-Стефанчук, Т.А. Латковської, А.А. Нечай, О.П. Орлюк, Л.А. Савченко, Е.Д. Соколової, Н.І. Хімічевої та інших учених.

Використання фінансів зумовлює здійснення державою та її місцевими утвореннями (адміністративно-територіальними одиницями) фінансової діяльності, яка є однією з найбільш важливих сфер діяльності держави і проявляється у відносинах, врегульованих відповідними правовими нормами.

Фінансова діяльність держави – це здійснення нею функцій щодо планомірного утворення, розподілу й використання грошових фондів (фінансових ресурсів) з метою реалізації завдань соціально-економічного розвитку, забезпечення обороноздатності й безпеки держави, а також використання фінансових ресурсів для діяльності державних органів. Фінансове право є складною за своєю будовою галуззю, і враховуючи, що фінансова діяльність охоплює всі його підгалузі, принципи на яких вона засновується відбивають закономірності розвитку фінансових відносин в цілому. Проблема принципів у фінансовому праві викликає значний інтерес у фахівців, що здійснюють фінансово-правові дослідження, враховуючи швидкі темпи розвитку різних видів фінансових відносин.

Безперечно, важливо щоб фінансова діяльність в країні була відкритою, доступною і зрозумілою для громадськості. С.М. Клімова вважає: «Гласність – це не лише складова основоположного керуючого положення, що визначає правила управління публічними фінансами, а й один із принципів здійснення демократії, гарантії ефективного функціонування всіх її інститутів; діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування» [5, с. 3]

Слушним є твердження Л.А. Савченко: «Гласність позитивно впливає на ефективність роботи контрольних органів, на об'єктивність прийняття ними рішень, оскільки результати контрольних заходів, що ними проводяться, стають під громадський контроль, тобто під контроль громадян. Гласність у роботі органів фінансового контролю висуває особливо високі вимоги до якості, достовірності, об'єктивності матеріалів, що готуються для оприлюднення, оскільки вони стають доступними для всіх без винятку громадян. Дотримання цього принципу має важливе виховне значення. Віддання саме гласності фактів незаконного, нецільового чи неефективного використання фінансових ресурсів, з одного боку, сприятиме вихованню правопорушників у фінансовій сфері шляхом впливу на них громадської думки, тобто має

виховне значення, а з іншого – попереджатиме про можливість застосовування до винних осіб відповідних фінансових, адміністративних чи інших санкцій, сприяючи зменшенню порушень фінансової дисципліни» [3, с. 73].

В Україні активно впроваджується відкритий доступ до публічної інформації. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р. публічна інформація – це «відображена й задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом» [4].

Зокрема, на офіційних сайтах суб'єктів публічної фінансової діяльності в розділі «Доступ до публічної інформації» подається у відкритому доступі різноманітна інформація, що має ознаки публічності та гласності. Доступ до інформації забезпечується шляхом систематичного й оперативного оприлюднення інформації в офіційних друкованих виданнях, на офіційних веб-сайтах у мережі Інтернет, на інформаційних стендах, тощо.

В процесі здійснення фінансової діяльності передбачається доведення до суспільства, в тому числі й за допомогою засобів масової інформації, змісту проєктів правових актів, звітності, результатів ревізій та перевірок фінансової діяльності окремих суб'єктів тощо. Відповідно до цього, 12 вересня 2015 року набрав чинності Закон України «Про відкритість використання публічних коштів», прийнятий Верховною Радою України 11 лютого 2015 року.

Закон визначає перелік інформації про використання публічних коштів та строки її оприлюднення, а також зберігання у режимі вільного доступу.

Мова іде, зокрема, про інформацію:

- щодо використання коштів Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів;
- щодо використання коштів підприємств, отриманих ними від їхньої господарської діяльності;
- щодо використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування та коштів Пенсійного фонду.

Для оприлюднення такої інформації Законом передбачено створення офіційного державного інформаційного ресурсу у мережі Інтернет - Єдиного веб-порталу використання публічних коштів [1]. Законом також передбачено, що на єдиному веб-порталі використання публічних коштів у режимі реального часу оприлюднюється також інформація про платіжні

трансакції на єдиному казначейському рахунку, однак, порядок такого оприлюднення визначає Кабінет Міністрів.

Аналізуючи ЗУ «Про публічні закупівлі», концепція електронних публічних закупівель полягає у використанні електронних засобів на кожному етапі закупівельного процесу — від визначення вимог, оприлюднення річних планів і тендерної документації до подання пропозицій, їх оцінки та в подальшому перехід до електронної форми договорів і їх електронного адміністрування. Процес електронних закупівель забезпечується завдяки використанню мережі Інтернет та спеціальних веб-сайтів. Процедура електронних закупівель передбачає використання спеціально розроблених веб-сайтів, обмін стандартними електронними документами та повідомленнями між замовниками та учасниками процедур закупівель [2].

Висновки. Можна дійти до висновків, що саме гласність є важливою в демократичній країні, необхідною для ефективного функціонування всіх її інститутів, діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян, реалізації права на інформацію. Без гласності та інших демократичних принципів держава не може визнаватися правовою. Застосування принципу публічності сприяє оздоровленню економіки та становленню демократичної держави. Гласність діяльності органів влади під час управління публічними фінансами має забезпечити втілення антикорупційної політики, створення відносин відкритості між громадянами та владою. Існування демократичної, правової, соціальної держави не можливе без формування громадянського суспільства, яке забезпечується принципом гласності, може прозоро спостерігати за формуванням, розподілом і використанням бюджетних коштів, ефективністю їх функціонування та безпосередньо брати участь в управлінні публічними фінансами.

Науковий керівник: доцент кафедри цивільно-правових дисциплін та фінансового права Плотнікова М.В.

Список використаних джерел

1. Про відкритість використання публічних коштів: Закон України від 12.09.2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/183-19>.
2. Про публічні закупівлі: Закон України № 922-VIII від 25 грудня 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/922-19>.
3. Савченко Л.А. Правові проблеми фінансового контролю в Україні : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове

право» / Л.А. Савченко ; Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2002. – 455 с.

4. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939 // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.

5. Клімова С.М. Публічність управління фінансами держави як фактор розвитку демократичної соціальної держави / С.М. Клімова // Державне будівництво. – 2007. – № 2. – С. 13–14. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeBu/2007-2/doc/4/01.pdf>.

ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ ГЛАВИ 23 КПК УКРАЇНИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Гавриленко Тетяна Валеріївна
курсант Ф1-402 факультету № 1
Харківського національного університету
внутрішніх справ
e-mail: ariyagavrilenko@4gmail.com

Ключові слова: кримінальне провадження; зупинення досудового розслідування; повідомлення про підозру; слідчий; прокурор.

Основний текст

Часто під час проведення слідчим, прокурором досудового слідства виникають негативні обставини, які перешкоджають подальшому розслідуванню кримінального провадження в загальному порядку. Дані негативні явища не залежать від особи, яка проводить досудове розслідування, але можуть залежати від особи, щодо якої наявні достатні докази для підозри у вчиненні кримінального правопорушення. Або ж це можуть бути зовнішні фактори, які вимагають зупинення досудового розслідування задля збереження строків досудового розслідування та притягнення винної у вчиненні злочину особи до кримінальної відповідальності. Зокрема це може бути необхідність проведення важливих для кримінального провадження слідчих (розшукових) або інших процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва, виконання яких потребує багато часу.

Даний інститут кримінального процесуального права регламентований главою 23 КПК України. Так, згідно з ч. 1 ст. 280 КПК України досудове розслідування може бути зупинене після повідомлення особі про підозру у разі, якщо:

- 1) підозрюваний захворів на тяжку хворобу, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні, за умови підтвердження цього медичним висновком;
- 2) оголошено в розшук підозрюваного;
- 3) слідчий суддя відмовив у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування;
- 4) наявна необхідність виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва.

Серед цих підстав зупинення досудового розслідування існує така, яка утворює колізію у кримінальному процесуальному праві і через яку слідчі, прокурори здійснюють незаконні дії, щоб хоч якось її реалізувати під час проведення досудового розслідування. Ця підстава зазначена у п. 2 ч. 1 ст. 280 КПК України, яку по суті взагалі неможливо застосувати, адже в зазначеній статті на її початку йдеться про те, що досудове розслідування може бути зупинене після повідомлення особі про підозру. Але ж слідчий, прокурор не може повідомити особі про підозру, коли її місцезнаходження невідоме, максимум може скласти таке повідомлення, і у зв'язку з цим не може винести постанову про зупинення досудового розслідування, оскільки не виконана основна умова зупинення досудового розслідування – не повідомлено особі про підозру. Тобто, якщо для слідчого, прокурора вказана прогалина у КПК є негативною обставиною, то саме для особи, яка вчинила злочин, ця обставина може розглядатися як позитивна. Адже, якщо не встановлено, що особа, яка вчинила злочин, ухилилася від досудового слідства, то перебіг давності не зупиняється, відтак, по закінченні передбачених ч. 1 ст. 49 КК України строків давності особа підлягатиме звільненню від кримінальної відповідальності.

Згідно зі ст. 278 КПК України письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення прокурором або слідчим, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень, тобто шляхом виклику або приводу. В такому випадку слідчий, прокурор міг би вручити повідомлення про підозру за місцем проведення досудового розслідування через виклик, тобто повісткою про виклик, яку згідно ч. 1 та ч. 2 ст. 135 КПК України можна надіслати поштою підозрюваній особі, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснити виклик по телефону або телеграмою або ж у разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання повістку для передачі вручити під розписку дорослому члену сім'ї чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи. Але знову постає проблема, тому що у ст. 136 КПК України вказано, що належним підтвердженням отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом є розпис особи про

отримання повістки, в тому числі на поштовому повідомленні, відеозапис вручення особі повістки, будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі повістки про виклик або ознайомлення з її змістом.

Ще у ч. 2 ст. 280 КПК України можна вказати на недолік, який полягає у тому, що у першій частині речення вказується на те, що слідчий зобов'язаний виконати всі слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії до зупинення досудового розслідування, а потім знову повторюється це ж саме стосовно підстави зупинення досудового розслідування, передбаченої пунктом 2 ч. 1 ст. 280 КПК України, що є недоцільним.

Тому законодавцеві слід звернути увагу на вказані вище колізії у главі 23 КПК України та усунути їх задля забезпечення законності проведення досудового розслідування та притягнення винних до відповідальності, передбаченої КК України.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Рось А.В.

ПРО ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Гришко Карина Вікторівна
курсант навчальної групи Ф–1–410
Харківського національного
університету внутрішніх справ
e-mail: demosfrol@gmail.com

Ключові слова: кримінальне провадження щодо неповнолітніх, неповнолітній підозрюваний, захисник, примусові заходи виховного характеру.

Кримінальний процесуальний кодекс визначає, що кримінальне провадження щодо неповнолітніх здійснюється за загальними правилами, але з урахуванням особливостей передбачених чинним кримінальним процесуальним законодавством України. Порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх визначається главою 38 Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК України) [1, с.277]. На відмінну від КПК України

1960 року у чинному КПК України 2012 р. є поняття «малолітня особа», відповідно до якого, це фізична особа, яка не досягла 14 років. Особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, що підлягає під ознаки діяння, передбаченого Закону України про кримінальну відповідальність у віці 11 років і до досягнення віку з якого може наставати кримінальна відповідальність, слід звернути увагу, що у даному випадку винна малолітня особа відома, але вона не являється суб'єктом кримінальної правопорушення і не може бути притягнута до кримінальної відповідальності [2, с.171].

При цьому у положеннях чинного КПК України визначено, що кримінальне провадження щодо неповнолітніх здійснюється за загальними правилами, але з урахуванням особливостей передбачених законом. Так, під час кримінального провадження щодо неповнолітнього, в тому числі під час провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд та всі інші особи, які беруть у ньому участь, зобов'язані здійснювати процесуальні дії в порядку, що найменше порушує звичайний уклад життя неповнолітнього та відповідає його віковим та психологічним особливостям, роз'яснювати суть процесуальних дій, рішень та їх значення, вислуховувати його аргументи при прийнятті процесуальних рішень. Також, при провадженні досудового розслідування, коли підозрюваним є неповнолітній, здійснюється слідчим, який спеціально уповноважений керівником органу досудового розслідування на проведення досудових розслідувань щодо неповнолітніх [3, с.42-44].

У той же час, не менш важливим є те, що відповідно до пункту 3 Наказу Генеральної прокуратури від 19.12.2012 року № 4 «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» передбачено, що нагляд за додержанням законів під час досудового розслідування, в тому числі у формі процесуального керівництва ним, участь у судовому провадженні та оскарженні судових рішень щодо кримінальних правопорушень учинених неповнолітніми, за їх участю, особами, які не досягли віку притягнення до кримінальної відповідальності, а також інших (відповідно до компетенції), покласти на керівників і підпорядкованих їм працівників прокуратур міст, районів, міжрайонних та прирівняних до них, галузевих підрозділів з нагляду за додержанням прав і свобод дітей прокуратур обласного рівня та управління захисту прав і свобод дітей Генеральної прокуратури України. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням у зазначених категоріях кримінальних проваджень доручати прокурорам, на яких покладено обов'язок щодо захисту прав і свобод дітей [4].

Однією із основних гарантій дотримання прав, свобод та законних інтересів неповнолітніх підозрюваних у кримінальному провадженні є участь захисника, при цьому

вона є обов'язковою з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою. У цьому випадку захисник вступає у процес з моменту визнання неповнолітнім підозрюваним або пред'явлення йому обвинувачення. При цьому, за загальним правилом, захисник допускається до участі у справі у будь-якій стадії кримінального процесу.

Крім зазначених вище особливостей у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх є й інші, так у положеннях ст. 498 КПК України передбачено підстави застосування примусових заходів виховного характеру. При цьому, примусові заходи виховного характеру можуть застосовуватися лише до осіб, які на момент вчинення кримінального правопорушення досягли віку від 11 років до 14 років або до неповнолітніх віком від 14 років до віку повноліття, які вчинили злочин невеликої або середньої тяжкості, які щиро розкаялися після вчинення злочину та в подальшому поводитися бездоганно. Якщо суд в такому разі приходить до висновку, що неповнолітній на момент постановлення вироку не потребує покарання.

До примусових заходів виховного характеру, що застосовує суд відносяться:

- застереження, що полягає в роз'ясненні судом неповнолітньому наслідків його дій та попередженні про суворіші наслідки в разі продовження поведінки чи вчинення нового кримінального правопорушення;
- обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього, полягає обмеження перебування поза домівкою в певний час або заборона відвідувати певні місця, змінювати без згоди певного органу місця проживання, навчання чи роботи;
- передача неповнолітнього під нагляд батьків, осіб, які їх замінюють, педагогічного чи трудового колективу, окремих громадян на їх покарання, полягає лише за наявності, що вказані особи можуть позитивно впливати на неповнолітнього через свою поведінку;
- покладення на неповнолітнього, який досяг 15 років і має майно, кошти и заробіток, обов'язку відшкодування заподіяння майнових збитків;
- направлення неповнолітнього до спеціальної виховної установи, до яких належать загальноосвітні школи (від 11 до 14 років), соціальні реабілітації (від 14 до 18 років) та професійні училища (до досягнення ними 18 років).

Не можна не зазначити, що хоча у положеннях чинного КПК України не визначено процесуальної процедури притягнення до відповідальності за неналежне виховання неповнолітнього його батьків, але це передбачено у інших видах юридичної відповідальності, зокрема:

– у ст. 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання передбаченим законодавством обов’язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей [5, с. 169-170];

– у ст. ст. 1178-1183 Цивільного кодексу України передбачено у разі відсутності у неповнолітньої особи майна, достатнього для відшкодування завданої нею шкоди, ця шкода відшкодовується в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі її батьками або особами, що їх замінюють [6, с. 348-350];

– у ст. 166 Кримінального кодексу України передбачено, що злісне невиконання батьками, опікунами чи піклувальниками встановлених законом обов’язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, що спричинило тяжкі наслідки [7, с. 92].

Таким чином, кримінальне провадження щодо неповнолітніх здійснюється у межах повноважень єдиної системи процесуальної діяльності органів досудового розслідування, прокуратури і суду, спрямоване на досягнення спільних завдань кримінального провадження і ґрунтується на його загальних засадах. Проте воно має й свої особливості, які спрямовані на вирішення питань відповідальності й покарання неповнолітніх за вчинені кримінальні правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями на 1 листопада 2016 року: (Відповідає офіц. текстові) – Х. : Право, 2016. – 376 с.

2. Кочура О.О. Генезис визначення понять «малолітній» та «неповнолітній» у кримінальному судочинстві України / О.О. Кочура, О.О. Юхно // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2012. – №1. – С. 168–174.

3. Зеленський С.М. Провадження у справах дітей, які не досягли віку кримінальної відповідальності : навчальний посібник для ВНЗ / С.М. Зеленський, С.П. Назаренко, Д.П. Письменний – К. : КНТ, 2012. – 160 с.

4. Наказ Генеральної прокуратури України № 4 «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» від 19.12.2012 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GP12045.html.

5. Кодекс України про адміністративне правопорушення: чинне законодавство зі змінами та доповненнями на 15 червня 2016 року: (Відповідає офіц. текстові) – Х. : Право, 2016. – 360 с.

6. Цивільний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями на 15 червня 2016 року: (Відповідає офіц. текстові) – Х. : Право, 2016. – 440 с.

7. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповненнями на 16 січня 2017 року: (Відповідає офіц. текстові) – Х. : Право, 2017. – 268 с.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ кандидат юридичних наук Кочура О.О.

ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ, ЯК ВИКЛЮЧНИЙ ЗАПОБІЖНИЙ ЗАХІД ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ДО НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПІДОЗРЮВАНОГО

Горбаченко Анастасія Андріївна
курсант навчальної групи Ф–1–403
Харківського національного
університету внутрішніх справ
e-mail: nastya.3822@yandex.ua

Ключові слова: кримінальне провадження; запобіжні заходи; неповнолітній підозрюваний; тримання під вартою.

Серед заходів забезпечення кримінального провадження існує інститут запобіжних заходів, його існування обумовлено необхідністю виконання суб'єктами певних кримінальних процесуальних відносин своїх процесуальних обов'язків. При цьому, одним із самих ефективних та суворих запобіжних заходів, як превентивної міри належної поведінки, що можна застосувати до неповнолітнього, слід вважати - тримання під вартою.

За твердженням, як більшості науковців, так і співробітників правоохоронних органів, саме такий запобіжний захід є найефективнішим, яким можна завадити підозрюваному, обвинуваченому ухилитися від слідства і суду або запобігти іншим ризикам неправомірної його поведінки. Але, коли цей вид запобіжного заходу застосовується до неповнолітнього виникають певні складнощі. Так, для того щоб при застосуванні цей захід був максимально законним та дієвим, треба докласти немало зусиль, перш за все це пов'язано із відповідністю деяких положень чинного кримінального процесуального законодавства України

міжнародним актам, ратифікованих нашої державою, зокрема: Конвенції про права дитини (1989 р.) (далі, Конвенція), Загальної декларації прав людини і громадянина (1948 р.), Зводу принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню в будь-якій формі (1988 р.). Так, у Конвенції зазначено про категоричну заборону протизаконного позбавлення дитини свободи та вимагає якнайскорішого звільнення від запобіжного заходу. Із дітьми, зазначено у цьому документі, щодо яких було застосовано запобіжний захід, необхідно поводитись з повагою, гуманно та враховувати притаманні їй віку потреби [1]. Також, можна звернути увагу на те, що в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права зазначено, що кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність і не може піддаватися незаконному арешту [3].

За дослідженням, з прийняттям чинного КПК України у 2012 році кримінальне провадження, щодо неповнолітньої особи, набуло більш гуманних рис, що полягає у можливості реалізації цими учасниками кримінального провадження наданих їм прав та процесуальних обмежень під час проведення процесуальних дій із обов'язковим врахуванням європейської практики розслідування кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми. Так, взяття під варту як запобіжний захід може застосовуватися до особи, яка не досягла 18-ти років, лише у виняткових випадках, коли це зумовлено тяжкістю кримінального правопорушення, у вчиненні якого вона підозрюється або обвинувачується, щодо якої є факти та вмотивовані докази вчинення ними кримінального правопорушення та якщо її вік дозволяє нести кримінальну відповідальність [2].

Але слід зазначити, що на теперішній час існує проблема, яка полягає в тому, що хоча у чинному КПК України й існують положення, які пом'якшують застосування запобіжного заходу тримання під вартою щодо неповнолітніх, але він все ж таки значно обмежує його права та формує антисоціальну поведінку, що у майбутньому може призвести до рецидивної злочинності. Тобто, неповнолітня особа не виправляється під час тримання під вартою, а навпаки, закріплює негативні навички злочинного світу, набуває своє несприятливе ставлення до органів досудового розслідування та поліції в цілому, тим самим підривається повага до закону і авторитету судових органів. У деяких науковців існує така думка, що тримання під вартою може попередити злочинність, але навряд чи буде правильним вважати, що цей запобіжний захід – єдиний спосіб попередити неповнолітнього від протиправної поведінки.

На нашу думку, цю проблему можна вирішити тим, що застосування тримання під вартою до неповнолітньої особи треба замінити на інші, альтернативні, більш м'які заходи, які передбачені положеннями ст. ст. 176, 493, 499 КПК України [2]. Тобто, при обранні до неповнолітнього підозрюваного таких альтернативних запобіжних заходів, можна

застосувати, зокрема, передачу неповнолітнього під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі – передання їх під нагляд адміністрації цієї установи. Тим самим, становиться можливим, забезпечити ефективність системи гарантій прав неповнолітнього в кримінальному провадженні та запобігти кримінальним правопорушенням серед неповнолітніх. При цьому, такі можливості виникають, по-перше, за умови злагодженої взаємодії судової системи з усіма органами державної влади, на які покладено це дуже важливе завдання. По-друге, необхідність обов'язкової розробки спільного алгоритму дій щодо захисту прав неповнолітніх, також є однією із умов зазначеного вище забезпечення ефективності.

Список використаних джерел:

- 1) Конвенція ООН про права дитини [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
- 2) Кримінальний процесуальний кодекс України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
- 3 . Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. 1973 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ Кочура О. О.

**ДЕЯКІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ
РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ**

Горбатова Дар'я Ігорівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: dashagorbatova@gmail.com

Ключові слова: злочин, криміналістична методика розслідування, кримінальне провадження, неповнолітній.

Актуальність та проблематика теми зумовлена тим, що одним із складних явищ при виконанні Українською державою обов'язку щодо утвердження та забезпечення прав особи в

цілому є питання забезпечення прав осіб, зокрема неповнолітніх, які опинилися в ситуації конфлікту із законом, вчинивши кримінальне правопорушення. Аналіз чинного кримінального процесуального законодавства, яке регламентує досудове розслідування та кримінальне судочинство відносно неповнолітніх, вказує, що воно не повною мірою відповідає завданню якнайкращого забезпечення законних інтересів такої особи.

Варто відзначити, що масштаби злочинності неповнолітніх, її сучасний стан та вигляд обумовлюють потребу в ефективному та якісному розслідуванні злочинів, вчинених неповнолітніми. Все це спричиняє необхідність в розробці та застосуванні певних методик розслідування злочинів даної категорії, що має важливе теоретико-прикладне значення. Формування нових економічних відносин та видозмінення вже існуючих, оновлення в законодавстві, в тому числі і кримінально-процесуальному, – все це регламентує необхідність удосконалити порядок розслідування злочинів, вчинених неповнолітніми.

З позицій криміналістичної науки, криміналістична методика може розглядатися як самостійний розділ науки криміналістики та у якості приватної чи індивідуальної методики. Під приватною методикою (методика розслідування окремих видів злочинів) слід розуміти типізовану систему рекомендацій щодо розкриття та розслідування окремих категорій злочинів, водночас як індивідуальна методика розслідування – це система дій, здійснюваних у конкретній кримінальній справі на основі приватної криміналістичної методики з врахуванням слідчої ситуації [1, с. 322].

Приватна та індивідуальна методика розслідування злочинів, вчинених зокрема неповнолітніми, включає в себе: криміналістичну характеристику злочинів, типові слідчі ситуації та планування розслідування, тактика окремих слідчих дій та ін. Джерелами криміналістичної методики є: Конституція України, норми кримінального і кримінально-процесуального законодавства України, інші закони України, оперативно-слідча, судова та експертна практика, положення науки [3, с. 8].

Діюче кримінальне процесуальне законодавство, основою якого є Кримінальний-процесуальний кодекс України (далі – КПК України) в гл. 38 закріпило особливості розслідування злочинів, вчинених неповнолітніми як особливої категорії правопорушників, що має певну специфіку. Серед особливостей кримінального провадження стосовно неповнолітнього можна виділити:

1. Професійна компетенція осіб, котрі здійснюють провадження у справах щодо неповнолітніх. Таке провадження здійснюється слідчим, який компетентний здійснювати досудове розслідування щодо неповнолітнього;

2. Предмет доказування у кримінальному провадженні відносно неповнолітніх. Так, відповідно до ст. 485 КПК України, під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми, крім загальних обставин, також з'ясовуються: 1) повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього: його вік (число, місяць, рік народження), стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси особи, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру; 2) ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння; 3) умови життя та виховання неповнолітнього; 4) наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення [2].

3. Процесуальний порядок проведення досудового розслідування. Вказана особливість полягає, перш за все, в тому, що слідчий правоохоронних органів, суд й всі інші особи, що беруть у провадженні участь, зобов'язані здійснювати процесуальні дії в порядку, який мінімально порушує звичайний уклад життя неповнолітнього та відповідає його віковим та психологічним особливостям, роз'яснювати суть процесуальних дій, рішень і їх значення, вислуховувати його аргументи при прийнятті процесуальних рішень та вживати всіх інших заходів, спрямованих на уникнення негативного впливу на неповнолітнього [2]. Процесуальні слідчі дії також проводяться лише за участю батьків неповнолітнього, законних представників, педагогів та психологів у встановленому законом порядку.

Однак на практиці трапляються випадки неузгодженості застосування норм кримінального процесуального законодавства щодо неповнолітніх, що ускладнює оперативне розслідування даної категорії злочинів.

Саме тому, доцільним буде в діючому КПК України глибше деталізувати порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх шляхом докладно викласти існуючі норми та ввести додаткові. Такими наприклад, є: офіційне введення норми про дачу пояснень неповнолітнім щодо скоєного ним злочину, оскільки слідчими дача пояснень про події злочину практикується доволі часто, що призводить до проблеми, чи доцільно залучати законних представників неповнолітнього, психолога чи педагога під час дачі пояснень відповідей на питання «за межами протоколу».

Також вважаємо, при розслідуванні злочинів, вчинених неповнолітніми, доцільною буде спеціалізація прокурора та захисника у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх, залучення представників служби у справах дітей за місцем проживання неповнолітнього для більш всебічного збору доказової інформації тощо. З огляду на це, вважаємо, що нагальною проблемою у протидії злочинності неповнолітніх буде створення окремого підрозділу в

органах досудового розслідування щодо злочинів, скоєних неповнолітніми з окремою спеціалізацією слідчих та прокурорів як процесуальних керівників.

З огляду на вищенаведене, вважаємо, що методика розслідування злочинів, вчинених неповнолітніми вимагає певного видозмінення та удосконалення, враховуючи вік неповнолітніх злочинів та особливості їх психо-емоційного стану здоров'я, а також утворення спеціалізованих слідчих органів щодо розслідування злочинів, вчинених неповнолітніми.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Даньшин М.В.

Список використаних джерел

1. Балашов Д.Н. Криміналістика: учебник / Д.Н. Балашов, Н.М. Балашов, С.В. Маликов. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 503 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Методика розслідування окремих видів злочинів, підслідних органам внутрішніх справ: навчальний посібник / [О.В. Батюк, Р.І. Благута, О.М. Гумін та ін.]; за заг. ред. Є.В. Пряхіна. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 324 с.

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВТРУЧАННЯМ У ПРИВАТНЕ СПІЛКУВАННЯ, У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Галковський Максим Вячеславович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: maxkh96@ukr.net

Ключові слова: приватне спілкування; прослуховування; таємниця спілкування; комунікаційна приватність; відповідність принципу справедливості.

Проблеми сучасного суспільства характеризуються не тільки зростанням його розвитку в технічній та інтелектуальній сферах, а й збільшенням рівня злочинності. Інститут негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НС(Р)Д), пов'язаних з втручанням у приватне спілкування, має на меті збирання доказів в кримінальному провадженні, створення державою можливості

для здійснення правосуддя. Завдяки інституту НС(Р)Д, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування, у кримінальному провадженні застосовуються приховані механізми здобуття інформації (візуальне спостереження, використання конфіденційного співробітництва тощо). Через те, що здійснення НС(Р)Д, як правило, обмежує конституційні права особи, важливу роль у їх правовому регулюванні відіграє чітка процесуальна регламентація. Наявність ясних правил застосування, а також твердих механізмів контролю за їх законністю робить інститут НС(Р)Д, пов'язаних із втручанням у приватне спілкування, ефективним і безпечним для окремої особи та суспільства в цілому. Водночас результати моніторингу ЗМІ вказують на досить високий рівень порушень правил проведення НС(Р)Д, пов'язаних з втручанням у приватне спілкування, з боку органів правопорядку. Це пояснюється тим, що правоохоронна система, бажаючи досягти максимальних результатів під час своєї професійної діяльності, порушує комунікаційну приватність, а саме: здійснює протиправні зняття інформації з мобільних телефонів, отримання роздруківок розмов громадян [8, с. 1].

Конституція України в статтях 31 і 32 гарантує кожному інформаційну та комунікаційну безпеку. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі – КЗПЛ) містить охоронні норми щодо приватного і сімейного життя. Так, зокрема, ст. 8 КЗПЛ закріплює право кожного на повагу до свого сімейного та приватного життя, житла і кореспонденції. Значну роль в охороні прав і свобод громадян у сфері приватного спілкування відіграє Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ), рішення якого є гарантією впровадження верховенства КЗПЛ, яка в свою чергу охороняє основні права і свободи громадянина шляхом регулювання інституту НС(Р)Д.

У теорії кримінального процесу виділяють такі основні засади функціонування інституту НС(Р)Д:

1) верховенства права. Даний принцип характеризує цілісність національної системи в рамках створеного законодавчого простору, гарантує безпеку від вибіркового правозастосування, наявність юридичної ясності, а також встановленого статутного права. Порушення будь-якої із цих складових створює пряме порушення КЗПЛ і може бути відновлене шляхом звернення до ЄСПЛ;

2) доступності, який включає в себе спроможність мати інформацію про норми, а також високий рівень точності норми, що дає змогу громадянину мати чітке уявлення про норми, які можуть бути застосовані до нього, і в якому випадку. Закон, який має чіткі гарантії, повинен не допускати беззаконного, свавільного втручання у комунікаційну приватність [1, с. 417–420].

Наводячи стандарти ЄСПЛ щодо НС(Р)Д, пов'язаних з втручанням у приватне спілкування, варто виділити три основні питання: 1) здійснення втручання у комунікаційну приватність; 2) контроль за кореспонденцією; 3) проблеми використання доказів, здобутих шляхом проведення НС(Р)Д.

Рішення ЄСПЛ у справі «Аманн проти Швейцарії» ілюструє застосування швейцарськими правоохоронними органами до заявника прослуховування телефонної розмови, запису і зберігання такої розмови, що становило порушення статті 8 КЗПЛ. Вимоги заявника базувалися на втручанні органів державної влади у приватне життя, яке, на його погляд, порушувало через принцип «згідно із законом». Проблема відповідності «закона» полягає у наявності підстав, вказаних у ч. 2 ст. 8 КЗПЛ, тобто необхідність такого втручання в інтересах державної, громадської або економічної безпеки країни для захисту громадян. Проблема даної засади полягає не тільки в її наявності в швейцарському законодавстві, а також в правильності, відповідності такої норми загальним принципам [9, с. 20]. У результаті ЄСПЛ визнав, що було вчинено серйозне втручання у приватне життя і спілкування громадянина органами державної влади, а також було доведено, що не були забезпечені гарантії, які закріплює КЗПЛ [4, с. 1]. У цьому контексті можна додатково вказати справу «Мелоун проти Сполученого Королівства». Позиція ЄСПЛ ґрунтувалася на чітко встановлених законних підставах санкціонованого перехоплення повідомлень, що порушують таємницю приватного спілкування, а саме: статтю 8 КЗПЛ. На дану справу спирається ЄСПЛ, формулюючи принцип «згідно із законом», який визначає, що оскаржувана міра повинна бути закріплена в національному законодавстві та відповідати критеріям верховенства права. Це означає чіткість і точну сформульованість закону, його передбачуваність та доступність, а головне механізм захисту, який базується на регламентації діяльності органів державної влади [7, с. 15].

Висвітлюючи питання про проведення НС(Р)Д, пов'язаних з втручанням у приватне спілкування, зокрема, шляхом вилучення кореспонденції, варто звернути увагу на справу «Сергій Волосюк проти України», пов'язану з вилученням кореспонденції затриманого, на підставі та у спосіб, передбачений національним законодавством. ЄСПЛ вказав, що в результаті здійснення перевірки кореспонденції заявника під час його тримання під вартою порушувалися його право на повагу до кореспонденції, встановлене статтею 8 КЗПЛ, а також вимоги щодо якості закону [2, с. 1]. Проблеми перевірки кореспонденції ілюструє справа «Сільвер та інші проти Сполученого Королівства», в якій заявник скаржився на порушення його прав під час тримання під вартою. Як на проблему було вказано на недосконалість системи перевірки кореспонденції, яка хоча і була регламентована, але закріплювалася не на

належному рівні і не мала діючого контролю за виконанням такого порушення, тобто констатовано невідповідність закону КЗПЛ. Загальні причини втручання у приватне спілкування осіб, які перебувають під вартою, зокрема, захист моралі, захист прав та свобод інших осіб не можуть бути прийнятними, виходячи з їх рівня загальності, а повинні відповідати нагальній суспільній необхідності, відповідати меті законної цілі. ЄСПЛ у цьому випадку провів межі між кореспонденцією, яку вилучили законно, переслідуючи задачі підтримання правопорядку, та кореспонденцією, вилучення якої призвело до порушення статті 8 КЗПЛ [5, с. 1].

Прикладом порушення приватного спілкування є справа «Хан проти Сполученого Королівства», в якій заявник був засуджений за тяжкий злочин, чим Сполучене Королівство виправдовувало порушення таємниці приватного спілкування особи. За словами заявника, порушення полягало у визнанні його винним на підставі доказів, які були здобуті незаконним шляхом, а саме: шляхом прослуховування і порушення таким чином комунікаційної приватності. Виражаючи свою позицію, у своєму рішенні ЄСПЛ визнав, що на момент проведення такого втручання не існувало якісного інституту НС(Р)Д, пов'язаних з втручанням у приватне спілкування, був відсутній належний рівень регламентації (Директиви Міністерства внутрішніх справ, які не мали загальнообов'язкового характеру і не були в загальному доступі [6, с. 1]. Відносно статті 6 КЗПЛ у цій справі ЄСПЛ визначає цікаву позицію, яка не заперечує можливість визнання доказів, здобутих незаконним шляхом, прийнятними в кримінальному провадженні. Виходячи з фактичних обставин справи (високої суспільної небезпеки і тяжкості вчиненого злочину), ЄСПЛ визначив, що використання незаконно здобутих доказів не порушує принципу справедливості, який міститься в статті 6 КЗПЛ [3, с. 1].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процес : підручник / В. Я. Таций, Ю. М. Грошевий та ін. Харків : Право, 2013. – 824 с.
2. Таємниця спілкування у контексті статті 8 Європейської Конвенції з прав людини. Українське право. 2017. URL.:
http://ukrainepravo.com/international_law/european_court_of_human_rights/khazhpryshchya-ftkontsvarrya-ts-nsrkhyenfkhk-fkhakhkhk-8-zhvustyemfensl-nsrvyershchkl-i-tuav-oyueyry/.
3. Правові стандарти ЄСПЛ щодо доказів і доказування у кримінальному процесі. Українське право. 2017. URL.:

http://ukrainepravo.com/international_law/european_court_of_human_rights/pravovi-standarty-espl-shchodo-dokaziv-i-dokazuvannya-u-kryminal%60nomu-protsesi/?sphrase_id=2029227.

4. Справа «Аманн проти Швейцарії». Європейський суд з прав людини, 2000. URL.: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=308>.

5. Справа «Сільвер против Сполученого Королівства». Європейський суд з прав людини, 1983. URL.:

[http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/ac7e4fdea1043c2ac22580f8003e2afa/\\$FILE/Сільвер%20проти%20Сполученого%20Королівства.pdf](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/ac7e4fdea1043c2ac22580f8003e2afa/$FILE/Сільвер%20проти%20Сполученого%20Королівства.pdf).

6. Справа «Хан против Сполученого Королівства». Європейський суд з прав людини. 2000. URL.: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=215>.

7. Рішення Європейського суду з прав людини, щодо захисту персональних даних. Спільна програма Європейського Союзу та Ради Європи «Зміцнення інформаційного суспільства в Україні». URL.: <http://rm.coe.int/168059920d>.

8. Позиція Європейського Суду з прав людини щодо несанкціонованого прослуховування поліцією телефонів. Відкритість правоохоронної системи. 2015. URL.: <http://police-access.info/2015/05/pozytsiya-evropejskoho-sudu-z-prav-lyudyny-schodo-nesanktsionovanoho-prosluhovuvannya-politsijeyu-telefoniv>.

9. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя : наук.-метод. посіб. для суддів. 2015. 212 с. URL.: <http://www.osce.org/uk/ukraine/232716?download=true>

Науковий керівник: доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, к.ю.н., доцент Янович Юрій Павлович.

ДО ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ТРУДОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Дерев'янка Дмитро Олексійович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: Der911@ukr.net

Ключові слова: спеціальна дисциплінарна відповідальність, статут, дисциплінарне стягнення, дисциплінарний проступок.

Сучасний стан соціально-економічного життя в державі свідчить про те, що ефективне використання трудових ресурсів є необхідною передумовою продуктивної праці. При цьому продуктивна праця передбачає необхідність совісного виконання трудових обов'язків, неухильного дотримання трудових стандартів і локальних нормативних актів роботодавця. Втім, на жаль, далеко не всі працівники мають достатній рівень правосвідомості. Тому саме для врегулювання ситуацій порушення трудової дисципліни і недопущення скоєння нових проступків в подальшому існує інститут дисциплінарної відповідальності.

Дисциплінарна відповідальність виступає безумовним елементом трудових відносин між роботодавцем і працівником, діючим фактором, який впливає на сумлінне виконання професійних обов'язків, а також дає можливість застосовувати санкції в разі порушення працівником вимог до дисципліни праці.

Залежно від джерела правового регулювання розрізняють такі два види дисциплінарної відповідальності – загальну і спеціальну. Підставою диференціації дисциплінарної відповідальності працівників є соціально значущі наслідки їх трудової діяльності та підвищений ризик негативних наслідків для суспільства у цілому у випадку порушення деякими працівниками трудової дисципліни.

Саме тому, основним критерієм для розмежування загальної та спеціальної дисциплінарної відповідальності є ступінь суспільної небезпеки як результат неналежного виконання працівниками своїх трудових обов'язків.

Спеціальна дисциплінарна відповідальність регулюється законодавством, статутами й положеннями про дисципліну і поділяється, в свою чергу, на спеціальну дисциплінарну відповідальність згідно із законодавством (наприклад, відповідальність прокурорів, суддів, державних службовців), а також спеціальну дисциплінарну відповідальність згідно із статутами та положеннями про дисципліну (працівники залізничного транспорту, зв'язку) [3, с. 19].

Закони, статuti та положення про дисципліну, які регулюють спеціальну відповідальність, передбачають підвищені вимоги для окремих категорій працівників у певних сферах діяльності. Необхідність встановлення більш високих вимог обумовлена тим, що порушення встановлених правил дисципліни праці у певних випадках може спричинити істотні наслідки для багатьох людей.

На сьогодні у чинному законодавстві відсутнє визначення спеціальної дисциплінарної відповідальності, та не вказано її призначення та джерела правового регулювання. Так, на думку, К.В. Коваленко спеціальна дисциплінарна відповідальність – це зазнання особою, винною у порушенні норм трудової дисципліни, негативних наслідків з боку уповноваженого суб'єкта, що виражається у дисциплінарних стягненнях, види та підстави застосування яких передбачено спеціальними нормативно-правовими актами (закони, статuti, положення) [1, с. 235]. І.В. Лазор вважає, що спеціальна дисциплінарна відповідальність – це обов'язок працівника, чия трудова діяльність пов'язана з використанням джерел підвищеної небезпеки або з безпосереднім захистом конституційних прав громадян, перетерпіти несприятливі наслідки порушення своїх обов'язків у встановлених спеціальним законом межах, що покладається у встановленому спеціальним законом порядку [2, с. 226].

На підставі деяких позицій, вважаємо, що спеціальна дисциплінарна відповідальність – це окремий вид дисциплінарної відповідальності чітко визначених суб'єктів трудових правовідносин, які за вчинений дисциплінарний проступок можуть залучатися в межах спеціальних нормативних актів до більш жорстких заходів дисциплінарного впливу з особливим порядком накладення та оскарження дисциплінарних стягнень порівняно з загальною дисциплінарною відповідальністю.

На підставі цього визначення, варто виокремити основні ознаки спеціальної дисциплінарної відповідальності: 1) наявність спеціального суб'єкта; 2) наявність спеціальних видів стягнень; 3) наявність спеціального порядку застосування.

На сьогодні, спеціальна дисциплінарна відповідальність поширюється на чітко визначене коло осіб, наприклад, вона регламентована Законами України: «Про державну службу», «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України», «Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України» тощо.

Отже, особливостями спеціальної дисциплінарної відповідальності працівників є більш широкий зміст дисциплінарного проступку та суворіші санкції, порівняно із загальною дисциплінарною відповідальністю. Її характерними рисами є: обмежена сфера та коло суб'єктів її застосування; особливі заходи дисциплінарного впливу (як правило, більш жорсткі стягнення); визначене коло суб'єктів, які можуть її застосовувати; особливий порядок накладення та оскарження дисциплінарних стягнень; наявність спеціальних нормативних актів.

На думку фахівців інститут спеціальної дисциплінарної відповідальності потребує вдосконалення, зокрема шляхом:

1) на законодавчому рівні розробити поняття «спеціальної дисциплінарної відповідальності» та «спеціального дисциплінарного проступку», оскільки не у всіх законодавчих актах таке поняття міститься;

2) в нагальному та оперативному порядку затвердити Дисциплінарний статут Національної поліції України для об'єктивного та неупередженого притягнення працівників Національної поліції до дисциплінарної відповідальності;

3) переглянути перелік підстав притягнення до дисциплінарної відповідальності державних службовців як особливих суб'єктів трудових та державно-службових відносин враховуючи нині актуальний «корупціогенний фактор»;

4) переглянути умови дисциплінарної відповідальності працівників залізничного транспорту, зважаючи, що підстави такої відповідальності мають підвищений ризик та спричиняються джерелом підвищеної небезпеки.

Список використаних джерел:

1. Коваленко К.В. Загальна та спеціальна дисциплінарна відповідальність / К.В. Коваленко // Форум права. – 2008. – № 2. – с. 231-236
2. Лазор І. В. Соціальне значення спеціальної дисциплінарної відповідальності та проблеми її правового регулювання / І.В. Лазор // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 57. – с. 221-228
3. Середа В.В. Дисциплінарна відповідальність: поняття, принципи та види / В. В. Середа // Університетські наукові записки. – К., 2014. – № 1 (49). – с. 18-25

Науковий керівник: доцент кафедри державно-правових дисциплін, к.ю.н., доцент, заступник декана з навчальної роботи Кулачок-Тітова Л.В.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ГРОМАДЯНИНА НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ПРО КОРПОРАТИВНУ РЕФОРМУ В УКРАЇНІ

Дробязко Н.С., студентка V курсу
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
e-mail: natalia_droblyazko@ukr.net

Ключові слова: корпоративна реформа, право на інформацію, доступність інформації, корпоративні права, акція, корпоративне законодавство.

У зв'язку з набуттям чинності Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом питання гармонізації законодавства набуло особливої актуальності. Адже це є одним з найбільш дієвих способів подолання перешкод для створення внутрішнього ринку в межах Європейського Союзу. За своєю суттю гармонізація полягає у приведенні норм внутрішнього права держав-членів Євросоюзу у відповідність до вимог права об'єднання з метою створення однакових правових умов для учасників ринкових відносин.

А тому, питання вдосконалення корпоративного законодавства в Україні, на сьогодні, заслуговують особливої уваги. Проведення реформи корпоративного права, відповідно до Указу Президента України Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», є одним із першочергових завдань держави, що дозволить українським компаніям відповідати вимогам Європейського Співтовариства.

Відповідно до положень глави 13 Угоди про асоціацію Україна взяла на себе зобов'язання поступово наблизити своє корпоративне законодавство до законодавства ЄС у строк від 2 до 4 років із дати набрання чинності цією Угодою. На підставі Вербальної ноти перебіг зазначених строків адаптації корпоративного законодавства України до норм законодавства ЄС, визначених у додатках XXXIV-XXXVI до Угоди про асоціацію, розпочався 1 листопада 2014 року.

У відповідності з вищезазначеними нормами Угоди про асоціацію до 1 листопада 2016 року Україна повинна була наблизити своє законодавство до законодавства ЄС шляхом впровадження положень таких джерел корпоративного права ЄС:

– Перша Директива Ради № 68/151/ЄЕС від 9 березня 1968 року зі змінами і доповненнями, внесеними Директивою № 2003/58, про узгодження гарантій, які вимагаються державами-членами від товариств у розумінні п. 2 ст. 58 Договору про заснування ЄС з метою захисту інтересів учасників та третіх осіб, з огляду на встановлення рівності таких гарантій у всьому Співтоваристві¹⁴.

– Друга Директива Ради № 77/91/ЄЕС від 13 грудня 1976 року із змінами та доповненнями, внесеними директивами № 92/101/ЄЕС та № 2006/68/ЄС, про координацію захисних заходів, які вимагаються державами-членами від товариств у розумінні п. 2 ст. 58 Договору про заснування ЄС з метою захисту інтересів учасників та третіх осіб, з огляду на створення акціонерних товариств, збереження та зміни капіталу, з метою забезпечення рівності застосування таких гарантій¹⁵.

– Одинадцята Директива Ради № 89/666/ЄЕС від 21 грудня 1989 року про вимоги щодо розкриття інформації філіями, які відкриті в державі-члені певних видів, що регулюються правом іншої держави.

Предметом регулювання вищезазначених Директив є відносини, пов'язані з розкриттям інформації товариствами та відокремленими підрозділами іноземних товариств; визнанням недійсними угод товариства; визнанням товариства недійсним; формуванням капіталу товариства та зміни його розміру; викупу власних акцій.

Майже всі законодавчі ініціативи у сфері корпоративного права спрямовані на полегшення регуляторного тиску на підприємства (тут варто згадати нещодавнє скасування обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій та використання печаток), створення належних умов для залучення іноземних інвестицій. Це в свою чергу означає, що корпоративна реформа, яка наразі триває, враховує реальні потреби ринку та бізнесу. [1, с.38-39]

У світлі «реформаторського буму», що проходить зараз в Україні, особливе місце посідає поінформованість населення про прийдешні зміни та новації. Адже, реформи здійснюється майже за двома десятками напрямів, про проведення яких постійно доповідають профільні установи. За змінами, що впроваджуються, у свою чергу, стежать громадські організації, експерти й міжнародні структури, при цьому їх супроводжують аналітичні центри та висвітлюють ЗМІ, тим самим збільшуючи обізнаність населення у даних питаннях.

Однак соціологічні дослідження свідчать, що більшість повідомлень про реформи не досягає їхнього головного замовника — громадян України. Доступна людям інформація здебільшого є або недостовірною, або недостатньою, або незрозумілою. У результаті чого громадяни часто не розуміють змісту самих реформ, а відповідно, не бачать прогресу, навіть коли він значний.

Детальна поінформованість суспільства, щодо змін, які запроваджує корпоративна реформа дозволить отримати підтримку серед широкого загалу споживачів. Адже, очевидні для галузевих експертів речі зазвичай не є такими для не спеціалізованої спільноти, і далеко не кожен громадянин достатньою мірою розбирається в економіці. Тож реформатори не мають підстав розраховувати на суспільне розуміння без постійних пояснень.

Тим більший шанс на успіх мають складні реформи, чим впевненішою є інформована суспільна згода щодо них.

Важливою є необхідність донести до пересічних громадян у чому полягає суть реформи. Перш за все її основними завданнями є встановити міжнародні принципи

корпоративного управління: професійний менеджмент за результатом чесного конкурсу, незалежна наглядова рада, ринкові зарплати, прозора звітність та аудит.

Список використаних джерел:

1. Гарагонич О. В. Актуальні питання адаптації корпоративного законодавства України до права ЄС // *Visegrad Journal on Human Rights*. – 2014. – №. 1. – С. 36-42.

Науковий керівник: Швагер О.А., асистент кафедри цивільно-правових дисциплін та фінансового права Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету

ПОНЯТТЯ ТА ТИПОВІ ПРОЯВИ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Дзюба Анастасія Олександрівна,
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: cayen100@gmail.com

Ключові слова: транснаціональна організована злочинність, транснаціональні злочинні організації, прояви транснаціональної організованої злочинності.

Злочинність спіткає людство всю його історію, починаючи з появи перших цивілізованих форм існування. Часи змінюються, але проблема злочинності і протидії їй залишається актуальною. Більше того, злочинність розвивається й вдосконалюється, а тому стає дедалі важче контролювати її та протидіяти цьому негативному феномену. Так, сьогодні однією зі складних соціальних проблем стала транснаціональна організована злочинність. Організована злочинність, яка сама по собі становить вищу форму розвитку злочинності, в теперішній час набуває помітно виражений транснаціональний характер. Вона завойовує й монополізує найбільш важливі сфери суспільного життя практично кожної держави, забезпечуючи себе постійним високим прибутком [1, с. 2].

Термін «транснаціональний», як правило, використовується для позначення потоків інформації, грошей, людей, матеріальних ресурсів через державні кордони. Сучасні злочинні організації теж займаються операціями, що припускають потребу перетинання національних кордонів держав (наприклад, контрабанду не дарма часто іменують «другою найдавнішою

професією у світі»). У сучасній «кримінальній картині світу» спостерігається поширення транснаціональних злочинних об'єднань, які базуються в одній державі, а діють в кількох іноземних державах зі сприятливою ринковою кон'юктурою. Такі організації відіграють ключову роль у заборонених законом сферах діяльності (наприклад, виробництво наркотиків і торгівля ними), що набули глобальних масштабів.

Усвідомлення суспільно небезпечного характеру і реальних масштабів загрози, створюваної організованими злочинними структурами, вироблення ефективних заходів боротьби з ними є актуальним завданням юридичної науки, законодавчої, виконавчої та судової влади. Його вирішення неможливе без розуміння основних характеристик організованих злочинних спільнот із транснаціональним елементом. Для цього має бути використаний національний та міжнародний досвід протидії злочинності, у т.ч. її організованим і транснаціональним формам. У вітчизняному праві організовану злочинність визначено як сукупність злочинів, що вчиняються у зв'язку зі створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань (ст. 1 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [6]). Водночас, однозначного поняття транснаціональної організованої злочинності в національному законодавстві та міжнародно-правових джерелах поки що немає. Це пояснюється недостатньою глибиною теоретичної розробки терміна «транснаціональна організована злочинність», багатоваріантністю визначень, що пропонуються різними авторами. Так, наприклад М. Г. Вербенський транснаціональну організовану злочинність визначає як окремий вид організованої злочинності, який характеризується структурною системою високоорганізованих і ретельно законспірованих злочинних угруповань, що займаються міжрегіональною або, в ряді випадків, міжнародною злочинною діяльністю у вигляді промислу, спрямованого на систематичне отримання максимально високих прибутків і надприбутків, нерідко використовуючи у своїх інтересах як державні структури, так й інститути громадянського суспільства [2, с. 84]. На думку І. В. Пшеничного, під поняттям «транснаціональна організована злочинність» слід розуміти форму міжнародної діяльності організованих злочинних груп або організацій із використанням різних методів, у тому числі й примусового характеру, та заборонених товарів і послуг. Діяльність таких організованих злочинних груп або організацій має виходити за межі однієї країни [3, с. 7]. І. М. Бараннік вважає, що транснаціональна організована злочинність є сукупністю злочинних формувань і співтовариств, що здійснюють злочинну діяльність у більш ніж одній державі, або вчиняють злочини в одній державі, але суттєва частина їх планування, підготовки та загального керівництва або контролю має місце в іншій державі,

або вчиняється в одній державі організованою злочинною групою, яка діє у декількох державах, або її суттєві наслідки мають місце в іншій державі [4, с. 7].

Аналіз ст.ст. 2, 3 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 р. свідчить, що під транснаціональною організованою злочинністю на глобальному міжнародному рівні розуміється діяльність організованих злочинних груп, що структурно оформлені в групу у складі трьох і більше осіб, функціонують протягом певного періоду часу та діють узгоджено з метою вчинення одного або декількох транснаціональних злочинів для одержання прямо або опосередковано фінансової або іншої матеріальної вигоди. При цьому злочин кваліфікується як транснаціональний, якщо: 1) він вчинений більш ніж в одній державі; 2) він вчинений в одній державі, але істотна частина його підготовки, планування, керівництва або контролю мала місце в іншій державі; 3) він вчинений в одній державі, але за участю організованої злочинної групи, що здійснює злочинну діяльність у більш ніж одній державі; 4) вчинений в одній державі, але його істотні наслідки мають місце в іншій державі[5].

Узагальнення відомостей про злочинні практики, які мають тенденцію до транснаціоналізації, свідчить, що глобальних масштабів набувають такі сфери даної злочинної діяльності: 1) незаконна торгівля наркотиками; 2) незаконна торгівля зброєю; 3) незаконна торгівля енергоресурсами (нафта, газ тощо); 4) незаконна торгівля ядерними і рідкоземельними матеріалами; 5) викрадення і контрабанда автомобілів; 6) організовані форми незаконної міграції і торгівлі людьми; 7) незаконна торгівля тканинами й органами людського тіла (трансплантатами); 8) незаконна експлуатація проституції; 9) використання гравального бізнесу для «відмивання» злочинних доходів; 10) розкрадання і торгівля творами мистецтва та антикваріату; 11) виготовлення і підробка фальшивих грошей, цінних паперів і платіжних документів; 12) розкрадання і незаконна торгівля дорогоцінними металами і камінням; 13) незаконна торгівля дикими тваринами (особливо їх рідкісними видами); 14) незаконне знищення небезпечних (радіоактивних) відходів. Зазначені сфери злочинної діяльності сьогодні можна вважати типовими для транснаціональних злочинних організацій. При цьому при зайнятті ними одні кримінальні спільноти є вузькоспеціалізованими (наприклад, колумбійські наркокартелі, які займаються виключно виробництвом і торгівлею кокаїном), інші ж беруть участь у багатьох видах злочинної діяльності («Якудза» в Японії, «Тріади» в Китаї, що займаються торгівлею зброєю, наркотиками, крадіжками й контрабандою автомобілів тощо).

Із урахуванням вищевикладеного можна зробити наступні висновки:

1. Поки що досить складно надати вичерпне визначення транснаціональної організованої злочинності, яке повною мірою і вичерпно відображало б одночасно міжнародно-правові й кримінально-правові аспекти цього явища. Цей вид злочинності можна охарактеризувати з різних позицій: як вид незаконної економічної діяльності з використанням різних злочинних коштів; як тривалу серію великомасштабних корисливо-насильницьких злочинів, що вимагають для свого здійснення високоорганізованої злочинної структури, планування, а також як кримінальне співтовариство, яке орієнтоване на вчинення злочинів у вигляді постійного кримінального «бізнесу», що приносить величезні доходи.

2. Практично в кожному з відомих визначень транснаціональної організованої злочинності прямо або побічно вказується на її універсальність, тобто на неможливість її існування без стійких, високоорганізованих злочинних співтовариств, призначених для здійснення постійної злочинної діяльності у вигляді промислу з метою отримання максимального прибутку. Отже, організована злочинність може проявлятися в будь-якій сфері суспільних відносин, але найбільш характерною для неї є сфера економіки [1, с. 14].

Список використаних джерел

1. Меркушин В.В. Борьба с транснациональной организованной преступностью/ В.В. Меркушин. – Мн.: Амалфея, 2003. – 208 с.

2. Вербенський М. Г. Протидія транснаціональній організованій злочинності спеціалізованими підрозділами органів внутрішніх справ України: сучасні тенденції / М. Г. Вербенський // Право і суспільство. – 2006. – №2. – С. 83–88.

3. Пшеничний І. В. Організована транснаціональна злочинність і роль правоохоронних органів у протидії їй : Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. – К., 2000. – 16 с.

4. Баранник И. Н. Транснациональная организованная преступность и сотрудничество правоохранительных органов российского Дальнего Востока и стран АТР в борьбе с ней (криминологические аспекты) : Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. – Владивосток, 2006. – 20 с.

5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності [Електронний ресурс] : Конвенція ООН від 15.11.2000 р. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_789.

6. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю [Електронний ресурс] : Закон України від 30 червня 1993 р. № 3341-ХІІ – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>.

Науковий керівник: завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна д. ю. н., професор Житний Олександр Олександрович.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ТРИВАЛОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ

Дранко Людмила Юріївна
курсант 4 курсу факультету №4
Харківського національного
університету внутрішніх справ
E-mail: drankoberzp@gmail.com

Ключові слова: обшук, тривалий обшук, житло чи інше володіння особи, право на недоторканість житла.

З часу, коли було прийнято новий Кримінальний процесуальний кодекс України, поступово починає формуватися практика його застосування, виявляються прогалини правового регулювання, напрацьовуються доктринальні положення.

Слід зазначити, що під час здійснення кримінального провадження, передбачається можливість тимчасового обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, а саме – під час проведення слідчих (розшукових) дій. Однією зі слідчих дій, що передбачені кримінальним процесуальним законодавством, є обшук – слідча (розшукова) дія, що являє собою процесуальне примусове обстеження житла чи іншого володіння особи, а також окремих осіб з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте в результаті його вчинення, а також установлення місцезнаходження розшукуваних осіб [2].

В даній роботі хочеться висвітлити проблему, яка постає перед посадовими особами в ході здійснення кримінального провадження, а саме питання які стосуються тривалості обшуку. Дану проблему досліджували такі науковці, як: Альперт С.А., Берназ В.Д., Бедняков І.Л., Варфоломеева Т.В., Капліна О.В., Коваленко Є.Г., Лобойко Л.М., Маляренко В.Т., Молдован В.В., Ратинов О.Р., Сорока С.О., Тertiшнік В.М.

Процесуальний порядок проведення обшуку регламентується статтями 234-236 КПК України, однак вказані статті викликають у слідчих та прокурорів коло запитань, що пов'язані із правильним розумінням їх правового змісту.

У правозастосовній практиці відзначається тенденція до збільшення кількості тривалих обшуків. найчастіше це спостерігається під час досудового розслідування злочинів, учинених у сфері господарської діяльності. Такі обшуки пов'язані з необхідністю виявлення продукції, яку приховують від обліку на великій території складського приміщення; документів, які відображають або підтверджують виконання фінансово-господарських операцій, пов'язаних із розрахунками та сплатою податків, відшуканням предметів, за допомогою яких був учинений або прихований злочин (печатки, штампи, бланки документів тощо); листів, робочих щоденників, неофіційних документів, чорнових записів та інших документів, які мають значення для кримінального провадження, розкриття вчиненого кримінального правопорушення, відшукання осіб, винних у вчиненні злочину.

Розширення сфери застосування сучасних інформаційних технологій пов'язано з тим, що відомості про незаконні фінансові операції, бази даних, електронна кореспонденція, інформація, заборонена законом до розповсюдження, програмне забезпечення, що використовується для вчинення кримінальних правопорушень тощо, може міститися на електронних носіях. Усе це значно ускладнює проведення обшуків, збільшує час, необхідний для їх проведення.

Відповідно до ст. 13 КПК України, недоторканність житла чи іншого володіння особи становить нормативний зміст загальної засади кримінального провадження, відповідно до якої не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше, як за вмотивованим судовим рішенням, крім випадків, передбачених КПК. Виходячи із цього, можна дійти висновку про те, що це право не є абсолютним і за наявності передбачених законом підстав воно може бути обмежено шляхом проведення обшуку житла чи іншого володіння особи.

Вчені порушували питання про час проведення обшуку. Адже, це безперечно стосується дотримання прав і свобод людини і громадянина.

Так, О. Р. Ратинов пропонував проводити обшук переважно рано-вранці з 6-ої до 9-ої години [3, с. 47]. І. Л. Бедняков, зробивши узагальнення практики проведення 224 обшуків, наводить такі дані: з 6-ої до 9-ої години було проведено 15 обшуків (6,7%); з 18-ої до 22-ої години – 37 обшуків (16,5%). Це дозволило вченому зробити висновок, що слідчі, як правило, керуються більше міркуваннями власної зручності, а ніж врахуванням чинників раптовості [1, с. 99]. Треба сказати про те, що в зазначеному прикладі мова йде про нетривалі обшуки. Але,

дуже часто виникає потреба у проведенні тривалих обшуків, які можуть проводитися 5, 8 і навіть 23 дні. Саме тут постають питання про процесуальне оформлення проведення обшуку, про можливості перерви під час проведення цієї слідчої (розшукової) дії.

Ця проблема наразі дуже нагальна, адже, відповідно до ч.1 ст.235 КПК України, особа, яка має дозвіл на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи – надає право проникнути до житла чи іншого володіння особи лише один раз. Можна розглянути той варіант, що обшук буде проводитися визначену кількість годин щоденно (тобто, з перервами), поки не закінчиться повністю, адже, особа, яка проводить обшук не в змозі фізично цілодобово працювати. Але приходити щоденно і проникати в приміщення особи вже є порушенням законодавства, так як відповідних, визначених законом підстав, вона на це вже мати не буде. З вказаного чітко випливає, що мова буде йти про порушення недоторканості житла (ч.1 ст.162 КК України).

Підсумовуючи вищенаведене приходимо висновку, що законодавство України не передбачає яким саме чином законодавчо закріпити проведення тривалого обшуку житла чи іншого володіння особи, щоб не порушувати права і свободи людини і громадянина.

Список використаних джерел:

1. Бедняков И. Л. Обыск: проблемы эффективности и доказательственного значения: монография / И. Л. Бедняков. – М.: Юрлитинформ, 2010. – 176 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI //БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 21.09.2017).
3. Ратинов А.Р. Обыск и выемка: монография / А.Р. Ратинов. – М.: Госюриздат, 1961. – 220 с.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства, кандидат юридичних наук, доцент Захарченко Оксана Валентинівна

МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Жирних Валерія Павлівна
студентка юридичного факультету
групи ЮМП-51
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна

Ключові слова: права та свободи людини; міжнародні механізми; захист; забезпечення; компетенція.

На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин захист прав людини є гострим та важливим питанням. Швидкий розвиток інституту захисту прав людини протягом останнього століття зумовлений курсом держав на побудову демократичного суспільства. Із цим пов'язане існування на міжнародному рівні великої кількості нормативно-правових актів, що закріплюють права людини і регламентують створення контрольних механізмів захисту за їх дотриманням.

Розглядаючи механізми захисту прав людини, потрібно дати визначення поняттям «права людини» та «механізм» у контексті даного дослідження. Так, «права людини» – це основні права і свободи, які надаються усім людям, незалежно від статі, національного чи етнічного походження, раси, релігії, мови, політичних вподобань або іншого статусу [2, с.2].

Щодо поняття «механізм» Рагозін М. П. визначає, що «юридичний механізм захисту прав людини – це можливості здійснення громадянами певних вчинків щодо захисту власних прав і свобод, а також система органів, які захищають і забезпечують ці права та свободи» [1, с.70].

Механізми захисту прав людини можна класифікувати на національні та міжнародні. Національні механізми є під юрисдикційними конкретній державі, а міжнародні механізми захисту прав людини – це спеціалізовані міжнародні інструменти, організації та установи, до компетенції яких належить захист прав людини чи їх відновлення у разі їх порушення [3].

Залежно від масштабів діяльності механізмів захисту прав людини їх можна класифікувати на універсальні та регіональні. Універсальні механізми діють на рівні всього світу. Так, наприклад можемо навести органи та спеціалізовані установи ООН: Рада з прав людини при Генеральній Асамблеї ООН, Комісія з прав людини ЕКОСОР ООН, Комітет з прав людини, Верховний комісар ООН з прав людини, Верховний комісар ООН у справах біженців тощо. Регіональні механізми діють в рамках територіального регіону: Організація з безпеки та співробітництва в Європі, Європейський суд з прав людини, Американський комітет з прав людини тощо [4, с.2].

Залежно від підстав створення міжнародні механізми захисту прав людини можна класифікувати на конвенційні та ті, що створені міжнародними організаціями. До конвенційних належать механізми, створені на підставі міжнародних договорів для здійснення

контролю за дотриманням їх норм державами-учасниками. Зокрема, Комітет з прав людини (діє на підставі Пакту про громадянські та політичні права 1966 р.), Європейський суд з прав людини (діє на підставі Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 р.), Комітет з прав дитини (засновано відповідно до Конвенції про права дитини 1989 р.) та інші.

До органів утворених міжнародними організаціями можна віднести: Комісію ООН з прав людини, Комісію ООН зі становища жінок (заснованих Економічною та соціальною радою ООН), Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (засноване Генеральною Асамблеєю ООН 1950 р.), Міжнародне бюро праці (засноване Міжнародною організацією праці). Слід зазначити, що рішення цих органів мають, як правило, рекомендаційний характер і забезпечуються лише авторитетом самих організацій [2, с.37].

Розрізняють загальну та петиційну компетенцію механізмів захисту прав людини. Переважна більшість механізмів, наприклад, Комітет з прав дитини, Комісія зі становища жінок, Верховний комісар ООН з прав людини, Верховний комісар ООН у справах біженців, Європейська комісія з прав людини мають загальну компетенцію. Діяльність таких механізмів полягає у перевірці стану дотримання прав людини у тій чи іншій державі. Основними формами перевірок є прийняття від держав періодичних звітів та проведення інспекцій відповідними експертами.

Найефективнішими вважаються механізми, до компетенції яких належить прийом та розгляд індивідуальних скарг (петицій) від громадян і організацій, права яких були порушені. Такі організації провадять квазісудовий процес, під час якого розглядається справа обвинувачуваної держави й особи, яка заявляє про порушення її прав. За результатами приймається рішення, обов'язкове для виконання державою. Такими органами, зокрема, є Комісія з прав людини при ЕКОСОР, Європейський та Американський суди з прав людини тощо [3].

В окремих випадках відповідні органи наділяються як загальною, так і петиційною компетенцією. Наприклад, Комітет з прав людини відповідно до Пакту про громадянські та політичні права 1966 р. наділений загальною компетенцією у сфері захисту прав людини, а відповідно до I Факультативного протоколу до Пакту 1966 р. – петиційною компетенцією. Таким чином, у відносинах з державами, що приєдналися і до Пакту, і до I Факультативного протоколу, Комітет має загальну і петиційну компетенцію, а у відносинах з державами, які приєдналися до Пакту – лише загальну компетенцію.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити такі висновки. Через те, що саме права людини є цінністю найвищого порядку і від рівня їх захисту та забезпечення у конкретній

державі може залежати міжнародний правопорядок в цілому, співтовариство розробило механізми захисту прав людини. Процес створення та формування механізмів захисту прав людини обумовлюється практичними потребами суспільства і забезпечує відповідальність держав за порушення своїх міжнародно-правових зобов'язань у сфері захисту прав людини.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, Толстенко Ю. О.

Список використаних джерел:

1. Рагозін М.П. Вчимося демократії. Уроки громадянської освіти: з ілюстр. 2-е допов. вид. Донецьк: Донбас, 2004. 181 с.
2. Human rights: A basic handbook for UN staff. United Nations: Office of the High Commissioner for human rights, 2000. 127 p.
3. The major universal human rights instruments and the mechanisms for their implementation. URL: www.ohchr.org/Documents/Publications/training9chapter2en.pdf
4. The role of regional human rights mechanisms: Directorate-general for external policies. Policy department. Belgium: European Parliament, 2010. 116 p.

**ЩОДО ЗМАГАЛЬНОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ: АКТУАЛЬНІ
ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ**

Зінченко О. В.,

здобувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету
ХНУ імені В. Н. Каразіна

З прийняттям Кримінального процесуального кодексу України 2012 року (далі КПК України) вітчизняна континентальна (змішана) модель кримінального провадження змінилася на повністю змагальну. В частині 1 статті 22 цього Кодексу прямо відзначається, що «кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими цим Кодексом».

Відповідно до КПК України учасники кримінального провадження як зі сторони обвинувачення (ст.ст. 36-41 КПК України), так і зі сторони захисту (ст.ст. 42-59 КПК України)

мають можливість реалізувати свої кримінальні процесуальні функції не тільки в суді, а й на досудовій стадії кримінального провадження – досудовому розслідуванню у змагальному порядку. Звичайно, до незалежного арбітра – слідчого судді, відтепер діючого у досудовому розслідуванні (п. 18 ч. 1 ст. 3 КПК України), і виконуючого кримінально процесуальну функції судового контролю за недопущення незаконного обмеження конституційних прав учасників кримінального провадження під час проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, звертаються з клопотаннями та скаргами учасники обох сторін.

Першою процесуальною підставою для змагальності сторін у досудовому розслідуванні служать звернення владних суб'єктів сторони обвинувачення – слідчого і прокурора до слідчого судді з письмовим клопотанням про застосування до підозрюваного, свідка, потерпілого, іншого учасника кримінального провадження визначених законом заходів забезпечення кримінального провадження (ст.ст. 131-213 КПК України), що застосовуються лише на підставі ухвали слідчого судді (ч. 1 ст. 132 КПК України).

Другою процесуальною підставою є звернення учасників сторони захисту та потерпілого до слідчого судді з письмовими скаргами на рішення, дії чи бездіяльність владних суб'єктів досудового розслідування – слідчого і прокурора у випадках і порядку, визначених у ст. 303 КПК України. В означеній статті наведено вичерпний перелік рішень владних суб'єктів досудового розслідування, які можуть суттєво обмежувати конституційні права, свободи і законні інтереси учасників кримінального провадження або ускладнювати їх доступ до правосуддя.

Призначення слідчого судді у досудовому розслідуванні полягає у тому, щоб сваволя особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, не потягла за собою сваволі з боку держави в особі слідчого і прокурора, активно діючих у кримінальному провадженні під час досудового розслідування кримінальних правопорушень з використанням широкого арсеналу примусових заходів процесуального характеру.

Процесуальна судово-контрольна діяльність слідчого судді за характером, направленістю, предметом і результатами не є правосуддям, бо вона не направлена на вирішення питань, пов'язаних з доведеністю винуватості підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення та його покаранням. Вона обмежується виключно стадією досудового розслідування і носить суто право забезпечувальний характер [1, с. 162], тобто виступає гарантією забезпечення права на свободу і особисту недоторканість людини у сфері кримінального провадження на його досудовій стадії – досудовому розслідуванні.

Відповідно до ч. 1 ст. 151, ч. 1 ст. 156, ч. 1 ст. 193 та інших статей КПК України розгляд письмових клопотань слідчого чи прокурора про застосування конкретного заходу

забезпечення кримінального провадження слідчий суддя здійснює у судовому засіданні з обов'язковою участю сторін: прокурора, слідчого, підозрюваного, його захисника-адвоката. Разом з тим, означені норми КПК України не є досконалими, бо залишають без судового захисту права основного учасника досудового розслідування – потерпілого, який позбавлений можливості приймати участь у таких судових засіданнях навіть при розгляді слідчим суддею клопотань слідчого, прокурора про застосування до підозрюваного запобіжних заходів, хоч вирішення цих питань завжди торкається прав і законних інтересів жертви кримінального правопорушення. Ця суттєва недосконалість діючого КПК України змушує слідчого суддю надійно охороняти права особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, і нехтувати забезпеченням прав законослухняного потерпілого, залишаючи його на задвірках юстиції.

Така прогалина в законі є грубою помилкою законодавця, бо забезпечення прав жертви кримінального правопорушення у кримінальному провадженні має бути пріоритетним і повинно завжди стояти на першому, а не на останньому місці. Неприпустимо об'єкт кримінально-правової охорони – потерпілого ставити в гірше правозахисне положення порівняно з об'єктом кримінально-правового впливу – підозрюваним, обвинуваченим, а правозахисну діяльність слідчого судді формувати однобоко. Якщо кримінально-правовий конфлікт є двостороннім: правопорушник – жертва правопорушення, то слідчий суддя не повинен приймати жодного рішення стосовно підозрюваного, обвинуваченого без участі потерпілого, тим більше у кримінальному процесі, який проголошено повністю змагальним. Невже цього не знали розробники КПК України 2012 року і законодавці, які його приймали.

Надаючи учаснику кримінального провадження право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого, прокурора до слідчого судді, законодавець не навів переліку прав і обов'язків скаржника у цьому виді судово-контрольного провадження, що також є суттєвою прогалиною КПК України 2012 року, бо ускладнює правозахисну діяльність з боку слідчого судді. Разом із тим, законодавець наділив слідчого суддю повноваженнями, які не узгоджуються з судовим контролем і носять обвинувальний характер. Наприклад, скасовуючи постанову слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження, слідчий суддя відновлює досудове розслідування кримінального правопорушення, тобто приймає виключно обвинувальне рішення (ухвалу) [2, с. 22]. Було б правильним визнати означену постанову незаконною, що змусить прокурора негайно її скасувати.

Підвищення ефективності змагальності сторін у досудовому розслідуванні неможливо й без чіткої регламентації процедури в усіх видах судово-контрольних проваджень, їх деталізації, як це врегульовано законодавцем в судових стадіях процесу. Необхідно розкрити і сам зміст поняття «судового контролю», використаного у п. 18 ч. 1 ст. 3 КПК України:

детально врегулювати в окремій його статті процесуальний статус слідчого судді – усі організаційні, функціональні, правові аспекти його діяльності; усунути прогалини і суперечності КПК України щодо змагальності сторін у досудовому розслідуванні. Як бачимо розповсюдження на досудову стадію кримінального провадження змагальності сторін ще не є досконалим, що негативно позначається як на якості досудового розслідування кримінальних правопорушень, так і на забезпеченні прав, свобод і законних інтересів її (стадії) учасників, ще потребує не лише подальшого удосконалення кримінального процесуального законодавства, а й поглиблення наукових досліджень з означеної проблематики.

Література:

1. Кавун Д.Ю. Кримінальний процесуальний механізм забезпечення прав потерпілого (фізичної особи) у досудовому розслідуванні: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. / Д.Ю. Кавун.- Х., 2016.- 233 с.
2. Кобзарев Ф.М. Прокуратура и суд в уголовном процессе: условия и формы взаимодействия: учебное пособие / Ф.М. Кобзарев.- М.: Моск псих.-соц. институт, 2005.- 104 с.

Науковий керівник: професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Даньшин М.В.

ПРАВОВІ ОСНОВИ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Зубенко Ірина Віталіївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: irisnazubenko44@gmail.com

Ключові слова: бюджетна сфера, економічна злочинність, порушення бюджетного законодавства, правопорушення, бюджетні кошти.

Злочинність у сфері економіки, як в Україні, так і в більшості країнах світу є одним з досить поширених різновидів злочинності [3]. Ситуація, яка склалася в сучасній Україні, на жаль, свідчить про кризу в економіці, а також соціальній та політичній сферах. Це зумовлює

необхідність певної трансформації наявних пріоритетів та спрямування всіх зусиль на мінімізацію наслідків фінансової кризи.

Дослідженням цього питання займалися багато закордонних та вітчизняних науковців таких як: В.І. Антипов, В.Т. Білоус, В.П. Захаров, М.І. Камлик, В.В. Лисенка, Д.Й. Никифорчук та інші.

Попередження злочинів пов'язаних з порушенням законодавства у бюджетній сфері та їх розкриття на сьогодні є одним із найважливіших орієнтирів діяльності підрозділів Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України. З огляду на наявні проблеми, очевидно що забезпечення наповнення бюджету за рахунок скорочення сектору тіньової економіки є провідним завданням, втілення якого дасть змогу країні стабілізувати економіку, і як наслідок, соціальну та політичні сфери. Проте, досягнення бажаного результату потребує втілення цілого комплексу завдань таких як: протидія зловживання державним майном та бюджетними коштами, чіткий та раціональний розподіл та контроль за витратами бюджетних коштів, попередження втрат бюджету спричинених незаконною діяльністю у сферах та галузях господарювання. Зміщення пріоритетів має на увазі реальну орієнтацію зусиль спецслужб на протидію корупції та хабарництва, яка несе в собі не прото виявлення порушників та доведення факту правопорушення, а й настання відповідальності за вчинене порушення, з одного боку як превентивний захід, а з іншого як реальна матеріальна компенсація до бюджету.

Згідно до статистичних даних останніх років, бюджетна сфера потребує реального захисту зі сторони правоохоронних органів, бо її функціонування є доволі стабільним, проте рівень злочинних посягань, що поступово порушують цей баланс, доволі високий. Про це свідчить той факт, що навіть після проведення цілого ряду реформ, все ж залишається певний прошарок посадовців, які просто не можуть не можуть уявити власну діяльність поза корупційними схемами пов'язаними з бюджетними коштами, які становлять значну частку їх збагачення.

Протидія злочинності у сфері економіки, як елемент системи соціального управління, включає в себе комплекс загальносоціальних та спеціально-кримінологічних заходів, що застосовується відповідними державним органами, установами та організаціями незалежно від форми власності та які спрямовані на своєчасне виявлення та усунення криміногенних детермінант.

Протидія злочинності в сфері економіки здійснюється на двох рівнях – загально соціальному та спеціально – кримінологічному.

Отже, для реальної протидії злочинності у бюджетній сфері, необхідно чітко дотримуватися у діяльності визначених векторів, а саме:

- Чіткий систематизований та головне ефективний захист видатків бюджету на усіх рівнях:
- Протидія правопорушенням з коштами виділеними на реалізацію соціально захищених статей спрямованих на підтримку відповідних галузей та підприємств за державними програмами;
- Знищення корупції на всіх рівнях, що стане шляхом попередження розкрадання розкрадання бюджетних коштів;
- Посилена увага та протидія порушенням прав громадян на достойну оплату праці.

Розв'язання проблеми корупції є одним із пріоритетів для українського суспільства на сьогоднішньому етапі розвитку держави.

В Україні окремими повноваженнями щодо формування та реалізації антикорупційної політики наділені кілька інституцій, серед яких - Національний антикорупційний комітет, Міністерство юстиції України, Урядовий уповноважений з питань антикорупційної політики. Проте такий розподіл функцій формування та реалізації антикорупційної політики між органами з різним правовим статусом та обсягом повноважень не відповідає міжнародним стандартам щодо органів, уповноважених на її формування та реалізацію, ні за критеріями спеціалізації, ні за критеріями незалежності. Крім того, низку функцій у сфері антикорупційної політики взагалі не реалізовано жодним органом держави, зокрема проведення на постійній основі оцінки стану справ з корупцією, моніторингу реалізації державної антикорупційної політики, формування світогляду несприйняття корупції. Не виконані також в Україні вимоги міжнародно-правових інструментів щодо партнерства влади та громадянського суспільства у сфері антикорупційної політики - залучення громадськості до процесу прийняття суспільно важливих рішень у сфері протидії корупції відбувається здебільшого у формі недієвих консультацій для формального виконання вимог законодавства. Таким чином, в Україні фактично відсутня чітка законодавча та інституційна основа для формування та реалізації антикорупційної політики на основі співпраці державних органів та громадськості [1].

Ознайомившись з сучасною ситуацією протидії злочинності в бюджетній сфері, можна однозначно зробити висновок, що вітчизняна нормативно-правова база на теоретичному рівні досить непогано побудована, проти існує ряд проблем та негативних факторів, у більшості своїй соціально-економічних, які фактично перешкоджають втіленню усіх наявних програм протидії у життя.

Науковий керівник: д.ю.н, доцент Солошкіна Ірина Володимирівна

Список використаних джерел

1. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>
2. Білоус В.Т. Координація боротьби з економічною злочинністю. – К., 2002.
3. Кальман О.Г. Стан і головні напрямки попередження економічної злочинності в Україні: теоретичні та прикладні проблеми: монографія. – Харків, 2003.
4. Бойко А.М. Детермінація економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки (теоретико-кримінологічне дослідження): монографія. – Львів, 2008.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ «БАНКІВСЬКА СИСТЕМА»

Залєвський Владислав Едуардович
Студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: ktm800tld@gmail.com

Ключові слова: банківська система, сутність, специфіка, складові.

Загальновідомо, що на сучасному етапі процес глобалізації породжує тенденцію зближення і взаємопроникнення окремих сегментів економічної діяльності різних країн. Так, інтеграція держав у сучасному світі досягла того ступеня, коли відбувається поєднання кампаній, об'єднуються посилення міжнародних інвесторів, держави вступають в різні форми міжнародного фінансово-валютного співробітництва, створюють загальні органи координації і взаємодії, а досить часто і управління.

Вказана тенденція спостерігається, наприклад, в банківській сфері, що стає наслідком необхідності вивчення механізму правового регулювання банківської діяльності іноземних держав (зокрема, Сполучених Штатів Америки) з метою рецепції позитивного досвіду у сфері правотворчої діяльності.

На наш погляд, така необхідність визначається тим, що сучасна українська банківська система досить молода, і на етапі її становлення неодноразово була висловлена точка зору про

доцільність перетворення української банківської системи за зразком Сполучених Штатів Америки. На сучасному етапі питання регулювання відносин, що складаються в банківській сфері, регулюються Законами України "Про національний банк України" [1, 1999.- ч 9.- ст.238] і "Про банки і банківську діяльність" [2001. Ст. – 6. – ст.30]. Зауважимо, що на протязі останніх років спостерігається безперервна дискусія про необхідність створення спеціалізованого органу з банківського нагляду та передання йому певних повноважень Національного банку України. При вирішенні цього питання відповідний досвід Сполучених Штатів Америки (можливо, і інших іноземних держав) виявляється беззаперечно корисним.

Для більш влучного визначення поняття «банківська система» було б доцільніше, на наш погляд, розглянути саме поняття «система». Для початку має сенс звернутися до філософського словника, в якому поняття «система» розглядається як «багаточисельність пов'язаних між собою елементів, що являють собою певне цілісне утворення, яке неможливо пізнати, якщо виокремити тільки той або інший зв'язок, що має місце в ньому. Специфіка такого об'єкта складається в наявності взаємозалежності зв'язків та дослідженні, цього взаємозв'язку, що є важливим завданням як спеціального наукового, так і теоретико-пізнавального аналізу»[3, с.325]. актично система — це цілісне утворення з певними властивостями, які притаманні тільки їй.

На наш погляд, зрозумівши поняття «система», можна переходити до розгляду поняття «банківська система», бо вона є специфічним видом однієї з систем, які існують в економічній структурі сучасного суспільства, до якої можуть бути застосовані вищевказані властивості системи але в той же час, вони мають певний індивідуальний набір властивостей. Вчений О.І.Лаврушин справедливо вказує, що «терміни система і банківська система визначають не тільки склад банків», але об'єктивно вважає, що поняття «банківська система» є більш широким, включаючи до себе:

- сукупність елементів;
- достатність елементів, які створюють певну цілісність;
- взаємодію елементів.

При цьому автор розкриває вказані ознаки банківської системи, пояснюючи, що:

1) банківська система «не є випадковим різноманіттям, випадковою сукупністю елементів. До неї не можна механічно включати елементи, також діючі на ринку, але підпорядковані іншим цілям.

2) банківська система специфічна, вона виражає властивості, характерні лише для неї самої, на відміну від інших систем, що функціонують у народному господарстві.

Специфіка банківської системи визначається її складовими елементами і відносинами, що складаються між ними. Сутність банківської системи звернена не тільки до сутності приватних, складових елементів, але і до їх взаємодії[4, с.215].

Однак ми приєднуємося до вчених і вважаю вірним розглянути банківську систему в двох площинах: як систему в «вузькому» і «широкому» сенсах, а також як «мікро» і «макросистему». У «вузькому» розумінні банківську систему можна представити як сукупність утворюючих її ланок, при тому, що в «широкому» розумінні банківську систему можна розглянути як систему, що володіє специфічними особливостями, наприклад такими як: розподіл повноважень між органами державної влади, що визначають політику в грошово-кредитній сфері; чи організація банківського нагляду за окремими ланками системи.

Розглядаючи у «вузькому» розумінні, можна припустити наявність «мікрорівня», що складається з елементів горизонтального рівня, таких як банки і небанківські кредитні організації, так і «макрорівня», що включає до себе такі органи, як національний банк України, і в разі наявності, окремі органи банківського нагляду, а також органи, що приймають законодавчі акти, які регулюють банківську систему в цілому. При взаємодії елементів мікро та макрорівнів найбільш яскраво проявляються вертикальні зв'язки, що виникають при взаємодії керуючих і керованих органів[5, с.35]. Цікаво, що дана взаємодія органів циклічна, в чому наочно демонструється система прямих і зворотних зв'язків. Таким чином, розуміння банківської системи в «широкому» значенні, а також сукупності мікро та макрорівнів є найбільш повним. Розглядаючи банківську систему в «широкому» розумінні, ми доходимо висновку про взаємозалежність і взаємодію банківської системи як такої з валютною системою, що разом з нею, по суті, є складовою частиною фінансової системи, яка також, в свою чергу, є складовою частиною економічної системи держави.

Економічна система являє собою скоординовані дії всіх суб'єктів системи в процесі здійснення господарської діяльності та створення національного багатства. У економічних суб'єктів формуються фонди грошових коштів, що забезпечують їх функціонування. Фінансова система якраз і являє собою сукупність елементів у вигляді централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів». Розгляд питання про ієрархічність і місце банківської системи актуальний в світлі подальшого з'ясування питання про місце норм, що регулюють відносини в банківській сфері, тобто банківського права в системі фінансового права України.

Розглянувши та з'ясувавши питання про місце банківської системи в економічному житті суспільства, можна зробити цілком очевидний висновок про сутність банківської системи як такої: банківська система - невід'ємна частина економічної складової країни і

здатна впливати на суміжні з нею системи, а також на системи вищого порядку, частиною яких вона, в свою чергу є.

В результаті банківську систему можна представити як сукупність знеособлених, але схожих за своєю суттю елементів, де відсутність тієї чи іншої ланки не впливає на життєздатність самої системи.

Розглядаючи банківську систему у взаємодії з системами більш високого рівня, на наш погляд, має сенс в уявленні розуміння банківської системи як «підсистеми» системи більш високого порядку - фінансової, та в свою чергу, також є «підсистемою» економічної системи держави. Економічна система розуміється нами як система з скоординованими діями усіх суб'єктів в процесі здійснення господарської діяльності і створення національного багатства. Таким чином, ми дійшли висновку про наділення банківської системи такими властивостями, як ієрархичність та цілісність з системами більш високого рівня.

Проаналізувавши основні параметри банківських систем розвинутих європейських держав, ми дійшли до наступного висновку про те, що банківські системи, які первісно мали дуже велику кількість відмінностей, поступово зближуються, знаходячи загальні точки зіткнення, як фінансово-економічного характеру, так і правового. Процес зближення обумовлений перш за все глобальними інтеграційними процесами, які відбуваються у світі. Однак, незважаючи на існуючу схожість, кожна держава залишає за собою право зберігати індивідуальні ознаки своєї банківської системи, яка виражається в існуванні різних органів першого рівня, що здійснюють регулювання банківської системи і нагляду за її суб'єктами, повноваження, якими наділені центральні банки країн, а також види існуючих кредитних і фінансових організацій.

Науковий керівник: д.ю.н., професор Россіхіна Г.В.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Національний Банк України» // ВВРУ. – 1999. - №29. – Ст. 238]
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» // ВВРУ. – 2001. – Ст. – 6. - Ст. 30]
3. Краткий философский словарь // А.П.Алексеев , Г.Б.Васильев – 2-е издательство ; Т.К.Велби , издательство Поспект 2004. – 496с.
4. Лаврушин О.И. ”Банковская система в современной экономике”// учебное пособие. – Кнорус, 2016г. – 360с.
5. Коен.А.А. “Банковская система США” // - с. 35

ПРИВАТНИЙ ІНТЕРЕС ЯК ПЕРЕДУМОВА ВИНИКНЕННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ

Заковоротний Дмитро Олександрович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
ім. В. Н. Каразіна
e-mail: dz1654@ukr.net

Ключові слова: конфлікт інтересів, приватний інтерес, державні службовці, державна служба.

Конфлікти інтересів як у державному, так і у приватному секторах, непокоять громадськість у багатьох країнах світу, адже громадяни очікують чесного, неупередженого та справедливого виконання посадовими особами своїх функціональних обов'язків [4, с.5].

Конфлікт інтересів — це конфлікт між публічно-правовими обов'язками і приватними інтересами державної посадової особи, за якого її приватні інтереси котрі, впливають з її положення як приватної особи, здатні неправомірним чином вплинути на виконання цією державною посадовою особою її офіційних обов'язків або функцій.

Конфлікт інтересів - це ситуація, при якій службова особа, виконуючи свої обов'язки, має приватний інтерес (особисту заінтересованість), який хоча і не обов'язково призводить до прийняття неправомірного рішення або вчинення неправомірного діяння, але здатний до цього призвести [2]. У сучасних реаліях між сектором державного управління, з одного боку, та приватним і некомерційним секторами, з іншого, виникли нові форми відносин, які спричиняють до дедалі тісніших форм співробітництва. Така тенденція створює можливості для появи нових форм конфлікту інтересів (коли державний службовець має приватні інтереси у бізнесі як партнер, акціонер, член ради директорів, інвестор, сторона державного контракту тощо; коли держслужбовець пов'язаний з іншими організаціями; коли державний службовець залишає посаду та йде працювати до приватної компанії, регулювання діяльності якої було серед його повноважень, або виконавчий директор призначається на посаду в органі державної влади, який має фінансові зв'язки з тією компанією, у якій він працює що, у свою чергу, змушує органи державної влади вживати заходи, необхідні для забезпечення доброчесності та об'єктивності офіційних політичних і адміністративних рішень, системи державного управління у цілому[4, с.6].

Для кожного державного службовця обов'язково має бути правильна оцінка та розуміння такого явища, як приватний інтерес і який із них власне може стати передумовою виникнення конфлікту інтересів, оскільки очевидно, що будь-яка службова особа, будучи членом соціуму, природно, пов'язана приватними або діловими відносинами із значною кількістю фізичних та юридичних осіб.

Приватний інтерес - будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях [1].

Виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, з якими можуть бути пов'язані приватні інтереси службової особи, охоплює практично весь спектр відносин:

- проведення публічних закупівель товарів, здійснення робіт та надання послуг;
- здійснення державного нагляду і контролю;
- підготовка і прийняття рішень про розподіл бюджетних коштів, квот, відведення земельних ділянок тощо;
- продаж державного майна;
- укладення договорів оренди земельних ділянок, що перебувають у державній власності;
- прийняття рішень про повернення або заліку надміру сплачених або надмірно стягнених сум податків і зборів, а також пені і штрафів;
- ліцензування окремих видів діяльності, видача дозволів на окремі види робіт;
- проведення державної експертизи і видача висновків тощо.

Законом не встановлюється заборон чи обмежень на наявність приватного інтересу (приватного життя), як такого. Йдеться про дотримання правил етичної поведінки службовця та відповідну оцінку приватних інтересів через призму можливого їх негативного впливу на об'єктивність прийняття рішень чи діянь службовця при реалізації своїх службових повноважень. Перелік представницьких повноважень розкривається, як правило, у відповідних законах, що визначають правовий статус наділених ними осіб. В контексті антикорупційного законодавства, це насамперед, стосується депутатів різних рівнів та законів, які розкривають їх правовий статус, визначаючи коло їх представницьких повноважень [3].

Наявність протиріччя встановлюється в кожному окремому випадку виконання доручення, розгляду листа, здійснення контрольного заходу тощо, шляхом порівняння повноважень та існуючого у особи приватного інтересу із подальшим визначенням можливості (неможливості) такого інтересу вплинути на об'єктивність прийняття рішення,

вчинення діяння службовою особою. Відповідне завдання результативної політики запобігання конфліктам інтересів не повинно полягати виключно в забороні урядовцям мати будь-які приватні інтереси - цей підхід навряд чи можна реалізувати. Безпосереднє завдання має радше полягати в підтриманні доброчесності та об'єктивності офіційних політичних і адміністративних рішень і системи державного управління в цілому. При цьому слід пам'ятати, що невирішений конфлікт інтересів спричиняє до різноманітних зловживань службовим становищем [3].

Науковий керівник: доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, к.ю.н, доцент Гришина Наталія Вікторівна.

Література

1. Закон України «Про запобігання корупції» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
2. Методичні рекомендації з питань запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб; [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://nazk.gov.ua/sites/default/files/metodychni_rekomendaciyi.pdf.
3. Посібник ОЕСР з питань врегулювання конфлікту інтересів на публічній службі (2003); [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <http://www.oecd.org/gov/ethics/2957345.pdf>
4. Врегулювання конфлікту інтересів на державній службі: можливості застосування європейського досвіду в Україні - К. : НІСД, 2013. - 57 с.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ ОТРИМАНИХ НЕЗАКОННИМ ШЛЯХОМ

Зайченко Юлія Сергіївна
студент-магістр
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
e-mail: yuliazaaychenko95@gmail.com

Ключові слова: запобігання, корупція, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, протидія, державний контроль.

На сьогоднішній день, у світі, питання боротьби з легалізацією “брудних” коштів є надзвичайно актуальним, оскільки ця діяльність підриває в своїй основі демократичні засади цивілізованого суспільства та значно гальмує становлення держав як незалежних та економічно могутніх. Також діяльність по легалізації “брудних” коштів значно впливає на злочинність у державах, що розвиваються. Враховуючи це, дослідження питань які дають можливість зрозуміти механізми ефективної боротьби з легалізацією “брудних” коштів є надзвичайно актуальними.

Основною причиною виникнення легалізації незаконних доходів є існування тіньового сектора економіки. Проблема існування тіньової економіки є дуже актуальною, особливо для України, особливо в аспекті виявлення причин появи такого явища. Як показують наукові дослідження основними наслідками існування деструктивних проявів економічних відносин є доходи, отримані незаконним шляхом, та необхідність їх легалізації.

Відповідно до Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення”, доходи, одержані злочинним шляхом – будь-яка вигода, одержана внаслідок вчинення суспільно небезпечного діяння, що передує легалізації (відмиванню) доходів, яка може складатися з рухомого чи нерухомого майна, майнових та немайнових прав, незалежно від їх вартості [1].

Слід звернути увагу на те, що Україна робить значні кроки в напрямку боротьби з легалізацією “брудних” коштів. Проте ці кроки не завжди підтримуються законодавчою владою. Так однією з останніх законодавчих ініціатив був проект Закону “Про порядок оподаткування прихованих доходів, легалізацію активів та посилення боротьби з корупцією”. Його автори очікували певний позитивний результат від заходів, що були передбачені законопроектом у цій сфері, зокрема: суттєве збільшення податкових надходжень до державного та місцевих бюджетів, легалізація існуючих і створення нових робочих місць, збільшення реальної, легальної заробітної плати працюючих, підвищення рівня захищеності підприємницької діяльності. Нажаль вказана законодавча ініціатива залишилася без належної підтримки парламентарів.

Зі свого боку ми можемо додати, що саме корупція є одним із негативних суспільних явищ, що заважає ефективно здійснювати організацію фінансового моніторингу та контролю в державі. А невиконання вимог закону правоохоронними органами – це ще один проблемний

аспект державного регулювання у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, отриманих незаконним шляхом. Як приклад, можна констатувати факт того, що фактично у справах, які перебувають у провадженні слідчих підрозділів внутрішніх справ, мають місце факти невиконання слідчими вимог Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом” щодо інформування Держфінмоніторингу про виявлені злочини з метою отримання узагальнених матеріалів та їх використання у ході подальшого розслідування кримінальних справ. Не встановлюється коло підприємств з ознаками фіктивності, не призначаються та не проводяться позапланові податкові перевірки підприємств реального сектора економіки, є й інші недоліки, поширені факти тяганини, у тому числі після проведення першочергових слідчих дій (обшуків, виїмок тощо).

Взагалі державний контроль у сфері боротьби з легалізацією “брудних” коштів можна визначити як комплекс заходів, що здійснюється спеціально уповноваженими на те органами, які спрямовують свою діяльність у сфері забезпечення протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Проаналізувавши позитивну діяльність розвинених держав, в Україні була створена система державного контролю у сфері боротьби з легалізацією “брудних” коштів, що складається з Національного банку України; Державної служби фінансового моніторингу України та Державної фіскальної служби України.

С.А. Буткевич у своїй статті “Національний банк України як суб’єкт державного фінансового моніторингу” підкреслив, що до основних функцій Національного банку України в системі заходів запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, належать:

- нормативне регулювання діяльності банків щодо зазначеної сфери;
- нагляд за виконанням банками функцій щодо запобігання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- застосування санкцій за порушення відповідних вимог [2, с. 54].

Держфінмоніторинг є спеціально уповноваженим органом виконавчої влади у сфері фінансового моніторингу, що здійснює державну політику у сфері цього питання, а також протидіє фінансуванню тероризму і забезпечує координацію діяльності державних органів зазначеного напрямку. У свою чергу отримавши інформацію намагається віднайти ознаки відмивання доходів. Не зважаючи на потужність системи моніторингу та контролю, існують реальні випадки, коли все ж таки вдається легалізувати “відмити” доходи, одержані незаконним шляхом.

Державна фіскальна служба України вживає заходів щодо боротьби з приховуванням неоподатковуваних прибутків, незаконним вивезенням за межі України неоподатковуваних капіталів, відмиванням коштів, одержаних злочинним шляхом, забезпечує виявлення фактів приховування від оподаткування або маскуванню незаконного походження доходів, їх справжнього характеру і джерел здобуття.

Однак, у цьому аспекті ми підтримуємо думку В.Т. Білоуса, який зазначав, що незважаючи на перетворення в Україні, фінансова система та її контролюючі органи залишаються громіздкими, чисельними, а дії їх неузгодженими. Адже функцією фінансового контролю наділені також правоохоронні органи у сфері фінансової діяльності, а саме: Головне управління по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ України, підрозділи державна служба боротьби з економічною злочинністю Міністерства внутрішніх справ України, відповідні підрозділи Служби Безпеки України, прокуратури та Державної прикордонної служби. Така система органів, повинна забезпечити зосередженість дій на визначених органах, що дає надію на майбутню ефективну працю в попередженні, виявленні, легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом [3, с. 6].

Враховуючи зазначене, варто підтримати позицію І.Г. Бірюкової, яка досліджуючи ефективність діяльності державних органів у сфері боротьби з легалізацією коштів отриманих злочинним шляхом вказує на те, що одним з аспектів вдосконалення державної політики протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, є тісна співпраця підрозділів правоохоронних органів із спеціально уповноваженими на те органами [4, с. 237].

В Україні інститут боротьби з легалізацією (відмивання) доходів, отриманих незаконним шляхом ще досить молодий, тому існують проблемні аспекти державного регулювання у цій сфері. До основних з них можна віднести: наявність корупції; недосконала організація взаємодії між органами загального державного фінансового контролю та спеціальними органами, які його здійснюють; дублювання функцій державних органів у сфері боротьби з легалізацією коштів, отриманих злочинним шляхом.

Для зміцнення авторитету України на міжнародній арені, необхідно розробити збалансовану політику, перш за все законодавчу, що забезпечуватиме протидію легалізації (відмивання) коштів, отриманих злочинним шляхом. Також необхідно вдосконалити вже існуючий механізм протидій легалізації незаконно отриманих коштів, спираючись на ефективно діючий міжнародний досвід та рекомендації.

Науковий керівник: д.ю.н., доцент Старинський Микола Володимирович.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення // Відомості Верховної ради України, 2014, №50-51 – ст.1
2. Буткевич С.А. Національний банк України як суб'єкт державного фінансового моніторингу / С.А. Буткевич. // Юридична Україна. – 2010. – №3(87). – С. 52–57.
3. Білоус В.Т. Правове регулювання взаємодії контролюючих і правоохоронних органів у сфері контролю за фінансово-господарською діяльністю / В.Т. Білоус // Організаційно-правове забезпечення контролюючих та правоохоронних органів у сфері господарювання: проблеми сьогодення та перспективи розвитку: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2008. – 588 с.
4. Бірюкова І.Г. Деякі основні проблеми фінансового моніторингу у протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом та напрямки їх усунення / І.Г. Бірюкова // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2012. – № 1(56). – С. 235 – 241.

МОРАЛЬНІ ЗАСАДИ СУСПІЛЬСТВА ЯК ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ

Зайцев Олександр Олександрович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Ключові слова: Цивільне право, моральність, моральні засади.

Проблема взаємодії права і моралі є одним із найскладніших питань правової науки. Переважно ця проблематика висвітлюється крізь призму загальної теорії держави і права, поряд з цим, застосування категорії моральності та суміжних з нею понять у інших галузях права актуалізує розгляд відповідних питань у контексті галузевих юридичних наук. Як приклад, це стосується застосування законодавцем у статті 203 Цивільного кодексу України категорії моральних засад суспільства.

Моральні засади суспільства – це основні принципи суспільної моралі, тобто визнана і підтримана більшістю членів суспільства система життєвих принципів, поглядів, суджень,

оцінки людей, а також відповідних їм норм поведінки, що відображають погляди, які склалися в суспільстві про добро і зло, обов'язок, справедливість, гідність і безчестя, про схвальність і ганебність тощо .

Категорія «моральні засади суспільства» неодноразово вживається у Цивільному кодексі України. Зокрема, в ч. 4 ст. 13 ЦК зазначається вимога їх дотримання особою при здійсненні цивільних прав, і з аналізу наведеної статті можна дійти висновку, що їхнє порушення вважається одним із різновидів зловживання правом. Цю вимогу можна вважати своєрідним орієнтиром при здійсненні особою вчинків, які мають юридичне значення, хоча дотримання моральних засад суспільства безпосередньо не віднесено до загальних засад цивільного законодавства, які окремо передбачені ст. 3 ЦК.

Разом з тим варто зауважити, що ст. 19 ЦК регламентує необхідність дотримання моральних засад суспільства, а також закону при здійсненні самозахисту. Ми не вважаємо існування наведеної норми доцільним, адже право на самозахист (надання кожній людині права захищати свої права і свободи від порушення і протиправних посягань всіма не забороненими законом засобами) є одним із конституційних прав людини — воно прямо передбачено ст. 55 Конституції України . Отже, здійснюючи своє право на самозахист, особа буде зобов'язана дотримуватись моральних засад суспільства у відповідності зі ст. 13 ЦК .

Говорячи про моральні засади суспільства, звертає на себе увагу той факт, що на сьогодні не існує єдиного підходу до визначення цього поняття. Так, М. М. Сибільов під моральними засадами суспільства розуміє певні загальнолюдські цінності: добро, розумність, справедливість, чесність, повагу до іншої особи та її інтересів тощо .

Цікавий підхід пропонує І. В. Жилінкова, вказуючи, що моральні засади – річ дуже мінлива. Єдині засади суспільства для усіх і кожного його члена могли визнаватися примусово лише в режимі СРСР. В реаліях сьогодення такий підхід вже не актуальний. Існують різні прошарки населення, які сприймають різні погляди на життя і цим треба рахуватися .

О. В. Грищак під цим поняттям розуміє певну сукупність імперативів, які можна охарактеризувати як динамічні; мають неписаний характер; виражають ступінь усвідомлення суб'єктами цивільних правовідносин цінностей, суттєвих у процесі реалізації ними майнових та пов'язаних з ними особистих немайнових прав .

На думку Є. О. Харитонova та Н. О. Саніахметової, моральні засади суспільства – догми релігії, що домінує в даному суспільстві, прийняті в ньому гуманітарні цінності тощо . Таким чином, українські цивілісти намічають підхід до визначення категорії моральних засад суспільства через основні духовні цінності соціуму.

І. Крат визначає моральні засади суспільства як певні правила та принципи поведінки етичного характеру, основою яких є такі категорії, як добро, чесність, справедливість, розумність та інші, що сформувалися у суспільстві. Оцінка зазначеної вимоги потребує «спирання» на неминущі цінності, які не залежать навіть від різкого «розшарування» суспільства в сучасних умовах та наявності в ньому різноманітних соціальних груп.

С. О. Погрібний зазначає, що під моральними засадами суспільства слід розуміти основні принципи суспільної моралі, тобто визнану і підтриману більшістю членів суспільства систему життєвих принципів, поглядів, суджень, оцінки людей, а також відповідних їм норм поведінки, що відображають погляди, які склалися в суспільстві, про добро і зло, обов'язок, справедливість і несправедливість, гідність і безчестя, про схвальність і ганебність тощо. Як соціальний регулятор суспільна мораль (моральні засади суспільства) виконує функцію, подібну до функцій права, проте відрізняється від останнього за походженням, формою виразу, сферою регулювання, ступенем обов'язковості, засобами забезпечення тощо.

Отже, єдиного підходу до розуміння цього поняття немає як і думки про те, чи варто цей регулятор застосовувати у цивільних правовідносинах в наш час. Разом з цим, ЦК оперує цією категорією і тому на сьогодні з нею, безумовно, варто рахуватися.

Науковий керівник: професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, д.ю.н., професор Бервено Сергій Миколайович.

Література:

1. Цивільний кодекс України : Науково-практичний коментар / [Є.О. Харитонов, І.М. Кучеренко, О.І. Харитонova та ін.] ; за ред. Є. О. Харитонova. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2006. – 1200 с.
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Погрібний С. О. Справедливість, добросовісність та розумність як загальні засади цивільного законодавства України / С. О. Погрібний // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2004. – № 4. – С. 133-137.
4. Крат В.І. Цивільне право: підручник: у 2 т. / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, Т. І. Бегова [та ін.]; заред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. –Х.: Право, 2011. – Т. 1. – 656 с.
5. Гришак О. В. Моральні засади суспільства як оціночна категорія українського цивільного права / О. В. Гришак // Адвокат. – 2010. – № 3 (114). – С. 39-43.

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ УЧАСНИКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Задніпровська Олена Юріївна

курсант 3-го курсу факультету №1

Харківського національного університету внутрішніх справ

lena.zadneprovskaya09@gmail.com

Ключові слова: кримінальне провадження щодо неповнолітніх, неповнолітній, права за інтереси, гарантії.

Приведення кримінального процесуального законодавства України до європейських стандартів у сфері здійснення судочинства має на меті в тому числі й вдосконалення кримінального провадження щодо неповнолітніх.

На міжнародному рівні утвердився принцип поваги до основних прав та свобод людини. Проте, на жаль, діти й досі залишаються найменш захищеною верствою населення. Розвиток механізмів встановлення, регулювання та дотримання прав і законних інтересів населення є одним із показників благополуччя суспільства в цілому, особливо дітей.

Україна 27 лютого 1991 року ратифікувала Конвенцію про права дитини, чим взяла на себе низку зобов'язань у сфері захисту неповнолітніх, які з часом відобразились у національному законодавстві, зокрема, в Конституції України, Законі України «Про охорону дитинства», Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики України» тощо [3,4]. Слід зауважити, що дана проблематика була предметом дослідження багатьох сучасних науковців і вчених минулих років.

Одними із основоположних документів, якими регламентовано участь неповнолітніх у кримінальному провадженні, є Мінімальні стандартні правила ООН, які стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила» 1985 р.), норми Конвенції про права дитини (1989 р.) та інші міжнародно-правові акти, а також відповідні положення КПК та КК України, які містять додаткові гарантії захисту прав неповнолітніх [1; 3; 5].

Конституція України у ст. 52 закріплює: «Діти рівні у своїх правах незалежно від походження...», а у ст. 2 КПК України відображено завдання кримінального провадження: «Завданням кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав та законних інтересів учасників кримінального провадження...» [4].

Прийняття у 2012 році Кримінального процесуального кодексу було вагомим кроком щодо захисту прав дітей у кримінальному процесі. Зміни у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх, а також детальна регламентація прав неповнолітніх у кримінальному процесі взагалі, дали змогу якомога ближче наблизитись до міжнародних норм і правил у даній сфері.

З вищевикладеного можна зробити висновок, що кримінальне процесуальне законодавство покликане захищати права та інтереси усіх учасників кримінального провадження у т.ч. й неповнолітніх, причому так щоб якнайкраще забезпечити інтереси дитини [6, с. 52].

Важливим є розуміння того, що коли дитина стає учасником кримінального процесу у кожному випадку необхідно враховувати вік такої особи, її рівень зрілості, емоційні здібності, інтелектуальний розвиток тощо. Цілком доцільним є: а) обов'язкове представництво потерпілої, підозрюваної, обвинуваченої особи, яка не досягла 18-річного віку, представником, а саме особою, яка згідно КПК України може бути захисником у кримінальному провадженні задля забезпечення законних прав та інтересів даної категорії осіб; б) можливість ухвалення рішення про виділення частини провадження щодо неповнолітнього потерпілого; в) можливість здійснення судового розгляду в закритому засіданні.

Проведений аналіз положень КПК України у світлі забезпечення прав і свобод учасників кримінального провадження (потерпілий, свідок, підозрюваний) дозволяє зробити наступні висновки, а саме:

1. передбачено особливу процедуру допиту неповнолітніх та малолітніх осіб (допит не може продовжуватись без перерви понад одну годину, а загалом дві години на день) (ст.226 КПК України);
2. при проведенні слідчих (розшукових) дій за участю малолітньої чи неповнолітньої особи обов'язково забезпечується участь законного представника, педагога, психолога або лікаря (ст. ст. 226, 227 КПК України);
3. задля забезпечення безпеки, морального здоров'я даної категорії осіб, виключення можливості вплинути на них, залякати, тобто, усунення факторів, які можуть негативно вплинути на них передбачено проведення допиту неповнолітнього свідка, потерпілого у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування).

Отже, можна зробити висновок, що законодавець урахував особливості суб'єкта кримінального провадження, зокрема, фізичний, розумовий та психічний розвиток неповнолітніх, нестійкість їх характеру, незрілість, емоційні та інтелектуальні здібності,

мислення, схильність до наслідування поведінки старших за них і дорослих, неможливість повною мірою самостійно захищати свої права та інтереси.

Список використаних джерел:

1. Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»): Міжнародний документ ООН від 29.11.1985. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_211/card2#Card (дата звернення: 28.10.17).

2. Декларація прав дитини: резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 20.11.1959 // База даних «Законодавство України» / ООН. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_384 (дата звернення: 28.10.17).

3. Конвенція про права дитини: резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 20.11.1989 // База даних «Законодавство України» / ООН. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 29.10.17).

4. Конституція України: закон України від 28.06.1996 №580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 29.10.17).

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Голос України. 2012. № 90–91 (дата звернення: 23.10.17).

6. Романюк В. В. Кримінальне судочинство щодо неповнолітніх: монографія. Харків: «Друкарня Мадрид», 2016. 252 с.

Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 (слідства) ХНУВС, кандидат юридичних наук Романюк Віталій Володимирович

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВІДМЕЖУВАННЯ ІДЕАЛЬНОЇ СУКУПНОСТІ ЗЛОЧИНІВ ВІД СКЛАДЕНИХ ОДИНИЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

Заруцька Катерина Сергіївна
студентка юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: Ekaterina_Zarutskaya@mail.ru

Ключові слова: ідеальна сукупність злочинів, складений одиничний злочин, амністія, звільнення від кримінальної відповідальності.

1. Відмежування ідеальної сукупності злочинів від складених одиничних злочинів є досить важливим теоретичним і практичним завданням, вирішення якого має значення не тільки для точного визначення сукупності злочинів, а й для правильної кваліфікації вчиненого особою (чи групою осіб) діяння.

2. Досить значні складнощі можуть виникати при відмежуванні складених одиничних злочинів від ідеальної сукупності злочинів.[3, с.112] Як відомо, складений одиничний злочин – це злочин, який складається з двох або більше злочинних діянь, кожне з яких, якщо розглядати їх ізольовано (окремо), є самостійним злочином, але внаслідок їх органічної єдності вони утворюють одиничний злочин, який охоплюється ознаками однієї статті КК України. Правник, який не досить уважно ознайомився зі всіма обставинами вчиненого та надасть їм невірну кримінально – правову оцінку, може допустити помилку під час кваліфікації складеного одиничного злочину, визнавши його ідеальною сукупністю злочинів. Так, наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 187 КК України розбій – це напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства.[1] Як бачимо, один злочин охоплює вчинення декількох діянь: а) нападу та б) застосування насильства до особи або в) погрози його застосування. При цьому і напад, і насильство (погроза ним) самі по собі передбачаються в КК як окремі (одиничні) злочини.

3. Ідеальна сукупність злочинів має місце тоді, коли особа вчиняє одним діянням (дією або бездіяльністю) два або більше злочини, котрі утворюють два або більше склади злочинів і кваліфікуються окремо. Ідеальна сукупність злочинів існує лише в уяві юриста, його суб'єктивній оцінці, але передбачає вчинення кількох злочинів. Тобто, головна відмінність одиничного злочину від ідеальної сукупності полягає у тому, що при складеному одиничному злочині вчиняється лише один злочин, хоча він і може фактично поєднувати в собі декілька самостійних діянь.[2, с.56] Під час вчинення ідеальної сукупності злочинів здійснюється посягання передусім на декілька об'єктів кримінально-правової охорони, а тому і утворюється декілька складів злочинів. Як наслідок, в усіх випадках вчинення складеного злочину він кваліфікується за однією статтею КК України, при ідеальній сукупності застосовуються дві чи більше статті КК України - залежно від того, скільки злочинів входить до конкретної сукупності. Така кваліфікація зумовлена тим, що складений злочин розглядається законом як

єдиний злочин. При сукупності ж злочинів у діях особи є два чи більше злочинів, кожен з яких передбачений певною статтею КК України.

4. Важливо правильно кваліфікувати вчинені діяння саме як одиничний (складений) злочини. Інакше будуть порушені вимоги точності та об'єктивності кваліфікації злочинів. Крім того, таким чином порушуються права та законні інтереси особи, яка вчинила злочин. Зокрема, це загрожує невірним призначенням їй покарання за вчинення множинності злочинів. [4, с. 244] Слід звернути увагу на наслідки, які тягне за собою помилкове визнання скоєного множинністю, а не одиничним злочином.

По-перше, за вчинення сукупності злочинів унеможливується застосування деяких гуманних інститутів кримінального права, які передбачають певні пом'якшення в кримінально-правовому статусі особи, яка вчинила злочин. Так, при вчиненні одиничного злочину суд може звільнити особу від кримінальної відповідальності, якщо така особа вперше вчинила злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, крім корупційних злочинів (наприклад, згідно із ст. 45, ст. 46 КК). У разі ж, якщо насправді особою було вчинено одиничний злочин, а її дії було кваліфіковано як множинність, у такому випадку унеможливується застосування звільнення від кримінальної відповідальності. Таким чином, особі буде призначене несправедливе покарання, і вона буде засуджена, незважаючи на те, що законодавець передбачив звільнення її від кримінальної відповідальності.

По-друге, покарання, що призначається за множинність злочинів, обов'язково буде більш суворим, ніж покарання за одиничний злочин. Це перш за все пов'язано з більшою суспільною небезпекою сукупності злочинів та шкодою, яку вони заподіюють охоронюваному законом інтересам. Отже, у разі неправильної кваліфікації вчиненого як сукупності злочинів особа буде несправедливо покарана за те, чого насправді вона не вчиняла. З огляду на це можна сказати, що заходи кримінально-правового впливу стнуть негуманними й незаконними по відношенні до злочинця.

По-третє, така неправильна кваліфікація виключає можливість застосування до особи амністії, якщо її дії кваліфікують за сукупністю злочинів. Амністія – це вид звільнення від покарання та його відбування, який на підставі закону про амністію застосовується стосовно індивідуально невизначеної певної категорії осіб і полягає у їх повному (повна амністія) або частковому (часткова амністія) звільненні від кримінальної відповідальності чи від покарання або в заміні покарання або його невідбутої частини більш м'яким покаранням. Так, амністія не застосовується до осіб, зазначених у статті 4 Закону України «Про застосування амністії в Україні», а також до осіб: які раніше звільнялися з місць позбавлення волі умовно-достроково і знову вчинили умисний тяжкий або особливо тяжкий злочин; які

звільнені судом від відбування покарання з випробуванням і до закінчення визначеного судом іспитового строку знову вчинили умисний тяжкий або особливо тяжкий злочин.

5. Будь-яке покарання перш за все має на меті не тільки кару, а й виправлення засудженого. У разі ж, якщо винному буде неправомірно призначено покарання, то така особа навряд чи стане на шлях виправлення, а може й навпаки змінити свою поведінку на антисоціальну.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України. Прийнятий 5 квітня 2001р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001 – №25 – 26 – Ст. 131.
2. Красиков Ю.А. Множественность преступлений (понятие, виды, наказуемость). – М. : Спарк, 1988. – 203 с.
3. Малков В.П. Совокупность преступлений (вопросы квалификации и назначения наказания). – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1974 – 307 с.
4. Никифоров А.С. Совокупность преступлений. – М. : Юрид. лит., 1965. – 133 с.

Науковий керівник: завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна, д.ю.н, професор Житний Олександр Олександрович.

ПІДСТАВИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УМИСНЕ ВБИВСТВО, ВЧИНЕНЕ У СПІВУЧАСТІ

Затеруха Руслан Русланович,
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: zateruha2011@yandex.ua

Ключові слова: убивство; співучасть в умисному убивстві; кримінальна відповідальність; підстави кримінальної відповідальності; кваліфікація злочинів.

1. Сьогодні держава переживає чимало кризових явищ, що призводить до помітного зростання злочинності й збільшення кількості тяжких і особливо тяжких злочинів. Поширеними в Україні стали умисні вбивства, вчинені за обтяжуючих обставин, у тому числі з корисливих спонукань, групою осіб, на замовлення, з особливою жорстокістю, з метою приховати інші злочини. У цьому зв'язку з боку суспільства зростають запити щодо

забезпечення охорони правопорядку, в тому числі й найбільш суворими й рішучими кримінально-правовими засобами. Традиційно головним таким засобом є кримінальна відповідальність – вимушене зазнавання особою, яка вчинила злочин, державного осуду, а також передбачених Кримінальним кодексом (далі – КК) обмежень особистого, майнового або іншого характеру, що визначаються обвинувальним вироком суду і покладаються на винного спеціальними органами держави та як обмеження прав і свобод особи, винної у вчиненні злочину, яке передбачене Кримінальним кодексом України і застосовується судом, а також спеціальними органами держави, уповноваженими на виконання обвинувального вироку суду[1, с. 628].

2. Злочини проти особи, і перш за все умисні убивства, належать до насильницьких злочинів, що посягають на основоположні права людини, гарантовані Конституцією України та загальновизнаними нормами міжнародного права. Зокрема, здатність умисного вбивства посягати на життя людини, робить їх найбільш небезпечним видом суспільно небезпечних посягань. Про визнання цього свідчить те, що ці злочини належать сьогодні до тих нечисленних кримінальних правопорушень, за вчинення яких в КК передбачено найбільш суворе покарання – довічне позбавлення волі. При цьому суспільна небезпечність умисного убивства, вчиненого у співучасті, визначається здатністю групового умисного убивства шкодити одночасно суспільним відносинам із захисту людини (її життя) від насильства, а також суспільним відносинам, які забезпечують захист від групової суспільно небезпечної поведінки. Зазначені властивості умисного убивства, вчиненого в співучасті, визначають низку проблем при визначенні підстав кримінальної відповідальності за нього, а також у його кваліфікації.

3. Як свідчить офіційна статистика, частка вбивств, вчинених у співучасті, поступово збільшується не лише серед умисних вбивств (частка яких у структурі злочинності також поступово зменшується), але й по відношенню до всієї злочинності. Поступово зростає кількість злочинів даного виду. Способи вчинення цих злочинів стають все більш жорстокими та небезпечними. Так, на сьогоднішній час в Україні такі злочини, як умисні убивства, вчинені групою осіб, мають значне поширення. У 2015 р. в Україні було обліковано 53794 злочини проти життя та здоров'я особи. Із них умисні вбивства, кваліфіковані за ст. 115 КК, склали 8224 злочини, а умисні убивства, вчинені групою осіб за попередньою змовою – 147 злочини. У 2016 році в Україні було обліковано 45979 злочинів проти життя та здоров'я особи, передбачених Розділом II Особливої частини КК. З них умисні убивства (ст. 115 КК) складають 5992, а умисні убивства, вчинені групою осіб за попередньою змовою – 128 злочини[2]. Характерно, що серед кваліфікованих видів умисних убивств, передбачених ч. 2

ст. 115 КК, передбачене її п. 12 у ці роки становило найбільшу кількість. Таким чином, групові умисні убивства, окрім високої суспільної небезпечності, володіють також такою властивістю, як значна поширеність порівняно з іншими видами умисного убивства. Зазначене підкреслює актуальність проблем протидії умисним убивствам кримінально-правовими засобами. Водночас, для їх реалізації, згідно із принципом законності кримінального права, має бути здійснено кваліфікацію посягання на життя як умисне убивство, вчинене групою осіб, що, в свою чергу, певним чином ускладнене наявністю серед ознак цього злочину таких, які стосуються інституту співучасті в злочині й особливостей кримінальної відповідальності співучасників.

4. Підставою кримінальної відповідальності, згідно із ч. 1 ст. 2 КК, визнається вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим законом. При цьому вважається, що індивідуальні ознаки, які характеризують склад конкретного злочину, містить перш за все стаття (частина статті) Особливої частини КК, а загальні ознаки, які характерні для всіх складів, містять норми Загальної частини КК (наприклад, ознаки суб'єкта злочину вказано в ст. 18, а вина визначена у ст. 23). Отже, ознаки, які характеризують об'єкт і об'єктивну сторону умисного убивства, вчиненого у співучасті, належить визначати на основі змісту диспозиції ст. 115 КК, а також враховуючи місце розташування цієї норми в системі Особливої частини кримінального законодавства.

5. Для умисного убивства, вчиненого групою осіб за попередньою змовою (п. 12 ч. 2 ст. 115 КК) як форми співучасті це правило має винятки. Так, об'єктивна сторона злочину, передбаченого зазначеною нормою – це дія (бездіяльність), безпосередньо спрямована на позбавлення життя іншої особи, злочинний результат у виді настання біологічної смерті потерпілого й необхідний причинний зв'язок між вказаним діянням та його наслідком[3, с. 7]. Водночас, об'єктивна сторона убивства в разі вчинення його групою осіб за попередньою змовою інтерпретується в судовій практиці значно ширше. Як роз'яснив Пленум Верховного Суду України (далі – ПВСУ), об'єктивну сторону цього злочину в такому разі утворюють не лише дії, якими безпосередньо була заподіяна смерть потерпілому, а які були виконанням хоча б частини того обсягу дій, який група вважала необхідним для реалізації цього умислу (застосування на початку нападу насильства щодо потерпілого з метою приведення його у безпорадний стан з тим, щоб інший співучасник, скориставшись таким станом, заподіяв потерпілому смерть; подолання опору потерпілого з метою полегшити заподіяння йому смерті іншим співучасником; усунення певних перешкод, що в конкретній ситуації заважають іншій особі заподіяти потерпілому смерть або істотно ускладнюють це; надання особі, яка згідно з домовленістю заподіює смерть потерпілому, конкретної допомоги під час учинення вбивства

(у вигляді порад, передачі зброї тощо); ведення спостереження за потерпілим, іншими особами чи обстановкою безпосередньо перед убивством або під час його вчинення з метою забезпечити реалізацію спільного умислу тощо)[4, с. 95–96]. Як бачимо, підставу кримінальної відповідальності за умисне убивство, п. 12 ч. 2 ст. 115 КК утворює вчинення не лише дій, які прямо вказані в диспозиції названої статті (позбавлення життя), але і дії, які виходять за окреслені нею межі й визначені ст. 27 КК – нормами про співучасть у злочині (наприклад, ведення спостереження – це пособництво у злочині, передбачене ч. 5 ст. 27 КК). Відповідно, й межі відповідальності таких осіб мають визначатися із урахуванням положень інституту співучасті в злочині.

5. Спеціальним видом умисного убивства, вчиненого у співучасті, є передбачене п. 11 ч. 2 ст. 115 КК убивство, вчинене на замовлення. Згідно із позицією того ж-таки ПВСУ, замовник умисного убивства залежно від конкретних обставин справи повинен визнаватися або підбурювачем, або організатором злочину (якщо тільки він не є його співвиконавцем), і його дії належить кваліфікувати за відповідною частиною ст. 27, п. 11 ч. 2 ст. 115 КК. В усіх інших випадках, таким чином, кримінальна відповідальність за співучасть в умисному убивстві (за винятком випадків, які кваліфікуються за п. 11, п. 12 ч. 2 ст. 115 КК) настає за ч. 1 ст. 115 КК чи п.п. 1–10, 13, 14 ч. 2 ст. 115 КК та відповідною частиною ст. 27 КК (залежно від того, яку роль – організатора, підбурювача чи пособника – особа виконала у вчиненні умисного убивства).

Список використаних джерел:

1. Баулін Ю. Кримінальна відповідальність: сутність, зміст та правова форма / Ю. Баулін // Вісник Академії правових наук. – 2003. – № 2-3. – С. 626–633.
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за грудень 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113281&libid=100820&c=edit&_c=fo#.
3. Борисов В. И. Преступления против жизни и здоровья: вопросы квалификации / В. И. Борисов, В. Н. Куц. – Х. : Консум, 1995. – 104 с.
4. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 07.02.2003 р. // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України та постанов Верховного Суду України у справах кримінальної юрисдикції / упоряд. Н. О. Гуторова, О. О. Житний. – Х. : Одіссей, 2012. – 432 с.

Науковий керівник: завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна д. ю. н., професор Житний Олександр Олександрович.

ЕКСПРЕС-ШЛЮБ: ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ МОМЕНТИ

Істоміна Олена Ігорівна
студентка 4 курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: istomina.new@gmail.com

Ключові слова: експрес-шлюб, реєстрація шлюбу за 24 год, сім'я, подружжя, сімейне право, Сімейний кодекс України.

Наразі в Україні час змін, повністю реформується нормативно-правова основа законодавства, повноваження та компетенція органів державної влади. Не винятком стали і традиційні норми сімейного законодавства в Україні. Першим етапом став запуск пілотного проекту, що дає можливість зареєструвати "експрес-шлюб" безпосередньо в день подання заяви. Спробуємо визначити законодавчі підстави та можливі наслідки такого швидкого процесу реєстрації подружжя.

Шлюб – це сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану (ст. 21 Сімейного кодексу України, далі – СК України) [3].

У травні 2016 року у Верховній Раді України було зареєстровано проект Закону "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної реєстрації актів цивільного стану щодо приведення їх у відповідність з європейськими стандартами" (№ 4605) [1]. Та вже 13 липня 2016 року розпорядженням Кабінету Міністрів запроваджено пілотний проект щодо реєстрації шлюбу протягом однієї доби. 27 липня 2016 року з'явився наказ Міністерства юстиції "Про реалізацію пілотного проекту щодо державної реєстрації шлюбу"[2].

Згідно із згаданими раніше нормативно-правовими актами пілотний проект уже запроваджено в багатьох містах України, а саме: Києві, Львові, Одесі, Херсоні, Маріуполі та інших. За новою процедурою право реєстрації шлюбу надається суб'єкту господарювання – юридичній особі публічного права (організатору державної реєстрації шлюбу) [1].

Відповідно до згаданого вище розпорядження Кабінету Міністрів передбачено таку процедуру реєстрації шлюбу в містах реалізації проекту:

- заявники можуть самі обрати місце та час реєстрації;
- між організатором і заявниками укладається письмовий договір;
- реєстрація шлюбу здійснюється на території організатора (наприклад, у приміщенні нотаріальної контори), який і видає свідоцтво про реєстрацію шлюбу [1].

Отже, для реєстрації шлюбу в межах експрес-шлюбу потрібні лише паспорти осіб, які планують одружитися, і певна грошова сума для оплати послуг реєстрації.

Можливі наслідки

Позитивним є те, що існує можливість подання в електронній формі документів для реєстрації актів цивільного стану, прискорення процедури одруження для людей, що на тимчасовій основі працюють за кордоном, а також спрощення процедури реєстрації для жителів тимчасово окупованих територій і внутрішньо переміщених осіб.

Але дана норма викликає наступні запитання. Чи сприяє прискорена реєстрація шлюбу стабільності в стосунках між жінкою та чоловіком; чи не спровокує нова норма збій у інституті шлюбу, чи представляє зазначена процедура інтереси держави та суспільства, передбачені ст. 27 Сімейного кодексу [3], чи охороняє права й інтереси подружжя, їхніх дітей?

За загальним правилом, установленим ч. 1 ст. 32 СК України, шлюб реєструється після спливу одного місяця від дня подання особами заяви про реєстрацію шлюбу; якщо існують певні поважні причини [3]. До таких відносять тяжку хворобу одного з наречених, майбутнє тривале відрядження одного з наречених тощо. Також реєстрація шлюбу може бути проведена до спливу визначеного строку. Це відбувається, коли існують особливі обставини: вагітність нареченої, народження нею дитини, безпосередня загроза для життя нареченої чи нареченого, викликані бойовими діями, епідеміями, стихійним лихом. Тоді шлюб між особами може бути зареєстрований у день подання заяви про реєстрацію шлюбу або в будь-який інший день, зазначений нареченими [8, с.20].

Аналізуючи ст.32 СК України про наявність поважних причин, які вказують на можливість відступу від загального правила щодо строку для державної реєстрації, можна стверджувати, що вона суперечить Наказу Міністерства юстиції України «Про реалізацію пілотного проекту щодо державної реєстрації шлюбу» від 22 липня 2016 р. No 2247/5 [2]. Проте СК України має вищу юридичну силу, ніж зазначений наказ, тому вважаємо, що СК України потребує внесення змін [8, с.20].

Можливі негативні наслідки

Акцентую увагу на тому, що реєстрація шлюбу протягом 24 годин порушує право на взаємну обізнаність про стан здоров'я, що передбачено ст. 30 Сімейного кодексу [7, с. 111]. А згідно з ч. 5 ст. 30 Сімейного кодексу України, приховування відомостей про стан здоров'я може бути причиною для визнання шлюбу недійсним [3]. Державою ухвалено Порядок здійснення добровільного медичного обстеження наречених, затверджений постановою Кабміну № 1740 від 16.11.2002, де передбачено, що орган державної реєстрації має проінформувати наречених про можливість медичного обстеження та за їхнім бажанням видати направлення в лікувально-профілактичні заклади [4].

Проте не слід ігнорувати той факт, що швидкий шлюб може стати причиною для такого ж швидкого розлучення. В Україні наразі досить низькі показники збереження сім'ї. За відомостями Держкомстату за 2015 рік, кількість розлучень дорівнює майже половині зареєстрованих шлюбів: на 299 тис. шлюбів – 129 тис. розлучень [6]. Дана норма може ще більше послабити інститут шлюбу.

Зміни, що можуть пригнітити ситуацію

Виходячи з вищезазначеного, можна говорити про те, що пришвидшена реєстрація шлюбу є прямими порушеннями ст. 51 Конституції України, де зазначено, що держава наділена повноваженнями бути гарантом інституту сім'ї [5].

Швидкий шлюб суперечить одному з фундаментальних принципів створення сім'ї – відповідальності. Рішення про одруження має бути виваженим, обміркованим і перевіреном часом. Слід щонайменше зберегти норму 30 днів, передбачену чинним СК України [7]. Це – час для наречених обміркувати всі за та проти, можливі наслідки їх дії, підготуватися до найважливішого кроку в житті; час для консультації з сімейними експертами, виявлення й усунення перешкод для шлюбу, проходження медичного обстеження (за бажанням). Особи, які бажають зареєструвати шлюб, мають підійти до процесу становлення своєї сім'ї відповідально та зважено, тому що це є основою їхнього подальшого життя [8, с. 20].

Данні зміни сімейного законодавства, а саме скорочення строків реєстрації шлюбу, може мати катастрофічні наслідки в шлюбно-сімейних стосунках і знищити традиційні норми, присутні інституту шлюбу в Україні. Є привід вважати запропоновані новації такими, що не відповідають інтересам держави та суспільства в контексті підтримки сім'ї, не сприяють забезпеченню стабільності в стосунках між жінкою та чоловіком, зазіхають на інтереси подружжя, їхніх дітей. Беручи до уваги необхідність захисту сім'ї як основи існування суспільства, упровадження прискореної процедури реєстрації шлюбу є досить ризикованою та потребує більш детального аналізу і більш глибокого вивчення [8, с.21].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проект Закону "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної реєстрації актів цивільного стану щодо приведення їх у відповідність з європейськими стандартами" (№ 4605) від 06.05.2016,– [Електронний ресурс] - http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH3JX00A.html
2. Наказ Міністерства юстиції "Про реалізацію пілотного проекту щодо державної реєстрації шлюбу" від 22 липня 2016 року № 2247/5 ,– [Електронний ресурс] - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1018-16>
3. Сімейний кодекс України, Закон від 10.01.2002 № 2947-III (Редакція станом на 08.07.2017) - [Електронний ресурс] - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
4. Порядок здійснення добровільного медичного обстеження наречених, затверджений постановою Кабміну № 1740 від 16.11.2002,– [Електронний ресурс] - <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1740-2002-%D0%BF>
5. Конституції України, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР ,– [Електронний ресурс] - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
6. Відомості Держкомстату за 2015 рік, Державна служба статистики України,– [Електронний ресурс] -<http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар / І.В. Жилінкова, В.К. Антошкіна, Н.А. Д'ячкова, В.Ю. Москалюк та ін.; за ред. І.В. Жилінкової. – Х.: Ксилон, 2008. – 855 с.
8. Завальна Ж. В., Розгон О. В. Договірне регулювання відносин організації державної реєстрації шлюбу за 24 години // науково-практичний, господарсько-правовий журнал «Підприємництво, господарство і право». — № 3 — 2017 (фаховий) Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща). — С.19-22

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Розгон О. В.

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Іванова Марина Андріївна
курсант навчальної групи Ф–1–410
Харківського національного
університету внутрішніх справ
e-mail: marina2810ivanova@gmail.com

Ключові слова: кримінальний процес, шкода, відшкодування (компенсація) шкоди.

Одним із головних завдань кримінального процесу є захист порушених кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням, майнових та особисто не майнових прав фізичних та юридичних осіб шляхом відшкодування (компенсації) шкоди. Забезпечення відшкодування потерпілому завданої кримінальним правопорушенням шкоди є одним із найперспективніших напрямків удосконалення кримінального процесуального законодавства України. Ця проблема, на думку О.В. Вітрук, була актуальною вже з перших років проголошення незалежності України і досі залишається такою [1, с. 192]. При цьому, виходячи із практики застосування норм інституту відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному провадженні, можна зазначити те, що розміри шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями або іншими суспільно небезпечними діяннями, зростають, а відшкодування залишається незначним. Так, за статистичною інформацією, що знаходиться у Єдиному звіті про кримінальні правопорушення у 2017 р. (станом на квітень 2017 р.) встановлена сума матеріальних збитків склала 3,5 млн. грн., із них: відшкодовано збитків на суму 530 тис. грн., зокрема: заявлено цивільних позовів (без моральної шкоди) на суму 2 млн. грн., накладено арештів загальною сумою 827 272 грн. А це свідчить про те, що майже половина завданих збитків державі і громадянам залишається невідшкодованою [2].

Питанням відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, присвячено праці багатьох науковців, зокрема: А.С. Васильєва, В.І. Галагана, М.І. Гошовського, В.Г. Дасва, Ю.О. Денисова, І.А. Жеруоліса, М.І. Ковальова, В.Т. Нора, Б. В. Скрипченка та ін.

Теоретичним аспектам шкоди, заподіяної злочином, тобто шкоди, що є підставою для вжиття заходів для забезпечення відшкодування такої шкоди потерпілій особі, в кримінальному процесі приділено достатню увагу, але залишаються певні моменти, що мають суттєве значення для теорії та практичній діяльності його учасників. Така ситуація, як зазначає І.І. Татарин, обумовлена насамперед тим, що більшість робіт, в яких розкриваються питання

відшкодування матеріальної шкоди, у кримінальному процесі ґрунтується на основі Цивільного кодексу України [3, с. 75].

Так, саму шкоду Б.В. Скрипченко визначає як об'єктивну категорію, що заснована на праві і моралі та являє собою ті зміни, які настали у майновому, фізичному, психічному, моральному стані особи внаслідок вчинення кримінального правопорушення. Він вказує на те, що шкода, яка завдана кримінальним правопорушенням, і шкода, яка є підставою для визнання особи потерпілим, має об'єктивний характер і тому вона відноситься до об'єктивної сторони складу злочину. Її об'єктивний характер проявляється і в тому, що шкода, будучи заподіяна певній особі, існує незалежно від чиєїсь думки, в тому числі і думки цієї особи [4, с. 175].

Слід зазначити, що право потерпілого на відшкодування шкоди є невід'ємним правом на реалізацію прав громадянина, як складового елемента правового статусу особи. Він має право на відшкодування шкоди та вимагати компенсації за завдану моральну та фізичну шкоду.

Чинне кримінальне процесуальне законодавство України передбачає такі способи відновлення порушеного стану у кримінальному провадженні, зокрема: 1) добровільне відшкодування шкоди винною особою чи цивільним відповідачем; 2) реституція – особлива форма відшкодування збитків, яка приймається судом без пред'явлення позову з боку потерпілого та полягає у поверненні речі хазяїну, а не в сплаті її вартості; 3) розгляд цивільного позову у кримінальному провадженні; 4) відшкодування державою фізичній особі матеріальної шкоди, завданої злочинцем. Але з усіх зазначених способів відшкодування шкоди (компенсації), як зазначає В.М. Тертишник, найбільш поширеними є реституція та цивільний позов [5, с. 209]. При цьому, іншої позиції дотримується В.Т. Нор, який стверджує, що основний правоохоронний цивільно-правовий принцип повної вартісної компенсації (у натурі чи в грошовому еквіваленті), який реалізується у передбачених цивільним законом випадках, зберігає свою силу і для випадків завдання матеріальної шкоди різними деліктами та її відшкодування. При цьому відшкодування шкоди в натурі (надання натомість втраченої чи пошкодженої речі того самого роду та якості, її ремонт тощо) не є перешкодою до відшкодування, крім того, і завданих збитків у вигляді неодержаних доходів, які постраждала особа одержала б, якби не був вчинений злочин [6, с. 121]. Вступаючи у дискусію з цього питання, інший дослідник, М.І. Ковальов запропонував власну класифікацію шкоди. Зокрема, науковець поділяє її на: 1) матеріальну (майнова шкода або неодержані доходи); 2) фізичну (смерть людини, заподіяння шкоди її здоров'ю, нормальному розвитку організму і т. ін.); 3) екологічну (забруднення водойм, атмосфери, заподіяння шкоди флорі або фауні); 4) моральну

(заподіяння шкоди моральному вихованню людей чи образа статусу суспільства); 5) соціальну (становлять небезпеку для державного або суспільного ладу чи для правопорядку) [7, с. 102].

Таким чином, на підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що питання відшкодування шкоди у кримінальному судочинстві і на теперішній час залишається також актуальним, оскільки в більшості випадків законні інтереси потерпілого є недосконало захищеними, а в окремих випадках відшкодування може тривати роками.

Список використаних джерел:

1. Вітрук О.В. Процесуальні гарантії забезпечення відшкодування потерпілому завданої кримінальним правопорушенням шкоди / О. В. Вітрук// Вісник Чернівецького факультету Національного університету "Одеська юридична академія". – 2015. – Вип. 3. – С. 190–201.
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення (станом на квітень 2017 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=110381&libid=100820&c=edit&_c=fo#.
3. Татарин І.І. Поняття і види шкоди, заподіяної злочином / І. І. Татарин // Європейські перспективи. – 2012. – № 3 (3). – С. 74–80.
4. Скрипченко Б.В. Вред как основание признания потерпевшим / Б.В. Скрипченко // Потерпевший от преступления. – Владивосток, 1974. – С. 175–182.
5. Тертишник В.М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України / В.М. Тертишник. – Видання 12-те доповн. і перероб. – К. : Алерта, 2016. – 810 с.
6. Нор В.Т. Защита имущественных прав в уголовном судопроизводстве / В.Т. Нор – К. : Выща школа, 1989. – 276 с.
7. Ковалев М.И. Понятие преступления в советском уголовном праве/ М. И. Ковалев. – Свердловск, 1987. – 102 с.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ кандидат юридичних наук Кочура О.О.

ПОНЯТТЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ТА ЇХ РОЗПОДІЛ ЗА ВИДАМИ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ УСТАНОВ

Калашников Кирило Юрійович

аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного
факультету Харківського національного педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

E-mail: kirill.y.kalashnikov@gmail.com/

Ключові слова: класифікація засуджених; види режимів колоній; пси-хологічні особливості засуджених; кримінально-виконавчі установи.

Певний час одним з серйозних недоліків в діяльності кримінально-виконавчих установ була відсутність диференційованого підходу до різних категорій засуджених до позбавлення волі. Виховна робота в них проводилася без урахування змін в складі засуджених. Існуючі види режимів колоній мало відрізнялися один від одного за умовами утримання засуджених, що фактично створювалися майже рівні умови утримання для різних категорій засуджених. І виходило, що разом з рецидивістами і засудженими за тяжкі злочини трималися засуджені за злочини, які не становили великої суспільної небезпеки.

У чинному законодавстві, особливо після прийняття нового КК України 2001 р. [1] і КВК України 2003 р. [2], ці недоліки усунуті і в даний час проводиться подрібнена, заснована на науковій основі, класифікація за-суджених до позбавлення волі.

Класифікація засуджених до позбавлення волі - це поділ, розподіл за-суджених на окремі певні групи за різними ознаками з метою створення найбільш сприятливих умов досягнення цілей покарання.

Класифікація покликана забезпечити: ізоляцію різних груп засуджених з метою запобігання можливості негативного впливу більш суспільно небезпечних злочинців (особливо, якщо вони вже відбували покарання у виді позбавлення волі) на менш небезпечних; побудова найбільш раціональної системи кримінально-виконавчих установ; строго індивідуальне застосування засобів і методів карально-виховного впливу; оптимальне співвідношення суспільної небезпечності вчиненого злочину (тяжкості злочину), особистості винного та каральних елементів, які складають зміст покарання; створення сприятливих умов для результативного виконання і відбування покарання.

Виконання зазначених завдань може забезпечити тільки класифікація, що має під собою наукову основу [3]. Чинне кримінально-виконавче законодавство передбачає класифікацію тільки осіб, засуджених до покарання у виді позбавлення волі. Основу її

становить кримінально-правова класифікація. Тісний взаємозв'язок кримінально-виконавчої та кримінально-правової класифікацій пояснюється тим, що, по-перше, критерієм кримінально-правової класифікації є громадська небезпечність вчиненого злочину та особи виненого, яка береться до уваги при виконанні і відбуванні покарання, і, по-друге, спільним завданням - забезпечення досягнення цілей покарання.

В області протидії злочинності здійснюється три види класифікації: класифікація злочинів, класифікація злочинців і класифікація засуджених до позбавлення волі. Всі вони взаємопов'язані, виходять з єдності оцінки характеру і ступеня суспільної небезпеки вчиненого і особистості злочинців, служать досягненню цілей кримінального покарання, його диференціації і індивідуалізації.

Тісний зв'язок, що існує між кримінальним, кримінально-виконавчим правом і кримінологією, визначає відоме схожість в об'єктах і цілях різних систем класифікацій. Це, в свою чергу, передбачає обов'язковість обліку та використання даних кримінологічної класифікації науками кримінального та кримінально-виконавчого права при створенні власних систем класифікації. Завдяки цьому вони постійно взаємодіють і доповнюють один одного. Не можна забувати і про субординацію, особливості та відмінності, наявних в кожному виді класифікації, які визначаються за різними критеріями, покладеними в їх основу, кінцевою метою їх створення, а також роллю в протидії злочинності. Однак визначальною системою класифікації злочинців є та, яка розроблена в кримінальному праві, так як тільки кримінальний закон визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили.

В той же час, природно, це не применшує значення кожної окремо взятої системи класифікації, їй відому самостійність і навіть зворотний вплив підпорядкованої ланки на визначальну ланку. Викладене дає підставу визнати правильними і підтримати пропозиції про вдосконалення систем класифікації, розроблених науками кримінального циклу.

Класифікація засуджених до позбавлення волі здійснюється на підставі чотирьох критеріїв: юридичного, соціально-демографічного, психологічного і педагогічного.

Класифікація за юридичним критерієм - це поділ, розподіл всіх позбавлених волі на групи відповідно до характеру і ступеня суспільної небезпечності злочину та суспільною небезпечності особистості злочинця. За цією ознакою всі засуджені, які відбувають покарання у виді позбавлення волі поділяються на: рецидивістів (осіб, які вчинили новий умисний злочин при наявності судимості за умисний злочин); осіб, які раніше відбували покарання у виді позбавлення волі; засуджених вперше до позбавлення волі за злочини,

вчинені з необережності; засуджених вперше до позбавлення волі за злочини невеликої або середньої тяжкості; засуджених вперше до позбавлення волі за злочини середньої тяжкості.

Класифікація за соціально-демографічним критерієм - це поділ, розподіл всіх засуджених до позбавлення волі за такими ознаками, як стать, вік, стан здоров'я.

Поділ всіх позбавлених волі за статтю викликається як міркуваннями етичного порядку, так і необхідністю врахування особливостей особистості жінок при здійсненні соціально-виховної роботи з ними.

Виділення із загальної маси позбавлених волі осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку, пояснюється психологічними особливостями особистості неповнолітніх, які, в свою чергу, породжують особливості в організації порядку і умов виконання та відбування покарання. Для правильної організації діяльності кримінально-виконавчих установ доцільно розрізняти працездатних і інвалідів, практично здорових і хворих на тяжкі захворювання, вагітних жінок, жінок, які мають дітей віком до трьох років, жінок, які мають дітей віком до семи років.

Класифікація засуджених до позбавлення волі за психологічним критерієм - це поділ їх на групи в залежності від особистісних властивостей. Тут використовуються категорії і прийоми, розроблені і впроваджені в практику наукою психології при класифікації типів характерів.

З метою найбільш успішної соціально-виховної роботи доцільно класифікувати засуджених в залежності від властивостей характеру, що призвели дану особу до вчинення злочину. Зрозуміло, враховуються і інші особистісні властивості, що характеризують дану особу в цілому.

Керуючись психологічним критерієм, доцільно розрізняти: засуджених за злочини проти основ національної безпеки України та засуджених за все інші злочини; засуджених за умисні злочини і злочини, вчинені з необережності; засуджених за злочини проти життя та здоров'я особи; засуджених за корисливі злочини; засуджених за хуліганство; засуджених за некорисливі злочини, які вчинені у зв'язку з виконанням службових функцій; засуджених за все інші злочини.

У спеціальній літературі вказується на необхідність відокремленого утримання в місцях позбавлення волі осіб, визнаних осудними, але які являються психопатами. Особлива актуальність цієї проблеми викликається тим, що в новому КК України 2001 р в ст. 20 передбачений інститут обмеженої осудності, тобто випадки, коли кримінальний відповідальності підлягають особи, визнані судом обмежено осудними, тобто особи, які під час здійснення злочину, внаслідок наявних у них психічних розладів, не були здатні повною

мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і (або) керувати ними. Виділення засуджених, що характеризуються під час вчинення злочину обмеженою осудністю (особи з так званої зменшеної осудності) і в процесі відбування покарання характеризуються найчастіше аномаліями в психіці, від інших категорій засуджених виникає необхідність організувати такий карально-виховний процес, який потребує ця частина психічно неповноцінних людей. Відокремлення засуджених-психопатів в спеціальні підрозділи місць позбавлення волі не менш важливо і для створення нормальної обстановки відбування покарання для здорових засуджених. Умови утримання для засуджених-психопатів повинні включати всі вимоги звичайного режиму даного виду колонії та доповнюватися специфічними засобами, які рекомендуються медициною, психологією і педагогікою для психічно неповноцінних людей [4].

Класифікація засуджених до позбавлення волі за педагогічним критерієм - це поділ засуджених в залежності від безпосереднього педагогічного завдання, яке належить вирішити щодо тієї чи іншої групи засуджених (або конкретної особи), або від доцільності застосування визначених засобів і методів педагогічного впливу. На підставі цього критерію засуджених можна класифікувати в залежності від їх відношення до праці на свободі до засудження та в місцях позбавлення волі, від поведінки в кримінально-виконавчій установі і т.ін. Чинне кримінально-виконавче законодавство, наприклад, виділяє такі категорії засуджених до позбавлення волі: засуджені, які проявили високу ступінь соціально-педагогічної занедбаності і прагнення до продовження протиправної поведінки; засуджені, які не проявили готовності до самокерованої соціально-правомірної поведінки; засуджені, які правомірно себе поведуть і сумлінно ставляться до навчання і праці; засуджені, котрі стали на шлях виправлення; та ін. Всі новоприбулі до колонії засуджені поміщаються в ділянку карантину, діагностики і розподілу, де протягом чотирнадцяти діб піддаються повному медичному обстеженню для виявлення інфекційних, соматичних і психічних захворювань, а також первинному психолого-педагогічному та іншому вивченню. За результатами медичного обстеження, первинної психодіагностики і психолого-педагогічного вивчення та на підставі кримінологічної, кримінально-правової характеристики на кожного засудженого складається індивідуальна програма соціально-виховної роботи, яка затверджується начальником колонії.

Класифікація засуджених до позбавлення волі дозволяє виключити небажаний вплив одних груп на інші і диференційовано застосовувати до них засоби карально-виховного впливу.

Відповідно до прийнятої в кримінально-виконавчому законодавстві класифікацією засуджених будується і сама система кримінально-виконавчих установ,

причому до уваги беруться юридичний і соціально-демографічний критерії. Що ж стосується психологічного і педагогічного критеріїв, то вони не відображаються на системі цих установ і використовуються в якості індивідуального підходу, що передбачає заходи індивідуально-виховного, психотерапевтичного, психокорегуючого характеру [5].

Відповідно до ст. 92 КВК України на практиці здійснюється реалізація принципу роздільного тримання засуджених у виправних і виховних ко-лоніях. У колоніях встановлюється роздільне тримання: чоловіків і жінок, неповнолітніх і дорослих. Вперше засуджені до позбавлення волі тримають-ся окремо від тих, які раніше відбували покарання у виді позбавлення волі. Ізольовано від інших засуджених, а також роздільно тримаються: засуджені до довічного позбавлення волі; засуджені, яким покарання у виді смертної кари замінено довічним позбавленням волі; засуджені, яким покарання у виді смертної кари або довічного позбавлення волі замінено позбавленням волі на певний строк у порядку помилування або амністії. Окремо тримаються чоловіки, вперше засуджені до позбавлення волі за злочини, вчинені з не-обережності. Окремо тримаються засуджені, які раніше працювали в суді, органах прокуратури, юстиції, правоохоронних органах, та, за власним бажанням, особи, які здійснювали адвокатську діяльність. Під ізольованим і окремим утриманням засуджених мається на увазі не просто перебування їх на території в різних житлових секціях і ділянках колонії, засуджені ізольовано, окремо повинні знаходитися також і на виробництві.

Встановлені цією статтею вимоги роздільного тримання засуджених не поширюються на: засуджених до довічного позбавлення волі, які після відбуття десяти років покарання у приміщеннях камерного типу переведені до звичайних жилих приміщень колонії максимального рівня безпеки; ліку-вальні заклади місць позбавлення волі і колонії, призначені для тримання і лікування інфекційно хворих засуджених.

Порядок тримання засуджених у лікувальних закладах місць позбавлен-ня волі і колоніях, призначених для тримання і лікування інфекційно хворих засуджених, визначається нормативно-правовим актом центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виконання кримінальних покарань.

Засуджені іноземні громадяни та особи без громадянства тримаються, як правило, окремо від засуджених громадян України.

Потрібно сказати, що встановлена на цей час диференціація засуджених, які відбувають покарання, на наш погляд, не в повній мірі відповідає цілям карально-виховного впливу. Так, згідно з чинним порядком в одних і тих же колоніях можуть спільно триматися засуджені за вбивство, згвалту-вання, посадові, господарські злочини, хоча очевидно, що

виправлення та ресоціалізація кожного з цих категорій має свою специфіку. Отже, існуюча зараз класифікація потребує подальшого поліпшення. Наприклад, наріла необхідність окремого тримання осіб, засуджених за злочини проти життя та здоров'я особи. Дана категорія засуджених, які відбувають покарання, відрізняється високим рівнем рецидивної злочинності після звільнення з місць позбавлення волі і найбільшим числом правопорушень в період відбування покарання. У 75-79 випадках з 100 вчинених ними злочини пов'язані зі зловживанням спиртними напоями, що передбачає їх примусове лікування від алкоголізму. У засуджених за насильницькі злочини, як свідчить практика, більш низький освітній рівень, їм властиві егоїзм, зневага до думки і інтересам інших, відсутність почуття жалості до потерпілих, жорстокість, агресивність. Для них характерно прагнення протиставити себе колективу, неуступливість у соціальних зв'язках і ставленнях, високий рівень емоційної збудливості. Все це призводить до частих конфліктів з навколишнім середовищем. Відрізняючись рішучістю у вчинках при низьких моральних засадах, вони не орієнтуються у виборі засобів при вирішенні виникаючих проблем, прагнуть до домінування в групах і в той же час схильні до пасивних видів діяльності, нерідко бойкотують роботу самодіяльних організацій.

Класифікація засуджених полягає в їх розподілі на групи, в напрямку і відповідному розміщенню окремих груп в спеціально для них призначених кримінально-виконавчих установах. Таким чином, класифікація охоплює певне коло дій, в основі яких лежать відповідні критерії. Кримінально-виконавче право використовує для визначення окремих класифікаційних функцій різні поняття. Розподіл засуджених на групи і спрямування їх до відповідних кримінально-виконавчих установ називається правовою класифікацією, оскільки спирається на норми кримінального та кримінально-виконавчого права. Розміщення засуджених всередині установи називається педагогічною класифікацією, мета якої - відповідна організація карально-виховного впливу на засуджених і індивідуалізація засобів і методів такого впливу. Подібне поняття класифікації не суперечить визначенню про-процесу виконання покарання як дії карально-виховного характеру, але підкреслює, що даний процес крім цілей виправлення та ресоціалізації засуджених, має ще й загальнопревентивну мету.

Розподіл засуджених на підставі правових і соціально-демографічних критеріїв становить зовнішню класифікацію, яка проводиться судом, який виносить вирок і комісією СІЗО і направлення осіб, засуджених до позбавлення волі, зі слідчих ізоляторів в кримінально-виконавчі установи. В рамках внутрішньої класифікації використовуються психологічний і педагогічний критерії. Вони застосовуються як до кожного засудженого індивідуально, так і до їх груп, виділеним на підставі правового і соціально-демографічного критеріїв. Внутрішня класифікація відноситься до компетенції адміністрації кримінально-

виконавчої установи. Суд на цій фазі класифікації вже не втручається в дії адміністрації установи, де відповідно до його вироком відбуває покарання засуджених.

Виправні колонії згідно ст. 18 КВК поділяються на чотири види: колонії мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання; колонії мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання; колонії середнього рівня безпеки; колонії максимального рівня безпеки.

Неповнолітнім, засудженим до покарання у виді позбавлення волі на певний термін, згідно зі ст. 19 КВК України призначається відбування цього виду покарання у виховній колонії. Зараз, за новим законодавством виховні колонії вже не діляться на види режимів, як це було в раніше діючому виправно-трудоному законодавстві (виховно-трудова колонія для неповнолітніх чоловічої статі поділялися на виховно-трудова колонія загального і посиленого режимів; неповнолітні жіночої статі відбували покарання тільки на одному режимі – загальному) [6].

Список використаних джерел

1. Кримінально-виконавчий кодекс України. – Х.: ТОВ „Одіссей”, 2003. – 112 с.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України: Науково-практичний коментар /за заг. ред. В.В. Коваленка, А.Х. Степанюка. - К.: Атіка, 2012. - 492 с.
3. Кримінально-виконавче право України. Загальна і Особлива частини за редакцією проф. В.М. Трубникова. – Підручник для юридичних вузів України. – Харків.: Нац. юрид. акад. України, 2001. – 350 с.
4. Варій М.Й. Психологія особистості: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 592 с.
5. Наука кримінально-виконавчого права: проблеми застосування понятійного апарату / К.А. Автухов, І.С. Яковець, А. П. Гель // Юридичний вісник України. – 2015. – № 51-52. – 20-21.
6. Кримінальне законодавство України: Порівнял. аналіз ст. Кримін. кодексу України 1960 р. та Кримін. кодексу України 2001 р. / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого; [уклад.: Гізімчук С.В. [та ін.]; за заг. ред. В.В. Сташиса. - К.: Ін Юре, 2001. - 281 с.

Науковий керівник – Трубников В.М., професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, д.ю.н., професор.

СПОДІВАННЯ ТА РЕАЛІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ ЮРИСТА

Кагановська Т. Є.,
декан юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

Ми всі мріємо бути успішними і подекуди замислюємося питанням, як цього досягти, та не завжди знаходимо відповіді. Напевно, успіх – для кожного щось своє. Проте основне визначення успіху стосується в першу чергу все ж таки роботи. Саме робота є одним із найважливіших аспектів життя людини. Залежно від того, як ставиться особа до своєї професії, любить її чи ненавидить, залежить не тільки здоров'я її психіки, а й кар'єрне зростання. Інакше кажучи, успіх.

На вибір професії людиною впливає досить багато чинників, починаючи від батьків, які визначають, на кого вчитиметься їхня дитина в університеті, й завершуючи друзями із запропонованим: «Вступай зі мною на юридичний (наприклад), будемо разом учитись...». Звідси й випливають умови ставлення професіонала до свого фаху – позитивного або ж негативного. То ж ми багато чуємо від дорослих, як важливо знайти своє місце в житті, але в той час ми над цим глибоко не замислюємося, бо знаємо, що наше місце у родині, в школі, серед друзів. І лише на порозі початку дорослого життя починаємо розуміти, наскільки це важливо – обрати свій правильний шлях, що пов'язаний ще і з професією!

Разом з тим професію юриста традиційно відносять до почесних, престижних і давніх, таких, що сягають своїми коренями ще міфології стародавнього світу. У наш час роль юриста важко недооцінити, бо без них сучасне життя просто неможливе.

Однак стати юристом легко, а от бути ним значно важче. Ця професія вимагає від людини знань, умінь, мужності, сили волі. І навіть за наявності всіх цих рис найважливішою має бути людяність. Треба завжди залишатися людиною.

Професія юриста не менш відповідальна, ніж професія лікаря і тісно переплітається з поняттям справедливості. Всупереч відомому прислів'ю «людині властиво помилятися», юрист не має права на помилку, адже її наслідком можуть бути скалічені долі, душевні рани, втрата волі, здоров'я і навіть життя. Особливість юридичної діяльності полягає в тому, що «метод спроб і помилок» для неї неприйнятний. Рішення з будь-якої юридичної справи має бути глибоко виваженим, всебічно обміркованим, а головною передумовою прийняття таких рішень є якісна підготовка юриста.

Обравши спеціальність «Право», Ти отримаєш можливість реалізувати власний потенціал, адже Твоя майбутня професія завжди затребувана в багатьох сферах. Отже, професіоналізм, людяність, справедливість і відповідальність – це головні ознаки майбутнього юридичного фаху.

Бажання стати юристом передусім пов'язане з бажанням робити людям добро, захищати їх, оберігати їхній спокій; стояти на боці закону і людей. Поспішати робити добро... – і в цьому щастя людини!

Юрист може працювати у вищих органах виконавчої влади, на державній службі, в приватній сфері, в освітній діяльності або ж як самозайнята особа. Деякі з юридичних спеціальностей потребують певного стажу та досвіду роботи (суддя, прокурор, адвокат, нотаріус); досягнення певного віку (суддя, прокурор); складання відповідних іспитів (адвокат), наявність наукового ступеня (викладач) тощо.

Юридичний фах має свої переваги, до яких можна віднести такі: різноманітна, цікава та творча специфіка діяльності; перспектива кар'єрного росту; подекуди гнучкий графік; гідна оплата праці; розвиток інтелекту, пам'яті, уваги; престижність; становище у суспільстві; солідний запис на візитівці; корисні знайомства; незалежність; затребуваність; для «міжнародників» – можливість подорожувати, не відриваючись від роботи...

Та не позбавлена юридична професія й недоліків: інколи (особливо у приватній сфері) понаднормова зайнятість; колосальна відповідальність; непростимість помилок; подекуди мала рухливість (якщо передбачено здебільшого роботу на одному місці і за комп'ютером); загроза професійної деформації свідомості (особливо для працівників правоохоронних і правозахисних органів); низька заробітна плата (у освітній діяльності); оформлення великої кількості паперів; скрупульозне відстежування змін у законах, постановах, нормативних актах; часті стреси; конфліктні ситуації; жорсткі терміни; інколи відсутність гарантованого щомісячного доходу; небезпека життю і здоров'ю; подекуди спілкуватися з асоціальними елементами, відвідування місць позбавлення волі тощо.

Роботу юристів дуже часто зображають полярно: або у якості людей, які працюють лише з паперами та законами, або ж їх показують у пошуках доказів, допитах свідків у суді та пафосних промовах, після виголошення яких, усі розуміють правоту позиції промовця. Але правда про роботу юриста знаходиться десь посередині. Незалежно від того, яку галузь права ви обираєте, чи ви будете спеціалістом у вирішенні судових спорів чи займатись виключно консультаційною роботою, вам доведеться і працювати з документами (при цьому будучи надзвичайно уважним і педантичним), і спілкуватися з людьми. Обравши цю професію ви також повинні зважати на надзвичайно велику відповідальність за кожне своє рішення та

кожну свою дію. Буквально кожне ваше слово чи навіть кожна кома, яку ви поставите, може мати вирішальне значення для справи, для бізнесу клієнта чи його життя взагалі. Тому ви повинні бути готовими прийняти відповідальність за ваші дії та працювати під постійним психологічним тиском можливих наслідків вашої роботи.

Професійний правник повинен мати особливий характер і склад розуму, щоб дійсно досягти успіху на своєму терені та обов'язково багато вчитися, щоб стати затребуваним на ринку правових послуг, бути відповідальним, адже від того, наскільки якісно цей фахівець виконує свої завдання, залежить доля багатьох; бути стресостійким – кожен крок робити неупереджено, виважено, з холодною головою, не піддаватися паніці і не боятися наслідків власних помилок; уміти працювати з людьми і вселяти довіру, адже людям, які потрапили в скрутну ситуацію, важливо отримати чітку відповідь; бути цілеспрямованим, бо перемагає той, хто не здається; створити собі репутацію, адже успіх юриста багато в чому залежить від того, що про нього говорять.

Загалом сучасний ринок освітніх послуг сьогодні дуже розгалужений. То ж насамперед ти маєш визначитися з майбутньою професією, далі – обрати навчальний заклад, у якому будеш здобувати відповідну освіту на денній, заочній, дистанційній чи вечірній формі за рахунок державного бюджету чи на комерційній основі. Ще з шкільної партії важливо брати участь у конференціях з правознавства (якщо все ж твій вибір випав на цей фах!), докладаючи максимум зусиль до того, щоб перемагати. На стадії навчання у ВНЗ студенту, який всерйоз бажає стати юристом, важливо влаштовуватися на всі підробки і стажування за фахом, пропонувати свої послуги, спочатку безкоштовні, органам поліції, прокуратурі, приватним юридичним консультаціям, юридичним клінікам тощо. Отримавши диплом, важливо не зупинятися на досягнутому рівні, а продовжувати підвищувати кваліфікацію – відвідувати курси, тренінги, майстер-класи. По можливості варто вступити до аспірантури і отримати науковий ступінь (хоча б доктора філософії у галузі права). Навчаючись у ВНЗ, варто писати статті. Отже, напрацьовуйте портфоліо і бережіть документи, що підтверджують ваш професійний досвід.

Початковий дохід юриста здебільшого малий, але на старті кар'єри важливо заробити не стільки гроші, скільки репутацію, стаж і досвід взаємодії з клієнтами. Завжди важливо бути помітним: розширювати коло знайомих, розповідати в неофіційних бесідах про те, чим саме ви займаєтесь. Нових клієнтів і роботодавців можна знайти на семінарах, виставках, конференціях. Важливо активно просувати себе: виступати з промовами, висловлювати точку зору на події, що відбуваються, пропонувати допомогу. Ще більші кар'єрні можливості у

юриста-фахівця з міжнародного права, особливо завдяки знанню іноземних мов і норм міжнародного права.

До юристів звертаються, зазвичай, коли має місце певний конфлікт або відсутність розуміння між сторонами. І юрист виступає своєрідною буферною зоною між сторонами конфлікту. Ви повинні розуміти, що ставши юристом, ви завжди (або доволі часто) працюватиме саме «в зоні конфлікту», будете під тиском від обох сторін конфлікту й муситимете це витримувати, діяти впевнено та обирати при цьому правильні рішення.

Але ті, хто знає, чого хоче, та впевнено йде до своєї мети, досягають успіху раніше. За наявності потенціалу, прагнення вчитись і здобувати новий досвід, не зупинятись на досягнутому, можна швидко стати успішним юристом. Та будь-яка професія, обрана вами, якби складно не було досягати мети, має приносити задоволення.

То ж якщо Ви у майбутньому вирішили присвятити себе юридичній діяльності, важливо насамперед обрати гідний ВНЗ. До таких за численними вітчизняними і зарубіжними рейтингами по праву належить Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Велика родина, ім'я якої – ЮРФАК Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна – це, дійсно, потужна підтримка, допомога, взаєморозуміння, професіоналізм, перспектива, консолідуючі ідеї й цілі! Юридичний факультет Каразінського університету бере активну участь у всіх формах навчальної роботи, у створенні належних умов для формування професійних і особистісних якостей майбутнього юриста, організовує постійну методичну допомогу студентам, виробничу і педагогічну практики студентів, генерує нові наукові, навчально-виховні, патріотично спрямовані, культурно-розважальні заходи, надає своїм студентам фундаментальні теоретичні знання, практичні уміння і навички, великий вибір можливостей майбутнього працевлаштування.

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК НАЙВАЖЛИВІШОГО ЧИННИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПРИДАТНОСТІ ФАХІВЦЯ-ЮРИСТА

Кім К.В., кандидат психологічних наук,
доцент, доцент каф. державно-правових дисциплін
ХНУ імені В.Н. Каразіна

Висока якість підготовки юриста досягається шляхом поєднання таких складників як спеціальна службова підготовка; правова освіта; формування професійно важливих психологічних характеристик особистості та комунікативної компетентності.

Комунікативна компетентність передбачає здатність володіти комплексом комунікативних знань, умінь і навичок та вправно застосовувати їх для забезпечення ефективності усної та писемної комунікативної діяльності, з метою досягнення результативності... [1]. Вона закладається у ВНЗ і вдосконалюється в процесі практичної діяльності.

Комунікативна компетентність – система навичок, яка дозволяє будувати ефективне спілкування у межах своєї професії, ефективно вирішувати професійні завдання.

Комунікація – це обмін людей між собою різними уявленнями, ідеями, інтересами, настроями, почуттями, установками під час їхньої спільної діяльності; взаємне інформування суб'єктів з метою налагодження спільної діяльності. Комунікація є соціальним процесом. Вона виконує об'єднувальну функцію в суспільстві.

Оскільки юриспруденція – багатопрофільна професія, і кожна зі спеціальностей має свої особливості, то юристу за специфікою своєї діяльності доводиться не лише оперувати законом, а й роз'яснювати, пояснювати, доводити, переконувати. Тому він повинен бути «професійним комунікантом», тобто вміти активно використовувати спеціальні прийоми впливу на людей, що дозволяють йому досягти комунікативних цілей з меншими тимчасовими і енергетичними втратами [2, с. 937–940].

У процесі навчання у ВНЗ у студентів-юристів в якості базової підстави майбутньої професійної комунікативної компетентності має бути закладено усвідомлення того, що мова і право неподільні. Право немислиме без мови і мовлення. Але розум це і є мова. Думка винаходить мову. Але без мови немислима думка.

Мова юриста повинна бути грамотною, зрозумілою, доступною для будь-якої категорії громадян, вона має бути послідовною, переконливою, відповідати морально-етичним правилам і нормам поведінки.

Під час професійної діяльності юриста необхідно постійно вдосконалювати навички своєї мовної поведінки, підвищувати культуру спілкування.

Таким чином, цілеспрямоване опанування майбутнім юристом умінням спілкуватися варто починати вже на етапі професійного самовизначення, ще на перших курсах університету і послідовно здійснювати на всіх наступних етапах набуття професіоналізму, оскільки в сучасному світі становлення поліпрофесіоналізму відбувається як безперервний процес пошуку особистістю змісту своєї життєдіяльності й професійного самовизначення.

Список використаних джерел:

1. Демедишина Н. Удосконалення комунікативної компетентності як умова професіоналізму державного службовця / Н. Демедишина // Вісн. НАДУ : зб. наук. пр. / редкол.: В. Т. Нанівська (голов. ред.) [та ін.]. – К.: Вид-во НАДУ. – 2007. – № 4. – С. 77.
2. Шагивалеева И. З. Правовая компетентность юриста // Университетский комплекс как региональный центр образования, науки и культуры: материалы Всероссийской науч.-методич. конференции; Оренбургский гос. ун-т. – 2011. – С. 937–940.

ДИСКРЕЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Каленик Олександр Володимирович
магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
ім. В.Н. Каразіна
E-mail: AL_ISKANDER@OUTLOOK.COM

Ключові слова: Національна поліція України; дискреційні повноваження; справи про адміністративні правопорушення;

Дискреційними повноваженнями – це надане органу виконавчої влади, посадовій особі право самостійного вибору варіанту поведінки, рішення чи передбачуваного наслідку правової норми відповідно [3].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію», – Національна поліція України (далі - поліція) - це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку[2]. Отже, відповідно до цієї норми закону, поліція є центральним органом виконавчої влади, а поліцейські є службовцями цього органу. Відповідно до ч.2 ст. 19 Конституції України, – органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України[1]. Поліцейські як посадові особи Національної поліції, відповідно до нормативно-правових актів, які закріплюють адміністративно-правовий статус поліцейських в Україні, наділені законодавцем певним об'ємом дискреційних повноважень.

В Рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи від 11.03.1980 р. № R (80)2 вказано, що адміністративний орган може здійснювати «дискреційні повноваження», користуючись певною свободою розсуду у разі ухвалення будь-якого рішення. За таких умов, такий орган за наявності у нього дискреційних повноважень, може обирати з декількох варіантів припустимих рішень той, який він вважає найбільш відповідним у даному випадку.[3]

Як приклад реалізації поліцейськими дискреційних повноважень виступає, закріплені у ч.2 ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію».

Іншим аспектом розсуду під час ухвалення рішення при розгляді поліцейським справи про адміністративне правопорушення є тлумачення терміну «малозначність». Виходячи із оцінки поліцейським обставин вчинення правопорушення, особи правопорушника, ступеню суспільної шкідливості вчиненого правопорушення він робить висновок про малозначність правопорушення, що відповідно до ст. 22 КУпАП надає поліцейському дискреційне повноваження на звільнення особи від адміністративної відповідальності та обмеження усним зауваженням.

Застосування дискреційних повноважень поліцейськими є необхідною умовою для забезпечення повного і всебічного розгляду справ про адміністративні правопорушення. Крім того наявність таких умов сприятиме розвитку професійних компетенцій поліцейських через надання їм можливості повноцінно приймати участь у процесі ухвалення рішень за такими справами.

Разом з цим, слід приділити увагу корупційним ризикам при ухваленні рішень із застосуванням дискреційних повноважень. Вирішенням цієї проблеми є обов'язковість фіксації прийнятих рішень у відповідних інформаційних системах баз даних Національної поліції. Це дозволить вести облік, статистику та надасть переваги та спростить процес розгляду справ про адміністративні правопорушення щодо осіб які вчиняють правопорушення повторно.

Науковий керівник: доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, к.ю.н, доцент Гришина Н.В.

Література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141
2. Закон України «Про Національну поліцію» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379

3. Administrative Discretion [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Administrative+Discretion>

4. Рекомендація N Rec (2003) 16 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам "Про виконання адміністративних рішень та судових рішень в галузі адміністративного права" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_692

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБОРОНИ РАБСТВА І РАБОТОРГІВЛІ

Корсунська Ася Едуардівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: ace.kors@ukr.net

Ключові слова: рабство, работоргівля, злочин проти людства, військовий злочин, міжнародно-правові акти у сфері протидії рабства й работоргівлі

Міжнародне право розглядає рабство, работоргівлю та незаконну примусову працю з трьох різних позицій: як міжнародне злочинне діяння, скоєне проти будь-якої людини; як злочин проти людства, скоєний представниками державної влади; і як військовий злочин, який може бути вчинено державою проти громадян протиборчої держави.

Сучасний світ визнає, що у будь-якому з цих трьох вимірів рабство і работоргівля являють собою велике зло. Беззаперечним свідомством такої думки є наявність міжнародних актів, які засуджують ці діяння і визнають їх незаконними й протиправними.

У проміжок часу між 1815 р. і 1957 р. державами було підписано близько трьохсот міжнародних угод із метою заборони рабства, щоправда такі ініціативи характеризувалися різним ступенем успіху. Лівова частка цих договорів, на жаль, так і не передбачила створення інституцій та процедур для забезпечення виконання закріплених ними положень [1].

На сьогодні існує міжнародно-правових актів щодо протидії рабству й работоргівлі, які слугують правовою основою у цій галузі.

Зокрема, Конвенція про рабство 1926 року зі змінами, внесеними Протоколом 1953 року, стала першою міжнародною угодою, яка закріпила визначення рабства як таке. Так,

відповідно до ч. 1 ст. 1 документу, «це положення або стан особи, стосовно якої здійснюються деякі або всі повноваження, притаманні праву власності». У ч. 2 цієї ж статті розкривається сутність работоргівлі: «Торгівля невільниками включає будь-який акт захоплення, придбання або поступки людини з метою продажу її в рабство...». Згідно зі Конвенцією, держави беруть на себе зобов'язання з попередження та викорінення работоргівлі, а також здійснення повної відміни рабства в усіх його формах і проявах. У ст. 5 підкреслюється, що «примусова праця може вимагатися виключно для суспільних цілей», тож держави повинні проконтролювати, аби «обов'язкова або примусова праця не призвела до умов, подібних до рабства» [2]. Таким чином, Конвенція 1926 року стала першим великим кроком уперед на шляху до поступової ліквідації рабства.

Прийнята під егідою Міжнародної організації праці Конвенція про примусову чи обов'язкову працю №29 1930 року під терміном «примусова або обов'язкова праця» розуміє «усіляку роботу чи службу, яку вимагають від будь-якої особи під загрозою ... покарання, і для якої ця особа не запропонувала добровільно своїх послуг» (ч. 1 ст. 2). Документ містить заборону по відношенню до компетентної влади щодо приписування нею примусової праці на користь приватних осіб, компаній та товариств, а також заклик до скасування обов'язкової праці, яка вимагається в якості податку. У той самий

час Конвенція передбачає, що до примусової та обов'язкової праці можуть бути залучені виключно «особи чоловічої статі, вік яких становить очевидно не менше вісімнадцяти і не більше сорока п'яти років» [3].

Норми щодо заборони рабства й работоргівлі знайшли своє закріплення у Загальній декларації прав людини 1948 року, відповідно до якої «нікого не можна тримати в рабстві або в підневільному стані; рабство і работоргівля забороняються в усіх видах» (ст. 4) [4].

Оскільки текст документу став результатом тісної взаємодії між представниками усіх регіонів планети [5], можна говорити про те, що на тому етапі світовою спільнотою було остаточно обрано курс на викорінення рабства та работоргівлі у планетарному масштабі.

Своє місце серед міжнародно-правових актів у цій галузі зайняла й Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами 1949 року, яка, фактично, наклала заборону на сексуальне рабство та проституцію, а також передбачила можливості попередження скоєння цих злочинів та реабілітації жертв цих злочинів [6].

Конвенція про захист прав людини і основних свобод від 1950 року та Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року чітко регламентують: «Ніхто не має утримуватись у рабстві або підневільному стані» та «Ніхто не повинен

залучатися до примусової або обов'язкової праці». При цьому до останньої категорії акти не відносять: роботу, виконання якої звичайно вимагається від особи, яка відбуває покарання у місцях позбавлення волі; військову службу або таку, яка має виконуватися у випадку надзвичайної ситуації або стихійного лиха; будь-яку роботу/службу, що входить до числа звичайних обов'язків громадянина (ст. 4) [7].

Додаткова конвенція про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, подібних до рабства, 1956 року стала важливим і необхідним доповненням Конвенції 1926 року. Так, документ наполягає на якнайшвидшому скасуванні державами таких подібних до рабства інститутів та звичаїв, як: боргова кабала; кріпосне становище; видання жінки заміж без права відмови з її боку, передання жінки чоловіком/його родиною іншій особі за винагородження, перехід жінки у спадок після смерті чоловіка тощо; передача батьками своєї дитини до 18 років іншій особі за винагородження з метою експлуатації (ст. 1). Відповідно до Додаткової конвенції, работоргівля визнається злочином за законами держав-учасниць. Окрім цього, злочинним діянням було визнано й калічення і таврування з метою відмічення підневільного стану особи або в якості її покарання [8].

Не слід забувати й про заборону «дитячого» рабства, яка регламентується Конвенцією про права дитини 1989 року, відповідно до якої держави повинні вдаватися до усіх необхідних заходів на національному, двосторонньому та міжнародному рівнях задля попередження викрадень дітей і торгівлі ними, а також захищати дітей від усіх форм експлуатації, що завдають шкоди будь-якому аспекту їхнього добробуту (ст.ст. 35–36) [9].

Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 року відносить поневолення та оборнення у сексуальне рабство до категорій злочинів проти людяності і військових злочинів (ст.ст. 7–8), визначаючи їх як «найсерйозніші злочини, що викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства» і проголошує свою юрисдикцію над ними [10].

Виходячи з вищезначеного, слід констатувати, що у сучасному світі існує низка міжнародно-правових актів, які містять зборони щодо усіх типів і форм поневолення. Проаналізовані документи слугують правовою основою, що здатна захистити людину від злочинних проявів і руйнівних наслідків, які тягнуть за собою злочини рабства і работоргівлі.

Науковий керівник: д.ю.н., професор Сироїд Т.Л.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. BBC – Ethics – Slavery: The Law against Slavery [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.bbc.co.uk/ethics/slavery/modern/law.shtml>.
2. Конвенция о рабстве от 25 сентября 1926 года с изменениями, внесенными Протоколом от 7 декабря 1953 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/convention_slavery.shtml.
3. Конвенция о принудительном или обязательном труде №29 от 28 июня 1930 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://lbar.lesnoi.by/Doc/Sertification/Conventions/01.pdf>.
4. Всеобщая декларация прав человека от 10 декабря 1948 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml.
5. Организация Объединенных Наций. Всеобщая декларация прав человека [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/universal-declaration-human-rights/index.html>.
6. Конвенция о борьбе с торговлей людьми и с эксплуатацией проституции третьими лицами от 2 декабря 1949 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/trafficking_suppression.shtml.
7. Конвенция про защиту прав человека и основных свобод от 4 ноября 1950 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_RUS.pdf.
8. Дополнительная конвенция об упразднении рабства, работорговли и институтов и обычаев, сходных с рабством от 7 сентября 1956 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/supplementconvention_slavery.shtml.
9. Конвенция о правах ребенка от 20 ноября 1989 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/childcon.shtml.
10. Римский статут Международного уголовного суда от 17 июля 1998 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/rome_statute\(r\).pdf](http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/rome_statute(r).pdf).

ЗАКРІПЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИН ГЕНОЦИДУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Кузьменко Анастасія Олександрівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: kuzmenkoa271195@gmail.com

Ключові слова: відповідальність, геноцид, злочин, протиправне діяння, попередження, покарання.

Злочин геноциду є одним з найстаріших злочинів проти людства. Першим злочином проти людства XX ст. став геноцид вірмен в Османській імперії. Дії Османської імперії були засуджені Російською Імперією, Францією та Великобританією, однак, незважаючи на це, сучасна Туреччина продовжує не визнавати злочин геноциду вірмен 1915 року. Що стосується походження терміну «геноцид», то він був запроваджен не так давно, а саме у 1943 р. науковцем-правником єврейського походження, фундатором дослідження геноциду Рафалом Лемкіним (пол. Rafał Lemkin) [1, с. 96].

Незважаючи на досить тривале існування геноциду у світі, лише після Другої світової війни, резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 260 (III) від 9 грудня 1948 р. було прийнято 21 листопада 1947 року Конвенцію про запобігання злочину геноциду та покарання за нього [2], якою визнано, що під геноцидом слід розуміти протиправні злочинні дії, які скоюються з наміром знешкодити повністю або частково, яку-небудь національну, етнічну, расову або релігійну групи як таку. Відповідно до Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 р. до протиправних дій відносяться: вбивство членів такої групи; нанесення значних тілесних ушкоджень або спричинення психічного розладу членам цієї групи; заходи, направлені на попередження дітонародження в такій групі; насильницька передача дітей з однієї групи до іншої; навмисне створення для якої-небудь групи таких життєвих умов, які розраховані на повне або часток її фізичне знищення [3, с. 299]. Держави-учасниці Конвенції зобов'язувалися вживати заходів щодо попередження геноциду та передбачити кримінальну відповідальність у національному законодавстві за скоєння цього протиправного діяння. Однак, незважаючи на прийняття Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, злочин геноциду повторювався неодноразово. Наразі, історія має такі приклади злочину геноциду як: геноцид в Югославії (1991), у Руанді (1994), у Сьєрра-Леоне (1996).

Найстрашнішим офіційно визнаним є геноцид за часів Другої світової війни, але геноцидом сучасності можна назвати події, що відбувалися за часів громадянської війни в Югославії 1991–1994 років. У липні 1995 року загони боснійських сербів увійшли в Сребреницю, оголошену Радою Безпеки ООН «зоною безпеки». Практично не зустрівши опору з боку озброєних голландських військовослужбовців із числа «блакитних касок» ООН, війська сербського генерала Ратко Младича влаштували у місті розправу над мусульманським населенням [4].

З метою судового переслідування та покарання осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права і за злочин геноциду, що були вчинені на території колишньої Югославії, Радою Безпеки ООН були засновані Міжнародний трибунал для переслідування осіб, винних у серйозних порушеннях міжнародного гуманітарного права, скоєних на території колишньої Югославії, починаючи з 1991 р. (далі – МТКЮ) та Міжнародний кримінальний трибунал для переслідування осіб, винних в геноциді та інших серйозних порушеннях міжнародного гуманітарного права, скоєних на території Руанди, і руандійських громадян, винних в геноциді і інших подібних злочинах, скоєних на території сусідніх держав в період між 1 січня 1994 р. і 31 грудня 1994 р. (далі – МТР) [6, с. 78, 99].

Слід зазначити, що на підставі резолюції Ради Безпеки ООН 1966 (2010) було створено Міжнародний остаточний механізм для виконання функцій міжнародних трибуналів МТКЮ і МТР, який є судовим органом ООН, наділеними юрисдикцією, правами та обов'язками, а також безпосередніми функціями зазначених трибуналів.

Норма щодо заборони геноциду знайшла своє закріплення і в Статуті Міжнародного кримінального суду 1998 р. (ст. 6), якою передбачено кримінальну відповідальність за скоєння цього протиправного діяння [3, с. 152].

Враховуючи вищезазначене слід констатувати, що закріплення міжнародно-правової відповідальності за злочин геноциду Конвенцією 1948 р., заклало основу для створення ґрунтовної правової бази у попередженні і протидії злочину, про що свідчать положення статутів міжнародних трибуналів і статуту постійно діючого Міжнародного кримінального суду.

Сисок використаних джерел:

1. Галстян А. С. Армянское лобби в США: формирование и основные направления деятельности (1915–2014 гг.): дис. ... канд. истор. наук: 07.00.00 / А. С. Галстян. – Томск: [б. и.], 2015. – 412 с.

2. Конвенция о предупреждении геноцида и наказания за него [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/046/27/IMG/NR004627.pdf?OpenElement>.

3. Міжнародне право: словник-довідник / [С.М. Переп'юлков, Т.Л. Сироїд, Л.А. Філяніна]; за заг. ред. Т.Л. Сироїд. – Х.: Юрайт, 2014. – 408 с.

4. United Nations ICTY Court Records [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://icr.icty.org>.

5. Сыроед Т. Л. Международное уголовно-процессуальное право: Документы и комментарии / Т.Л. Сыроед. – Х.: ПРОМЕТЕЙ-ПРЕС, 2007. – 588 с.

Науковий керівник: Сироїд Т.Л. доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ СТРОКІВ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

Каптур Олександра Сергіївна
студентка-магістр
Донецького юридичного інституту МВС України
e-mail: al_kp208@mail.ru

Ключові слова: процесуальні строки, розумність, здійснення судочинства.

Відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка згідно з частиною першою статті 9 Конституції України є частиною національного законодавства України, кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [1]. Недотримання строків розгляду цивільних та кримінальних справ порушує конституційне право на судовий захист, гарантований статтею 55 Конституції України, і негативно впливає на ефективність правосуддя та на авторитет судової влади. Вимога дотримання розумних строків при розгляді справи судом є правомірною, так як звертаючись до суду за захистом

своїх прав, особа розраховує на вирішення справи та відновлення порушеного права протягом строку, чітко встановленого процесуальним законодавством. А також бувають випадки, коли розгляд справи з порушенням строків розгляду, зведе нанівець усі намагання особи захистити себе.

На практиці часто порушуються процесуальні строки, а громадяни, які звертаються за судовим захистом втрачають будь-яку надію на вчасне вирішення справи судом. Серед розповсюджених причин такого порушення строків можна виділити: недоліки в діяльності судів, пов'язані з незадовільною організацією судових процесів, зниженням рівня виконавчої дисципліни, несвоєчасним оформленням документів, недостатнім контролем з боку голів судів, а іноді і зловживанням своїми правами з боку учасників процесу. Аналогічні порушення наявні і в господарському та інших видах процесу. Науковцями пропонується уходити від норм у матеріальному та процесуальному законодавстві, що надають судді чи іншій посадовій особі можливість вибору. Таких норм і без того багато. А додавання нових лише розширюватиме можливості для корупції. Тому, на нашу думку, логічним є залишення виключного переліку підстав для зупинення провадження у справі та прописування дій судді у випадку настання кожної із цих підстав, а необов'язкові (факультативні) підстави слід усунути або перевести у розряд обов'язкових [2, с. 193].

Виходячи з аналізу судової практики, перш за все треба відмітити недосконалість організації судового процесу. Як приклад, випадки, коли всупереч вимогам законодавства цивільні справи та кримінальні провадження розглядаються у судах з порушеннями передбачених законодавством строків, або коли внаслідок недоліків, допущених при підготовці цивільних справ до судового розгляду, недостатнього вивчення матеріалів досудового розслідування, несвоєчасного повідомлення учасників судового процесу та інших суб'єктивних причин розгляд справ неодноразово відкладається. До того ж у судових рішеннях часто не вказуються підстави відкладення, а просто зазначається дата нового розгляду. В окремих випадках суди безпідставно відмовляють заінтересованим особам у праві на судовий захист у цивільних справах, наприклад, шляхом відмови у відкритті провадження у справі та повернення заяви [3].

Якщо говорити про різні види проваджень, то відсутність всебічного розгляду справи, ігнорування матеріальних та процесуальних норм може призвести як до скасування судових рішень в апеляційній чи касаційній інстанції, так і до порушень щодо строків прийняття рішення по суті провадження, а що стосується справ про адміністративні правопорушення, то і взагалі до закриття провадження у зв'язку із закінчення строків притягнення до адміністративної відповідальності.

Але, вважаємо, що однією з найбільших проблем недотримання процесуальних строків є зловживання наданими правами учасниками процесу. Нерідко трапляються ситуації, коли учасники процесу не з'являються до суду, при цьому не маючи поважних причин, але надаючи заяви з проханням відкласти слухання справи у зв'язку з наявністю поважної причини (наприклад, у зв'язку із хворобою). Але часто в подальшому поважність причин неявки в судові засідання ними не підтверджується.

Разом із тим слід взяти до уваги факти невиконання процесуальних обов'язків, наприклад, ненадання чи надання з порушенням строку, передбаченого ЦПК, доказів у справі [4] – це змушує суд відкладати слухання справи на іншу дату задля витребування доказів. Систематичними є випадки, коли учасники процесу з'являються до суду непідготовленими до розгляду справи, зловживаючи своїми процесуальними правами, подають в день призначення слухання справи заяви про необхідність ознайомлення з матеріалами справи, надання до суду додаткових доказів тощо [5, с. 329].

Зазначимо, що Європейський суд з прав людини вихідним пунктом для оцінки розумності строку розгляду справ визначає обставини справи. При цьому звертає увагу на те, що держава несе відповідальність лише за дії органів [6]. Вона не відповідає за затягування розгляду справи через зловживання сторонами правами, наданими їм матеріальним і процесуальним законодавством. Проте держава повинна нести відповідальність за якість свого законодавства і за мінімізацію підстав для застосування процесуальних строків.

Також варто зазначити, що забезпечення оперативності розгляду цивільних справ також пов'язане з умінням суддів належним чином організувати свою роботу. В контексті оперативності (своєчасності) розгляду справи важливою є і належна підготовка справи до судового розгляду [7, с. 157]. В процесі підготовки справи до розгляду необхідно розглянути можливість врегулювання спору до судового розгляду, визначити характер правовідносин сторін, дослідити сукупність нормативно-правових актів, яким суд буде керуватись при розгляді даної справи, визначити сукупність доказової бази, а також забезпечити подання таких доказів до моменту початку розгляду. Одним із найважливіших процесів є повідомлення учасників процесу про час і місце судового розгляду. Тож, дотримання розумних строків при розгляді справи може залежати, як від добросовісного ставлення учасників процесу та їх представників до виконання покладених на них процесуальних обов'язків, так і від діяльності суду. Усе у комплексі сприятиме своєчасному вирішенню справ, а отже і посприє виконанню Україною вимог розумності, взятих на себе відповідно до Конвенції.

Значна завантаженість, недостатня кількість та недосвідченість судових кадрів, незадовільне матеріально-технічне оснащення суду, відсутність належного фінансування,

несвоєчасне сповіщення сторін про дату, час та місце проведення судових засідань тощо, яке все частіше стає «виправданням» тривалої затримки судових проваджень, – усе це, з точки зору практики Європейського суду не є поважними причинами порушення розумних строків розгляду справ [6]. Така позиція цілком логічна, і тому здійснюючи судову реформу, яка наразі є актуальним питанням, треба звертати увагу на усі недоліки судової системи, не обмежуючись лише кадровими змінами.

Роблячи висновки, слід відзначити, що проблема оперативності розгляду цивільних справ у розумні строки є багатосторонньою, і залежить вона не лише від діяльності судді, а й від поведінки учасників процесу. Вирішення цієї проблеми можливо як за допомогою внесення змін до законодавства, так і завдяки добросовісному виконанню сторонами своїх процесуальних обов'язків, для чого, певна річ, повинен існувати окремий механізм впливу. Безумовно, вдосконалення законодавства повинно бути направлене на подолання завантаженості суддів, належного матеріально-технічного забезпечення, встановлення реальних строків розгляду цивільних справ, встановлення дієвого механізму застосування заходів примусу до осіб, що зловживають своїми процесуальними правами. А проблема, що стосується добросовісного виконання сторонами своїх процесуальних обов'язків є більш соціальною, аніж правовою, тож і її вирішення можливо лише шляхом підвищення загальної правосвідомості та в процесі розвитку самого суспільства.

Науковий керівник: д.ю.н., професор Деревянко Б.В.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року [Електронний ресурс] // сайт. – Режим доступу: <https://goo.gl/iiQfqj>
2. Деревянко Б.В. Можливості скорочення строків у господарському процесі / Б.В. Деревянко // Донецький юридичний інститут : 55 років на теренах освіти і науки : мат. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 13 травня 2016 р.). – Кривий Ріг: ДЮІ МВС України, 2016. – С. 191-193.
3. Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 жовтня 2014 року № 11.
4. Процесуальні строки розгляду судової справи: межі розумного [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://goo.gl/TnktHf>

5. Лагута В.О. Критерії визначення розумних строків / В.О. Лагута // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 328-332.
6. Банчук О. Розумний строк розгляду справи у суді: європейські стандарти та українські реалії / О. Банчук // Адвокат. – 2005. – № 11 (62). – С. 7-10.
7. Навроцька Ю.В. Строки судового розгляду в цивільному процесі України // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 3. – С. 149-162.

ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА

Курган Тетяна Миколаївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна
e-mail: tkurgan11@gmail.com

Ключові слова: сурогатне материнство, договір сурогатного материнства, право на репродуктивне здоров'я.

Сьогодні населення України потерпає від поєднаної дії економічної, екологічної та демографічної криз, які, підсилюючи одна одну, не дають вийти на шлях підвищення якості життя та сталого соціально-економічного розвитку [6, с. 35].

Несприятливі демографічні показники останніх років характеризуються стійким від'ємним коефіцієнтом приросту населення. Серед багатьох факторів, що впливають на народжуваність, значна частка припадає на безплідний шлюб [6, с.11].

Безпліддя, тобто нездатність зрілого організму до запліднення, належить до важливих показників репродуктивного здоров'я. За даними державних статистичних звітів, в Україні у 2016 році було зареєстровано 38998 випадків жіночого безпліддя (77,67% серед усіх випадків жіночого та чоловічого безпліддя) і 11210 випадків чоловічого безпліддя (відповідно у структурі – 22,32%) [8, с. 4].

Розробка та широкомасштабне впровадження інноваційних допоміжних репродуктивних технологій в лікуванні безпліддя дозволило підвищити ефективність лікування цієї складної патології в багато разів [6, с.11].

Одним із видів ДРТ є сурогатне материнство.

З набранням чинності нового Сімейного кодексу України (в статті 123 якого закріплено, що у разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям в

результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя), почалася ера сурогатного материнства в Україні [3, с. 62].

З кожним роком збільшується чисельність громадян України, а також іноземців, які завдяки використанню методики сурогатного материнства, вирішують проблему безпліддя.

Договір сурогатного материнства є головним документом, що визначає відносини біологічних батьків та сурогатної матері.

Р.А. Майданик під договором сурогатного материнства розуміє «договір, де одна сторона (подружжя або окрема особа), яка не здатна мати власну дитину, передає свій генетичний матеріал для її народження іншій стороні – сурогатній матері, яка зобов'язується виносити, народити дитину, зачату методом екстракорпорального запліднення, і передати її після народження першій стороні, яка зобов'язується забрати дитину і компенсувати витрати сурогатної матері на умовах цього договору» [11, с.19].

Але недосконалість чинного законодавства у сфері регулювання відносин між суб'єктами зазначеного договору призводить до виникнення проблемних питань щодо виконання умов договору сурогатного материнства.

Для того, щоб цивільно-правовий договір був дійсним регулятором взаємовідносин його учасників (сторін), в ньому повинні бути чітко сформульовані умови (пункти), які з достатньою повнотою і несутеречністю одна одній розкривають зміст договору і цілі (мету) його укладення [10, с. 128].

Традиційно в цивілістиці дослідження питання про правову природу будь-якого договору відкривається характеристикою його предмета,

яка проливає «світло» на квінтесенцію договору, його сутнісні юридичні ознаки, що дозволяють відмежувати його від суміжних договірних типів [15, с. 166].

Цивільний кодекс України визнає умову про предмет договору єдиною істотною умовою для будь-якого виду договору (ч. 1 ст. 638).

Правильно визначений предмет договору містить вказівку на каузу (юридично значиму мету договірних правовідношення) [17, с. 63].

Подібної думки дотримується і М. І. Брагінський, який, з'ясовуючи співвідношення понять «договір» та «предмет договору», зазначає, що предмет будь-якого договору виражає його мету [14, с. 125].

Сьогодні в цивілістичній науці немає одностайної думки щодо визначення предмета договору.

Так, Г. Ф. Шершеневич у предметі договору вбачав той юридичний наслідок, на який спрямована узгоджена воля двох або більше сторін [16, с. 74].

Іншої наукової позиції дотримувався М. М. Агарков, який під предметом договору розумів певну річ, із приводу якої сторони укладають договір [1, с. 239-240].

С. А. Денисов предметом договору вважає майно, яке одна сторона зобов'язується передати іншій стороні, майнові права, виконані роботи, а також виключні права [5, с. 205].

Ряд вчених до предмету договору відносить дії, які мають бути вчинені.

Зокрема, С. Шимон, аналізуючи сутність предмету договору, стверджує, що предметом є дія, а не матеріалізований об'єкт, щодо якого ця дія буде вчинятися [17, с. 62].

В. В. Вітрянській предметом договору визначає дії, які повинна вчинити зобов'язана сторона [4, с. 78-79].

Серед науковців існує ще й третя позиція щодо предмета договору, суть якої полягає в тому, що предмет договору має складну конструкцію, а отже, окрім дій, які мають вчинятися сторонами, до нього необхідно відносити і речі матеріального світу, стосовно яких вчиняються такі дії [12, с. 41].

Розглядаючи предмет договору про сурогатне материнство, Р. А. Майданик вказує, що в юридичній літературі і правозастосовній практиці неоднозначно вирішено питання щодо предмета договору про сурогатне материнство. За своїм предметом цей договір є договором про надання послуги сурогатного материнства, яка споживається в процесі вчинення відповідних фактичних і юридичних дій сурогатної матері [11, с. 24].

О. В. Розгон, деталізуючи дії сурогатної матері, слушно зазначає, що, при укладенні договору між подружжям та сурогатною матір'ю, предметом договору є виношування дитини та її народження і подальша її передача подружжю, що надає генетичний матеріал, тобто надання своєрідної послуги, за яку сурогатна матір одержує винагороду [13, с. 124].

Предметом договору сурогатного материнства, як зазначає Ю. В. Коренга, є дії сурогатної матері щодо виношування та народження дитини, тобто надання послуги, що має результат – народження дитини сурогатною матір'ю, і згода сурогатної матері на реєстрацію дитини батьками (батьком або матір'ю) [9, с. 10].

Ю. В. Коренга розглядає предмет зазначеного договору як поетапні дії сурогатної матері: проходження процедури імплантації ембріона, виношування дитини, забезпечення позитивних умов для нормального внутрішньоутробного розвитку, народження дитини, передача її потенційним батькам.

Т. В. Заварза зазначає в якості предмету договору сурогатного материнства виношування дитини, яка біологічно походить не від сурогатної матері, до моменту її народження.

Крім того, варто зауважити, що дитину не можна розглядати як предмет договірних зобов'язань, тобто матеріальний об'єкт, з приводу якого виникають відносини між сторонами договору про сурогатне материнство [7, с. 28-29].

Т. Є. Борисова вказує, що результатом діяльності сурогатної матері з виконання своїх зобов'язань, що випливають з договору, є лише розвиток імплантованого ембріона в дитини, а не власне дитина [2, с.89].

Оскільки досліджуваний договір залишається непойменованим договором, основний аналіз припадає саме на позиції вчених, які приводять до висновку, що предметом зазначеного договору є саме дії сурогатної матері. Проте немає єдності в тому питанні, якими є ці дії за договором: фактичними або фактичними та юридичними, тобто сурогатна мати не тільки виношує та народжує дитину, але і надає згоду на її реєстрацію батьками. Дискусійним є питання доцільності договірного закріплення надання згоди сурогатною матір'ю на реєстрацію дитини генетичними батьками, оскільки порядок реєстрації регулюється законодавством.

Науковий керівник: завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Венедіктова І. В.

Список використаних джерел

1. Агарков М. М. Избранные труды по гражданскому праву : в 2-х т. / М. М. Агарков.—М.:АО«Центр ЮрИнфоР», 2002. — Т. 1. — 490 с.
2. Борисова Т.Е. Суррогатное материнство в Российской Федерации: проблемы теории и практики: монография. М.: Проспект, 2012. - 144 с.
3. Венедіктова І. В. Правове регулювання послуг з сурогатного материнства за чинним законодавством України / І. В. Венедіктова // Medix. Anti-Aging. Антиэйджинг. Антистаріння: журн. укр. лікар. еліти (ТОВ «Медікс»). — К., 2010. — № 3. — С. 62 – 63.
4. Витрянский В. В. Существенные условия договора в отечественной цивилистике и правоприменительной практике / В. В. Витрянский // Вестник Высшего арбитражного суда Российской Федерации. — 2002. — № 6. — С. 78–79.
5. Денисов С. А. Некоторые общие вопросы о порядке заключения договора. Актуальные вопросы гражданского права / С. А. Денисов; отв. ред. М. И. Брагинский. — М. : Статут, 1998. — С. 229–275.

6. Допоміжні репродуктивні технології лікування безпліддя: навчальний посібник / за загальною ред. проф. Ф.В. Дахна, чл.кор. НАМН України проф. В.В. Камінського, проф. О.М. Юзька. - К., 2011. - 338 с.
7. Заварза Т. В. Правова природа і предмет договору про сурогатне материнство / Т. В. Заварза // Медичне право. - 2017. - № 1. - С. 27-36.
8. Інформаційно-статистичний довідник про допоміжні репродуктивні технології в Україні / ред. В. М. Заболотько. ДЗ «Центр медичної статистики МОЗ України». – Київ, 2017.– 28 с.
9. Коренга Ю. В. Договір сурогатного материнства у сімейному праві України : автореф. ... дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Ю. В. Коренга. – К., 2014. – 20 с
10. Луць В. До питання про сутність і зміст цивільно-правового договору / В. Луць // Приватне право. - 2013. - № 1. - С. 118-128
11. Майданик Р. А. Репродуктивні права. Сурогатне материнство / Р. А. Майданик. – К.: Алетра, 2013. – 48 с.
12. Паєнок А. О. Характеристика особливостей предмета договору роздрібної купівлі-продажу як однієї з істотних умов / А. О. Паєнок // Підприємство, господарство і право. – 2017. - №2. – С. 40-45
13. Розгон О. Сурогатне материнство: проблеми правового та договірного регулювання / О. Розгон // Мала енциклопедія нотаріуса. — 2010. — № 3 (51). — С. 120-140.
14. Стрижак І. В. Проблема визначення поняття "предмет договору" / І. В. Стрижак // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право. - 2010. - № 2. - С. 124-129
15. Федорченко Н. В. До питання про предмет договору про надання послуг / Н. В. Федорченко // Держава і право. Юридичні і політичні науки. - 2014. - Вип. 66. - С. 165-173.
16. Шершеневич Г.Ф. Курс русского гражданского права / Г.Ф. Шершеневич. – М.: Статут, 2005. – 461 с.
17. Шимон С. Об'єкт і предмет договору і цивільного правовідношення: нотатки для наукової дискусії / С. Шимон // Юридична Україна. – 2011. – № 4. – С. 58–64.

ОСОБЛИВОСТІ ОБІГУ АКЦІЙ ПУБЛІЧНОГО І ПРИВАТНОГО АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

Курафєєва Тетяна Сергіївна
студент-магістр
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
e-mail: kcv@ukr.net

Ключові слова: акціонерне товариство, обіг акцій, емісія акцій.

Економічне зростання в Україні залежить від прозорості та ефективності правового регулювання діяльності господарської діяльності. Створення акціонерних товариств для здійснення господарської діяльності має багато переваг, що пов'язані з можливістю залучення фінансових ресурсів різних суб'єктів, зміною власника чи власників без впливу на його діяльність тощо. Правова природа акції проявляється у тому, що акція водночас являє собою частку в статутному капіталі товариства та цінний папір, яким володіє особа на праві власності і цим правом підтверджує свою участь у товаристві. Вчинення правочинів, пов'язаних з переходом прав на акції, крім правочинів, пов'язаних з їх емісією, відповідно до ст. 1 Закону України "Про цінні папери та фондовий ринок" охоплюється поняттям "обіг цінних паперів" [1].

В ст. 1 Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачено, що кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. А також те, що ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. У другій частині даної статті передбачено право держави вводити закони, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів [2]. Для того, щоб забезпечити непорушність права власності акціонерів та не допускати зловживань стосовно них законодавство формалізує порядок вчинення правочинів, пов'язаних з переходом прав на акції, тобто детально регламентує їх обіг.

Відповідно до ч. 10 ст. 6 Закону України "Про цінні папери та фондовий ринок" [1] обіг акцій дозволяється після реєстрації Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати розміщення акцій та видачі свідоцтва про реєстрацію випуску акцій. Таким чином, зазначена норма встановлює додаткові гарантії для майбутніх акціонерів,

що особа набуває права на цінний папір, випуск якого відповідає вимогам законодавства, і не є предметом фінансових махінацій.

Слід відмітити, що обіг акцій публічного і приватного акціонерного товариства має суттєві відмінності. Так, наприклад публічне акціонерне товариство здійснює розміщення своїх акцій за допомогою фондової біржі, це не властиво приватному розміщенню акції яке здійснюється без участі біржі, за винятком лише продажу акції на біржових аукціонах.

В.О. Возна досліджуючи етапи обігу акцій публічного акціонерного товариства згрупувала етапи їх розміщення. Для того щоб провести публічне розміщення акцій, необхідно здійснити ряд послідовних дій. Ця процедура може зайняти близько року і потребує значних витрат для її проведення. Але вкладені кошти покривають усі збори та витрати, пов'язані з наданням компанії публічного статусу. Акціонери публічного акціонерного товариства можуть відчужувати належні їм акції без згоди інших акціонерів товариства [3, с. 42].

І. В. Джуга, В. В. Заборовський, мають позицію, що процес публічного розміщення акцій є далеко непростим. Щоб його провести підприємству, яке виявило бажання, необхідно бути готовим до того, що це потребує немало часу, залучення ряду спеціалістів, які зможуть належним чином його організувати. Тому, постаючи перед проблемою вибору способу розміщення акцій компанії, необхідно врахувати переваги та недоліки кожного із них. Для цього варто порівняти публічне і приватне розміщення акцій, щоб мати більш чітке уявлення про розміщення акцій.

Акції публічного акціонерного товариства можуть купуватися та продаватися на фондовій біржі. Товариство зобов'язане пройти процедуру лістингу, а також включення акцій до біржового реєстру та залишатися у ньому хоча б на одній фондовій біржі в Україні. Акції публічного акціонерного товариства не можуть входити до біржового списку більше ніж однієї фондової біржі в Україні.

Вчені виділяють такі проблеми публічного розміщення акцій

- існування значних витрат – передбачає витрати на послуги фінансового консультанта, юристів, аудиторів та ін;
- існування бюрократичних процедур – ідеться про те, що до компанії висувається ряд вимог та правил, лише із дотриманням яких вона зможе здійснити таку процедуру;
- за певних обставин існує загроза втратити контроль над компанією [4, с. 121].

Українські дослідники зазначають, що національним законодавством передбачено і низку обмежень, які перешкоджають розміщенню акцій українських емітентів за межами України. Д. Лисенко, має позицію, що основними є такі обмеження:

- акції українських емітентів можуть бути номіновані тільки в національній валюті, номінальна вартість акції обов'язково повинна бути зазначена в сертифікаті акцій;
- переважне право існуючих акціонерів акціонерного товариства на придбання акцій додаткової емісії;
- обіг цінних паперів українських емітентів за межами України потребує дозволу Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [5].

Підсумовуючи характеристику правового регулювання обігу акцій, слід зазначити, що до особливостей публічного розміщення акцій належить те, що акціонери можуть відчужувати належні їм акції без згоди інших акціонерів та товариства, а також те, що товариство зобов'язане пройти процедуру лістингу та залишатися у біржовому реєстрі принаймні на одній фондовій біржі, при цьому укладання договорів купівлі-продажу акцій товариства, яке пройшло процедуру лістингу на фондовій біржі, здійснюється лише на цій фондовій біржі. Причому, розміщення акцій публічного акціонерного товариства за участі біржі, має складну процедуру, тривалість якої пояснюється необхідністю дотриманням всіх правил біржі, щодо розміщення акцій, зокрема розкрити структуру власності, фінансову звітність товариства. Все це потребує додаткових знань та значних фінансових витрат, проте дає можливість як теперішнім, так і майбутнім акціонерам мати достовірну інформацію про дане акціонерне товариство, забезпечити дотримання їхніх прав та інтересів.

Обіг акцій приватного акціонерного товариства можливий лише із згоди інших засновників товариства. Слід відмітити одну й ту саму особливість, яка має і позитивний, і негативний зміст – необхідність відчужувати акції лише зі згоди акціонерів. Позитивний зміст проявляється у тому, що забезпечується контроль за діяльністю кожного акціонера, а негативним моментом може бути обмеження свободи акціонера в такий спосіб. Слід відмітити, що приватне розміщення акцій відбувається швидше та менш фінансово затратне в порівнянні з публічним розміщенням акцій.

Таким чином, різний порядок обігу акцій у разі приватного і публічного їх розміщення зумовлений різницею правової природи приватного і публічного акціонерного товариства, а вимоги законодавства, які передбачають зазначений порядок обігу акцій є однією з гарантій дотримання права власності акціонерів.

Список використаних джерел:

1. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23 лютого 2006 року № 3480-IV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.

2.Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зі змінами, внесеними Протоколом № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_535/print.

3.Возна В.О. Концепції проведення первинного публічного розміщення акцій на світових фондових біржах / О.В. Возна // Магіструм. – 2014. – № 2. – С. 41–43.

4.Приватне та публічне розміщення акцій: переваги та недоліки / І. В. Джуга, В. В. Заборовський // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. – 2016. – Вип. 37(1). – С. 120–123.

5.Бойко І. Ю. Особливості лістингу цінних паперів в Україні / І. Ю. Бойко // Управління розвитком. – 2013. – № 20. – С. 134–136 [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/5261>.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Плотнікова М.В.

ДОГОВІР СУПЕРФІЦІЮ ЯК ПІДСТАВА ЙОГО ВСТАНОВЛЕННЯ

Кузьміна Євгенія Валеріївна
студентка-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Ключові слова: Цивільне право, договір оренди земельної ділянки, договір суперфіцію.

Підстави виникнення суперфіцію в частині 3 ст. 416 ЦК України для особи, у якої виник суперфіцій шляхом переходу цього права від іншої особи суперфіцій, й частиною 2 ст. 417 ЦК України, де вказується, що на підставі рішення суду договір можливо буде укладений на новий строк.

З огляду на те, що суперфіцій регулює договірні відносини користування чужою земельною ділянкою для забудови, а користування земельною ділянкою на договірних основах є орендою земельної ділянки, то спеціальним нормативним актом для регулювання цих відносин є ЗУ «Про оренду землі».

Передбачається, що правовідносини суперфіція за своєю природою є змішаними, у зв'язку з тим, що мають елементи як речового, так й зобов'язального права. Зобов'язальний елемент полягає в тому, що дані відносини виникають за договором й заповітом, однак для

набуття абсолютного характеру захисту, що притаманний речовим правам, необхідна державна реєстрація .

Існуючий суперфіцій, у свою чергу, можливо буде переданий суперфіціарієм іншій особі за будь-яким цивільно-правовим договором, що відповідатиме природі цих відносин. Такий договір можливо буде як оплатним, так й безоплатним. Укладення такого договору не вимагає погодження (чи узгодження його умов) з власником земельної ділянки й є для нього обов'язковим. Суперфіціарій не зобов'язаний сповіщати власника земельної ділянки про наступне відчуження суперфіцію, у зв'язку з тим, що у ЦК України (на відміну правил про відчуження емфітевзису) за не закріплене переважне право власника перед іншими особами на купівлю права користування нею.

Сервітут зберігає чинність у разі переходу до інших осіб права власності на майно, щодо якого він встановлений. Тобто земельний сервітут встановлюється на користь земельної ділянки, таким чином, при зміні власників (користувачів) панівної чи обслуговуючої земельної ділянки не потребує переукладення. Зазначена риса притаманна усім речовим правам на чуже майно.

Проаналізуємо динаміку відносин користування чужою земельною ділянкою для забудови. Згідно з чинним законодавством України підставою для виникнення права користування чужою земельною ділянкою для забудови є договір й заповіт. Обґрунтовано наявність й інших підстав для виникнення суперфіцію, наприклад судового рішення. Крім того, досліджено можливість передання суперфіцію від однієї особи до іншої, що може відбуватися на підставі цивільно-правового договору. Зміна правовідносин щодо користування чужою земельною ділянкою для забудови відбувається на підставі домовленості сторін чи рішення суду.

Таким чином, у законодавстві України договірний характер відносин суперфіція закріплено ст. 413 ЦК України, відповідно до якої суперфіцій виникає на підставі договору чи заповіту. Додатково також містяться підстави виникнення в частині 3 ст. 416 ЦК України для особи, у якої виник суперфіцій шляхом переходу цього права від іншої особи суперфіцій, й частиною 2 ст. 417 ЦК України, де вказується , що на підставі рішення суду договір можливо буде укладений на новий строк. З огляду на те, що суперфіцій регулює договірні відносини користування чужою земельною ділянкою для забудови, а користування земельною ділянкою на договірних основах є орендою земельної ділянки, то спеціальним нормативним актом для регулювання цих відносин є Закон України «Про оренду землі» .

Підсумовуючи, встановимо, що підставами встановлення суперфіцію є договір між власником ділянки й забудовником про встановлення суперфіцію є: заповіт, рішення суду, спадкування за законом.

Науковий керівник: професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, д.ю.н., професор Стефанчук Руслан Олексійович.

Література:

1. Закон України «Про оренду землі» від 06.10.1998 № 161-XIV
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV
3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III
4. Яценко Д. М. Право користування чужою земельною ділянкою для забудови: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Д. М. Яценко ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. — К., 2010. — 16 с.

СІМЕЙНО-ПРАВОВА ПРИРОДА ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ

Красюк Оксана Євгенівна
студентка юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна
e-mail: oksana.krasiuk@ukr.net

Ключові слова: шлюбний договір, правове регулювання, недійсність шлюбного договору.

На сьогодні, український законодавець дозволяє регулювати шлюбним договором лише майнові відносини між подружжям, прямо зазначаючи в п.3 ст. 93 Сімейного кодексу України (далі – СК України), що «шлюбний договір не може регулювати особисті відносини подружжя, а також особисті відносини між ними та дітьми» [1].

Отже, під шлюбним договором слід розуміти домовленість наречених або подружжя, спрямовану на встановлення, зміну або припинення їх майнових прав та обов'язків під час шлюбу та (або) у випадку його розірвання [2,с.191].

Наразі не існує єдиного підходу щодо визначення правової природи шлюбного договору. Так, одні вчені ведуть мову про цивільно-правову, інші — про сімейно-правову природу шлюбного договору.

О. С. Олійник зазначає, що шлюбний договір має подвійну (цивільно-сімейну) правову природу та містить елементи міжгалузевого договору, оскільки не виходить зі сфери цивільно-правового регулювання. Його належність до сфери сімейного права виявляється в особливостях суб'єктного складу цього договору, а також у визначенні його сторонами своїх прав та обов'язків як подружжя (майбутнього подружжя) [3,с.20].

Вважаємо, що слід приєднатися до цієї точки зору враховуючи наступні аргументи. Шлюбний договір обов'язково має відповідати таким приписам цивільного законодавства, як дієздатність його сторін, вільне волевиявлення, відповідність закону та дотримання встановленої форми. Його відповідність до сфери сімейного права зумовлюється в особливостях суб'єктного складу цього договору, а також у визначенні його сторонами своїх прав та обов'язків як подружжя (майбутнього подружжя).

Стаття 21 Конституції, зокрема, вказує: «Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними». Стаття 51 Конституції захищає права не просто людини, а одруженої людини: «Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї» [4].

Звідси, на думку законодавця, якщо закріпити в СК України норму, яка дозволяла б регулювати особисті відносини подружжя шлюбним договором, то відбудеться пряме порушення Конституції: один із подружжя, зловживаючи довірою, почуттями, або правовою неосвіченістю іншого може внести до договору норми, які посягатимуть на гарантовані Конституцією права іншого подружжя і сім'я може опинитись в становищі, коли «один з подружжя матиме лише права, а інший – лише обов'язки». До того ж, ймовірна безліч життєвих ситуацій, які просто неможливо передбачити заздалегідь. А інший з подружжя, вимагатиме виконання договірних зобов'язань і жоден закон, не зможе захистити постраждалу сторону, оскільки позбавлення прав одного з подружжя іншим відбувалось цілком легально та добровільно: на основі договору. Саме тому, обов'язок вирішення усіх сімейних питань в особистій немайновій сфері законодавець покладає на подружжя особисто, без залучення правових документів та сторонніх осіб, зокрема, юристів [5,с.29-30]. Ми солідарні з точкою зору законодавця, проте вона в деякій мірі може обмежувати в багатьох випадках права подружжя.

Наведемо перелік умов, які можна включити до шлюбного договору, відповідно до СК України: 1) що і кому буде належати на праві власності; 2) режим спільного майна; 3) режим

майна, подарованого на весілля; 4) що і кому дістанеться у випадку розірвання шлюбу; 5) долю подарунків, подарованих один одному під час сімейного життя; 6) порядок несення витрат, внесок кожного в сімейний бюджет; 7) розміри і порядок несення витрат на утримання непрацездатних батьків і догляд за ними; 8) порядок проживання родичів у спільній квартирі (будинку) [6,с.109].

У свою чергу шлюбним договором не може бути передбачено: 1) яке прізвище обере кожен з наречених при реєстрації шлюбу, яке прізвище і ім'я буде надано дітям, які народяться у подружжя; 2) пріоритет чоловіка або жінки у вирішенні питань сім'ї, ці питання повинні вирішуватись спільно чоловіком і жінкою; 3) обмеження у праві кожного подружжя стосовно навчання і закінчення того чи іншого навчального закладу; 4) обов'язок одного з подружжя щодо прийняття тієї чи іншої віри; 5) обов'язок вінчання після реєстрації шлюбу; 6) працю на присадибній або дачній ділянці; 7) обмеження кількості дітей у подружжя тощо [7, с.9].

Потрібно зауважити, що зміст шлюбного договору передбачає досить вузький перелік питань відносно життя подружжя. Якщо порівнювати, наприклад, із США, де наявність шлюбного контракту сприймається як невід'ємна частиною подружніх відносин, в Україні визначене лише те коло питань між подружжям, які зачіпають відносини в галузі фінансів, грошових зобов'язань, майна, користування майном тощо [8,с.109].

На відміну від інших договорів подружжя, шлюбний договір має суттєві особливості. З одного боку він, без сумніву, входить до системи майнових договорів подружжя, з іншого – займає в цій системі особливе місце і не може бути віднесений до однієї з названих груп договорів подружжя.

Це пояснюється такими моментами. По-перше, шлюбний договір має комплексний характер і може одночасно включати умови, які складають зміст окремих видів договорів. По-друге, шлюбний договір – це єдиний вид договорів, предметом якого може бути не наявне, а так зване майбутнє майно, тобто майно, що буде придбане сторонами в майбутньому. По-третє, шлюбний договір має особливий суб'єктний склад. Усі інші договори можуть укладатися лише подружжям. Шлюбний договір, на відміну від більшості інших правочинів майнового характеру, нерозривно пов'язаний з особою його учасника. Отже, він не може бути укладений за участю представника. З цих міркувань відносно шлюбного договору не допускається також заміна сторони в договорі (уступлення вимоги або переведення боргу). Дружина або чоловік не можуть передати свої права й обов'язки за договором третім особам. Тобто, правовий інститут шлюбного договору є комплексним інститутом сімейного права України з проникненням окремих елементів цивільного права. Шлюбний договір є договором,

що регулюється сімейним та цивільним матеріальним правом, є приватно-правовим договором та тісно пов'язаний з сімейно-правовими інститутами шлюбу та сім'ї.

Сімейно-правова природа шлюбного договору зумовлює те, що кожен з притаманних йому цивільно-правових елементів, а саме предмет, зміст, об'єкт шлюбного договору, порядок укладення, міри відповідальності та способи захисту (охорони) сторін набувають в сфері дії шлюбного договору специфічних сімейно-правових рис та особливостей, які полягають у тому, що об'єктом шлюбного договору не може бути майно дитини подружжя; шлюбний договір може укладатися як щодо існуючого майна (майнових прав), так і того (тих), яке буде (будуть) набуто (набуті) подружжям в майбутньому; всі різновиди майна подружжя можуть бути об'єктом шлюбного договору, крім об'єктів нерухомого майна та іншого майна, право на яке підлягає державній реєстрації [2,с.189].

Отже, можна зробити висновок, що цей вид договору є не дуже розповсюдженим, проте в перспективі він буде користуватися ще більшим попитом, і саме через це необхідно вдосконалення регулюючих норм цього правового інституту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 21-22. — Ст. 135.
2. Дутко А. С. Поняття та правова природа шлюбного договору / А. С. Дутко // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки. — 2016. — № 837. — С. 188-191.
3. Шлюбний договір: порівняльно-правовий аналіз законодавства різних правових систем : автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Оксана Степанівна Олійник . — Київ : Б.в., 2009 . — 20 с.
4. Конституція України: за станом на 16 квітня 2008 р. / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — К. : Парлам. вид-во, 2008. — 45с. — (Бібліотека офіційних видань).
5. Липець Л. В. Шлюбний договір в Україні і в світі: порівняльні аспекти шлюбного і трудового договорів, а також шлюбних договорів в Україні і в США / Л. В. Липець // Юридична наука. — 2015. — № 8. — С. 27-41.
6. Римаренко І. В. Шлюбний договір в Україні: за і проти / І. В. Римаренко // Сучасні питання економіки і права. — 2013. — № 1. — С. 102- 105.
7. Мальцев И. Брачный контракт: заключение брачного контракта: экзотика или необходимость / И. Мальцев // Юридическая практика. — 2001. — 11 января. — С. 9.

8. Шлюбний договір в Україні: практичне втілення / В. М. Білоусов, В. А. Дмитришина // Юридичний вісник. — 2016. — № 4. — С. 105-108.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Розгон О.В.

ПРОБЛЕМА ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ДОГОВОРУ ПРО ПАЙОВУ УЧАСТЬ У БУДІВНИЦТВІ В УКРАЇНІ

Кочковий Віталій Володимирович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
E-mail: sir.ko4ckowoi.v@gmail.com

Ключові слова: будівництво, договір про пайову участь, законодавство.

Під впливом подій пов'язаних з антитерористичною операцією на Сході країни, поточна економічна ситуація характеризується певною нестабільною що має наслідком зростання інфляції, зниження купівельної спроможності населення внаслідок зменшення реальних доходів; відтік інвестицій та іншими несприятливі наслідки. Тож люди шукають надійне джерело збереження своїх коштів. Одним із таких джерел є капіталовкладення своїх коштів у будівництво житла. Проте законодавча база у даній сфері є досить недосконалою і має багато прогалин. І однією з таких прогалин є недостатня урегульованість будівництва житла за договором про пайову участь у будівництві.

Договір про пайову участь у будівництві цивільним законодавством України не передбачено. При розробці та укладанні такого договору його сторони керуються ст. 6 ЦК України, згідно з якою сторони мають право укласти договір, який не передбачений актами цивільного законодавства, але відповідає його загальним засадам, та ст. 627 ЦК України, яка вказує, що сторони є вільними в укладанні договору, виборі контрагентів та визначенні умов договору з урахуванням вимог діючого законодавства.

Крім того, відповідно до ч. 1. ст. 204 ЦК України правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний судом недійсним.

Тобто цивільне законодавство дозволяє існування зазначених договорів, оскільки немає прямої заборони на їх укладання.

Наслідком не визначення законодавством такого виду договору є незрозумілою і його правова-природа. Так різні автори по різному підходять до визначення правової-природи даного договору.

Так, одні вчені ототожнюють договори про пайову участь у будівництві з договорами інвестування будівництва (інвестиційні договори на будівництво) [2, с. 20].

Інші вважають що договір про пайову участь у будівництві є тільки різновидом інвестиційного договору.

Н. Дроздова вважає що договори пайової участі в будівництві, укладаються як правочини, згідно з якими одна особа (пайщик) зобов'язується внести певний майновий внесок (у вигляді грошей, іншого майна, виконання підрядних робіт то- що), за що по закінченні спорудження будівлі отримує обумовлену договором кількість житлової чи нежитлової площі. Разом із тим, даний договір об'єднує зобов'язання із зустрічною і загальноцільовою направленістю, які вимагають різного правового регулювання. Таким чином, вчена робить висновок, що цей договір може набувати виду як загальноцільового зобов'язання простого товариства, так і праввідношення із зустрічною направленістю інтересів сторін [3, ст. 153].

Р. Мельник зазначає що договір пайової участі є самостійним але включає в себе ознаки договорів комісії або договору доручення. Так якщо пайовики доручають спорудження об'єкта спільної часткової власності будівельній організації (підряднику), що не є пайовиком, тоді договір буде містити елементи договору доручення або комісії. Варіант із дорученням зручний, коли пайовиків усього два (один пайовик видасть довіреність іншому). Коли пайовиків більше двох, то вигідніше оформити договір про пайову участь у будівництві з елементами комісії [4].

Існує також думка А. Савченко яка вважає що договір про пайову участь у будівництві за своєю правовою природою є нічим іншим, як договором про спільну діяльність у будівництві. Якщо ж метою такого договору є не лише зведення об'єкта будівництва, а й отримання прибутку, то він може бути укладений у формі договору простого товариства, який є найпоширенішим різновидом договору про спільну діяльність, виконання якого регулюється § 2 глави 77 Цивільного кодексу України. Відповідно, питання щодо права власності на об'єкти незавершеного будівництва, які є предметом даних договорів, слід вирішувати з урахуванням положень ЦК України про спільну діяльність [5, ст. 50].

Деякі автори відносять даний договір до різновидів договору будівельного підяджу, або купівлі-продажу речі, яка буде створена у майбутньому.

Так виходячи з вищезазначеного можна зробити висновок що не існує чіткого розуміння правової природи договору про участь у будівництві, як не існує і його закріплення в законодавстві. Така прогалина дозволяє забудовникам зловживати своїми правами і включати умови, які вигідні лише для них. Так зараз в Україні велика кількість випадків коли одна квартира продається одразу кільком особам, і потім довести своє право на дану нерухомість досить складно. Зазначена ситуація порушує права і свободи громадян, тому вважаю освітлення цього питання досить актуальним і такі що потребує вирішення.

Науковий керівник: д.ю.н., професор Стефанчук Р. О.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. 1. Малютина-Алексеева И. Долевое участие в строительстве и инвестиционные договоры / И. Малютина-Алексеева // Российская юстиция. – 2002. – № 9. – С. 22-23.
3. Дроздова Н. В. Договір про надання фінансових послуг у цивільному праві України : дис. ... кандидата юрид. наук / Дроздова Н. В. – К., 2006 – 193 с.)
4. Мельник Р.О Нормативно-правове забезпечення обліку в будівництві [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://bookss.co.ua/book_normativno-pravove-zabezpechennya-obliku-v-budivnictvi_759/5_tema-3.-pravovi-zasadi-dogovoriv-pajovo-uchasti-v-budivnictvi-ta-rozkrittia-oblikovo-informaci
5. Савченко А.С. Правова природа договорів, що є підставою для визнання права власності на зведений будівельний об'єкт / Договірне регулювання суспільних відносин: науково-практична конференція, 30 травня 2014 р.: тези доп. – Запоріжжя, 2014. – С. 48-51. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/12255>

ПРАВА ПОТЕРПІЛОГО НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Карагьозян Роберт Арнольдович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Ключові слова: кримінальне провадження, досудове розслідування, потерпілий, права потерпілого.

Згідно із ст. 55 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди.

Права і обов'язки потерпілого виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого.

Потерпілим є також особа, яка не є заявником, але якій кримінальним правопорушенням завдана шкода і у зв'язку з цим вона після початку кримінального провадження подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого.

Потерпілим не може бути особа, якій моральна шкода завдана як представнику юридичної особи чи певної частини суспільства.

Якщо внаслідок кримінального правопорушення настала смерть особи або особа перебуває у стані, який унеможливорює подання нею відповідної заяви, положення частин першої - третьої ст. 55 КПК України поширюються на близьких родичів чи членів сім'ї такої особи. Потерпілим визнається одна особа з числа близьких родичів чи членів сім'ї, яка подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого, а за відповідним клопотанням - потерпілими може бути визнано кілька осіб.

Після того, як особа, яка перебувала у стані, що унеможливував подання нею відповідної заяви, набуде здатності користуватися процесуальними правами, вона може подати заяву про залучення її до провадження як потерпілого.

Якщо особа не подала заяву про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяву про залучення її до провадження як потерпілого, то слідчий, прокурор, суд має право визнати особу потерпілою лише за її письмовою згодою. За відсутності такої згоди особа в разі необхідності може бути залучена до кримінального провадження як свідок.

Вказані положення не поширюються на провадження, яке може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого (кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення).

Відповідно до ч. 1, 2, 4 ст. 56 КПК України протягом кримінального провадження потерпілий має право:

- 1) бути повідомленим про свої права та обов'язки, передбачені КПК України;

2) знати сутність підозри та обвинувачення, бути повідомленим про обрання, зміну чи скасування щодо підозрюваного, обвинуваченого заходів забезпечення кримінального провадження та закінчення досудового розслідування;

3) подавати докази слідчому, прокурору, слідчому судді, суду;

4) заявляти відводи та клопотання;

5) за наявності відповідних підстав - на забезпечення безпеки щодо себе, близьких родичів чи членів своєї сім'ї, майна та житла;

6) давати пояснення, показання або відмовитися їх давати;

7) оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, суду в порядку, передбаченому КПК України;

8) мати представника та в будь-який момент кримінального провадження відмовитися від його послуг;

9) давати пояснення, показання рідною або іншою мовою, якою він вільно володіє, безоплатно за рахунок держави користуватися послугами перекладача в разі, якщо він не володіє державною мовою чи мовою, якою ведеться кримінальне провадження;

10) на відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди в порядку, передбаченому законом;

11) знайомитися з матеріалами, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, в порядку, передбаченому КПК України, у тому числі після відкриття матеріалів згідно зі ст. 290 КПК України, а також знайомитися з матеріалами кримінального провадження, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, у випадку закриття цього провадження;

12) застосовувати з додержанням вимог КПК України технічні засоби при проведенні процесуальних дій, в яких він бере участь. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд вправі заборонити потерпілому застосовувати технічні засоби при проведенні окремої процесуальної дії чи на певній стадії кримінального провадження з метою нерозголошення даних, які містять таємницю, що охороняється законом чи стосується інтимних сторін життя людини, про що виноситься (постановляється) вмотивована постанова (ухвала);

13) одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення у випадках, передбачених КПК України;

14) користуватися іншими правами, передбаченими КПК України.

Під час досудового розслідування потерпілий має право:

1) на негайне прийняття і реєстрацію заяви про кримінальне правопорушення, визнання його потерпілим;

2) отримувати від уповноваженого органу, до якого він подав заяву, документ, що підтверджує її прийняття і реєстрацію;

3) подавати докази на підтвердження своєї заяви;

4) брати участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, під час проведення яких ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дії, що заносяться до протоколу, а також знайомитися з протоколами слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, виконаних за його участі;

5) отримувати копії матеріалів, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, після закінчення досудового розслідування.

Потерпілий має право примиритися з підозрюваним і укласти угоду про примирення.

Слід констатувати, що гарантією реалізації прав потерпілого на стадії досудового розслідування є закріплення обов'язку особи, яка прийняла заяву про вчинення кримінального правопорушення, щодо вручення потерпілому пам'ятки про його процесуальні права та обов'язки. Під час подальшого кримінального провадження слідчий та прокурор зобов'язані забезпечити можливість реалізації потерпілим своїх прав, що, у свою чергу, є гарантією захисту прав та законних інтересів особи і сприяє досягненню завдань кримінального провадження.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент Бондаренко О.О.

ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ – ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ ОСОБАМИ

Корчагіна Валентина Павлівна
студентка юридичного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
E-mail: korchagina.v.p@gmail.com

Ключові слова: криміналістика, характеристика, злочин, неповнолітній злочинець, детермінанти.

З кожним роком, кількість злочинів вчинених неповнолітніми особами зростає. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень 2017 року вказує, що загальна кількість осіб, яким було повідомлено про підозру становить 238, а виявлених, які вчинили кримінальні правопорушення – 79. При цьому осіб, котрі раніше вчиняли злочини – 10 осіб, у тому числі з яких судимість не знята і не погашена – 5 неповнолітніх.

Такі високі показники вказують на низький рівень життя населення, неблагополуччя сімей, які з втратою прибутку втрачають і моральні цінності, відсутність нормальних побутових умов, зокрема, згубний вплив справляє телебачення, що пропагує насильство і життя заради власного задоволення. Тобто, головною причиною злочинності неповнолітніх науковці вважають «соціальне аутсайдерство», коли діти опиняються поза існуючим суспільством внаслідок неповноцінної соціалізації [2, с.76].

Існують особливості вчинення злочинів неповнолітніми, а саме:

1. Вікова ознака. Неповнолітні особи вчиняють найбільше злочинних посягань у віці від 16 – 17 років, приблизно на 45% менше – у 14 – 15 років.
2. Стать. Злочини вчиняють здебільшого хлопчики. Статистичні дані вказують, що лише приблизно 12% від загальної кількості осіб були молоді дівчата. Дане явище спричинено природніми рисами чоловічої половини, оскільки хлопців раніше починають цікавитися згубними звичками. Важливим фактором виступає войовничий характер та жага помірятися силою, адже у дівчат дещо інші інтереси.
3. Освіта. Неповнолітні, які вчиняють кримінальне правопорушення на момент вчинення злочину здебільшого мають повну загальну середню та базову загальну середню освіти, менше – початкова загальна та без освіти, ще менша кількість – повну вищу, базову вищу та професійно-технічну.
4. Громадянство. На час вчинення злочину неповнолітніми, майже у 99%, мали громадянство України, 1% припадає на іноземних громадян, у т.ч. громадяни СНД.
5. Зайнятість. Учні та студенти навчальних закладів: середніх навчальних та професійно-технічних закладів складають основну кількість, значно менше – вищих навчальних закладів.
6. Соціально-демографічний тип сім'ї. Неповнолітні особи, які вчиняють злочини, як правило виховуються у неповних або неблагополучних сім'ях.
7. Негативні звички. На сьогодні алкоголізм неповнолітніх є масовим явищем. Вживання слабоалкогольних напоїв, у складі яких є горілка, щодня або раз на тиждень, разом становить 27 % серед учнів 6–8 класів, 46 % – серед учнів 10 класів та першокурсників коледжів, 21 % – серед першокурсників вищих навчальних закладів. Дев'ять з десяти

українських підлітків вживали алкоголь, а кожен п'ятий зізнався соціологам, що його друзі зловживають спиртним (напиваються) мінімум раз на тиждень [3, с. 196]. Кількість молоді, що вживає наркотики щороку зростає на 5-6 %, серед учнів коледжів і студентів ВНЗ цей відсоток сягає 8,9 % та 11,5 % відповідно [1, с.60].

8. Морально-психологічні особливості. Неповнолітні злочинці характеризуються підвищеною сугестивністю, схильністю до соціально-психологічного зараження, наслідування, юнацький негативізм, відома не сформованість життєвих орієнтацій і установок, інфантильність емоційно-вольової сфери. Для більшості характерно відсутність інтересу до навчання і праці і відповідно значне ослаблення або повна втрата зв'язків з навчальними і трудовими колективами. Виділяються низьким культурним рівнем, зневагою до створення матеріальних і моральних цінностей, викривленим розумінням понять «товариство», «мужність», яскраво вираженими антигромадськими поглядами.

9. Мотиви злочинів – переважно корисливо-насильницькі.

10. Тяжкість злочинів. Переважну більшість складають тяжкі злочини, потім злочини середньої тяжкості.

11. Види злочинів. Здебільшого неповнолітні вчиняють крадіжки та розбійні напади, менше грабежів, вбивств, зґвалтувань, вимагань, хуліганства.

12. Кількість учасників. Як правило більшість злочинів вчиняються групою.

13. Об'єкт злочину. Об'єктом злочину виступають ті речі, що викликають певний інтерес у дітей (аудіо- та відеоапаратура, мобільні телефони, мотоцикли, спиртні напої, цигарки тощо), а також об'єкти, що не охороняються, обладнані слабкими замикальними пристроями, не мають охоронної сигналізації.

Тобто, на даний час в Україні не існує ефективного механізму протистояння та запобіганню неповнолітньої злочинності. Дане явище пов'язане з тим, що відповідні органи, на які покладено профілактичні функції не виконують їх належним чином, або ж взагалі ігнорують, що призводить до негативних наслідків як для осіб, які вчиняють злочини, так і для держави та суспільства в цілому. Також це пов'язано із недостатньою нормативною базою, яка повинна належно та повною мірою регулювати перш за все здійснення профілактичних заходів та заходів протидії зі злочинністю неповнолітніх.

Задля зменшення кількості злочинів, вчинених неповнолітніми особами слід виконати наступне: 1. Належним чином врегулювати процес проведення профілактичних заходів із неповнолітніми на законодавчому рівні, їх регулярність, звітність відповідних органів про виконану роботу, активізація правоохоронних органів до належного виконання обов'язків у сфері профілактичної діяльності, а головне в даному аспекті – встановити відповідальність

осіб, на яких покладено обов'язок виконання та проведення таких заходів. 2. Доцільним буде створення окремого спеціального державного органу, головна мета якого – попередження та зменшення кількості злочинів вчинених неповнолітніми. Тобто даний орган виконуватиме такі функції – робота із вже засудженими неповнолітніми, задля повного та більш ефективного здійснення виправлення таких осіб; із особами, яких притягнуто до адміністративної відповідальності; із особами, які знаходяться в так званій групі ризику, а саме неповнолітніх із неповних або неблагополучних сімей, зокрема таких, що притягалися до відповідальності за проступки та осіб, які знаходилися у дитячих виправних установах. 3. Залучення громадськості. 4. Вирішення актуальних проблем сьогодення щодо розбудови правової держави в Україні, а саме економічних, соціальних, культурних факторів, які потребують державного втручання та їх покращення. 5. Залучення молоді до вирішення вищезазначених завдань в суспільстві, а також політики та спорту.

Тільки з багатовекторним дослідженням цієї проблематики можливо знизити рівень злочинності серед неповнолітніх.

Література:

1. Горденко С. Соціально-психологічні аспекти алкоголізму та наркоманії / С.Горденко // Педагогіка. Гуманітарний вісник - № 23. – С.59 – 63.
2. Даньшин И. Н. Детерминация преступности несовершеннолетних / И.Н.Даньшин // Питання боротьби зі злочинністю: Зб. наук. пр.— Харків: Право, 2004.— Вип. 8.— С. 75–78.
3. Медведєв В.С., Шевченко О.М. Юридично-психологічна характеристика сучасних проблем української молоді: проблема пияцтва та алкоголізму/ В.С. Медведєв, О.М. Шевченко// Науковий журнал «Юридична психологія та педагогіка» - №1(11). - 2012.- С.195-204.

Науковий керівник: професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна, доктор юридичних наук Даньшин Максим Валерійович.

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СПРИЯННЯ ВЧИНЕННЮ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ (ст. 258-4 КК України)

Кенжаєв Баходир Сабірович,
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: baxa.atlet@mail.ru

Ключові слова: терористичний акт, сприяння, вербування, озброєння, навчання.

Характеристику змісту суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 258-4 «Сприяння вчиненню терористичного акту» КК України [5] необхідно розпочати із визначення основної ознаки цього елементу складу злочину – вини – та зазначити, що у диспозиції наведеної норми безпосередньо не зазначається на її конкретну форму. Водночас, аналіз етимологічного значення терміну «сприяння» та зміст відповідних міжнародно-правових актів вказує на можливість вчинення цього злочину виключно умисно. На таку характеристику вини та її форми вказує й наявність у диспозиції ч. 1 ст. 258-4 КК України зазначення на спеціальну мету цього злочину: «з метою вчинення терористичного акту».

В доктрині кримінального права усталеною є позиція, що наявність спеціальної мети у складі злочину свідчить про можливість його вчинення виключно з прямим умислом [9, с. 155]. Через те що така діяльність є цілеспрямованою та спрямована на досягнення конкретної мети, вид умислу можна визначати тільки як прямий.

Інтелектуальна ознака умислу в злочинах з формальним складом (до яких відноситься і сприяння вчиненню терористичного акту) включає лише усвідомлення суспільно небезпечного характеру такого діяння. Будь-якого ставлення винного до наслідків тут не виникає виникнути не може через їх відсутність у складі злочину. Вольова ознака умислу у складі цього злочину обмежується бажанням винного вчинити певну дію або бездіяльність [3, с. 6]. Таку позицію підтримує й О. І. Рарог, зазначаючи, що у злочинах з формальним складом ознакою об'єктивної сторони, що втілює суспільну небезпечність діяння, є сама заборонена законом дія чи бездіяльність. Тому у формальних складах вольовий зміст умислу вичерпується вольовим відношенням до самих суспільно небезпечних дій (бездіяльності), а вольовий момент при вчиненні таких злочинів завжди полягає у бажанні вчинити суспільно небезпечне діяння, заборонене законом [8, с. 32–33].

На переконання В. П. Ємельянова, така позиція є недостатньо точною, оскільки законодавець дає визначення умислу та необережності не стосовно певних складів злочинів, а стосовно злочину як явища реальної дійсності. Злочин, у свою чергу, як будь-яке посягання на конкретний об'єкт, невідворотно призводить до виникнення тих чи інших наслідків, і у винної особи завжди має місце певне психічне ставлення не тільки до свого діяння, але і до його наслідків, незалежно від того, чи передбачені ознаки таких наслідків у відповідних складах злочинів, або ні [4, с. 209].

З наведеним твердженнями важко погодитись, адже таке передбачення та бажання настання суспільно небезпечних наслідків знаходяться поза межами складу злочину а обсяг

вини вичерпується встановленням психічного ставлення винного до самого суспільно небезпечного діяння. Зазначене й обумовлено юридичною конструкцією формального складу злочину. Отже, обсяг вини складу злочину, що розглядається, вичерпується визначенням інтелектуального та вольового моменту щодо самого факту сприяння вчиненню терористичного акту. Інтелектуальний момент полягає в усвідомленні особою суспільної небезпечності свого діяння, а вольовий – у бажанні діяти таким чином. Разом з тим у спеціальній літературі зазначається, що діяння саме по собі не є предметом бажання, таким є результат діяння [2, с. 81].

Необхідно погодитись з Б. С. Никифоровим, який зазначає, якщо особа вчиняє діяння, усвідомлюючи його характер, це означає, що вона бажає вчинити це діяння. Якщо хтось бажає, щоб його діяння не мало певного характеру, він не вчиняє цього діяння. Можливість вчинення людиною діяння, характер якого вона усвідомлює, але не бажає, виключається як за правилами логіки, так і психологічно. Тому тавтологічними є висловлювання на кшталт: «усвідомлює, що пускає в обіг підроблені грошові знаки, проводить незаконний обшук, незаконно позбавляє волі іншу особу тощо, і бажає цього» [6, с. 117].

Умисел представляє собою відображення у психіці людини важливих ознак вчинюваного діяння. Водночас, головною соціальною ознакою злочину є його суспільна небезпечність. Виходячи із цього, можна зробити висновок, що зміст умислу в складі злочину, передбаченому ст. 258-4 КК, складає усвідомлення винною особою того факту, що своєю поведінкою він сприяє іншій особі у вчиненні терористичного акту. Ступінь конкретизації такого усвідомлення полягає в усвідомленні лише того факту, що інша особа планує вчинити терористичний акт. Стосовно точних обставин вчинення такого діяння (спосіб, місце, час вчинення злочину, наявність потерпілих тощо), то їх усвідомлення може бути і не конкретизованим. Наприклад, винний який навчає іншого виготовленню вибухівки, може усвідомлювати тільки те, що терористичний акт може бути вчинений із її застосуванням, а суб'єкт, який вербує іншу особу для вчинення терористичного акту може взагалі не знати будь-яких конкретних обставин щодо злочину, який планується.

Виходячи з наведеного, усвідомлення суспільної небезпеки діяння має місце у випадках: 1) якщо особа не усвідомлює або неправильно усвідомлює суттєву ознаку діяння; 2) якщо вона помилково вважає, що мають місце обставини, які змінюють соціальну сутність діяння; 3) якщо суб'єкт внаслідок особистих якостей чи особливого психічного стану (в рамках осудності) не усвідомлює значення своїх дій [2, с. 85].

Водночас, усвідомлення суспільної небезпеки діяння не слід ототожнювати з усвідомленням його протиправності. Усвідомлення протиправності не включене у зміст

умисної форми вини, тому злочин може бути визнано вчиненим умисно навіть тоді, коли протиправність вчиненого діяння не усвідомлювалась винним, оскільки кримінальне право додержується принципу *ignorantia legis neminem excusat* (незнання закону не звільняє від відповідальності) [7, с. 29].

Наведений підхід є, по-перше, прагматичним (правоохоронці уникають проблематичного з точки зору виконання обов'язку з'ясовувати у кожному конкретному випадку, чи розуміла особа протиправність вчиненого нею злочинного діяння) і, по-друге, традиційним (так вирішувалось питання багатьма представниками дореволюційної і радянської кримінально-правової науки) [1, с. 135]. Саме тому, ми поділяємо підходи, що усвідомлення протиправності діяння не входить, і не повинно входити до змісту інтелектуальної ознаки умислу.

Науковий керівник: доктор юрид. наук, професор Харченко В. Б.

Список використаних джерел:

1. Васілін М. М. Кримінальна відповідальність за використання особи з метою вчинення терористичного акту // Митна справа. 2013. № 2. Ч. 2. Книга 2. С. 133–137.
2. Дагель П. С., Котов Д. П. Субъективная сторона и ее установление. Воронеж : Воронеж. ун-т, 1974. 243 с.
3. Данилюк Т. М. Значення змісту умислу та ступеня його конкретизації для визначення моменту закінчення злочинів з формальним складом // Науковий вісник Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Серія юридична. 2009. № 1. С. 1–10.
4. Емельянов В. П. Терроризм и преступления с признаками терроризирования. Санкт-Петербург: ЮЦП, 2002. 291 с.
5. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 01.12.2017).
6. Никифоров Б. С. Субъективная сторона в «формальных преступлениях» // Советское государство и право. 1971. № 3. С. 115–120.
7. Проблеми систематизації та комплексного розвитку антитерористичного законодавства України: монографія/В. С. Зеленецький, В. П. Ємельянов, В. Я. Настюк та ін.; за заг. ред. В. С. Зеленецького та В. П. Ємельянова. Харків: Право, 2008. 96 с.
8. Рарог А. И. Субъективная сторона преступлений. Москва: ООО «Профобразование», 2001. 135 с.

9. Советское уголовное право. Часть общая/М. А. Гельфер, П. И. Гришаев, Б. В. Здравомыслов и др.; под ред. М. А. Гельфера, П. И. Гришаева, Б. В. Здравомыслова. Москва: Юрид. лит., 1972. 582 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ В РАМКАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Камінська Олександра Леонідівна
курсант 4 курсу факультету № 4
Харківського національного
університету внутрішніх справ
E-mail: aleksandrakaminskaya@gmail.com

Ключові слова: право на захист, захисник, досудове розслідування, кримінальне провадження, права людини.

В умовах сьогодення, коли Україна стоїть на шляху до побудови правової, соціальної та демократичної держави, особливої актуальності набуває проблема забезпечення прав та свобод людини і громадянина. Адже, саме рівень розвитку держави визначається мірою забезпечення захисту прав та свобод людини і громадянина. Згідно з Конституцією України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [2].

Кожна держава прагне якнайкраще забезпечити людину охороною від протиправних посягань, надати якомога більше гарантій щодо захисту прав та свобод людини і громадянина. Задля цього держава приймає нові нормативно-правові акти, які є свідченням ведення прогресивної політики держави спрямованої на забезпечення благ людини.

Право на захист від підозри та обвинувачення у вчиненні злочину є невід'ємним, природним правом людини, загальновизнаним принципом міжнародного права (пп. «с» п. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав і основних свобод людини) [1], одним із основних конституційних прав людини та громадянина (ст. 59, ст. 63 Конституції України) [2], забезпечення якого є загальною засадою кримінального судочинства (п. 6 ч. 3 ст. 129 Конституції України, ст. 20 КПК України), важливою гарантією досягнення завдань кримінального провадження, закріплених законодавцем у ст. 2 КПК України [3]. В умовах

реформування кримінального процесуального провадження загалом та адвокатури зокрема, важливість та інтерес до захисту як правового інституту важко перебільшити, адже саме завдяки його ефективній реалізації забезпечується рівність учасників кримінального провадження, право підозрюваного (обвинуваченого) на захист, змагальність сторін, справедливе правосуддя та досягнення істини у провадженні.

Окремі аспекти, що стосуються реалізації права на захист, були предметом дослідження значної кількості вчених-процесуалістів, таких як Ю.П. Аленін, Г.І. Алейніков, А.Н. Бірюкова, І.В. Гловюк, Ю.М. Грошевий, Я.П. Зейкан, О.В. Капліна, В.Г. Лукашевич, М.М. Міхеєнко, В.Т. Нор, Т.В. Омельченко, С.Н. Стахівський, В.М. Стратонов, Л.Д. Удалова, В.Ю. Шепітько, О.Г. Яновська, Ю.П. Янович та інші.

В наш час в Україні функція захисту проголошується на самому вищому рівні – в Конституції України, це підтверджує велике значення функції захисту. Так в ст. 63 закріплюється, що підозрюваний чи обвинувачений має право на захист [2]. В п.6 ч.3 ст. 129 говориться, що забезпечення обвинуваченому цього права є однією з основних засад судочинства. Ч. 2 ст. 59 визначає що для забезпечення права на захист від обвинувачення в Україні діє адвокатура. В Конституції України також закріплено принцип презумпції невинуватості, згідно з яким особа вважається невинною у вчиненні злочину і її не може бути піддано кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь. Конституційні принципи забезпечення підозрюваному, обвинуваченому підсудному права на захист і презумпції невинуватості є важливою гарантією об'єктивного розслідування і судового розгляду справи та запобігання притягнення до кримінальної відповідальності невинних осіб.

Право на захист належить до загально визнаних принципів міжнародного права, яке імплементоване у національне законодавство як орієнтир, що визначає умови справедливого судового розгляду, а відповідно до ст. 7 Кримінального процесуального кодексу України віднесено до загальних засад кримінального провадження.

У частині другій статті 63 Конституції України задекларовано, що підозрюваний чи обвинувачений має право на захист. Свій розвиток наведена конституційна норма знаходить у кримінальному процесуальному законодавстві України, зокрема у статті 20 КПК України, якою встановлено забезпечення права на захист.

Крім іншого в кримінальному процесуальному законодавстві зазначається, що підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватись правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені КПК.

Підводячи підсумки слід сказати, що на стадії досудового розслідування найефективнішим засобом забезпечення підозрюваному права на захист є участь захисника у кримінальному процесі, що дає змогу ефективніше відстоювати права, свободи та законні інтереси учасників кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав та основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
2. Конституція України: закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI //БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства, кандидат юридичних наук, доцент Захарченко Оксана Валентинівна

ПРО ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Козинець Катерина Сергійовна
курсант навчальної групи Ф–1–410
Харківського національного
університету внутрішніх справ
e-mail: kkozinec6@gmail.com

Ключові слова: кримінальне провадження, учасник кримінального провадження, забезпечення безпеки, органи Національної поліції України.

За дослідженням, у сучасному суспільстві особи, які беруть участь у кримінальному провадженні, в більшості випадків, відмовляються надавати органам Національної поліції відому їм інформацію щодо вчиненого або такого, що готується кримінального правопорушення. Перш за все, таке явище пов'язане із тим, що найчастіше від тиску з боку сторонніх осіб та працівників правоохоронних органів потерпають свідки та потерпілі, оскільки від їх показань залежить подальший розвиток подій у кримінальному провадженні та покарання винної особи. По-друге, на нашу думку, про безпечну життєдіяльність людини йдеться за умови наявності таких головних передумов, зокрема, людина має почувати себе безпечно в конкретний момент і в конкретному місці; людина має бути впевненою у власній безпеці в майбутньому. Тому, ми вважаємо, що на теперішній час важливо визначити заходи забезпечення безпеки особам, які беруть участь у кримінальному провадженні, та процесуальну процедуру їх застосування, що значно понизить рівень латентних кримінальних правопорушень.

Виходячи з того, що термін «забезпечення» є похідним від слова забезпечувати, яке трактується словниками як задовольняти, гарантувати, захищати, охороняти. У той же час, у новому тлумачному словнику української мови термін «Забезпечення безпеки» визначається як «Охороняти – оберігати від небезпеки кого-, що-небудь, забезпечувати від загрози нападу, замаху тощо. Стояти за недоторканність кого-, чого- небудь. Оберігати від руйнування, знищення, завдання шкоди тощо. Захищати від чого-небудь» [1, с. 506].

Слід зазначити, що заходи забезпечення безпеки учасників кримінального провадження регламентуються чинним законодавством України, зокрема, Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23.12.1993 р. [2]. Виходячи із положень зазначеного Закону, заходи забезпечення безпеки учасників кримінального провадження це діяльність певних державних органів та установ, щодо забезпечення безпеки учасників кримінального процесу, якщо існує загроза спричинення шкоди їхньому життю, здоров'ю, майну чи житлу, яку особа сприймає як реальну. При цьому, відповідно до положень ст. 7 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» до заходів забезпечення безпеки відносяться: а) особиста охорона, охорона житла і майна; б) видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; в) використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження; г) заміна

документів та зміна зовнішності; д) зміна місця роботи або навчання; е) переселення в інше місце проживання; є) поміщення до дошкільної виховної установи або установи органів соціального захисту населення; ж) забезпечення конфіденційності відомостей про особу; закритий судовий розгляд. У той же час із урахуванням характеру і ступеня небезпеки для життя, здоров'я, житла та майна осіб, взятих під захист, можуть здійснюватися й інші заходи забезпечення безпеки.

Виходячи із вказаного вище, ми вважаємо, що одним із основних завдань правоохоронної діяльності органів Національної поліції України у забезпеченні безпеки учасникам кримінального провадження є забезпечення правового статусу особи, тобто основних прав, свобод і законних інтересів та особистої безпеки кожної людини. Тобто, до основних напрямів діяльності щодо забезпечення безпеки особи належать: а) запобігання, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на особу; забезпечення безпеки потерпілому від злочину, свідкам та іншим учасникам кримінального провадження, забезпечення громадського порядку та громадської безпеки; б) забезпечення безпеки правозастосовної діяльності, не пов'язаної з правопорушеннями (наприклад, видача дозволу на носіння вогнепальної зброї, керування автотранспортом тощо); в) забезпечення безпеки людини під час застосування заходів примусу, зброї, спецзасобів тощо; г) гарантування безпеки особам, які знаходяться під вартою і в місцях позбавлення волі; г) забезпечення безпеки працівникам органів Національної поліції України під час виконання ними професійних обов'язків [3, с. 51]. У той же час, відповідно до чинного законодавства України працівники органів Національної поліції України зобов'язані забезпечувати охорону учасникам кримінального процесу та надавати їм належні умови, що стосуються почуття їх захищеності.

Необхідно звернути увагу на те, що слідчий в свою чергу повинен гарантувати учасникам досудового розслідування забезпечення безпеки в проведенні слідчих (розшукових) дій. Так, наприклад, якщо особа за тих чи інших причин не бажає бути відомою впізнаючій особі або є достатні підстави припускати, що особа, яка впізнана спробує зірвати проведення пред'явлення для впізнання чи іншим способом негативно може вплинути на особу, яка впізнає слідчий вирішує питання про проведення позавізуального пред'явлення для впізнання. Від осіб, які пред'являються не приховується те, що проводиться слідча (розшукова) дія, їм роз'яснюється її суть, однак суб'єкта впізнання вони не бачать. Позавізуальним спостереженням впізнання проводиться в спеціально обладнаних приміщеннях, поділених надвоє перегородкою зі спеціального дзеркального скла (прозорого з однієї сторони), які мають окремі входи та обладнані переговорним пристроєм. Особливу

увагу потрібно звернути на вжиття заходів щоб сторонні не побачили особу, яка впізнає. Таким чином слідчий забезпечує безпеку особи, яка бере участь у слідчій дії.

Слід зазначити, що на відміну від КПК України 2012 р., процесуальна процедура застосування заходів забезпечення безпеки до осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні в КПК України 1960 р. була зазначена більш розширено, так цьому питанню було присвячено 6 статей, зокрема: щодо переліку осіб, стосовно яких застосовуються заходи безпеки (ст. 52-1); про права й обов'язки осіб, взятих під захист (ст. 52-2); про нерозголошення інформації про таких осіб (ст. 52-3), про порядок скасування застосування заходів безпеки (ст. 52-4) та про оскарження рішень про відмову в застосуванні заходів безпеки або про їх скасування (ст. 52-□). Але, в положеннях зазначених статей велася мова про порядок застосування тільки деяких заходів забезпечення безпеки, зокрема: про конфіденційність даних щодо свідка («анонімність»); пред'явлення для впізнання за відсутності візуального контакту особи, що впізнають з особою, що впізнає; проведення закритого судового засідання та деякі ін. Основна ж інформація про заходи забезпечення безпеки, в тому числі їх перелік, порядок обрання та ін. було викладено лише у положеннях Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23.12.1993 р. Нажаль, у Кримінальному процесуальному кодексі України 2012 р. законодавець лише згадує про забезпечення безпеки осіб, але окремих статей він не містить. Тому, ми вважаємо, що саме це є прогалиною чинного КПК України, оскільки заходи забезпечення безпеки осіб повинні бути зазначені і прямо вказані в чинному Кримінальному процесуальному кодексі України. Це було б гарантом проведення окремих слідчих (розшукових) дій та не суперечило б положенням чинного КПК України. Тому, за для усунення цих прогалин, необхідно прописати норми та процесуальну процедуру проведення заходів забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел:

1. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / укл. : В. Яременко, О. Сліпущко. – К. : Вид-во «Аконіт», 2007. – Т. 2 : К–П. – 926 с.
2. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23.12.1993 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>.
3. Міжнародна поліцейська енциклопедія : в 10 т., Т. 1 : Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології / під ред. Ю.І.

Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2003. – 1232 с.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ кандидат юридичних наук Кочура О.О.

ФУНКЦІЇ ПРОКУРАТУРИ

Куйбида Аліна Сергіївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: alinyaka18@ukr.net

Ключові слова: прокуратура, функції прокуратури, прокурор, досудове розслідування, публічне обвинувачення.

В Україні здійснюються великомасштабні перетворення, спрямовані на зміцнення демократії й створення правової держави. Однією з головних проблем громадянського розвитку є зміцнення законності та правопорядку. Органом, на який покладено таке завдання - є прокуратура (від лат. “procurator” – піклуюся, забезпечую, попереджую), яка є державним правоохоронним органом, що забезпечує захист від неправомірних посягань на суспільний і державний лад, права й свободи людини, а також основи демократичного устрою засобами та методами, які передбачено законом.

Це висуває на перший план завдання забезпечення законності, захист прав і законних інтересів громадян, верховенство закону. Прокуратура - єдина централізована система державних органів, діяльність якої виходить з ідеї, що людина, її честь та гідність, життя і здоров'я є найвищими соціальними цінностями. Саме через призму цих фундаментальних цінностей потрібно розглядати трансформацію функцій прокуратури України що триває на часі.

Адже реформування прокуратури, що триває в Україні, потребує наукових досліджень не лише актуальних питань її діяльності щодо реалізації конституційно визначених функцій, а також питань організації такої діяльності, визначення та характеристики її складових

елементів. Дослідження цих питань в умовах законодавчих змін набуває особливої значущості, адже від ефективності організації залежить в цілому ефективність діяльності усієї системи органів прокуратури.

До того ж, актуальність теми дослідження посилюється тим, що прокуратура України повинна не тільки сама реформуватися відповідно до принципів Конституції і нових реалій в соціальній, зокрема, правовій сфері життєдіяльності, а й активно сприяти позитивним перетворенням нашого суспільства, зміцненню законності і правопорядку. Усе це вимагає, щоб

робота по вдосконаленню законодавства про прокуратуру, її практичної діяльності здійснювалася на підставі теоретичних досліджень у цій галузі.

Крім того, функціональна складова у діяльності прокуратури актуалізується внаслідок необхідності спрямування її діяльності на вирішення стратегічних завдань захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави, запобігання злочинам, що набуває особливої ваги в сучасних умовах зростання злочинності, постійного виникнення кризових явищ в соціально-економічній сфері, анексії Криму та проведення АТО на сході України, трансформації правоохоронної та судової систем.

Прокуратура не належить до жодної з гілок влади, не підпорядковується виконавчій або судовій владі, оскільки її діяльність є елементом системи стримувань і противаг між гілками влади, які формуються та утверджуються в державі після прийняття нової Конституції.

На сьогоднішній день прокуратура України в системі поділу державної влади є своєрідним гарантом життєдіяльності механізму стримувань і противаг, виступаючи одним з органів, що здійснює правоохоронну діяльність в державі. Проте, враховуючи, зміни у законодавство України, в першу чергу до Основного Закону від 30.09.2016 року, прокуратура України буде відноситися до органів правосуддя. Вважаємо, підтримати позицію науковців щодо недостатньої обґрунтованості такого підходу. У цьому контексті варто назвати підстави, за яких прокуратура не може входити до судової системи: 1) прокуратура не здійснює правосуддя; 2) прокурор виступає як самостійна сторона в процесі й не виносить судових рішень; 3) в організаційному плані прокуратура не може входити до системи судів або органів юстиції; 4) прокурори не можуть бути підлеглими або підзвітними органам юстиції; 5) прокурор є стороною в судовому процесі і згідно із законом має право на апеляційну і касаційну скаргу.

Щодо завдань прокуратури, то слід зауважити, що завдання будь-якого суб'єкта відповідних правовідносин, у тому числі органів прокуратури України, обумовлені метою

його діяльності. В свою чергу, загальною метою діяльності органів прокуратури є захист прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

У ст. 131-1 Основного Закону встановлено, що в Україні діє прокуратура, яка здійснює: 1) підтримання публічного обвинувачення в суді; 2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом. Ці напрями діяльності прокуратури визначаються як її функції, в яких виражається соціальне призначення та роль органів прокуратури.

Слід зауважити, що зміни до Конституції України та чинного законодавства, що стосуються діяльності прокурора, безумовно є прогресивним кроком вперед у розвитку органів прокуратури та реформування правоохоронної системи держави. Крім того зазначені зміни забезпечують узгодження норм національного законодавства із міжнародними актами. Проте зміни законодавства повинні здійснюватися

системно і стосуватися не лише Основного Закону нашої держави, але й інших законодавчих актів, зокрема Закону України «Про прокуратуру», Кримінального процесуального кодексу України та галузевих наказів Генерального прокурора України, зокрема, в частині реалізації функцій прокуратури.

Слід констатувати, що організація і діяльність прокуратури мають бути якісно врегульовані на законодавчому рівні. Законодавство про діяльність прокуратури повинно детально регламентувати правовий статус нової спеціалізованої прокуратури (мова йде про антикорупційну прокуратуру), усунути наявні в чинному законодавстві про прокуратуру прогалини та протиріччя, які виникли під час реалізації вже нового законодавства, а також детально визначити правовий статус та призначення прокуратури з метою усунення конфліктів з іншими правоохоронними органами, які виконують суміжні функції. Крім того, задля формування нового якісного персонального складу прокуратури необхідно уточнити правовий статус прокурорів та інших осіб, які сходять до системи органів прокуратури (державних службовців тощо), визначити перелік морально-етичних та професійних якостей, яким повинен відповідати прокурор та прокурорський працівник, посилити гарантії матеріально-соціального забезпечення працівників системи органів прокуратури, заходи їхнього правового захисту і соціальної підтримки.

Список використаних джерел:

1. Лапкін А. В. Основи прокурорської діяльності в Україні : навч. посіб. у схемах / А. В. Лапкін. – Вид. 3-тє, змін. та допов. – Х. : Право, 2015. – 148 с.

2. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 року (в редакції від 5 січня 2017 року, зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. — 2015. — № 2-3. — Ст. 12.

3. Ніколайчук Г. А. Функції прокуратури на сучасному етапі реформування органів кримінальної юстиції в Україні / Г. А. Ніколайчук // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. - 2016. - № 9. - С. 170-175.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-правових дисциплін Руденко Микола Васильович.

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ТА УКРАЇНИ

Лимар Роман Олександрович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: roma.xpom@gmail.com

Ключові слова: порівняльно-правовий аналіз; податкові системи; податкове право; країни Скандинавії.

Податкові системи Швеції, Фінляндії, Данії, Норвегії мають помітні подібності. Податкове законодавство цих країн характеризується великою кількістю нормативно-правових актів, і для кожного податку існує окремий закон. Всі податки поділяються на державні та місцеві, при цьому існують відмінності у повноваженнях муніципалітетів країн Скандинавії щодо встановлення і стягнення податків. Якщо в Норвегії державою визначені і види, і ставки місцевих податків, то в Фінляндії це питання повністю вирішується муніципальними органами. Види податків в Скандинавії не відрізняються від українських, але їх ставки набагато вищі. Помітна також різниця в їх правовому регулюванні.

Основні відмінності має прибутковий податок з фізичних осіб. У скандинавських країнах він є одночасно державним і місцевим, причому його ставка визначається за прогресивною або пропорційною шкалою і залежить від рівня доходу платника податку. Таким чином держава здійснює захист малозабезпечених верств населення. Більш розширена в досліджуваних країнах у порівнянні з Україною система податкових пільг, яка дозволяє

значно знизити податковий тягар. Зокрема, якщо дохід не перевищує певної величини, він взагалі не обкладається податком. Податкові кредити досить вільно надаються як юридичним, так і фізичним особам.

Організація податкового контролю аналогічно знаходиться на більш високому рівні. Цьому сприяє, по-перше, невелике число контролюючих органів (податкова служба та фінансова (економічна) поліція), що дозволяє чітко розділити коло виконуваних функцій, визначити відповідальних осіб та виключити дублювання повноважень. По-друге, нововведення у вигляді єдиного фіскального номеру платника податків дає можливість полегшити доступ державних органів до необхідної інформації і уникнути плутанини, що виникає при перерахуванні податків в різні організації і бюджети.

Кримінальна відповідальність за податкові злочини передбачена в законодавстві всіх країн Скандинавії, причому правові норми мають цілу низку спільних рис. Всі податкові злочини поділяються на чотири групи: порушення порядку ведення бухгалтерського обліку, ухилення від сплати податків, ухилення від сплати митних платежів та контрабанда. Статті про відповідальність за ці злочини передбачені тільки в кримінальних кодексах скандинавських країн. Виняток складає Швеція, кримінальне законодавство якої полягає не тільки з кодексу, а й з інших законів. Характерно, що опис складів злочинів або відрізняється казуїстичністю (Швеція, Фінляндія), або відразу відсилає до інших нормативних актів (Данія).

Об'єкт і предмет податкових злочинів за законодавством країн Скандинавії схожий з об'єктом і предметом податкових злочинів за КК України. Єдиною відмінністю є предмет контрабанди, яким за законами скандинавських країн не можуть бути товари, дозволені в обороті.

Порушення правил бухгалтерського обліку передбачає кримінальну відповідальність тільки за умови, що спричинило за собою ухилення від сплати податків або ускладнення роботи контролюючих органів. Склади всіх інших податкових злочинів за конструкцією є формальними. Однак при оцінці ступеня суспільної небезпеки діяння важливу роль відіграє розсуд прокуратури. У разі, якщо прокурор визнає злочин малозначним, особа звільняється від кримінальної відповідальності.

Основною відмінністю аналізованих кримінально-правових норм скандинавських країн від аналогічних статей КК України виступає однакова відповідальність за замах і закінчений злочин, а також за умисел і необережність (Швеція, Фінляндія). Суб'єктами податкових злочинів можуть бути як фізичні, так і юридичні особи.

Кваліфікуючі ознаки податкових злочинів передбачені в кримінальних законах всіх країн Скандинавії. В цілому до таких ознак належать використання неправдивих документів;

здійснення злочину систематично або у великому розмірі; інший особливо небезпечний характер діяння.

Санкції за податкові злочини в усіх країнах Скандинавії є штраф або позбавлення волі (тюремне ув'язнення) на певний термін, що коливається, в залежності від ступеня суспільної небезпеки злочину, від шести місяців до шести років. Найчастіше термін тюремного ув'язнення не перевищує одного року або двох років. При цьому по КК Швеції і КК Фінляндії можливе настання корпоративної відповідальності. Організація в цьому випадку не вважається суб'єктом злочину, але виплачує так званий корпоративний штраф за скоєне її представником - фізичною особою.

На підставі проведеного порівняльно-правового аналізу законодавства країн Скандинавії, автором виділені переваги і недоліки податкових систем і кримінально-правових норм про відповідальність за податкові злочини. Це дослідження, в свою чергу, дозволило визначити позитивні та негативні якості українського законодавства, що регулює порядок сплати податків та інших платежів.

Організація систем податкового законодавства скандинавських країн неприйнятна для України, для якої більше підходить наявність єдиного кодифікованого акту, що передбачає всі види податків. Аналізуючи правове регулювання прибуткового податку з фізичних осіб, автор дійшов висновку, що застосування на прикладі країн Скандинавії системи прогресивних або пропорційних ставок дозволяють забезпечити захист малозабезпечених верств населення. Єдина ставка ПДФО в Україні не відповідає цій вимозі. У зв'язку з цим пропонується закріпити в ПК України пропорційне оподаткування фізичних осіб. Також вважаємо за доцільне звільнення від сплати податку громадян з низьким рівнем доходу.

Автором зазначено, що ПК України значно обмежує права фізичних осіб та більшості організацій щодо отримання податкових кредитів, і внесено рекомендацію щодо усунення цього недоліку.

Звертається увага на те, що система податкових органів в Україні надзвичайно розгалужена, і це помітно знижує її ефективність. Тому вважається за необхідне надання всіх повноважень з податкового адміністрування і контролю за виплатою податків і внесків на всі види страхування Державній фіскальній службі, а функцій з розслідування податкових злочинів - спеціальному підрозділу МВС. З метою підвищення ефективності роботи органів, що так чи інакше здійснюють податковий контроль, пропонується ввести єдиний обліковий номер фізичної особи, під яким вона значилася б не тільки в податковій службі, а й в Пенсійному фонді, Фондах соціального і медичного страхування, органах МВС і т. д.

Українське законодавство з урахуванням деяких особливостей дозволяє виділити групи податкових зазіхань, аналогічні передбаченим в країнах Скандинавії. Порушення порядку ведення бухгалтерського обліку, що створює можливість податкового злочину, не передбачено в КК України, але вимагає введення самостійної норми.

Науковий керівник:

професор, доктор юридичних наук, доцент
Россіхіна Г.В.

ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПОСАД СЛІДЧИХ В ОРГАНАХ ПРОКУРАТУРИ

Лапкін Андрій Васильович

кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових
та правоохоронних органів
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
e-mail: an.lapkin@gmail.com

Ключові слова: прокурор, прокуратура, функції прокуратури, кримінальне провадження, слідчі органів прокуратури.

З 20 листопада 2017 р. набули чинності положення ч. 4 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) щодо підслідності Державного бюро розслідувань (далі – ДБР). У зв'язку із цим набула актуальності проблема збереження посад слідчих прокуратури.

Звертаючись до історії питання, зазначимо, що КПК передбачив появу в Україні нового органу досудового розслідування – ДБР, якому б були підслідні такі категорії злочинів: 1) вчинені Президентом України, повноваження якого припинено, Прем'єр-міністром України, членом Кабінету Міністрів України, першим заступником та заступником міністра, членом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Головою Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Головою Фонду державного майна України, його першим заступником та заступником, членом Центральної виборчої комісії, народним депутатом України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Директором Національного антикорупційного бюро України, Генеральним

прокурором, його першим заступником та заступником, Головою Національного банку України, його першим заступником та заступником, Секретарем Ради національної безпеки і оборони України, його першим заступником та заступником, Постійним Представником Президента України в Автономній Республіці Крим, його першим заступником та заступником, радником або помічником Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, суддею, працівником правоохоронного органу, особою, посада якої належить до категорії "А", крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро України згідно з ч. 5 ст. 216 КПК; 2) вчинені службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України згідно з ч. 5 ст. 216 КПК; 3) проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України. До моменту набуття чинності цією нормою досудове розслідування відповідних категорій злочинів мали здійснювати слідчі органів прокуратури. В свою чергу, набуття чинності ч. 4 ст. 216 КПК було пов'язане із початком діяльності Державного бюро розслідувань України, але мало відбутися не пізніше п'яти років з дня набрання чинності КПК.

Закон України «Про Державне бюро розслідувань» було прийнято 12 листопада 2015 р. і він мав набути чинності з дня утворення Кабінетом Міністрів України Державного бюро розслідувань. Відповідна Постанова Кабінету Міністрів України № 127 «Про утворення Державного бюро розслідувань» була прийнята 29 лютого 2016 р. Таким чином, уряд формально виконав вимоги закону створити ДБР, проте за станом на кінець 2017 р. воно так і не розпочало свою роботу. З огляду на це, набуття чинності ч. 4 ст. 216 КПК відбулося не у зв'язку із початком функціонування ДБР, а з огляду на вплив визначеного КПК граничного терміну, тобто 5 років з дня набуття чинності основним тілом Кодексу.

Згідно із п. 1 Розділу XI «Перехідні положення» КПК, слідчі органів прокуратури здійснюють досудове розслідування саме до дня введення в дію положень ч. 4 ст. 216 КПК цього Кодексу повноваження щодо досудового розслідування злочинів, передбачених ч. 4 ст. 216 КПК. Після введення в дію положень ч. 4 ст. 216 КПК кримінальні провадження, розпочаті слідчими органів прокуратури, продовжують здійснюватися слідчими органів прокуратури, які користуються повноваженнями слідчих, визначеними КПК, до закінчення досудового розслідування, але не довше двох років. Після закінчення дворічного строку кримінальні

провадження, розпочаті слідчими органів прокуратури, у тримісячний строк передаються слідчим органів ДБР.

Таким чином, з 20 листопада 2017 р. прокуратура втратила функцію досудового розслідування. Вона продовжує виконуватися лише щодо вже розпочатих до 20 листопада 2017 р. кримінальних проваджень впродовж 2-річного перехідного періоду. Відповідно, за цей час поступово має бути ліквідований і слідчий апарат органів прокуратури. Однак, КПК не вирішив при цьому, який орган має розслідувати підслідні ДБР кримінальні провадження після 20 листопада 2017 р. у тому випадку, якщо вказаний орган на цей момент фактичне не розпочне роботу, як це в дійсності і відбулося в Україні. По суті, щодо вказаних категорій кримінальних проваджень, які мають підвищене соціальне значення, наразі склався правовий вакуум, який має бути подоланий або за допомогою якнайшвидшого фактичного початку роботи ДБР, або шляхом внесення відповідних змін і доповнень до чинного законодавства.

На сьогодні навіть орієнтовна дата початку функціонування ДБР невідома, оскільки воно залежить не від формального створення цього органу (яке відбулося 29 лютого 2016 р.), і не від призначення Директора ДБР (що має відбутися наприкінці 2017 р.), а від укомплектування його слідчими кадрами. За різними оцінками, з моменту призначення керівника ДБР до фактичного початку його функціонування має пройти від 3 до 6 місяців. Очевидно, що за цей час, який перевищує встановлені законом строки досудового розслідування, віднесені до його підслідності злочини мають розслідуватися. Єдині, хто може це зробити – це слідчі прокуратури.

Слід звернути увагу, що п. 9 Перехідних положень Конституції України передбачає, що прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних законів функцію досудового розслідування до початку функціонування органів, яким законом будуть передані відповідні функції. Таким чином, Основний Закон прямо не пов'язує скасування функції досудового розслідування з початком функціонування саме ДБР, а тим більше із строками набуття чинності КПК. З огляду на це, наявні всі передумови для законодавчого відтермінування набуття чинності ч. 4 ст. 216 КПК на момент орієнтовного початку діяльності ДБР і збереження досудового розслідування на цей час за слідчими прокуратури. Однак необхідні закони, які могли б це регламентувати, не були прийняті.

Разом з тим, рано чи пізно ДБР все ж розпочне функціонування, і тому вже на сучасному етапі керівництву Генеральної прокуратури України необхідно визначитися із майбутнім слідчих прокуратури. На вересень 2017 р. в системі територіальних прокуратур нараховувалося 503 слідчих, ще близько 150 слідчих працюють у військовій прокуратурі. Згідно із Прикінцевими та перехідними положеннями Закону України «Про Державне бюро

розслідувань», ДБР може бути укомплектоване за рахунок осіб, які протягом останнього року обіймали посади слідчих прокурорів, - не більш як на 30 %, що становить максимум 500 осіб від граничної чисельності ДБР у 1500 працівників. Однак враховуючи, що йдеться про комплектування слідчих підрозділів, загальна чисельність яких у ДБР точно невідома, проте буде меншою за його граничну чисельність, стає зрозумілим, що переведення всіх слідчих органів прокуратури в систему ДБР неможливе.

Проблемним є і залишення слідчих для роботи в органах прокуратури. Очевидно, що слідчі органів прокуратури у переважній більшості є високопрофесійними спеціалістами з багаторічним стажем і мають значний досвід розслідування найбільш складних і резонансних кримінальних проваджень, який став би в нагоді у практичній діяльності прокурорів-процесуальних керівників досудового розслідування. Таким чином, найбільш послідовним і логічним було б поступове (в міру закінчення вже розпочатих ними кримінальних проваджень) переведення слідчих прокуратури на посади прокурорів. Однак для цього наявні деякі правові і організаційні перешкоди.

По-перше, статус прокурора визначений ст. 15 Закону України «Про прокуратуру», ч. 1 якої встановлює вичерпний перелік посад працівників прокуратури, які відносяться до посад прокурорів. При цьому посади слідчих прокуратури у цій статті не згадуються. Законодавство і відомчі акти не регламентують порядок переведення з «непрокурорських» посад в прокуратурі на посади прокурорів в іншому порядку, ніж шляхом проходження конкурсу на зайняття посади прокурора. Таким чином, для створення можливості переведення слідчих на посади прокурорів це питання необхідно врегулювати нормативно.

По-друге, згідно із ч. 1 ст. 14 Закону України «Про прокуратуру», загальна чисельність працівників органів прокуратури становить 15000 осіб зі зменшенням кількості прокурорів з 1 січня 2018 року до 10000 осіб. З вказаних положень можна зробити висновок, що у загальній чисельності працівників прокуратури (15 000 осіб) підлягають скороченню до 10 000 осіб лише посади прокурорів. Оскільки посади слідчих не відносяться до посад прокурорів, то вимоги щодо скорочення на них не поширюються. З іншого боку, в умовах скорочення посад прокурорів стає проблематичним переведення слідчих на ці посади, оскільки вакантні посади фактично відсутні.

Таким чином, існує необхідність визначитися із збереженням посад слідчих в системі органів прокуратури, їх кількістю, статусом осіб, які їх обіймають, а також перспективами переведення або подальшого працевлаштування тих слідчих прокуратури, які підлягатимуть скороченню.

ДИНАМІКА ПРАВОВІДНОСИН ПРИ ЗВІЛЬНЕННІ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ПЕРЕДАЧЕЮ ОСОБИ НА ПОРУКИ

Лаврущенко Олександр Сергійович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: enrcondandolo@bk.ru

Ключові слова: звільнення від кримінальної відповідальності; передача на поруки; правовідносини; динаміка.

1. Специфікою кримінально-правового регулювання суспільних відносин (у тому числі й у тій частині, що стосується застосування кримінальної відповідальності як основного засобу реалізації кримінально-правового впливу та звільнення від цієї відповідальності як альтернативи кримінальному переслідуванню правопорушників) є сувора законодавча регламентація правомірних дій, які можуть вчиняти суб'єкти відповідної діяльності, визначення їхніх прав та обов'язків. Тобто зазначені соціальні практики можуть існувати виключно як правовідносини, адже останні – це суспільні відношення, урегульовані правом. Відповідно, їх учасники мають взаємні (кореспондуючі) права та обов'язки.

2. У теорії кримінального права переважна більшість фахівців вважають, що вчинення злочину «запускає» в життя особливий тип правовідносин – охоронні кримінально-правові відносини. Вони урегульовані нормами кримінального права. Їх початок пов'язується із вчиненням злочину як юридичного факту, який має бути підтверджений обвинувальним вироком суду (адже підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого Кримінальним Кодексом). Змістом таких відносин є взаємні (кореспондуючі) права та обов'язки їх учасників (в першу чергу пов'язані із правом держави обмежити правовий статус правопорушника та обов'язком останнього зазнати цих законних обмежень). Суб'єктами у цих відносинах є держава, яку на різних етапах їх розвитку представляють посадові особи правоохоронних органів та органів правосуддя (а після винесення обвинувального вироку та засудження винного – і органів, які виконують кримінальні покарання та здійснюють контроль за засудженими й особами, котрі відбули покарання та мають не зняту й не погашену судимість), а також особа, яка, власне, вчинила злочин (правопорушник). Так виглядає типова структура кримінально-правових

відносин у випадку, коли їх метою є реалізація кримінальної відповідальності за вчинений злочин.

3. Водночас, правовідносини, як відомо, є феноменом гнучким і динамічним[1, с. 360]. Тому після свого початку вони можуть змінюватися і навіть припинятися у формах, які відмінні від типової моделі їх розвитку (яка охоплює визначення підстав кримінальної відповідальності та реалізацію кримінальної відповідальності засудженого й повне вичерпання у зв'язку із цим взаємних прав і обов'язків суб'єктів). За деяких обставин охоронні кримінально-правові відносини трансформуються у цілком новий, альтернативний тип правовідносин, розвиток яких призводить до реалізації одного із прав, яке потенційно має будь-який правопорушник – права бути звільненим від кримінальної відповідальності із передбачених законом підстав. Звільнення від кримінальної відповідальності в літературі визначається як «передбачена КК відмова держави в особі компетентних органів від офіційного осуду особи, діяння якої містить склад злочину»[2, с. 229].

4. Право особи на звільнення від кримінальної відповідальності може бути реалізоване лише за відповідності комплексу певних фактично існуючих об'єктивних і суб'єктивних чинників описаним в законі підставам звільнення від кримінальної відповідальності. Таких підстав Кримінальний кодекс України містить чимало. Водночас, від усіх інших суттєво відрізняється підстава, описана в ст. 47 КК України – про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із передачею особи на поруки. На відміну від більшості інших підстав такого звільнення, вона містить в собі не лише вимоги до злочину, вчиненого особою (звільнення за цією статтею можливе тільки якщо злочин не є корупційним, має невелику чи середню тяжкість і скоєний особою вперше) та до дій або бездіяльності особи, яка вчинила злочин (в її наступній за злочином поведінці має бути присутнє щире розкаяння у вчиненому, а також поведінка, яка вказує на те, що вона виправдала довіру колективу, не ухиляється від заходів виховного характеру та не порушує громадського порядку, не вчиняє нових злочинів). Водночас, навіть за такої підстави суд не вправі розглядати питання про звільнення від кримінальної відповідальності. Передбачений ст. 47 КК України вид звільнення від кримінальної відповідальності містить і таку умову, як «клопотання колективу підприємства, установи чи організації про передачу особи на поруки». Її «унікальність» полягає в тому, що це є єдиний випадок, коли законодавець пов'язує кримінально-правовий наслідок злочину (звільнення від кримінальної відповідальності) із волею групи представників суспільства – колективом, офіційно об'єднаним трудовими чи іншими громадськими функціями. Таке рішення сприяє досягненню основних завдань, що поставлені перед кримінальним правом і забезпечує реалізацію наданих прав і повноважень суб'єктів кримінально-правових відносин.

Відповідає він і загальним тенденціям, які намітились у світовому співтоваристві щодо запобігання та протидії злочинності у співпраці державних органів у партнерстві із громадськими та неурядовими організаціями, окремими громадянами[3, с. 4].

5. Серед юридичних фактів в теорії кримінального права виділяють такі, що змінюють кримінально-правові відносини[4, с. 73]. З викладено вище видно, що клопотання колективу (підприємства, установи чи організації) є юридичним фактом, який призупиняє кримінально-правові відносини з приводу кримінальної відповідальності особи, яка вперше вчинила злочин невеликої (середньої) тяжкості та щиро покалася. Водночас, цей юридичний факт починає (породжує) інші правовідносини, об'єктом яких є відновлення правового статусу особи, яка вчинила злочин, у первинному («докримінальному») його стані, за умови, що та виконає умови поручительства. Ці правовідносини, таким чином, залучають до сфери кримінально-правового впливу ще одного суб'єкта – власне, вказаний колектив. Його правова позиція має істотне значення для подальшого розвитку вказаних правовідносин. Вона може навіть припинити їх. Так, згідно із положеннями ст. 289 Кримінального процесуального кодексу України якщо протягом року з дня передачі особи на поруки колективу підприємства, установи чи організації вона не виправдає довіру колективу, ухилятиметься від заходів виховного характеру та порушуватиме громадський порядок, загальні збори відповідного колективу можуть прийняти рішення про відмову від поручительства за взяту ними на поруки особу. Відповідне рішення направляється до суду, який прийняв рішення про звільнення особи від кримінальної відповідальності. Суд, отримавши рішення загальних зборів колективу про відмову від поручительства, розглядає питання притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення[5]. Водночас, в разі виконання переданим на поруки суб'єктом умов поручительства (принаймні, якщо колектив не відмовиться від поруки) і не вчинення ним нового злочину він звільняється від кримінальної відповідальності.

6. Впродовж строку поручительства (який становить один календарний рік з дня передачі на поруки) особа, яка претендує на звільнення її від кримінальної відповідальності за ст. 47 КК України, перебуває у правовому статусі, який відрізняє її від суб'єктів, які притягуються до кримінальної відповідальності (адже будь-яких дій і пов'язаних із цим обмежень держава щодо неї не застосовує) й від осіб, які остаточно звільнені від такої відповідальності (адже передбачене ст. 47 КК України звільнення від кримінальної відповідальності – умовне, неостаточне). Вона має специфічні кримінально-правові обов'язки (визначені змістом поруки). Відповідно, колектив-поручитель має певні права, визначені змістом поруки. Між тим, якихось обов'язків для цього суб'єкта закон не передбачає.

Таким чином, динаміка правовідносин при звільненні від кримінальної відповідальності за ст. 47 КК України має специфіку, визначену тим, що в них бере участь колективний суб'єкт, а правовідносини з приводу кримінальної відповідальності на час поруки трансформуються в правовідносини з приводу звільнення від такої відповідальності.

Список використаних джерел

1. Теория государства и права / Под ред. С. С. Алексеева. – М. : Юрид. лит., 1985. – 480 с.
2. Житний О.О. Звільнення від кримінальної відповідальності // Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник / В. М. Трубников, М. В. Даньшин, О. О. Житний та ін. ; за заг ред. В. М. Трубникова. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 444 с.
3. Колодяжний М. Г. Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність : монографія / М. Г. Колодяжний ; за ред. В. В. Голіни ; Нац. акад. прав. наук України, НДІ вивчення проблем злочинності ім. В. В. Сташиса. – Х. : Право, 2017. – 251 с.
4. Митрофанов І. І. Поняття та види юридичних фактів у кримінальному праві / І. І. Митрофанов // Вісник Кримінологічної асоціації України. – 2014. – № 7. – С. 63–77.
5. Кримінально-процесуальний кодекс України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1001-05> (дата звернення: 01.12.2017).

Науковий керівник: завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна д. ю. н., професор Житний Олександр Олександрович.

ЩОДО МОТИВУ І МЕТИ ЗЛОЧИНУ (КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)

Литкова Марія Юріївна
студентка 2 курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: mariyka.lyt@gmail.com

Ключові слова: мотив злочину, мета злочину, потреби, криміногенні ситуації, етапи формування мотиву злочину.

На сьогодні мотив людської поведінки взагалі та злочину за своїм значенням є досить спірним і дискусійним поняттям в кримінальній науці та психології. Багато вітчизняних вчених-юристів намагалися визначити природу мотиву злочину і породили різноманітні варіанти його визначення.

В чинному Кримінальному Кодексі України немає безпосереднього визначення терміну «мотив злочину». Це може свідчити про рухомий стан такого явища і можливість його багатосторонньої інтерпретації. З теорії кримінального права відомо, що мотив є однією з ознак суб'єктивної сторони злочину. У свою чергу суб'єктивна сторона є одним з чотирьох елементів складу злочину, яка підлягає обов'язковому встановленню, допомагає відмежовувати один злочин від іншого та розрізняти злочинне діяння та інші види правопорушень [1, с.145]. Мотив злочину розглядається сучасними авторами як «психічне спонукання (внутрішня причина) вчинення діяння» [1, с.155]. Ще його ототожнюють з певним внутрішнім «потягом» та «прагненням» до скоєння злочину. Ці твердження щодо мотиву суспільно небезпечного та кримінально протиправного діяння мають право на життя та є досить вірними, але поверхневими і не відображують повною мірою серцевину цього терміну та його першопричини.

Загальноприйнятим є твердження, що до факультативних (притаманним не всім складам злочинів) ознак суб'єктивної сторони злочину, крім мотиву, відносять мету злочину та емоційний стан. В науці кримінального права сформувалися декілька варіантів визначення поняття мети злочину – це «бажання» особи, яка є суб'єктом злочину і вчиняє суспільно небезпечне діяння, досягти певних «шкідливих» наслідків [2, с.214]; «уявлення» про суспільно небезпечний наслідок злочину, про ту «шкоду», яка настане для охоронюваних кримінальним законом відносин і яка є бажаною для нього [3, с.173]. Таким чином, ці визначення є тотожними і автори звертають увагу, що мета нерозривно пов'язана з результатом злочину, а саме суспільно небезпечними наслідками, уявленнями та розумінням винної особи щодо їх настання.

Вважається, що мотив і мета є обов'язковими ознаками складу злочину лише тоді, коли вони прямо передбачені у диспозиції норми ККУ (в Особливій частині), і таким чином є обов'язковими для складів деяких злочинів [2, с.215]. Згадка про мотив злочину певного виду є в таких нормах Особливої частини ККУ: п. 6, 7, 14 ст. 115; ч. 2 ст. 129; ч. 2, 3 ст. 146; ст. 148; ч. 3 ст. 371; ч. 2 ст. 375; ч. 2 ст. 383 тощо. Мета злочину є наявною у таких статтях: ч.1, 2 ст. 147; ст.149; ст.ст.187; 199; 200; 204; 205; 258 тощо.

Значення мотиву та мети злочину у науці кримінального права полягає, по-перше, у тому, що в тих злочинах, де вони є обов'язковими, вони виступають предметом доказування і одним з важелів для правильної кваліфікації злочинів; по-друге, можуть бути використані і розглянуті як обставини, які пом'якшують або обтяжують кримінальне покарання.

Але для більш повного розуміння цих понять недостатньо засобів кримінально-правової науки. Терміни мотив і мета будь-якої людської поведінки беруть свої витoki з психологічної науки. З точки зору психології визначення мотиву можна сформулювати як «внутрішній рушій», що може спонукати до вчинення будь-якої діяльності. Мотиви діяльності та поведінки людини тісно пов'язані з різного роду потребами, які можуть сприяти зародженню деяких інтересів [4, с.402]. Більш влучною є думка, що мотив злочину є актуальною потребою, яка задовольняється засобом, що є забороненим кримінальним законом [5, с.65]. Цілі і мотиви злочину мають деякий зв'язок між собою. Вони сприяють скоєнню діяння, а також можливості обрати злочинний або незлочинний спосіб своїх подальших спрямувань. Також такі кримінально-правові та психологічні категорії як мотив і мета злочину можуть формуватися під дією зовнішніх чинників – криміногенних ситуацій (життєвих ситуацій та обставин).

Виділяють такі етапи, які сприяють формуванню мотиву злочину як конкретного явища: особа спочатку лише допускає можливість здійснення суспільно небезпечних дій – перший етап, далі йде зіставлення позиційних критеріїв та душевне протистояння стосовно здатності людини на окремий злочин – другий етап, що призводить до конкретного та єдиного рішення щодо можливості або неможливості скоєння таких дій – третій етап, а вже потім у разі ствердної відповіді відбувається пошук засобів, побудова плану щодо втілення своїх внутрішніх ідей у життя – четвертий етап. Останню стадію ще можна інтерпретувати як виконання підготовчих злочинних дій для досягнення певної мети. Безпосереднє формування єдиного цілісного мотиву злочину відбувається між третім та четвертим етапом.

Систематизуючи дані, виокремлюємо такі визначення, що мотив злочину – це синтезоване певними потребами та іншими внутрішніми факторами, проявами криміногенних ситуацій психічне спонукання, яке може підштовхнути особу до вчинення злочинного діяння; мета злочину – це омріяний «результат», до якого прагне «дотягнутися» суб'єкт злочину, є логічним «продовженням мотиву злочину» в якості здійснення активних дій щодо підготовки до злочину і його вчинення або ж, навпаки, має властивість передувати всім злочинним намірам.

Саме з таких (психологічних) позицій повинні оцінювати мотив та мету злочину представники органів правопорядку та судових органів.

Науковий керівник: професор кафедри кримінально-правових дисциплін, доктор юридичних наук, доцент Храмцов О. М.

Список використаних джерел

1. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб./ ХНУ імені В. Н. Каразіна; за заг. ред. В. М. Трубникова; Я. О. Лантінов О. М. Храмцов, Д. С. Слинько та ін. Харків, 2012. 448 с.
2. Митрофанов І. І. Загальна частина кримінального права України: навч. посіб. Одеса: Кременч. національний університет імені Михайла Остроградського, Фенікс, 2015. 576 с.
3. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник. 4-те вид., переробл. і допов. Харків: Право; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація; Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. Харків, 2010. 456 с.
4. Загальна психологія: підручник. 2-ге вид., переробл. та допов. Вінниця: Нова Книга; за заг. ред. С. Д. Максименка; В. О. Зайчук, В. В. Клименко, М. В. Папуча та ін. Вінниця, 2004. 704 с.
5. Зелинский А.Ф. Криминальная психология: монографія. Київ: Юринком Интер, 1999. 240 с.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ПОКАЗАНЬ З ЧУЖИХ СЛІВ

Лебіга Анна Миколаївна
Курсант групи Ф-1-404
Харківського національного університету внутрішніх справ
e-mail: milanova.ua@gmail.com

Ключові слова: допит, джерело доказів, показання, кримінальне провадження, кримінальне правопорушення.

Процес пізнання у кримінальному провадженні є об'єктом який спрямований на встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення та виявлення відомостей, які мають значення. Докази у кримінальному судочинстві та їх джерела є фактичними даними на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність

фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження згідно ст.84 КПК України.

При дослідженні джерел доказів та практики їх використання не останнє місце займає показання з чужих слів.

У КПК України взагалі показання як джерело доказів передбачені ч. 1ст. 95 КПК України, як відомості, які надаються в усній або письмовій формі, що мають значення для цього кримінального провадження.

Показання з чужих слів є новим видом доказів у нашій системі, тому для зменшення вірогідності зловживання правом на показання з чужих слів встановлено чіткі обмеження: вони повинні визначатися двома сторонами провадження (ч.4 ст.97 КПК України) та не можуть бути єдиними доказами у провадженні(ч.6 ст. 97 КПК України). Проте слід відзначити те що не зважаючи положення ч.4 ст. 97 КПК в якій зазначено що суд може визначити доказами показання з чужих слів за погодженням сторонами, суд на підставі наступної частини цієї статті визнати допустимим доказом показання з чужих слів, якщо підозрюваний, обвинувачений створив або сприяв обставинам, за яких особа не може бути допитана. Показання повинні підтверджуватися іншими доказами, тобто при перевірці зазначеній у ч. 6 ст. 97 підлягають усі докази наявні, а не лише показання з чужих слів.

Саме тому у ч. 2ст.97 КПК України передбачено правила коли виникає необхідність в отриманні таких доказів. Цими правилами лише суд повинен керуватися при вирішенні питанні про допустимість чи недопустимість показання з чужих слів як доказів незалежно від можливості допиту особи, яка дала первинні показання. Але це не означає що збирати такі показання не дозволяється робити в стадії досудового розслідування. Згідно ч. 1ст. 65 КПК України свідками є фізична особа якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню і яке викликана для їх показання під час кримінального провадження. Звідси впливає що у відповідності ст. 133 КПК України слідчому та прокурору надається право викликати для допиту як свідків таких осіб. Такі докази які можуть використовуватися лише в стадії досудового розслідування для прийняття відповідних рішень.

Не можуть бути визнаними доказами показання, що даються слідчим, прокурором, співробітником оперативним підрозділу .

Використовувати показання з чужих слів повинно відбуватися за правилами застосування непрямих доказів. Такі докази не можуть достовірно встановлювати спірні факти. На одних лише показаннях з чужих слів не можуть ґрунтуватися підозра та обвинувачення, тільки разом з первинними доказами вони можуть бути визнанні достатніми для прийняття судових рішень. Але саме показання з чужих слів являються первинним

джерелом інформації, тому такі докази можна вважати надійнішим тому, що кількість носіїв фактичних даних зменшується, а також знижується вплив суб'єктивного фактору

Таким чином законодавець закріпив у ч. 7ст. 97 КПК України, що у будь якому разі не можуть бути визнанні допустимим доказом показання з чужих слів, якщо вони даються слідчим, прокурором, співробітником оперативного підрозділу під час здійснення кримінального провадження. Така заборона пов'язана з тим, що вказані особи мають у провадженні процесуальний інтерес (на стороні обвинувачення). Такі показання не можуть визнаватися доказами, оскільки отримані із неналежного процесуального джерела.

Висновком проведеного дослідження є те що показання з чужих слів може бути визнаний як доказ, лише судом, який керується на фактах які зібрані під час досудового розслідування, оцінюючи докази за своїми внутрішніми переконаннями, які в свою чергу ґрунтуються на всебічному, повному і об'єктивному розгляді всіх обставин справи в їх сукупності та керуючи правилами встановлений кримінальним законом.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ Даниленко А.В.

ЩОДО ПРОТИДІЇ ПОРУШЕННЯМ ЗАКОННОСТІ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ДОПИТУ

Маланчук Петро Михайлович
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін та судочинства ННІП СумДУ
e-mail: malanchuk001@gmail.com

Жученко Вікторія Валеріївна
студентка III курсу ННІП СумДУ
e-mail: viktoriyazh24@gmail.com

Ключові слова: допит, протидія порушенням законності, захист прав і свобод.

Відповідно до ст. 55 Конституції України права, свободи та законні інтереси кожної людини та громадянина мають бути захищені у судовому порядку [2]. Але, як відомо, у практиці кримінального судочинства існують актуальні проблеми, які полягають у недотриманні конституційних гарантій захисту прав, ігноруванні засади законності під час

досудового розслідування, недосконалості в організації та проведенні допиту. Ці недоліки, насамперед, виникають через прогалини у сучасному кримінальному та кримінально-процесуальному законодавстві, незадовільний рівень професійності працівників правоохоронних органів, їх психологічну нестійкість та недостатній рівень правової культури.

Допит є однією з основних дій досудового розслідування, яка за своїм змістом вважається інформаційною. Під час допиту отримуються основні показання та важливі докази, які дають змогу встановити факт наявності складу злочину, здійснити його кваліфікацію, а також затримати винного. Кримінально-процесуальний кодекс України приділяє велику увагу цій відносно простій слідчо-розшуковій дії, прикладом чого може слугувати ст. 87 КПК України, яка акцентує увагу на недопустимості таких доказів, які були отримані внаслідок порушення прав та свобод людини, зокрема шляхом катування, жорстокого поводження або погроз такого, умисного вмовчування про право відмовитися від давання показань, порушення конституційного права особи на захист [4]. За дослідженнями П.М. Маланчука, забезпечення обвинуваченому права на захист є конституційним принципом і має суворо виконуватися на всіх стадіях кримінального судочинства, зокрема на стадії досудового розслідування, на етапі допиту – як важлива гарантія встановлення істини та винесення законного, обґрунтованого і справедливого вироку [5, с. 232-235]. Про важливість дотримання законності на етапі допиту свідчать також встановлення кримінальної відповідальності за її порушення, зокрема за примушування давати показання (ст. 373 КК України), або навпаки за примушування до відмови давати їх (ст. 386 КК України), завідомо неправдиві показання свідка чи потерпілого (ст. 384 КК України). Таким чином, законність допиту залежить від багатьох факторів, зокрема від компетенції уповноваженої особи, яка проводить допит; від дотримання основних засад кримінального процесу; від належного надання допитуваній особі відповідного процесуального статусу та перебування її у ньому [3].

Щоб ефективно протидіяти порушенням законності, необхідно визначити основні та найбільш загальні невідповідності між реальним проведенням допиту та його закріпленням на законодавчому рівні. Зокрема до таких належать: 1) вчинення дій при проведенні допиту, які утворюють склад відповідного злочину (статті 373, 384, 385, 386 КК України); 2) проведення допиту особою, яка не уповноважена на ці дії; 3) отримання показань від допитуваної особи внаслідок жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи поводження, погрози такого поводження або катування; 4) допит підозрюваного за відсутності захисника, якщо його участь є обов'язковою; 5) отримання показань від свідка, якщо надалі він буде визнаний підозрюваним чи обвинуваченим у даному кримінальному провадженні; 6) проведення допиту із порушенням прав, свобод та гарантій особи; 7) допит за

відсутності перекладача, якщо його участь є необхідною; 8) відсутність роз'яснення перед початком допиту прав і обов'язків допитуваній особі; 9) продовження допиту після відмови особи відповідати на поставлені запитання; 10) допит малолітньої чи неповнолітньої особи за відсутності законного представника, педагога чи психолога тощо [3]. Даний перелік порушень законності не є вичерпним, а навпаки прогресивно зростає.

Одними з причин, які суттєво впливають на процес забезпечення законності на етапі проведення допиту, – неякісна професійна підготовка у слідчих, їх низький рівень правової та загальної культури. Правова культура слідчого включає в себе досконале знання та оперування чинним законодавством, повагу до нього, моральні та психологічні якості, які свідчать про готовність особи дотримуватися законності під час своєї правоохоронної діяльності. Відповідно до законодавства Великобританії, офіцери поліції та слідчі зобов'язані роз'яснювати процес розслідування; під час допиту надавати рекомендації допитуваним особам щодо захисту їх прав та свобод. Окрім інформативної функції, потерпілі та жертви повинні отримати від поліції співчуття, а за необхідності – емоційну підтримку психолога, що виражає моральність та людяність представників закону. Прикладом забезпечення законності також слугують дії поліції США. Правоохоронців навчають проводити допит згідно з законодавством їх країни та морально-етичними переконаннями, а саме таким діям як, забезпечення виконання усіх прав допитуваної особи, кваліфікованому вирішенню можливих конфліктних ситуацій, толерантному поведінню і поважному ставленню до допитуваних. Зокрема, особливим є допит потерпілих, який здійснюють лише працівники з великим досвідом роботи і обов'язковою освітою психолога. Вони мають право доступу до матеріалів кримінальної справи для того, щоб якісно надати консультацію з правових питань, а також психологічну та емоційну підтримку жертвам та потерпілим кримінального правопорушення. Протидія порушенням законності, зокрема у проведенні допиту, яскраво виражена в службовій діяльності правоохоронних органів Німеччини. Поліцейські та слідчі обов'язково повинні мати високий рівень культури спілкування, усвідомлювати важливість та невідворотність своїх дій під час проведення досудового розслідування, виконуючи їх відповідно до принципу пріоритетності закону, конституційного захисту прав та свобод допитуваних.

Наразі можна визначити такий метод протидії порушенням законності під час проведення допиту, як складання протоколу допиту, що є найбільш ефективним забезпеченням можливості перевірки законності на етапі його проведення. Протокол допиту надає можливість ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення, а також після нього, а також оголошення показань, які були надані учасниками під час

одночасного допиту та на попередніх допитах; створює усі умови ефективного дослідження судом тих доказів та показань осіб, які не дають їх на етапі судового розгляду, безпосередньо на судовому засіданні [1, с. 378].

Таким чином, для удосконалення організації та проведення допиту в Україні необхідно звернутися до досвіду зарубіжних країн, проаналізувати їх методи боротьби з недотриманням основоположних засад та недодержанням справедливості в розслідуванні кримінальних справ. З метою протидії порушенням законності допиту слідчі повинні значно підвищити власну професійну підготовку, загальну та правову культуру у спілкуванні з допитуваними. Дана проблема потребує поглибленого аналізу в юридично-правовому та практичному аспектах, оскільки від її вирішення залежить ефективність боротьби зі злочинністю, а також дотримання правоохоронними органами такої засади кримінального законодавства, як законність.

Список використаних джерел:

1. Грошевий Ю.М., Тацій В.Я., Туманянц А.Р. та ін. – Кримінальний процес : [підручник] /; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. – Х. : Право, 2013. – 824 с.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
5. Маланчук П.М. Гарантії реалізації функції захисту в кримінальному судочинстві як забезпечення реального здійснення основних прав і свобод людини // Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні і практичні аспекти” Збірник тез та доповідей І Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених (8-9 грудня 2006 року). – Суми : Українська академія банківської справи НБУ, 2006. – С. 232-235.

ПОРЯДОК ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Маланчук Петро Михайлович
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-
правових дисциплін
e-mail: malanchuk.001@gmail.com

Койло Юлія Василівна
студентка III курсу ННІП СумДУ
e-mail: yuliia.koilo@gmail.com

Ключові слова: кримінальна відповідальність, імпічмент, проект закону, позасудовий конституційний процес, спеціальна комісія.

Відповідно до ст. 102 Конституції України главою нашої держави є Президент України. Він має великий обсяг владних повноважень, а його діяльність прямо чи опосередковано впливає на різні сфери як державного, так і суспільного життя країни. Питання притягнення до відповідальності, а особливо кримінальної, особи, яка обіймає таку посаду, має досить важливе значення на сучасному етапі розвитку нашої країни.

Актуальність даного питання підтверджується постійними дебатами навколо зареєстрованого проекту закону №7248 «Про президента України та порядок припинення його повноважень». На думку народних депутатів України, як правило, президенти, що мають необмежені повноваження, починають зловживати своїм становищем. Текст законопроекту на сайті Верховної Ради поки відсутній.

Варто відмітити, однією з найскладніших процедур дострокового припинення повноважень Президента України є процедура усунення його з поста в порядку імпічменту, тобто відсторонення від посади, поста, притягнення до відповідальності.

Теоретичні підходи щодо вивчення даного питання знайшли своє відображення в роботах таких науковців: Барабаш Ю.Г. [1], Грін О.О. [3], Маклаков В.В. [6], Погорілко В.Ф. [7], Скрипнюк О. В. [9], Федоренко В.Л. [7] та інших.

Процедура притягнення до відповідальності Президента України, шляхом імпічменту, закріплена в статті 111 Конституції України. Підставою для усунення Президента України з поста в порядку імпічменту є вчинення ним злочину, що передбачений Кримінальним кодексом України [5].

Рішення про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту приймається Верховною Радою України (ВРУ) не менш як трьома четвертими від її конституційного складу після перевірки справи Конституційним Судом України і отримання його висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про імпічмент та отримання висновку Верховного Суду про те, що діяння, в яких звинувачується Президент України, містять ознаки державної зради або іншого злочину [1]. Особа, усунута з посади Президента України, несе відповідальність за скоєний злочин у загальному порядку.

Ефективність інституту імпічменту як застереження щодо вчинення президентом правопорушень залежить передусім від того, яке саме вчинене ним правопорушення може бути підставою для імпічменту. Якщо згідно з Конституцією Франції Президент Республіки може бути притягнений до відповідальності тільки за державну зраду, то згідно з Конституцією США 1787 року «Президент, Віце-президент і всі цивільні посадові особи Сполучених Штатів відсторонюються від посади, якщо при осуді в порядку імпічменту вони будуть визнані винуватими в зradі, хабарництві або інших тяжких злочинах і проступках». Це означає, що у Франції притягнути Президента Республіки до відповідальності в порядку імпічменту практично неможливо, оскільки малоімовірно, щоб така висока, обрана народом посадова особа вчинила державну зраду (займалася шпигунством, підривною діяльністю проти держави, перейшла на бік ворога в умовах війни тощо), тоді як Президент США може бути притягнений до відповідальності навіть за проступок [6].

В Італії Президент Республіки може бути притягнений до відповідальності за державну зраду або посягання на Конституцію. У Німеччині «Бундестаг або Бундесрат може порушити перед Федеральним конституційним судом звинувачення проти Федерального президента в умисному порушенні ним Основного або іншого федерального закону...». У Греції «Президент Республіки не несе жодної відповідальності за дії, вчинені при виконанні ним своїх обов'язків, за винятком державної зради або умисного порушення Конституції...» [6].

У контексті наведених положень конституцій зарубіжних держав щодо принципів невідповідальності та недоторканності глави держави й інституту імпічменту проаналізуємо відповідні норми Конституції України.

Слід відмітити, що сама процедура притягнення до відповідальності Президента України має досить багато нюансів та неточностей. Підтвердженням цього слугують основні положення Конституції України [5]:

– питання про усунення Президента України має ініціюватись більшістю від конституційного складу ВРУ (226 депутатів). Як показує недавнішня історія – цих голосів опозиція немає;

- для проведення відповідного розслідування щодо злочину, що був вчинений Президентом України, має бути створений спеціальний орган – спеціальна тимчасова слідча комісія ВРУ. До складу спеціальної комісії мають входити містичні особи: спеціальний прокурор та спеціальні слідчі;
- висновки та відповідні пропозиції спеціального органу розглядаються звичайною ВРУ (не спеціальною);
- потім, якщо Верховна Рада України побачила реальні підстави для звинувачення Президента України;
- рішення про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту приймається 3/4 від складу Верховної Ради України;
- окремо, справу повинен перевірити Конституційний Суд України і дати свій висновок;
- також, свій висновок має дати Верховний Суд України.

Враховуючи реалії сьогодення, необхідність 3/4 складу Верховної Ради України для прийняття відповідного рішення, а також спеціальних осіб в спеціальній комісії, рішень Конституційного Суду України та Верховного Суду України, можливість усунення Президента України з поста в порядку імпічменту – видається майже нереальною.

Встановлена Конституцією України процедура імпічменту є єдиним способом притягнення Президента України до конституційної відповідальності і за своєю правовою природою не аналогічна обвинуваченню особи відповідно до норм Кримінально-процесуального кодексу. Тому немає підстав вважати досудовим слідством проведення розслідування тимчасовою слідчою комісією, яка створюється парламентом.

У разі порушення кримінальної справи проти глави держави на нього поширювалася б юрисдикція уповноважених органів протягом усього періоду досудового слідства та розгляду справи в судах, що позбавило б його права недоторканності та можливості належним чином виконувати покладені на нього конституційні повноваження.

Таким чином, виходячи з вище сказаного, можна стверджувати, що сьогодні парламент за чинним законодавством фактично не має змоги реально притягнути Президента до кримінальної відповідальності. Процедура імпічменту у системі конституційних інститутів за своєю правовою природою є позасудовим конституційним процесом, за змістом якого парламент у разі вчинення злочину Президентом України може достроково припинити його повноваження, усунувши з поста.

Можна констатувати, що дане питання є гострим в Україні та потребує детального подальшого вивчення, враховуючи міжнародну практику та державні особливості, які вже

склалися в країні. Необхідно створити таку процедуру, яка буде мати реальні шанси на втілення в життя та буде сприяти підвищенню персональної відповідальності Президента.

1. Барабаш Ю.Г. Конституційна юрисдикція: підручник / Ю. Г. Барабаш; за ред. Ю. Г. Барабаша, А. О. Селіванова. – Х.: Право, 2012. – 166 с.
2. Варта правда. Імпічмент: чи реально притягнути Президента України до відповідальності? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vartaprava.com.ua/news/chy-realnyj-impichment-v-ukrajini-realiji-sohodennya.html>. – 03.12.2017.
3. Грін О.О. Конституційне право зарубіжних країн: навчальний посібник / О.О. Грін. – Ужгород: Видавництво ФОП Брежа А.Е., 2015. – 183с.
4. Колюх В. Невідповідальність і недоторканність як принципи конституційного статусу глави держави / В. Колюх // Журнал Верховної Ради України «Віче». – 2015. – №5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://veche.kiev.ua/journal/4627/> – 03.12.2017.
5. Конституція України. Офіційний сайт Президента України – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-v>. – 03.12.2017.
6. Маклаков В.В. Конституции зарубежных государств: учебное пособие / В.В. Маклаков. – 4е изд. – М.: Волтерс Клувер, 2003. – 624 с.
7. Погорілко В.Ф. Конституційне право України: підручник / В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко; за заг. ред. В.Л. Федоренка. – 4-е вид., перероб. і доопр. – К.: Видавництво Ліра-К, 2012. – 576 с.
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої статті 105, частини першої статті 111 Конституції України (справа щодо недоторканності та імпічменту Президента України) від 10.12.2003 Справа N 1-17/2003 – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-03>. – 03.12.2017.
9. Скрипнюк О.В. Конституційне право України: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О.В. Скрипнюк. – К.: Ін Юре, 2010. – 672 с.

ЗНАЧЕННЯ РІШЕНЬ ЄСПЛ У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Маланчук Петро Михайлович

к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
e-mail: malanchuk.001@gmail.com

Чепур Вікторія Олександрівна

студентка III курсу Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
e-mail: VOChepur@i.ua

Ключові слова: Європейський суд з прав людини; Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод; міжнародні договори.

Україна знаходиться на першому місці серед країн Європи за кількістю скарг, які знаходяться на розгляді в Європейському суді з прав людини. Стаття 55 Конституції України гарантує кожному право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна [1]. Отже, необхідно дослідити Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) як міжнародний судовий орган захисту порушених прав та значення винесених ним рішень, зокрема для кримінального законодавства.

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права [3]. Оскільки рішення ЄСПЛ є джерелом всього національного права, то і кримінального права в тому числі.

Недоліки застосування кримінального законодавства України щодо порушення прав та основоположних свобод людини за статтями 3, 5, 6 Конвенції призводять також до фінансових втрат Державного бюджету України у зв'язку із виконанням рішень ЄСПЛ щодо відшкодування шкоди, завданої такими діями, в тому числі судів, що зумовлює актуальність теми дослідження.

Україна закріпила в Конституції своє прагнення будувати демократичну, соціальну і правову державу, спрямованістю діяльності якої визначено права і свободи людини та громадянина, їх гарантії, а ратифікувавши Конвенцію про захист прав людини і

основоположних свобод 17 липня 1997 р. та шістнадцять протоколів до неї, держава передусім зобов'язалася гарантувати кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, права і свободи, визначені у Конвенції та протоколах.

Законодавче визнання обов'язкової юрисдикції ЄСПЛ в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції, зумовлює вивчення практики ЄСПЛ та застосування національного законодавства з урахуванням його позиції, оскільки саме в рішеннях ЄСПЛ розкривається зміст більшості положень Конвенції.

Згідно з ст. 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами [2].

Прецедентний характер рішень Європейського суду з прав людини визнав Верховний Суд України у рішенні від 14 липня 2005 р. у справі Мельниченка: «Рішення Європейського суду з прав людини, якими надаються тлумачення та практика застосування положень Конвенції, є формою прецедентного права, що розширює нормативний обсяг Конвенції встановлюючи нові загальнообов'язкові правила» [4].

Стосовно впливу рішень ЄСПЛ на кримінальне законодавство та правозастосовну практику Ю.М. Грошевий вказав, що це виявляється в таких особливих функціях: 1) тлумачній, формування досвіду застосування Конвенції у сфері кримінального судочинства, удосконалення кримінального процесуального законодавства та правозастосовної практики, удосконалення правосуддя у кримінальних справах; 2) інформаційній, взаємодії з наукою кримінального процесу та розвитку правової доктрини [5, с. 42].

На думку О. Толочко сьогодні рішення Європейського суду з прав людини перетворилися у важливий фактор розвитку кримінально-процесуального законодавства, під їх впливом формуються нові правові норми, які повинні відповідати міжнародним правовим стандартам стосовно прав людини [7, с. 60].

В Україні існує ситуація, за якої судові прецеденти Європейського суду є джерелом права, а судові рішення національних судів до системи правових джерел не відносяться бо основним джерелом права являється закон, і судові рішення є правозастосовними і не виступають джерелом в національному праві.

В. Крижановський стосовно взаємодії міжнародних стандартів і норм національного права відмічає, що ратифікація Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод обумовила необхідність приведення у відповідність з європейськими стандартами раніше прийнятих Україною законодавчих і нормативно-правових актів щодо прав і свобод громадян [6, с. 116].

З цього приводу можна погодитися з думкою, що впровадження міжнародних норм про захист прав людини в національне законодавство зможе значною мірою вдосконалити практику правозастосування в Україні.

Таким чином, в цілях виконання принципу рівності громадян перед законом і судом, закріпленого у ст. 129 Конституції України, як одного із основних засад судочинства обумовлена необхідність визнання рішень Європейського суду з прав людини джерелом кримінального права та процесу України. Застосування практики Європейського суду з прав людини є процесом адаптації національного законодавства України до законодавства Європейського Союзу, а також дасть змогу посилити механізм захисту прав та охоронюваних законом інтересів європейськими стандартами, що сприятиме виконанню Україною її міжнародних зобов'язань за Конвенцією про захист прав і основних свобод людини і зменшуватиме визнання рішень національних судів такими, що не відповідають цим міжнародним зобов'язанням.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.,
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. // Офіційний вісник України. – 1998. – № 13. – стор. 270.,
3. Закон України від 22.03.2006 р. «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 30. – Ст. 260.,
4. Рішення Верховного суду України від 14.07.2005 «Щодо відновлення виборчих прав громадянина Мельниченка М.І. у зв'язку з набранням статусу остаточного рішенням Європейського суду з прав людини від 19 жовтня 2004 року у справі "Мельниченко проти України"» // Вісник Верховного суду України – 2005. – № 8. – стор. 9.,
5. Грошевий Ю.М. Кримінальне процесуальне право та його джерела / Ю. М. Грошевий / Кримінальний процес : підручник / Ю.М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, – О. Г. Шило. – Х. : Право, 2013. – 824 с.,
6. Крижановський В. Я. Міжнародні стандарти судового захисту прав людини та їх імплементація в систему правозахисту в Україні / В. Я. Крижановський // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол. : С. В. Ківалов (голов. ред.), Л. І. Кормич (заст.

голов. ред.), Ю. П. Аленін [та ін.] ; МОНмолодьспорт України, НУ ОЮА. – Одеса : Фенікс, 2011. – Вип. 42. – С. 116 – 123.,

7. Толочко О. Роль рішень європейського суду з прав людини в механізмі кримінального процесуального регулювання / О. Толочко // Вісник національної академії прокуратури України. – 2012. – 3. – С. 56 – 61.

ПРОБЛЕМАТИКА ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Маланчук Петро Михайлович

Кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін

Мирошніченко Катерина Олексіївна

Студентка 3 курсу
Навчально- наукового інституту права
Сумського державного університету

e-mail : malanchuk-1@mail.ru
k_miroshnichenko@list.ru

Ключові слова: строки досудового розслідування, розумні строки, зміни до Кримінально процесуального кодексу України.

Дотримання строків розгляду кримінальних справ є актуальною проблемою на сьогодні. Безперечно, зволікання зменшує шанси на повне, всебічне та об'єктивне встановлення всіх обставин справи; збільшуються процесуальні витрати для держави та учасників процесу; зростає недовіра громадян України до правоохоронної та судової систем щодо захисту їх прав. Досудове розслідування є однією з важливих частин кримінального процесу.

Відповідно до ст. 3 КПК України досудове розслідування - стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності [2].

Важливо зазначити, що процесуальні строки забезпечують оперативність та ефективність розслідування злочинів. Законодавець передбачає виконання процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень у розумні строки.

Згідно ст. 28 КПК України розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Проведення досудового розслідування у розумні строки забезпечує прокурор, слідчий суддя (в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції), а судового провадження - суд. [2].

Встановлення у законі розумних строків полягає в тому, щоб перебіг кримінального провадження не був затягнутим, а швидкість не перетворювалася б на невиправдану поспішність, щоб часові межі кримінального провадження дозволяли всім її учасникам реалізувати свої повноваження, а органам, які безпосередньо провадять кримінальне провадження – вирішити покладені на них завдання [3].

Проте, Президент України 22 листопада підписав закон про судову реформу, який передбачає внесення змін, зокрема до Кримінально процесуального кодексу України. Зміни до ст. 219 КПК України передбачають: строк досудового розслідування обчислюється з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження.

Строк досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до дня повідомлення особі про підозру становить:

- 1) шість місяців - у кримінальному провадженні щодо кримінального проступку;
- 2) дванадцять місяців - у кримінальному провадженні щодо злочину невеликої або середньої тяжкості;
- 3) вісімнадцять місяців - у кримінальному провадженні щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Досудове розслідування повинно бути закінчено:

- 1) протягом одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку;
- 2) протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину.

До цих строків не включають період зупинення кримінального провадження слідчим або прокурором, а також період ознайомлення сторонами з матеріалами кримінального провадження в порядку ст. 290 КПК України [1].

Зміни до Кримінального процесуального кодексу України, містять низку протиріч, які в разі набуття чинності можуть паралізувати роботу органів досудового розслідування.

Отже, зміни до ст. 219 КПК України, які передбачають такі обмеження строків досудового розслідування, не відповідають терміну «розумні строки».

Так, наприклад, розкриття й розслідування складних корупційних схем у такі стислі строки неможливе.

Враховуючи те, що ці зміни поліпшують становище особи, яка вчинила злочин, то вона буде мати зворотну силу. Необхідно зазначити, що відлік строку буде йти не з моменту, коли особі вручають підозру, а з моменту реєстрації провадження. Отже, це дасть змогу закривати вже відкриті кримінальні провадження.

Тому можна припустити, що це може фактично звільнити від кримінальної відповідальності экс-президента, унеможливить ефективну роботу НАБУ та розслідування "майданівських" справ і справ щодо злочинів колишніх високопосадовців.

У запропонованих до КПК України змінах немає перехідних положень, які виводили би з-під дії Кодексу поточні справи, де нікому не оголошено про підозру.

Інша сторона – на даний момент слідство потребує розвантаження від величезної кількості кримінальних проваджень без будь-якої судової перспективи, які необхідно закрити.

Запропоновані зміни порядку обчислення строків досудового розслідування, як уявляється, дозволять більше впливати на слідство, з метою припинення зловживань і тяганини з їх боку.

Тому в перспективі зменшення строків досудового розслідування дозволить навести лад в кримінальних провадженнях.

Проте, Кримінальний процес потребує на точкових, а системних і продуманих комплексних змін.

Список використаних джерел

1. Зміни до Кримінально процесуального кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrainepravo.com/law-making/bill_passed_by_legislature/criminal_procedural_code_of_ukraine2017
2. Кримінальний процесуальний кодекс [електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

3. Лекції з кримінального процесу [електронний ресурс] – режим доступу:
http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2010/UgolovPravoZag.pdf

СТРОКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Маланчук Петро Михайлович

Кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін та судочинства ННП СумДУ
e-mail: malanchuk001@gmail.com

Гриб Неля Михайлівна

Студент III курсу Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
e-mail: neliagrib@ukr.net

Ключові слова: строки, кримінальне провадження, слідчий, прокурор, розумність.

На сьогоднішній день строки кримінального провадження та їх застосування активно привертає увагу видатних науковців, адже їхня точність становить собою запоруку гарантій учасників процесу.

Усі процесуальні права учасників кримінального провадження існують, розвиваються та реалізуються в часі. Законодавство приділяє нормативному забезпеченню процедурних чинників постійну увагу. При цьому КПК України враховує, що категорія часу має свою специфіку. У ньому встановлено елементи часового регулювання в прямому та опосередкованому строку чи моменті, із яким пов'язаний зміст проведення процесуальної, слідчої розшукової або негласної слідчої (розшукової дії). Часові параметри того чи іншого юридичного факту, який установлює слідчий, прокурор, суд, забезпечують повну ідентифікацію обставин учиненого кримінального правопорушення та надають можливість закріплення доказів так, що під час судового розгляду кримінального провадження суд зміг чітко встановити обставини, які вказують на вину обвинуваченого, чи спростувати його вину, якщо часові параметри не відповідають дійсності [4, с. 234-235].

Процесуальні строки виступають як дієвим засобом, що сприяє забезпеченню швидкого розслідування і судового розгляду (як одного із завдань кримінального провадження, визначених ст. 2 нового КПК України), так і гарантією захисту конституційних прав і свобод учасників кримінального провадження [3, с. 429].

Усі стадії кримінального провадження передбачають закріплення за собою процесуальних строків, та таким чином слугують для визначення їх тривалості, для проведення у них процесуальних дій та прийняття рішень. Тож таким чином, процесуальні строки становлять собою важливу та невід'ємну частину механізму кримінально-процесуального регулювання.

Відповідно до ч.1 ст.113 нового КПК України, процесуальні строки - це встановлені законом або відповідно до нього прокурором, слідчим суддею або судом проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії [1].

Незважаючи на те, що ч.1 ст. 113 КПК України визначає те, що у межах процесуальних строків учасники кримінального провадження повинні приймати процесуальні рішення чи вчиняти певні процесуальні дії, у цьому ж процесуальному кодексі існує положення щодо випадків, коли кримінально-процесуальний закон закріплює строки, протягом якого учасники кримінального провадження мають утриматись від вчинення певних процесуальних дій.

Наприклад, ч.8 ст.223 КПК України передбачає, слідчі (розшукові) дії не можуть проводитися після закінчення строків досудового розслідування, крім їх проведення за дорученням суду у випадках, передбачених частиною третьою статті 333 цього Кодексу. Будь-які слідчі (розшукові) або негласні слідчі (розшукові) дії, проведені з порушенням цього правила, є недійсними, а встановлені внаслідок них докази - недопустимими [1].

Частина 2 ст.113 КПК України передбачає, що будь-яка процесуальна дія або сукупність дій під час кримінального провадження мають бути виконані без невиправданої затримки і в будь-якому разі не пізніше граничного строку, визначеного відповідним положенням цього Кодексу [1]. Тож, кримінальним процесуальним законом встановлено граничні строки провадження процесуальних дій або їх сукупності під час кримінального провадження. Однак, при цьому обов'язково визначається момент їх проведення на розсуд прокурора, слідчого судді, суду, враховуючи обставини кримінального провадження.

Відповідно до ч.6 ст. 194 КПК України Обов'язки, передбачені частиною п'ятою цієї статті, можуть бути покладені на підозрюваного, обвинуваченого на строк не більше двох місяців. У разі необхідності цей строк може бути продовжений за клопотанням прокурора в порядку, передбаченому статтею 199 цього Кодексу [1]. Отже, постає питання максимальну допустиму тривалість процесуального строку, іншими словами – граничного строку. Закріплення у ч.2 ст.113 КПК України обов'язку проведення процесуальних дій або їх сукупності без невиправданої затримки перешкоджають довільному обчисленню

процесуальних строків та зумовлюють необхідність проведення процесуальних дій у найбільш короткі строки.

Можна також зазначити, що у чинному процесуальному законодавстві України такої вимоги як негайне вчинення процесуальних дій. Даючи тлумачення поняття негайності проведення процесуальної дії, судді Європейського суду з прав людини вказали, що «негайно не означає, що це має відбутися миттєво, але означає, що це має відбутися якомога скоріше, з урахуванням місця, часу та обставин у кожній справі» [5, с. 110].

Відповідно до ч. 2 ст. 114 КПК України будь-які строки, що встановлюються прокурором, слідчим суддею або судом, не можуть перевищувати меж граничного строку, передбаченого цим Кодексом, та мають бути такими, що дають достатньо часу для вчинення відповідних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень та не перешкоджають реалізації права на захист [1].

Процесуальні строки встановлюються процесуальними рішеннями прокурора, слідчого судді, суду. У теорії кримінального процесу види процесуальних рішень, якими визначаються процесуальні строки, обґрунтовано пов'язуються з порядком реалізації правових норм (у частині реалізації її диспозиції або санкції) [6, с. 27].

Якщо зробити підсумок, то варто відзначити, що процесуальні строки становлять собою певні проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження повинні приймати процесуальні рішення або утриматися від їх вчинення. Процесуальні строки встановлюються прокурором, слідчим суддею, судом або іншими уповноваженими суб'єктами. Це такі юридичні факти, котрі призводять до настання визначених правових наслідків: виникнення, зміни чи припинення суб'єктивних процесуальних прав та обов'язків учасників кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: № 4651-17 від 13.04.2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: від 01.01.1990 № 995_004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. Басай В.Д., Ковальчук С.О. Поняття і види процесуальних строків за новим кримінальним процесуальним кодексом України / В.Д. Басай, С.О. Ковальчук // Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія» : зб. наук. пр. / редкол.: С. В.

Ківалов (голов. ред.), В. М. Дрьомін (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін [та ін.] ; відпов. за вип. В. М. Дрьомін ; МОН України, НУ ОЮА. – Одеса : Юрид. л-ра, 2012. – Т. 11. – С. 429-437.

4. Остафійчук Г. Строки в кримінальному провадженні: теоретичні проблеми й практика застосування / Г. Остафійчук // «Національний юридичний журнал: теорія і практика». – Грудень 2015. – С. 234-236.

5. Спільна окрема думка суддів Тора Вільямсона, Біндшедлер-Роберт, Гьольчюклю, Мачтера та Валтікосу, яка не збігається з позицією більшості (справа «Броуган та інші проти Сполученого Королівства») // Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. – 2001. – №4. – С. 100-102.

6. Фомін С.Б. Строки у кримінальному судочинстві: поняття, класифікація та функціональне призначення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / С.Б. Фомін. – Х., 2002. – С. 27.

ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ – ІСТОТНЕ ПОРУШЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ

Маланчук Петро Михайлович
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін та судочинства
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
e-mail: malanchuk.001@gmail.com

Базурина Тетяна Ігорівна
студентка III курсу
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
e-mail: tatyana.bazurina@mail.ru

Ключові слова: право на захист, істотне порушення прав та свобод людини, основні порушення права на захист.

Право на захист у кримінальному провадженні є однією із основних засад судочинства. Воно закріплено як на законодавчому рівні, так і в міжнародних нормативно-правових актах.

Право на захист у кримінальному судочинстві є одним з найважливіших кримінально-процесуальних інститутів, стабільність та життєздатність котрого предметно характеризує рівень правової держави, демократії і культури суспільства [1].

Проаналізувавши численні скарги до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) від України та рішення у цих справах, можна сказати, що існують проблеми правового регулювання сфери кримінального провадження, у тому числі і забезпечення права на захист, які потребують вирішення. Саме цим зумовлюється актуальність досліджуваної теми.

Право на захист є конституційним принципом і відповідно до ст. 129 Конституції України є основною засадою судочинства, а згідно з ст. 7 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) належить до загальних засад кримінального провадження. Крім того, ч. 2 ст. 63 Конституції України закріплює право на захист підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного [2].

Своє відображення цей конституційний принцип знаходить у ст. 20 КПК України, яка закріплює забезпечення права на захист. Зокрема, частина перша цієї статті зазначає, що підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватись правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені КПК. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника, що закріплюється у частині 2 зазначеної статті [3].

На міжнародному рівні право на захист закріплено в ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та ін..

Так, право на захист – це сукупність правомочностей підозрюваного, обвинуваченого, виправданого, захудженого, що передбачені Конституцією та іншими законами України, для спростування підозри або обвинувачення, пом'якшення покарання та для захисту своїх особистих інтересів.

П. 3 ч. 2 ст. 87 КПК України вказує що одним із істотних порушень прав та свобод людини є порушення права особи на захист [3]. Порушення цього права завжди означає істотне порушення вимог кримінально-процесуального закону і є однією з найбільш поширених підстав для скасування вироку та інших рішень у справі.

Крім того, порушення права на захист тягне за собою порушення інших основних принципів кримінального провадження. Так, у п. 262 рішення ЄСПЛ від 21 квітня 2011 року у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» вказується, що «хоча право кожного обвинуваченого у вчиненні злочину на ефективний захист, наданий захисником, який, у разі

необхідності, призначається офіційно, не є абсолютним, воно є однією з основних ознак справедливого судового розгляду» [4].

Узагальнюючи практику ЄСПЛ у справах проти України, можемо зазначити, що порушення цього права проявлялось у позбавленні особи юридичної допомоги захисника, залученого особою або в можливості допитувати свідків обвинувачення, а також, у вимаганні органами досудового розслідування в зізнанні у вчиненому злочині за відсутності захисника, у допиті особи без його участі.

Крім того, суд звертав увагу на те, що через певні заходи, які використовували правоохоронні органи, заявники не мали можливості використати переваги обов'язкового представництва та потрапили в становище, за якого їх змушували відмовитися від права на захисника та свідчити проти себе.

Виходячи з вищенаведеного та опрацьованого матеріалу можемо зробити висновок, що порушення права на захист є досить поширеним у кримінальному провадженні. Для уникнення такого порушення потрібно більш детально врегулювати гарантії його забезпечення у чинному кримінально-процесуальному законодавстві, а також вдосконалити механізм реалізації цього права.

Список використаних джерел

1. Маланчук П.М. Юридичний механізм реалізації права на захист у кримінальному процесі: проблеми і практика // Прокуратура, людина, держава. – 2004. – №9. – С. 87-94.

2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року, із змінами і доповненнями від 30 вересня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI, редакція станом на 03.08.2017 / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі "Нечипорук і Йонкало проти України" від 21 квітня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

[http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/ac7e4fdea1043c2ac22580f8003e2afa/\\$FILE/Нечипорук%20i%20Йонкало%20проти%20України.pdf](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/ac7e4fdea1043c2ac22580f8003e2afa/$FILE/Нечипорук%20i%20Йонкало%20проти%20України.pdf)

ПОРУШЕННЯ ОСНОВНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ У СТАДІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ – ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Маланчук Петро Михайлович
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
e-mail: malanchuk.001@gmail.com

Полянська Єлизавета Андріївна
студентка III курсу
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
e-mail: polyanskaelizabet@gmail.com

Ключові слова: основні права і свободи людини; порушення під час досудового розслідування; причини порушення; способи усунення порушень.

У ст.3 Конституції України закріплено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, держава відповідає перед людиною за свою діяльність, утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [2]. Влада України сумлінно намагається дотримуватися закріпленої засади, цьому сприяє й ратифікація Україною таких міжнародних актів як Загальна декларація прав людини, Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права тощо, а також застосування Україною практики Європейського Суду з прав людини.

Усі ці акти мали значний вплив як на формування національного законодавства, та окремих його інститутів. Для захисту цих же визначених основних прав і свобод людини у правовій державі функціонує кримінальне право, але його реалізація не можлива без механізму застосування його норм, у цей час відбувається дія кримінального процесу.

Але, навіть, під час розслідування кримінального провадження не повинно відбуватися порушення основних прав і свобод щодо жодного з учасників кримінального процесу. Дотримуючись фундаментальних принципів права, застосовувана судом процедура, ні при яких обставинах не повинна порушувати процесуальні права учасників процесу, а також закони, які не суперечать Конституції, бути розумною, справедливою і зрозумілою всім учасникам процесу [1, с. 60].

На жаль, правова система України виявляється не зовсім підготовленою до сумлінного дотримання міжнародно закріплених прав і свобод людини. Насамперед, треба звернути увагу, на першу стадію кримінального процесу – досудове розслідування. При здійсненні певних нормативних змін, зміни у кадрах органів досудового розслідування, оперативно-розшукових підрозділах не відбувалися. Тому зараз, як наслідок впливу соціалістичної політики, ми можемо спостерігати жорсткі порушення закріплених засад з боку цих органів під час досудового розслідування. А таке дотримання має істотне значення, бо є необхідною передумовою для прийняття законного й обґрунтованого рішення.

Гарантії основних прав і свобод людини і громадянина становлять собою систему норм, принципів, умов та вимог, які в сукупності забезпечують додержання прав, свобод і законних інтересів особи. Систему кримінально-процесуальних гарантій становлять наступні: 1) кримінально-процесуальна форма; 2) принципи кримінального процесу; 3) процесуальний статус учасників кримінального процесу; 4) можливість застосування заходів забезпечення кримінального провадження; 5) прокурорський нагляд; 6) судовий контроль; 7) відомчий контроль; 8) інститут оскарження дій, рішень і бездіяльності органів і посадових осіб, що здійснюють кримінальне провадження; 9) юридична відповідальність учасників кримінального процесу тощо [3, с. 51].

Щодня до Секретаріату Президента України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України надходить лавина скарг від наших співвітчизників про службові зловживання працівників правоохоронних органів, і насамперед – органів внутрішніх справ. Якась частина з них, безумовно, задовольняється. Однак більшість скарг, будемо відвертими, так і не знаходить належної підтримки у представників правоохоронних органів та суду. Нерідко це змушує громадян України звертатися за захистом своїх прав до Європейського суду з прав людини.

Виразним прикладом такої службової недбалості відповідних посадових осіб є справа «Вергельський проти України» (*Vergelskyu v. Ukraine*, № 19312/06). Розглянувши справу заявника, Європейський суд з прав людини у своєму рішенні від 12 березня 2009 р. констатував наявність в діях українських правоохоронців цілу низку порушень Європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод: погане поводження під час перебування в міліції (ст. 3); неефективне розслідування скарги заявника на погане поводження з боку працівників міліції (ст. 3); тривалість кримінального провадження (п. 1 ст. 6); відсутність ефективних засобів юридичного захисту стосовно тривалості кримінального переслідування (ст. 13) [5]. І це, на жаль, не одиничний випадок.

За даними Державної судової адміністрації, протягом 2015 року до місцевих судів надійшло 547,3 тис. клопотань, скарг, які розглядаються слідчим суддею під час досудового розслідування, що на 17,1% більше порівняно з 2014 роком, із них — 45,1 тис., або 8,2%, — скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування [4].

На наш погляд, причиною таких порушень є декілька чинників. По-перше, проблема саме в правовій культурі учасників кримінального провадження. Бо саме, наприклад, не знання більшістю громадян своїх процесуальних прав дає змогу тим же самим слідчим, прокурорам, які звикли зловживати своїми повноваженнями, здійснювати грубі порушення їх основних прав та свобод. По-друге, існування певного внутрішнього ладу (манери поведінки з підозрюваним, обвинувачем, свідком тощо; способи проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій тощо) в органах досудового розслідування, які беруть свій початок в радянський період. По-третє, проблеми інституту оскарження рішень, дій чи бездіяльності посадових осіб. Не кожна людина, права та свободи якої порушилися, після цього буде мати ще бажання на оскарження цих протиправних діянь і супутню тяганину. І це не є вичерпним переліком тих чинників, що мають вплив на дотримання основних прав і свобод під час досудового розслідування. Ми вважаємо, що лише нормативного регулювання не достатньо, потрібен дієвий механізм, який буде мати вплив з усіх сторін. Наприклад, підвищення рівня правової культури з віку, який дає можливість особі розуміти отриманні знання і навички. Розроблення певних соціальних програм, тренінгів, навчань тощо, як варіант, модельованих ігор, які будуть мати на меті проінформувати особу про її основні права та свободи, методи їх реалізації та способи захисту. Це дасть змогу з раннього віку виховувати достатній рівень правової культури, який потім буде мати позитивний вплив на більшість сфер життя суспільства, в тому числі й дотримання основних прав і свобод людини.

Список використаних джерел

1. Грошевий Ю. М. Актуальні проблеми кримінально-процесуальної теорії у світлі Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод / Ю. М. Грошевий // Актуальні проблеми формування правової держави в Україні: у 2 ч. — 2000. — Ч. 1. — с. 59-62.
2. Конституція України = Конституция Украины [Електронний ресурс]: [зі змін. та допов., внесеними Законом України від 21 лютого 2014 р. № 742-VII]. — Електрон. текст. дані. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
3. Рожнова В. В. Курс лекцій із кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (загальна частина) / авт. кол. В.В. Рожнова та ін. — К., 2012. — 398 с.

4. Узагальнення ВССУ з розгляду цивільних і кримінальних справ Про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування № 9-49/о/4-17 від 12.01.2017 року [Електронний ресурс] / Збори суддів ВСС з розгляду цивільних і кримінальних справ. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/print/128125-uzagalnennya_vssu_vid_12_sichnya_2017_roku_9-4904-17_pro_pra.html

5. Узагальнення практики застосування статей 3, 5, 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: Судова палата у кримінальних справах // Урядовий кур'єр. – 2009. – 25 липня. – С. 13.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИВАТНИХ ДЕТЕКТИВНИХ АГЕНСТВ В УКРАЇНІ

Маланчук Петро Михайлович
Кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри Кримінально-правових дисциплін та судочинства Навчально-
наукового інституту права
Сумського державного університету
e-mail: malanchuk.001@gmail.com

Дубова Вікторія Володимирівна
студентка III курсу ННІП СумДУ
e-mail: dubova.vv25@gmail.com

Ключові слова: приватна детективна діяльність, свідоцтво про право на зайняття, приватний детектив

Діяльність приватних детективів, детективних розшукових підприємств, агентств на теренах України відносно нова. Популярність їх з кожним роком тільки зростає.

Починаючи із 2000 р., існує ціла низка проектів законів про приватну детективну діяльність, розроблених різними авторами, які не отримали своєї законодавчої підтримки. Але вже з кінця 2015 р. питання законодавчого врегулювання здійснення приватної детективної (розшукової) діяльності як одного з шляхів забезпечення конституційних гарантій людини та громадянина на захист своїх законних прав та інтересів постало знову на передній план. 28 грудня 2015 р. народними депутатами Паламарчуком М. П., Кожем'якіним А. А., Продан О. П., Тетерук А. А. та ін. було зареєстровано новий проект закону «Про приватну детективну (розшукову) діяльність». Верховна Рада ухвалила закон про приватну детективну (розшукову)

діяльність (№3726) за законопроект у другому читанні і в цілому проголосував 261 народний депутат на пленарному засіданні. 13.04.2017 року Верховна Рада України ухвалила Закон № 3726 «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», який 03.05.2017 року вже передано на підпис Президенту. Проте Президентом України 03.06.2017 року було повернуто зі своїми пропозиціями Закон України "Про приватну детективну (розшукову) діяльність" для повторного розгляду Верховною Радою України[1].

Прийняття цього закону дозволить легалізувати приватну детективну (розшукову) діяльність, яка на сьогодні уже і так фактично здійснюється в Україні, поставивши її під контроль держави та значно збільшити можливості громадян України у захисті своїх законних інтересів, конституційних прав та свобод.

Приватна детективна діяльність сьогодні може стати тим альтернативним недержавним правоохоронним механізмом, необхідність якого довгий час обговорювалась у нашій державі [2].

Відповідно до нового законопроекту приватна детективна (розшукова) діяльність – це дозволена органами Національної поліції України незалежна професійна діяльність приватних детективів або приватних детективних підприємств (агентств) щодо надання клієнтам на платній договірній основі детективних послуг з метою захисту їхніх законних прав та інтересів на підставах та в порядку, що передбачені законодавством.

Перелік послуг, які можуть надаватися досить широкий. За даними Всеукраїнської асоціації приватних детективів вони поділяються на такі групи: 1) забезпечення економічної безпеки фізичних та юридичних осіб (перевірка бізнес-зв'язків, протидія недобросовісній конкуренції тощо); 2) пошук осіб в Україні та закордоном (пошук осіб, що переховуються від усіх видів відповідальності, пошук родинних зв'язків тощо); 3) забезпечення особистої безпеки особи та членів її сім'ї (перевірка за допомогою поліграфа, перевірка приміщень на наявність звукозаписувальних пристроїв тощо); 4) спеціальні послуги (проведення експертиз, розшук затонулих об'єктів, надання послуг із навчання детективній діяльності); 5) інші послуги, які стосуються приватної детективної діяльності та не суперечать закону [3].

Проте все ще існують недоліки в правовому регулюванні діяльності приватних детективів, і у зв'язку з цим на наш погляд було доцільне у цьому контексті дослідити світовий досвід його функціонування в найбільш розвинених державах світу.

Так, у Франції щоб отримати спеціальний дозвіл на діяльність приватних детективів особа повинна пройти обов'язковий курс навчання у встановленому МВС Франції навчальному закладі (на сьогодні - це Паризький університет Пантеону Асса II, L'Université

Panthyon Assas PARIS II); та спеціальний дозвіл видається особі лише на термін від 5 до 10 років[5].

Ліцензії на приватну детективну діяльність у США, як правило, видаються на два роки. Після цього потрібно проходити переатестацію. Також, існує розподіл на три класи ліцензій, що дозволяє краще класифікувати рівень приватного детектива, так: ліцензія класу «А», передбачає лише збір інформації; ліцензія класу «В», передбачає здійснення охоронної функції; ліцензія класу «С» – комбінована ліцензія[4].

В законопроекті України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» відповідно до ч.3 ст.8 свідоцтво про право на зайняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю видається безстроково на платній основі протягом 10 днів з дня подання документів для його отримання. Також зазначаються обов'язки приватного детектива в ч.5 ст. 14 про проходження перепідготовки та підвищення кваліфікації[1]. Але не зазначаються строки відповідно до яких повинна відбуватися перекваліфікація та не маю строку закінчення дії свідоцтва.

Одержання свідоцтва про право на зайняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю, яке видається на платній основі (стаття 8 Закону), потребує узгодження із частиною третьою статті 11 Закону України «Про адміністративні послуги» щодо визначення розміру плати за видачу такого свідоцтва та порядку її справляння або передбачити, що свідоцтво на право зайняття приватною детективною (розшуковою) діяльністю має видаватись на безоплатній основі, як, наприклад, свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю та посвідчення адвоката України (стаття 12 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»).

Наступним на що хотілось звернути увагу, так це на співпрацю приватних детективів з правоохоронними органами, та допустимість відомостей зібраних приватним детективом до судового розгляду. Так, суб'єктам приватної детективної (розшукової) діяльності надається право здійснювати зовнішнє спостереження на відкритій місцевості, у громадських місцях та на транспорті (згідно з п. 7 ч. 1 ст. 13 Закону)[1]. Проте таким суб'єктам забороняється здійснювати оперативно-розшукові заходи, віднесені законом до виключної компетенції оперативних підрозділів (ч.4 ст.4 Закону), а також суперечить статті 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», якою визначено вичерпний перелік суб'єктів, уповноважених здійснювати оперативно-розшукову діяльність.

Проводити негласні слідчі (розшукові) дії мають право слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, або за його дорученням – підрозділи правоохоронних органів, зазначені в ч. 5 ст. 246 КПК. Крім того, у вказаній нормі міститься припис про те, що

за рішенням слідчого чи прокурора до проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть залучатися також інші особи.

Отже можна зробити висновок, що у разі неможливості здійснити зовнішнє спостереження за допомогою підрозділів правоохоронних органів приватні детективи могли б бути залучені до цієї діяльності за рішенням слідчого або прокурора.

Таким чином, зібранні дані в результаті зовнішнього спостереження приватним детективом, мали б законні підстави у подальшому досудовому розслідуванні.

На наш погляд, приватна детективна діяльність в Україні ще перебуває у стані реформування, але вже має у собі величезний потенціал запобігання злочинності, забезпечення безпеки громадян, підприємств і держави в цілому. Задля розширення позитивного впливу приватної детективної діяльності у нашій державі необхідно: 1) розробити цілісну стратегію (концепцію) участі недержавних суб'єктів у запобіганні злочинності, де детективні агентства займуть своє чільне місце; 2) визначити та нормативно закріпити систему взаємодії приватних детективних підприємств (недержавних суб'єктів) із державними правоохоронними органами; 3) розробити та запровадити навчальні програми підготовки та перепідготовки приватних детективів, порядок видачі ліцензій та свідоцтв; 4) розробити порядок доступу приватних детективів (недержавних суб'єктів) до державних баз даних та інформаційних систем; 5) визначити перелік дозволених приватним детективам дій, в т. ч. і з використанням спеціальних засобів; 6) законодавчо закріпити порядок використання отриманих у ході приватної детективної діяльності (недержавними суб'єктами) результатів.

Список використаних джерел

1. Проект Закону про приватну детективну (розшукову) діяльність №3726 від 03.05.2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=57580&pf35401=425620>

2. Мотуз М. Тенденції розвитку приватної детективної діяльності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://law.knu.ua/images/abook_file/conf2011_kpp_motuz.pdf.

3. Офіційний сайт Всеукраїнської Асоціації приватних детективів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aupd.org/ru/services>.

4. Бугайчук К. Л. Інститут приватних детективів за кордоном: порівняльно-правовий аналіз / К. Л. Бугайчук. // Право і безпека. – 2016. – №1 (60). – С. 7–13.

5. Закон Франції "Про організацію професії приватного детектива" ("Organisant la profession de d'etective privй") : Режим доступу: <Http://www.vigilis.be/upload/documents/wetPrivDecFR.Pdf>

ЗАСТОСУВАННЯ КОНВЕНЦІЙНИХ НОРМ ТА ПРАКТИКИ ЄСПЛ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Маланчук Петро Михайлович
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін та судочинства
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
e-mail: malanchuk.001@gmail.com
Андросова Олександра Олександрівна
студентка групи П-51а
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
e-mail: oleksandra.androsova@gmail.com

Ключові слова: порушення прав та свобод людини, кримінальне провадження, практика ЄСПЛ

Сьогодні в Україні кримінально-процесуальне законодавство знаходиться на етапі постійних змін, які є складними та тривалими. Змінюється система прокуратури, Генеральна інспекція ГПУ та українська адвокатура, проте незмінним залишається спрямованість їх діяльності яка ґрунтується на засадах законності.

Невипадковим є те, що однією з фундаментальних ознак правової держави вважається наявність системи ефективних юридичних засобів реалізації й захисту прав особи, котрі гарантують правову захищеність людини й громадянина. У зв'язку з цим певну стурбованість як у колах учених-правознавців, так і серед широких верств громадськості викликає проблема боротьби зі злочинністю та пов'язана з цим процесуальна діяльність державних органів [1, с. 87].

Стаття 3 Конституції України закріплює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, держава відповідає перед людиною за свою діяльність, утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [2]. За даними статистики, які знаходяться на сайті Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), станом на 31 грудня 2016 року в Європейському суді знаходилось 18150 заяв проти України, що складає 22,8 % від загальної кількості заяв, що

перебували на розгляді. Цей показник є найбільшим серед. В свою чергу, проти Польщі на розгляді перебувало 1800 (2,3%), проти Італії – 6200 (7,8%), проти Угорщини – 8950 (11,2%) [3]. Отже, закріплений в Основному Законі обов'язок держави забезпечувати гарантії права та свободи людини не виключає можливості їх порушень, про що свідчить статистика поданих заяв до Суду.

17 липня 1997 Законом України було ратифіковано Конвенцію про захист прав та основоположних свобод 1950 року, яка набула чинності 11 вересня 1997 року. Із прийняттям Конвенції Україна повністю визнає на своїй території дію статей 25 та 46 Конвенції: зобов'язується забезпечити реальну гарантію прав і свободи людини будь-яким можливим способом, у разі їх порушення особа має право звернутись із заявою, якщо вважає себе потерпілою від держави; визнає обов'язковою і без укладення спеціальної угоди юрисдикцію ЄСПЛ в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції [4]. Таким чином, це зумовлює використання в національному законодавстві вірного тлумачення конвенційних норм через визнання практики Європейського невід'ємною складовою юрисдикції та реалізацію правових позицій ЄСПЛ, оскільки в них надається роз'яснення змісту цих норм.

Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», а саме статтею 17, передбачено застосування судами Конвенції та практику Суду як джерело права, окрім того, стаття 18 цього ж Закону порядок посилання на Конвенцію та практику Суду [5]. Визначено, що для досягнення цілей посилення використовується офіційний переклад українською мовою первинного тексту рішення. Необхідно звернути увагу на те, що це стосується конкретно практики ЄСПЛ та Європейської комісії з прав людини (стаття 1 Закону), а не тільки остаточних рішень ЄСПЛ у справах проти України, яким визнано порушення Конвенції.

Щодо виконання рішення Суду, то у випадку, коли він визнає порушення права особи зі сторони держави, друга зобов'язана виконати рішення Суду. В цьому разі, застосовуються наступні заходи: виплата Стягувачеві відшкодування та вжиття додаткових заходів індивідуального характеру; вжиття заходів загального характеру. Згідно зі статтею 13 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», заходи загального характеру вживаються з метою усунення системної проблеми яку становлять недоліки виявленого Судом порушення, а також підстави, які слугують причиною подання заяви про порушення до Суду, яка раніше вже була предметом розгляду в Суді [5]. Зокрема, рішення ЄСПЛ має значення не лише для країни-порушниці прав та свобод людини, але й для інших країн, які можуть застосовувати досвід, висновки Європейського суду для прийняття власних рішень, які також пов'язані з порушенням прав та свобод людини.

Безперечно, застосування в національному законодавстві практики Європейського суду слід вважати засобом забезпечення принципу верховенства права, який закріплено в статті 8 Конституції України [2]. Слід розуміти, що цей принцип здійснює забезпечення захисту прав та свобод людей не лише в межах матеріального права, а також – процесуального. Стаття 6 Конвенції, стаття 21 КПК України визначають право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумний строк незалежним судом. Стаття 22 КПК України визначає змагальність сторін, наявність рівних процесуальних прав сторін кримінального провадження [4; 6]. Проте, ЄСПЛ в кожній справі керується тими особливими елементами, обставинами, які притаманні цій справі.

Необхідно звернути увагу на те, що ЄСПЛ не відіграє роль апеляційної інстанції. Судом надається аргументована позиція висновку прийнятого рішення щодо попереднього розгляду справи у випадку неправомірного застосування кримінального процесуального законодавства.

Так, принцип верховенства права безпосередньо вимагає дотримання закону. В справі «Свінаренко та Сляднєв проти Росії» (заяви №№ 32541/08 та 43441/08) від 17 липня 2014 року заявники стверджували, зокрема, що тримання їх у «металевій клітці» у залі суду становило поводження, що принижує гідність та яке заборонено статтею 3 Конвенції, і що тривалість кримінального провадження у їхній справі була надмірною у порушення пункту 1 статті 6 Конвенції. В Рішенні Європейський суд нагадує, повага до людської гідності становить частину самої сутності Конвенції (п. 118). Також Суд відзначає, що Комітет ООН з прав людини нещодавно визнав, що тримання обвинуваченого у наручниках у металевій клітці під час публічного процесу в його справі становило таке, що принижує гідність, поводження, що також негативно вплинуло на справедливість судового розгляду його справи. Мінімальні стандартні правила ООН щодо поводження з ув'язненими та регламенти міжнародних кримінальних трибуналів передбачають стосовно деяких інструментів обмеження, за якими вони можуть використовуватися лише як запобіжний захід проти втечі під час конвоювання за умови, що вони знімаються як тільки обвинувачений постає перед судом. Керівництво щодо справедливого судового процесу міжнародної організації «Amnesty International» передбачає, що тримання обвинуваченого «в клітці у залі судових засідань» може вплинути на презумпцію невинуватості (п. 132) [7]. ЄСПЛ дійшов висновку, що відбулося порушення статті 3 Конвенції при здійсненні правосуддя.

Таким чином, застосування конвенційних норм та практики ЄСПЛ має велике значення в кримінальному провадженні. Статистична інформація свідчить про те, що вже не перший рік кількість розгляду заяв проти України в ЄСПЛ не зменшується, отже існує прогалина в кримінальному судочинстві. Конвенція про захист прав та основоположних свобод, практика

ЄСПЛ складають собою джерело кримінального процесуального законодавства. Застосування досвіду механізму вирішення кримінальних справ Європейських судом дає змогу наблизити національне законодавство до європейських стандартів та спрямувати вектор порушення прав та свобод учасників кримінального провадження на їх зменшення.

Список використаних джерел

1. Маланчук П. М. Юридичний механізм. Реалізації права на захист у кримінальному процесі: проблеми і практика [Електронний ресурс] / П. М. Маланчук // Прокуратура, людина, держава. – 2004. – № 9. – С. 87-94. – Режим доступу : http://www.essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/57439/6/Malanchuk_Yurydychnyi_mekhanizm..pdf
2. Конституція України від 28 червня 1996 р.[Електронний ресурс] / Верховна Рада України. □ Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
3. European court of human rights applications pending before a judicial formation 31/12/2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_pending_2016_ENG.pdf
4. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. □ Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр>
5. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. □ Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 23.11.2017 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. □ Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/>
7. Рішення у справі «Свинаренко та Сляднєв проти Росії» (заяви №№ 32541/08 та 43441/08) від 17 липня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/AC7E4FDEA1043C2AC22580F8003E2AFA](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/AC7E4FDEA1043C2AC22580F8003E2AFA)

ПОРУШЕННЯ ТАКТИЧНИХ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ЖИТЛА ТА ІНШИХ ПРИМІЩЕНЬ

Маланчук Петро Михайлович
Кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін

Сергієнко Богдана Борисівна
студентка юридичного факультету
Навчально-наукового Інституту права
Сумського Державного Університету
e-mail: bogdanasergienko@ukr.net

Ключові слова: обшук, житло, приміщення, дозвіл, клопотання, докази.

Основний текст

Згідно зі ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [1]. Частково дані права висвітлені і в Конституції України, а саме в статті 30, де зазначено, що кожному гарантується недоторканність житла. Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду[2].

Кримінальний процесуальний кодекс України встановлює досить предметні вимоги щодо правових підстав обшуку, а також процесу його проведення.

Визначено, що єдина загальна підстава для проникнення до житла або ж іншого приміщення особи стосовно якої здійснюється обшук є ухвала слідчого судді. До початку проведення обшуку, слідчий або ж прокурор повинен надати на ознайомлення власнику або ж іншій присутній особі копію ухвали на проведення таких слідчих дій.

Така ухвала повинна містити відомості щодо:

- 1) строку дії ухвали, який не може перевищувати одного місяця з дня постановлення ухвали;
- 2) прокурора, слідчого, який подав клопотання про обшук;

- 3) положення закону, на підставі якого постановляється ухвала;
- 4) житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, які мають бути піддані обшуку;
- 5) особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться;
- 6) речі, документи або осіб, для виявлення яких проводиться обшук (ст. 235 КПК України) [3].

Найважливішою умовою успішного проведення обшуку є наявність точної і повної інформації, зазначеної в статті 235 КПК України.

Проте, на практиці, досить часто зафіксовані порушення, як в оформленні клопотань про надання дозволу на проведення обшуку, так і в самому процесі його проведення.

Так, наприклад, обов'язковою умовою законності проведення обшуку є присутність прокурора чи слідчого, що подав клопотання про обшук. Але не є виключенням, коли вищезгадані слідчі дії проводяться не прокурором чи слідчим, що подав клопотання, а іншою особою.

Як наслідок, відсутність особи, яка безпосередньо ініціювала проведення обшуку, є підставою для визнання доказів недопустимими, оскільки вони отримані всупереч нормам КПК.

Важливим елементом є також об'єкт обшуку. В ухвалі слідчого повинна міститись вказівка на точну адресу обшуку з конкретизацією цільового призначення приміщення, а також зазначенням відомостей про особу, що на відповідній правовій підставі є власником майна, або ж у користуванні якої воно перебуває. Така вимога дає можливість провести обшук на точно визначеній території, не порушуючи право на недоторканність житла.

Досить розповсюдженими помилками, при оформленні клопотання на обшук також є:

- Відсутність вказівки на індивідуальні і родові ознаки предметів, які заплановано знайти;
- Предмет обшуку, який зазначений в ухвалі не стосується кримінального правопорушення, відповідно до якого подається клопотання про проведення обшуку;
- копії документів, які додані до клопотання, не завірені у встановленому законом порядку або через не якість копій відсутня можливість ознайомитися з їх змістом;

Згідно з даними судової статистики апеляційних судів областей, міст Києва та Севастополя, Апеляційного суду Автономної Республіки Крим із моменту введення в дію КПК (20 листопада 2012 року) і до 01 травня 2014 року до слідчих суддів місцевих загальних судів

надійшло 86 658 клопотань про надання дозволу на обшук житла чи іншого володіння особи, з яких 71 678 (82,7 %) задоволено, в задоволенні 13 645 (15,7 %) клопотань відмовлено.

З огляду на таке співвідношення, можна зробити висновок про те, що клопотання, в яких містились порушення, потенційно тягнули за собою визнання доказів такими, що були зібрані незаконним шляхом, а тому є недопустимими. Як зазначає П. Маланчук, належність доказів означає їх можливість доводити певні факти, які становлять предмет розгляду суду. В даному випадку, така функція доказів залишається нереалізованою, навіть якщо зібрані докази прямо вказують на винуватість особи. Не мало важливим є і той факт, що таке невідповідальне ставлення з боку слідчого або ж прокурора, слідчого судді у процесі оформлення дозвільних документів, фактично позбавляє права потерпілого на захист своїх порушених прав в силу недоведеності вини. Адже докази, які зібрані незаконним шляхом не можуть бути покладені в основу доказування.

Результативне проведення обшуку є однією з умов ефективного досудового розслідування і як наслідок забезпечення справедливості. Однак рівень досконалості системи законодавства щодо порядку проведення обшуку суб'єктивно може бути оцінений лише через правозастосовну діяльність суб'єктів кримінального провадження, в діяльності яких і зафіксовані порушення.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] / – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004
2. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
4. Кравченко С. І. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про надання дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи [Електронний ресурс] / – Режим доступу: http://sc.gov.ua/ua/uzagalnennja_sudovoji_praktiki.html
5. Маланчук П.М. Вимоги до доказів у міжнародному кримінальному праві та кримінально-процесуальному праві України: Компартивіський аспект [Електронний ресурс] / – Режим доступу: [file:///C:/Users/1/Downloads/Pis_2015_4\(4\)_34%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/1/Downloads/Pis_2015_4(4)_34%20(1).pdf)

МЕДІАЦІЯ, ЯК ПРОЯВ ПРИНЦИПУ ДИСПОЗИТИВНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Малазонія Н.Г.,
аспірант кафедри кримінально-правових
дисциплін юридичного факультету
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна,
e-mail: mailm999@yandex.ua

Ключові слова: кримінальне провадження, диспозитивність, мирова угода, справедливість, медіація, відновне правосуддя, добровільна згода.

Зважаючи на те, що сучасний світ, в цілому, має тенденцію до гуманізації усіх процесів, велика увага приділяється саме захисту прав і свобод людини. Наука кримінального процесу, також не обходить стороною цю ідею, тому постійно з'являються різні пропозиції щодо покращення якості процесу. Особлива увага приділяється дотриманню прав і свобод людини протягом всього кримінального провадження. Але розуміючи складність кримінального процесу, який складається з багатьох елементів, є зрозумілим те, що неможливо одразу дослідити його цілком, тому, здається досить актуальним почати з засад, а саме, принципу диспозитивності.

Принцип диспозитивності - є свідченням того, що кримінальний процес надає можливість обирати різні шляхи прояву своїх процесуальних прав та свобод. Одним із таких шляхів, є можливість на будь-якому етапі кримінального провадження, укласти мирову угоду, ініціювання якої може походити як від потерпілого, так і від підозрюваного/обвинуваченого. Добровільність укладення мирової угоди – є одним з основних принципів, на яких вона ґрунтується.

Не можна стверджувати, що принцип диспозитивності та принцип добровільності тотожні, але свобода вибору, яка надається принципом диспозитивності, повинна доповнюватися добровільністю, при вирішенні, яким чином розпоряджатись цією свободою. Отже, надаючи можливість завершити кримінальне провадження мировою угодою, законодавець закріпив певні вимоги до укладення такої угоди.

Як зазначено у ч.6 ст. 474 КПК: «Суд зобов'язаний переконатися у судовому засіданні, що укладення угоди сторонами є добровільним, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені в угоді» [1]. Тобто, якщо у судді виникнуть підозри, що угода укладена під

примусом, тиском, він має право витребувати документи, у тому числі скарги підозрюваного чи обвинуваченого, подані ним під час кримінального провадження, та рішення за наслідками їх розгляду, а також викликати в судові засідання осіб та опитувати їх. Якщо підозри підтвердяться – суд відмовляє у затвердженні угоди. Тобто мирова угода, як прояв принципу диспозитивності не є способом обходження закону, через те, що присутній певний судовий контроль.

В контексті можливості укладення мирової угоди, також, можна говорити і про медіацію. Медіація на підставі провадження мирової угоди має право на життя через те, що законодавець закріпив можливість залучення іншої особи, для проведення домовленостей, шляхом погодження сторонами.

Як вдало зазначив Ю. Микитин: «Одними з визначальних принципів проведення медіації є добровільна згода сторін на участь у ній. Проте у світовій практиці існують випадки, коли суд може зобов'язати підсудного досягти примирення з постраждалою особою. У такому випадку не можна говорити про повноцінну медіацію, це вже буде виховна, профілактична програма. Проведення медіації у кримінальному провадженні під примусом не допускається» [2, С.254–260].

Також, можливість укладення мирової угоди, може свідчити про підвищення ролі потерпілого у процесі. Якщо звернутись до звичайного провадження, де стороною обвинувачення також виступає прокурор, основний наголос у процесі робиться саме на порушенні закону та необхідності понести за це покарання. У завданні кримінального провадження закріплено : «...щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини...» [1]. Також кримінальний кодекс закріплює певні санкції, за певні злочини. Тому не дивлячись на те, що кримінальний процесуальний кодекс наділяє потерпілого певними правами і свободами, його роль у процесі начебто відходить на другий план. А держава, як гарант дотримання прав і свобод, виступає у ролі обвинувачення захищаючи суспільні інтереси, та розуміючи суспільну небезпечність злочинів, піддає злочинця санкціям.

Але якщо подивитись на злочин з точки зору відновного правосуддя, як зазначає Ван Несс: «Злочин - це по-перше, конфлікт між індивідами, у результаті якого збитки завдаються жертві, співтовариствам і самим правопорушникам. Лише по-друге – це порушення закону» [3, С.41]. І якщо звернути увагу на те, що досить часто від злочину більш всього страждає саме потерпілий, тобто жертва, здається цілком виправданим, щоб при розгляді кримінальної справи були враховані її інтереси та потреби.

Що стосується підозрюваного/обвинуваченого, то його права та відповідальність, завдяки процедурі медіації, також у певному розширюються, що може мати позитивний результат. Як зазначає І. С. Яковець, у 1988 році Міністерство внутрішніх справ Великобританії видало документ під назвою «Покарання, ув'язнення та суспільство», де передбачено, що тюремне ув'язнення обмежує і свободу злочинців, і водночас їх відповідальність, оскільки вони уникають можливості бути поставленими перед лицем заподіяної ними шкоди та її компенсації. У такому контексті медіацію як альтернативу офіційному судочинству можна вважати визнаним напрямком кримінальної політики [4, с. 68].

Тобто підозрюваний, наділяється можливістю усвідомити наслідки своїх дій та особисто висловити готовність до відшкодування завданої шкоди, що для потерпілого може бути важливіше, аніж сама компенсація.

Таким чином, право укласти мирову угоду дає можливість потерпілому разом із підозрюваним/обвинуваченим, самостійно вирішити, яким чином буде досягнуто справедливості. Справедливість відносно порушених прав. Концепція відновного правосуддя називає це відновним результатом.

Але якщо потерпілий ініціює укладення мирової угоди в протизаконному кримінальному провадженні, слід розуміти, що вона має містити ті умови, які якомога повніше задовольняють його інтереси та потреби стосовно порушених прав та свобод. Отже, для того, щоб цей процес досягнення мирової угоди не був стихійним та неконтрольованим, доречно звернутись до такої процедури, як медіація.

На даний момент, кримінальний процесуальний кодекс не містить поняття медіації, статусу медіатора та вимог до нього, але тим не менш, у п.1 ст. 469 зазначено, що мирова угода може укладатись за допомогою іншої погодженої сторонами особи, отже, з точки зору законодавства, буде цілком прийнятним, якщо цим посередником буде медіатор, а медіаційну угоду сторони будуть оформлювати як мирову. Також, у проекті закону «Про медіацію» зазначено, що медіаційну угоду у кримінальному провадженні слід оформлювати, як мирову [5].

Отже, можна зробити висновок про те, що медіація в кримінальному процесі є проявом принципу диспозитивності та відповідає міжнародним тенденціям щодо дотримання прав і свобод учасників кримінального провадження, а також сприяє підвищенню ролі потерпілого у процесі, надаючи можливість обирати шлях відновлення порушених прав та свобод.

Також слід зазначити, що можливість використовувати процедуру медіації не відміняє необхідності піддавати злочинця санкціям, але це може сприяти більшому розумінню

наслідків злочину та бути превентивною мірою, а щодо потерпілого – надає можливість врахувати його інтереси і потреби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний Процесуальний Кодекс: Закон України від 13.04.2012 // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – №9–10. – С. 474.
2. Микитин Ю. І. Місце медіації у кримінальному провадженні та критерії її застосування в контексті нового КПК України / Ю. І. Микитин // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових статей. – 2013. – Випуск XXXII. – С. 254–261.
3. Ван Несс Д.У. Восстановительное правосудие и международные права человека // Восстановительное правосудие / Под общ. Ред. И.Л. Петрухина. М.: МОО Центр «Судебно-правовая реформа». – 2003. – С. 41.
4. Яковець І. С. Медіація на стадії виконання покарання як показник виправлення засуджених та засіб забезпечення деяких напрямків державної політики України у сфері виконання кримінальних покарань / Яковець Ірина Станіславівна // Міжнародна конференція «Впровадження відновного правосуддя в Україні: висновки та перспективи» (Київ, 20–21 квіт. 2006 р.) / Український Центр Порозуміння ; Верховний Суд України ; М-во юстиції України ; Акад. суддів України. – Київ : [б.в.], 2006. – С. 69–72.
5. Про медіацію: проект Закону України від 17.12.2015р реєстр. № 3665 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463.

Науковий керівник: Слінько Д.С.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАЙКУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Малій Олена Лазарівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Ключові слова: трудові правовідносини, страйк, локаут, міжнародні стандарти трудового законодавства.

Під час реалізації права на працю інколи можуть виникати розбіжності між працівником та роботодавцем щодо окремих аспектів трудових правовідносин. Ці розбіжності можуть привести до виникнення трудових спорів.

Порядок вирішення індивідуальних трудових спорів визначено КЗпП України, а колективних – Законом України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)». За ст. 2 КЗпП України «працівники мають право на об'єднання в професійні спілки та на вирішення колективних трудових конфліктів (спорів) у встановленому законом порядку...». Варто зазначити, що крайнім засобом вирішення колективного трудового спору, якщо інші вже вичерпані, є право трудового колективу організовувати та проводити страйк.

В Україні визнається право на страйк ст. 44 Конституції України, за умови реалізації цього права відповідно до закону, із законною метою та дотриманням встановленої процедури. Однак чинний КЗпП України 1971 р. не містить норм щодо правового регулювання здійснення права на страйк. Цей порядок визначає окремий розділ Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 3.03.1998 (далі – Закон 1998 р.). [2]

Закріплення у Конституції України права на страйк є відтворенням положень ст. 6 Європейської соціальної хартії, ст. 8 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права.

Так, згідно зі ст. 17 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)», страйк — це тимчасове колективне добровільне припинення роботи працівниками (невихід на роботу, невиконання своїх трудових обов'язків) підприємства, установи, організації (структурного підрозділу) з метою вирішення колективного трудового спору [2]. К. Німак виділяє наступні ознаки страйку: 1) страйк — крайній засіб для задоволення вимог найманих працівників; 2) виявляється у призупиненні виконання працівниками своїх трудових обов'язків; 3) страйк — це колективна дія; 4) страйк — це тимчасове припинення роботи; 5) має добровільний характер; 6) носить організований характер [6].

Процедуру проведення страйку не варто ототожнювати із економічним тиском на роботодавця, що завдає йому негативних наслідків. Оскільки страйк — це один із способів

врегулювання конфлікту, а вирішення конфлікту здійснюється у деяких випадках на підставі взаємних домовленостей між працівниками та роботодавцем. Коли працівники розпочинають страйк, вони певним чином підштовхують роботодавця до розуміння необхідності врегулювати конфлікт та вирішити спірну ситуацію в межах закону. А якщо страйк розпочато, то негативних наслідків, зокрема матеріального характеру, зазнають обидві сторони.[7]

Реалізація права на страйк в Україні залишається досить складним питанням через значну кількість обмежень, прогалин та невідповідностей у вітчизняному законодавстві.

Не вирішує усіх проблем правової регламентації страйку і проект Трудового кодексу України, який наразі перебуває на стадії другого читання у Верховній Раді України. На думку фахівців необхідне вдосконалення існуючої термінології та запровадження нової; потребують спрощення процедури, що виникають у процесі реалізації права на страйк тощо[8, с. 772]. Для вирішення цих та інших проблем законодавцеві слід звертатися до міжнародного досвіду та керуватися положеннями міжнародно-правових актів при розробці та вдосконаленні відповідних національних законів.

Порядок реалізації права на страйк та інші промислові акції суттєво відрізняється у законодавствах різних держав, адже на міжнародному рівні він регулюється здебільшого регіональними міжнародно-правовими актами.[3]

В ЄС право на страйк реалізується у формі колективних дій з метою забезпечення ефективного здійснення права на укладання колективних договорів. У державах-членах ЄС та в деяких інших країнах формою самозахисту сторін соціального діалогу щодо працівників є страйк, а щодо роботодавців – локаут.

Взагалі, локаут, як повна або часткова зупинка роботи підприємства, що може супроводжуватися припиненням трудових договорів із працівниками та ненаданням їм роботи, виступає особливою формою захисту роботодавців від промислових акцій працівників. Право на локаут фактично гарантоване Європейською соціальною хартією [5, с. 1068]. На підтвердження цього, Європейський комітет із соціальних прав, який здійснює автентичне тлумачення змісту хартії, прийняв рішення, що загальна заборона локаутів не відповідає положенням хартії [1, с. 285]. Українське законодавство взагалі не містить регулювання локауту та будь-яких інших відповідних дій роботодавців, закріплюючи виключно право працівників на страйк. Відсутність закріплення поняття локауту та його правового регулювання у вітчизняному трудовому праві, на думку фахівців, є досить негативним явищем, адже воно дає можливість роботодавцям вдаватися до відкритого економічного тиску на працівників, значно обмежуючи право останніх на страйк. Потрібно негайно заповнити цю прогалину в національному праві, закріпивши чітке визначення

локауту, з дотриманням положень Європейської соціальної хартії (переглянутої), встановити законні обмеження його використання та визначити правила залучення так званих «штрейкбрехерів» під час проведення страйку чи локауту.

Отже, українське трудове законодавство має певні невідповідності положенням ратифікованих Україною міжнародних актів у сфері забезпечення права на страйк, що відображається на дотриманні принципів гуманізму та рівноправності. Тому, будь-які реформи національного законодавства, що стосуються права на страйк, повинні здійснюватися з дотриманням міжнародних трудових стандартів, які містяться у положеннях відповідних міжнародно-правових актів та принципі свободи об'єднання МОП. Кожна держава, яка зацікавлена у мирному вирішенні колективних трудових спорів та інших трудових конфліктів, не повинна обмежувати право на страйк, вважаючи його певним пережитком індустріальної епохи. Адже, як слушно зауважив І.Кисельов, забезпечення у певних межах права на страйк є абсолютно необхідною умовою для зменшення соціальної напруги, направлення невдоволеності працівників у юридичне та легітимне русло [4, с. 156], що особливо актуально, враховуючи сучасні українські реалії.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Кулачок-Тітова Л.В.

Список використаних джерел:

1. Гусов К. Н., Лютов Н. Л. Международное трудовое право: [учебник] / М.: Проспект, 2012. – 592 с
2. Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)»: від 03.03.1998 р., № 137/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 34. — Ст. 227
3. Забезпечення права на страйк у міжнародно-правових актах, ратифікованих Україною / О.С. Волохов // Альманах права. — 2012. — Вип. 3. — С. 348-352.
4. Киселев И. Я. Зарубежное трудовое право / И. Я. Киселев. — М.: НОРМА, 1998 — 263 с
5. Лушников А. М. Курс трудового права: [учебник] / А. М. Лушников, М. В. Лушникова. — Т. 2. — М.: Статут, 2009. — 1151 с.
6. Німак К. Страйк як засіб вирішення колективних трудових спорів / К. Німак // Юридичний журнал. – 2013 – № 8 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ustinian.com.ua>

7.Сокол М. В.. Поняття права на страйк та його основні ознаки [Текст] / М. В. Сокол // Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. Вісник Одеського національного університету. Серія: Правознавство / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. - Одеса : Астропринт, 2012. - Т. 17, Вип. 1/2 (16/17). – С. 105-111.

8.Процишен М. В. Невідповідність законопроекту Трудового кодексу України міжнародному досвіду: правовий аналіз положень, що стосуються права на страйк / М. В. Процишен // Форум права. — Х., 2011. — № 2. — С. 768-772.

ДО ПИТАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ СПІВУЧАСТІ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Магаррамлі Етібар Валі огли
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: monaco5@yahoo.com

Ключові слова: адміністративне судочинство, процесуальна співучасть, ознаки процесуальної співучасті.

Інститут процесуальної співучасті в адміністративному судочинстві формально не закріплений. Однак цілий ряд положень КАС України, свідчить про те, що процесуальна співучасть в адміністративному судочинстві існує. Приміром, в ст. 106 КАС України міститься положення, що позивач має подати до позовної заяви стільки копій позовної заяви та доданих до неї матеріалів, скільки має місце відповідачів по справі; ст. ст.192, 217 КАС України, регламентують, що особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, однак якщо суд вирішив питання про їх права, свободи, обов'язки чи інтереси можуть у будь-який час до закінчення апеляційного чи касаційного розгляду, приєднатися до скарги, підтримавши її вимоги [1]. Відповідно до ст. 160 редакції КАС України від 03.10.2017 р., в позовній заяві зазначаються “зміст позовних вимог, а також виклад обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги, а в разі подання позову до декількох відповідачів – зміст позовних вимог щодо кожного із відповідачів”. Відповідно до ст. 175 редакції КАС України від 03.10.2017 р., при подачі відповідачем відзиву “у строк, встановлений судом в ухвалі про відкриття провадження у справі, відповідач має право надіслати позивачу, іншим

відповідачам, третім особам – копію відзиву та доданих до нього документів, під час підготовчого засідання, суддя, відповідно до наведеного проекту, вирішує питання про залучення співвідповідача (п. 4 ч. 2 ст. 180 редакції КАС України від 03.10.2017 р.); крім того, однією із умов відкладення підготовчого провадження є залучення у справу співвідповідача (п. 2 ч. 2 ст. 181 редакції КАС України від 03.10.2017 р.) та ін. [2]. Тож, з огляду на наведене, вбачаємо за необхідне приділити питанню співучасті в адміністративному судочинстві належну увагу.

У зв'язку із відсутністю законодавчого визначення поняття процесуальної співучасті, ми дійшли висновку, що найбільш вдалим розумінням поняття процесуальної співучасті є надане Н. А. Громошиною, яка зазначає, що це “участь в одному процесі кількох належних позивачів та (або) відповідачів, між якими відсутній спір про право, вимоги (обов'язки) яких виникають з одного правовідношення або з правовідносин, заснованих на тотожних юридичних фактах, і за умови можливого одночасного задоволення вимог всіх співпозивачів (до всіх співвідповідачів)” [3, с. 10].

Виходячи із викладеного, можна виокремити ознаки процесуальної співучасті:

1) **множинність суб'єктів.** В будь-якому випадку при існуванні співучасті обов'язково з однієї сторони, або з обох сторін, має місце декілька суб'єктів-учасників процесу. Однак, не слід забувати, що існування самої лише множинності не дає нам можливості говорити про співучасть, мають існувати також і інші ознаки, які б відокремили процесуальну співучасть від інших інститутів адміністративного судочинства. Наприклад, якщо на стороні позивача бере участь представник – це не є співучастю. Для цього процесуального інституту характерним є те, що за визначених у законі умов, має бути саме кілька позивачів та/або відповідачів. Не вважаються також процесуальними співучасниками сторони і треті особи. В цьому випадку, критерієм розмежування процесуальної співучасті буде: спрямованість вимог співпозивачів проти відповідачів на відміну від третіх осіб, вимоги яких можуть бути спрямовані проти позивачів; ініціювання процесу виключно співпозивачами, треті особи вступають в уже відкрите провадження у справі; відсутність матеріального спору між співпозивачами і імовірна наявність такого спору між ними та третьою особою за умови пред'явлення позову до співпозивачів [4, с. 164].

2) **наявність процесуального статусу.** Тобто особа, задля того, щоб бути співучасником має бути або позивачем, або відповідачем. Якщо особа не залучена до участі у справі як позивач або відповідач, ні про яку співучасть в адміністративній справі мова йти не може;

3) однорідність інтересів співучасників. Однорідними вважаються такі права і обов'язки, які ґрунтуються на однакових за своєю сутністю фактичних і правових підставах виникнення. Однорідні права та обов'язки можуть бути як нерозривно поєднані між собою, так і співіснувати паралельно [4, с. 161]. Ознаку однорідності ми можемо побачити в ст. 161 КАС України, що має назву “об'єднання і роз'єднання позовів”. Відповідно до наведеної норми, “суд може своєю ухвалою об'єднати в одне провадження кілька однорідних позовних вимог за позовами одного й того ж позивача до того ж відповідача чи до різних відповідачів або за позовними заявами різних позивачів до одного й того самого відповідача, а також роз'єднати одну чи декілька поєднані в одне провадження позовні вимоги у самостійні провадження, якщо їхній спільний розгляд ускладнює чи сповільнює вирішення справи” [1].

4) самостійність кожного із співучасників у процесі. Це проявляється в тому, що кожен із співучасників може на свій розсуд розпоряджатися своїми суб'єктивними правами, обов'язками та законними інтересами. Наприклад, якщо на стороні позивача має місце декілька осіб, то один із співучасників може відмовитися від адміністративного позову, або взагалі примиритися із відповідачем, в той час, як спір між іншим із позивачів та відповідачем буде предметом судового розгляду справи;

5) співучасники можуть доручати ведення справи іншому із співучасників. Наприклад, якщо один із співучасників має юридичну освіту, відповідну кваліфікацію і бажає вести справу, то інші із співучасників можуть доручити ведення цієї справи такому співучаснику.

Виходячи із викладеного вище, вважаємо за необхідне доповнити КАС України нормою, яка б містила норму, що стосується процесуальної співучасті в адміністративному судочинстві.

З огляду на наведене, ми підтримуємо пропозицію А. С. Кохана, та вважаємо за необхідне доповнити КАС України статтею 51-1, яка б стосувалася процесуальної співучасті з відповідним змістом:

“позов може бути подано спільно кількома позивачами та/або до кількох відповідачів. Кожен із позивачів або відповідачів щодо другої сторони діє в судовому процесі самостійно.

2. Процесуальна співучасть допускається якщо:

- 1) предметом спору є спільні права та/чи обов'язки кількох позивачів або відповідачів;
- 2) права і обов'язки кількох позивачів та/чи відповідачів виникли з однієї підстави.

3. Співучасника мають право доручити ведення справи одному із співучасників, якщо він має повну адміністративну процесуальну дієздатність.

4. У разі неможливості розгляду справи без участі співвідповідача/співвідповідачів, який/які не вказані у позовній заяві, у зв'язку із характером спірних правовідносин суд залучає його або їх до участі у справі за своєю ініціативою. Після залучення співвідповідача/співвідповідачів розгляд адміністративної справи починається спочатку” [5, с. 501-502].

Список використаної літератури:

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747 [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2005. - № 35. – Ст. 446.
2. Закон України про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів від 03.10.2017 р. № 6232 [Текст]// [Електронний ресурс]. - [Режим доступу]: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415.
3. Громошина Н. А. Процессуальное соучастие [Текст]: лекция / Н. А. Громошина. – М.: ВЮЗИ, 1988. – 42 с.
4. Бичкова С. С. Цивільний процесуальний правовий статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження [Текст]: монографія. – К.: Атіка, 2011. – 420 с.
5. Кохан А. С. Розвиток поняття “процесуальна співучасть” в адміністративному процесі [Текст] / А. С. Кохан // Форум права. – 2013. - № 1. – С. 499-503.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Магда С. О.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ТРУДЯЩИЙ-МІГРАНТ» В МІЖНАРОДНИХ НОРМАТИВНИХ АКТАХ

Мельник Валентина Павлівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Ключові слова: трудова міграція, трудящий, мігрант

Трудова міграція стала в нашій державі об'єктивною реальністю та для багатьох громадян є основним джерелом доходів. Сучасний стан трудової міграції в Україні характеризується як легальним, так і нелегальним виїздом на роботу за кордон значної частини економічно активного населення держави, транзитною міграцією в Західну Європу, збільшенням кількості трудових іммігрантів. Однак у міграційному законодавстві України ще досі не визначено поняття таких категорій як «трудова міграція», «трудовий мігрант» («трудова міграція»)[9, с.377]. Хоча в законодавстві, що регулює трудові відносини, а саме в п.23 ч.1 ст.1 Закону України «Про зайнятість населення» категорія «трудова міграція» чітко визначена та закріплена. Під цим поняттям розуміють переміщення особи, пов'язане з перетинанням державного кордону або меж адміністративно-територіальної одиниці з метою виконання або пошуку роботи[5].

З метою правильного та повного визначення поняття «трудова міграція» необхідно звернути увагу на дві його головні складові, а саме на категорії «трудова» та «мігрант». Під терміном «трудова» слід розуміти учасника трудових відносин, який виступає суб'єктом трудового права та наділяється відповідним правовим статусом. Трудова – це людина, яка займається трудовою діяльністю та забезпечує своє життя доходами, отриманими від здійснення трудової діяльності. Іншою складовою цього терміну є «мігрант»[11,с.255]. Варто акцентувати увагу, що в чинному українському законодавстві не визначено поняття «мігрант»[10,с.79].

Поняття “мігрант” застосовується щодо усіх осіб, які здійснюють будь-які переміщення: і через державний кордон, і через адміністративно-територіальні кордони з метою тимчасової або постійної зміни місця проживання, роботи, способу життя [12,с.47].

Розглянемо етимологію правового поняття «мігрант». У словниковій літературі слово migrant в прямому значенні означає «кочівник», «перелітний», «переселенець» [10, с.78]. А термін «мігрант» означає особу або тварину, яка здійснює міграцію з одного місцеперебування в інше[6,с.669]. Мігранти могли переміщатися як між кордонами різних країн, так і між територіями однієї держави. І.К. Василенко у своїй дисертаційній роботі зазначає, що слово «мігрант» у російській та українській мовах почало застосовуватися як самостійний термін для позначення всіх осіб, що переміщуються. Одним із перших документів, у якому був використаний термін «мігрант», є Конвенція МОП про працівників-мігрантів № 97 від 01.07.1949 р., яка набула чинності 22.01.1952 р.[10,с.78] У ст. 11 даної Конвенції термін "працівник-мігрант" означає особу, яка мігрує з однієї країни в іншу з наміром отримати роботу інакше, ніж за власний рахунок, і охоплює будь-яку особу, яка визнається згідно з законом як працівник-мігрант[3]. А у статті 11 Конвенції про зловживання в галузі міграції

та про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення надається таке визначення: працівник-мігрант означає особу, яка мігрує або мігрувала з однієї країни до іншої з метою одержання будь-якої роботи, окрім як власним коштом, і є будь-якою особою, котра законно в'їхала в країну як працівник-мігрант»[2]. Тобто можна сказати: по-перше, суб'єктом може бути як громадянин країни (внутрішня міграція), так і іноземець чи особа без громадянства; по-друге, метою переміщення є покращення свого соціально-економічного становища[10,с.78]. В ч.1 ст.1 Європейської конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів термін "трудящий-мігрант" означає громадянина Договірної Сторони, якому інша Договірна Сторона дозволила перебувати на її території для здійснення оплачуваної роботи[1]. Дещо звужене визначення поняття «працівник-мігрант» надається у ст. 2 Міжнародної конвенції про захист прав усіх працівників-мігрантів і членів їх родин та означає «особу, що буде займатися, займається або займалася оплачуваною діяльністю в державі, громадянином якої він або вона не є»[4].

Необхідно зазначити, що вищезгадана Міжнародна Конвенція ООН «Про захист прав усіх трудящих-мігрантів і членів їх родин» від 18 грудня 1990 р. є найбільш повним і важливим міжнародно-правовим документом, що міг би мати універсальне застосування у галузі трудової міграції. У даній Конвенції поняття «трудящий-мігрант» набуло особливого розвитку. Це визначення хоча і нечітке, проте, відповідає ситуації, що склалася у галузі сучасної трудової міграції. Нечітке, тому що під це визначення можуть підпадати і такі категорії працівників, що не є мігрантами, наприклад, професіонали, що працюють у керівній ланці транснаціональних корпорацій, інвестиційних компаній, представники міжнародних організацій і дипломатичних місій[7,с.281]. До того ж у Конвенції вперше розкриваються такі поняття і терміни, які раніше в документах такого рівня не застосовувалися. Наприклад, залежно від характеру виконуваної роботи, термінів її виконання, відносин із роботодавцем, місця проживання визначаються різні категорії трудящих-мігрантів, як-от: «прикордонний працівник», «працівник, робота якого пов'язана з переїздами», «сезонний працівник», «працівник на проєкті», «працівник цільового найму», «працівник, що працює не по найму», «моряк»[8,с.253]. Певним недоліком наведеної класифікації можна вважати відсутність у ній незначних, але наявних категорій трудових мігрантів, а саме: дипломатичних працівників, співробітників посольств, місій та консульств, працівників міжнародних організацій, військовослужбовців та радників, домашніх працівників та прислугу [11, с.257].

На відміну від норм Конвенції ООН «Про захист прав всіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей» від 18.12.1990 р., які включають до загальної категорії трудящих-мігрантів моряків та прикордонних трудящих, сезонних працівників, а норми Конвенції Міжнародної

організації праці «Про трудящих-мігрантів» № 97 не застосовуються до прикордонних працівників, осіб вільних професій та артистів, які в'їхали на короткий термін, та моряків[11,с.258]. Дане положення стосується і Європейської конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів, яка, як зазначено в ч.2 ст.2 даної Конвенції не застосовується до: прикордонних робітників; моряків; сезонних робітників; сезонні трудящі-мігранти.

Конвенція ООН «Про захист прав всіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей» від 18.12.1990 р., на відміну від Європейської конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів від 24 листопада 1977 р., торкається всіх категорій трудових мігрантів, незалежно від їх правового статусу. Так, нею охоплюються як легальні, так і нелегальні трудові мігранти. Конвенція класифікує трудящих-мігрантів на дві групи: трудящі-мігранти, які не мають документів чи постійного статусу, і трудящі-мігранти, які мають документи чи постійний статус. Ця класифікація є важливою, тому що права, закріплені тільки за трудящими-мігрантами, що мають постійний статус чи документи, визначаються в Конвенції окремо. Нелегально працевлаштовані громадяни складають більшу кількість, ніж легальні працівники. Отже, нелегальні трудящі-мігранти знаходяться в складнішому становищі, ніж ті, які перебувають та працюють в іноземній країні легально. Тому питання їх захисту потребує нагального вирішення[11,с.259].

Отже, поняття «трудящий-мігрант» закріплене лише в міжнародних нормативних актах, які регулюють трудову міграцію, проте спостерігається відмінність в категоріях осіб, які відносять до категорії «трудящий-мігрант».

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Кулачок-Тітова Л. В.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_307
- 2.Конвенція про зловживання в галузі міграції і про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення N 143 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_163
- 3.Конвенція про працівників-мігрантів № 97 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_159
- 4.Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих- мігрантів та членів їх сімей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_203

5. Закон України «Про зайнятість населення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>

6. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

7. Касьянова М.М. Визначення статусу «трудівника-мігранта» в міжнародних документах // Історичні і політологічні дослідження. – 2013. – № 2 (52)

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Iipd_2013_2_58.pdf

8. Касьянова М.М. Політико-правове положення трудового мігранта в міжнародних документах // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія, Політологія. – 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Vmdup_ip_2015_13-14_34.pdf

9. Кравченко В.Г. Визначення поняття трудової міграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63919/80-Kravchenko.pdf?sequence=1>

10. Кхасраві О.З. Співвідношення понять «мігрант», «біженець», «переселенець», «внутрішньо переміщена особа» // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2016. – № 20. – С. 77-80

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc20/juspradenc20.pdf#page=73>

11. Михайлова О.Е. Теоретичний аналіз сутності поняття «трудящий-мігрант» на міжнародно-правовому рівні та його правовий статус [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Pis_2011_2_55.pdf

12. Шейбут В.В. Мігрант – як один з найважливіших елементів міграційного процесу // Європейські перспективи № 1- 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/Admin/Downloads/evpe_2014_1_10.pdf

ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТОРІН ЗА ДОГОВОРОМ ПОСТАВКИ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ

Марочкович Василь Миколайович
студент – магістр кафедри цивільно-правових
дисциплін юридичного факультету
Харківського національного університету

Ключові слова: договір, поставка, відповідальність.

При укладенні будь-якого договору у ньому передбачається відповідальність сторін, і договір поставки продовольчих товарів не є винятком. Адже, здійснюючи зобов'язання сторона за договором, суб'єкт цивільних правовідносин має бути переконаний у тому, що протилежна сторона теж виконає свої зобов'язання відповідним чином [5, с.180].

Розглядаючи цивільно-правову відповідальність більшість авторів вважає, що цивільно-правова відповідальність має виявлятися у негативних наслідках, як додатковий тягар для правопорушника, а також мати характер рівнозначного компенсування шкоди або збитків, які заподіяні для постраждалого [3, с.261-262]. Правовою підставою застосування до правопорушника цивільної відповідальності є норма права. Фактичною підставою для застосування міри цивільної відповідальності є скоєння цивільного правопорушення.

Відповідальність сторін за договором поставки продовольчих товарів, а також і іншого виду договорів, настає за певних умов, під якими розуміються певні обставини, від наявності чи їх відсутності залежить настання чи ненастання цивільно-правової відповідальності.

Щоб настала відповідальність за договором поставки продовольчих товарів потрібні такі умови:

- 1) протиправність поведінки особи, тобто невідповідність її вимогам закону, планового акту, договору (порушення умов договору);
- 2) матеріальна шкода (збитки);
- 3) причинний зв'язок між протиправною поведінкою і наслідками;
- 4) вина.

Перша умова свідчить про порушення договору однією із сторін, тобто невиконання або неналежне виконання договору.

Другою умовою є шкода, яка спричинена протиправною поведінкою сторони договору, дана умова є обов'язковою [4, с.91].

Причинний зв'язок між недотриманням зобов'язань і заподіяними негативними наслідками підлягає встановленню судом і набуває юридичного значення тільки у випадку використання такої форми відповідальності, як відшкодування збитків.

Остання умова – це вина боржника. Факт вини боржника впливає із статті 614 ЦК України, де вказується, що особа, яка порушила зобов'язання, несе відповідальність за

наявності вини, крім випадків, коли законом або договором передбачено інші підстави відповідальності [1, с.36].

Відповідальність за невиконання або неналежне виконання договору поставки продовольчих товарів настає у формах:

- відшкодування збитків. Збитки – це грошовий прояв шкоди. Збитки мають бути відшкодовані у випадку неможливості, недоцільності або відмови потерпілого від відшкодування шкоди в натурі [2, с.22].

- сплати штрафних санкцій (неустойки). Використання неустойки, її вид, розмір, форма передбачається законом.

- оперативно-господарські санкції – це насамперед такі санкції, які застосовуються безпосередньо на підставі факту порушення. Такі санкції не вимагають передачі до суду для їх застосування [6].

У договорі поставки продовольчих товарів відповідальність сторін можна поділити на відповідальність постачальника і відповідальність покупця.

Підставами відповідальності постачальника за договором поставки є:

- прострочення поставки товару, тобто передача постачальником покупцеві товару після закінчення строку поставки, передбаченого договором;

- недопоставка, тобто передача постачальником покупцеві у встановлений строк меншої кількості товару, ніж передбачено договором;

- поставка неякісного товару;

- поставка некомплектного товару. [7, с.97-98].

Покупець несе відповідальність за несвоєчасну оплату за отриманий товар.

Таким чином, цивільна відповідальність проявляється у використанні до однієї сторони (правопорушника) у інтересах іншої сторони за договором передбачених законодавством або угодою певних юридичних заходів впливу, які у кінцевому результаті викликають негативні наслідки майнового характеру у формі відшкодування збитків, сплати неустойки (штрафу, пені). Ці форми застосовуються до договору поставки продовольчих товарів.

Науковий керівник: д.ю.н., проф.. Мічурін Є.О.

Література:

1. Васильєва В. А. Правове регулювання відносин за договором консигнації [Текст]: дис. канд. юр. наук.: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / В. А. Васильєва. – Івано-Франківськ: 2000. – 260 с.

2. Канзафарова І. С. Теоретичні основи цивільно-правової відповідальності в Україні [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / І. С. Канзафарова. – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, 2007 – 36 с.
3. Ківалова Т. С. До визначення сутності підстав виникнення зобов'язань відшкодування шкоди за цивільним законодавством України [Текст] / Т. С. Ківалова // Правове життя сучасної України: Всеукраїнська наук. конф., 18-19 квітня 2008 р. : тези доп.: м. Одеса, 2008. – С. 261-262
4. Малеин Н. С. Имущественная ответственность в хозяйственных отношениях [Текст] / Н. С. Малеин. – М. : Наука, 1968. – 207 с.
5. Розізнана І. В. Концепція відповідальності за порушення договірних зобов'язань в цивільному праві України [Текст] / І. В. Розізнана // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія. : Юридичні науки. – 2014. – Випуск 1. Том 1. – С. 179-185
6. Татькова З. Ф. Відповідальність у формі оперативно-господарських санкцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/pravo/65/9923-vidpovidalnist-u-formi-zastosuvannya-operativno-gospodarskix-sankcij.html>
7. Турчак І. О. Особливості відповідальності за невиконання та неналежне виконання договору поставки [Текст] / І. О. Турчак // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – 2012. – № 6. – С. 94-101

ВИРАЖЕННЯ ВОЛІ СПІВАВТОРА

Муратов Олексій Сергійович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: alex120795alex@gmail.com

Ключові слова: авторсько-правовий договір, співавтор, згода, спадкоємці

Коло учасників авторсько-правових договорів чітко визначене в законодавстві. В Законі України «Про авторське право і суміжні права» (абз. 2 ч. 1 ст. 32) міститься пряма вказівка на те, що використання твору будь-якою особою допускається виключно на основі

авторського договору, за винятком випадків вільного використання творів, передбачених статтями 21-25 Закону.

На практиці складні питання виникають у тому разі, коли має місце множинність на стороні правоволодільця. Йдеться про співавторство, коли твір створено творчою працею не суб'єкт, то обсяг прав, що він передає другій особі за договором, визначається на його власний розсуд. За умови, що має місце співавторство, що питання щодо обсягу прав, що передаються за договором, має бути вирішене співавторами. В будь-якому разі укладенню договору між співавторами й користувачем твору повинен передувати договір між самими співавторами щодо визначення порядку користування твором кожним з них.

Оскільки кожний з співавторів буде окремим суб'єктом цивільно-правових відносин, необхідно визначитись з тим, або виступає кожний з них як окрема сторона авторського договору.

Співавторство на твір може бути двох типів: а) спільне (нероздільне) й б) роздільне. Як попередній підсумок вкажемо, що, у разі укладання авторського договору, предметом якого буде твір, не має значення тип співавторства.

Вказане положення Закону свідчить про те, що в цілому співавтори здійснюють свої майнові права з розпоряджання твором спільно. Відповідно, воля співавторів з приводу розпоряджання результатом спільної творчої праці буде єдиною. Всі співавтори виступають в договорі як одна сторона. Наприклад, музичний твір створено двома співавторами. Обидва співавтори твору укладають договір з компанією звукозапису (користувачем) про передачу їй всіх майнових прав на твір. Волевиявлення сторін направлене у даному випадку на передачу майнових прав на твір від правоволодільця певній особі. Згідно з законом музичний твір належить всім співавторам спільно. Звідси, з одного боку, в договорі виступають співавтори — володільці майнових авторських прав; з іншого — користувач в особі юридичної особи, компанії звукозапису [1, с.28].

Але в юридичній літературі зустрічається підхід, щодо якого авторський договір розглядається як багатосторонній правочин, за умови, що в ньому беруть участь кілька авторів чи кілька користувачів. У зв'язку з цим у багатосторонньому авторському договорі кожний співавтор виступає як окрема сторона [2, с.82].

Таку точку зору не можна визнати правильною. Згідно з ч. 4 ст. 202 ЦК України правочин буде двостороннім, за умови, що для його укладення потрібна погоджена дія двох сторін. У той час як кожна із сторін договору може бути представлена як однією, так й кількома особами. Отже, відмічаємо, що, кількість осіб, що беруть участь при укладенні договору, й кількість сторін договору — це явища принципово різні [1, с.22].

Не завжди багатосторонній правочин буде багатостороннім договором. Наприклад, не буде багатостороннім правочин (угода) купівлі-продажу, в якому на стороні продавця й покупця виступають по кілька осіб (співпродавців й співпокупців), оскільки тут так або інакше мають місце два зустрічних волевиявлення двох сторін за участю кількох суб'єктів, тобто волевиявлення кількох осіб на стороні продавця й зустрічне волевиявлення кількох осіб на стороні покупця» [3, с.343].

Вбачається очевидним, що при укладенні авторського договору з передачі майнових авторських прав від співавторів користувачеві співавтори діють як одна сторона договору. Вони мають одну спільну мету — передати права на свій твір певній особі. Як підсумок відмічаємо, що, укладаючи договір, вони діють спільно. Така спільна дія співавторів має бути погодженою з дією другої сторони авторського договору — користувача чи користувачів, за умови, що на другій стороні договору так само має місце множинність осіб.

Тип співавторства (роздільне чи нероздільне) відіграє суттєву роль й в іншому питанні — при укладенні договору з метою реалізації майнових прав не на твір у цілому, а на частину твору. Наприклад, в абз. 5 ч. 1 ст. 13 Закону зазначає умови щодо твору, створеного у співавторстві.

Відповідно, тип співавторства має значення не в тому разі, коли предметом договору буде твір у цілому, а коли його предметом буде окремі частини твору. Наприклад, можливі випадки використання окремих складових аудіовізуального твору, автором кожного з яких буде певна особа.

У разі використання одним з співавторів окремої частини твору, яка має самостійне значення, в договорі, предметом котрого буде ця окрема частина твору, цей співавтор буде виступати як автор окремого об'єкта авторського права й як самостійна сторона. Отже, відмічаємо, що, у разі укладення договору, предметом котрого буде цілий твір, всі співавтори виступають у договорі як одна сторона. В тому ж разі, коли договір укладається з приводу частини твору, кожний з співавторів буде окремою стороною авторського договору. Однак, як у першому, так й у другому випадку авторський договір не набуває рис багатостороннього правочину, він завжди буде правочином двостороннім.

За умови, що права на твір мають дві чи більше особи — співавтори, то вони можуть уповноважити на укладення авторського договору тільки одного з них, наприклад, керівника авторського колективу. За таких обставин виникає ситуація, коли поняття «володільці авторських прав» й «учасники авторського договору» співпадати не будуть. Замість кількох осіб (співавторів) безпосередньо брати участь у договірних відносинах буде тільки одна з них. Для здійснення нею представницьких дій перед другою стороною авторського договору

потрібна видача іншими співавторами довіреності, яка б відповідала усім вимогам закону (статті 244, 245 ЦК України).

Відсутність згоди усіх співавторів на надання представницьких повноважень одному з них буде означати порушення прав співавторів, що не брали участі в процесі укладення авторського договору. В практиці вже існують випадки такого роду [1, с.23].

Побачимо це на прикладі наступної Апеляційної справи [4] де, позивач звернувся з позовом про визнання співавторства на твір й права власності на майнові права. Позивач вказує, що судом першої інстанції не повно з'ясовані обставини справи, докладно те, що 21.09.2003 р. одноособовий автор спірного твору ОСОБА_10 передав всі майнові права на твір ОСОБА_7, що було зареєстровано рішенням Державної служби інтелектуальної власності України від 28.04.2014 р., реєстраційний номер 2457. Так само вказувала на те, що судом першої інстанції не встановлено наявності або відсутності угоди між ОСОБА_9 й ОСОБА_8 про співавторство на спірний твір, відсутні докази, що свідчили б про спільну творчу діяльність сторін, з урахуванням так само того, що ОСОБА_10 одноособово зареєстрував на себе право авторства на спірний твір, щодо свідоцтва НОМЕР_1. З урахуванням викладеного в апеляційній скарзі просила рішення суду скасувати й постановити нове про відмову у задоволенні позову.

Між засновником й членом якої був ОСОБА_10, між ним й ОСОБА_8 був укладений договір - угода між авторами. Щодо цієї угоди, сторони прийшли до згоди, що автором персонажів буде ОСОБА_10, а автором графічних зображень буде ОСОБА_8. Саме на графічне зображення козаків з мультиплікаційного серіалу, 09.01.2014 р. Державною службою ІВ видано свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір.

Щодо договору між авторами ОСОБА_10 й ОСОБА_8 було досягнуто угоди про те, що ОСОБА_8 може використовувати персонажі козаків шляхом їх графічного зображення в будь-яких цілях, адже з виплатою ОСОБА_10 авторської винагороди за кожне таке використання його персонажів у розмірі 15%. Однак, суд першої інстанції, ухвалюючи рішення про визнання ОСОБА_8 співавтором твору, не врахував положення ст. 29 ЗУ «Про авторське право та суміжні права», що не переходять у спадщину особисті немайнові права автора.

Отже, відмічаємо, що, незважаючи на те, що ОСОБА_9 отримала Свідоцтво про спадщину від 20.04.2010 року, судом першої інстанції не враховано, що їй не перейшли особисті немайнові права автора, передбачені ст. 423 ЦК України, а первинним суб'єктом авторського права твору буде автор, яка вступила у спадщину, та буде вторинним суб'єктом авторського права, адже суб'єктом особистих немайнових прав може бути тільки автор.

Отже, стороною договору зі сторони правоволодільця може бути саме особа, котрій приналежать права інтелектуальної власності. Але можливі ситуації при неправомірному розпоряджанні майновими правами інтелектуальної власності тими особами, яким такі права не приналежать.

Список використаної літератури:

1. Жилінкова О. В. Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в Україні та за кордоном : монографія / О. В. Жилінкова. — К. : Юрінком Інтер, 2015. — 280 с.
2. Интеллектуальная собственность (исключительные права) : учеб, пособ. / под ред. Н. М. Коршунова. (Российское юридическое образование). — М. : ЭКСМО, 2006. — 400 с.
3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. — 2-ге вид., перероб. і допов. / за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецовой В. В. Луця. — К. : Юрінком Інтер, 2006. — Т. 1. — 1120 с.
4. Про визнання співавторства на твір та права власності на майнові права: Рішення Апеляційного суду міста Києва від 16 січня 2017 року. Справа № 753/19860/14-ц // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64308481>

Науковий керівник: Лісніча Т.В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

ПРИНЦИПИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Миколенко Н. С.
студентка V курсу Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
e-mail: mykolenkonatali@ukr.net

Ключові слова: принципи корпоративного управління, законодавство України, кодекс корпоративного управління.

Глобалізація світового економічного простору характеризується загостренням конкурентної боротьби як на внутрішньому ринку так і на міжнародному рівні. Сьогодні Україна поглиблює інтеграцію зі світовою спільнотою, що вимагає від України приведення національних стандартів у відповідність до європейського рівня. Бізнес розвинутих країн світу

вже давно усвідомив важливість вдосконалення корпоративного управління, одним з інструментів цього, є впровадження національних принципів корпоративного управління.

На думку О. Сохацької загальновизнаних міжнародних принципів корпоративного управління належать такі: структура корпоративного управління повинна забезпечувати захист прав акціонерів, виступати основним методом попереднього врегулювання виникаючих конфліктів інтересів; режим корпоративного управління повинен забезпечувати рівноцінне ставлення до усіх груп акціонерів, а також дрібних та іноземних, забезпечуючи кожному з них ефективний захист у разі порушення їхніх прав; корпоративне управління повинно забезпечувати дотримання встановлених законодавством прав зацікавлених осіб і заохочувати співпрацю всіх суб'єктів корпоративного управління у розвитку корпорації; корпоративне управління повинно забезпечувати інформаційну відвертість компанії, своєчасне і повне розкриття інформації щодо усіх істотних питань фінансово-господарської діяльності корпорації; структура корпоративного управління повинна забезпечувати ефективне виконання управлінцями своїх функцій, а також підзвітність органів управління компанії акціонерам [1].

Кодекс корпоративного управління можна визначити як сукупність принципів, стандартів або правил найкращої поведінки, які стосуються питань управління товариствами, встановлюються державним органом або недержавною організацією і мають рекомендаційний характер. Практика запровадження кодексів корпоративного управління була започаткована Великою Британією на початку 1990-х рр. і протягом наступних десятиріччя активно підтримана іншими країнами.

Приводом до появи кодексів стало: по-перше, усвідомлення неможливості вирішення всіх проблем, які існують у сфері корпоративного управління, винятково на рівні національного законодавства та необхідності їхнього врегулювання через впровадження етичних норм у практику корпоративного управління; по-друге, сприйняття корпоративного управління як важливого фактора національного розвитку та необхідність існування в умовах міжнародного конкурентного середовища [2, с. 45].

У 2003 р. Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку було ухвалене рішення про затвердження Принципів корпоративного управління. Цей документ містив важливі принципи й рекомендації щодо якісного та прозорого управління товариствами, дотримання яких повинне допомогти їм у підвищенні інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності. Принципи корпоративного управління є своєрідною допомогою, що дає відповіді на питання, як українським підприємствам подолати "кризу довіри" вітчизняних і іноземних інвесторів, як залучати фінансові ресурси на вітчизняному і

міжнародних фондових ринках. Цей документ містив найкращі стандарти й правила, що домінують у всьому світі на фінансових ринках, дотримання яких є однією з необхідних умов залучення інвестицій. З огляду на це Принципи корпоративного управління адресовані у першу чергу тим українським підприємствам, яким потрібні інвестиції та які готові для їхнього залучення відповідати найвищим стандартам корпоративного управління. Серед сильних сторін принципів НКЦПФР можна зазначити, що в них дуже чітко і детально розписані всі права, які мають акціонери. Принципи корпоративного управління схвалені НКЦПФР є дійсно прогресивним документом, який поєднав національний досвід з кращими світовими наробками в цій сфері. В основному проблеми з впровадженням виникають через те, що підприємства формально підходять до написання власних Кодексів корпоративного управління. Причиною такого стану справ є те, що принципи мають рекомендаційний характер і не є обов'язковими до виконання, за виключенням тих положень, які дублюються у законодавчих актах України. Окрім цього, в Кодексах корпоративного управління не достатньо уваги приділяють врегулюванню конфліктних ситуацій між учасниками корпоративних відносин [3].

Набув чинності закон, що змінює принципи корпоративного управління 4 червня 2017 року набув чинності Закон України від 23 березня 2017 року № 1983-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах». Закон вводить такі інститути, як squeeze-out і sell-out. Sell-out дозволятиме міноритарним акціонерам вимагати від акціонера – власника 95% акцій товариства придбання за справедливою ціною акцій, що їм належать. У свою чергу, інститут squeeze-out передбачає, що акціонер – власник 95% акцій товариства матиме право вимагати від міноритарних акціонерів обов'язкового продажу належних їм акцій, що стосується Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку то їй надається право здійснювати контроль за виконанням учасниками ринку вимог спеціальних процедур і право застосування заходів впливу до учасників, які не виконують вказане [4].

Як зазначає І. А. Ігнат'єва, принципи корпоративного управління містять ключові засади, на яких мають розвиватися корпоративні відносини в Україні, та конкретні рекомендації щодо якісного та прозорого управління акціонерним товариством відповідно до міжнародних стандартів. Незважаючи на те, що більшість акціонерних товариств розробила власний кодекс корпоративного управління, сьогодні, залишається прикорм фактом те, що вітчизняні компанії не приваблюють зовнішніх та внутрішніх інвесторів [5, с.343].

Огляд принципів корпоративного управління дозволяє стверджувати, що існують різнопланові погляди на засади їх виділення, змістове та функціональне наповнення, при

цьому основний акцент вищенаведених принципів корпоративного управління робиться на взаємовідносинах із акціонерами та інформаційну прозорість, і недостатньо уваги приділяється власне процесу корпоративного управління, його основоположним постулатам.

1. Небава М.І. Теорія корпоративного права: вузлові питання[Електронний ресурс] // Режим доступу : http://posibnyky.vntu.edu.ua/korp_upr/217..htm.
2. Луць В.В. Корпоративне право України. Підручник: Юрінком Інтер.-2010.- 380 с.
3. Фаріон Н. О. Принципи корпоративного управління: міжнародний та вітчизняний досвід Економічна наука №22.-2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2015/29.pdf.
4. Набув чинності закон, що змінює принципи корпоративного управління- [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://ukrainepravo.com/news/ukraine/rabtsv-yrrsfkhk-iansr-s-ipkryuzh-tuyrshchyty-nsutsuakhvyvrs-gs-tstuavokrrya>.
5. Ігнат'єва І.А. Корпоративне управління: підручник. / І. А. Ігнат'єва, О.І. Гарафонов. — К.: "Центр учбової літератури", 2013. — 600 с.

Науковий керівник : Швагер О.А., асистент кафедри цивільно-правових дисциплін та фінансового права Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету

ПРАВО НА БАНКІВСЬКУ ТАЄМНИЦЮ

Матвійчук А.В.,
студентка VI курсу Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету,
e-mail: lichnoe2017@gmail.com

Ключові слова: інформація, банківська таємниця, обіг інформації, режим доступу до інформації, режим секретності, клієнт банку.

Правовідносини щодо обігу інформації, що виникають між банком і клієнтом під час банківського обслуговування, вимагають правового регулювання передусім з позицій захисту та забезпечення схоронності відомостей, розголошення яких може завдати шкоди клієнту, та дотримання комерційної репутації банківської установи для його конкурентоспроможності.

З огляду на специфіку банківської діяльності первинні правовідносини між клієнтом та банком ґрунтуються передусім на довірі. Клієнт не обмежується ввіренням банківській установі лише своїх грошових коштів, а свідомо надає їй інформацію про своє фінансове становище, персональні дані та інші відомості конфіденційного характеру (приміром, для юридичної особи). Кореспондується такій безумовній довірі клієнта одна із гарантій банківської діяльності – режим банківської таємниці як правовий механізм захисту інформації банком, який ґрунтується на законодавчих підставах обмеження доступу до інформації, що становить таємницю, чіткої регламентації процесу обігу цієї інформації.

Доступ до інформації – це процес безпосереднього пізнання і ознайомлення з відомостями, даними; власне інформування як таке. Без пізнання інформації неможливий її обіг – використання, поширення, зберігання, охорона, захист. Доступ до інформації являє собою початковий етап інформаційної діяльності у будь-якій сфері правовідносин, і у банківській зокрема.

Домінуючим засобом захисту банківської інформації, яка складає таємницю, є обмеження доступу до неї. Сам факт «недоступності» законодавчо окреслених відомостей для третіх осіб характеризує режим банківської таємниці. Утаємниченість, секретність є спільною рисою банківської таємниці з іншими видами інформації з обмеженим доступом.

Установлення обмежень на доступ до інформації та її матеріальних носіїв, а також надання права доступу до такої інформації належить передусім законодавцю, адже режим банківської таємниці чітко регламентовано Законом України «Про банки і банківську діяльність», і банку як безпосередньому виконавцю цього режиму таємниці. Способи здійснення таких обмежень нормативно визначені: 1) обмеження кола осіб, що мають доступ до інформації, яка становить банківської таємниці; 2) організації спеціального діловодства з документами, що містять банківську таємницю; 3) застосування технічних засобів для запобігання несанкціонованому доступу до електронних та інших носіїв інформації; 4) застосування застережень щодо збереження банківської таємниці та відповідальності за її розголошення у договорах і угодах між банком і клієнтом.

Коло суб'єктів, які мають доступ до інформації у режимі банківської таємниці, обмежене ст. 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність»: клієнт, банк, службові особи банку та службові особи-інспектори з банківського нагляду, Національний банк України і Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, інші банки та колектори при відступленні права вимоги, і суб'єкти владних повноважень за вичерпним переліком відповідно до визначеної законами компетенції, у спосіб та в межах, що чітко передбачені Законом України «Про банки і банківську діяльність». [1]

Запорукою режиму секретності є особливі вимоги і правила зберігання та поширення інформації, що складає банківську таємницю. Існуюча процедура роботи з банківською таємницею регламентована Правилами зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці, затвердженими постановою Національного банку України від 24.07.06 №267, та розкриття у судовому порядку як виключному за правилами глави 12 Цивільного процесуального кодексу України.[2]

Строк дії режиму банківської таємниці напевне є одним із дискусійних моментів через відсутність чіткого часового визначення. Доцільно Законом України «Про банки і банківську діяльність» встановити довічний характер режиму банківської таємниці для інформації, що її складає, незалежно від факту тривалості правовідносин банку з клієнтом, а також визначити безстроковість зобов'язань для службовців банку щодо збереження банківської таємниці, незалежно від факту припинення трудових правовідносин з банком. На підставі всього вище викладеного слід зробити висновки, що банк отримує доступ до інформації, яка в подальшому охороняється в режимі банківської таємниці, виключно на довірі клієнта та з огляду на специфіку основної діяльності – надання банківських послуг; режим банківської таємниці виникає автоматично, не потребує прийняття будь-яких додаткових рішень чи розпоряджень; перелік відомостей, що складають банківську таємницю, тобто той масив відомої банку інформації, на яку поширюється особливий таємний режим, конкретизований, обмеження або розширення не дозволяється; правовий режим банківської таємниці є похідним для персональних даних клієнтів-фізичних осіб, оскільки режим персональних даних у банківських правовідносинах змінюється режимом банківської таємниці, і для клієнта у тому числі; банківську таємницю складають «чужі» відомості, клієнтів, і банк не може розпоряджатися чи використовувати їх задля комерційного зиску; фактично оволодіваючи інформацією, яка охоплюється режимом банківської таємниці, банк набуває зобов'язань щодо її захисту та збереження, не набуваючи прав власника на цю інформацію; режим банківської таємниці вигідний для обох: клієнта і банка. Низкою судових справ, переглянутих у тому числі вищими судовими інстанціями, підтверджено практику відмови банків від розкриття банківської таємниці навіть під загрозою грошових санкцій (приміром, з боку Антимонопольного комітету України).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 14.07.2006 N 267 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>

2. Постанова Правління НБУ «Про затвердження Правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці » [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0935-06?test=GHYMfyI3vxym47P.ZiDAs.lnHI4O2s80msh8Ie6>

3. Гетьманцев Д.О., Шукліна Н.Г. Банківське право України: навчальний посібник [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/law/getmantsev_bpu.

Науковий керівник: Маланчук Т.В., к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін та фінансового права Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ОСОБИ ПРО ПІДОЗРУ

Міхєєнко Дмитро Сергійович
курсант Харківського національного
університету внутрішніх справ

Розглянуто актуальні питання повідомлення про підозру під час здійснення досудового розслідування.

Відповідно до ч.1 ст.42 КПК України, підозрюваним є особа, якій у порядку передбаченому ст. ст. 276-279 КПК було повідомлено про підозру, або особа, яку було затримано за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. Повідомлення особі про підозру є одним із найважливіших процесуальних рішень на стадії досудового розслідування так як особа набуває особливого статусу, який передбачає наявність специфічних прав та обов'язків, можливість застосовувати заходи забезпечення кримінального провадження, обрати запобіжний захід тощо.

Чинний КПК України містить вичерпний перелік способів за допомогою яких особі може бути повідомлено про підозру. Статтею 278 КПК визначений основний та пріоритетний спосіб повідомлення особі про підозру, а саме вручення письмового повідомлення про підозру слідчим або прокурором у день його складання. Слід наголосити, що у статті застосований термін «вручити», звернувшись до тлумачного словника бачимо, що це означає передача чогось особисто особі в руки [1]. Проте КПК, у випадку неможливості вручити повідомлення

про підозру особисто, передбачає й інші способи. Так статтями 135, 136 КПК визначені наступні способи повідомлення:

- ☐ надсилання повідомлення поштою, в тому числі й електронною поштою;
- ☐ врученням під розписку дорослому члену сім'ї чи іншій особі, яка з нею проживає для подальшої передачі;
- ☐ врученням житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи.

У випадках надіслання повідомлення про підозру поштою, особа якій адресувалося повідомлення, отримавши його, повинна розписатися за отримання. Це питання було розглянуто О.В. Татаровим, який дійшов висновку, що повідомлення особі про підозру шляхом надсилання поштою буде відповідати вимогам КПК та буде вважатися належним тільки у разі безпосереднього вручення листа підозрюваному [2]. Так і з повідомленням, що направляється електронною поштою, особа повинна надіслати відповідного листа про те, що отримала це повідомлення. Також, виходячи з науково-практичного коментаря КПК України, адресу поштової скриньки слідчому або прокурору повинен надати безпосередньо власник.

У випадку вручення повідомлення під розписку дорослим членам сім'ї (котрими є особи, які перебувають у шлюбі, а також їхні діти, батьки, особи, які перебувають під опікою і піклуванням, інші особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі), то слід зазначити, що тут існує ризик не отримати це повідомлення за причин, що не залежать від самої особи, але вона фактично набуває статусу підозрюваного. Аналогічна ситуація може виникнути у випадку повідомлення житлово-експлуатаційної організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем роботи особи.

Виходячи з вище викладеного слід вважати, що обидва способи повідомлення особі про підозру, на відміну від повідомлення поштою або електронною поштою, не є досконалими, а у окремих випадках, коли особа безпосередньо не отримала в руки повідомлення, ще й не належними.

Законодавець ототожнив терміни «вручити» та «передати», не врахувавши що це може спричинити негативні наслідки як для особи, котрій повідомляють про підозру, так і для розслідування.

Як вже зазначалось наслідком для особи є те, що вона набуває особливого статусу підозрюваного із передбаченим Законом обсягом прав та обов'язків.

Що до органів досудового розслідування, то наслідки мають ситуативний та неоднозначно визначений законом характер. Тобто якщо повідомлення про підозру не було «передано», то фактично особа не набула статусу підозрюваного і всі заходи та процесуальні дії застосовані до неї, як до підозрюваного слід визнати недійсними.

Отже, аналізуючи положення чинного КПК та враховуючи вищевказане, слід відмітити, що інститут повідомлення особі про підозру, а саме питання способів повідомлення, для дотримання законних прав та інтересів особи і фундаментальних засад кримінального провадження потребує перегляду та подальшого удосконалення.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sum.in.ua/>
2. Татаров О.Ю., Мірковець Д.М. Повідомлення про підозру: проблеми кримінальної процесуальної регламентації // Митна справа. 2015. № 1. С. 268.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. – Х. : Право, 2017. – 366 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. редакцією В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К: Юстініан, 2012. – 1224 с.

Науковий керівник: Чича Руслан Павлович, к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства ХНУВС

ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ПОРТРЕТА ПРЕСТУПНИКА, СОВЕРШАЮЩЕГО ИЗНАСИЛОВАНИЕ

Нуджейдат Веам,

аспирант кафедры уголовно-правовых дисциплин

юридического факультета

Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина

1. Изнасилование является достаточно специфическим преступлением, сущность которого заключается в насильственном удовлетворении половой потребности, которая по своей значимости в поведении человека занимает одно из ведущих мест. Сложности в расследовании этих преступлений обусловлены, с одной стороны, спецификой сферы половых

отношений, а с другой – недостаточным научно-криминалистическим обеспечением деятельности органов досудебного расследования по этим вопросам, в частности, что касается полноты криминалистической характеристики этих преступлений. В разное время этой проблематике уделено внимание такие известные отечественные и зарубежные ученые-криминалисты, как Г. Б. Карнович, М. Г. Коршик, Г. И. Мудьюгин, П. Т. Скорченко, М. Н. Хлынцов, Ю. А. Шубин и др. Однако на сегодняшний день существует проблема неудовлетворительного криминалистического обеспечения расследования изнасилований, которое осуществляется без учёта имеющегося мирового опыта и без внедрения в практику расследования различных государств этого вида преступлений обобщенных современных криминалистических знаний о личности преступника-насильника на фоне тенденций глобализации и интеграции различных знаний и представлений.

2. Спецификой изнасилования является то, что оно касается интимных отношений, в которых значительная роль принадлежит потерпевшей, личные качества и поведение которой, как правило, всегда является ключом для установления многих обстоятельств при расследовании изнасилования. Это обусловлено тем, что жертва и преступник, как правило, находятся в закономерных взаимных связях [1, с. 17-18]. Данное обстоятельство должно быть положено в основу криминалистической характеристики изнасилований, что позволит конкретизировать механизм совершения этих преступлений и предоставить необходимую информационную базу для принятия решений в конкретном уголовном производстве. С учетом этого криминалистическую характеристику изнасилований целесообразно формировать не как общую для этих преступлений, а в отношении следующих двух отдельных групп этих преступлений: изнасилований, совершаемых знакомым потерпевшей лицом, а также изнасилований, совершаемых незнакомым потерпевшей лицом (отсутствие между ними социальных связей).

3. Изнасилование, совершаемое знакомым потерпевшей лицом, имеет свою отличительную специфику, которая заключается в том, что преступником для осуществления полового акта используются существующие социальные связи между ним и жертвой насилия (совместная работа или обучение, родственные связи, соседство, дружеские отношения). Это обстоятельство существенно влияет на механизм совершения изнасилования и в дальнейшем на его расследование с точки зрения установления характерных обстоятельств (тактических задач), проверки версий. В этой связи ещё Зигмунд Фрейд обращал внимание на то, что существует много людей, которые являются ненормальными в сексуальной жизни, но по всем остальным пунктам они соответствуют среднему человеку и не отстают от человеческого культурного развития. Только сексуальность остается их слабым пунктом [2, с. 15-16]. С

социальной точки зрения среди насильников встречается именно такая категория лиц, для которой характерен поиск сексуального объекта в своем ближайшем среде.

Преступники, совершающие изнасилования лиц из числа своих знакомых, встречаются среди различных социальных групп людей и могут иметь разный социальный статус. Ими могут быть представители как низкого и среднего, так и высшего слоев общества. Факт знакомства с потерпевшим лицом используется насильником для создания защитной оболочки от возможного привлечения к ответственности, что обуславливает способ его действий (подготовки, совершения, сокрытия преступления). Как показывает практика, это создает для стороны обвинения достаточно большие проблемы в доказывании факта совершения насильственного полового акта.

В уголовном законодательстве разных стран по-разному формулируется состав изнасилования с учетом данной категории преступников. Например, по ст. 345 Закона об уголовном праве Израиля изнасилованием признаются половые сношения с женщиной, совершенные без ее свободного согласия или при её согласии, которое было достигнуто путём обмана относительно личности лица, вступившего с ней в половое сношение, либо характера самого деяния. Обманом в данном случае (ч. 3 ст. 346) считается, например, ситуация, когда субъект обещает вступить в брак, представляясь холостым, хотя в действительности не является таковым [3, с. 179-180]. То есть преступником по законодательству Израиля признается лицо, которое склоняет женщину к половому сношению путем сообщения ей заведомо неправдивой информации, в частности, обещания совершить определенные действия, в которых заинтересована женщина. В Украине под изнасилованием понимается естественное половое сношение между лицами разного пола вопреки или с игнорированием воли потерпевшего лица с применением физического насилия, угрозы его применения или с использованием беспомощного состояния этого лица. Перечень неправомерных действий, которыми обуславливается факт изнасилования, является исчерпывающим в украинском законодательстве. Поэтому действия лица, добившегося согласия лица противоположного пола на половое сношение другим способом, например, путем назойливых предложений вступить в половые сношения или путем обмана или злоупотребления доверием (признание в любви, заведомо ложное обещание вступить в брак, уплатить за сексуальную услугу и т.п.) не могут квалифицироваться как изнасилование [4, п.1].

4. Изнасилования, совершаемые незнакомым потерпевшей лицом, отличаются от предыдущей группы этих преступлений тем, что как правило, имеют характер нападения на жертву с целью совершения полового акта (сношения). Эта категория преступлений может совершаться единолично или группой лиц, а также в отношении несовершеннолетних или

малолетних. Изнасилования данной группы совершаются преимущественно молодыми (в т.ч. несовершеннолетними в группе) мужчинами с маргинальными чертами:

- отсутствие постоянной или квалифицированной работы (следовательно, низкий социальный статус);
- склонность к правонарушениям;
- половая распущенность и пренебрежительное, жестокое отношение к представительницам противоположного пола;
- пристрастие к употреблению алкоголя или наркотиков;
- наличие комплекса неполноценности и стремление к самоутверждению;
- наличие психических аномалий (способствуют возникновению и развитию таких черт характера, как раздражительность, жестокость, агрессивность);
- наличие сексуальных аномалий (патологические проявления полового влечения);
- наличие судимости, в том числе за совершение половых преступлений.

Для многих преступников значимым является не только обычное половое удовлетворение, но и своеобразное самоутверждение, которое сопровождается издевательствами, физическим и психическим насилием над жертвой. В каждом конкретном случае в личности насильника может иметь место разнообразный «сплав» указанных маргинальных черт. По характеру их проявления может быть выделено несколько типов преступников данной категории: «охотники» (выслеживают незнакомых женщин и внезапно нападают), насильники-педофилы (совершают изнасилования малолетних девочек), насильники-маньяки (получают половое удовлетворение от насилия соединенного с жестокостью, издевательствами или убийством) и др.

Личностные черты преступника данной классификационной группы изнасилований обуславливают определенную периодичность в их совершении, когда из-за безнаказанности они приобретают характер серийности. Для серийных преступников типично совершение изнасилований под воздействием безудержного полового влечения и стремления к повторению ощущения самоутверждения. Это также характерно для лиц, страдающих различными психическими отклонениями.

Список использованной литературы:

1. Вандышев В.В. Реализация взаимосвязей жертвы и преступника в раскрытии и расследовании насильственных преступлений: Учебное пособие / В.В. Вандышев. – С.Пб.: Изд-во С.-Петербург. ВШ МВД России, 1992. – 114 с.

2. Фрейд З. Очерки по психологии сексуальности / Зигмунд Фрейд. – Харьков: Изд-во «Фолио», 2009. – 240 с.

3. Закон об уголовном праве Израиля. Постатейный перевод с иврита на русский язык / Дорфман М. – Хайфа, 2010. – 253 с. // Электронный ресурс. Режим доступа: <http://library.khpg.org>.

4. Постановление Пленума Верховного Суда Украины «О судебной практике по делам о преступлениях против половой свободы и половой неприкосновенности личности» № 5 от 30. 05. 2008 г.

Научный руководитель: профессор кафедры уголовно-правовых дисциплин юридического факультета ХНУ имени В.Н. Каразина, доктор юридических наук, профессор Даньшин М.В.

БЕЗТІЛЕСНА РІЧ ЯК ПРЕДМЕТ КОРУПЦІЙНОГО ЗЛОЧИНУ

Нечитайло Маргарита Олегівна
студент-магістр факультету правосуддя
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
e-mail: margaritanechitaylo95@gmail.com

Ключові слова: безтілесна річ; корупційний злочин; предмет злочину.

Проблема предмета злочину навіть на сьогоднішній день є однозначно невирішеною в науці кримінального права. Найбільш дискусійними з цього приводу можна виокремити питання визначення предмета корупційного злочину.

Згідно з Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» від 18 квітня 2013 р. № 221-VII, що набув чинності з 18 травня 2013 р., слово «хабар» у Кримінальному кодексі України (далі – КК України) та інших нормативних актах України замінено на словосполучення «неправомірна вигода».

Суспільна небезпека неправомірної вигоди визначається тим, що особа використовуючи свої службові повноваження в злочинних цілях може заподіяти значну шкоду функціонуванню державного апарату, економіці країни, правам та інтересам громадян, підірвати авторитет державних установ. Разом з тим, термін «неправомірна вигода» використовується в правовій

системі України досить незначний час, отже, ефективність використання цієї новели недостатньо досліджена, про що може свідчити той факт, що на сьогодні ще немає науково-правової доктрини стосовно неправомірної вигоди як предмета корупційного злочину.

Неправомірна вигода згідно із приміткою до ст. 354 КК України «Підкуп працівника державного підприємства, установи чи організації» – грошові кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають чи одержують без законних на те підстав.

Розглянемо поняття «інше майно». Згідно з п. d ст. 2 Конвенції ООН проти корупції «майно» означає будь-які активи, матеріальні або нематеріальні, рухомі або нерухомі, виражені в речах або в правах, а також юридичні документи або активи, що підтверджують право власності на такі активи або інтерес у них. У законодавстві України «майно» розуміється як окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки (ст. 190 ЦК України). Традиційно у цивільному праві майном визнаються речі, створені працею людей для задоволення певних потреб, які мають вартість, ціну і попит.

Не можна залишити без уваги існуючу проблему сучасного правового розуміння понять «майно» і «річ», які безпосередньо впливають на кримінально-правове визначення цих понять. Нині в інформаційному суспільстві майном може бути і інформація. Такий вид соціально значущих благ безтілесний, тому не визнаються речами, оскільки у філософському розумінні головною ознакою останніх є тілесність, але в історії розвитку права мають місце й інші погляди на зміст поняття «річ».

Наприклад, у римському праві правова категорія «річ» мала універсальний характер. За своїм змістом вона повністю ототожнювалась з поняттям об'єкта речового права і права взагалі. Річ тут розглядалась двояко — як *res corporales* (тілесні речі) і як *res incorporales* (безтілесні речі). Запропонована класифікація речей своїм корінням сягає давньогрецької античної філософії. Такий поділ був представлений ще у Цицерона, котрий разом зі своїми грецькими вчителями, відокремлював речі, що існують (*res quae sunt*), і речі, що мисляться (*res quae intelleguntur*), — тобто матеріальні предмети та абстрактні поняття.

Під безтілесними речами Гай у своїх Інституціях розумів те, до чого не можна доторкнутися; ними були ті речі, які складаються із права: спадщина, узуфрукт, зобов'язання, укладені будь-яким чином. Поділяючи речі на тілесні та безтілесні, Гай, на думку В. Краснокутського, під останніми розуміє не речі, з точки зору предметів зовнішнього світу, а саме права. Д. Дождев, зі свого боку, вказує на особливості вчення про безтілесні речі у Давньому Римі. Римляни, каже він, вважаючи, приміром, узуфрукт річчю, могли казати про його належність особі за парадигмою «*meum esse*» (є моїм), тобто розглядали це речове право

подібно тому, як власнику належала сама тілесна річ в її функціональній цілісності. З іншого боку, про володіння узурфруктом, з точки зору відображення права на посесорні інтердикти, римляни казали лише за аналогією з володінням (*possessio*) тілесними речами — *quasi possessio* (квазіволодіння).

Розуміння речі в її філософському значенні, тобто коли річ у праві має універсальний характер, сьогодні притаманно не лише країнам континентальної системи права (Нідерландам, Франції, Австрії, Італії тощо). Поділ речей на тілесні та безтілесні існує і в англосаксонській правовій системі, яка розмежовує поняття *corporeal* та *incorporeal property* (тілесна та безтілесна власність).

Для вітчизняної правової традиції, навпаки, досить тривалий час характерним був зовсім інший підхід. Відмова від безтілесних речей пояснювалась їх непрактичністю, що може привести лише до непорозумінь, спонукаючи застосовувати до окремих прав норми, які стосуються речей. У наш час, нарешті, потрібно зрозуміти, що світ змінився, і те, що, можливо, було не так актуально вчора, стає все більш і більш актуальним у наші дні. Сьогодні в цивільному обороті з'явилося досить багато нових об'єктів — інформація, майнові права, частка (пай) тощо. Всі вони не підпадають під звичайне розуміння категорії речі, але від цього проблема врегулювання їх статусу не зникає.

На думку, дослідників пропозиція поділяти речі на тілесні й безтілесні тягне за собою визнання оновленої дефініції поняття «майно», що застосовується у кримінальному праві. Отже, майно як річ – це предмет правовідносин між суб'єктами (фізичними і юридичними особами, суспільством, державою), який може бути двох видів – тілесним і безтілесним. Майно як річ тілесна є предметом матеріального світу.

В юридичній літературі ознаками безтілесної речі визнаються: а) вартість, тобто грошове вираження; б) за походженням є результатом діяльності людини; в) задовольняє її потреби; г) має здатність до перетворення на речі тілесні в результаті людської діяльності; д) може бути предметом правовідносин з уведенням у цивільно-правовий (майновий) оборот. Майнові права на безтілесну річ (як і майнові обов'язки щодо останньої) є складником безтілесного майна, а не безтілесної речі.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити такі висновки. Предмет злочину є матеріальним вираженням суспільних відносин. Майно - це предмет правовідносин між суб'єктами (фізичними, юридичними особами, суспільством, державою), який може бути двох видів: тілесні і безтілесні речі. Майно як тілесна річ є предметом матеріального світу, а відповідно і предметом злочину.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені

ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗЛОЧИНУ ПРИМУШУВАННЯ ДО ВСТУПУ В СТАТЕВИЙ ЗВ'ЯЗОК

Наконечна Наталія Павлівна
Студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: natalii.nakonechnaya@ukr.net

Ключові слова: злочин, потерпілий, примушування, насильство, статевий зв'язок.

Поряд із позитивними змінами, що відбуваються в процесі розбудови держави і демократизації суспільного життя нашої держави, виникають і негативні явища, що пов'язані із значним падінням моральності. У цьому контексті актуалізується проблема злочинів у сфері статевої свободи і статевої недоторканності особи. У зв'язку з цим, слід зазначити, що громадськості досить часто стають відомі факти жорстокої та цинічної наруги над жертвами злочинних посягань, причини яких полягають у деформації суспільних відносин.

Серед праць, для яких характерний комплексний підхід до визначеної проблематики, виділимо таких авторів як: М. Бажанов, Л. Андрєєва, Ю. Антонян, М. Коржанський, Л. Брич, Л. Гаухман, О. Герцензон, І. Даньшин, А. Ігнатов, О. Джужа, А. Долгова, О. Дудоров, В. Сафронов, О. Синєокий та інші провідні вчені.

Метою даної роботи є розкриття змісту статевої свободи та статевої недоторканності як об'єкта злочину, передбаченого ст. 154 Кримінального кодексу України (далі – КК України)[1, с. 45], а також розглянемо способи вчинення зазначеного злочину з метою правильної кваліфікації вчинених діянь та розмежування із суміжними злочинами.

Розглядаючи наведену проблематику, необхідно зазначити, що одним з найважливіших конституційних прав особи є право на свободу та особисту недоторканність, що передбачене ст. 29 Конституції України [2, с. 9], яке серед своїх складових містить і право на статеву свободу та статеву недоторканність особи. З метою недопущення порушення відповідного права КК України передбачає відповідальність за суспільно-небезпечні дії, які посягають на зазначене благо особи, вони об'єднані в Розділі IV Особливої частини «Злочини проти статевої

свободи та статевої недоторканності особи». Назва цього розділу дала підстави багатьом вченим-юристам як родовий об'єкт цих злочинів розглядати статеву свободу та статеву недоторканність.

Питання про безпосередній об'єкт злочину, передбаченого ст. 154 КК України у кримінально-правовій науці розглядається по-різному. На думку одних вчених, основним безпосереднім об'єктом складу примушування до дій сексуального характеру є статевая свобода та статевая недоторканність особи [3, с. 7]. Але також слід погодитися з позицією тих авторів, які вказують, що статевая недоторканність розглядається як основний безпосередній об'єкт примушування до дій сексуального характеру лише у певних випадках. Так М.О. Ісаєв вважає, що статевая недоторканність виступає об'єктом злочину лише у випадку, коли особа перебувала у безпорадному стані чи не досягла сексуальної зрілості [4, с. 186]. Така позиція відносно безпосереднього об'єкта примушування до статевих зносин обумовлена відповідним розумінням статевої свободи та статевої недоторканності, їх суттєвим поділом у змістовому сенсі.

Виходячи з цього, під статевою свободою слід розуміти свободу особи вирішувати питання, з ким, коли і в якій формі задовольняти свої сексуальні потреби або свободу кожного добровільно вирішувати питання про вступ з ким-небудь у статеві зносини, визначати форму задоволення сексуальних потреб. Тому слід наголосити, що статевая свобода – це право на вибір статевих партнерів.

Склад злочину, передбачений ст. 154 КК України, як основні безпосередні об'єкти передбачає і статеву свободу, і статеву недоторканність. При цьому, необхідно зазначити, що статевая свобода включає передусім усвідомлений вибір особою варіанта власної сексуальної поведінки та безперешкодне вчинення дій згідно з власним вибором. Щодо статевої недоторканності, то за змістом ст. 154 КК України, дана норма передбачає забезпечення охорони особи від примусу до вчинення сексуальних дій та іншого психологічного впливу на особу. Тому зазначимо, що статевая недоторканність є умовою реалізації особою своєї статевої свободи.

У складі злочину, передбаченого ст. 154 КК України, також необхідно виділити й факультативний безпосередній об'єкт, який може бути честь і гідність особи, її майнові інтереси, інтереси служби тощо. Водночас, розглядаючи питання про об'єкт злочину, слід обов'язково розглянути й питання щодо потерпілого від такого посягання. У ст. 154 КК України відсутні посилання на окремі особливості потерпілої особи, зокрема на її вік і психічний стан, що має в окремих випадках важливе значення для кримінально-правової

кваліфікації. Потерпілим від злочину, що розглядається, є особа жіночої або чоловічої статі незалежно від того, чи є вона повнолітньою.

Об'єктивна сторона примушування до вступу в статевий зв'язок полягає саме в примушуванні до дій сексуального характеру шляхом шантажу, погрози або з використанням матеріальної, службової чи іншої залежності потерпілої особи. Використовуючи наукові підходи, примушування можна охарактеризувати як: по-перше, представлення вимоги вчинити певні дії (у нашому випадку – сексуального характеру), яка поєднана з психічним впливом, що обмежує волю особи; по-друге, створення психотравмуючої обстановки з метою схилити до певних дій сексуального характеру. На нашу думку, примушування до вступу у статевий зв'язок вчиняється шляхом застосування до потерпілого саме психічного насильства, яке охоплює широкий діапазон протиправної поведінки. Тому складно погодитись з науковими підходами, що при примушуванні виключається насильство [5, с. 336]. На нашу думку, доцільніше було б зазначати: виключається фізичне насильство або погроза його застосування.

Виходячи з диспозиції ст. 154 КК України, примушування до вступу у статевий зв'язок може характеризуватися кількома способами: 1) використання матеріальної чи службової залежності; 2) погроза знищення, пошкодження або вилучення майна потерпілого чи його родичів; 3) погроза розголошення відомостей, що ганьблять потерпілу особу чи її родичів.

Розглядаючи кожен з окремих способів вчинення злочину, передбаченого ст. 154 КК України, можна зробити висновок, що розголошення відомостей, які ганьблять потерпілого чи його близьких родичів, характеризується сукупністю таких ознак: по-перше, винна особа погрожує довести до відома третіх осіб певну інформацію, розголошення якої не є бажаним для потерпілого; по-друге, інформація може містити відомості, що стосуються як потерпілого, так і його близьких родичів; по-третє, інформація може містити відомості, що ганьблять потерпілого, або іншого характеру; по-четверте, може мати місце і погроза розголошення відомостей, яка у випадку її реалізації тягне за собою спричинення істотної шкоди правам та законним інтересам потерпілого або його близького родича.

Питання, з якого моменту злочин, передбачений ст. 154 КК України, вважається закінченим, як правило не викликає дискусій. Злочин вважається закінченим або з моменту, коли особа висунула потерпілому вимогу вступити у статеві зносини та обґрунтувала таку вимогу відповідною погрозою. Оскільки використання матеріальної чи службової залежності також може проявлятися у відкритій або прихованій погрозі вчинення відповідного протиправного діяння, примушування до дій сексуального характеру з використанням такої залежності також слід вважати закінченим злочином із наведеного вище моменту.

Для кваліфікації за ст. 154 КК України необхідно обов'язково встановити ту обставину, що особу примушували саме до дій сексуального характеру, а не до вчинення будь-якої іншої поведінки. Під діями сексуального характеру в цьому складі злочину розуміються як природні статеві зносини, так і неприродні (оральні, анальні, гомосексуальні, лесбійські та ін.)

Виходячи з вищезазначеного, можна зробити такі висновки, що примушування до вступу у статевий зв'язок вчиняється через використання психічного насильства у виді погроз як прямих, так і завуальованих, залякування, шантажу тощо, і може призвести до матеріальних, фінансових обмежень, посягає на честь, гідність, репутацію особи та, безперечно, на статеву свободу або статеву недоторканність особи.

Ознаки, що характеризують об'єктивну сторону злочину, передбаченого ст. 154 КК, неоднозначно тлумачаться у науковій літературі, що у тому числі обумовлено, відсутністю роз'яснення деяких понять, що використовуються у наведеній кримінально-правовій нормі.

Отже, примушування до вступу в статевий зв'язок – це насильницький злочин, що вчиняється шляхом протиправного психічного впливу (тиску) на особу з метою примусити її до вступу у статевий зв'язок або іншим чином задовольнити бажання сексуального характеру винної особи.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор Харченко Вадим Борисович.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. - К.: ЮрінкомІнтер, 2001 р. - 240 с.
2. Конституція України від 28.06.96 р. (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України від 23.07.96 р., № 30, ст.141. – 23 с.
3. Уголовно-правовые и криминалистические вопросы насильственных действий сексуального характера: учебное пособие / А.В. Пушкин, Н.Г. Шурухнов, И.В. Янущенко. – М.: Книжный мир, 2004. – 92 с.
4. Сексуальные преступления как объект криминологии / Н.А. Исаев. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2007. – 486 с.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [Текст] / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 7-ме вид., переробл. та до-пов. – К.: Юридична думка, 2010. – 1288 с.

ЩОДО ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ, КОНТРОЛЮЮЧИХ ТА ІНШИХ ОРГАНІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ В УКРАЇНІ

Обаль Олексій Олексійович,
аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін
юридичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна

Успішне виконання завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 КПК України, зокрема в частині забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду неможливе без здійснення належної взаємодії між правоохоронними, контролюючими та іншими органами. Це обумовлено тим що найбільш небезпечні злочини вчиняється організованими групами з розподіленням злочинних функцій, із застосуванням спеціальних знань і новітніх технологій, використанням витонченого маскування злочинної діяльності. Особливо це стосується економічних злочинів, механізми вчинення яких характеризуються:

- 1) використанням злочинцями легальних форм підприємницької діяльності, її інститутів і механізмів (злочин «вплітається» у легальну діяльність, маскуючись під її оболонкою);
- 2) вчиненням економічних злочинів організованими групами, до складу яких входять високоосвічені люди з широкими соціальними зв'язками і фінансовими можливостями;
- 3) вчиненням комплексів злочинів за єдиним планом (окремі злочини виконують окремі члени організованої групи);
- 4) масштабністю злочинної діяльності, у яку втягуються багато підприємств і державних структур, що знаходяться у різних регіонах країни (а досить часто й за її межами);
- 5) тривалим характером злочинної діяльності, спрямованої на одержання надприбутків з використанням злочинних технологій;
- 6) умовами активної протидії правоохоронним органам не тільки при до-судовому розслідуванні економічного злочину але й на більш ранніх етапах їх діяльності.

Проблема протидії економічній злочинності стоїть досить гостро у багатьох країнах світу, оскільки саме вона завдає найбільш суттєвих ударів по національних економіках, окремим приватним компаніям та бізнесменам, а опосередковано й по статках пересічних громадян. Особливої шкоди економічні злочини завдають країнам, які знаходяться на початковій стадії свого демократичного розвитку і становлення ринкової економіки, до яких належить Україна.

В ефективній протидії економічній злочинності зацікавленою є не тільки держава, але й приватні компанії, які є потенційними жертвами економічних злочинців. Бізнес безпосередньо зацікавлений у тому щоби існували чіткі правила підприємництва і всі його суб'єкти їх дотримувалися, а за допущені пра-вопорушення винні притягалися до юридичної відповідальності. Проблема по-лягає у тому що правоохоронні і котролюючі органи в Україні традиційно ста-вляться з недовірою до комерційних структур як можливих партнерів у боротьбі зі злочинністю. Але вирішення проблеми ефективної протидії економічної злочинності є можливим для державних органів лише за умови залучення до сумісної співпраці й бізнесових структур, використання для цього міжнародно-го досвіду.

На сьогоднішній день в Україні існують значні проблеми у цій сфері. З прийняттям Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. процес досудового розслідування зазнав суттєвих змін і організаційні форми взаємодії між слідчими, оперативно-рошуковими підрозділами правоохоронних органів і контролюючими державними службами при виявленні і розслідуванні економічних злочинів потребують відповідного оновлення та удосконалення. Існує на-гальна потреба у переосмисленні багатьох положень і рекомендацій щодо налагодження такої взаємодії.

Таким чином, як висновок доцільно зазначити наступне. Зараз в Україні практики протидії економічній злочинності необхідна та вкрай актуальна до-помога науки, в тому числі криміналістики. Досягнутий рівень розвитку кримі-налістики передбачає необхідність нового підходу до розробки алгоритмів взаємодії різних правоохоронних, контролюючих та інших державних й не державних органів при розслідуванні сучасних економічної злочинності. Стимування цього виду злочинів буде лише ефективна у тому разі, якщо буде сформульоване поняття економічних злочинів та надана їх класифікацію з ура-хуванням сучасних загальних тенденцій видозміни злочинності та відокрем-лення специфіки саме економічній злочинності. Необхідно також на самостій-ному науковому рівні визначити сьогоденні особливості криміналістичної ха-рактеристики економічних злочинів, що обумовлюють необхідність у взаємодії правоохоронних, контролюючих та інших органів та її завдання; проаналізу-вати чинне нормативно-правове регулювання взаємодії при розслідуванні еко-номічних злочинів та сформулювати на цій базі конкретні пропозиції щодо йо-го удосконалення; визначити напрямки міжвідомчої взаємодії при розсліду-ванні економічних злочинів; визначити організаційні форми взаємодії органу досудового розслідування з контролюючими органами, оперативними підроз-ділами та спеціалістами. З урахуванням проголошеного Україною європейсь-кого вектору свого подальшого розвитку вважаємо за необхідне впровадити успішний міжнародний досвід взаємодії правоохоронних, контролюючих та інших органів у

сфері протидії економічній злочинності та визначити напрямки його використання з урахуванням вітчизняної специфіки. Наголосимо, що тільки при вирішенні цих науково-теоретичних завдань буде значною мірою досягнута у практичній площині загальна ціль – ефективно протидіяти новим ви-кликам дійсності, щодо протидії злочинності у економічній сфері в Україні.

Науковий керівник: професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Даньшин М.В.

ЮРИДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ КОМЕРЦІЙНОЇ КОНЦЕСІЇ

Орел Мілена Олександрівна
студентка-магістр юридичного факультету
2 курсу групи ЗЮП- 61
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
E –mail: orelmilena2014@gmail.com

Ключові слова: договір, комерційна концесія, франчайзинг, франшиза.

В юридичній літературі проводиться ототожнення договору комерційної концесії і договору франчайзингу. Зазначена договірна конструкція набула поширення в 70-ті роки ХХ ст. і спочатку розглядалася як різновид договору про виключну продажу товарів.

Договір комерційної концесії є новим для законодавства України, і в ньому можна знайти певні елементи інших відомих договорів. Зокрема, ліцензійного договору, договору про спільну діяльність, договору купівлі-продажу, договору комісії та інших договорів [2]. Однак кожна з цих рис є лише однією з граней договору комерційної концесії.

Договір комерційної концесії - самостійний цивільно-правовий договір, про що свідчить виділення спеціальної глави 76 ЦК України, норми якої регулюють цей договір.

Предметом договору комерційної концесії є право на використання трьох складових: 1) об'єктів права інтелектуальної власності; 2) комерційного досвіду; 3) ділової репутації [1 с. 544]. Таким чином, ліцензійні зобов'язання є лише одним із елементів предмета договору комерційної концесії.

Комерційний досвід і ділова репутація не є об'єктами інтелектуальної власності. Комерційний досвід є результатом набутих правоволодільцем знань і навиків у зв'язку з

тривалою працею в певній сфері підприємницької діяльності. Що стосується ділової репутації, то право на її використання надається опосередковано - шляхом використання засобів індивідуалізації правоволоділця.

В українському законодавстві, на жаль, відсутнє закріплення правового регулювання договору франчайзингу. Разом з тим, чинне законодавство не відкидає принципову можливість існування такого договору [3].

У літературі немає єдиного підходу щодо визначення юридичної природи такого договору. Думки з цього приводу, загалом, можна поділити на дві групи: а) франчайзинг є самостійним, самодостатнім договором; б) франчайзинг є складним, комплексним договором, що містить в собі елементи інших договорів [4].

Для позначення об'єкта договору франчайзингу використовується таке комплексне поняття, як "франшиза". Оскільки відносини франчайзингу чинним законодавством не врегульовані, то сторони за договором можуть на власний розсуд визначати, що саме вони розуміють під франшизою, а відтак – і її юридичний "склад". Франшизу зазвичай розуміють як комплекс виключних прав та інших об'єктів, право на використання яких надається за договором особі, яка не є їх власником.

Сторонами договору франчайзингу є:

- 1) особа, яка надає право на використання франшизи – франчайзор (або правоволоділець);
- 2) особа, яка придбає право на користування франшизою й користується нею – франчайзі (або правокористувач) [5].

Істотними умовами договору франчайзингу є: коло виключних прав, що надаються в користування, а також інших об'єктів і послуг, що входять до складу франшизи; винагорода франчайзора; обмежувальні умови та строк дії договору. До істотних можуть належати і інші умови, щодо яких сторона прагнутиме досягнути згоди.

Відносини франчайзингу зумовлюють довгостроковість договору. На визначення строку впливають особливості відносин, що виникають за франчайзингу, а саме їх партнерський характер і довгострокове співробітництво.

Природно, що в договорі слід визначити відповідальність сторін між собою. Разом з тим, оскільки метою франчайзингу є залучення найбільшої кількості споживачів, то слід також вказати в договорі на відповідальність сторін перед споживачами.

Таким чином, застосування підходу до франчайзингу як до певної системи дозволяє виділити його специфічні особливості. Ними є: концептуальність, уніфікованість

(стандартизованість), жорсткість, довгостроковість договору, розбалансованість у правах і обов'язках сторін за договором франчайзингу.

Науковий керівник: д.ю.н., професор кафедри цивільно-правових дисциплін Мічурін Є. О.

Список використаних джерел:

1. Брагинский М. И. Договорное право / М. И. Брагинский, В. В. Витрянский. — М. : Статут, 2001. — Книга 1 : общие положения. — 800 с.;
2. Герасименко А. Договір комерційної концесії (франчайзинг)// Все про бухгалтерський облік. —2003. — 4 грудня. — С. 31–34;
3. Євдокімова В. Франшиза і договір комерційної концесії // Юридичний журнал. — 2003. — № 2. — С. 16 –18;
4. Евдокимова В.Е. Франшиза и договор коммерческой концессии.// Патенты и лицензии. — 1988. — №1. — С. 23 – 28;
5. Шишка Р. Б. Договор франчайзинга / Р. Б. Шишка // Бизнес-информ. — 1996. — № 5. — С. 7 – 9.

**ОКРЕМІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО СТРУКТУРНИХ РЕФОРМ ІНФОРМАЦІЙНИХ
ВІДНОСИН У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ У СВІТЛІ ДІАЛОГУ МІЖ
УКРАЇНОЮ ТА ЄС**

Пахомова І.А.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна

З-поміж інших альтернатив лише державний курс України на європейську інтеграцію здатен забезпечити нашій державі гідне місце серед інших, адже це справжній рух до стандартів світової демократії і незалежності, приєднання до процесів реформування багатьох

сфер і здійснення структурних реформ. Сфера інформації та інформаційних відносин не є виключенням і ці питання потребують особливої наукової уваги;

Політичний курс на зближення з об'єднаною Європою дав початок багатьом трансформаційним процесам у системі державного управління. Це стосується як інституціональної складової державного управління, так і змістовної компоненти.

Інституціональна складова перетворень зводиться до створення нових для правової системи владно-управлінських інституцій, де будуть проходити службу державні службовці (Рада асоціації України і ЄС, комітети асоціації, галузеві органи і установи). Функціонування цих інституцій державного управління у перспективі буде сприяти розвитку комунікативної інфраструктури, орієнтованої на збір інформації на всій території країни та її обробку в інтересах органів влади, підприємств, установ організацій і громадян.

Змістова складова вбирає в себе політико-правові постулати, які випливають з наповнення вступної частини Угоди про асоціацію, а також з розділу II, що присвячений питанням політичного діалогу між Україною та ЄС, політичної асоціації, співробітництву та конвергенції України і ЄС у сфері зовнішньої та безпекової політики (повага до демократичних принципів, верховенства права, ефективного врядування, надійного захисту прав людини і основоположних свобод, підтримання міжнародного миру та безпеки, мирне вирішення спорів, прискорення здійснення адаптації українського законодавства до стандартів ЄС та ін.):

Положення Угоди про асоціацію безпосередньо обумовлюють проведення перетворень в секторі формування інформації державними службовцями. Ці постулати логічно випливають з різних статей документа. Основними векторами реформування інформаційних відносин у сфері державної служби є: вдосконалення системи забезпечення захисту персональних даних; модернізація системи обміну інформацією між компетентними органами України і ЄС у межах управління кордонами; налагодження інформаційного обміну з державами ЄС інформацією, яка стосується спільного вирішення проблем корупції і злочинності; інформаційна протидія тероризму; інформаційне забезпечення адміністративного співробітництва України і органів ЄС; інформаційне супроводження імпорту деяких товарів і розвитку транскордонної торгівлі; інформаційне оповіщення про порушення антидемпінгового законодавства; інформаційне забезпечення спільних з ЄС санітарних та фітосанітарних заходів; інформаційне сприяння налагодження митної співпраці;

Первинним і найбільш важливим етапом реформування інформаційних відносин у сфері державної служби є їх відповідне правове забезпечення. Основним концептом, навколо

якого можуть формуватися зміни до законодавства, є підвищення рівня загальної інформатизації державної служби, створення належних для цього юридичних механізмів;

Оновлення національного законодавства України, що регулює обіг інформації у сфері державної служби, має відбуватись у напрямі створення передумов для комплексного вирішення завдань, що стоять перед державною службою, з урахуванням перспективного подолання низки найважливіших соціально-економічних і політико-правових проблем державного розвитку. Таким чином, основними напрями реформування законодавчого підґрунтя інформаційних відносин у сфері державної служби є:

- розробка і затвердження на законодавчому рівні цільового нормативно-правового акту з питань інформатизації державної служби;
- створення правового механізму відокремленого надання фінансових коштів для утримання інформаційного сектору державної служби;
- заснування інституту окремої посадової особи, яка б предметно займалася розвитком інформаційної інфраструктури в системі державної служби;
- створення організаційно-правових засад спеціальної інформаційної підготовки державних службовців;
- закріплення обов'язку для кожного державного службовця забезпечувати інформаційний суверенітет держави і інформаційну безпеку суспільства у повсякденній діяльності;
- заснування і регулювання діяльності державної системи технічного забезпечення інформаційних процесів в секторі державної служби;

Одним з найбільш дієвих засобів державної охорони інформаційних відносин у сфері державної служби є інститут юридичної відповідальності державних службовців за «інформаційні правопорушення». Інформаційне правопорушення є протиправною, винною (умисною або необережною) дією чи бездіяльністю носія державних повноважень, що робить замах на встановлений інформаційний правопорядок і заподіює шкоду інформаційній сфері або створює реальну загрозу такого спричинення і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність;

Найбільша суспільна небезпека протизаконного діяння державного службовця як суб'єкта інформаційних відносин знаходить свій прояв у тому, що, вчинюючи протиправну дію, він дискредитує владу з одного боку, і порушує адміністративно-правову форму реалізації виконавчої влади в державі в цілому. Таким чином, шкода завдається загальному об'єкту у вигляді держави в цілому та родовому об'єкту – інформаційному середовищу сфери державного управління;

Основними напрямками вдосконалення інституту юридичної відповідальності державних службовців за правопорушення в сфері інформації є: систематизація правових норм про юридичну відповідальність державних службовців за скоєння інформаційних правопорушень, оптимізація інституту покарання державних службовців за скоєння інформаційних правопорушень, удосконалення на законодавчому рівні статусу державного службовця як спеціального суб'єкта вчинення інформаційних правопорушень, підвищення системи профілактики вчинення державними службовцями інформаційних правопорушень.

Отже, наближення національного законодавства України, що регулює обіг інформації у сфері державної служби, до стандартів Європейського союзу може бути частиною великої ідеї модернізації української держави в цілому.

ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ У СУЧАСНИХ УМОВАХ: ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ

Пашенко Євген Миколайович,
викладач кафедри військового управління та права
Військово-юридичного факультету
Харківського національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
e-mail: enp_urist@ukr.net

Ключові слова: злочин, тероризм, протидія, наука, криміналістика, злочинець.

Науковий керівник: заступник декана юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Даньшин М.В.

1. Тероризм сьогодні набирає великих масштабів розповсюдження злочинної діяльності, він чітко керований злочинними терористичними організаціями, забезпечений великими фінансовими ресурсами, які дозволяють виготовляти, придбавати та застосовувати найсучасніші технічні засоби для вчинення терористичної діяльності направленої завдати шкоди мирному населенню в самий неочікуваний для них час та у формі, що приносить великі людські жертви та страждання. Тероризм є складним, багатовимірним та багаторівневим негативним явищем реальної дійсності, що спричиняє шкоду у різноманітних сферах життєдіяльності людей та потребує застосування комплексу заходів щодо його виявлення,

припинення, відшкодування наслідків терористичних посягань та запобігання терористичним загрозам.

В сучасних умовах проблема поширення тероризму в Україні є актуальною і в той же час невідкладною. В Україні на політичному рівні не вирішені питання східних територій Донецького та Луганського регіону України. Вони зайняті чужинцями у вигляді незаконних збройних формувань, керовані ззовні силовими відомствами інших держав, управляються незаконною злочинною владою яка наживається на громадянах України, грабує і використовує на власний розсуд надра і ресурси українських земель не підконтрольних центральній владі. У зв'язку з цим на всій території України впродовж кількох років все частіше ми спостерігаємо злочини пов'язані з терористичною діяльністю вчинювані особами терористами.

2. Терористи удаються до найрізноманітніших видів насильства над іншою особою: фізичному, майновому і морально-психологічному. І хоча при аналізі реальних терористичних дій іноді важко провести між ними чітку грань, в кожній акції терору домінує той або інший вид насильства. В більшості випадків особа - злочинець тобто терорист має спеціальну мету у вигляді посягання на основи національної безпеки України, громадської безпеки, життя та здоров'я громадян держави, що завжди супроводжуються вибухами автомобілів де гинуть державні посадові особи, представники силових відомств військових формувань утворених у відповідності до Законів України, вибухами направленими на ліквідацію державних громадських діячів, такі злочинні дії тягнуть за собою людські жертви, фінансову стабільність, втрату державного контролю у сфері правопорядку.

Терорист – злочинець, це особа яка свідомо обирає терористичний шлях, стиль терористичної поведінки практично на все життя. Особа, яка свідомо відмовила собі в радощах сімейного життя, незлочинного спілкуванні з друзями й близькими, займається насильницькими діями, має нераціональний тип поведінки з точки зору збереження життя. У сучасних терористів морально-етичні норми зазвичай відсутні, а ідеологія використовується виключно для морального виправдання власною не людяності. В основі обліку терориста лежить інформаційне уявлення (образ) оснований на ідеологічних чи інших підґрунтях, що дозволяє здійснювати маніпулювання людьми. Спостерігається зміщення мотивації з соціальних мотивів в бік індивідуальних мотивів. Мотив спонукає та має зміст утворюючи функцію для терориста.

Психологічний аналіз дозволяє виділити синдроми притаманні основним типам терористів. “Синдром Зомбі” – стан постійної сверхбоєготовності, “синдром бійця”, постійно потребує самоствердження та підтвердження своєї спроможності. Він притаманний

терористам-виконавцям, бойовикам нижчого рівня. “Місіонерство” – основний психологічний стрижень “синдрому Рембо”. “Рембо” не може (хоча і вміє) вбивати без мети – він обов’язково повинен робити це в ім’я чогось високого. Тому йому доводиться весь час шукати і знаходити ті чи інші, більш складні і ризиковані “місії”. Наступним виступає “синдром камікадзе” який характеризується екстремальною готовністю до самопожертви у вигляді самої жертви своїм життям.

Терористичний рух включає в себе ідеалістів, аморальних циніків, прихильників авторитаризму, противників будь-якої стабільної влади. Виходячи з цього виділяють наступні типи терористів: керівники-організатори організації, розробники ідеологічного підґрунтя, ідейні послідовники, зомбовані виконавці, особи з нестійкою психікою, найманці, звичайні люди, що ховаються від суспільства у терористичних групах.

3. Оскільки терористичні прояви посягають на різноманітні сфери життєдіяльності людей, то й протидія їм повинна здійснюватися у різних сферах функціонування людини, суспільства і держави на основі комплексного антитерористичного законодавства, що забезпечує застосування системи правових, організаційних, оперативно-розшукових, режимних, інженерно-технічних та інших заходів, передбачених у нормах конституційного, адміністративного, адміністративного процесуального, кримінального, кримінального процесуального, цивільного, цивільного процесуального, міжнародного та інших галузей права, які містяться у відповідних законах та інших нормативно-правових актах.

Преамбула до Закону України «Про боротьбу з тероризмом», вказує на мету Закону щодо захисту особи, держави і суспільства від тероризму, виявлення та усунення причин і умов, які його породжують, визначає правові та організаційні основи боротьби з цим небезпечним явищем, повноваження і обов’язки органів виконавчої влади, об’єднань громадян і організацій, посадових осіб та окремих громадян у цій сфері, порядок координації їх діяльності, гарантії правового і соціального захисту громадян у зв’язку із участю у боротьбі з тероризмом.

Слід констатувати, що в Законі йдеться про боротьбу з тероризмом – діяльністю щодо запобігання, виявлення, припинення, мінімізації наслідків терористичної діяльності шляхом проведення оперативно-розшукових заходів, спрямованих на запобігання, виявлення та припинення терористичної діяльності, у тому числі міжнародної.

4. У сучасних умовах суттєве значення у протидії тероризму має діяльність Збройних Сил України, завдання, функції та повноваження яких, у тому числі у сфері протидії тероризму, визначені Законом України «Про Збройні Сили України»³. У ст. 1 Закону визначені основні функції ЗСУ, які в редакції Закону України від 7 липня 2016 року №

1437- VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо Сил спеціальних операцій Збройних Сил України» мають такий зміст: з'єднання, військові частини і підрозділи Збройних Сил України відповідно до закону можуть залучатися до здійснення заходів правового режиму воєнного і надзвичайного стану, організації та підтримання дій руху опору, проведення військових інформаційно-психологічних операцій, боротьби з тероризмом і піратством, заходів щодо здійснення захисту життя, здоров'я громадян та об'єктів (майна) державної власності за межами України, забезпечення їх безпеки та евакуації (повернення), посилення охорони державного кордону, захисту суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні та на континентальному шельфі та їх правового оформлення, забезпечення безпеки національного морського судноплавства України у відкритому морі чи в будь-якому місці поза межами юрисдикції будь-якої держави, заходів щодо запобігання розповсюдженню зброї масового ураження, протидії незаконним перевезенням зброї і наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у відкритому морі, ліквідації надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, надання військової допомоги іншим державам, а також брати участь у міжнародному військовому співробітництві, міжнародних антитерористичних, антипіратських та інших міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки на підставі міжнародних договорів України та в порядку і на умовах, визначених законодавством України.

Зараз на державному рівні не потрібно обмежуватися тільки ратифікацією міжнародних законодавчих актів щодо тероризму та деякими змінами до Закону України «Про боротьбу з тероризмом», а потрібно із залученням провідних фахівців країни постійно працювати над вдосконаленням власне свого антитерористичного законодавства України.

5. Як висновок можливо зазначити наступне. По-перше, тероризм це дуже небезпечне явище, яке погрожує не тільки суспільному спокою, безпеки окремим представникам влади або ЗМІ, політичним діячам тощо, а має на меті перш за все зазіхати на основи національної безпеки та направлений взагалі на саме існування той чи іншої держави. Друге, для ефективної протидії сучасному тероризму потрібна дієва консолідація науки та практики для виробітки оптимальних підходів для аналізу видозміни сучасної злочинності з урахуванням появи нового психотипу злочинця-терориста. Третє, національне українське законодавства потрібно негайно привести до одного розуміння сутності тероризму та однакової термінології з відсіченням двозначності понять. Четверте, зараз необхідно розробити дієві сучасні науко апробовані практичні рекомендації щодо розслідування кримінальних проваджень терористичної спрямованості в Україні. Необхідно запровадити сучасну криміналістичну методику розслідування тероризму. П'яте, однією з актуальних питань кримінологічного

висвітлення проблематики протидії тероризму та криміналістичної характеристики злочинів цієї групи – це комплексне дослідження особи злочинця. Сьогоденний період формування правової держави в Україні характеризується суттєвим загостренням криміногенної ситуації, особливо місце в якій займають злочини терористичної спрямованості, тому їх стримування та ефективна протидія цілком залежить від правильного аналізу соціо-психологічного портрету сучасного вітчизняного терориста.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» // ВВР України. – 2003. – № 25. – С. 180.
3. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення: монографія / В. П. Ємельянов. – Х. : Право, 2016. – С. 74.
4. Солодовнікова Х. К. Питання психології // Вісник Національного університету оборони України, № 3 (40). – 2014. – С.1-8.
5. Рижов І. М., Кудінов С. С. Актуальні питання формалізації об'єктів можливих терористичних посягань / І. М. Рижов, С. С. Кудінов // Науковий вісник НА СБ України. – 2015. – № 56. – С. 122-134.

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ

Панюкова Дарина Олександрівна
студент – магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: dpanukova@gmail.com

Ключові слова: внутрішньо переміщена особа; поняття внутрішньо переміщеної особи; адміністративно – правовий статус внутрішньо переміщених осіб.

Збройна агресія Російської Федерації, анексія Криму та частини Донбасу, прояви насильства та порушення прав людини змусили частину населення деяких регіонів України залишити свої домівки, що призвело до істотної внутрішньої міграції та в наслідок цього значної кількості внутрішньо переміщених осіб. З початку окупації Автономної Республіки Крим та проведенням антитерористичної операції на Сході, починаючи з 2014 року кількість ВПО зростає з кожним роком. За свідченнями Міністерства соціальної політики кількість внутрішньо переміщених осіб станом на 2017 рік становить 1 млн 585 осіб. Через загострення внутрішніх збройних конфліктів Україна досягає дев'яте місце у світі за кількістю внутрішньо переміщених осіб. Хоч в державі і функціонує система прийому та механізм реалізації прав біженців, тобто вигнанців з-за кордону, діє відповідне законодавство, то до розв'язання проблем правового статусу, а вчасності адміністративно-правового статусу вимушених внутрішніх переселенців Україна не була готова. Перш за все треба розуміти, що проблема внутрішньо переміщених осіб не є новою для світової історії і навіть для України, яка має досвід вимушеної внутрішньої міграції. Техногенна катастрофа, яка відбулася у Чорнобилі у 1986 році супроводжувалася понад 150 000 тисяч осіб, які вимушені були змінити місце проживання у зв'язку із зараженням територій. Не зважаючи на це у нас не накопичено достатнього досвіду для належного врегулювання питань пов'язаних з внутрішньою міграцією. Питання адміністративно - правового статусу особи є достатньо дослідженим у літературі, але при цьому проблеми адміністративно – правового забезпечення прав такої особливою категорії осіб, як внутрішньо переміщені особи залишаються відкритим. Поряд із загальним адміністративно-правовим статусом громадян, який притаманний і внутрішньо переміщеним особам, їм надається ще й спеціальний адміністративно – правовий статус так як вони наділенні спеціальними та додатковими правами та обов'язками, які обумовленні особливостями їхнього становища. Насамперед це отримання адміністративних послуг за спрощеною процедурою, надання безкоштовного житла переселенцям, надання пільг під час здобуття освіти, компенсація за майно, пошкоджене у зв'язку з воєнним конфліктом, можливість спрощеної реєстрації у центрі зайнятості, при цьому держава повинна сприяти у працевлаштування ВПО, організувати підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації таких осіб. Також держава гарантує переселенцям можливість відновлення всіх соціальних виплат і пенсій за фактичним місцем проживання, влаштування дітей у садочки та школи державної форми власності. Щодо додаткових обов'язків ВПО, то Закон України « Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20. 10. 2014 р. також містить вичерпний перелік обов'язків, яких повинна дотримуватися така категорія осіб.

Так як інститут внутрішньо переміщених осіб є достатньо новим для України, ми стикаємося з проблемою визначення взагалі поняття внутрішньо переміщених осіб. А задля з'ясування адміністративно – правового статусу зазначеної категорії осіб та забезпечення їхніх прав необхідно чітко визначити кого ми відносимо до внутрішньо переміщених осіб. Ще до початку військових конфліктів на Сході, анексії Автономної Республіки Крим в Україні не було нормативно закріпленого поняття внутрішньо переміщених осіб . У науково – правовій літературі зустрічалися різні поняття, які стосуються такої категорії осіб, наприклад «внутрішні біженці», «переселенець», «внутрішній мігрант» «вимушений мігрант» та ін. Однак на міжнародному рівні існує єдиний, загальновизнаний термін, який стосується внутрішньо – переміщених осіб. Згідно з Керівними принципами з питань переміщення осіб всередині країн від 1998 року, внутрішньо переміщені особи це люди або групи людей, які були змушені рятуватися втечею або покинути свої будинки або місця проживання, через або щоб уникнути наслідків збройного конфлікту, ситуації загального насильства, порушень прав людини або стихійних лих, техногенних катастроф, і які не перетнули міжнародно-визнаний державний кордон країни [1]. Нормативно правовим актом , який визначив на законодавчому рівні України поняття внутрішньо – переміщених осіб є Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Згідно з п. 1 ст. 1 вищезгаданого Закону внутрішньо – переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання на території України, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [2]. Отже якщо порівнювати поняття ВПО визначене на міжнародному рівні у Керівних принципах та поняття ВПО, яке закріплено в законодавстві України можна дійти висновку, що українські законотворці взяли за основу причини внутрішнього переміщення, за якими цю категорію осіб можна класифікувати в залежності від чинників, які зумовили зміну місця перебування :

- внаслідок збройного конфлікту;
- внаслідок тимчасової окупації;
- внаслідок повсюдних проявів насильства;
- внаслідок порушень прав людини;
- внаслідок надзвичайних ситуацій природного характеру;
- внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного характеру.

Проаналізувавши поняття внутрішньо переміщених осіб можна виділити низку ознак притаманних їй. По-перше, це наявність у особи громадянства України; по-друге, це постійне проживання на території яка постраждала від факторів перелічених у визначенні; по – третє, залишення свого місця проживання в результаті застосування насильства та по – четверте, це наявність мети при залишенні попереднього місця проживання (з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації).

Внутрішньо переміщені особи – категорія населення, з яким світ стикається протягом багатьох років, проте на території незалежної України така особлива категорія населення з'явилася вперше. Узагальнюючи термін ВПО можна зауважити що це громадяни держави, які через військові дії та їх наслідки змушені були покинути постійне місце проживання задля безпечного життя, при цьому не перетинаючи державні кордони. У зв'язку з новизною внутрішніх процесів, українській владі варто опиратися на міжнародні норми регулювання питань, пов'язаних з проблемами внутрішньої міграції, проте існує важливість розробки власної нормативно-правової бази. Відсутність відповідного законодавства спричиняє складність у реалізації прав та свобод даної категорії населення.

Отже, наявність національно визначеної правової дефініції «внутрішньо – переміщена особа» є необхідним для якісного розуміння різниці між особливою категорією осіб та звичайними громадянами, визначенням їх адміністративно – правового статусу. Особливість адміністративно – правового статусу зазначеної вище категорії осіб полягає в тому, що зазначені категорії осіб були змушені покинути свої місця проживання для уникнення негативних наслідків ситуації у своєму регіоні. Насамперед внутрішньо переміщеним особам надано додаткових прав та гарантій, покликаних полегшити процес зміни місця проживання та отримання такого соціального забезпечення, яке хоч частково могло компенсувати незручності з якими довелося зіткнутися внутрішньо переміщеним особам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Руководящие принципы по вопросу о перемещении лиц внутри страны [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/internal_displacement_principles.shtml
2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>.

Науковий керівник: професор кафедри, доктор юридичних наук Кагановська Тетяна Євгенівна

НЕВІЙСЬКОВІ САНКЦІЇ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН

Пиріг Віталій Антонович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: vitaly.pirog17@gmail.com

Ключові слова: санкції, порушення міжнародного миру та безпеки, агресія, Рада Безпеки ООН.

Особливою ознакою примусових заходів є об'єктивність їх застосування щодо волі відповідальності держави, тобто вони застосовуються поза волею держави-порушниці відповідно до волевиявлення потерпілої від правопорушення держави. Такими заходами є міжнародно-правові санкції, які, як визначає відомий правознавець І. І. Лукашук, є «заходами примусу щодо виконання обов'язків і виникають з правовідносин відповідальності» [1].

Особливу увагу слід звернути на те, що у доктрині не існує єдиної точки зору щодо того, який саме термін вживати стосовно примусових заходів. Треба зазначити, що термін «санкції» є традиційним і використовується у міжнародному праві протягом тривалого часу. Тільки Рада Безпеки може визначити існування загрози миру, порушення миру або акту агресії, або приймати рішення про те, до яких заходів слід вдаватися для підтримання та поновлення міжнародного миру. Тільки Рада Безпеки може визнати стан, який може привести до виникнення гостроконфліктної ситуації і зробити відповідні рекомендації [2, с. 203].

Невійськові Санкції Ради Безпеки ООН можна класифікувати на: (1) економічні (торгові; фінансові); (2) ембарго на постачання зброї; (3) санкції, пов'язані з перериванням повітряного сполучення; (4) санкції, пов'язані з перериванням транспортного сполучення (санкції, пов'язані із заборобою на в'їзд до інших країн; дипломатичні санкції Ради Безпеки ООН; (5) санкції, спрямовані на обмеження або припинення наукового співробітництва.

Розглянемо детальніше деякі з перелічених санкцій. Економічні санкції Ради Безпеки ООН можна класифікувати на торгові та фінансові. Компетенція РБ ООН щодо, зокрема, економічних санкцій регламентовано у ст. 41 Статуту ООН: «Рада Безпеки уповноважується вирішувати, які заходи, не пов'язанні з використанням збройних сил, повинні застосовуватися

для забезпечення виконання її рішень» [9]. Можемо констатувати, що Статутом прямо не передбачені саме економічні санкції – запровадження визначеного кола примусових заходів, які пов'язані з, наприклад, перериванням економічних відносин. На сьогоднішній день, усі види і форми економічних примусових заходів сформувалися завдяки практиці Ради Безпеки ООН.

Ще слід зазначити, що саме економічні санкції є найбільш розповсюдженим засобом впливу на держав-порушниць норм міжнародного права у частині підтримання міжнародного миру та безпеки. Що стосується торгових санкцій, то вони є різновидом примусових заходів економічного характеру, що застосовуються до держави, дії якої складають протиправну поведінку, що загрожує міжнародному миру та безпеці; полягають у забороні експорту, імпорту визначених товарів, обмеженні співробітництва у сфері виробництва забороненої продукції. На думку А. Керна (Kern A), «економічні санкції можуть мати будь-яку комбінацію таких цілей: зміна поведінки держави, щодо якої такі заходи застосовуються, помста, покарання, засіб примусу для проведення переговорів або застереження державі-правопорушнику та третім державам» [12, с. 10]. До торгових санкцій можна віднести: торгову блокаду, обмеження окремих товарів або сировини (наприклад, нафта, продукція машинобудування). Так, санкції можуть вплинути як на економіку розвинених в економічному аспекті держав, так і на відсталих, зокрема, може бути втрачена можливість реалізовувати нормальний товарообіг, перерозподіл товарів та послуг; припинення або неналежне забезпечення виробництва держави через нестачу сировини або обладнання та ін.

Проаналізувавши зміст резолюцій РБ ООН, що накладали економічні санкції, можна зробити висновок, що у практиці розроблено певні винятки, що обумовлені міркуваннями гуманітарного характеру. Так, винятки можуть стосуватися, наприклад, товарів, що є важливими з гуманітарної точки зору [3, с. 38]. В якості проблеми реалізації міжнародно-правових санкцій у доктрині зазначається питання ефективності їх застосування, тому актуальним є питання щодо визначення переліку тих різновидів сировини та продукції, від експорту яких економіка держави залежить. В якості прикладів досить ефективних санкцій, що були спрямовані на обмеження співробітництва держави-порушниці в певних важливих сферах існування, можна навести заборону на розвиток та співробітництво в авіаційній промисловості в Лівії [7, с. 74-75]; ядерній та суміжних галузях промисловості в Ірані (Ісламська Республіка Іран або ІРІ) [5, с. 2-3], гірничодобувній промисловості в Анголі [4, с. 3].

Сьогодні, беручи до уваги ступінь глобалізованості міжнародного співтовариства, вважаємо за потрібне наголосити на тому, що фінансові санкції є досить ефективними. Так,

об'єктом глобалізації є, зокрема, і банківська система. Сучасна світова політика характеризується значною участю держав у діяльності міжнародних фінансових організацій. Міжнародно-правові примусові заходи фінансового характеру можуть призвести до значних негативних економічних наслідків для держави-порушниці.

Фінансові санкції спрямовані на те, щоб не застосовуючи заходи збройного характеру до держави-порушниці змусити її припинити правопорушення. В якості прикладів фінансових санкцій можна навести блокування рахунків конкретних посадових осіб, заморожування державних активів за кордоном та ін. Наприклад, Резолюцією 253 (1968) щодо Південної Родезії Рада Безпеки заборонила експорт товарів та сировини до неї; переказ коштів задля сплати такої діяльності; угоди щодо експорту відповідних товарів та сировини; надання комерційним та комунальним підприємствам цієї держави будь-яких грошових коштів та інших фінансових або економічних ресурсів, за винятком коштів на гуманітарні потреби [6, с. 15]. Такі фінансові заходи, як ненадання кредитів та позик, обмеження торгового фінансування, можуть справити значний вплив на загальну торгівлю і призвести до непередбачуваних гуманітарних труднощів, які еквівалентні тим, що можуть викликати всеохопні торгові санкції [11, с. 23].

Наступним різновидом санкцій Ради Безпеки ООН є ембарго на постачання зброї, головною метою яких є ненадання державі-порушниці доступу до зброї та пов'язаних з нею матеріальних засобів будь-якого типу, за допомогою яких ними проводиться протиправна діяльність. На думку Дж. Гордон (Gordon J.) «ембарго на постачання зброї не зменшує кількості озброєння, а лише робить його дорожчим» [11, с. 322]. На нашу думку, все ж таки саме ембарго на постачання зброї, як різновид примусового заходу, відіграє провідну роль у забезпеченні міжнародного миру та безпеки, оскільки обмежує постачання саме засобів ведення війни. В якості прикладу накладення збройного ембарго можна навести Резолюцію Ради Безпеки ООН від 14 листопада 1977 р. Так, у даній Резолюції Рада знов підтвердила збройне ембарго щодо Сомалі, яке було накладено ще у 1992 р. відповідною Резолюцією [8].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть. [Електронний ресурс] / И. И. Лукашук. – М. : «Волтерс Клувер», 2005. – 517 с. – Режим доступу до ресурсу: <https://books.google.com.ua>
2. Пахіль В. О. Правові основи застосування санкцій ООН / В. О. Пахіль // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – 1998. – Вип. 1. – С. 201-216., с. 203
3. Поощрение и защита прав человека: Последствия вооруженных конфликтов для детей : Записка Генерального секретаря А/51/306 от 26 августа 1996 г. [Електронний ресурс].

- Режим доступу : <http://daccess-dds-nu.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/219/57/PDF/N9621957.pdf?OpenElement>.
4. Резолюція Совета Безопасности ООН S/RES/1173 (1998) от 12 июня 1998 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://daccess-dds-nu.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/166/54/PDF/N9816654.pdf?OpenElement>.
5. Резолюция Совета Безопасности ООН S/RES/1718 (2006) от 15 декабря 2006 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://daccess-dds-nu.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/572/09/PDF/N0657209.pdf?OpenElement>
6. Резолюция Совета Безопасности ООН S/RES/253 (1968) от 29 мая 1968 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://daccess-dds-nu.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/248/70/IMG/NR024870.pdf?OpenElement>
7. Резолюция Совета Безопасности ООН S/RES/748 (1992) от 31 марта 1992 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://daccess-dds-nu.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/012/55/IMG/NR001255.pdf?OpenElement>.
8. Резолюція Совета Безопасности S/RES/2385 (2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://documents-dds-nu.un.org/doc/UNDOC/GEN/N17/381/46/PDF/N1738146.pdf?OpenElement>
9. Статут ООН від 1945 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010
10. Cortright D. Smart Sanctions: Targeting Economic Statecraft / David Cortright, George A. Lopez. – Lanham : Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2002. – 259 p.
11. Gordon J. Smart Sanctions Revisited / Joy Gordon // Ethics & International Affairs – 2011. – Vol. 25, No. 3. – P. 315–335
12. Kern A. Economic Sanctions: Law and Public Policy / Alexander Kern. – London : Palgrave Macmillan, 2009. – 378 p.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри міжнародного і європейського права Толстенко Ю. О.

АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ ТА ЗБОРІВ В СИСТЕМІ ПОДАТКОВОГО ПРАВА

Перов Михайло Сергійович
студент-магістр юридичного факультету

Ключові слова: адміністрування, податки та збори, податкова система

Розвиток та зміцнення української держави, залучення її до європейських та світових інтеграційних процесів, утвердження власного шляху розвитку невіддільно пов'язують з реформуванням фінансової системи загалом та системи публічних доходів держави, удосконаленням їх правового регулювання та досягненням ними відповідності сучасним тенденціям правового розвитку та міжнародним стандартам у цій сфері.

Адже фінансову основу демократичних перетворень в Україні, як і в будь-якій іншій державі, становить система оподаткування. За допомогою податків формується велика частина грошових фондів, необхідних для функціонування держави. Саме тому система оподаткування зазнає змін відповідно до суспільних трансформацій [1, с. 95].

Відповідно до ст. 6 Податкового кодексу України, податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку відповідно до ПК України.

Збором (платою, внеском) є обов'язковий платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій [2].

Сукупність загальнодержавних та місцевих податків і зборів складають податкову систему України.

Виходячи зі змісту норми ст. 6 Податкового кодексу України, де визначені поняття податку, збору, можна виділити спільну ознаку – обов'язковість та зарахування до бюджету. Різниця полягає в наявності чи відсутності наслідків у формі вигоди при справлянні податків та зборів.

Податки і збори є обов'язковими платежами до бюджетів та державних цільових фондів, проте вони відрізняються за призначенням та наявністю чи відсутністю наслідків у формі вигоди при справлянні.

Так як податки являють собою об'єктивно необхідну частину системи фінансового господарства будь-якої сучасної держави, то за рахунок податків формується переважна більшість доходів бюджетів різних рівнів, що дає змогу акумулювати централізовані

фінансові ресурси задля фінансування створення суспільних благ належної якості та належної кількості.

За таких умов держава змушена вживати необхідних заходів (у тому числі шляхом організації відповідного фінансування) для підтримки функціонування системи податкового адміністрування, основним завданням якої є забезпечення повноти та своєчасності податкових надходжень згідно з вимогами чинного податкового законодавства [3, с. 10].

Термін «адміністрування» (від англ. «administration») означає управління, організація, виконання, здійснення, нагляд (контроль); у широкому розумінні це – організаційно-розпорядча діяльність керівників і органів управління, що здійснюється через накази і розпорядження.

При характеристиці організаційно-адміністративного процесу управління оподаткуванням доцільно використовувати саме поняття «адміністрування», так як повноту та своєчасність податкових надходжень обумовлюють процеси, які зумовлені не рішеннями, діями чи бездіяльністю людей, а лише організаційно-адміністративними та суто техніко-технологічними факторами.

Через поняття «адміністрування» робиться акцент на діяльності органів, які наділені певними адміністративними (владними) повноваженнями. Однією з основоположних особливостей податкових правовідносин, суб'єктами яких є держава з однієї сторони та платники податків з іншої сторони, полягає у нерівності учасників цих правовідносин: держава в особі контролюючих органів ухвалює рішення (правочини), які для платників податків є обов'язковими.

В. Л. Андрущенко розглядає категорію податкового адміністрування з позицій соціального управління, а саме як «управління людьми і подіями у сфері оподаткування через ієрархічно структуровані рішення представницьких органів та дії відповідних виконавчо-владних установ» [4, с. 28]. Таким чином, основним учасником процесу адміністрування податків та зборів є особа, яка безпосередньо бере участь в економічних відносинах з державою щодо формування централізованих фондів грошових коштів держави через сплату податків та зборів.

Головним завданням адміністрування податків є забезпечення наповнення державного бюджету. Провідний вчений А. А. Журавльов пропонує вживати для позначення відповідної діяльності державних органів поняття «бюджетно-податкове адміністрування», яке, на його думку, є більш «системним». При цьому автор зазначає, що «по-перше, бюджетно-податкове адміністрування відображає взаємодію категорії податків і категорії бюджету (бюджетної системи); по-друге, воно поширює сферу адміністрування на всю дохідну частину бюджету, і

не лише державного, а й місцевих; по-третє, це поняття розширює і конкретизує цільову мету, оскільки відображає завдання не тільки ефективного функціонування податкових органів, але й усього механізму формування бюджетно-податкового потенціалу держави; по-четверте, у понятті «бюджетно-податкове адміністрування» більш змістовно розкривається соціальна спрямованість державного адміністрування доходів. Податки та збори адмініструють з метою формування бюджету держави як соціально-політичного і економічного інституту громадянського суспільства, що виражає його інтереси в концентрованому, загальному вигляді». Таким чином, резюмує А.А. Журавльов, «бюджетно-податкове адміністрування забезпечує ресурсами реалізацію всього комплексу функцій держави, включаючи функцію державного управління і регулювання, оборони і безпеки, розвитку національної економіки, соціальних функцій» [5, с. 81-82].

Отже, у широкому сенсі під адмініструванням податків і зборів (обов'язкових платежів) розуміється процедура реалізації прав і обов'язків суб'єктів податкового права щодо узгодження й погашення податкових зобов'язань [6, с. 186], а у вузькому значенні адміністрування податків та зборів іноді визначається як комплекс дій адміністративного характеру, що здійснюються контролюючими органами для забезпечення справляння податків і зборів. Під об'єктом адміністрування можна розуміти процес узгодження та погашення податкових зобов'язань платників податків. Метою адміністрування насамперед є забезпечення погашення податкових зобов'язань платників шляхом оптимального втручання в їх господарську діяльність за допомогою законодавчо встановлених процедур та механізмів.

Список використаних джерел:

1. Чернетченко В. В. Про правову природу податків, зборів до бюджетів та державних цільових фондів в Україні [Текст] / В.В. Чернетченко // Право і безпека. – 2011. – № 4 (41). – с. 95-99
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Текст] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Проскура К.П. Податкове адміністрування в Україні в посткризовий період: ефективність та напрями модернізації: монографія [Текст] / К.П. Проскура. – К.: ТОВ «Емкон», 2014. – 376 с.
4. Андрущенко В. Л. Фіскальне адміністрування як наука і мистецтво [Текст] / В. Л. Андрущенко // Фінанси України. – 2003. – № 6. – с. 27-36
5. Журавлев А.А. Эффективность бюджетно-налогового администрирования [Текст] / А.А. Журавлев // Экономист. – 2008. – № 6. – с. 75-83

6. Іванов Ю. Б. Податковий менеджмент: підруч. [Текст] / Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, А.Я Кізіма, В.В. Карпова. – К.: Знання, 2008. – 525 с.

Науковий керівник: професор кафедри державно-правових дисциплін, д.ю.н., Россіхіна Галина Володимирівна.

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ УКРАЇНИ

Пономаренко Надія Сергіївна
студентка 3 курсу ПК-31А
Полтавського юридичного коледжу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
e-mail: nadya.ponomarenko.99@yandex.ru

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи; трудова міграція внутрішньо переміщених осіб; чинники адаптації внутрішніх переселенців; забезпечення сімей внутрішньо переміщених осіб; шляхи вирішення проблеми внутрішньо переміщених осіб.

Внутрішньо переміщені особи – особи, змушені раптово тікати зі своїх будинків у великих кількостях в результаті збройного конфлікту, внутрішньої ворожнечі, систематичних порушень прав людини або стихійних лих і знаходяться на території власної країни [1, с.314].

Фактично, внутрішньо переміщені особи, це особи, які підпадають під визначення вимушені переселенці, але які, покинувши місце свого постійного проживання, залишаються в країні своєї громадянської належності та можуть користуватися її захистом [1, с.315].

Майже два роки тому, перед березневим референдумом у Криму 2014 року, Україна уперше зіткнулася із явищем внутрішнього переміщення осіб. Окупація Російською Федерацією території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, а також збройний конфлікт на сході України призвели до того, що більше двох мільйонів осіб опинилися у складних життєвих обставинах, а саме вони вимушені були покинути свої домівки та стати переселенцями.

Ми вважаємо, що на сьогодні найактуальнішою проблемою є проблема нашої країни у зв'язку з проведенням Антитерористичної операції на сході України, тобто важливість трудової міграції та її особливості, які потребують негайного врегулювання. У зв'язку з даною проблемою більшість представників внутрішньо переміщених осіб втратили джерела

існування та роботу, породили низку проблем з пенсійним забезпеченням осіб відповідного віку, з влаштуванням дітей, молоді у навчальні заклади різних рівнів, з медичним обслуговуванням, з психологічною реабілітацією, з культурною та соціальною реінтеграцією тощо, тому можна говорити про виникнення феномену раптової бідності серед представників цієї групи.

Чинниками, що певною мірою пом'якшують процеси адаптації внутрішніх переселенців в Україні, є те, що ці особи навіть після переселення залишаються громадянами України, отже, не потребують послуг імміграційних служб, оформлення документів і т. п.; потрапляючи в нові умови життя, вони лишаються, тим не менше, в слов'янському (до якого відноситься більшість внутрішніх переселенців) ментальному, мовному, етнокультурному просторі, практично не зіткаються з проблемою необхідності вивчення принципово незнайомої їм мови, що також полегшує їх реінтеграцію на новому місці проживання [2].

Тим не менше, ці фактори повністю не знімають проблем внутрішньо переміщених осіб в Україні, отже, потребують, в першу чергу, особливої уваги з боку української держави. Одним із важливих напрямків її соціальної політики стосовно внутрішньо переміщених осіб є розробка відповідної законодавчої бази. За дослідженнями Управління Верховного комісара у справах біженців Організації Об'єднаних Націй, українських науковців, в Україні прийнято цілий ряд державних документів із даної проблеми. Це, зокрема:

1) Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» (15.04. 2014);

2) Закон України «Про співробітництво територіальних громад», схваленого Верховною Радою від 17.06.2014 № 1508-VII;

3) Закон України «Про створення вільної економічної зони “Крим” та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України» № 1636-VII від 12.08.2014;

4) Закон України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» від 16.09.2014 № 1680-VII;

5) Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» № 1706- VII від 20.10.2014 [2].

Держава та суспільство виявились не готовими до масштабної внутрішньої міграції. Актуальною проблемою залишається забезпеченість сімей переміщених осіб житлом. Зокрема, в Україні дотепер не існує комплексної політики щодо житла для переселенців, яка б діяла на національному, обласному та місцевому рівнях [3].

Анексія Криму та події на Сході України призвели до значного переміщення громадян усередині нашої держави. Так, згідно з офіційними джерелами Міністерства соціальної політики, станом на 25 квітня 2017 року, за даними структурних підрозділів соціального захисту населення обласних та Київської міської державних адміністрацій, взято на облік 1 583 827 переселенців або 1 273 657 сімей з Донбасу і Криму [4, с.13].

За даними Мінсоцполітики найбільше внутрішньо переміщених осіб зареєстровано у Донецькій, Луганській, Харківській, Запорізькій, Дніпропетровській та Київській областях. Найменша кількість внутрішньо переміщених осіб розселено у Тернопільській, Чернівецькій, Рівненській, Закарпатській, Івано-Франківській та Волинській областях [4, с.46].

Отже, це свідчить про нерівномірний регіональний розподіл внутрішньо переміщених осіб по Україні, що призводить до надмірного соціального та адміністративного навантаження на громади, локальні ринки праці, соціальну інфраструктуру регіонів населення.

Ми можемо говорити про те, що більшість представників внутрішньо переміщених осіб мають високий освітній та кваліфікаційний рівні, оскільки більшість з них мають вищу освіту. І це свідчить про значний нагромаджений людський капітал, який може стати самостійним чинником розвитку високотехнологічних галузей промисловості та послуг з інтенсивним використанням знань у районах концентрації внутрішньо переміщених осіб.

Отже, можна виокремити такі шляхи вирішення даної проблеми:

1. Терміново налагодити облік та реєстрацію внутрішньо переміщених осіб, визначити їхню кількість, склад, місця перебування, нагальні потреби, оскільки без глибокого розуміння характеристик адресної групи рішення можуть бути неефективними, а то й помилковими.

2. Забезпечити належне інформування внутрішньо переміщених осіб про можливості надання допомоги за принципом «єдиного вікна», а також єдиного електронного довідкового ресурсу (а не кількох сайтів, як це демонструється на сьогодні), об'єднати при цьому зусилля різних відомств.

3. Організувати двоступеневу систему прийому внутрішньо переміщених осіб: мобільні центри на кордоні небезпечних районів, а також центри тимчасового розміщення в інших регіонах країни.

4. Забезпечити фінансування тимчасового житла, харчування, надання медичних послуг, матеріальної допомоги з державного бюджету та інших законних джерел.

5. Забезпечити можливості для реалізації прав внутрішньо переміщених осіб із соціального захисту (виплата пенсій, допомог, субсидій тощо).

6. При розбудові системи надання їм допомоги вивчити і врахувати досвід зарубіжних країн, яким довелося стикатися з аналогічними проблемами.

7. При наданні допомоги дотримуватися принципу пріоритетності щодо окремих категорій осіб (вагітних жінок, дітей, інвалідів, осіб похилого віку) [4, с.68].

Таким чином, на сьогоднішній день в Україні існує, незважаючи ні на що, безліч законів, постанов, розпоряджень відповідних органів, що регулюють вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб. З нашої точки зору, існує потреба в узгодженні механізмів реалізації цих законів, а головне в посиленні державного контролю щодо їх виконання. Також можна констатувати, що з огляду на масштаби переселенського руху, непрості економічні та політичні обставини, тим не менш наша країна поступово просувається у напрямі розв'язання цієї вкрай болючої проблеми. Але ж ми все-таки віримо в те, що спільними зусиллями волонтерів, громадських організацій, міжнародних і державних установ ще чимало буде зроблено. Головне потрібно вдосконалити більш-менш працюючу систему соціального захисту, а також уникнути масових соціальних вибухів.

Список використаних джерел:

1. Гудвін-Гілл Г. С. Статус біженця в міжнародному праві. М., 1997. С. 314 – 315.
2. Журнал Верховної ради України «Віче» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.viche.info/journal/GROMADYANSQQKE_SUSPILQQSTVO/
3. Мигашко Є., Тимошенко Н. Соціально-психологічні особливості біженців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/5928/>
4. Шульженко Ф. П., Андрусак Т. Г. Історія вчень про державу і право. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 214 с.

Науковий керівник: Шайхаєва О.М.

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ, ЯКІ СКОЇЛИ ЗЛОЧИНИ

Пашенко Владислав Дмитрович
студент-магістр юридичного факультет
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Ключові слова: кримінальне провадження, неповнолітні, запобіжні заходи.

Як відомо, кримінальне провадження щодо неповнолітніх регламентовано Главою 38 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1].

Застосування запобіжних заходів пов'язане із суттєвим обмеженням прав і законних інтересів неповнолітнього, впливом на звичайний уклад його життя.

Відповідно до ст. ст. 492 та 493 КПК України за наявності передбачених підстав до неповнолітнього з урахуванням його вікових та психологічних особливостей, роду занять може бути застосовано один із запобіжних заходів, передбачених КПК України.

Затримання та тримання під вартою можуть застосовуватися до неповнолітнього лише у разі, якщо він підозрюється або обвинувачується у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, за умови, що застосування іншого запобіжного заходу не забезпечить запобігання ризикам, зазначеним у ст. 177 КПК України.

Про затримання і взяття під варту неповнолітнього негайно сповіщаються його батьки чи особи, які їх замінюють.

До неповнолітніх підозрюваних чи обвинувачених, крім запобіжних заходів, передбачених статтею 176 КПК України, може застосовуватися передання їх під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, - передання їх під нагляд адміністрації цієї установи.

Передання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд батьків, опікунів, піклувальників або адміністрації дитячої установи полягає у взятті на себе будь-ким із зазначених осіб або представником адміністрації дитячої установи письмового зобов'язання забезпечити прибуття неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, а також його належну поведінку.

Передання під нагляд батьків та інших осіб можливе лише за їхньої на це згоди та згоди неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого. Особа, яка взяла зобов'язання про нагляд, має право відмовитися від подальшого виконання цього зобов'язання, заздалегідь про це повідомивши.

До передання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд суд зобов'язаний зібрати відомості про особу батьків, опікунів або піклувальників, їхні стосунки з неповнолітнім і впевнитися у тому, що вони можуть належно здійснювати нагляд за неповнолітнім.

При відібранні зобов'язання про взяття під нагляд батьки, опікуни, піклувальники, адміністрація дитячої установи попереджаються про характер підозри чи обвинувачення неповнолітнього і про їхню відповідальність у разі порушення взятого на себе зобов'язання. При порушенні цього зобов'язання на батьків, опікунів і піклувальників накладається грошове стягнення від двох до п'яти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Питання передання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд батьків, опікунів, піклувальників або адміністрації дитячої установи розглядається за клопотанням прокурора за правилами обрання запобіжного заходу або за клопотанням сторони захисту під час розгляду питання про обрання запобіжного заходу.

Вважається, що законодавець регламентував не весь перелік обставин, які слід враховувати при застосовуванні запобіжних заходів щодо неповнолітніх. Під час застосування запобіжних заходів щодо таких осіб мають підлягати врахуванню обставини кримінологічного характеру, до яких, зокрема, відносяться умови життя і виховання, побутове становище сім'ї підлітка, характеристика батьків, тощо [2, с. 16]. У ст. 487 КПК України регламентовано обов'язок слідчого, прокурора з'ясовувати умови життя та виховання неповнолітнього підозрюваного, але як на обставину, яку слід враховувати, зокрема, при обранні запобіжного заходу, на них не вказується. Думається, що у кримінальних провадженнях щодо злочинів, скоєних неповнолітніми, під час застосування запобіжних заходів повинні враховуватись обставини, передбачені як ст. 485, так і ст. 487 КПК України.

Приймаючи до уваги виключність застосування щодо неповнолітніх затримання та тримання під вартою, в КПК України слід регламентувати можливість більш широкого застосування інших заходів забезпечення належної поведінки неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого [3, с. 14].

Заходи забезпечення кримінального провадження становлять систему заходів впливу примусового характеру на особу з метою досягнення дієвості цього провадження. Вказана система складається з окремих заходів, що доповнюють один одного та в залежності від мети забезпечення містять різний ступінь примусу. Застосування заходів примусу щодо неповнолітніх визнається як у міжнародних актах, так і у кримінальному процесуальному законодавстві багатьох країн крайнім заходом впливу, який застосовується лише за певних умов та обставин. Їх сукупність у кожному випадку повинна бути встановлена слідчим, прокурором, судом та покладена в основу обґрунтування рішення про можливість застосування до неповнолітнього примусових заходів [4, с. 124].

На підставі вищевказаного, слід констатувати, що питання стосовно особливостей кримінального провадження щодо неповнолітніх взагалі та застосування до них запобіжних заходів зокрема потребують подальшого дослідження та належного вирішення.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 // ВВР України. - 2013. - № 9-10, 11-12, 13. - Ст. 88.

2. Левендаренко О.О. Особливості процесу доказування у справах про злочини неповнолітніх: автореф. дис. .. канд. юрид. наук: 12.00.09 / О.О. Левендаренко ; Нац. акад. внутр. справ України. - К., 2003. - 20 с.

3. Холод Р.С. Правовий статус неповнолітнього обвинуваченого на досудовому розслідуванні: автореф. дис. .. канд. юрид. наук: 12.00.09 / Р.С. Холод ; Київ. нац. ун-т внутр. справ. - К., 2006. - 17 с.

4. Романюк В.В. Кримінальне судочинство щодо неповнолітніх : монографія / В.В. Романюк. – Харків: «Друкарня Мадрид», 2016. – 252с.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент Бондаренко О.О.

**ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 375 КК
УКРАЇНИ (ПОСТАНОВЛЕННЯ СУДДЕЮ (СУДДЯМИ) ЗАВІДОМО
НЕПРАВОСУДНОГО ВИРОКУ, РІШЕННЯ, УХВАЛИ АБО ПОСТАНОВИ)**

Перетятко Дар'я Андріївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
E-mail: peretiatko.daria@gmail.com

Ключові слова: предмет злочину; злочини проти правосуддя; неправосудне рішення.

1. Право кожної людини на справедливе правосуддя є одним із основоположних цінностей сучасної демократичної, правової та соціальної держави. Відповідно до приписів Конституції України (ст.ст. 124, 127, 129), правосуддя в Україні здійснюється виключно судами, до складу яких входять професійні судді, а у визначених законом випадках — присяжні, які при здійсненні правосуддя є незалежними та керується верховенством права [1].

2. Розділ XVIII Особливої частини Кримінального кодексу (далі – КК) України «Злочини проти правосуддя» містить в собі ряд складів злочинів, родовим об'єктом яких є суспільні відносини у сфері правосуддя. Одним із них є передбачене ст. 375 КК України

постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови (далі – ухвалення завідомо неправосудного рішення) [2].

Склад ухвалення суддею завідомо неправосудного рішення характеризується обов'язковою наявністю предмета злочину – певного неправосудного судового акту: вироку, рішення, ухвали або постанови. Стосовно цього предмета в складі зазначеного злочину в науці та практиці існує багато не вирішених питань.

3. Необхідність дослідження особливостей предмета злочину, передбаченого ст. 375 КК України, зумовлена тим, що на суддів покладено обов'язок здійснювати правосуддя, який породжує велику відповідальність перед державою та суспільством. Рішення суду встановлює наявність або відсутність юридично значущих фактів. Саме тому прийняте у встановленому законом порядку судові рішення є найважливішим актом правосуддя та критерієм його якості. Будь-які неправосудні рішення судді є надзвичайно небезпечними для суспільства та держави, оскільки завдають шкоду не тільки конкретним особам, а підривають авторитет судової влади, створюють недовіру до правосуддя у суспільстві, дискредитують України як державу. Тому, протидія кримінальним правопорушенням, що вчиняються суддею в сфері правосуддя, є одним із головних завдань кримінально-правової політики держави. Саме на реалізацію цього завдання спрямована кримінальна відповідальність судді за ухвалення ним неправосудного рішення [3].

4. У теорії кримінального права, як правило, предметом злочину вважають будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність у діях особи ознак конкретного складу злочину [4].

Однак, на сьогоднішній день відбувається ревізія цієї дефініції та розуміння сутності предмета злочину, оскільки вона не повністю відповідає реаліям сьогодення. Адже якщо виходити з того, що предметом злочину є лише речі матеріального світу, то до відповідної ознаки складу злочину не можна віднести ні інформацію, ні право на майно, тощо.

В свою чергу, деякі вчені (зокрема, Є.В. Лащук) пропонують відносити предмет злочину, передбачений ст. 375 КК України, до інформації з відкритим доступом, адже у судовому акті міститься інформація, яка відображена у відповідному процесуальному документі. До того ж, відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства вирок проголошується публічно, а тому відповідна інформація належить до інформації з відкритим доступом [5]. Означена думка є дискусійною. Будь-яке рішення суду, перш за все, є документом, що викладається письмово у паперовій та електронній формах, а також який має містити обов'язкові матеріальну і інформаційну складові. Тобто, рішення суду – це процесуальний документ, що є джерелом інформації (а не безпосередньо інформацією), яка

зафіксована у визначений законом спосіб на матеріальному носії (на папері або у вигляді електронних даних).

5. Для того, щоб судовий акт міг бути визнаний предметом означеного злочину (ст. 375 КК України), в ньому мають бути наявні такі ознаки: 1) рішення (вирок, ухвала або постанова) має бути завідомо неправосудним; 2) рішення (вирок, ухвала або постанова) має бути постановленим.

Завідомо неправосудний судовий акт вважається таким, що постановлений, з моменту його проголошення, тобто з моменту доведення змісту оформленого та підписаного судового рішення (або у деяких випадках встановлених законом – вступної та резолютивної частини) до відома учасників процесу, незалежно від часу набуття ним законної сили. Але питання який саме судовий акт має бути визнаний неправосудним, є одним із найскладніших. Відповідь на нього поки що не надана ані в доктрині, ні на практиці.

Причиною цієї проблеми є відсутність офіційного тлумачення поняття «неправосудного» в Конституції України та відсутність розкриття змісту цього поняття в законах України, що призводить до неоднакового тлумачення, зокрема, органами досудового розслідування конкретних дій суддів з ухвалення судових рішень та, з іншого боку, формує неоднозначне (довільне) тлумачення цього поняття при практичному його застосуванні [6].

Актуальність означеної проблеми підкреслює той факт, що навіть найвищий судовий орган України (Верховний Суд України) був вимушений звернутися до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо офіційного тлумачення сполучення слів «як неправосудного». Нажаль, 29 травня 2017 року Конституційний Суд України відмовив Верховному Суду України у відкритті провадження через невідповідність конституційного подання вимогам Конституції України [7].

Така ситуація, що склалась на практиці, призводить до того, що у правознавці доходять до геть протилежних висновків щодо того, які ознаки мусить мати «неправосудний» судовий акт і чи є цей термін синонімічним терміну «незаконний» судовий акт.

Деякі вчені переконані, що в науковому дискурсі поняття «неправосудність», яким оперує кримінальне право України, і «незаконність», що використовується у кримінально-процесуальному праві, є тотожними і несуть ідентичне нормативно-змістове навантаження, тобто є синонімами. При цьому варто відмітити, що інші фахівці висловлюють протилежні думки щодо можливості використання синонімів у нормативно-правових актах: одні дослідники вважають, що це явище в досить обмежених рамках має право на існування, інші – зазначають, що синонімія в нормативному акті взагалі неприпустима.

Слід звернути увагу на те, що не всі незаконні рішення суддів, які підлягають скасуванню в порядку апеляційного або касаційного перегляду є неправосудними та передбачають кримінальну відповідальність за ст. 375 КК [8, с.44-45]. Отже, можна стверджувати, що така ознака як «неправосудність» є складовою ознаки «незаконність», що свідчить про відсутність між ними синонімії.

6. Таким чином, на сьогоднішній день відсутні будь-які критерії віднесення (чи не віднесення) певного незаконного рішення до категорії «неправосудного». З урахуванням цього факту, простежується шкідлива для правової системи тенденція, за якої органи досудового розслідування, кваліфікуючи злочин за ст. 375 КК України, «пропускають повз очі» обов'язкову для предмета даного кримінального правопорушення ознаку «неправосудність». Натомість їх увага акцентується саме на «завідомості» неправосудного рішення, що характеризує умисну форму вини злочину. Відповідно «завідомість» є основною ознакою не предмета кримінального правопорушення, а його суб'єктивної сторони. Така тенденція є неприпустимою, адже тільки повне встановлення всіх елементів та ознак складу злочину може бути підставою для притягнення суб'єкта злочину до кримінальної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України// Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141
2. Кримінальний кодекс України// Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26, ст.131
3. Погорецький М.А. Притягнення суддів до кримінальної відповідальності за ст. 375 КК України: проблемні питання матеріального та процесуального права. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://vkslaw.knu.ua/images/verstka/2_2015_Pogoretskyi.pdf
4. Бажанов М.І. Кримінальне право України (Загальна частина): Підручник.: К. Юрінком Інтер, 2005. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ebk.net.ua/Book/KPravo/06-09/1072.htm>
5. Щасний А.В. Поняття та ознаки завідомо неправосудного вироку, як предмета злочину, передбаченого статтею 375 Кримінального кодексу України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/34183/05-Wasnij.pdf?sequence=1>
6. Конституційне подання Верховного Суду України від 26.12.2016 № 202-4672/0/8-16. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/4_5156.pdf

7. Ухвала Конституційного Суду України від 29.05.2017 р. у справі № 2-4/2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v009u710-17>

8. В. І. Тютюгін В. І. Постановлення суддею завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови: окремі аспекти застосування ст. 375 Кримінального кодексу України / В. І. Тютюгін, О. В. Капліна, І. А. Тітко // Вісник Верховного Суду України. 2012. № 2. С. 42–48.

Науковий керівник: завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна д. ю. н., професор Житний Олександр Олександрович.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ВЧИНЕНІ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Поліщук Олександр Вікторович
курсант навчальної групи Ф–1–403
Харківського національного
університету внутрішніх справ
e-mail: mssashapolishuk@gmail.com

Ключові слова: досудове розслідування; неповнолітній підозрюваний; захисник; психолог; педагог; допит неповнолітнього підозрюваного.

За дослідженням слід зазначити, що за останні роки в Україні значно змінилася криміногенна ситуація щодо вчинення злочинів неповнолітніми чи за їх участю. Зокрема, за станом на 1.11.2017 р., відповідно до статистичних даних – 1636 неповнолітніх осіб вчинили кримінальні правопорушення, хоча на початок вересня поточного року таких було зареєстровано 1323 осіб. Таким чином, за 2 місяці поточного року було зареєстровано кримінальних правопорушень відносно більш 300 неповнолітніх осіб. В той же час, визначальною особливістю останніх років є зміна структури злочинності неповнолітніх у бік корисливих та насильницьких діянь [1].

На теперішній час, відповідно до положень чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі, КПК України), кримінальне провадження щодо неповнолітніх здійснюється за загальними правилами, але з урахуванням особливостей. Порядок

кримінального провадження щодо неповнолітніх визначається окремою главою 38 «Кримінальне провадження щодо неповнолітніх» КПК України. Зазначимо, що це перш за все пов'язано з розв'язанням завдань кримінального процесу щодо такої категорії учасників та тягне за собою необхідність дотримання вимог про швидке, повне та неупереджене досудове розслідування. По-друге, необхідність дотримання вимог щодо слідчого, якого спеціально уповноважує керівник органу досудового розслідування на здійснення досудового розслідування щодо неповнолітніх. При цьому, у положеннях чинного кримінального процесуального законодавства України містяться вимоги, які були імplementовані у національне законодавство із міжнародних правових актів, зокрема положення про Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя відносно неповнолітніх. До них наприклад можна додати наступні вимоги, зокрема: поважати право неповнолітнього на конфіденційність, щоб уникнути заподіяння шкоди через непотрібну гласність; передбачена можливість закриття кримінального провадження за nereабілітуючими підставами з метою обмежити негативні наслідки судового розгляду і вироку; при обранні запобіжного заходу зважати на тяжкість, мотиви, причини злочину та особливості особистості неповнолітнього і виходити при цьому із принципу «мінімальної достатності» [2, с. 73]. Але, в той же час, поряд із загальними положеннями у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України існують певні особливості проведення досудового розслідування щодо неповнолітніх (зокрема, особливості обрання запобіжного заходу, у тому числі тримання під вартою, допиту тощо).

Так, при допиті неповнолітнього, на ньому обов'язково має бути присутнім педагог або психолог. При цьому, ми вважаємо, що більш доцільна присутність саме психолога, що спеціалізується у віковій психології. Хоча, на практиці слідчі органів досудового розслідування Національної поліції України найчастіше йдуть традиційним шляхом, запрошуючи на допит педагога з того ж навчального закладу, де навчається неповнолітній підозрюваний. Такий підхід є неідеальним з двох причин. По-перше, педагог, має вже про неповнолітнього уявлення, що далеко не завжди відповідає об'єктивній дійсності. По-друге, неповнолітній в присутності знайомого педагога може ще більше закритися, соромлячись вчиненого. Тому, у цій ситуації відповіді його будуть фрагментарні й небагатослівні. Психолог же під час попередньої бесіди повинен посприяти встановленню психологічного контакту, що допоможе слідчому отримати більш повні й правдиві показання.

Не менш важливим є урахування усіх умов при проведенні допиту неповнолітньої або малолітньої особи. Так, слідчий повинен підготувати заздалегідь перелік питань, які необхідно з'ясувати, із урахуванням того, що при допиті неповнолітньої або малолітньої особи, остання

в силу своїх вікових особливостей по-різному може сприймати суть поставленого запитання, а тому їх пояснення з цього приводу триватимуть значний час. Крім того, необхідно пам'ятати, що допит неповнолітнього підозрюваного може мати певні особливості, зокрема, легкість, з якою він визнає свою провину, що в подальшому може негативно вплинути на якість зібраних слідчим доказів та неупереджене проведення досудового розслідування. Слід також враховувати такі обставини, як само обмова неповнолітнього з метою удавання хибного поняття «злочинної романтики», схильності неповнолітніх на фантазування, взяття чужої провини «на себе». Тому показання такої особи повинні перевірятися за двома критеріями: їх повнота та достовірність. В той же час, особлива увагу повинна бути приділена під час проведення досудового розслідування щодо злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості, а також щодо злочинів, вчинених із застосуванням насильства або погрози його застосування, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей в їхніх показаннях не може бути проведений за участю малолітнього або неповнолітнього (п. 4 ст. 224 КПК України).

У деяких випадках, у ході досудового розслідування, також необхідне проведення комплексної судової психолого-психіатричної експертизи з метою встановлення рівня психічного розвитку неповнолітнього його фактичному віку та можливість розуміти характер і значення вчинених дій. Адже фізичний, розумовий і психічний розвиток неповнолітніх обумовлює нестійкість характеру, незрілість мислення, схильність до наслідування поведінки старших за них дорослих осіб та інші подібні риси, а також неможливість повною мірою самостійно захищати свої права та законні інтереси [3, с. 245].

До особливостей проведення досудового розслідування відносно неповнолітніх відноситься й застосування окремих видів запобіжних заходів. Зокрема, затримання та тримання під вартою можуть застосовуватись лише у разі, якщо неповнолітній підозрюється у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину. А також, крім передбачених ч. 1 ст. 176 КПК України запобіжних заходів, до неповнолітнього підозрюваного може бути застосований передання неповнолітнього підозрюваного під нагляд, передбачений ст. 493 КПК України [5, с. 298].

Крім цього, до особливостей кримінальних проваджень щодо неповнолітніх необхідно додати й одну із форм закінчення досудового розслідування, зокрема, звернення до суду із клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру. Так, у положеннях ст. 497 КПК України зазначено: якщо прокурор дійде висновку про можливе виправлення неповнолітнього, який підозрюється у вчиненні вперше кримінального проступку, злочину невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості без застосування

кримінального покарання, а неповнолітній підозрюваний та його представник не заперечує, тоді складається клопотання про застосування до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру, яке надсилається до суду [5, с. 299].

Таким чином, розглядаючи деякі питання, що відносяться до характерних особливостей досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх, необхідно зазначити, що поряд із загальними положеннями, які належать до проведення досудового розслідування, у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України передбачені певні особливості. До них можна додати особливості, що стосуються предмета доказування у діяннях, які вчиняються неповнолітніми, обрання запобіжного заходу, проведення окремих слідчих (розшукових) дій. У той же час, їх законодавець виокремив у параграфі 1 глави 38 КПК України.

Список використаних джерел:

1. Статистична інформація - Генеральна прокуратура України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>.
2. Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя відносно неповнолітніх // Людина, право, суспільство. - Права людини і професійні стандарти для юристів у документах міжнародних організацій. - Українсько-Американське бюро захисту прав людини (Амстердам - Київ), 1996. - С. 71-81.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Науково-практичний коментар у 2 т. Т. 1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація та ін.. - Х. : Право, 2012. - 768 с.
4. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. -1996. - № 30.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями на 1 листопада 2016 року: (Відповідає офіц. текстові) – Х. : Право, 2016. – 376 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ Кочура О. О.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИЛУЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ПІД ЧАС ОБШУКУ

Романюк Віталій Володимирович

старший викладач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства
факультету №1

Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

Witalimon@gmail.com

Кравець Дар'я Андріївна

курсант 3-го курсу факультету №1

Харківського національного університету внутрішніх справ
dashakrav1234@mail.ru

Ключові слова: слідчі (розшукові) дій, обшук, обшук особи, тимчасове вилучення, докази

Побудова правової держави передбачає наявність ефективної системи законодавства, що забезпечує захист прав і законних інтересів особи одночасно з вирішенням завдань боротьби зі злочинністю. При цьому є неприпустимим протиставлення інтересів суспільства й окремої особи. Звуження змісту та обсягу прав людини, чим по суті і є зазіхання на права і інтереси особи під час кримінального провадження, не може бути виправдане мотивами державної необхідності. У цих умовах стає нагальним посилення захисту й охорони конституційних прав осіб, одним з яких є право на недоторканність житла чи іншого володіння. Слід пам'ятати, що ч. 1 ст. 8 Конвенції про захист прав людини комплексно декларує це право: «Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції». У своїх рішеннях ЄСПЛ неодноразово наголошував, що за цією статтею Конвенції держава виконає свої зобов'язання не тільки якщо просто утримається від дій, що ці права порушують, а й за умови, що буде діяти за певних обставин таким чином, щоб гарантувати їх забезпечення [1].

Актуальність зазначеної теми полягає в тому, що питанню проведення обшуку у чинному КПК України присвячено лише шість положень, що потребує негайного перегляду та вдосконалення шляхом внесення змін до Закону. Однією з причин є проведенням АТО на території нашої держави, у зв'язку з чим підвищилася кількість незаконного використання громадянами та іншими особами заборонених у цивільному обігу предметів — вибухових пристроїв, речовин, зброї та знарядь вибухового призначення. Так, за оприлюдненими даними МВС України, тільки з 6 по 13 вересня 2013 року, поки тривала всеукраїнська операція

«Зброя та вибухівка», правоохоронці вилучили 270 одиниць вогнепальної зброї, 346 гранат, 82 вибухових пристроїв, 108,1 тисячі патронів. Також поліцейські задокументували 1062 злочини, пов'язані з незаконним обігом зброї [2].

Системний аналіз норм КПК, а саме ч. 8 ст. 191, ст. 208, ч. 7 ст. 223, ч. 5 ст. 236, ч. 7 ст. 236, показує, що за обсягами правового регулювання та способом викладення нормативного матеріалу в тексті закону порядок проведення особистого обшуку з подальшим вилученням в неї предметів, матеріалів та документів до початку кримінального провадження, подальше їх використання як доказів у кримінальному процесі поставлені фактично поза законом.

Відповідно до КПК України, тимчасово вилученим може бути майно у вигляді речей, документів, грошей тощо, щодо яких є достатні підстави вважати, що вони: 1) підшукані, виготовлені, пристосовані чи використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення та зберегли на собі його сліди; 2) надані особі з метою схилити її до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та (або) матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи як винагорода за його вчинення; 3) є предметом кримінального правопорушення, пов'язаного з їх незаконним обігом; 4) набуті в результаті вчинення кримінального правопорушення, доходи від них, або на які було спрямоване кримінальне правопорушення.

Буквальне тлумачення наведених норм на практиці створило хибне уявлення про те, що майно, яке відповідає зазначеним критеріям, може вилучатися виключно у підозрюваного, в місці чи у особи, до яких він має особистий чи опосередкований доступ і реальну можливість розпорядитися певними речами з метою перешкоджання кримінальному провадженню, оскільки в частині 1 статті 167 КПК України йдеться про позбавлення саме підозрюваного можливості володіти, користуватися та розпоряджатися: по-перше – «певним» майном, тобто визначеним частиною другою цієї статті, а по-друге – «його» майном, тобто тим, яке належить підозрюваному. Проте часто таке майно на час його вилучення знаходяться у володінні, зокрема й правомірному, інших осіб, які нерідко гадки не мають про його походження.

З огляду на це ми підтримуємо позицію Ю.М. Мірошниченко, який пропонує в ч. 1 ст. 167 КПК слово «підозрюваного» замінити словом «особи», аби привести у відповідність букву закону з його дійсним змістом, який бачиться в тому, що майно, яке відповідає критеріям, визначеним у частині другій зазначеної статті, повинно вилучатися незалежно від того, хто являється його власником, чи має підозрюваний або інша особа реальну можливість ним розпорядитися та чи належить воно підозрюваному чи іншій особі на час вилучення. В іншому випадку не будуть досягнуті цілі застосування цього заходу – запобігання можливості протиправного впливу на певне майно. У цьому зв'язку не можна вважати коректною

рекомендацію щодо вирішення проблеми тимчасового вилучення майна у інших, крім підозрюваного, осіб через застосування інституту тимчасового доступу до речей і документів, оскільки його метою є одержання доказів – фактичних даних, що містяться в речах і документах, для встановлення обставин у кримінальному провадженні [3, с. 311]. Аналіз змісту ст. 168 КПК у взаємозв'язку з відповідними нормами ст. ст. 236, 237 КПК показує, що тимчасово вилученим може вважатися лише майно, яке одержане в результаті: 1) затримання особи в порядку, передбаченому ст. ст. 207, 208 КПК; 2) обшуку; 3) огляду.

А.В. Холостенко слушно вказує на такі проблемні питання: 1) законодавець надає право слідчому, прокурору під час тимчасового вилучення майна позбавити підозрюваного можливості, володіти, користуватися та розпоряджатися певним ого майном. В той же час слідчий суддя своєю ухвалою може позбавити особу лише можливості відчужувати його майна або розпоряджатися певним чином майно та використовувати його; 2) не вирішеним залишається питання щодо законності вилучення та накладення арешту на майно, яке є речовим доказом у провадженні, але належить не підозрюваному/обвинуваченому, а іншому учаснику кримінального провадження [4, с. 164–165].

Як висновок, слід відзначити, що правова регламентація обшуку в цілому відповідає положенням Конституції України і є придатною для отримання допустимих доказів. Разом з цим, кримінальні процесуальні норми, що визначають підстави та порядок проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії, є такими, що потребують удосконалення. Зокрема, потребують посилення не тільки процесуальні гарантії досягнення мети обшуку, але й процесуальні гарантії прав і законних інтересів його учасників, прикладом чого може слугувати останні законопроекти, що стосуються запровадження обов'язкової відеофіксації обшуку.

Список використаних джерел:

1. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції свобод: Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 07.11.2017).

2. За вісім діб операції «зброя та вибухівка» поліція виявила понад тисячу злочинів у сфері нелегального обігу зброї (інфографіка) // <http://mvs.gov.ua/ua/>: сайт / МВС України. 14.09.2017.

URL:

http://mvs.gov.ua/ua/news/9853_Za_visim_dib_operacii_Zbroya_ta_vibuhivka_policiya_viyavila_

звернення 07.11.2017).

3. Мірошніченко Ю.М. Проблемні питання тимчасового вилучення й арешту майна за новим кримінально-процесуальним законом. Порівняльно-аналітичне право. 2013. № 3-2. С. 310-312. URL: http://www.pap.in.ua/3-2_2013/9/Myroshnychenko%20Yu.M..pdf (дата звернення 07.11.2017).

4. Холостенко А.В. Питання забезпечення кримінального провадження, що виникають при розслідуванні злочинів у сфері одержання неправомірної вигоди. Криміналістика и судебная экспертиза. 2014. Вып. 59. С. 161–168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2014_59_22 (дата звернення 07.11.2017).

ЩОДО РЕГУЛЮЮЧОГО ВПЛИВУ ДЕРЖАВИ НА ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У СФЕРІ МЕДИЦИНИ

Рижкова Єлизавета Юріївна

старший викладач кафедри правознавства

Макіївського економіко-гуманітарного інституту (м. Краматорськ),

аспірант

e-mail: l55555@i.ua

Ключові слова: сфера медицини, ГК України, державний контроль, ліцензування, суб'єкт господарювання.

Достатньо невисока оплата праці, рівень соціального забезпечення та обладнання і режим роботи у державних поліклініках, лікарнях і медичних центрах призводять до частого переходу лікарів до сфери приватної медицини. Там, на думку багатьох, платять більші гроші за виконання набагато простішої роботи. Ситуація склалася таким чином, що досвідчений лікар, який є справжнім фахівцем із теорії і практики медицини, внаслідок багатьох років роботи у державному лікувальному закладі, як правило уже має певний статус, посаду, науковий ступінь та/або вчене звання, надає додаткові платні медичні послуги (часто неофіційно), має власну клієнтуру (часто не лише із громадян, але і з суб'єктів господарювання). Тому він навряд чи поміняє місце роботи у державній клініці на діяльність

у приватному медичному СПД, що належить до суб'єктів малого підприємництва. Це призводить до приходу на роботу до приватних закладів охорони здоров'я молодих недосвідчених медиків, які ще не мають достатнього практичного досвіду і вмінь, проте одразу хочуть високу зарплату. Також у закладах державної медицини в окремих регіонах працює до 62 – 69 % фахівців передпенсійного або пенсійного віку, стрімко зростає дефіцит лікарів та середнього медичного персоналу. Можливо це і не завжди погано, оскільки такі фахівці мають великий досвід. Проте одночасно спостерігається тенденція переходу спеціалістів з перерваним медичним стажем у сферу приватної медицини (за умови знаходження шляхів отримання ліцензій), відкриття ними медичних, стоматологічних кабінетів за рахунок накопичених на немедичній роботі коштів [1]. Якість надання медичної допомоги в таких установах і закладах, як правило недостатньо висока, оскільки їх засновники та інші медичні працівники часто уходять через скорочення або негативні причини – медичні помилки, недбальство тощо.

Анонімне анкетне опитування керівників установ і закладів приватної медицини щодо якості надання медичної (стоматологічної) допомоги показало, що ця допомога у 92,6% – 94,5% надається без використання державних стандартів діагностики та лікування хвороб [1]. 46% керівників сектору приватної медицини взагалі не мають обізнаності щодо існуючих державних стандартів діагностики і лікування хвороб [1]. Наведена інформація вказує на необхідність посилення державного контролю і нагляду за здійсненням господарської діяльності у секторі приватної медицини. Взагалі пряме державне втручання у ринкову економіку є позитивом. Держава у ГК України визначила сфери та галузі виробництва, в яких здійснюється державний нагляд (контроль) за господарською діяльністю, а також визначено принципи, спрямовані на захист суб'єктів, діяльність яких контролюється [2, с. 101]. Так, у пункті 3 статті 19 ГК України названо сфери, в яких держава здійснює контроль і нагляд за господарською діяльністю суб'єктів господарювання [3]. Переважна більшість цих сфер прямо пов'язана із діяльністю приватних закладів охорони здоров'я. Так, у сфері збереження та витрачання коштів і матеріальних цінностей суб'єктами господарських відносин держава наглядає за станом і достовірністю бухгалтерського обліку та звітності. Такий державний контроль у повній мірі має місце у діяльності суб'єктів приватної медицини. Те саме стосується і сфери фінансових, кредитних відносин, валютного регулювання та податкових відносин, де держава наглядає за додержанням суб'єктами господарювання кредитних зобов'язань перед державою і розрахункової дисципліни, додержанням вимог валютного законодавства, податкової дисципліни. У сфері цін і ціноутворення держава здійснює контроль з питань додержання суб'єктами господарювання державних цін на продукцію і

послуги. Такі ціни застосовуються під час діяльності як приватних, так і державних медичних закладів. У сфері монополізму та конкуренції держава здійснює контроль та нагляд з питань додержання антимонопольно-конкурентного законодавства. Стосовно приватних закладів охорони здоров'я держава контролює діяльність великих медичних центрів на предмет недопущення зловживання ними монопольним становищем. Стосовно приватних закладів охорони здоров'я, які відносяться до суб'єктів малого бізнесу, застосовується контроль за запобіганнями скоєння діянь, що підпадають під ознаку недобросовісної конкуренції. Український Закон «Про захист від недобросовісної конкуренції» передбачає застосування засобів захисту сумлінних суб'єктів господарювання від таких порушень, як: неправомірне використання позначень; неправомірне використання товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу; порівняльна реклама; дискредитація суб'єкта господарювання; схилення до бойкоту суб'єкта господарювання; схилення постачальника до дискримінації покупця (замовника); підкуп працівника, посадової особи постачальника; підкуп працівника, посадової особи покупця (замовника); досягнення неправомірних переваг у конкуренції; поширення інформації, що вводить в оману; неправомірне збирання комерційної таємниці; розголошення комерційної таємниці; схилення до розголошення комерційної таємниці; неправомірне використання комерційної таємниці [4, с. 107-108]. Найчастіше суб'єкти малого підприємництва можуть привласнювати собі успіхи і досягнення інших, тобто користуватися чужим позначенням, видавати за власний товар іншого виробника, копіювати зовнішній вигляд чужого виробу тощо. Контроль за недопущенням цього можливий і доцільний стосовно приватних закладів охорони здоров'я. У сфері виробництва і праці держава здійснює контроль за безпекою виробництва і праці, додержанням законодавства про працю; за пожежною, екологічною, санітарно-гігієнічною безпекою; за дотриманням норм і правил, якими встановлено обов'язкові вимоги щодо умов здійснення господарської діяльності. Оскільки приватні заклади охорони здоров'я самі мають завдання охороняти здоров'я населення, то питання безпеки виробництва, санітарно-гігієнічна безпека та інше вище назване має знаходитися на більш високому рівні, ніж у інших суб'єктів господарювання. У сфері споживання держава здійснює контроль і нагляд за якістю і безпечністю продукції та послуг. І саме забезпечення якості послуг медичних установ є головним завданням таких установ, а контроль якості – головним практичним завданням держави. А правовідносини із забезпечення якості товарів, робіт, послуг, у тому числі і під безпосереднім контролем і наглядом держави, є частиною предмету науки господарського права. Дослідження правового забезпечення якості послуг приватних закладів охорони здоров'я буде одним із найголовніших завдань роботи.

Якість послуг у сфері медицини напряму залежить від якості препаратів та інструментів, які застосовуються. Тут проблема полягає у тому, що маловідомі фірми можуть зловживати чужим виробом, ім'ям чи назвою, можуть просто вводити в оману споживача (у даному випадку українські приватні установи охорони здоров'я) про склад того чи іншого препарату. Убезпечити себе можна, лише маючи справу із перевіреними контрагентами-постачальниками. А загалом Україна потребує встановлення більш жорстких стандартів якості лікарських препаратів вкупі із посиленням державного контролю.

Усе наведене спонукає постановку питання про обов'язковість введення в практику діяльності сектору приватної медицини загальнодержавних стандартів діагностики і лікування, створення системи підвищення кваліфікації фахівців сектору приватної медицини – принаймні керівників і провідних спеціалістів, їх атестації, більш прискіпливої акредитації самих установ і закладів.

З метою запобігання зловживанням з боку державних чиновників така атестація й акредитація, ліцензування діяльності повинні проводитися за участю фахових асоціацій та за широкої участі медичної громадськості. Застосування до суб'єктів господарювання сфери медицини максимальної кількості засобів регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання, зокрема названих пунктом 2 статті 12 ГК України, та інших, повинно розглядатися не як механізм тиску на бізнес і заходи сприяння корупції, а як комплекс заходів, спрямованих на забезпечення якості послуг, товарів і робіт, що надаються, виготовляються та/або продаються, виконуються медичними установами.

Науковий керівник: д.ю.н., професор Деревянко Б.В.

Список використаних джерел:

1. Фахівці та науковці обговорили проблеми державно-приватного партнерства у галузі охорони здоров'я України [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Міністерства охорони здоров'я України. – Режим доступу: URL : http://www.moz.gov.ua/ua/portal/pre_20131028_a.html
2. Деревянко Б.В. Про удосконалення здійснення державного контролю та нагляду за діяльністю суб'єктів господарювання / Б.В. Деревянко // Юридичний науковий електронний журнал. — 2015. — № 4. — С. 99-102. — Режим доступу : http://www.lsej.org.ua/4_2015/26.pdf.

3. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 436—IV / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18—22. — Ст. 144.

4. Дерев'янко Б. В. Щодо тенденцій формування законодавства про захист від недобросовісної конкуренції / Б. В. Дерев'янко // Право і суспільство. — 2014. — № 3. — С. 103—109.

ДО ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Ромашкіна Анастасія Володимирівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: romashkina.anastasiya@gmail.com

Ключові слова: охорона здоров'я, законодавство з охорони здоров'я, підзаконний нормативно-правовий акт, норми адміністративного права, систематизація.

Актуальність теми полягає у тому, що стан здоров'я населення є інтегральним показником соціальної орієнтованості суспільства, соціальних гарантій, що характеризують ступінь відповідальності держави перед своїми громадянами. Питання правового регулювання охорони здоров'я в Україні вимагають постійної, цілеспрямованої та підвищеної уваги з боку держави, адже здоров'я визнається одним із пріоритетних напрямів державної політики та основних факторів національної безпеки країн.

Норми адміністративного права посідають важливе місце серед інших правових норм, які регулюють відносини у сфері охорони здоров'я населення. Саме тому адміністративно-правове регулювання цих відносин є важливою складовою формування й реалізації державної політики в цій сфері.

Під адміністративно-правовою охороною здоров'я слід розуміти сукупність юридичних заходів і засобів, які спрямовані на збереження, зміцнення і відновлення індивідуального та громадського здоров'я [2, с. 105]. До них, наприклад, відносять закріплення у правових нормах нормативів чистоти питної води, чистоти повітря, якості продуктів харчування, організації служби надання медичної допомоги та охорони здоров'я,

певний порядок проведення тих чи інших медичних процедур чи маніпуляцій, порядок проведення медичного огляду пацієнта та діагностики захворювань, збір та поширення медичної інформації, встановлення прав та обов'язків особи, яка перебуває на лікуванні в медичному закладі, та ін.

За період незалежності України в основному сформована нормативно-правова база з питань охорони здоров'я, до складу якої входить понад 5,5 тисячі законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів. Вони мають комплексний характер, оскільки містять норми багатьох галузей права, зокрема адміністративного, цивільного, кримінального, фінансового, трудового, соціального забезпечення тощо.

Вагомим досягненням за часів незалежності України стало створення сучасного законодавства про охорону здоров'я. Для прикладу, М.Ф. Герасименко і Ю.І. Григор'єв, обравши за критерій об'єкт впливу закону, виокремлюють сім блоків законів про охорону здоров'я, а саме: 1) наглядові закони, що забезпечують безпечні умови життя; 2) закони профілактичної спрямованості; 3) закони, що захищають права громадян на охорону здоров'я; 4) закони, що визначають права і відповідальність медичних працівників, а також відповідальність юридичних і фізичних осіб за правопорушення у сфері охорони здоров'я; 5) закони, що регламентують діяльність національної системи охорони здоров'я; 6) закони, що регулюють фінансування охорони здоров'я; 7) закони, що регулюють окремі види медичної діяльності [1, с. 41]. Водночас В.Ф. Москаленко виділяє вісім груп законів, спираючись при цьому на напрями організації охорони здоров'я, виокремлені в Основах законодавства України про охорону здоров'я [3, с. 5].

На сучасному етапі державотворення законодавство України про охорону здоров'я базується на Конституції України і складається з Основ законодавства України про охорону здоров'я, Господарського кодексу України, законів України «Про засади зовнішньої та внутрішньої політики», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про державні цільові програми», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про державно-приватне партнерство», «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», різноманітних указів Президента України, наприклад, «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», «Концепція розвитку охорони здоров'я населення України» та інших законодавчих та нормативно-правових актах України у сфері охорони здоров'я.

В Україні на один законодавчий акт (закон) у сфері охорони здоров'я в середньому припадає приблизно 200 підзаконних галузевих НПА. Складність ситуації полягає ще й у

невідповідності багатьох медичних правових актів України міжнародним вимогам. Це зумовлює необхідність наближення та інтеграції національного законодавства до стандартів Ради Європи й визначає напрями нормотворчої діяльності. На це й спрямовані зусилля Міністерства охорони здоров'я України, його підрозділів, науково-дослідних установ і навчальних закладів [4, с. 157].

З метою забезпечення виконання в Україні стратегії ВООЗ «Здоров'я-2020» розроблено проект Загальнодержавної програми «Здоров'я-2020: український вимір». Програмою передбачено впровадження стратегічного адміністрування в інтересах охорони здоров'я, тобто спільних дій сфери охорони здоров'я та інших сфер, державного, приватного інтересів і інтересів громадян заради загальних інтересів.

Для повноцінної інтеграції України до європейського простору, діюче законодавство про охорону здоров'я вимагає уніфікації. Це, в свою чергу, спростило його застосування, призвело до уникнення колізій в законодавстві та неузгодженостей, які існують на теперішній час.

На сьогодні також проведення реформ залишаються лише на папері. Адже, цілком зрозуміло, що реалії сьогодення вимагають прийняття кодифікованого акту про медичну діяльність – Медичного кодексу, який врегулював відносини у сфері надання медичних послуг, зловживань в цій сфері та встановлював відповідальність лікарів та уповноважених осіб. Час вимагає також прийняття спеціальних законів, які тільки існують у виді проектів, приміром, про лікарське самоврядування, про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування, про медичну діяльність», про заклади охорони здоров'я тощо.

Таким чином, адміністративно-правове регулювання в сфері охорони здоров'я потребує перегляду, вдосконалення та систематизації. Оскільки відомчі нормативно-правові акти Міністерства охорони здоров'я України – накази, затверджені ними положення та інструкції, списки, вказівки, листи та інші, (а їх існує велика кількість), становлять окрему, досить значну групу нормативно-правових актів, що входить до складу законодавства про охорону здоров'я, потребує ще більшої систематизації.

Систематизація законодавства України у сфері охорони здоров'я покликана не тільки навести порядок у нормативно-правовому забезпеченні системи, а й підвищити його якість відповідно до існуючого політичного та соціально-економічного становища в державі та європейських стандартів та вимог.

Науковий керівник: доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н.Каразіна, к.псих.н., доцент Кім Катерина Володимирівна

Список використаних джерел:

1. Герасименко Н. Ф. Нормативно-правовое регулирование и создание Кодекса законов как важнейший этап реформы здравоохранения / Н.Ф. Герасименко, Ю.И. Григорьев // Вестник Российской академии медицинских наук. – М.: Медицина, 2002. – с. 39-42
2. Гладун З. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері охорони здоров'я за законодавством України / З. Гладун // Вісник Національної академії правових наук України. – 2014. – № 1 (76). – с. 103-111
3. Москаленко В.Ф. Стан та формування нормативно-правової бази охорони здоров'я України (1992-1999 рр.) / В.Ф. Москаленко // Проблеми екології та медицини. – 2000. – № 1. – с. 3-11
4. Пономаренко М. С. Деякі правові питання реформування галузі охорони здоров'я населення України / М. С. Пономаренко, І. М. Алексєєва // Запорожский медицинский журнал : организационные статьи. – 2007. – № 1 (40). – с. 155–157

ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА. ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Резчик Вікторія Валеріївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
E-mail: rezchkykv@gmail.com

Ключові слова: правовий статус, Національна поліція України, центральний орган виконавчої влади, правоохоронна діяльність.

Необхідність визначення правового статусу тієї чи іншої структури викликана потребою опису соціальної структури суспільства, що складається з різних становищ та визначення її місця і ролі як елемента механізму держави. Процедура надання такого статусу діяла ще за часів давньоримських вчених, тому вона не є новою ні для України, ні для системи права в цілому, проте новим структурним елементом механізму держави є саме Національна поліція, як центральний орган виконавчої влади.

Наявність правового статусу означає, що представники цього органу перебувають у системі закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, обов'язків,

відповідальності, відповідно до яких координують свою поведінку в суспільстві, як спеціальні суб'єкти права.

Спеціальним статусом наділяються представники тієї чи іншої соціальної групи, відокремленої за певним юридично значущим началом (родом діяльності, віком та ін.), які наділені відповідно до законів та інших нормативних актів спеціальними, додатковими, правами і обов'язками, обумовлений особливостями становища і потребами функціональної спеціальної активності. Спеціальний статус доповнює або обмежує загальний правовий статус, тобто коректує його. На відміну від загального статусу, який є постійним, спеціальний статус має минулий характер[1; с. 339].

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» від 4 липня 2015 р. цей орган служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Діяльність поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України згідно із законом.

16 вересня 2014 Верховна Рада України ратифікувала Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їх державами-членами[2]. Ця Угода означала одне – тотальні реформи для України і в першу чергу у сфері тих інститутів, що стосуються безпеки та охорони прав та свобод людини.

В Україні 7 листопада 2015 р. набув чинності закон «Про Національну поліцію», відповідно закон «Про міліцію» визнавався як той, що втратив силу. Згідно з документом, основні завдання Національної поліції – реалізація державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримки громадської безпеки і порядку; внесення на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у зазначених сферах; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або через надзвичайні ситуації потребують такої допомоги[3].

На сучасну поліцію покладена низка завдань, що значно ширші ніж правоохоронна діяльність. Межі діяльності сучасної поліції значно розширились і збільшились від правоохоронної діяльності до цілої низки завдань, що раніше не були притаманними такому органу. Так, поліцейські забезпечують безпеку населенню, виконують завдання, здійснюють профілактичну та превентивну діяльність за для запобігання правопорушень, надають послуги, регулює дорожній рух, взаємодіють з населенням на засадах партнерства, проводять виховну діяльність, здійснює провадження у справах про адміністративні правопорушення,

приймає рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечує їх виконання. Все це поліцейський повинен виконувати з дотриманням політичної та соціальної нейтральності.

Наявність чисельних функцій, покладених на представників поліції пов'язана з вимогами сучасного соціуму. Колишній стан правоохоронних органів був незадовільний, не ефективний, а через це і обмежений у своєму потенціальному розвитку. Так, на теперішніх представників виконавчої влади від самого початку покладені обов'язки, що відповідають усім критеріям та потребам суспільства.

Отже, окрім наданих державою прав, свобод, обов'язків та відповідальності як громадянам, працівники поліції наділяються спеціальними, що визначені законом та обов'язкові до виконання та дотримання. Так, будучи на службі, особа сприймається в першу чергу як представник держави, наділений більшим обсягом прав, відповідно до роду діяльності, але тим самим з більшою зоною відповідальності.

В законі зазначено, що поліцейський – це громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції. Він має службове посвідчення та спеціальний жетон, а також однострій, котрі йому видаються на службі[4].

Наразі, великий акцент робиться на рівні довіри населення до них, адже саме це є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції згідно з законом. Такий рівень був знижений колишніми службовцями до критичної зони, тому надзвичайно важливо його поновити та відновити імідж правоохоронних органів. На законодавчому просторі одразу помітна значна різниця і у правовому статусі і у самій правовій природі колишньої міліції та нових поліцейських, проте в реаліях суспільство вбачає різницю лише в назві.

Завданням роботи є аналіз Національної поліції, як істотно нового правоохоронного органу, котрий вирізняється не лише обсягом своїх повноважень, а й принципами своєї діяльності та поставленими завданнями. Хоча цей інститут і є запозиченим для держави, на відміну від колишнього органу, від діє не як інструмент збереження влади, а як механізм взаємодії та забезпечення захисту громади.

Науковий керівник: д. ю. н., професор Головка Олександр Миколайович

Список використаних джерел:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид.

наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. — Харків: Право, 2009. — 584 с.

2. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейськими співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09. 2014 р. № 1678-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — №40. — Ст.2021.

3. Закон про Національну поліцію набув чинності // Офіційний інтернет-портал Української правди // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/11/7/7087838/>

4. Закон України «Про Національну поліцію» // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

ПРАКТИКА ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Рассохіна Аліна Миколаївна
студент Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
e-mail: a. slavko@uabs.sumdu.edu.ua

Ключові слова: авторське право, суміжні права, судова практика, захист авторських прав.

З розвитком інформаційних технологій питання захисту прав інтелектуальної власності набуває все більшої актуальності. Зокрема, з появою мережі Інтернет і отриманням все більшою кількістю людей вільного доступу до нього, поширення різноманітних об'єктів авторського права та суміжних прав (наприклад, літературних творів, наукових праць, записів виконання, аранжувань, відеозаписів, фото тощо) стало миттєвим. У мережі практично будь-яка особа має можливість публічно розмістити об'єкти авторського права та суміжних прав, не надаючи ніяких доказів того що вона діє законно та добросовісно. Відтак, Інтернет наповнено різноманітними матеріалами, чимало з яких опинились там без явно вираженої згоди правовласника і використовуються всупереч його волі.

Захист авторського права та суміжних прав, які було порушено у мережі, характеризується низкою особливостей. Відтак, метою дослідження є визначення правового режиму об'єктів авторського права, розміщених в мережі Інтернет, аналіз законодавства

України, США та ЄС, яке стосується засад функціонування окремих веб-сайтів, соціальних мереж та електронних ресурсів, та порівняння окремих випадків з вітчизняної та зарубіжної судової практики у вищевизначеній сфері.

Відповідно до статті 433 ЦК України, об'єктами авторського права є: 1) літературні та художні твори; 2) комп'ютерні програми; 3) компіляції даних (бази даних), якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності; 4) інші твори.

У США перелік об'єктів, які підпадають під захист авторського права, є більш широким і визначається § 2 Розділу 17 Кодексу Сполучених Штатів. Зокрема, до таких належать 1) літературні твори; 2) музичні твори, включаючи будь-які супровідні слова; 3) драматичні твори, включаючи будь-яку супровідну музику; 4) пантоміми та хореографічні твори; 5) живописні, графічні та скульптурні твори; 6) кіно та інші аудіовізуальні твори; 7) звукозаписи; і 8) архітектурні роботи [1].

Відповідно до статті 2 Директиви 2001/29/ЄС «Про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав у інформаційному суспільстві», на захист від незаконного відтворення та використання можуть розраховувати: автори щодо літературних творів; виконавці щодо фіксації їх виступу; виробники фонограм щодо їх фонограм; продюсери щодо перших фіксацій фільмів стосовно оригіналу та копій їхніх фільмів; організації мовлення щодо фіксації їх трансляцій, незалежно від того, передаються ці передачі дротовим чи бездротовим зв'язком, у тому числі за допомогою кабельного або супутникового зв'язку[2].

Варто зауважити, що вітчизняний законодавець лише нещодавно звернув увагу на проблеми захисту авторських прав у мережі, запровадивши процедуру припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет Законом № 1977-VIII від 23.03.2017 року. У загальних рисах відповідна процедура передбачає такі етапи: 1) Звернення до власника веб-сайту та (або) веб-сторінки, на якому (якій) розміщена або в інший спосіб використана відповідна електронна (цифрова) інформація, із заявою про припинення порушення; 2) Направлення копії заяви постачальнику послуг хостингу, який надає послуги і (або) ресурси для розміщення відповідного веб-сайту; 3) Розгляд відповідної заяви власником веб-сторінки чи веб-сайту; 4) Можливе видалення власником веб-сайту чи веб-сторінки матеріалів, які ймовірно порушують авторське право (протягом 48 годин) або відмова від такого видалення; 5) Можливе звернення заявника з відповідною вимогою до постачальника послуг хостингу у разі відмови власника веб-сторінки чи веб-сайту видалити інформацію, яка ймовірно порушує авторське право; 6) Можливе видалення інформації, яка ймовірно порушує авторське право, постачальником послуг хостингу; 7) Можливе поновлення інформації, яка

ймовірно порушує авторське право, постачальником послуг хостингу, якщо протягом десяти робочих днів заявник не надав йому підтвердження відкриття судового провадження про захист його прав на об'єкт (об'єкти) авторського права і (або) суміжних прав, щодо якого (яких) подавалася заява про припинення порушення.

Варто зауважити, що вищеописана процедура є практично ідентичною до тієї, яка передбачена законом США «Про захист авторських прав у цифрову епоху». Зокрема, до переваг такої процедури було б доцільно віднести можливість «сховатись у затишній гавані» - відповідно до частини 15 статті 52-1 закону України «Про авторське право і суміжні права», власник веб-сайту, веб-сторінки не несе відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав, вчинені з використанням мережі Інтернет, якщо він вчасно вчинив дії щодо видалення контенту, який ймовірно порушує авторське право. У свою чергу одним із основних недоліків процедури вбачається необхідність звертатись до адвоката для подачі відповідної скарги, що обмежує доступ пересічних авторів до оскарження порушень.

У США було розглянуто кілька доволі «гучних» справ у сфері захисту авторських прав у мережі, наприклад, справа «Пірсон проти Твіттер» (Pierson v Twitter). Крістін Пірсон є фотографом, що спеціалізується на музичних подіях та живих фотографіях. Вона викладає та продає свої роботи (фотографії відомих музикантів і груп) на своєму веб-сайті. Пірсон стверджує, що є автором фотографії гірника Драконфорса Германа Лі та власником авторських прав на неї. Тим не менш, за словами Пірсон, користувачі Твіттер відтворили фотографію Германа Лі і розповсюдили її, приєднавши до своїх твітів. Все це було зроблено без отримання дозволу від Пірсон, що порушувало її авторське право. Пірсон висунула претензії щодо вторинного порушення авторських прав соціальній мережі Твіттер, стверджуючи, що остання «викликала або суттєво сприяла» порушенню її авторських прав користувачами. Пірсон стверджує, що вона повідомила Твіттер про порушення авторських прав згідно Закону про захист авторських прав у цифрову епоху (DMCA), але Твіттер не видалив весь цей контент. Врешті-решт Пірсон змогла довести неправомірність дій Твіттер [3].

Практика вітчизняних судів щодо захисту авторських прав у мережі досить неоднозначна. Наприклад, у справі № 1522/11748/11р (рішення від 01 березня 2012 року) Приморський районний суд міста Одеси задовольнив позовні вимоги автора статті «Історико-правові аспекти становлення інституту омбудсмана в світі та в Україні» та ТОВ «Олбест», якому було передано виключні авторські права на цей твір. Позивачі зауважували, що відповідач – власник веб-сайту www.bestreferat.ru без їхнього дозволу розмістив відповідну статтю на належному йому сайті. Позивачі вимагали не тільки заборонити відповідачу

використовувати вищеназвану статтю у будь-якому вигляді, а і надати їм відшкодування матеріальної та моральної шкоди. Суд не прийняв до уваги заперечення відповідача про те, що сервер відповідного веб-сайту знаходиться не в Україні, а отже, правопорушення, якщо воно існувало, було вчинене не на українській території, а тому спір непідсудний українському суду. Натомість, суд послався на норми закону України «Про міжнародне приватне право», відповідно до якого: права та обов'язки за зобов'язаннями, що виникають внаслідок завдання шкоди за кордоном, якщо сторони мають місце проживання або місцезнаходження в одній державі, визначаються правом цієї держави (стаття 49); до правовідносин у сфері захисту прав інтелектуальної власності застосовується право держави, у якій вимагається захист цих прав (стаття 37); до особистих немайнових прав застосовується право держави, у якій мала місце дія чи інша обставина, що стала підставою для вимоги про захист таких прав, якщо інше не передбачено законом (стаття 22).

Натомість, у справі 357/5236/16-ц (рішення від 11 травня 2016 року) Білоцерківський міськрайонний суд Київської області розглядав позов особи, яка 21.12.2013 року на підставі стандартної ліцензії YouTube опублікувала відео під назвою «3 години кращої розслаблюючої музики/ Бамбукова флейта» із звуковою доріжкою з однойменною назвою. 15.03.2015 року відповідач Edgar Mompó Porta опублікував в мережі Інтернет на своєму каналі YouTube відео з використанням звукової доріжки позивача з його відео, чим порушив його авторські права. 23.04.2016 року позивач подав скаргу у відповідний відділ YouTube, після чого матеріал, опублікований з порушенням, був видалений, але 27.04.2016 року він отримав повідомлення про незгоду відповідача з його скаргою. Позивач просив суд визнати аргументи відповідача незаконними та заборонити відповідачу розміщення у мережі Інтернет його відео, яке порушує авторські права позивача; у якості відшкодування моральної шкоди зобов'язати відповідача опублікувати на його офіційній сторінці в мережі Інтернет вибачення перед позивачем за порушення його авторських прав щодо його авторської звукової доріжки із зазначеного вище відео. Суд у своєму рішенні посилався на вже згадувану вище статтю 22 закону України «Про міжнародне приватне право», підкреслюючи, що відповідач Edgar Mompó Porta є резидентом Іспанії, а корпорація YouTube – резидентом США. Відповідно, суд не визнав за собою юрисдикції у розгляді цієї справи і повернув заяву позивачу. Рішенням Апеляційного суду Київської області № 357/5236/16-ц рішення суду першої інстанції було залишене без змін.

Отже, можна констатувати, що в українській правовій системі все ще формуються єдині підходи до захисту авторських та суміжних прав у мережі інтернет. Тим не менш, запровадження спеціальних механізмів оперативного повідомлення та вилучення інформації,

яка порушує авторські права, можна назвати позитивною новелою українського законодавства.

Список використаних джерел:

1. United States Code. [Electronical source] – Accesses mode: <http://uscode.house.gov/>
2. Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society. [Electronical source] – Accesses mode: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1512574848253&uri=CELEX:32001L0029>
3. United States District Court for the Central District of California, «Pierson v. Twitter» (2015). Historical and Topical Legal Documents. [Electronical source] – Accesses mode: <http://digitalcommons.law.scu.edu/historical/1009>

Науковий керівник: асистент кафедри міжнародного, європейського та екологічного права Славко А.С.

**ОСОБИ, ЯКІ МОЖУТЬ БУТИ ПРЕДСТАВНИКАМИ У ЦИВІЛЬНОМУ
ПРОЦЕСІ (ЗА ПРОЕКТОМ ЦПК)**

Рудаковська Тетяна Володимирівна
Студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
Імені В. Н. Каразіна
e-mail: tanyarydanyaa@gmail.com

Ключові слова: малозначні спори, адвокат, законний представник.

Президент України зареєстрував у Верховній Раді як невідкладний законопроект про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів.

Як зазначається у пояснювальній записці, прийняття законопроекту сприятиме подоланню процесуальних проблем, які перешкоджають ефективному судовому захисту в Україні.[4]

Першочерговою зміною, яка знайшла відображення в усіх процесуальних кодексах, є впровадження ефективного захисту прав особи, яка звертається до суду, як превалуючого завдання судочинства.

В законопроекті імплементовано зміни до Конституції України щодо представництва інтересів осіб в судовому процесі адвокатом, за виключенням представництва в суді у трудових спорах, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена.[1]

Сторона, третя особа, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, може брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника.

Права, свободи та інтереси малолітніх осіб віком до чотирнадцяти років, а також недієздатних фізичних осіб захищають у суді відповідно їхні батьки, усиновлювачі, опікуни чи інші особи, визначені законом.

Права, свободи та інтереси неповнолітніх осіб віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років, а також осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, можуть захищати у суді відповідно їхні батьки, усиновлювачі, піклувальники чи інші особи, визначені законом. Суд може залучити до участі в таких справах неповнолітню особу чи особу, цивільна дієздатність якої обмежена. Законні представники можуть доручати ведення справи в суді іншим особам.

Особи, які можуть бути представниками:

- Представником у суді може бути адвокат або законний представник.
- При розгляді спорів, що виникаю з трудових відносин, а також справ у малозначних спорах (малозначні справи) представником може бути особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність.

Малозначними справами є:

1) справи, у яких ціна позову не перевищує сто розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

- Органи або інших осіб, яким законом надано право звертатись до суду в інтересах малолітніх чи неповнолітніх осіб або осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена, представляють у суді їх посадові особи, крім випадків, коли такі органи та особи є стороною чи третьою особою у справі.

- Одна й та сама особа може бути одночасно представником декількох позивачів або декількох відповідачів або декількох третіх осіб на одній стороні, за умови відсутності конфлікту інтересів між ними.

- Розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб вираховується станом на 1 січня календарного року, в якому подається відповідна заява або скарга, вчиняється процесуальна дія чи ухвалюється судові рішення. (ст. 61)[3]

Особи, які не можуть бути представниками:

- Не можуть бути представниками в суді особи, які діють у цьому процесі як секретар судового засідання, перекладач, експерт, спеціаліст, свідок.

- Особа не може бути представником, якщо вона у цій справі представляє або представляла іншу особу, інтереси якої у цій справі суперечать інтересам її довірителя.

- Судді, прокурори, слідчі, працівники підрозділів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, не можуть бути представниками в суді, крім випадків, коли вони діють від імені відповідного органу, що є стороною або третьою особою в справі, чи як законні представники. (ст. 62)

Повноваження представників сторін та інших учасників справи мають бути підтверджені такими документами:

1) довіреністю фізичної або юридичної особи;

2) свідоцтвом про народження дитини або рішенням про призначення опікуном, піклувальником чи охоронцем спадкового майна.

Довіреність фізичної особи повинна бути посвідчена нотаріально або, у визначених законом випадках, іншою особою.

У разі задоволення заявленого клопотання щодо посвідчення довіреності фізичної особи на ведення справи, що розглядається, суд без виходу до нарадчої кімнати постановляє ухвалу, яка заноситься секретарем судового засідання до протоколу судового засідання, а сама довіреність або засвідчена підписом судді копія з неї приєднується до справи.

Довіреність фізичної особи, за зверненням якої прийнято рішення про надання їй безоплатної вторинної правничої допомоги, може бути посвідчена посадовою особою органу (установи), який прийняв таке рішення.

Довіреність від імені юридичної особи видається за підписом (електронним цифровим підписом) посадової особи, уповноваженої на це законом, установчими документами.[3]

Повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю або ордером, виданим відповідно до Закону України "Про адвокатуру і адвокатську діяльність".

Відповідність копії документа, що підтверджує повноваження представника, оригіналу може бути засвідчена підписом судді.

Призначення або заміна законного представника судом:

- У разі відсутності у сторони чи третьої особи, визнаної недієздатною або обмеженою у цивільній дієздатності, законного представника суд за поданням органу опіки та піклування ухвалою призначає опікуна або піклувальника і залучає їх до участі у справі як законних представників.

- Якщо при розгляді справи буде встановлено, що малолітня чи неповнолітня особа, позбавлена батьківського піклування, не має законного представника, суд ухвалою встановлює над нею відповідно опіку чи піклування за поданням органу опіки та піклування, призначає опікуна або піклувальника та залучає їх до участі у справі як законних представників.

- У разі якщо законний представник не має права вести справу в суді з підстав, встановлених законом, суд за поданням органу опіки та піклування замінює законного представника.

- Суд може призначити або замінити законного представника за клопотанням малолітньої або неповнолітньої особи, якщо це відповідає її інтересам.

- Звільнення опікуна чи піклувальника в разі, якщо їх призначив суд, і призначення ними інших осіб здійснюються в порядку встановленим законом.

Аналізуючи чинне законодавство та зміні запропоновані Законом України "Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів", щодо осіб, які можуть бути представниками можна зробити висновок: запровадження, в розвиток конституційних змін, виключного права адвоката на представництво іншої особи у суді разом з удосконаленням механізмів доступу до адвокатської діяльності та дисциплінарної відповідальності адвоката має сприяти підвищенню якості судочинства в цілому.[2]

Особлива увага в законопроекті приділена відповідальності представників у судовому процесі за належне виконання ними своїх процесуальних обов'язків та їх утриманню від зловживання процесуальними правами. Зокрема, законопроектом передбачено право суду винести окрему ухвалу, щодо адвоката або прокурора, якою повідомити відповідні органи, які здійснюють дисциплінарне провадження, для вирішення питання про притягнення адвоката або прокурора до дисциплінарної відповідальності.

Науковий керівник: Селіванов Максим Володимирович - кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри, партнер юридичної фірми «Арбітіс»

ОСОБИСТІСНИЙ КОМПОНЕНТ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ДОСВІДУ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Севост'янов Павло Олександрович

Випускник аспірантури факультету психології Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна, магістр психології

e-mail: p.sevostyanov@karazin.ua

Ключові слова: правова держава, особистісний досвід, індивідуальний компонент особистісного досвіду, смисложиттєві орієнтації, цінності.

Становлення правової держави, що передбачає верховенство правового закону в усіх сферах життя, залежить від багатьох факторів: соціальної ситуації у країні, методів забезпечення закону, свідомості громадян, стратегії розвитку держави, психологічних особливостей суспільства і т.д. Говорячи про останній фактор – психологічні особливості суспільства, серед яких можна виділити безліч явищ, в контексті становлення правової держави слід виокремити такий феномен, як індивідуальний досвід особистості.

Індивідуальний досвід особистості передбачає наявність трьох підструктур – соціального (прагнення індивіда бути схожим на інших, відповідати соціальним нормам, відстоювати свою унікальність), особистісного (суб'єктивні психосемантичні оцінки, символіка невербальної поведінки, нормативи мовної продукції тощо) та мнемічного (накопичення та інтеграція слідів пам'яті навколо певних значущих міток біографічного часу) компонентів, і ієрархія цих компонентів не є фіксованою – домінуючою може бути будь-яка підструктура в залежності від реалізації певної програми поведінки людини в конкретний момент часу [4, с.121]. Безумовно, в контексті формування правової держави, і соціальний компонент (відповідність нормам), і мнемічний (формування знань щодо устрою держави) мають певний вплив на процес досягнення суспільством верховенства правового закону, але, з огляду на те, що особистісний компонент дозволяє більш широко поглянути на індивіда, його в рамках означеної проблеми слід розглянути першочергово.

Основними феноменами, які розглядаються в межах особистісного компоненту індивідуального досвіду є: самооцінка, рівень домагань, відкритість досвіду, цінності, смисложиттєві орієнтації, образ я, саморегуляція тощо. Теоретичні припущення дозволяють говорити про значний вплив на процес становлення правової держави відкритості досвіду,

який визначає те, наскільки людина оригінальна, відкрита для різноманітних стимулів, наскільки широке коло її інтересів, і наскільки вона готова до ризику (здатність до прийняття нових порядків, нового устрою), та смисложиттєвих і ціннісних орієнтацій (наскільки власні цінності особистості та її смисложиттєві орієнтації співпадають з цінностями, властивими правовій державі).

Устрій правової держави передбачає його протиставлення авторитаризму, тоталітаризму і анархії, і в його межах закон і правовий порядок мають пріоритет над державою та іншими інститутами політичної і соціальної влади [1, с. 47]. Звертаючись до зазначених вище ціннісних орієнтацій особистості, і застосовуючи модель цінностей Шварца [4, с. 15], можна чітко простежити розташування принципів правової держави на вісі «влада-універсалізм» зі зміщенням в бік останнього. Тобто, зазначені принципи протиставлені таким цінностям, як авторитет і багатство, і схилені в бік соціальної справедливості та рівності.

Відкритість досвіду має сприяти ефективному засвоєнню та інтеріоризації принципів, властивих правовій державі.

Для більш детального аналізу феноменів особистісного компоненту індивідуального досвіду нами було проведено емпіричне дослідження [5; 6]. В експерименті брали участь 154 студента, що представляють різні факультети, а саме: радіофізичний факультет Слов'янського національного університету (58 осіб), філологічний факультет Слов'янського національного університету (25 осіб), філологічний факультет Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (33 особи) і факультет психології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (38 осіб). Розподіл по курсам наступний: перший курс - 12 осіб, другий - 38, третій - 87, четвертий - 10 і п'ятий - 7 осіб.

У процесі дослідження були застосовані методики NEO PI-R – Revised NEO Personality Inventory (переглянутий особистісний опитувальник NEO), тест смисложиттєвих орієнтацій Д.А. Леонтьєва, і методика Ш. Шварца для вивчення цінностей особистості.

Аналіз взаємозв'язку відкритості досвіду з цінностями особистості дозволив виявити прямий зв'язок відкритості досвіду з такими показниками, як універсалізм ($p=0,001$) і самостійність ($p=0,000$), і негативний – з владою ($p=0,00$) і безпекою ($p=0,002$) [6, с. 260]. Це вказує на те, що відкритість досвіду особистості зв'язується з терпимістю і розумінням явищ, що відбуваються навколо неї, а також з самостійністю думок і дій. З іншого боку ми бачимо співвіднесення відкритості досвіду з відсутністю прагнення домінування над оточуючими і зі зневагою безпекою і стабільністю суспільства. Останній факт, на перший погляд, з точки зору принципів правової держави, і при посиленні на теоретичні припущення, викладені вище, є суперечливим, але, якщо поглянути на нього з позиції схильності до ризику, властивій

відкритості досвіду, слід припускати домінування прагнення змінити устрій на кращій над консервативним поглядом особистості на наявне життя. Слід зазначити, що дані результати підтверджують припущення, зроблене на основі теоретичного аналізу, щодо протиставлення принципів правової держави таким цінностям, як авторитет і багатство, і щодо їх ухилу в бік соціальної справедливості та рівності.

При аналізі взаємозв'язку відкритості досвіду зі смисложиттєвими орієнтаціями було виявлено прямий взаємозв'язок відкритості досвіду з локусом контролю «я» ($p=0,000$) та загальним рівнем смисложиттєвих орієнтацій ($p=0,000$), а також – зворотній – з локусом контролю життя ($p=0,000$) [5, с. 15]. Такі дані свідчать про те, що відкритість досвіду, будучи пов'язана з локусом контролю «я», характеризується уявленнями індивіда про себе як про сильну особистість, яка має достатню свободу вибору, щоб побудувати своє життя відповідно до своїх цілей і уявлень про його сенс; будучи пов'язана з локусом контролю життя, характеризується переконаннями індивіда в тому, що людині досить важко контролювати своє життя, вільно приймати рішення і втілювати їх у життя; будучи пов'язана з загальним рівнем смисложиттєвих орієнтацій, характеризується наявністю в індивіда життєвих цілей, осмисленістю виборів і оцінок, задоволеністю життям і здатністю брати за нього відповідальність, впливаючи на його хід. Спираючись на теоретичні припущення, зроблені вище, можна говорити про те, що принципи правової держави, окрім зв'язку з відкритістю досвіду, мають орієнтацію на чіткі життєві цілі.

Безумовно, уточнення ролі феноменів особистісного компоненту індивідуального досвіду особистості у становленні правової держави вимагає ряду додаткових досліджень, пов'язаних із залученням змінних, що безпосередньо могли б відображати об'єктивні показники верховенства правового закону, але й на основі викладеного вище матеріалу можна стверджувати про значність цієї ролі.

Отже, слід говорити про те, що особистісний компонент індивідуального досвіду особистості є вагомим чинником у становленні правової держави.

Науковий керівник: д. психол.н., доц. Кряж І.В.

Список використаних джерел

1. Гринюк Р.Ф. Ідея правової держави: теоретико-правова модель і практична реалізація / Р.Ф. Гринюк – К.: Ін Юре, 2004. – 388 с.
2. Держава правава //Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І.О. Поліщук та ін. За ред. М. П. Требіна. – Х. : Право, 2015. – 327 с.

3. Карандашев В.Н. Методика Шварца для изучения ценностей личности: концепция и методическое руководство, Речь, 2004, - 72с.
4. Лактионов А.Н. Координаты индивидуального опыта / А.Н.Лактионов – Харьков: Бизнес Информ, 1998. – 492 с.
5. Севост'янов П.О. Взаємозв'язок відкритості досвіду та смисложиттєвих орієнтацій у студентів / П.О. Севост'янов // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Психологія». Випуск 63. 2017. с. 12-16
6. Севостьянов П.А. Взаимоотношение ценностных ориентаций и открытости опыту у студентов / П.А. Севостьянов // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Психологія». Випуск 45, №937. 2011. с. 259-261
7. Тertiшник В. Правова держава: гострі кути на шляху від концептуальної моделі до реальності / В. М.Тertiшник // Вісник національної академії наук України. – 2007. – №3. – С. 25-29.

ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПОШИРЕННЯ ЕТНОРЕЛІГІЙНОГО ТЕРОРИЗМУ У СВІТІ

Степанченко Олексій Олексійович,
кандидат юридичних наук,
докторант Донецького юридичного
інституту МВС України.
(м. Кривий Ріг, Україна)
e-mail: chibotto@rambler.ru

У вузькому розумінні етнорелігійний тероризм – різновид агресивно-насильницької злочинності, підставою відтворення якої є релігійно-світоглядне та/або етнічне домінування в системах соціально-політичної практики, що досягається через залякування як результат вчинення вбивств, знищення або пошкодження майна, об'єктів природи та злочинів забезпечувального характеру (фінансове, кадрове, інформаційне та інше забезпечення). Таким чином, підставою претензій політичного характеру є ідея ідеологічного домінування певного типу релігійного світогляду, необхідність тотального підкорення йому соціальної практики (через вплив на сферу владарювання) та/або етнічності як основи суверенності на певних територіях. Відтак, сучасний етнорелігійний тероризм можливо розглядати як специфічну технологію безструктурного політичного управління, зокрема на регіональному та глобальному рівнях.

На індивідуальному рівні відтворення терористичних практик з позицій їх виконавців тероризм постає як прояв деструктивної, ворожої (у термінології Е. Фромма) агресії та аутоагресії. З позицій же адміністраторів (керівної ланки) – інструментальної. Ця обставина дозволяє констатувати феноменологічно бінарну природу злочинів етнорелігійної терористичної спрямованості як злочинів ненависті (hate crimes), інтенсифікація відтворення яких є цілеспрямованим та в цілому керованим політичним процесом

У широкому розумінні етнорелігійний тероризм – феномен сучасної цивілізації, специфічний сегмент антигуманного дискурсу, що відтворюється у системі ідеології протистояння, ворожнечі, ненависті до релігійно-світоглядної та/або етнічної, втіленої у соціальній (що має політичний вихід), діяльності інакшості, а також у відповідних асоціальних, кримінальних, практиках, що функціонально виражають прагнення до ціннісно-нормативної гомогенізації соціального буття, утвердження етнічної ідентичності та визнання її політичної претензійності.

Аналіз й узагальнення кількісних і якісних кримінологічних показників етнорелігійного тероризму (за матеріалами Контртерористичного управління ООН, Державного департаменту США, Національного Консорціуму вивчення тероризму та реагування на тероризм Мерілендського університету (США), Європолу) у світовому та регіональному вимірах дозволяють виділити тенденції у його відтворенні, що вже мають своє статистичне підтвердження або прогнозовано можуть його отримати у середньостроковій перспективі:

1) розширення території діяльності терористичної організації «Боко Харам» у Західній Африці, зокрема, за рахунок територій Камеруну та Нігера;

2) на європейському контенті продовжиться помірне зростання рівня етнорелігійного тероризму (із щорічним темпом приросту близько 5–8 %) через посилення внутрішнього джихадистського руху. Підґрунтям для цього слугуватиме поступове згортання активності «Ісламської держави» (далі – ІД) на Близькому Сході на фоні військових поразок, повернення репатріантів до країн ЄС з бойовим досвідом, натхненних джихадистською ідеологією, прагненням радикальних ісламістів долучитися до запущеного ІД міфологізованого процесу наближення «кінця світу» через терористичні практики;

3) для вчинення терактів продовжиться широке використання саморобних вибухових пристроїв, виготовлення яких здійснюватиметься з використанням похідних аміачної селітри, триацетону трипероксиду, газових балонів, піротехнічних засобів, пороху та інших речовин, не обмежених у цивільному обігу. Разом з тим слід очікувати розширення практики застосування транспортних засобів як безпосередніх знарядь терористичних атак (шляхом

наїзду на людей), а також запальних сумішей для вчинення терактів, інструкції про виготовлення яких наразі широко поширюються соціальними мережами, які використовуються джихадистами;

4) інтенсифікуються терористичні атаки на великі за обсягом та легкодоступні цілі (такі як натовп відпочиваючих, скупчення людей на масових спортивних, культурних та інших подібних заходах);

5) імовірно, у найближчі роки варто очікувати випадки використання для вчинення етнорелігійних терактів бойових безпілотних літальних апаратів, що наразі активно використовуються ІД в зоні конфлікту у Сирії та Іраку. Вірогідно з цією метою використовуватимуться не обмежені в обігу портативні дрони, оснащені вибуховими чи запальними речовинами;

6) зберігатиметься високий рівень терористичної загрози щодо використання саморобних вибухових пристроїв для атаки на об'єкти цивільної авіації, залізничного сполучення, метрополітену. Теракти, спрямовані на відповідні об'єкти забезпечують максимальну увагу до них з боку світових ЗМІ;

7) Інтернет (зокрема, Darknet) залишатиметься основним каналом комунікації та інформаційних ресурсів для терористів-одинаків як в аспекті навчання конструюванню вибухових пристроїв, так і для підтримання координуючих зв'язків між осередками терористичних організацій;

8) очікується, що приплив біженців та мігрантів до Європи з існуючих та нових конфліктних зон буде продовжуватися, у зв'язку з чим прогнозується інтенсифікація використання цих незахищених верств населення для вербування нових членів терористичних організацій, схилення до безпосереднього вчинення теракту чи до сприяння у його вчиненні;

9) зростатиме частота використання жінок та неповнолітніх у підготовці та вчиненні етнорелігійних терактів в Європі та США. Ці категорії людей, як правило, привертають менше уваги з боку правоохоронних органів, до вельми комунікабельними, у зв'язку з чим на їх участь у терористичній діяльності протягом останніх двох років сформувався попит з боку ІД;

10) актуалізується загроза біотероризму та ядерного тероризму з боку терористичних організацій джихадистського толку (перш за все ІД та «Аль-Каїди»). Сценарії використання біологічної (збудників інфекційних захворювань) та радіологічної (так званої «брудної бомби») зброї виходять з міфології ІД, описаної у Хадісах, яка передбачає масові епідемії на планеті після падіння «всесвітнього халіфату». Вірогідно, матимуть місце спроби ініціювати цей процес.

Викладені обставини висувають на порядок денний питання щодо необхідності розробки спеціальної кримінологічної стратегії протидії етнорелігійному тероризму, яка б серед іншого передбачала систему заходів припинення негативних тенденцій його відтворення, усунення (мінімізацію впливу) основних терогенних факторів. Вочевидь, вказана стратегія має передбачати структурування напрямів і заходів антитерористичної діяльності за трьома рівнями: загальносвітовим, регіональним та національним. Відповідні наукові розробки становлять пріоритет подальших досліджень.

ЩОДО МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕННЯ НЕДОТОРКАНОСТІ ЖИТЛА (СТ. 162 КК УКРАЇНИ)

Стебелєва Маріамна Миколаївна,
аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ
імені В. Н. Каразіна

1. Реформування кримінального процесуального права України в напрямі відходу від пострадянського розшукового процесу та формування сучасної європейської моделі змагального судочинства вимагає переосмислення теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо наукового забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції. Згідно ст. 30 Конституції України кожному гарантується недоторканність житла. Ефективному захисту зазначеного права сприяє кримінальна відповідальність за порушення недоторканності житла, встановлена у ст. 162 КК України. Це визначає зміст і спрямованість діяльності правоохоронців щодо реалізації обов'язків держави перед людиною. Отже, розслідування зазначених злочинів має здійснюватись на належному рівні з метою якісної реалізації завдань кримінального провадження.

Аналіз статистичної інформації дає підстави для ствердження про те, що ефективність протидії злочинним порушенням недоторканності житла з боку органів досудового розслідування є недостатньою. Так, наприклад, у 2016 році було зареєстровано 2012 кримінальних проваджень за ст. 162 КК України. Водночас про підозру повідомлено 764 особам, а до суду з обвинувальним актом спрямовано лише 685 проваджень. Тобто до відповідальності осіб було притягнуто лише у близько 34 % від загальної кількості виявлених кримінальних правопорушень. Наведені обставини свідчать про наявність певних труднощів у діяльності слідчих в даному напрямі, що вимагає розроблення окремої видової криміналістичної методики.

2. Загальні теоретичні проблеми методики розслідування злочинів були висвітлені наукових працях А. Ф. Волобуєва, М. В. Даньшина, В. А. Журавля, О. Н. Колесніченка, В. П. Колмакова, В. О. Коновалової, В. Г. Лукашевича, М. В. Салтєвського, В. В. Тіщенко, В. Ю. Шепітька, Б. В. Щура та інших учених. Проте питанням розслідування злочинів проти особистих прав громадян до цього часу окремої уваги не приділялось. Залишається не розробленою й видова методика розслідування порушень недоторканності житла. Потребують подальшого розширення та деталізації, особливо зважаючи на прийняття нового КПК України, й існуючі загальні рекомендації з розслідування злочинів проти особистих прав і свобод людини та громадянина. Отже, для практики стримування злочинності в сучасних умовах розбудови правової держави в Україні є об'єктивна потреба у науковій розробленні зазначеної методики.

3. Сучасний період формування правової держави в Україні характеризується значним загостренням загальної криміногенної ситуації, що пов'язано з корінними змінами в політиці, економічним занепадом та соціальною розбалансованістю вітчизняного суспільства. Це у свою чергу обумовило тенденцію не тільки до збільшення кількісних характеристик злочинності в Україні, а й до зростання її якісних показників. Незважаючи на рішучі заходи, що вживаються органами правопорядку, злочинність продовжує розширювати свій вплив практично на всі сфери життя українського соціуму, стає більш агресивною, професійною, організованою, добре озброєною і гнучко пристосованою до нових умов. Тому інструментарій протидії злочинності повинен постійно розвиватися. Для цього потрібно залучити нові наукові досягнення у практику розслідування та розкриття злочинів, потрібно адекватно відповісти на усі видозміни форм та видів сучасної злочинності й розробити ефективні криміналістичні методики розслідування окремих видів злочинів. Щодо методики розслідування порушення недоторканності житла зараз вкрай необхідно з боку науки провести самостійний теоретичний аналіз на рівні монографічного дослідження окремих актуальних зараз для практики питань, а саме: змісту та особливостей основних елементів криміналістичної характеристики злочинного порушення права на недоторканність житла, виявити сьогоденні проблемні питання відкриття кримінального провадження, початкового та наступного етапів досудового розслідування вказаного виду злочину, а також виявити тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій у досудовому кримінальному провадженні щодо порушень права на недоторканність житла й запропонувати особливу криміналістичну тактику розслідування злочинів цієї групи.

Саме вищезазначена науково-теоретична розробка вказаної проблематики надасть змогу сформулювати можливі пропозиції щодо удосконалення законодавства та відомчих

нормативних актів, що регулюють діяльність органів правопорядку, а також впровадження в практику роботи підрозділів досудового розслідування рекомендацій щодо методики розслідування злочинних порушень права на недоторканність житла.

Науковий керівник: професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Даньшин М.В.

СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВИ ФАХІВЦЯ-ЮРИСТА ЯК ОЗНАКА ЙОГО ВИСОКОЇ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ТА ПРАВОВОЇ І МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

А. В. Смульська

к.пед.наук, доцент, доцент
кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
ХНУ імені В.Н. Каразіна

Юридична професія належить до професій підвищеної мовленнєвої відповідальності, індивідуального підходу до клієнта в процесі спілкування. Спілкування з особами, які вважають, що порушено їх права, частіше всього відбувається під час консультаційної роботи. Проведення консультацій з потерпілими вимагає відповідної правової й моральної відповідальності за прийняті рішення. І тому майбутніх правознавців необхідно готувати до консультаційної роботи з клієнтами, формуючи у них важливі практичні навички такого змісту: словесність в юриспруденції (поняття про функціональні стилі сучасної літературної мови, структура тексту, аргументування); навички усної мови (мистецтво публічного виступу, постановка питань); інформаційні технології (робота з оргтехнікою, ПК, Internet); наукові дослідження (робота з джерелами); комунікативні навички (психологія спілкування); мистецтво ведення перемовин (загальні правила, підготовка, прийоми і стадії, типи перемовин); інтерв'ювання; аналіз матеріалів справи; вироблення власної позиції; навички консультування; складання документів, аналіз документів; складання запитів до органів державної влади; формування професійної етики юриста; організація роботи (планування, пошук клієнтів, робота установи, справочинство; відносини між партнерами; менеджмент, контроль і відповідальність).

У підготовці майбутніх правознавців до консультаційної роботи з клієнтами важливу роль посідає мовлення і комунікативна поведінка фахівця-юриста. Професійна мова юриста

повинна відповідати вимогам культури мови. Це важливий показник його інтелігентності, ерудованості, правової освіченості, загальної культури. Майбутній юрист повинен оволодівати знаннями мови, а мова як сутність, специфічна знакова система виявляється в мовленні. Грамотність і правильність мови, ефективність мовленнєвої діяльності правознавця залежить передусім від того, наскільки його мова відповідає акцентологічним, орфоепічним, граматичним, синтаксичним нормам сучасної мови. Показниками культури мови є точність, логічність, чистота, виразність, багатство, доцільність.

У юридичній справі переконання відіграють важливу роль. Їх сутність полягає у словесній дії, тобто здійсненні інтелектуального, емоційно-вольового, морального впливу на тих людей, що звертаються за допомогою, і на тих, про кого йдеться у судовому позові. Залежно від ситуації, обставин мовлення має бути як засобом активізації активності клієнтів, так і засобом гальмування психічних реакцій потерпілих. Під час проведення консультації з клієнтами необхідно орієнтуватися на цілеспрямований добір мовних і мовленнєвих засобів, на чітке визначення завдань і засобів їх досягнення.

Важливою функцією професійного мовлення юриста є спрямованість, зверненість до людини, яка стурбована, схвильована обставинами, що склалися не на її користь. Головна мета спрямованості мовлення – викликати в клієнтів діалогічне спілкування, бажання співпрацювати, створити атмосферу довіри й надії у справедливому вирішенні конфліктних ситуацій. Юрист повинен навчитися передбачати можливу реакцію клієнтів на його слова переконання, тон розмови, голос, яким вони будуть сказані. Таке передбачення допомагає правознавцеві раціональніше організувати своє мовлення, скоригувати його під час спілкування. Правильно побудоване мовлення є основою співпраці юриста з потерпілими, а також знаходження компромісних зв'язків з відповідачами.

Ефективність мовлення та загалом проведення консультаційної роботи з клієнтами залежить від володіння юристом технікою. Компоненти техніки мовлення – голос, дикція, темп, інтонація, швидкість мовлення – допомагають створити імідж юриста, який закріплюється в колективі та серед позивачів, виявити психічну індивідуальність людини, визначити її емоційний стан.

Можливість проходження студентами під час навчання всіх видів практик, а саме – поєднання наукових знань і практичного досвіду, тісна взаємодія юристів-практиків і юристів-учених дозволяє студентам у майбутньому заглиблюватися у специфіку майбутнього юридичного фаху, збагативши словник професійної мови, й у подальшому вирішувати найскладніші юридичні проблеми.

Участь студентів у міжнародних програмах, що реалізуються у ВНЗ, і націлені на сприяння міжнародному співробітництву; виступи на науково-практичних заходах – конференціях, круглих столах; у подальшому здобуття наукової спеціальності в аспірантурі й докторантурі також створюють позитивний вплив на ефективність професійного мовлення зокрема і комунікативної поведінки фахівця-юриста в цілому.

Свічка К.І., магістр 2курсу
юридичного факультету, група ЗЮП-63
Харківський національний університет
імені В.Н.Каразіна

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

Адміністративна відповідальність за вчинення корупційних правопорушень у сучасних умовах відіграє важливу роль у системі заходів, спрямованих на запобігання і протидію корупції в Україні.

Законом України від 5 жовтня 1995 р. «Про боротьбу з корупцією» (Закон втратив чинність на підставі Закону N 1506-VI (1506-17) від 11.06.2009) [1] було вперше передбачено адміністративну відповідальність за корупційні правопорушення. Особливістю цього законодавчого акта стало закріплення не лише антикорупційних обмежень і заборон, а й адміністративних стягнень за їх порушення. Крім того, у ст. 12 зазначеного Закону було визначено підстави і порядок адміністративного провадження у справах про корупційні діяння або інші правопорушення, що пов'язані з корупцією. Однак відповідних змін до КУпАП не було внесено, що призвело до певних проблем у реалізації норм зазначеного Закону. Так, цим Законом було встановлено 6-місячний строк для накладення адміністративного стягнення за вчинення корупційного правопорушення. Проте у статті 38 КУпАП [2] на той час було передбачено, що адміністративне стягнення може бути накладено не пізніше, ніж через два місяці з дня вчинення правопорушення, що стало підставою для необґрунтованого закриття деяких справ про адміністративні корупційні правопорушення. До того ж згідно із зазначеним Законом місцем розгляду справи про корупційне правопорушення визначено місцезнаходження органу, який склав протокол, а за ст. 276 КУпАП розгляд справи про адміністративне правопорушення має відбуватися за місцем його вчинення [3, с 34–35].

Відповідальність за вчинення корупційних діянь Закон України «Про боротьбу з корупцією» визначав у ст. 7–11 [1].

Під час розробки нового антикорупційного законодавства було враховано попередній досвід правового регулювання, пропозиції Верховного Суду України щодо включення до КУпАП окремого розділу, присвяченого адміністративним корупційним правопорушенням. Одним із елементів реформування антикорупційного законодавства є прийняття Закону України від 7 квітня 2011 р. № 3207-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» [4], яким доповнено КУпАП Главою 13-А «Адміністративні корупційні правопорушення» і визначено особливості провадження у справах зазначеної категорії [3, с.35].

Ця глава включала такі корупційні адміністративні правопорушення: Стаття 172-2. Порушення обмежень щодо використання службового становища, Стаття 172-3. Пропозиція або надання неправомірної вигоди, Стаття 172-4. Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, Стаття 172-5. Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви), Стаття 172-6. Порушення вимог фінансового контролю, Стаття 172-7. Порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів, Стаття 172-8. Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень, Стаття 172-9. Невжиття заходів щодо протидії корупції.

З прийняттям у 2014 році нового Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14 жовтня 2014 року [5] до КУпАП знов були внесені зміни і глава 13-А стала називатись «Правопорушення, пов'язані з корупцією». Відповідно був змінений і перелік адміністративних правопорушень, що входили до цієї глави. Зокрема, з неї були вилучені Стаття 172-2 «Порушення обмежень щодо використання службового становища» та Стаття 172-3 «Пропозиція або надання неправомірної вигоди». За дані правопорушення була встановлена кримінальна відповідальність.

З урахуванням важливості адміністративної відповідальності як засобу запобігання корупції існують певні особливості її конструкції стосовно адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією.

По-перше, зазначеним вище правопорушенням властивий особливий суб'єктний склад. Для більшості відповідних складів суб'єктом правопорушень є особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону України "Про запобігання корупції" [5].

В окремих випадках, коло цих осіб або звужується, або розширюється в залежності від правового статусу. Так, суб'єктом правопорушень, передбачених статтею 172-

4 є особи, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України "Про запобігання корупції", за винятком депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі), присяжних. У свою чергу, суб'єктом правопорушень, передбачених статтею 172-8 є особи, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3 Закону України "Про запобігання корупції", а також особи, зазначені в частині другій статті 17 Закону України "Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань" № 743-VIII від 3 листопада 2015 року [6]. Тобто, можна зробити висновок, що правопорушення, пов'язані з корупцією, є правопорушеннями зі спеціальним суб'єктом.

По-друге, усі адміністративні правопорушення пов'язані з корупцією, мають формальні склади, тобто об'єктивна сторона цих правопорушень не включає суспільно-шкідливих наслідків відповідного діяння.

По-третє, з точки зору особливостей суб'єктивної сторони, адміністративні правопорушення пов'язані з корупцією можуть бути вчинені тільки з умисною формою вини.

По-четверте, зазначені особливості складів адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією обумовлюють ще одну особливість, а саме ту, що адміністративні правопорушення пов'язані з корупцією не можуть бути вчинені у стані крайньої необхідності або необхідної оборони.

Згідно зі статтею 18 КУпАП не є адміністративним правопорушенням дія, яка хоч і передбачена цим Кодексом або іншими законами, що встановлюють відповідальність за адміністративні правопорушення, але вчинена в стані крайньої необхідності, тобто для усунення небезпеки, яка загрожує державному або громадському порядку, власності, правам і свободам громадян, установленому порядку управління, якщо ця небезпека за даних обставин не могла бути усунута іншими засобами і якщо заподіяна шкода є менш значною, ніж відвернена шкода.

Оскільки практично усі адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, мають формальні склади, тобто безпосередньо не завдають матеріальної шкоди конкретним особам, вони не можуть бути вчиненими у стані крайньої необхідності.

У свою чергу, згідно зі статтею 19 КУпАП не є адміністративним правопорушенням дія, яка хоч і передбачена цим Кодексом або іншими законами, що встановлюють відповідальність за адміністративні правопорушення, але вчинена в стані необхідної оборони, тобто при захисті державного або громадського порядку, власності, прав і свобод громадян, установленого порядку управління від протиправного посягання шляхом

заподіяння посягаючому шкоди, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони.

Із формулювання обставин необхідної оборони чітко видно, що у відповідному стані може бути вчинене лише таке адміністративне правопорушення, яке завдає шкоди іншій особі, яка посягає на державний або громадський порядок, власність, права і свободи громадян, установлений порядок управління. Але, як і у попередньому випадку, адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, не пов'язані із завданням шкоди конкретним фізичним особам, а відтак не можуть бути вчинені у стані необхідної оборони.

Декілька особливостей адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, мають місце і у характеристиках провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Так, відповідно до статті 221 КУпАП, зазначені правопорушення розглядаються виключно судом. Із цього випливає та особливість, що відповідно до статті 38 КУпАП, якщо справи про адміністративні правопорушення відповідно до цього Кодексу чи інших законів підвідомчі суду (судді), стягнення може бути накладено не пізніш як через три місяці з дня вчинення правопорушення, а при триваючому правопорушенні – не пізніше, ніж через три місяці з дня його виявлення.

Слід також звернути увагу на обмежені можливості щодо застосування принципу пропорційності при застосуванні адміністративних стягнень за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією. Однією із вимог цього принципу є урахування обставин, що пом'якшують чи обтяжують відповідальність. Відповідні обставини викладені у статтях 34 та 35 КУпАП.

Відповідно до статті 34 КУпАП, обставинами, що пом'якшують відповідальність за адміністративне правопорушення, визнаються: щире розкаяння винного; відвернення винним шкідливих наслідків правопорушення, добровільне відшкодування збитків або усунення заподіяної шкоди; вчинення правопорушення під впливом сильного душевного хвилювання або при збігу тяжких особистих чи сімейних обставин; вчинення правопорушення неповнолітнім; вчинення правопорушення вагітною жінкою або жінкою, яка має дитину віком до одного року.

Відповідно до статті 35 КУпАП обставинами, що обтяжують відповідальність за адміністративне правопорушення, визнаються: продовження протиправної поведінки, незважаючи на вимогу уповноважених на те осіб припинити її; повторне протягом року вчинення однорідного правопорушення, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню; вчинення правопорушення особою, яка раніше вчинила кримінальне

правопорушення; втягнення неповнолітнього в правопорушення; вчинення правопорушення групою осіб; вчинення правопорушення в умовах стихійного лиха або за інших надзвичайних обставин; вчинення правопорушення в стані сп'яніння.

Якщо проаналізувати вплив цих обставин на вчинення особами, уповноваженими на виконання функцій держави, місцевого самоврядування чи прирівняних до них правопорушень, пов'язаних з корупцією, то можна зробити висновок, що жодна з наведених у статтях 34 та 35 КУпАП обставин, не мають значення для визначення міри відповідальності особи, що вчинила адміністративне правопорушення.

Нарешті, останньою особливістю адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, є те, що тільки за вчинення таких правопорушень може застосовуватись адміністративне стягнення у вигляді позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією, має особливості практично у всіх складових її конструкції, а саме має специфічні підстави, особливих суб'єктів, спеціальний вид адміністративних стягнень та низку особливостей провадження у відповідних справах.

Список використаної літератури:

1. Закон України N 356/95-ВР від 5 жовтня 1995 р. «Про боротьбу з корупцією» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/356/95-%D0%B2%D1%80>.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення № 8074-10 від 07.12.84 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
3. Гладун О.З. Проблемні аспекти провадження у справах про адміністративні корупційні правопорушення // Вісник Вищої ради юстиції». – 2013. – № 3 (15). – С.34–45.
4. Закон України від 7 квітня 2011 р. № 3207-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>.
5. Закон України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14 жовтня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page>.
6. Закон України "Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань" № 743-VIII від 3 листопада 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/743-19>.

Науковий керівник: д.ю.н., доцент. Стародубцев А.А.

ЩОДО ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Смірнов Григорій Сергійович
студент-магістр 5-го курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
Імені В.Н. Каразіна
e-mail: grishashifer96@gmail.com

Ключові слова: податкове право, податкова відповідальність, Державна фіскальна служба, примус, бюджет.

Виконання платниками податків та іншими суб'єктами податкового обов'язку об'єктивно не може спиратися лише на високий рівень їх правової культури та усвідомлення суспільної значущості передбаченої нормами податкового права належної поведінки. У сучасних умовах для забезпечення необхідного рівня податкових надходжень вирішального значення набуває застосування заходів державного примусу в податковій сфері.

Останні мають такі специфічні ознаки:

- 1) здійснюються з метою забезпечення режиму законності у сфері оподаткування та дотримання правил сплати податкових платежів;
- 2) поширюються як на юридичних, так і на фізичних осіб; підстави та порядок їх застосування визначаються податковим, адміністративним і кримінальним законодавством;
- 3) їх застосування є результатом реалізації державно-владних повноважень посадовими особами спеціальних державних органів;
- 4) метою податкового примусу є спонукання платників податків до виконання податкового обов'язку;
- 5) різнобічний характер цих заходів (за значущістю, силою впливу та масштабом застосування);
- 6) спрощений процесуальний порядок застосування податкового примусу;
- 7) забезпечення законності при застосуванні заходів податкового примусу, здійснення прокурорського нагляду, а також забезпечення можливості оскарження відповідних рішень.

Відповідно до Податкового кодексу України здійснення контролю за додержанням податкового законодавства, правильністю обчислення, повнотою та своєчасністю сплати до бюджетів, державних цільових фондів податків і зборів (обов'язкових платежів), а також неподаткових доходів є завданням Державної фіскальної служби України. Також важливим завданням цієї служби є запобігання злочинам та іншим правопорушенням, віднесеним

законом до компетенції органів Державної фіскальної служби України, їх розкриття, припинення, розслідування і провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Для здійснення цих завдань органам ДФС України надано ряд повноважень з проведення податкового контролю. За його результатами в разі виявлення порушень органи мають право застосовувати до фізичних та юридичних осіб - порушників податкового законодавства - заходи державного примусу. Примус у сфері оподаткування можна визначити як систему встановлених законодавством заходів запобіжного, припиняючого і відновлювального характеру, що застосовуються до платників податків - фізичних та юридичних осіб - для здійснення контролю, забезпечення режиму законності в податковій сфері, додержання правил сплати податкових платежів та виявлення (збору) даних (інформації) про виконання платниками податків зобов'язань зі сплати податків, а у разі вчинення податкового правопорушення - застосування до останніх заходів відповідальності (податкової, адміністративної, кримінальної).

Заходи податкового примусу можна поділити на дві групи:

1) юридичні санкції (основна група), тобто державно-примусові заходи, які є реакцією держави стосовно конкретної особи (фізичної, юридичної) на факт протиправної поведінки;

2) державно-необхідні запобіжні і припиняючі заходи. Запобіжні та припиняючі заходи, що застосовуються до платників податків у фінансовій сфері, як правило, передують проведення заходів фінансової і правової відповідальності за здійснення податкових порушень (за умови наявності складу правопорушення), тобто випереджають реалізацію податкових санкцій, накладення адміністративних стягнень та застосування кримінального покарання. Запобіжні заходи застосовуються державними органами з метою запобігання вчиненню податкових правопорушень і контролю за правильністю внесення платниками податків відповідних платежів до державних та місцевих бюджетів.

Отже, соціальне призначення правового примусу, вираженого в санкціях, полягає головним чином у тому, що воно має відігравати в правовій системі правоохоронну роль, тобто забезпечувати її нормальне функціонування, реальне здійснення всіх її регулятивних ознак і перш за все досягнення "ефекту гарантованого результату". Примус у праві тут спрямований на те, щоб усувати аномалії, які виникають у правовій системі, приводити їх у разі неправомірної ситуації в нормальний стан, впливати на осіб - порушників правопорядку.

Правовий примус існує в даному випадку в межах правоохоронних відносин і виражає реакцію держави на неправомірну поведінку учасників суспільних відносин, на перешкоди, що виникають у процесі функціонування правової системи.

Указаний феномен відповідальності за порушення податкового законодавства зумовлений сутністю податкових правовідносин, а саме — їх владно-майновим характером. Якщо владному компоненту кореспондується застосування санкцій безпосередньо до платника податків у разі невиконання податкового обов'язку, опосередковане державним примусом, то акцент на майновому характері вимагає створення умов для відновлення порушеного публічного майнового інтересу, тобто примусового забезпечення податкових надходжень до бюджетів і державних цільових фондів. При цьому сплаті підлягає не тільки сума податкового боргу, а й передбачені законом додаткові майнові санкції. В результаті бюджети та державні цільові фонди отримують додаткові грошові надходження у вигляді штрафних санкцій і пені. Специфіку відповідальності за окремі види порушень податкового законодавства фахівці вбачають у її безпосередній спрямованості на відшкодування фінансових втрат державних та місцевих бюджетів на стадії формування ними фондів грошових коштів як фінансової бази власної діяльності.

З урахуванням сучасного етапу розвитку вітчизняної правової системи і, зокрема, системи законодавства, слід зазначити, що категорія “відповідальність за порушення податкового законодавства” є комплексною, оскільки підставою такої відповідальності може виступати дія або бездіяльність, передбачена нормами податкового, адміністративного та кримінального права. При цьому терміни “відповідальність за порушення податкового законодавства” та “податкова відповідальність” за своїм змістом не є тотожними.

У теорії податкового права, зокрема російськими вченими, підкреслюється, що податкова відповідальність може мати місце лише у разі вчинення податкових правопорушень, а також їх різновиду — порушень законодавства про податки і збори у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон.

Поряд із загальними ознаками юридичної відповідальності, податкова відповідальність характеризується низкою специфічних рис:

- підставою податкової відповідальності є вчинення діяння, що містить усі ознаки складу податкового правопорушення;
- настання відповідальності врегульовано нормами податкового права;
- відповідальність полягає у застосуванні до правопорушника податкових санкцій фінансового характеру (штрафів);
- законодавство передбачає особливий порядок притягнення до відповідальності;
- суб'єктами цієї відповідальності є платники податків та інші фіскально-зобов'язані особи.

Список використаних джерел:

- Навчальний посібник «Фінансове право», Роль В.Ф., Сергієнко В.В., Попова С.М. – Центр учбової літератури, м. Київ, 2011 р.- 392 с.
- Стаття: «Відповідальність за порушення податкового законодавства в системі юридичної відповідальності» - <http://textbooks.net.ua/content/view/3817/24/>

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Россіхіна Г.В.

**РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ У РОЗРОБЦІ ПРАВОВОГО
ПІДГРУНТЯ З ПРОТИДІЇ РАБСТВУ І ПРИМУСОВОЇ ПРАЦІ**

Семеніхіна Анастасія Олександрівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: girls_rule952000@yahoo.co.uk

Ключові слова: захист, права людини, правова основа, рабство, работоргівля

У сучасних умовах Міжнародна організація праці (далі – МОП) є основною інституцією в галузі міжнародно-правового регулювання праці, вона має статус спеціалізованої установи ООН і відповідно до свого Статуту наділяється повноваженнями щодо прийняття міжнародних угод і рекомендацій з питань організації та використання праці, розробки окремих міжнародних програм, спрямованих на поліпшення умов праці і життя працюючих тощо.

Під егідою організації прийнято низку правових актів у цій галузі, зокрема: Конвенція про примусову чи обов'язкову працю (№ 29) 1930 р. Конвенція містить норми що визначають поняття «примусова чи обов'язкова праця», під якою розуміється будь-яка робота або служба, необхідна від будь-якої особи під загрозою покарання і для якої така особа не запропонувала добровільно своїх послуг; закріплює норму щодо кримінального переслідування за незаконну примусову працю; передбачає здійснення державами-членами ефективних дій, спрямованих на запобігання злочинів та захист жертв. Разом із тим Конвенція не містить ніяких конкретних заходів щодо практичної реалізації передбачених нею норм [1]. Конвенція про скасування примусової праці N 105 містить зобов'язання стосовно держав-членів МОП щодо скасування примусової або обов'язкової праці і не вдаватися до будь-якої її форми: а) як засобу політичного впливу чи виховання або як засобу покарання за наявність

чи за висловлювання політичних поглядів, чи ідеологічних переконань, протилежних усталеній політичній, соціальній, чи економічній системі; б) як методу мобілізації і використання робочої сили для потреб економічного розвитку; в) як засобу підтримання трудової дисципліни; г) як засобу покарання за участь у страйках; д) як заходу дискримінації за ознаками расової, соціальної і національної приналежності чи віросповідання (ст. 1) [2].

У 2005 і 2007 рр. МОП опублікувала дві важливі доповіді про примусову працю, її сучасні форми і правові наслідки в контексті положень Конвенцій № 29 і № 105. В обох доповідях чітко виражена думка про те, що примусова праця існує як у промислово розвинених, так і в країнах, що розвиваються. Це глобальна проблема, яка в тій чи іншій мірі існує в кожній державі і яку можна вирішити тільки спільними зусиллями всіх країн світу.

Таким чином, політика боротьби з примусовою працею повинна ґрунтуватися на глибокому аналізі проблеми і ясному баченні шляхів її вирішення. Такий комплексний підхід повинен бути закріплений у всій системі правового регулювання питань праці. Конвенція Міжнародної організації праці N 150 про адміністрацію праці: роль, функції та організація 1978 р. містить пропозиції по створенню такої системи; закріплює положення, згідно з якими кожен член МОП, який ратифікує цю Конвенцію, зобов'язується скасувати примусову або обов'язкову працю і не вдаватися до будь-якої її форми. Конвенція забороняє використання будь-якої форми примусової чи обов'язкової праці як засобу політичного придушення, виховання, покарання за вираження політичних і ідеологічних поглядів, мобілізації трудових ресурсів, встановлення трудової дисципліни, покарання за участь у страйках чи дискримінації [3].

МОП акцентує увагу на ролі інспекцій у галузі правці. На підтвердження цього прийнято конвенції, зокрема: Конвенцію № 81 1947 р. про інспекцію праці у промисловості й торгівлі, Конвенцію N 129 1969 р. про інспекцію праці в сільському господарстві відповідно яких держави-члени МОП зобов'язуються забезпечувати систему інспекції праці на промислових підприємствах, сільському господарстві відповідно. Завданнями системи інспекції праці є: а) забезпечення застосування правових норм у галузі умов праці та охорони працівників під час їхньої роботи, як наприклад, норм щодо тривалості робочого дня, заробітної плати, безпеки праці, охорони здоров'я і добробуту, використання праці дітей і підлітків та з інших подібних питань, у тій мірі, в якій інспектори праці повинні забезпечувати застосування таких норм; б) забезпечення роботодавців і працівників технічною інформацією та консультацією щодо найбільш ефективних засобів дотримання

правових норм; с) доведення до відома компетентного органу інформації про недоліки або зловживання, які не підпадають під дію існуючих правових норм (ст. 1 Конвенції № 81) [4].

Підсумовуючи вищезначене необхідно констатувати, що правові акти МОП у галузі праці з плином часу зазнають змін, доповнень. Організація постійно удосконалює нормотворчу діяльність, враховуючи політичний, економічний, суспільний аспекти розвитку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція про примусову чи обов'язкову працю (№ 29) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_136.
2. Конвенція про скасування примусової праці N 105 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/993_013.
3. Конвенція Міжнародної організації праці N 150 про адміністрацію праці: роль, функції та організація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_024.
4. Конвенція Міжнародної організації праці N 81 1947 року про інспекцію праці у промисловості й торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/993_036.

Науковий керівник: д.ю.н., професор Т.Л. Сироїд

СТАНДАРТИ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ПИТНУ ВОДУ В ЗАКОНДАВСТВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Скорик Анна
студентка Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
e-mail: skorik.anna@ukr.net

Ключові слова: право на питну воду, якість питної води, вода, призначена для споживання людиною, питне водопостачання

Проголошений Україною курс на європейську інтеграцію з необхідністю вимагає забезпечення в нашій державі прав і свобод людини і громадянина на рівні високих стандартів, запроваджених в Європейському Союзі. Зазначені стандарти мають стати орієнтиром для вдосконалення українського законодавства та практики його застосування.

Як зазначено у ст. 37 Хартії основних прав Європейського Союзу [1] «Захист довкілля», політики ЄС мають включати підвищений рівень захисту довкілля, забезпечувати покращення його якості відповідно до принципу сталого розвитку. Важливим елементом довкілля є водні ресурси, а якість і доступність питної води є необхідною умовою гідного рівня життя та збереження здоров'я кожної людини. Відтак, у праві ЄС нормативам якості питної води та праву людини на питну воду приділяється велика увага.

З огляду на положення Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі - Угода про асоціацію) [2], вимоги права ЄС у цій сфері мають велике значення для нашої держави. Так, ст. 361 Угоди вказує, що співробітництво України і ЄС має на меті збереження, захист, поліпшення і відтворення якості навколишнього середовища, захист громадського здоров'я, розсудливе та раціональне використання природних ресурсів та заохочення заходів на міжнародному рівні, спрямованих на вирішення регіональних і глобальних проблем навколишнього середовища у різних сферах, зокрема (пункт d), в сфері якості води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище. Ст. 365 серед цілей співробітництва (пункт b) називає розвиток галузевих стратегій в галузях покращення якості води та управління водними ресурсами, зокрема, вимагаючи чіткого визначення термінів і основних етапів імплементації, адміністративної відповідальності, а також фінансової стратегії залучення інвестицій в інфраструктуру й технології.

Згідно з Додатком XXX до Угоди Україна зобов'язалася протягом 5 років з дати набрання нею чинності впровадити низку положень Директиви № 98/83/ЄС про якість води, призначеної для споживання людиною, зі змінами і доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) № 1882/2003 і Регламентом (ЄС) 596/2009, зокрема, шляхом прийняття національного законодавства та визначення уповноваженого органу; встановлення стандартів для питної води; створення системи моніторингу; створення механізму надання інформації споживачам.

Враховуючи, що розділ V Угоди про асоціацію набрав чинності з 1 вересня 2017 року, Україна має ще п'ять років для імплементації Директиви № 98/83/ЄС, однак при цьому слід мати на увазі, що законодавство ЄС не стоїть на місці і постійно розвивається. Крім згаданих

в Угоді про асоціацію змін до Директиви № 98/83/ЄС нині її зведений текст включає положення, введені Директивою Комісії (ЄС) 2015/1787 від 6 жовтня 2015 року [3]

Як зазначено в п. 2 ст. 1 Директиви № 98/83/ЄС, її метою є захист людського здоров'я від шкідливих впливів будь-якого забруднення води, призначеної для споживання людиною, шляхом забезпечення її безпечності та чистоти. Відповідно до Директиви «вода, призначена для споживання людиною» означає: (а) всю воду, як у її природному стані, так і після обробки, призначену для пиття, готування, приготування їжі або інших побутових цілей, незалежно від її походження та того, чи постачається вона з розподільної мережі, цистерни або в пляшках або контейнерах; (б) всю воду, що використовується на будь-якому підприємстві харчової промисловості для виробництва, обробки, зберігання або торгівлі продуктами або речовинами, призначеними для споживання людиною, окрім випадків, коли компетентні державні органи вважають, що якість води не може вплинути на безпечність продуктів харчування у їх кінцевому вигляді.

Директива вимагає від держав-членів (а згідно з Додатком XXX до Угоди про асоціацію такі ж зобов'язання покладаються і на Україну) застосовувати заходи, необхідні для забезпечення того, щоб вода, призначена для споживання людиною, була корисною і чистою. Такою вода вважається за умови, що вона не містить жодних мікроорганізмів і паразитів у кількості чи концентрації, що створює потенційну небезпеку для здоров'я людини, і відповідає мікробіологічним та хімічним параметрам, викладеним у частинах А і В Додатку I до Директиви. Держави мають також забезпечити, щоб заходи, вжиті на виконання Директиви, за жодних обставин не дозволяли прямо чи опосередковано погіршувати існуючу якість води, призначеної для споживання людиною, наскільки це необхідно для захисту здоров'я людини, або іншого збільшення забруднення вод, що використовуються для виробництва питної води.

При запровадженні Директиви про питну воду держави-члени ЄС можуть включати додаткові вимоги, наприклад регулювати додаткові речовини, які є релевантними на їх території або встановлювати більш високі стандарти. У той же час, держави-члени не можуть встановлювати нижчі стандарти, оскільки рівень захисту здоров'я людей повинен бути однаковим у межах ЄС.

Держави-члени можуть на обмежений час відхилятися від стандартів хімічної якості, зазначених Додатку I. Винятки можуть бути допущені за умов, передбачених ст. 9 Директиви, якщо вони не становлять потенційної небезпеки для здоров'я людей та за умови, що постачання води, призначеної для споживання людиною у відповідній зоні, не може бути підтримано будь-якими іншими прийнятними засобами.

Директива також вимагає надання споживачам регулярної достатньої та актуальної інформації про якість води, призначеної для споживання людиною.

Крім того, якість питної води повинна повідомлятися Європейській Комісії кожні три роки. Обсяг звітності викладено в Директиві. Комісія оцінює результати моніторингу якості води відповідно до стандартів Директиви щодо питної води та після кожного циклу звітування складає зведений звіт, який узагальнює якість питної води та її поліпшення на європейському рівні.

Сьогодні в Україні основним нормативно-правовим актом, що визначає правові, економічні та організаційні засади функціонування системи питного водопостачання є Закон України «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення»[4], а вимоги до якості безпеки питної води передбачені Державними санітарними нормами та правилами «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» (ДСанПіН 2.2.4-171-10) [5]. Зміни, внесені до Закону у травні 2017 року певною мірою наближають вітчизняне регулювання до вимог ЄС, однак гігієнічні вимоги до якості питної води залишилися в редакції 2011 року і потребують негайного оновлення. Крім того, на нашу думку, право на питну воду повинно розглядатися як невід'ємне фізичне право людини і його закріплення лише в контексті гарантій прав споживачів у сфері питної води, питного водопостачання та водовідведення, як це зроблено у ст. 7 Закону, не є достатнім.

Список використаних джерел

1. Хартія основних прав Європейського Союзу: проголошена 9 грудня 2000 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_524
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page
3. Council Directive 98/83/EC of 3 November 1998 on the quality of water intended for human consumption. Available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:01998L0083-20151027>
4. Закон України «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення» від 10 січня 2002 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2918-14>
5. Про затвердження Державних санітарних норм та правил "Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною" (ДСанПіН 2.2.4-171-10): Наказ

Науковий керівник: Завгородня В. М., к.ю.н., доц., завідувач кафедри Міжнародного, європейського та екологічного права України Сумського державного університету

ПРОБЛЕМАТИКА ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ КРИЗИ

Смаглюк Ольга Анатоліївна
студентка-магістр
Донецького юридичного інституту МВС України
e-mail: smaglyuk2803@gmail.com

Ключові слова: екологічна ситуація, екологічна безпека, навколишнє середовище.

Метою цього дослідження є спроба проаналізувати та узагальнити висвітлення окремих аспектів проблематики екологічної ситуації та дій держави в даному питанні.

Актуальність обумовлена тим, що екологічну ситуацію сьогодення в Україні можна охарактеризувати як гостро кризову, внаслідок нехтування об'єктивними законами розвитку і відтворення природно-ресурсного комплексу України, а саме перевага сировинно-видобувних, найбільш екологічно небезпечних галузей промисловості. Екологічна свідомість суспільства є низькою, що призвело до погіршення довкілля України, забруднення поверхневих і підземних вод, повітря і земель, нагромадження в значній кількості шкідливих, у тому числі високотоксичних, відходів виробництва.

Особливістю екологічного стану України є те, що екологічно гострі локальні ситуації поглиблюються великими регіональними кризами [1].

А отже забезпечення екологічної ланки захисним шаром з боку держави має істотне значення на шляху подолання кризи.

Впродовж останнього півстоліття стало традиційним кожні десять років приймати на міжнародному рівні документи, що визначають коло основних проблем навколишнього середовища та інструментів для їх подолання. Цікавим з наукової точки зору є простеження основних екологічних проблем та шляхів їх подолання у міжнародних документах, а також порівняти їх з положеннями національного законодавства. Проблеми, що виникли у

навколишньому середовищі зумовили необхідність прийняття таких міжнародних документів, як Стокгольмська Декларація з навколишнього середовища 1972 року, Всесвітня Хартія природи 1982 року, Ріо-де-Жанейрська декларація з навколишнього середовища і розвитку 1992 року, Йоганнесбурзька декларація зі сталого розвитку 2002 року та Ріо-де-Жанейрська декларація «Майбутнє, якого ми прагнемо» 2012 року [2].

Першим міжнародним нормативним документом, в якому було закріплено термін «екологічна безпека», є Декларація щодо навколишнього середовища й розвитку, прийнята на Конференції ООН з навколишнього середовища й розвитку, яка відбулася 14 червня 1992 року в Ріо-де-Жанейро. У Декларації зазначені 27 принципів, серед яких слід зазначити такі:

- 1) розвиток і охорона навколишнього середовища взаємопов'язані;
- 2) турбота про людину є центральною ланкою в діяльності щодо забезпечення сталого розвитку;
- 3) люди мають право жити в доброму здоров'ї та плідно працювати в гармонії з природою;
- 4) держави приймають ефективні законодавчі акти в галузі охорони навколишнього середовища;
- 5) захист навколишнього середовища на благо нинішнього й майбутніх поколінь;
- 6) забезпечення екологічної безпеки;
- 7) контроль за дотриманням міжнародних договорів з охорони навколишнього середовища тощо.

Ці та інші принципи заклали основу для забезпечення світовою спільнотою й окремими державами сталого розвитку правовими та іншими засобами. Спеціальним об'єктом правового регулювання на міжнародному рівні екологічна безпека стала у відповідних резолюціях Генеральної Асамблеї ООН від 5 грудня 1986 року і 7 грудня 1987 року. Зі змісту вказаних документів випливає, що захист і поліпшення довкілля, раціональне використання природних ресурсів тісно пов'язані із забезпеченням міжнародної безпеки у всіх її аспектах [3].

В історії правового регулювання різного виду суспільних відносин зустрічається позитивний досвід міжнародного врегулювання захисту навколишнього природного середовища від негативного впливу комунальної сфери, виробництва і транспорту. Так, світовий та вітчизняний досвід не дає надії на стихійне розв'язання проблем із забезпечення екологічної безпеки транспорту, розосередженого серед суб'єктів господарювання різних форм власності, оскільки для більшості власників транспортних засобів важлива, головним чином, економічність транспорту, а не його екологічна безпека. Тому в Директивах ЄС та актах національного законодавства країн-учасниць ЄС простежується чітка лінія на створення

сприятливого середовища для функціонування та розвитку залізничного транспорту, але й одночасного посилення вимог щодо технічної та екологічної безпеки [4, с. 549]. Але країни ЄС тут виступають скоріше як виняток, а промислово розвинені країни Азії (зокрема, КНР та Індія), Південної Америки (зокрема, Бразилія, Мексика та інші) майже не приділяють уваги захисту природного середовища. На жаль, учасником далеко не усіх «екологічних конвенцій» є США.

У зв'язку зі значним обсягом міжнародно-правових норм, спрямованих на врегулювання питання забезпечення екологічної безпеки, Україна як член міжнародної спільноти виступила з ініціативою щодо розроблення єдиного міжнародного нормативного акту, який би комплексно визначав стратегію природоохоронної та антропоохоронної діяльності, так званої «Екологічної Конституції Землі» [5].

Таким чином, стислий аналіз правового забезпечення екологічної безпеки виявив наступну проблематику – стан основних природних ресурсів та обмежена асиміляційна здатність навколишнього середовища загалом не дозволяють населенню України відчувати впевненість у задоволенні основних життєвих потреб, а прийняття такого документу як «Екологічної Конституції Землі» зможе подолати колізії та усунути дефекти вітчизняного законодавства в частині визначення таких понять, як «раціональне природокористування», «охорона навколишнього природного середовища» та «екологічна безпека», а також припинити наукові суперечки щодо наявності (відсутності) забезпечення екологічної безпеки як окремого напрямку правового регулювання [6].

Науковий керівник: д.ю.н., професор Деревянко Б.В.

Список використаних джерел:

1. Основи загальної екології / Г.О. Білявський. — 2-е вид., зі змінами. — К.: Либідь, 1995. — 368 с.
2. Юрескул В.О. Основні екологічні проблеми та шляхи їх подолання у міжнародних документах та на національному рівні // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/2514/Yureskul%20Osnovni%20ekologi4ni%20problemy.pdf?sequence=1>
3. Кириленко В.П. Принцип экологической безопасности в современном международном праве / В.П. Кириленко // Правоведение. — 1989. — № 3. — С. 49–53.
4. Шелухін М. Л. Транспортне право України. Академічний курс. [підручник] / за ред. М. Л. Шелухіна. — К.: Ін Юре, 2008. — 896 с.

5. Малишева Н.Р. Состояние и основные тенденции развития международного права окружающей среды / Н.Р. Малишева // Міжнародне право навколишнього середовища: стан та перспективи розвитку. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. — К.: ТОВ «Видавництво географічної літератури «Обрії», 2010. — С. 12–20.

6. Шемчученко Ю.С. Сучасні проблеми систематизації екологічного законодавства України: Збірник наукових праць круглого столу. — К.: ВГЛ «Обрії», 2011. — С. 5-8.

СТАН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОПОМІЖНИХ РЕПРОДУКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

Свистун А. Ю.
студентка 3 курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: Angelika_Svistun@rambler.ru

Ключові слова: допоміжні репродуктивні технології, безпліддя, запліднення in vitro, внутрішньоматкова інсемінація, донція гамет або ембріонів, сурогатне материнство.

Кожного року в Україні збільшується кількість жінок і чоловіків, які страждають на безплідність, з чого і зростає важливість допоміжних репродуктивних технологій, які дають змогу мати дітей. Але в Україні через 30 років так і не з'явилося закону, який би чітко регулював усі відносини, які торкаються надання та отримання допоміжних репродуктивних технологій. В Україні і до сьогодні описують, надають поняття, регулюють ці відносини лише підзаконні акти.

Питання про правове регулювання допоміжних репродуктивних технологій досліджували: Баллаєва А. Б., Дробішевська Т. В., Красавчикова Л. В., Лукашева О. В., Романовський Г. Б., Ромовська З. В., Світнев К. Н., Сенюта І. Я., Стефанчук Р. О., Стеценко С. Г., Хазова О. В., Хараджа Н.В. та інші.

З проблемою безплідності в Україні сьогодні зіштовхується кожна четверта-п'ята пара. Частота неплідних подружніх пар в Україні з кожним роком зростає та становить більш ніж 20%. Тобто можна зробити висновок, що кількість людей, які страждають від безпліддя збільшується з кожним роком і розвиток допоміжних репродуктивних технологій стає все більш важливим і необхідним.

Згідно зі статистичними даними в Україні за 2016 рік було зареєстровано 38 998 випадків жіночого безпліддя (77,67 % серед усіх випадків жіночого і чоловічого безпліддя) та 11 210 випадків чоловічого безпліддя (22,32 % відповідно). Упродовж 2006-2015 рр. кількість розпочатих лікувальних циклів за методами допоміжних репродуктивних технологій збільшилась у 3,5 раза і становила у 2015 р. – 18 871 лікувальних циклів. Частота настання клінічної вагітності від розпочатих лікувальних циклів ДРТ у 2015 р. становила 36,56 % проти 33,53 % у 2006 р. [2].

Щодо вирішення проблеми безплідності людей в Україні наука пропонує допоміжні репродуктивні технології. Репродуктивні технології – це методи терапії безплідності, при яких окремі або всі етапи зачаття і раннього розвитку ембріонів здійснюються поза організмом [8, с. 225].

На наш погляд, з самого початку використання допоміжних репродуктивних технологій законодавець не своєчасно реагував на зміни, які відбувались у медичній сфері та досить повільно видавав нормативно-правові акти, що регулюють той чи інший вид відносин, що відноситься до надання допоміжних репродуктивних технологій. І на сьогодні існує лише декілька норм в законах, які поверхнево описують лише право на отримання медичної допомоги такого виду.

На сьогодні допоміжні репродуктивні технології (далі – ДРТ) регламентуються в Україні низкою таких нормативно-правових актів: Сімейний кодекс України (далі – СК України), а саме ст. 123 регламентує визначення походження дитини, народженої в результаті ДРТ [7], положенням ч. 7 ст. 281 Цивільного кодексу України (далі - ЦК України) визначено коло осіб, які мають право на проведення ДРТ: «повнолітні жінка або чоловік мають право за медичними показаннями на проведення щодо них лікувальних програм ДРТ згідно з порядком та умовами, встановленими законодавством» [9].

Відповідно до статті 48 «Основ законодавства України про охорону здоров'я», застосування штучного запліднення та імплантації ембріона здійснюється згідно з умовами та порядком, встановленими Міністерством охорони здоров'я України, за медичними показаннями повнолітньої жінки, з якою проводиться така дія, за умови наявності письмової згоди подружжя, забезпечення анонімності донора та збереження лікарської таємниці [4]. Наказом Міністерства охорони здоров'я України (далі – МОЗ України) від 19.11.2004 р. «Про затвердження порядку направлення жінок для проведення першого курсу лікування безплідності методами допоміжних репродуктивних технологій за абсолютними показниками за бюджетні кошти», затверджено, що перший курс лікування безпліддя методами допоміжних репродуктивних технологій жінкам у віці 19-40 років здійснюється за

абсолютними показаннями [6]. Наказ МОЗ України «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» від 09.09.2013 р. висвітлює питання обсягу обстеження осіб, до яких застосовуються лікувальні програми ДРТ, методики лікування ДРТ, сурогатне (замінне) материнство, кріоконсервація, редукція ембріонів тощо [5].

Чинні правові норми є фрагментарними, абстрактними і лише позначають наявність предмета правового регулювання, що призводить до виникнення проблем як у пацієнтів так і у лікувальних закладах у процесі надання допомоги для вилікування безпліддя.

Відповідно до статті 281 ЦК України на національному рівні розкриває в цивільному вимірі право людини на життя. Одним з аспектів цього права є можливість жінки або чоловіка, які мають відповідні медичні показання, звернутися до лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій згідно з порядком та умовами, встановленими законодавством [9]. Відповідно до статті 48 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» говорить про право повнолітньої жінки на застосування штучного запліднення та імплантацію ембріона за умови що буде збережена анонімність донора та лікарська таємниця.

Вирішуючи проблему неврегульованості ДРТ, законодавець надав ініціативу Міністерству охорони здоров'я України. У лютому 1997 р. Міністерство своїм наказом затвердило Умови та порядок застосування штучного запліднення та імплантації ембріона (ембріонів) та методів їх проведення, які, спираючись на ст. 48 Основ законодавства України про охорону здоров'я, визначили поняття штучного запліднення, висвітливши його метод. У 2008 р., вже спираючись на статті Цивільного та Сімейного кодексів, які використовували термін «допоміжні репродуктивні технології», МОЗ України затвердило інструкцію про порядок застосування цих технологій у [1].

Аналізуючи зміст цього наказу можна зробити висновок, що в Україні при лікуванні безпліддя застосовуються такі види ДРТ:

- запліднення *in vitro* (екстракорпоральне запліднення або штучне запліднення)
- спосіб лікування безпліддя при якому всі або окремі етапи зачаття чи раннього розвитку ембріона здійснюються поза межами організму жінки.
- внутрішньоматкова інсемінація – полягає у тому, що спеціально підготовлену сперму чоловіка вводять безпосередньо в матку жінки.
- донація гамет або ембріонів – процедура, за якою донори за письмово оформленою добровільною згодою надають свої статеві клітини-гамети (сперму, ооцити) або ембріони для використання в інших осіб при лікуванні безпліддя.

– сурогатне материнство – вид репродуктивних технологій при застосуванні якого жінка добровільно погоджується завагітніти і виносити дитину, яка буде віддана на виховання іншим особам, що являтимуться її біологічними батьками [5].

Важливою та дуже корисною новелою цього ж наказу є зазначення детальних алгоритмів для застосування тієї чи іншої програми ДРТ. Крім того, для кожного методу зазначено необхідний перелік документів, які мають надати учасники програм. Це значно полегшить організаційну та юридичну роботу в закладі охорони здоров'я, особливо у разі застосування складних з юридичного погляду методів лікування безпліддя, зокрема, сурогатного материнства і донації гамет та ембріонів [3, с. 14].

Отже, виникає ситуація, коли при майже незмінних нормах чинного законодавства наявна динаміка розвитку підзаконного нормативного акта, який виступає основним регулятором щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій та намагається відповісти на всі питання і, більш того, обумовити алгоритм використання біомедичних технологій.

У 2011 році був розроблений проект закону під назвою «Про регулювання питань щодо допоміжного материнства та забезпечення державними гарантіями рівних прав та можливостей матерів», який регулював би відносини у сфері ДРТ на більш високому рівні. В проекті закону описується права та державні гарантії сурогатних матерів, також описується, показання до допоміжного материнства з боку матері та з боку батька, а також права тих осіб які скористалися допоміжним материнством. Але цей закон так і залишився проектом.

Отже, можемо прийти до висновку, що сучасний рівень розвитку біомедичних технологій та їх вплив на суспільні відносини не дозволяє задовольнитися існуючою нормативною базою, а отже, до сьогодення, після 30 років практики ДРТ ще існує нагальна потреба в розробленні і законодавчому врегулюванні діяльності в галузі ДРТ.

Список використаних джерел

1. Головащук А. П. Правове регулювання допоміжних репродуктивних технологій. Часопис Київського університету права. 2013. №2. С. 189-191.
2. Інформаційно-статистичний довідник про допоміжні репродуктивні технології в Україні / ред. В. М. Заболотько. ДЗ «Центр медичної статистики МОЗ України». – Київ, 2017. – 28 с.
3. Марченко Ю. Новий порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2014 №1. С. 14-19. [Електронний ресурс].

– Режим доступу: chrome-

extension://ilhapdfjlmhfdgdbefpinebijmhjijpn/http://www.medconsulting.com.ua/f/publikacii/Medi
ki_magazine_1_2014_Marchenko.pdf

4. Основи законодавства України про охорону здоров'я Закон України від 19.11.1992 р., №2801-XII. Дата оновлення: 06.11.2017.URL: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> (дата звернення: 03.12.2017).

5. Про затвердження Інструкції про порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій: наказ Міністерства охорони здоров'я від 09.09.2013 року № 787 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13>

6. Про затвердження порядку направлення жінок Порядку направлення жінок на лікування безплідності методами допоміжних репродуктивних технологій за абсолютними показаннями за бюджетні кошти: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29.11.04 № 579 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0224-05>

7. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-14. Відомості Верховної Ради України , 2002, № 21-22, ст.135

8. Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я. Медичнеправо України:підручник: Київ 2008. – 507 с.

9. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-15. Відомості Верховної Ради України , 2003, №№ 40-44, ст.356

Науковий керівник: к. ю. н., старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Карпенко Оксана Іванівна.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ЗАСТАВИ

Савченко Світлана Олександрівна
курсант Харківського національного
університету внутрішніх справ
e-mail: u-kafedra@ukr.net

Ключові слова: застава, запобіжний захід, обрання запобіжного заходу, кримінальне провадження

Кримінальним процесуальним законодавством передбачено механізми та заходи спрямовані на забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків. Одним із таких заходів є застава, що може застосовуватися до особи, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, на підставі мотивованого клопотання слідчого чи прокурора та виключно за рішенням суду. Проте постає питання, чи доцільно законодавець передбачив такий запобіжний захід та можливість його альтернативного застосування при обранні інших запобіжних заходів?

Окремі аспекти застосування застави досліджувалися такими вченими як Ю.В. Донченко, В.О. Михайлов, В. Т. Нор, В.О. Попелюшко, В.П. Шибіко та ін. Але дане питання продовжує залишатися актуальним і потребує додаткового дослідження.

Відповідно до КПК України, застава - запобіжний захід який полягає у внесенні коштів у грошовій одиниці України на спеціальний рахунок, визначений у порядку, встановленому КМУ, з метою забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків, під умовою звернення в дохід держави внесених коштів у випадку невиконання цих обов'язків. У ч. 2 ст. 177 КПК України визначено, що підставою для застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні кримінального правопорушення особою, ризиків, які дають достатню підставу слідчому судді вважати, що підозрюваний, обвинувачений може переховуватися від органів досудового розслідування та суду чи перешкоджати здійсненню кримінального провадження або продовжити протиправну діяльність.

Але, попри позитивні тенденції та явища, які супроводжуються застосуванням такого запобіжного заходу (поповнення рахунків держави, зменшення кількості осіб які перебувають у слідчих ізоляторах) існують і негативні явища. Насамперед, це застосування такого запобіжного заходу до осіб, які займають високе соціальне положення та мають значні матеріальні статки. Як правило, такі люди являються спроможними внести заставу. І ось після цього в них з'являється можливість здійснювати незаконний вплив на свідків та інших учасників кримінального провадження, перешкоджати досудовому розслідуванню.

По-друге слід обмежити випадки застосування застави щодо певної категорії кримінальних правопорушень. Тому що, як і в попередньому випадку це буде нівелювати саму сутність запобіжного заходу. В першу чергу це стосується злочинів проти життя особи та злочинів у сфері службової діяльності. Та і взагалі має поставати питання, чи можливо застосовувати гроші, як засіб контролю? Чи саме вони мають стримувати особу від порушення покладених на неї кримінальним процесуальним законодавством обов'язків. Якщо ж наша

держава впевнено хоче стати на шлях демократизації, чи є демократичним та в першу чергу гуманним ставити матеріальні цінності вище моральних?

По-третє, необхідно змінити систему обчислення розміру застави. Адже, як передбачено КПК України розмір застави визначається залежно від тяжкості вчиненого злочину. Як виняток, коли слідчий суддя або суд встановить, що застава в зазначених межах не здатна забезпечити виконання особою, яку підозрюють чи обвинувачують у скоєнні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, покладених на неї обов'язків застава може перевищувати вісімдесят або триста розмірів мінімальної заробітної плати відповідно. Сюди слід додати положення про відповідність застави не лише тяжкості вчиненого злочину але і матеріальному становищу особи [3, с 116-122].

Не слід залишати поза увагою й те, що застава являється не лише самостійним запобіжним заходом, але і альтернативою триманню під вартою. Саме тому по-різному вирішується питання можливості оскарження ухвали суду про застосування цього запобіжного заходу. Дана ухвала може бути оскаржена, лише у випадку коли суд відмовив у застосуванні тримання під вартою або домашнього арешту, та обрав заставу. Тож у протилежному випадку, під час досудового розслідування особа позбавлена права оскарження неправомірного розміру застави. Та і оскарження застави, як альтернативи триманню під вартою прямо не передбачено чинним законодавством. Але про це можна дійти висновку, виходячи з положень ВССУ щодо практики розгляду судами клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження від 07 лютого 2016 року, де зазначено, що оскарження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою в частині визначення розміру застави не можна визначити як оскарження запобіжного заходу у вигляді застави. Тому апеляційні суди повинні приймати такі скарги до розгляду як оскарження застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою [2, ст. 144-146].

Отже слід зробити висновок про те, що в діючому законодавстві існують проблеми правового регулювання застосування запобіжного заходу у вигляді застави. Вони зумовлені як соціальними так і політичними умовами в нашій державі, особливостями нашого менталітету, економіки. Це сукупне явище, яке сформувалося під впливом цілого комплексу факторів, та потребує остаточного визначення з приводу доцільності його застосування у такому вигляді. Інститут застави є недосконалим, як з точки зору визначення розміру застави, так і з точки зору можливості її застосування як альтернативи тримання під вартою. Можливості оскарження цього питання теж потребують вдосконалення, шляхом включення відповідних положень до КПК України . А найголовніше питання, це відповідність даного

запобіжного заходу моральним засадам суспільства. Адже саме вони мають лежати в основі законодавства.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. – Х. : Право, 2017. – 366 с.
2. Тищенко О. І. Окремі аспекти застосування запобіжного заходу у вигляді застави / Юридичний науковий електронний журнал. – №2/2016. – С.144-146.
3. Олашин М.М. Застосування застави у кримінальному провадженні / М.М. Олашин // Європейські перспективи. – №5, 2015. – С.116-122.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. редакцією В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К: Юстініан, 2012. – 1224 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства ХНУВС, Чича Руслан Павлович

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАСАДИ НЕДОТОРКАНОСТІ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ

Стефанчук Любов Ігорівна
курсант 4 курсу факультету № 4
Харківського національного
університету внутрішніх справ
E-mail: stefanchyk060397@gmail.com

Ключові слова: права людини; засада; недоторканність житла; інше володіння особи.

Важливим чинником існування людини є дотримання її прав, свобод та законних інтересів. В нашій державі існує і розвивається право на недоторканність житла. Становлення цього права ще в радянські часи зазнавало змін — від практично повного його заперечення, пов'язаного з відсутністю у громадянина радянської держави приватного життя до закріплення права на недоторканність житла в Конституціях колишніх союзних республік.

Окремі питання проблеми тлумачення змісту засади недоторканності житла неодноразово були предметом досліджень багатьох українських вчених і практиків: М. І. Бажанова, Л. О. Богословської, В. Д. Бринцева, Т. В. Варфоломієвої, Ю. М. Грошевого, В. С.

Зеленецького, О. В. Капліної, В. О. Коновалової, М. М. Михеєнка, В. Т. Нора, Н. В. Сібільової, М. І. Сірого, П. М. Рабиновича, А. Л. Ривліна, І. В. Тиричева, В. Ю. Шепітька, В. П. Шибіка, Ю. П. Яновича та ін.

Сьогодні право на недоторканність житла є європейським стандартом, який забезпечується у демократичних країнах.

Недоторканність житла — одна з основних гарантій права на недоторканність приватного життя, яка передбачена міжнародно-правовими актами. Відповідно п. 1 ст.17 Міжнародного пакту про цивільні та політичні права «ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію». вбачається необхідність даної гарантії [5].

Виходячи із міжнародно-правових актів, Україна в Основному Законі закріпила норми, згідно з якими кожній людині гарантується недоторканність житла; не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду; в невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку [3]. Конституційне положення щодо недоторканності житла чи іншого володіння особи означає не тільки заборону входити до нього всупереч волі осіб, які в ньому проживають на легальних підставах, а й заборону розголошувати все, що в ньому діється. Недоторканими є й особисті речі, документи, кореспонденція, інші особисті папери та майно, що зберігаються в житлі чи іншому володінні особи.

Дані норми з огляду на охорону прав та свобод людини і громадянина мають принципове значення, і тому в Кримінальному процесуальному кодексі України вони закріплюються як загальна засада кримінального провадження. Так, у ст. 13 КПК України вказано, що не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим судовим рішенням, крім випадків, передбачених цим Кодексом [4].

Наразі законодавство України не повністю відповідає міжнародним стандартам даного права. Норми, у яких виражено зміст принципу недоторканності житла, не чітко пов'язані з окремими положеннями кримінального процесуального законодавства, що викликає багатозначне тлумачення. Це ускладнює виявлення сутності й організованості взаємодії засади недоторканності житла з іншими загальними засадами кримінального провадження.

Труднощі з'являються при з'ясуванні його використання на стадії досудового розслідування, оскільки недоторканність житла у випадках, що не терплять затримки, може бути обмежена й без судового рішення.

Проаналізувавши норми щодо недоторканності житла Конституції України й кримінального процесуального законодавства України ми приходимо до висновку, що вони відрізняються від норм, передбачених Конвенцією про захист прав та основоположних свобод. Так, у ч. 2 ст. 8 Конвенції про захист прав та основоположних свобод зазначено, що «держава не може втручатись у здійснення цього права (на недоторканність житла) інакше ніж згідно із законом та у випадках, необхідних у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки або економічного добробуту країни, з метою запобігання заворушенням і злочинам, для захисту здоров'я або моралі чи з метою захисту прав і свобод інших людей» [2]. Порівнюючи дані норми можна зробити висновок, що Конвенція передбачає значно ширші можливості для обмеження права особи на недоторканність житла, ніж законодавство України.

Забезпечення права на недоторканність житла в кримінальному провадженні відіграє важливу роль тому, що саме ця сфера діяльності компетентних органів держави досить часто балансує на межі законного і обґрунтованого втручання до царини прав людини та їх безпідставного обмеження, а нерідко, як свідчить правозастосовна практика, – і порушення. Сучасна концепція прав людини заснована на створенні ефективного механізму захисту та відповідальності держави за порушення прав людини. Тому законодавець надає гарантуванню права на недоторканність житла значення однієї із загальних засад кримінального провадження, що разом із іншими засадами утворює той фундамент, на якому базується легітимність всіх процесуальних дій, що за наявності передбачених законом підстав можуть здійснюватися в житті.

Враховуючи вищевикладені обставини, тема забезпечення недоторканності житла чи іншого володіння особи зокрема та приватного життя загалом є актуальною у вітчизняному кримінальному судочинстві і потребує подальших теоретичних і практичних розробок.

Список використаних джерел:

1. Загальна Декларація прав людини: Міжнародний документ від 10.12.1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
2. Конвенція про захист прав та основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

3. Конституція України: закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 21.09.2017).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI //БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 21.09.2017).
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства, кандидат юридичних наук, доцент Захарченко Оксана Валентинівна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИЙНЯТТЯ ОБІЦЯНКИ, ПРОПОЗИЦІЇ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВИМИ ОСОБАМИ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ

Таркан Олександр Миколайович,
аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету
ХНУ імені В. Н. Каразіна

1. Проблема протидії корупції та хабарництву нині є однією з найболючіших в Україні. Прийняття обіцянки, пропозиції або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України) відноситься до найбільш розповсюджених злочинів у сфері службової діяльності, наслідками якого є заподіяння значної шкоди економічній і політичній системам, а також авторитету держави. Особливу небезпеку містять корупційні діяння службових осіб правоохоронних органів, зокрема, підрозділів Національної поліції, які виконують на основі закону владні, організаційно-розпорядчі, контрольно-перевірочні та інші державні функції. На жаль, такі посягання є досить поширеними, а кількість кримінальних проваджень, розпочатих за ознаками одержання неправомірної вигоди у відношенні працівників поліції, мають тенденцію до збільшення.

2. Проблеми розслідування хабарництва були предметом досліджень радянських учених В. В. Степанова, М. П. Хілобока, Е. А. Якимченка та інших. В Україні методика розслідування хабарництва розроблялась Я. Є. Мишковим (2005) та А. І. Шило (2013). Загальні питання розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди

досліджуються Ю. П. Заблоцьким, Д. О. Шумейко, Є. І. Тіщенко та іншими науковцями. Приділялась увага і процесуальним особливостям доказування за цією категорією кримінальних правопорушень (В. М. Ліщенко, 2011; В. С. Благолир, 2012; О. В. Баганець, 2017). Наукові дослідження виконуються також із метою формування рекомендацій з протидії деяким різновидам злочинів, пов'язаних із неправомірною вигодою, зокрема: посягань, учинених суддями (В. М. Трепак, 2011, С. В. Базір); учинених працівниками митних органів (Н.Р. Палій); у сфері земельних відносин (А. В. Настенко, 2016) тощо.

3. Водночас особливості розслідування неправомірної вигоди у сфері діяльності Національної поліції України до цього часу не досліджувались, хоча саме серед цей орган є найбільшим за чисельністю та обсягом виконуваних функцій у галузі забезпечення правопорядку. Як показує аналіз судової практики, при проведенні досудового слідства у кримінальних провадженнях зазначеної категорії слідчі (детективи НАБУ) стикаються з чисельними труднощами, що обумовлені, перш за все, недостатністю науково-обґрунтованих рекомендацій. Адже працівники поліції, котрі стають на злочинний шлях, як правило, мають юридичну освіту, добре знають методи й особливості діяльності щодо виявлення, розкриття та розслідування корупційних злочинів і відповідно вдаються до ретельної підготовки та приховування злочину, а після його виявлення здійснюють кваліфіковану протидію розслідуванню. Тому зараз, на сучасному етапі розбудови дієвої стратегії протидії злочинам цієї категорії в Україні з урахуванням міжнародних стандартів у цій сфері, дуже актуальними постають питання розбудови сучасної криміналістичної методики розслідування вказаного різновиду злочинів. Саме це питання є першочерговим при вирішенні завдань стримування та протидії корупційним проявам з боку службових осіб підрозділів Національної поліції України.

4. З урахуванням видозміни сучасної злочинності, появи нового типу злочинця, збільшення кількісних та якісних показників злочинності в країні, розширення корупційної складової тощо, на сьогодні вкрай актуальними є питання розроблення на основі узагальнення матеріалів судової та слідчої практики криміналістичної характеристики прийняття обіцянки, пропозиції або одержання неправомірної вигоди поліцейськими у сфері їхньої професійної діяльності та рекомендацій з проведення досудового розслідування даного різновиду злочину. Сконцентрувати увагу вчених-криміналістів на цій проблематиці необхідно з особливою наполегливістю, якщо рівень злочинів саме цієї групи перевищує зараз, на жаль, усі допустимі межі, створюючи серйозну загрозу вже Національній безпеці України. Для цього необхідно вже зараз проаналізувати криміналістичну характеристику прийняття обіцянки, пропозиції або одержання неправомірної вигоди службовими особами органів поліції з урахуванням

сучасної практики протидії злочинності в Україні та дослідити усі особливості відкриття кримінального провадження за фактом прийняття обіцянки, пропозиції або одержання неправомірної вигоди службовими особами органів поліції. На цій базі необхідно розробити окремі науково-практичні рекомендації щодо дій слідчого в типових слідчих ситуаціях початкового та наступного етапів розслідування зазначеного різновиду злочинів. В них необхідно зазначити тактичні особливості окремих слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні за цією категорією злочинів, а також напрями, завдання та можливості використання негласних слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування таких кримінальних правопорушень. Для потреб практики при вирішенні різноманітних завдань кримінальних проваджень про прийняття обіцянки, пропозиції або одержання неправомірної вигоди службовими особами органів поліції в зазначених науково-практичних криміналістичних рекомендаціях необхідно виділити окремий блок питань, щодо зазначення чіткого переліку типових тактичних операцій.

5. Результатами цієї науково-дослідної роботи повинні бути розроблені та впроваджені в практичну діяльність конкретні узагальнені науково-обґрунтовані методико-криміналістичні рекомендації з досудового розслідування прийняття обіцянки, пропозиції або одержання неправомірної вигоди службовою особою органів поліції, а також сучасні пропозиції щодо вдосконалення кримінального та кримінального процесуального законодавства щодо вказаної проблематики.

Науковий керівник: професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Даньшин М.В.

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ СТАНДАРТІВ

Толтенко Юлія Олександрівна
доцент кафедри міжнародного і європейського права
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: yulia.science@gmail.com

Ключові слова: міжнародне співробітництво, пенітенціарний, стандарти, класифікація.

Обмін досвідом надзвичайно важливий для динамічного розвитку пенітенціарної системи будь-якої з країн світу. Міжнародне співробітництво в пенітенціарній сфері набуває вагомого значення відповідно до останніх тенденцій глобалізації та посилення взаємозалежності однієї держави від іншої. У місцях позбавлення волі мають місце порушення основних прав та свобод людини, більш того – останнім часом вони набули значного поширення.

Кримінальне покарання – дієвий засіб боротьби зі злочинністю, тому його застосування є необхідним. Покарання передбачає обмеження тих благ і прав, які злочинець має на свободі. Але все ж таки, пенітенціарні системи різних країн є відмінними одна від одної, тому не завжди одне й те ж покарання передбачає рівне обмеження прав (така рівність повинна бути приведена до мінімального, а не максимального обмеження прав). Саме за допомогою співробітництва суб'єктів міжнародного права в пенітенціарній сфері така рівність може бути забезпечена як на національному, так і на міжнародному рівнях. Права людини розповсюджуються на будь-кого, хто належить до «людського роду». У людини є права, що є невід'ємними і повинні бути захищені в будь-якому випадку. Це – основний принцип міжнародного права у галузі прав людини. Так, наприклад, особа, засуджена до кримінального покарання, може втратити багато своїх прав, але основоположні (природні, «абсолютні») права, – право на життя, здоров'я, справедливість, правосуддя, на гуманне ставлення, захист від жорстокості та катувань – вона зберігає [3, с. 22].

Слід наголосити на тому, що «міжнародне співробітництво в пенітенціарній сфері» є більш широким поняттям, ніж «міжнародне співробітництво у сфері захисту прав в'язнів». Так, міжнародне співробітництво в пенітенціарній сфері спрямовано не тільки на захист прав в'язнів, а й на осіб, що засуджені до кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, та осіб, що «очікують» вироку у місцях позбавлення волі. Структура та організація системи виконання покарань однієї держави може відрізнятися від іншої. Кожна країна має «свою» пенітенціарну систему. Так, наприклад, у Нідерландах діє Національне Агентство виправних установ (НАВУ), яке очолює Генеральний директор. Структурно НАВУ складається з чотирьох основних відділів: (1) відділ тюремної служби; (2) відділ ювенальних установ; (3) відділ клінік-тюрем; (4) спеціальний відділ. До компетенції відділу тюремної служби належить управління слідчими ізоляторами.

У Франції існує три види пенітенціарних установ: (1) будинки арештантів (український аналог – слідчий ізолятор), в яких утримуються особи, що знаходяться під слідством, та особи, засуджені до позбавлення волі, але не більше ніж на один рік; (2) центри ув'язнення (український аналог – колонія загального режиму), в яких тримають особи, що мають

найкращі перспективи реінтеграції до суспільства; (3) тюрми, в яких перебувають рецидивісти, особливо небезпечні злочинці та особи, які вчинили особливо тяжкі злочини [2, с. 77].

Так, пенітенціарна система – це система органів і установ, функція яких полягає у виконанні кримінальних покарань як пов'язаних, так і не пов'язаних з позбавленням волі та у забезпеченні ув'язнення осіб на будь-якій стадії кримінального судочинства. Можна зробити висновок, що міжнародне пенітенціарне співробітництво спрямовано на захист прав осіб, засуджених до кримінальних покарань, та тих, що ув'язнені в пенітенціарних установах на будь-якій стадії кримінального судочинства. В результаті міжнародного співробітництва суб'єктів міжнародного права в пенітенціарній сфері розробляються та приймаються відповідні міжнародні стандарти.

За масштабом дії усі пенітенціарні стандарти можна класифікувати на універсальні та регіональні. За обов'язковістю для держав, їх можна класифікувати на обов'язкові та рекомендаційні. Обов'язкові закріплюють природні невід'ємні права людини. До таких «абсолютних» прав слід віднести право на життя, свободу та безпеку особистості, заборону катувань, право на свободу думки, релігії та ін. Рекомендаційні стандарти не мають обов'язкової сили, а для їх реалізації мають бути створені відповідні соціально-економічні передумови.

За спеціалізацією їх можна класифікувати на: (1) акти загального характеру, що визначають права людини та містять окремі стандарти поведження з в'язнями; (2) акти спеціалізованого характеру – норми, які безпосередньо відображають спеціальні права в'язнів.

За сферою впливу стандарти поділяються на ті, що стосуються поведження з особами, позбавленими волі, та правила застосування заходів, не пов'язаних із позбавленням волі; до того ж є акти, що регламентують поведження з окремими категоріями засуджених, та акти, що стосуються працівників пенітенціарних установ [1, с. 57].

Сьогодні в міжнародно-правових актах міститься велика кількість пенітенціарних стандартів. Між тим, багато документів, в яких містяться такі стандарти, співпадають за змістом, що дає можливість надати їм більшої ваги шляхом перехресної перевірки, або використати детальну статтю одного документу в якості тлумачення більш загальної статті в іншому. Останнє положення дуже важливе, тому що деякі норми можуть мати обов'язкову силу в одному документі і не мати її – в іншому.

Виходячи із наведених класифікацій, до універсальних актів загального характеру можна віднести: Загальну декларацію прав людини (1948 р.); Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.); Міжнародний пакт про економічні, соціальні і

культурні права (1966 р.); Декларацію ООН про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1963 р.); Декларацію прав дитини (1959 р.) та ін.

До спеціалізованих універсальних актів можна віднести: Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими (1955 р.); Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських, або таких, що принижують гідність видів поводження і покарання (1975 р.); Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських, або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984 р.); Кодекс поведінки посадових осіб при підтриманні правопорядку (1979 р.); Принципи медичної етики, які відносяться до працівників охорони здоров'я, особливо лікарів, по захисту засуджених, або затриманих осіб, від катувань та інших жорстоких, нелюдських видів поводження і покарання (1982 р.); Мінімальні стандартні правила ООН, які стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила) (1985 р.); Звід принципів захисту всіх осіб, затриманих чи ув'язнених в будь-якій формі (1989 р.); Правила ООН, які стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі (1990 р.), Кампальська декларація про умови тримання у в'язницях Африки (1996 р.), Арушська декларація про належну практику тримання у в'язницях (1999 р.), Правила ООН, які стосуються поводження з жінками-ув'язненими і заходів покарання для жінок-правопорушників, не пов'язаних з позбавленням волі (Бангкокські правила) (2010 р.) ті ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гулак О. Гармонізація вітчизняного законодавства з міжнародними правовими актами в контексті оптимізації функціонування кримінально-виконавчих установ / О. Гулак // Вісник прокуратури. – 2007. – № 12. – С. 56 – 63.
2. Олейник А. Н. Тюремная субкультура в России: от повседневной жизни до государственной власти / А. Н. Олейник. – М. : ИНФРА-М, 2010. – 418 с.
3. Стерн В. Грех против будущего: Тюремное заключение в мире: Фрагменты / В. Стерн; [пер. с англ.]. – Лондон: Международная тюремная реформа, 1998. – 124 с.

ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРАВОВА ІНФОРМАЦІЯ»

Телешева Єлизавета Юріївна
слухач магістратури юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: lizadolchi@gmail.com

Ключові слова: інформація, правова інформація, правова система, законодавство, правосвідомість, правова культура.

Поняття «інформація» зустрічається у багатьох законодавчих та підзаконних нормативно-правових. Це, по-перше, зумовлено особливостями розвитку національного законодавства, яке формувалося, виходячи із необхідності термінового врегулювання багатьох сфер суспільного життя. По-друге, інформаційні відносини та інформація як їх предмет є складовою різних видів суспільних відносин. Наприклад, інформація може бути товаром, тобто об'єктом цивільно-правових відносин, обіг управлінської інформації є предметом регулювання адміністративного права тощо [6]. Під інформацією у ст. 1 Закону України «Про інформацію» розуміється документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі [7]. Цивільний кодекс України дещо коригує визначення поняття «інформація»: документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що мали або мають місце у суспільстві, державі та навколишньому середовищі. У визначенні акцентується увага на динаміці подій та явищ, відомості про які є інформацією [8].

Важливим для розкриття змісту поняття «інформація» є визначення, закріплене Законом України «Про захист економічної конкуренції»: «Інформація - відомості в будь-якій формі й вигляді та збережені на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-, відео-, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості». У даному визначенні акцентується увага на різновидах інформації [9].

Категорія «правова інформація» має декілька варіацій тлумачення. Так, правова інформація являє собою сукупність різноманітних повідомлень стосовно подій, які відбуваються в правовій сфері і стосуються правової дійсності і віддзеркалює особливості правосвідомості населення, динаміку змін нормативно-правового забезпечення основних сфер життєдіяльності суспільства [1]. Ще одне визначення «правової інформації» пояснює зміст цього поняття як документи або відомості публічного характеру про сферу права: систему права, його джерела, механізми реалізації, юридичні факти, взаємні права та обов'язки, правосвідомість, порушення правил санкціонованих державою та відновлення порушених прав тощо [2].

Термін «правова інформація» виник в українській правовій термінології досить давно. Це було обумовлено високим рівнем зацікавленості комерційних організацій у отриманні даного виду інформації, так як їх діяльність залежала від частоті зміни національного законодавства. Державні органи у більшості випадків є суб'єктами формування правової інформації, а комерційні організації лише систематизують та використовують її.

Правова інформація міститься здебільшого у документах. Документ якій містить юридичну інформацію — це будь-який матеріальний предмет, на якому фіксуються різні данні правового характеру, що створені для полегшення передання інформації незалежно від місця та часу. У більшості випадків під документом ми уявляємо надрукований на папері текст, який містить свої реквізити, символіку тощо [4].

Джерелами правової інформації виступають: конституція держави; закони та підзаконні акти, підписанні угоди між державами, норми та принципи іноземного держав, або ненормативні правові акти, статті газет та журналів, виступи у публічний спосіб, наукові роботи, прецедент. Для підвищення правової культури держава зобов'язана у визначений спосіб та термін інформувати населення. Джерела бувають: офіційні та неофіційні. Офіційні джерела це законодавчі або підзаконні акти органів, рішення та постанови вищих судових та арбітражних органів. Всі останні джерела – неофіційні, наприклад це, наукові роботи, коментарії кодексів, висновки експертів, консультація адвоката, розпорядження керівника установи, судові вирoki [5].

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін Передерій О.С.

Список використаних джерел:

1. Кормич Б.А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи: Навч. посібник. - К.: Кондор, 2004. - 384 с.
2. Гаврилов О.А. – Курс правової інформатики. Підручник для вузів, М.: Вид-во НОРМА, 2010. – 465 с.
3. Основи інформаційного права України: Навч. посіб. / В.С. Цимбалюк, В.Д. Павловський, В.В. Грищенко та ін. / За ред. М.Я. Швеця, Р.А. Калюжного, П.В. Мельника. - К.: Знання, 2004. - 274 с.
4. Акопов Г.Л. Правова інформатика. Навчальний посібник, вид. Дашков і Ко, 2008. – 223 с.
5. Цимбалюк В. С. Інформаційне право (основи теорії і практики): монограф. / В. С. Цимбалюк. – К. : «Освіта України», 2010. – 388 с.

6. Информационное право / И. Л. Бачило, В. Н. Лопатин, М. А. Федотов, Б. Н. Торопнин. – СПб., 2001. – 789 с.

7. Про інформацію: Закон України від 2 лютого 1992р. № 2657-XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/2657-12>.

8. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/435-15>.

9. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.

ПРОБЛЕМАТИКА ЗВІЛЬНЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ПРИ СКОРОЧЕННІ ШТАТУ

Ткаченко Анастасія Миколаївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна
e-mail: nastena.tkachenko.96@bk.ru

Ключові слова: скорочення штату; переважне право залишення на роботі; попередження про звільнення.

Скорочення чисельності або штату працівників - є однією з підстав для того, щоб розірвати трудовий договір. Ця підстава передбачається п.1 ч.1 ст.40 Кодексу законів про працю України [2]. За такої умови розірвання договору відбувається у випадку реорганізації підприємства, зміни його власника, прийняття власником або уповноваженим ним органом рішення про скорочення чисельності або штату у зв'язку з перепрофілюванням. Також можуть бути й інші причини, які тягнуть за собою зміни у складі працівників за посадами, кваліфікацією, спеціальністю, професією.

Зазвичай роботодавці намагаються уникати скорочення штату. Для цього є декілька причин. Перша полягає в тому, що такий захід рідко є наслідком оптимізації виробництва. Зазвичай, необхідність скорочення штату відбувається внаслідок серйозних фінансових та виробничих проблем на підприємстві. По-друге, законодавець досить скрутно прописав процедуру звільнення працівників за цією підставою. Найменше відхилення від неї може

обернутися судовим спором. Саме у цьому і полягає проблематика данної теми. Для того, щоб уникнути всіляких проблем стосовно цієї підстави звільнення, необхідно чітко і досить точно дотримуватися вимог, які ставляться до роботодавця та працівника [5, с.60].

Правові підстави звільнення регулюються у відповідності до Кодексу законів про працю, Господарського кодексу, постанови Пленуму Верховного Суду України "Про практику розгляду судами трудових спорів".

Власник або уповноважений ним орган має право самостійно визначати штат і чисельність працівників, а також структуру підприємства. Таким правом він може скористатися в будь-який час, і, враховуючи потреби виробництва, вносити відповідні зміни. Процедура звільнення працівників і зміни за зазначеною вище підставою мають бути здійснені в межах чинного законодавства.

Суд розглядаючи трудові спори, пов'язані зі звільненням працівника, повинен з'ясувати чи були зміни в організації виробництва та праці, скорочення чисельності або штату працівників, чи дотримано власником норм законодавства, щодо звільнення працівників, які існують докази щодо змін в організації виробництва, чи попереджався працівник за два місяці про наступне звільнення, чи не користувався працівник переважним правом залишення на роботі [3].

Звільнення буде вважатися законним, у випадку, якщо власник або уповноважений ним орган:

- справді здійснив скорочення чисельності або штату;
- взяв до уваги переважне право на залишення працівника на роботі;
- запропонував працівникові перейти на іншу роботу на тому самому підприємстві;
- надав працівнику гарантії, які передбачені чинним законодавством;
- отримав згоду від профспілкового органу на звільнення працівника.

Треба зазначити той факт, що навіть якщо ним буде отримано письмову згоду працівника на звільнення за скороченням штату роботодавець не зможе уникнути необхідності дотримання вказаних вимог. Суди зазначають із цього приводу, що працівник не зобов'язан подавати заяву про згоду на звільнення. Тобто, така згода не має юридичних наслідків, а також не звільняє роботодавця від обов'язку про попередження працівника про наступне звільнення за два місяці і від дотримання інших гарантій, що надаються працівникові відповідно до трудового законодавства. Заява працівника про звільнення має юридичні наслідки лише у випадку його звільнення за власним бажанням та за угодою сторін [5, с.62].

Про наступне звільнення працівник має бути попереджений не пізніше ніж за два місяці. Роботодавець має надати докази того, що працівника особисто було повідомлено про заплановане звільнення, а також про чіткі підстави цього звільнення.

Якщо роботодавець не має можливості забезпечити роботою звільнюваного працівника (наприклад, якщо скорочення відбувається через ліквідацію структурного підрозділу), двомісячний період із моменту попередження про скорочення і до моменту самого звільнення може бути оформлено як період простою не з вини працівника. Роботодавець має оплатити цей час в розмірі двох третин від установленого посадового окладу.

Потрібно звернути увагу на важливий момент: якщо був недодержаний строк попередження працівника про звільнення, при цьому він не підлягає поновленню на роботі з інших підстав, суд може змінити дату його звільнення, зарахувавши строк попередження протягом якого він працював. Це говорить про те, що факт невчасного попередження про звільнення суд не буде розглядати як самостійну підставу для поновлення на роботі [4, с.351].

Виходячи із зазначеного можна зробити висновок, що звільнення працівника у зв'язку із скороченням чисельності або штату працівників представляє собою досить складний процес, у ході проведення якого треба враховувати багато існуючих особливостей чинного трудового законодавства. Тому при звільненні працівника з ініціативи власника треба дотримуватись максимальної обережності, щоб звільнення не визнали незаконним. Передусім треба дотримуватись нормативних положень, порушення яких частіше за все призводить до того, що працівник може оскаржити законність наказу про звільнення в судовому порядку та отримати рішення на свою користь.

Список використаної літератури :

1. Конституція України від 28 червня 1996 р.
URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 05.12.2017).
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII
URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 05.12.2017).
3. Постанова Пленуму Верховного Суду України №9 від 06.11.1992 р. "Про практику розгляду судами трудових спорів"
URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS92011.html (дата звернення: 05.12.2017).
4. Правознавство: Навчальний посібник. / В.І. Бобир, С.Е. Демський, А.М. Колодій та ін.; За ред В.В. Копейчикова.- К.: Юрінком Інтер, 1998. 480 с.
5. Маркіна Т. Підстави, порядок та умови звільнення працівників / Т. Маркіна. Підприємництво, господарство і право.,2002. № 2. 66 с.

Науковий керівник: старший викладач кафедри державно-правових дисциплін,
к.ю.н. Зінченко Ю.В.

ЖІНКА ЯК СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ ТА ПОТЕРПІЛИЙ (КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ТА КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)

Турченко Марія Андріївна
студентка 2 курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: maranatur@ukr.net

Ключові слова: жіноча злочинність, жінка-потерпіла від злочину, жінка-суб'єкт злочину, кримінальна відповідальність.

Суспільство звикло вбачати у жінці на сам перед потерпілого від злочину - це обумовлено історичним ставленням до жінки та її "типовим" положенням у суспільстві. Але розвиток науки кримінального права зумовлює необхідність більш глибокого дослідження характерних ознак жінки як суб'єкта злочину, особливості її психологічного ставлення до вчинюваних злочинів та їх категорія. Закономірності, які виявляються у жіночій злочинності, дають змогу розширення по запобіганню вчинення таких злочинів, адже робота правоохоронної системи повинна вимірюватися не тільки у розкритих злочинах, але й в їх недопущенні.

На сьогодні існують різні погляди щодо визнання жінки суб'єктом такого злочину як зґвалтування чи наявність такої підстави звільнення від відбування покарання за наявності у жінки дітей віком до семи років (ст. 79 ККУ) [1], тому дослідження у цьому напрямку дають змогу більш справедливого та гуманістичного розвитку кримінального права.

Для того, щоб краще окреслити особливості жінки як суб'єкту злочину, так і потерпілої від нього необхідно дослідити статистичні показники щодо злочинів, які вчиняються у нашому суспільстві, а також наукові погляди дослідників злочинності пов'язаної з жінками.

В українському законодавстві ще з часів Київської Русі, Статут князя Ярослава Володимировича виділяв суб'єкта-жінку у таких злочинах як дітовбивство, крадіжку, чаклунство [2,с.84]. Але повертаючись до реалій сьогодення за даними Державної статистичної служби жінки є суб'єктами злочину у 12% (2016 рік) [3], тенденція цього показника коливається від 10-13% останні 10 років [4, с.21]. Але кількість насильницьких

злочинів, що вчиняються жінками має тенденцію до зниження, серед загальної кількості вчинюваних. Серед насильницьких злочинів найбільша кількість припадає на заподіяння умисних тяжких тілесних ушкоджень, а найменший показник у структурі жіночої злочинності займає зґвалтування [5]. Після вивчення структури жіночої злочинності доцільно визначити, що найбільш поширеними злочинами жінок є: крадіжки особистого, державного і громадського майна, крадіжки шляхом зловживання довірою на залізничному транспорті і в квартирах, хабарництво, посадові злочини, шахрайства, насильницька і корисливо-насильницька злочинність. Слід з необхідністю визнати, що у структурі особи майновий стан посідає вагоме місце і зумовлює те, що мотив "корисливість" або "необхідність" (у майновому сенсі) посідає не останнє місце у жіночій корисливій злочинності.

Під час застосування до жінок видів кримінально-правових запобіжних заходів беруться до уваги такі обставини як вагітність та наявність дитини, наприклад, арешт (ст.60 ККУ) та обмеження волі (ст.61 ККУ) не застосовуються при наявності вище зазначених ознак. Також до жінок, які під час вчинення злочину або на момент постанови вироку знаходились у стані вагітності, не застосовується довічне позбавлення волі (ст.64 ККУ). Крім того, ст.79 ККУ передбачає можливість звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років. На нашу думку, підстава наявності дітей має застосовуватися не тільки до жінок, але й до чоловіків, інакше у цих нормах вбачається певна дискримінація чоловіків. [1]

Потерпілими від злочинів жінки стали у 37,5% у 2016 році, один з найбільших показників кількості потерпілих жінок від крадіжок та грабежів становить – 39,1%[3]. Жінки стають жертвами сексуальної експлуатації, торгівлі людьми, сімейного насильства та інших злочинів.

Знання особливостей фізіології та психології жінки необхідне для розробки і проведення ефективних заходів запобігання випадкам перетворення її в жертву злочину. Фактично фізичні можливості обмежують жінок у засобах і способах захисту від нападу. Також жінки більш схильні відчувати страх, довірливість, необачність, необережність та інші сильні емоції, що роблять її легкою жертвою.

В Україні створюється мережа центрів реінтеграції для дітей і жінок, створюється єдина система міжнародного співробітництва в галузі різних видів допомоги (правової, матеріальної та соціальної), відкриваються в регіонах центри та притулки для осіб, які стали жертвами торгівлі людьми.[6,с.320] Україна приєдналася к європейським Конвенціям по захисту прав жінок. Але цих заходи повинні діяти комплексно з практичною соціальною роботою серед

населення, підготовкою та розвитком навичок роботи з потерпілими від насильства у працівників правоохоронних органів.

Підводячи підсумки, виокремлюємо, що жінки вчиняють злочини як насильницького, так і майнового характеру, але їх кількість не змінюється від загальної кількості злочинів. Необхідне певне удосконалення кримінального законодавства, зрівняння жінок і чоловіків у можливість отримувати зменшення обсягу кримінально-правових заходів, наприклад, не застосування: арешту за наявності дітей до 7 років; обмеження волі до осіб, що мають дітей до 14 років. Це дасть змогу проявити гендерну рівність та гуманізацію законодавства.

Як жертва злочину жінку характеризують легкість завдання їй шкоди виходячи з її природних особливості, а тому заходи захисту повинні діяти в різних правових напрямках.

Науковий керівник: професор кафедри кримінально-правових дисциплін, доктор юридичних наук, доцент Храмцов О.М.

Список бібліографічних посилань:

1. Кримінальний кодекс України. С.: ТОВ «ВВП НОТІС», 2017. 204 с.
2. Древнерусские княжеские Уставы XI—XV веков/ Сост. Я. Н. Щапов. М., 1976. 239 с.
- 3.Офіційний сайт Державної статистичної служби // URL:: <http://www.ukrstat.gov.ua/>(дата звернення: 26.11.2017).
- 4.Злочинність в Україні: Стат. Збірник/ Державна служба статистики України. Відповідальний за випуск Калачова І. К., 2011. 117 с.
5. Продан Т. В. Стан жіночої насильницької злочинності в Україні. Право і суспільство. 2014. № 5.2. С. 303-311.
6. Кримінологічна віктимологія: навч. посіб./ За заг. ред. професора О.М. Джужі. К.: Київ, нац. ун-т внутр. справ, 2006. 416 с.

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Тимченко Дар'я Павлівна
студентка-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: dashka.timchenko@gmail.com

Ключові слова: міжнародні стандарти; кримінальне провадження щодо неповнолітніх; захист прав дитини в кримінальному провадженні.

У статті 9 Конституції України закріплено, що міжнародні договори, які ратифіковані Верховною Радою, є частиною національного законодавства України [1]. Сучасне вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство прагне до міжнародних стандартів, що підтверджується положеннями ч. 4 ст. 9 КПК України. Тут сказано: у разі, якщо норми КПК суперечать міжнародним договорам, які ратифіковані Верховною Радою, то необхідно застосовувати норми міжнародного нормативно-правового акту. Крім того, у ч. 5 ст. 9 КПК зазначається про застосування кримінального процесуального законодавства з урахуванням практики ЄСПЛ [2].

Міжнародні нормативно-правові акти можуть бути як обов'язковими до виконання, так і мати рекомендаційний характер. Наявність рекомендаційного характеру означає необов'язковість їх дотримання. До міжнародних актів, які є обов'язковими до виконання, тобто ратифіковані Україною, та регулюють деякі аспекти кримінального провадження щодо неповнолітніх, можна віднести Конвенцію про права дитини (КПД) та Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (КЗПЛ).

КПД у ст. 40 закріплює право дитини на специфічне ставлення до неї. Поводження з дитиною повинно сприяти розвитку почуття гідності і значущості, зміцнювати повагу до основоположних прав і свобод людини. Ця стаття передбачає певні гарантії, які повинні забезпечуватися дитині при звинуваченні її в порушенні кримінального законодавства. Відповідно до КПД всі держави-учасниці повинні сприяти створенню законів та інших нормативно-правових актів, які безпосередньо стосуються дітей, що порушили, звинувачуються або визнані винними у порушенні кримінального законодавства [3].

У КЗПЛ закріплюється можливість обмеження свободи неповнолітнього тільки у випадку наявності законного рішення щодо застосування наглядових заходів виховного характеру або законного затримання неповнолітнього з метою доставлення його до компетентного органу. Ст. 6 КЗПЛ вказує на можливість недопущення публіки та преси в судові засідання, якщо це суперечить інтересам неповнолітнього [4].

До міжнародних актів, які прийняті ООН, та мають рекомендаційний характер можна віднести:

- Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»). Вони спрямовані на створення сприятливих соціально-

економічним умов для неповнолітніх. В них вазується, що правосуддя щодо неповнолітніх повинно складати частину процесу національного розвитку країни за допомогою забезпечення соціальної справедливості для неповнолітніх в цілому, сприяючи при цьому захисту молоді [5];

- Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням («Токійські правила»). Ці правила включають в себе систему принципів, що сприяють застосуванню заходів, не пов'язаних з позбавленням волі. Вони визначають альтернативні заходи: штраф, конфіскацію або позбавлення права на майно, повернення майна жертві або умовне покарання тощо [6];

- Керівні принципи ООН стосовно попередження злочинності серед неповнолітніх осіб («Ер-Рядські керівні принципи»). Вони орієнтовані на попередження порушень кримінального законодавства, що вчиняються неповнолітніми. У принципах наголошується на тому, що всі правопорушення, які вчиняються неповнолітніми особами, у більшості випадків відбуваються через дорослішання. А тому не потрібно карати таку особу за поведінку, яка не заподіює серйозної шкоди власне дитині та суспільству [7];

- Правила ООН стосовно захисту неповнолітніх осіб, яких позбавлено волі («Гаванські правила»). Ці правила закріплюють положення про те, що позбавлення волі повинно застосовуватись лише як крайній захід, а система правосуддя в цілому повинна сприяти нормальному фізичному та розумовому розвитку неповнолітніх, захищати їх права та безпеку. Основним завданням цих правил є закріплення мінімальних стандартів для захисту неповнолітніх при дотриманні основних прав і свобод людини з метою зменшення негативних наслідків від усіх видів покарань [8];

- Зауваження загального порядку №10 (2007) Комітету ООН з прав дитини «Права дітей у системі юстиції щодо дітей»;

- Зауваження загального порядку №14 (2013) Комітету ООН з прав дитини «Про право дитини на забезпечення пріоритету її найкращих інтересів».

Систему міжнародних актів, прийнятих Радою Європи, що мають рекомендаційний характер, складають:

- Методичні рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи про правосуддя, доброзичливе до дитини (2010 р.);

- Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про правила Ради Європи щодо пробації»;

- Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про європейські правила стосовно неповнолітніх правопорушників, щодо яких застосовуються санкції або заходи»;

- Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про нові способи роботи зі злочинністю серед неповнолітніх та значення юстиції щодо дітей» [9, с. 19].

Кримінальний процесуальний кодекс не містить принципів, якими слід керуватися при здійсненні кримінального провадження щодо неповнолітніх, але, аналізуючи вищезгадані нормативно правові акти, у міжнародній практиці можна простежити певні стандарти. Слід зазначити, що цей перелік не є вичерпним. До них можуть бути віднесені:

1) забезпечення найкращих інтересів дитини (психологічне та фізичне благополуччя, юридичні, соціальні, економічні інтереси). Це положення, закріплене у ст. 3 КПД, є основоположним міжнародно-правовим стандартом відносин дитини з державними органами. Тому при прийнятті рішень щодо неповнолітнього повинна враховуватись можливість позитивних або негативних наслідків [3];

2) ефективна участь неповнолітнього у провадженні. Цей стандарт є важливим тому, що він забезпечує відсутність дискримінації за віковою ознакою та дотримання права дитини бути почутою. Незабезпечення такої участі порушує право дитини на справедливий суд, яке гарантоване ст. 6 КЗПЛ [4]. Забезпечення ефективної участі неповнолітнього у провадженні може проявлятися в правах на відмову давати показання або пояснення, на правову допомогу, на виклик свідків, також в таких процесуальних моментах, як спеціальне облаштування зали судового засідання (створення комфортних умов для дитини), спеціальна процедура провадження, використання мови, яка вільно сприймається неповнолітнім, забезпечення належної участі законного представника, захисника, психолога, педагога;

3) верховенства права. Цей стандарт включає в себе такі характеристики: ніхто не знаходиться поза законом; кожна особа повинна діяти відповідно до закону; неможливість свавілля, так як це суперечить верховенству права; закони повинні бути передбачуваними та відомими громадськості;

4) реабілітація та перевиховання неповнолітнього. Цей стандарт тісно пов'язаний зі стандартом забезпечення найкращих інтересів дитини. Відповідно до п. 10 Загального коментаря №10 Комітету з прав дитини (2007) та п. 28 Загального коментаря №14 Комітету з прав дитини мета реабілітації дитини та відновного правосуддя у відносинах з неповнолітніми є вищою, ніж покарання. Під час обрання підходу до неповнолітнього потрібно враховувати такі фактори:

- можливість звільнення судом від відповідальності або від покарання;

- надання можливості примирення з потерпілим;
- особливість мети: перевиховання та реінтеграція, а не покарання [9, с.24].

У контексті української системи кримінального права застосування цього положення означає зміну підходу до покарання. Цілі покарання визначає ч. 2 ст. 50 КК, але не вказує на пріоритетність одного з них. Водночас такий пріоритет з'являється у випадку кримінального провадження щодо неповнолітніх: потрібно обрати захід, який буде спрямований саме на виправлення [10];

5) невідкладність здійснення кримінального провадження щодо неповнолітнього. Відповідно до ст. 6 КЗПЛ кожна особа має право на розгляд її справи протягом розумного строку, але якщо розглядається справа щодо неповнолітнього, то застосовується вимога невідкладного розгляду [4].

До додаткових міжнародних стандартів можуть бути віднесені:

1) право на захист – право дитини бути представленою захисником, право спілкуватися із законними представниками та захисником перед тим, як давати якісь пояснення;

2) право зберігати мовчання – свобода особи від самовикриття, закріплене у ст. 40 Конвенції про права дитини [3];

3) презумпція невинуватості – закріплена у ст. 40 Конвенції про права дитини та п. 7.1. Пекінських правил [3];

4) право на справедливий суд – право на справедливий і публічний розгляд справи впродовж розумного строку належним судом гарантує ст. 6 КЗПЛ[4].

Список використаних джерел:

1. Конституція України. URL.: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL.: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Конвенція про права дитини. URL.: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_021r.
4. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. URL.: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»). URL.: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_211.
6. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй у відношенні заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські правила). URL.:

http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_907.

7. Керівні принципи запобігання злочинності серед неповнолітніх Організації Об'єднаних Націй (Ер-Ріядські керівні принципи). URL.: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_861.

8. Правила ООН стосовно захисту неповнолітніх осіб, яких позбавлено волі (Гаванські правила). URL.: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_205.

9. Особливості здійснення кримінальних проваджень щодо неповнолітніх : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. В. В.Щепоткіної та Т. І. Слущкої. Київ, 2017. с. 238.

10. Кримінальний кодекс України. URL.:

<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна кандидат юридичних наук, доцент Янович Ю.П.

ПРАВА ПОТЕРПІЛОГО В СТРУКТУРІ ЙОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ

Турбоєвський Михайло Володимирович
студент II курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: yanovich64yuriy@ukr.net

Ключові слова: кримінальне провадження; потерпілий; процесуальні права.

Потерпілий є одним із учасників кримінального провадження, який може істотно вплинути на з'ясування обставин вчиненого кримінального правопорушення і прийняття законного, обґрунтованого і справедливого судового рішення. У свою чергу, його процесуальна активність багато в чому залежить від своєчасності визнання потерпілим, належного роз'яснення слідчим, прокурором, слідчим суддею і судом процесуальних прав та обов'язків у кримінальному провадженні, забезпечення можливості для їх реалізації.

Про свої процесуальні права та обов'язки потерпілий повідомляється шляхом: вручення відповідної пам'ятки особою, яка прийняла заяву про вчинення кримінального

правопорушення або заяву про залучення до справи як потерпілого (ч. 2 і 3 ст. 55 КПК); на початку підготовчого судового засідання (ч. 2 ст. 314 КПК) та судового розгляду (ст. 345 КПК); роз'яснення прав перед допитом чи іншою слідчою (розшуковою) дією, в якій потерпілий бере участь (ч. 3 ст. 223, ч. 3 ст. 224 КПК); роз'яснення права на ознайомлення з матеріалами, які сторони відкривають одна одній після закінчення досудового розслідування (ч. 8 ст. 290 КПК); роз'яснення слідчим, прокурором потерпілому права на укладення з підозрюваним угоди про примирення (ч. 7 ст. 469 КПК) тощо [1, с. 173].

Кримінальні процесуальні права потерпілого можуть бути класифіковані залежно від частини кримінального провадження, на якій вони реалізуються, зокрема: 1) права, які він має протягом усього кримінального провадження (ч. 1 та ч. 4 ст. 56 КПК); 2) права в досудовому провадженні (ч. 2 ст. 56 КПК); 3) права під час судового провадження (ч. 3 ст. 56 КПК) [2, с. 184–185].

До першої із зазначених груп можна віднести права: бути повідомленим про свої права та обов'язки, передбачені законом; знати сутність підозри та обвинувачення, бути повідомленим про обрання, зміну чи скасування щодо підозрюваного, обвинуваченого заходів забезпечення кримінального провадження та закінчення досудового розслідування; подавати докази слідчому, прокурору, слідчому судді, суду; заявляти відводи та клопотання; за наявності відповідних підстав – на забезпечення безпеки щодо себе, близьких родичів чи членів своєї сім'ї, майна та житла; давати пояснення, показання або відмовитися їх давати; оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, суду в порядку, передбаченому КПК; мати представника та в будь-який момент кримінального провадження відмовитися від його послуг; давати пояснення, показання рідною або іншою мовою, якою він вільно володіє, безоплатно за рахунок держави користуватися послугами перекладача в разі, якщо він не володіє державною мовою чи мовою, якою ведеться кримінальне провадження; на відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди в порядку, передбаченому законом; знайомитися з матеріалами, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, в порядку, передбаченому КПК, у тому числі після відкриття матеріалів згідно зі ст. 290 КПК, а також знайомитися з матеріалами кримінального провадження, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, у випадку закриття цього провадження; застосовувати з додержанням вимог КПК технічні засоби при проведенні процесуальних дій, в яких він бере участь. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд вправі заборонити потерпілому застосовувати технічні засоби при проведенні окремої процесуальної дії чи на певній стадії кримінального провадження з метою нерозголошення даних, які містять таємницю, що охороняється законом чи стосується

інтимних сторін життя людини, про що виноситься вмотивована постанова чи постановляється ухвала; одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення у випадках, передбачених законом (ч. 1 ст. 56 КПК).

Другу групу складають процесуальні права потерпілого: на негайне прийняття і реєстрацію заяви про кримінальне правопорушення, визнання його потерпілим; отримувати від уповноваженого органу, до якого він подав заяву, документ, що підтверджує її прийняття і реєстрацію; подавати докази на підтвердження своєї заяви; брати участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, під час проведення яких ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку їх проведення, що заносяться до протоколу, а також знайомитися з протоколами слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, виконаних за його участі; отримувати копії матеріалів, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, після закінчення досудового розслідування (ч. 2 ст. 56 КПК).

До третьої групи слід віднести права: бути завчасно поінформованим про час і місце судового розгляду; брати участь у судовому провадженні та у безпосередній перевірці доказів; підтримувати обвинувачення в суді у випадку відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення; висловлювати свою думку під час вирішення питання про призначення покарання обвинуваченому, а також при вирішенні питання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру; знайомитися із судовими рішеннями, журналом судового засідання і технічним записом кримінального провадження в суді; оскаржувати судові рішення в порядку, передбаченому законом (ч. 3 ст. 56 КПК) [3].

Важливим нововведенням є право потерпілого на всіх стадіях кримінального провадження примиритися з підозрюваним, обвинуваченим і укласти угоду про примирення. У передбачених законом України про кримінальну відповідальність та КПК випадках таке примирення є підставою для закриття кримінального провадження. Потрібно звернути увагу на те, що у ст. 56 КПК України не наведений вичерпний перелік прав потерпілого. Відповідно до змісту п. 14 ч. 1 ст. 56 КПК потерпілий може користуватися й іншими правами. З тактичної точки зору вважається доцільним роз'яснити потерпілому спочатку загальні права, а потім, враховуючи стадійну будову кримінального процесу, акцентувати увагу на особливостях їх реалізації під час досудового провадження та в судових інстанціях.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. К. : Юстініан, 2012. 1224 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. Т. 1 / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Х. : Право, 2012. 768 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 05.12.2017).

Науковий керівник: доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна, к.ю.н., доцент Янович Юрій Павлович.

ПОРЯДОК ВИЗНАЧЕННЯ ЗАСУДЖЕНИМ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ВИДУ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ УСТАНОВИ

Тарасов Ігор Володимирович,
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
E-mail: tarigor91@ukr.net.

Ключові слова: кримінально-виконавча установа; порядок розподілу; захоплення заручників; комісія СІЗО.

Правильне визначення виду кримінально-виконавчої установи з відповідним рівнем безпеки і режимними вимогами, в якій буде триматися засуджений до позбавлення волі, має важливе значення для індивідуалізації карально-виховного впливу і ступеня обмежень щодо нього. До прийняття нового Кримінального кодексу України 2001 року визначення виду кримінально-виконавчої установи здійснювали суди.

Розподіл, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі на певний строк, до недавнього часу здійснювалися регіональними комісіями з питань розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі, що утворювались в територіальних органах Державної пенітенціарної служби України, та Апеляційною комісією Державної пенітенціарної служби України з питань розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі, що утворювалось в Державній пенітенціарній службі України [1].

Зараз ці питання вирішуються згідно «Положення про визначення особам, засудженим до довічного позбавлення волі та позбавлення волі на певний строк, виду колонії, порядок

направлення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі на певний строк та їх переведення», затвердженого наказом Мініюсту України від 27.02.2017 № 680/5 [2].

Згідно ст. 86 КВК України вид колонії, в якій засуджені до позбавлення волі відбувають покарання, визначається центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань. Підставою для визначення колонії з необхідним рівнем безпеки, де засуджені до позбавлення волі будуть відбувати покарання, є вирок суду та інші матеріали, які характеризують засудженого.

Рішення про первісне призначення засудженим до позбавлення волі виду кримінально-виконавчої установи, у якій вони повинні відбувати покарання, здійснює великий вплив на всю діяльність цих установ, на правовий статус засуджених і у кінцевому результаті на досягнення цілей покарання. Вірно визначення виду кримінально-виконавчої установи повинно не тільки забезпечувати реалізацію відповідного обсягу кари та здійснення індивідуальної превенції. Шляхом створення більшої ізоляції для осіб, які становлять більшу небезпеку для суспільства, повинна не тільки регулюватися каральна сила позбавлення волі, а й досягатися загально-превентивна мета.

У ст. 86 КВК України закріплено, що вид колонії, в якій засуджені до позбавлення волі відбувають покарання, визначається Державною кримінально-виконавчою службою України, а конкретно згідно Положення про визначення виду колонії, комісією слідчого ізолятора (комісія СІЗО) - колегіальним органом, що утворюється у кожному слідчому ізоляторі Державної кримінально-виконавчої служби України, який визначає рівень безпеки виправної колонії, де засуджена до позбавлення волі особа відбуватиме покарання згідно з обвинувальним вироком суду. Подібні комісії є українською новацією, оскільки у жодній країні на пострадянському просторі схожого порядку не існує.

Здійснення визначення виду кримінально-виконавчої установи, де повинен відбувати покарання засуджений до позбавлення волі ґрунтується на класифікації цих осіб. У науці кримінально-виконавчого права під класифікацією засуджених до позбавлення волі розуміють розподіл їх на відносно однорідні категорії за певними ознаками для створення найбільш ефективних умов у досягненні цілей покарання. На основі загально визнаних досягнень сучасної думки з урахуванням принципів і практичних позицій у сфері поводження з засудженими Європейські пенітенціарні правила [3] у ст.12 рекомендують: по можливості, ув'язнені повинні направлятися для відбуття покарання в пенітенціарні установи, розташовані поблизу від міста проживання або місць соціальної реабілітації; при розподілі варто враховувати вимоги, пов'язані із продовженням кримінального розслідування та забезпеченням безпеки, а також потребу створення відповідного режиму для всіх ув'язнених;

по можливості, варто узгоджувати з ув'язненим первісно призначене для нього місце відбуття покарання та будь-які наступні переведення з однієї пенітенціарної установи до іншої. При ухваленні рішення щодо направлення ув'язненого до тої чи іншої пенітенціарної установи або в конкретне відділення пенітенціарної установи треба належним чином враховувати необхідність утримувати під вартою: підслідних окремо від засуджених; чоловіків окремо від жінок; та молодих ув'язнених окремо від ув'язнених старшого віку.

Первинна та вторинна класифікація засуджених до позбавлення волі є два окремих види, які впливають один із одного в процесі виконання покарання, однак мають різні цілі й первинна класифікація детермінує вторинну. Наявність саме двох видів (етапів) класифікації засуджених до позбавлення волі обумовлює наявність щонайменше двох суб'єктів, які її здійснюють. Первинна класифікація засуджених проводиться Державною кримінально-виконавчою службою України (а точніше комісією СІЗО), що утворюється у кожному слідчому ізоляторі Державної кримінально-виконавчої служби України, вторинна - безпосередньо адміністрацією кримінально-виконавчих установ при розміщенні засуджених у тій чи іншій дільниці.

При визначенні виду колонії здійснюється так звана первинна класифікація засуджених до позбавлення волі, тобто розподіл засуджених на певні групи, який, перш за все, має на меті створення оптимальних умов для реалізації кари та індивідуального попередження. Вторинна класифікація засуджених - це розподіл засуджених на певні групи, який має на меті сприяння застосуванню заходів карально-виховного впливу.

Нова класифікація як засуджених до позбавлення волі, так і установ виконання покарань, була введена на виконання Спільної програми комісії європейського співтовариства й Ради Європи у галузі реформи правової системи, місцевого самоврядування та правоохоронної системи України, з метою приведення кримінально-виконавчої системи України з метою приведення кримінально-виконавчої системи України у більшу відповідність до західноєвропейських стандартів та Європейських в'язничних правил.

Розподіл та направлення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі на певний строк здійснюється міжрегіональною комісією - колегіальним органом, що утворюється в міжрегіональному управлінні, який здійснює направлення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі, їх переведення для відбування покарання з однієї установи виконання покарань до іншої та розглядає скарги на рішення комісій СІЗО. Крім того, направлення для відбування покарання окремо визначених осіб, засуджених до позбавлення волі, їх переведення для відбування покарання з однієї установи виконання покарань до іншої здійснює центральна комісія - колегіальний орган, що утворюється у

Міністерстві юстиції України. Центральна комісія - колегіальний орган, що утворюється у Міністерстві юстиції України, який розглядає скарги на рішення міжрегіональних комісій, здійснює направлення для відбування покарання окремо визначених осіб, засуджених до позбавлення волі, їх переведення для відбування покарання з однієї установи виконання покарань до іншої.

Порядок формування, склад та повноваження комісій наступний. Комісія СІЗО утворюється у кількості не менше п'яти осіб керівником міжрегіонального управління, у підпорядкуванні якого знаходиться відповідний слідчий ізолятор.

До складу комісії СІЗО обов'язково включаються начальник СІЗО, начальники підрозділів СІЗО, які відповідно до функціональних обов'язків здійснюють організацію контролю за виконанням судових рішень, медичної служби, оперативної роботи.

Керівник міжрегіонального управління затверджує склад комісії СІЗО, призначає її голову і заступника голови. Головою комісії СІЗО, як правило, призначається начальник СІЗО.

Комісія СІЗО відповідно до покладених на неї завдань визначає рівень безпеки виправної колонії, де особа, засуджена до позбавлення волі на певний строк, відбуватиме покарання згідно з обвинувальним вироком суду, відповідно до вимог КК та КВК України.

Міжрегіональна комісія утворюється керівником міжрегіонального управління у кількості не менше семи осіб.

До складу міжрегіональної комісії обов'язково включаються начальники підрозділів контролю за виконанням судових рішень, медичної служби та оперативної роботи міжрегіонального управління.

Керівник міжрегіонального управління затверджує склад міжрегіональної комісії, призначає голову і заступника голови комісії. Головою міжрегіональної комісії, як правило, призначається перший заступник керівника міжрегіонального управління.

Міжрегіональна комісія відповідно до покладених на неї завдань: розглядає питання та здійснює направлення для відбування покарання осіб, засуджених до довічного позбавлення волі із СІЗО до установ виконання покарань в межах зони діяльності міжрегіонального управління; розглядає питання та здійснює переведення засуджених до довічного позбавлення волі для відбування покарання з однієї установи виконання покарань до іншої в межах зони діяльності міжрегіонального управління без зміни рівня безпеки згідно з вимогами ст.ст. 50, 57, 93 КВК України; здійснює розгляд скарг громадян, засуджених, ув'язнених, державних органів або громадських об'єднань на рішення комісій СІЗО та наряди підрозділу міжрегіонального управління, який здійснює контроль за виконанням судових рішень; здійснює іншу діяльність у межах повноважень та покладених завдань.

Центральна комісія утворюється Міністром юстиції України у кількості не менше дев'яти осіб.

До складу центральної комісії обов'язково входять заступник Міністра юстиції України, на якого згідно з розподілом обов'язків покладено координацію та контроль за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби, директор Департаменту Державної кримінально-виконавчої служби України, керівники підрозділів, які здійснюють організацію оперативної роботи, медичного забезпечення, контролю за виконанням судових рішень.

Міністр юстиції України затверджує склад центральної комісії та призначає голову і заступника голови комісії. Головою центральної комісії, як правило, призначається заступник Міністра юстиції України, на якого згідно з розподілом обов'язків покладено координацію та контроль за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України.

Секретар центральної комісії обирається з числа присутніх членів комісії більшістю голосів членів комісії.

Основними завданнями центральної комісії є: розгляд питань зміни умов тримання засуджених до позбавлення волі шляхом переведення їх до виправних колоній іншого рівня безпеки згідно з вимогами ст.ст. 100, 101, 147 КВК України; розгляд скарг засуджених до позбавлення волі, близьких родичів і членів сім'ї та адвокатів засудженої особи на рішення міжрегіональної комісії та наряди підрозділу по контролю за виконанням судових рішень Міністерства юстиції України про направлення до кримінально-виконавчої установи; підготовка вказівок, роз'яснень та методичних рекомендацій комісіям СІЗО та міжрегіональним комісіям щодо визначення рівнів безпеки виправних колоній особам, засудженим до позбавлення волі, їх розподілу і переведення та з інших питань діяльності зазначених комісій. Рішення, вказівки центральної комісії з питань діяльності комісій СІЗО чи міжрегіональних комісій набувають чинності з моменту їх підписання та є обов'язковими для виконання; інша діяльність у межах повноважень та покладених на неї завдань.

Список використаних джерел

1. Наказ Мінюсту України від 27.02.2017 № 622/5 визнав таким, що втратив чинність, наказ Міністерства юстиції України від 08 лютого 2012 р. № 222/5 «Про затвердження Інструкції про порядок розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі, Положення про Регіональну комісію з питань розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі, Положення про Апеляційну комісію Державної пенітенціарної служби України з питань розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до

позбавлення волі», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 10 лютого 2012 року за № 213/20526 (зі змінами)/ Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0274-17>.

2. Положення про визначення особам, засудженим до довічного позбавлення волі та позбавлення волі на певний строк, виду колонії, порядок направлення для відбування покарання осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, позбавлення волі на певний строк, арешту й обмеження волі, та їх переведення //Наказ Мініюсту України від 27.02.2017 № 680/5/ Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0265-17>.

3. Європейські пенітенціарні правила (переглянутий текст Європейських мінімальних стандартних правил поведіння з ув'язненими)/Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_032.

Науковий керівник: д.ю.н., професор Трубников В.М.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ УЧАСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ МАЛОЛІТНЬОЇ АБО НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ

Терновський Денис Костянтинович,
курсант навчальної групи Ф–1–410
Харківського національного
університету внутрішніх справ
e-mail: denisternovskoi@gmail.com

Ключові слова: малолітня особа, неповнолітня особа, кримінальне провадження, слідчі (розшукові) дії.

Виходячи із реалій сучасного життя та за дослідженням, правоохоронні органи України досить часто стикаються з таким явищем, коли малолітня або неповнолітня особа стає учасником кримінального провадження. Так, за статистичними даними офіційного сайту Генеральної прокуратури України, тільки за 2016-2017 роки, участь неповнолітніх у кримінальному провадженні становить приблизно 15,8%, що є досить значним показником для нашої державі [1].

При дослідженні питання про правозастосування норм, щодо неповнолітніх осіб у кримінальному провадженні, то повинно зазначити, що вони розпочали діяти у 70-х роках 19 століття. Це сталося у країнах Західної Європи, зокрема таких як: Франція, Великобританія, Німеччина та Австро-Угорщина, коли почали діяти перші нормативно-правові акти, котрі

були прологом для сучасних кримінально-правових актів, зокрема і нашого чинного КПК України.

Так, у ст. 120.1 Кримінально-процесуального кодексу (StPO Strafprozessordnung) Германської імперії 1877 р., що був прийнятий у 1877 р. і на сьогодні він діє в редакції від 7 квітня 1987 р. з останніми змінами від 20 грудня 1999 р. регламентовані норми, щодо захисту неповнолітнього у суді, а саме захисником могли бути: родичі, опікуни, вчитель або вихователь. При цьому на час прийняття кодексу, жандарм в обов'язковому порядку повинен був доставити малолітнього до суду в якості підозрюваного або обвинуваченого тільки за обов'язковою присутністю представника вчителя, вихователя або директора дитячого будинку [2]. На теперішній час норма залишається чинною.

Таким чином, можна зазначити, що на прикладі Західноєвропейських країн як у минулому, так і на сучасному етапі розвитку, наш законодавець перейняв цей позитивний досвід та переніс його у положення глави 38 «Кримінальне провадження щодо неповнолітніх» чинного КПК України. Але необхідно підкреслити, що малолітні або неповнолітні особи можуть виступати у кримінальному провадженні не тільки як підозрювані, обвинуваченні, а й як свідки або потерпілі, а це потребує від слідчого дуже виснажливої та напруженої роботи не тільки в процесуальному порядку ведення досудового розслідування, а й у психологічному, адже слідчий у різних ситуаціях повинен виступати не тільки як посадова особа, а й як психолог, педагог. Визнаючи це за проблему, законодавець у положеннях ст. 227 чинного КПК України передбачив, що при проведенні слідчих (розшукових) дій за участю малолітньої або неповнолітньої особи забезпечується участь законного представника, педагога або психолога, але в цих положеннях не регламентовані права та обов'язки педагога або психолога, як учасника. Уявляється, що вони виступають у такому випадку як спеціалісти. Але, чому обрані саме вони? Ми вважаємо, що це було зроблено з тих позицій, що педагог повинен займатися вихованням і навчанням малолітніх або неповнолітніх при цьому такого ж віку, що і дитина, яка бере участь у слідчій (розшуковій) дії. Психолог повинен бути фахівцем у галузі дитячої та юнацької психології. При цьому, головним завданням педагога, психолога повинно бути надання допомоги слідчому у встановленні психологічного контакту із неповнолітнім, визначити правильну тактику проведення слідчої (розшукової) дії, сформулювати, якщо це необхідно, запитання з урахуванням дитячої психіки. Для цього, ми вважаємо, педагог або психолог може бути ознайомлений із деякими обставинами кримінального провадження, даними про особу неповнолітнього, про його ставлення до підозрюваного, потерпілого, про подію кримінального правопорушення тощо.

Розглядаючи участь, при проведенні слідчих (розшукових) дій із малолітньою або неповнолітньою особою, батьків чи інших законних представників, виникають деякі питання про необхідність їх присутності або навпаки. Так, по перше, як правило, батьки чи інші законні представники можуть мати авторитет і довіру у неповнолітнього, тому вони можуть сприяти встановленню контакту з дитиною, а також захисту його прав і законних інтересів. По-друге, у виняткових випадках, участь батьків чи інших законних представників може завдати шкоди інтересам малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого, підозрюваного, тому слідчий, прокурор за клопотанням малолітнього або неповнолітнього або за власної ініціативи має право обмежити участь законного представника у виконанні окремих слідчих (розшукових) дій або усунути його від участі у кримінальному провадженні взагалі та залучити замість нього іншого законного представника. До таких, зокрема, можна віднести випадки, коли є підстави вважати, що законні представники заінтересовані в неправдивих показаннях неповнолітнього, справляють на нього негативний вплив чи їх інтереси суперечать інтересам особи, яку вони представляють, тощо. Але у цих випадках чинний КПК України не передбачає фіксування рішення слідчого, прокурора про обмеження участі законного представника у виконанні окремих слідчих (розшукових) дій або усунення його від участі у кримінальному провадженні. Утім, оскільки таке рішення безпосередньо стосується прав і законних інтересів неповнолітнього та його законного представника, ми вважаємо, що таке рішення повинно бути зафіксовано в постанові з обов'язковим мотивуванням його прийняття. Така постанова має бути складена з дотриманням вимог ч. 5 ст. 110 КПК України та є обов'язковою для виконання [3].

Таким чином, слід зазначити, що при проведенні досудового розслідування із малолітньою або неповнолітньою особою за часту виникають питання, які пов'язані у підході до розслідування, а саме у тих методах та техніці, що обирається, а також при особистому застосуванні правових норм. При цьому все залежить від слідчого, прокурора який проводить розслідування. Хоча, слідчий, прокурор повинен чітко враховувати усі ті особливості, що зазначені у положеннях чинного КПК України щодо малолітньої та неповнолітньої особи. При цьому, посадові особи повинні усвідомлювати, що чітке та неупереджене дотримання правових норм, які зазначені в чинному кримінальному процесуальному законодавстві України, виконують перш за все захисну функцію для усіх учасників кримінального провадження, а в першу чергу вони виконують захисну функцію для малолітньої або неповнолітньої особи не тільки процесуально, а й психологічно, адже людина в неповнолітньому віці психологічно ще не сформувалась, а її участь у кримінальному провадженні можуть негативно вплинути на подальший розвиток, як особистості.

Список використаних джерел:

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення (станом на квітень 2017 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=110381&libid=100820&c=edit&_c=fo#.
2. Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной Республики Германии. – М. : 1994. – С. 204.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ кандидат юридичних наук Кочура О.О.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Ушаков С.Е., студент VI курсу
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету,
e-mail: lystuvannya@ukr.net

Ключові слова: грошовий обіг, готівка, гранична сума розрахунків, каса, фізичні особи, суб'єкти господарювання.

Грошовий обіг, будучи особливим економічним процесом, виступає індикатором економічного і політичного життя країни, та здатний яскраво продемонструвати їх особливості. Об'єктивною основою грошового обігу є товарне виробництво, в якому товарний світ поділився на товари та гроші. Гроші опосередковують обіг та обмін усього суспільного продукту та обслуговують кругообіг капіталу. Рух грошей має реальний економічний зміст, бо обслуговує в процесі відтворення рух товарів у їхньому натурально-речовому виразі. Окремі грошові операції суб'єктів економічних відносин спричиняють відповідне переміщення між ними реальної вартості.

Аналіз світового досвіду свідчить, що регулювання готівкового грошового обігу в переважній більшості розвинутих країн забезпечується на підставі відповідних законів і здійснюється та контролюється як правило відповідними службами міністерства фінансів (економіки) або спеціалізованими службами фінансового нагляду.[1]

Так, в переважній більшості провідних країн світу (США, Німеччина, Італія, Іспанія) окремі аспекти готівкового грошового обігу, такі як обмеження у використанні банкнот і монет при оплаті товарів і послуг, встановлення граничного розміру одного платежу, здійснюваного платником металевими розмінними монетами, заборона на використання фізичними особами готівки при розрахунках за товари і послуги понад певні суми регулюються законодавчими актами. При цьому, як правило, відсутнє пряме регулювання позабанківської сфери готівкового обігу, зокрема встановлення лімітів щодо зберігання готівки в касах підприємств, обмежень на проведення готівкових розрахунків. У цій сфері здійснюється лише контроль з проведенням готівкових розрахунків, що перевищують встановлені обсяги.[2]

Законодавством Європейського союзу (директиви, приписи, рекомендації) не встановлюються будь які обмеження в частині готівкових операцій і розрахунків. Так, зокрема, регулювання фінансової діяльності суб'єктів господарювання здійснюється, як правило, відповідними законами кожної країни. При цьому не передбачено: встановлення обмежень щодо граничних сум на здійснення готівкових розрахунків між клієнтами банку та міжбанківськими клієнтами незалежно від форми акредитації (фізичні чи юридичні суб'єкти діяльності); встановлення лімітів щодо сум зберігання готівки в касах суб'єктів господарювання; інших обмежень.

Ще одним напрямком вдосконалення нормативно-правового регулювання є розроблення та встановлення обмежень готівкових розрахунків. Зниження граничних сум розрахунків готівкою є пропозицією, що знаходить позитивний відгук в наукових колах та серед представників профільних органів виконавчої влади.

Наразі з 04 січня 2017 року Національний банк України встановив граничну суму розрахунків готівкою:

- о підприємств (підприємців) між собою протягом одного дня в розмірі 10 000 (десяти тисяч) гривень;
- о між фізичною особою та підприємством (підприємцем) протягом одного дня в розмірі 50 000 (п'ятдесяти тисяч) гривень; фізичних осіб між собою за договорами купівлі-продажу, які підлягають нотаріальному посвідченню, у розмірі 50 000 (п'ятдесяти тисяч) гривень. Фізичні особи мають право здійснювати розрахунки на суму, яка

перевищує 50 000 гривень, шляхом перерахування коштів з поточного рахунку на поточний рахунок, внесення та/або перерахування коштів на поточні рахунки (у тому числі у депозит нотаріуса на окремий поточний рахунок у національній валюті).[3]

Виходячи з проведеного аналізу, така зміна призведе до зменшення рівня готівкових розрахунків в фінансовій системі України, буде сприяти прискоренню розвитку безготівкових розрахунків, певною мірою забезпечить стабільні надходження готівки до банківської системи і прискорить її обіг. Альтернативним способом досягнення вказаної мети є відміна розрахунків готівкою між суб'єктами господарювання та фізичними особами й встановленням обов'язку для них здійснення розрахунків виключно у безготівковому порядку. Однак, враховуючи значний рівень готівкових розрахунків та недостатній розвиток безготівкових розрахунків, таке нововведення видається необґрунтованим. Вважаємо, що в процесі подальшого розвитку безготівкового обігу та зменшення рівня готівкового, видається можливим подальше зменшення граничних сум готівкових розрахунків фізичних осіб та суб'єктів господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція вдосконалення організації роботи з готівкою в Україні на 2008-2012 роки [Електронний ресурс]: Постанова Правління Національного банку України від 24.06.2008 №177. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua/>
2. Research and analysis Managing the circulation of banknotes By Helen Allen and Andrew Dent of the Bank's Notes Division[Електронний ресурс]: – Режим доступу:<http://www.bankofengland.co.uk/publications/Documents/quarterlybulletin/qb100405.pdf>
3. Постанова Правління Національного Банку України «Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою» № 210 від 06.06.2013 року [Електронний ресурс]– Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1109-13?info=1>

Науковий керівник: М.В. Старинський, доцент, д.ю.н, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін та фінансового права Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕЛЕМЕДИЦИНИ У ЗОНІ АТО

Удянська Катерина Владиславівна
студентка 3 курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н.Каразіна
e-mail: katernyna.udianska@gmail.com

Ключові слова: телемедицина; предмет телемедицини; телемедичні послуги; телекомунікаційні технології у медицині.

Актуальність цієї теми полягає у тому, що інформаційно-телекомунікаційні технології та інформаційно-телекомунікаційні системи посідають вагомe місце у житті людей, які в свою чергу шукають способів полегшити своє життя. Тому запровадження телемедицини, як одного з напрямів полегшення комунікації із закладами охорони здоров'я є злободенним.

На сьогоднішній день розробкою теми телемедицини займалися наступні вчені: Наумов В. Б., Савельєв Д. А., Полоннікова Р. І., Юсупова Р. М., Індєйкіна Е. Н., Корухов С. В., Беззуб І., Владзимирський А. В., Ахметшин Р. Л., Яременко Н. В., Кривенко Є. М та інші.

Телемедицина – прикладний напрямок медичної науки, пов'язаний з розробкою й застосуванням на практиці методів дистанційного надання медичної допомоги й обміну спеціалізованою інформацією на базі використання сучасних телекомунікаційних технологій [1]. Найбільш повним є визначення, дане Американською асоціацією телемедицини: «Предмет телемедицини полягає в обміні медичною інформацією між віддаленими один від одного пунктами, де перебувають пацієнти, лікарі, інші провайдери медичної допомоги, між окремими медичними установами. Телемедицина має на увазі використання телекомунікацій для зв'язку медичних фахівців із клініками, лікарнями, що надають першу допомогу, пацієнтами, що перебувають на відстані, з метою діагностики, лікування, консультації й безперервного навчання» [2].

Телемедицина має свою мету, яка полягає у тому, що будь-яка людина має право на надання якісної медичної допомоги незалежно від місцезнаходження й соціального стану людини. Також телемедицина має свій предмет – передача за допомогою телекомунікацій і комп'ютерних технологій всіх видів медичної інформації між віддаленими один від одного пунктами (медичними установами, пацієнтами й лікарями, представниками охорони здоров'я тощо). Крім безпосередньо телемедичних консультацій можна виділити 6 основних напрямів застосування телекомунікаційних технологій у сфері медицини: 1) Робота з пацієнтами (радіологічні дослідження, післяопераційне спостереження, моніторинг). 2) Професійне

навчання (післядипломне дистанційне навчання, надання інформації за допомогою мереж, індивідуальні сеанси зв'язку). 3) Навчання пацієнтів (науково-популярна й доступна медична інформація, що не порушує принципів деонтології й медичної етики для здорових людей і пацієнтів із хронічними захворюваннями). 4) Автоматизовані робочі місця (накопичення, зберігання й використання медичних записів – електронні історії хвороб). 5) Науковий пошук (організація масивів даних, отриманих з різних джерел, їх сортування й каталогізація). 6) Охорона здоров'я (дистанційні наради між органами керування, нагляд за якістю надання медичних послуг, консультаційна допомога організаційного плану) [1].

Поняття телемедицини міститься у законопроекті «Про телемедицину» від 14.03.2012 р. № 10169, що означає комплекс організаційних, фінансових і технологічних заходів, що забезпечують надання дистанційної консультаційної медичної послуги, за якої пацієнт або лікар, що безпосередньо проводить обстеження та/або лікування пацієнта, отримує дистанційну консультацію іншого лікаря з використанням телекомунікацій [3].

Галузевим нормативно-правовим документом для забезпечення упровадження телемедицини в охорону здоров'я є наказ МОЗ від 26.03.2010 р. № 261 «Про впровадження телемедицини в закладах охорони здоров'я». На жаль, внесений до Верховної Ради проект Закону «Про телемедицину» від 14.03.2012 р. № 10196, був відправлений на доопрацювання, на сьогоднішній день так і не прийнятий. Нові нормативні документи щодо застосування телемедицини у сфері охорони здоров'я затверджені Наказом МОЗ від 19.10.2015 № 681, зокрема:

- Порядок організації медичної допомоги на первинному, вторинному (спеціалізованому), третинному (високоспеціалізованому) рівнях із застосуванням телемедицини (в тому числі вимоги до порталів телемедицини);
- Положення про кабінет телемедицини закладу охорони здоров'я (в тому числі табель оснащення кабінету телемедицини);
- Форми первинної облікової документації «Запит на телемедичне консультування», «Висновок консультанта», «Журнал обліку телемедичних консультацій» та інструкції щодо їх заповнення.

Чому все ж таки телемедицина є вкрай важливою для України? Відповідь на це питання легко знайти, розвиток телемедицини є дуже необхідним для нашої країни, з огляду на антитерористичну операцію на сході.

У військовій медицині телемедичні технології здатні спростити роботу лікарів, виконати ефективний менеджмент на етапах евакуації, систематизувати та стандартизувати якість надання медичної допомоги. Враховуючи складність та затяжне лікування

вогнепальних поранень, це дає змогу тримати на постійному й тривалому контролі процес лікування кожного потерпілого [4].

Значну роботу з впровадження телемедицини в Україні було проведено протягом останнього року з часу прийняття спільної програми України та НАТО.

27 травня 2016 року в Україні відбулося засідання круглого столу «Розвиток національної системи телемедицини та парамедицини в Україні: впровадження міжнародних стандартів», організованого Комітетом ВР з питань охорони здоров'я. Під час якого, учасники заходу звернули увагу на необхідність послідовного впровадження в Україні проекту «Мультинаціональної телемедичної системи» (MNTS) в рамках програми НАТО «Наука заради миру та безпеки» [5].

На їхню думку, створення в Україні системи телемедицини дає можливість для впровадження сучасних методів надання медичної та домедичної допомоги; раціонального залучення ресурсу високопрофесійних медичних фахівців; економії коштів, пов'язаної з переміщенням пацієнтів і фахівців; зменшення кількості медичних помилок; налаштування мережі обміну медичною інформацією за світовими стандартами; оперативного обміну медичною інформацією з фахівцями НАТО тощо, що сприятиме збереженню здоров'я та життя наших громадян, зниженню показників інвалідності й смертності [5].

Сьогодні у багатьох військових медичних закладах України проводяться заходи щодо впровадження телемедицини. Зокрема, за підтримки волонтерів та добровольчої допомоги таких компаній, як «ASUS Україна» і «DSSL Україна» в операційних клініки ушкоджень Національного головного військово-медичного клінічного центру «ГВКГ» встановлено обладнання, завдяки якому все, що відбувається в операційних, можна побачити з будь-якої точки України [5].

Справа в тім, що в госпіталі проводиться найбільше операцій пораненим і травмованим у зоні АТО. Тому, у багатьох ситуаціях приймати рішення повинен провідний хірург клінічного центру, а в деяких випадках потрібно колегіальне рішення і рада декількох фахівців. Це стосується, у першу чергу, ампутацій, реампутацій і екзартикуляцій кінцівок, вирішення питань про те, чи потрібно залишати групу м'язів. Більш того, присутність провідного хірурга іноді потрібна відразу в кількох операційних. Крім того, можна критично знизити ризик додаткового інфікування хворого: нерідко на операції збирається до 20 фахівців з різних відділень [5].

Якщо телемедицину запровадять по всій території України, тобто Україна перейме досвід іноземних держав, то телемедицина, у свою чергу стане ефективним способом надання своєчасної медичної допомоги. Завдяки використанню сучасних комунікаційних технологій

міжнародна мережа медичних фахівців матиме можливість оцінити стан здоров'я пацієнта, встановити правильний діагноз і надати відповідні рекомендації в режимі реального часу. Телемедицина стала своєрідною відповіддю на вимоги сьогодення, коли для порятунку життя пацієнта важлива кожна хвилина. Ця система допомагає виграти такий дорогоцінний час, стерти кордони між містами і надати якісну медичну допомогу тим, хто її так потребує [4].

Список використаних джерел:

1. Основи телемедицини. URL:
http://intranet.tdmu.edu.ua/data/kafedra/internal/informatika/lectures_stud/uk/stomat/ptn/Медична%20інформатика/2/лекція%201%20-%20основи%20телемедицини.htm
2. Яременко Н.В. Інформаційні технології в забезпеченні захисту прав пацієнтів під час телемедичних консультацій. Медична інформатика та інженерія. 2014. № 4. С. 104-106. URL:
http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Mii_2014_4_19.pdf
3. Про телемедицину: Законопроект від 14.03.2012 р. № 10196. URL:
<http://www.apteka.ua/article/130911>
4. Беззуб І. Телемедицина в Україні: реалії та перспективи. URL:
http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2466:telemeditsina-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350
5. Комітет з питань охорони здоров'я провів засідання «круглого столу» на тему: «Розвиток національної системи телемедицини та парамедицини в Україні: впровадження міжнародних стандартів». Інформаційне управління Апарату Верховної Ради України. URL:
<http://www.rada.gov.ua/news/Novyny/130781.html>

Науковий керівник: к.ю.н, старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Карпенко О.І.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ У РАМКАХ ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ ООН ШЛЯХОМ ПОСЕРЕДНИЦТВА

Фомін П.В.
аспірант кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету ХНУ
імені В.Н. Каразіна
e-mail: email.fomin@gmail.com

Ключові слова: внутрішня система правосуддя, захист прав, Канцелярія Омбудсмена, врегулювання спорів, посередництво.

Існування сприятливої робочої обстановки є важливою умовою для успішного функціонування будь-якої великої міжнародної організації. Конфлікти, які можуть виникати між співробітниками та адміністрацією, в результаті впливу внутрішніх і зовнішніх чинників, є невід’ємною частиною роботи будь-якої структури. Разом з тим, неврегульовані або недостатньо врегульовані конфлікти негативно впливають на ефективну діяльність організації та створюють ризики, які можуть ставати на перешкоді у досягненні її основних цілей.

У 2009 році в рамках Організації Об’єднаних Націй (далі – ООН) почала діяти нова внутрішня система правосуддя, основною метою діяльності якої є урегулювання виникаючих спорів між співробітниками та адміністрацією. Одним із ключових структурних елементів даної системи виступає можливість звернення особи до неформального рівня урегулювання спорів, зокрема, Канцелярії Омбудсмена ООН і посередників.

Канцелярія надає послуги по врегулюванню суперечок через омбудсмена і посередників, враховуючи інтереси сторін і застосовуючи такі методи, як здійснення сприяння, рішення проблем, човникова дипломатія та інструктування з питань, що стосуються конфлікту. Такі послуги надаються на індивідуальній основі для окремих осіб і груп осіб за допомогою прямого особистого доступу, за наявності такої можливості, або віддаленого доступу за допомогою телефонного зв’язку, режиму відеоконференцій або системи Skype (п.4) [1].

З метою урегулювання спору, Омбудсмен допомагає розглянути існуючу проблему з усіх точок зору та визначити можливі варіанти її вирішення, серед яких, зокрема, посередництво.

Так, відділ посередництва, який був створений на підставі резолюції Генеральної Асамблеї ООН A/RES/62/228, забезпечує частину цілого спектру послуг, що надаються Об’єднаною канцелярією, діє під керівництвом Омбудсмена ООН і звітує перед ним та надає посередницькі послуги для Секретаріату, фондів і програм та Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (п. 10) [2].

Варто зауважити, що процедура здійснення посередництва є добровільною, неформальною та конфіденційною, під час якої кваліфікована нейтральна особа – посередник, допомагає сторонам у роботі над узгодженим врегулюванням спору або суперечності (п. 2) [3].

Для посередництва підходять усі виробничі спори або суперечки, до яких відносяться будь-які офіційні або неофіційні вимоги чи претензії, які викликають неоднозначне трактування і виникають із існуючих, потенційних або існуючих у минулому трудових відносин між ООН і її співробітниками (п. 16).

Крім цього, посередництво здійснюється на основі спільної добровільної заяви, що надходить від сторін, які беруть участь у спорі, у зв'язку зі справами, переданими Відділу посередництва Канцелярією Омбудсмена або за постановою Трибуналу зі спорів ООН (п.15).

У тижневий строк із моменту подачі справи всі заяви про посередництво проходять перевірку на предмет переконання в тому, що посередництво є належним методом урегулювання спору. Перевірка проводиться з таким розрахунком, щоб здійснити її до того часу, як та чи інша сторона погодиться на посередництво (п. 18).

Процедура здійснення посередництва розпочинається у 30-денний строк із моменту прийняття справи до провадження та не перевищує, як правило, трьох місяців. У виняткових випадках, коли Відділ посередництва вважає за доцільне, він повідомляє Групу управлінської оцінки або Секретаріат Трибуналу зі спорів ООН про те, що неформальне посередництво потребує додаткового часу (п. 24).

Слід зазначити, що важливою гарантією належного захисту прав співробітників ООН під час урегулювання спору шляхом посередництва є положення Керівних принципів роботи Відділу посередництва, відповідно до якого посередник є нейтральним. Це означає, що посередники є незалежними і не мають жодної особистої зацікавленості в тому чи іншому потенційному результаті справи. Роль посередника – створити спокійну обстановку, спонукаючи всі сторони до рівного спілкування в умовах конфіденційності.

Крім цього, посередники не є суддями, вони не визначають результат справ. Посередник використовує свої навички для того, щоб надати всім сторонам можливість бути шанобливо і неупереджено вислуханими і посприяти їм у досягненні самостійного рішення (пп.12-13) [3].

У разі досягнення консенсусу та урегулювання існуючого спору, сторони підписують угоду про врегулювання в порядку посередництва, причому контроль за остаточним рішенням залишається за самими сторонами. Проте, передбачається, що співробітник має право подати до Трибуналу зі спорів ООН заяву про забезпечення виконання угоди, досягнутої через процедуру посередництва, яке приймається до провадження, якщо угода не була виконана і заяву подано протягом 90 календарних днів після останнього дня для виконання, зазначеного в угоді про посередництво, або, коли в угоді про посередництво з цього питання нічого не

зазначено, після 30-го дня з дати підписання угоди (ст. 8(2) Статуту Трибуналу зі спорів ООН) [4].

Таким чином, виходячи з вищевикладеного, доходимо висновку, що неформальне врегулювання спорів шляхом здійснення посередництва є одним із основних компонентів ефективної та дієвої системи відправлення правосуддя ООН, які дозволяють оперативно, конфіденційно і неупереджено вирішити існуючий спір між співробітником та адміністрацією ООН.

Науковий керівник: д.ю.н., професор, завідувач кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Сироїд Т.Л.

Список використаних джерел

1. Доклад Генерального секретаря A/68/158 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/399/07/PDF/N1339907.pdf?OpenElement>.
2. Доклад Генерального секретаря A/64/314 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/488/94/PDF/N0948894.pdf?OpenElement>.
3. Руководящие принципы работы Отдела посредничества [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/ombudsman/meddivision.shtml>.
4. Statute of the United Nations Dispute Tribunal [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/en/oaj/files/undt/basic/2008-12-24-undt-statute.pdf>.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПІДОЗРЮВАНОВОГО АБО ОБВИНУВАЧЕНОГО

Фещенко Яна Ігорівна
курсант 4 курсу факультету № 4
Харківського національного
університету внутрішніх справ
E-mail: mscat96@inbox.ru

Ключові слова: забезпечення прав дитини; малолітні або неповнолітні; заходи забезпечення кримінального провадження; запобіжні заходи; тримання під вартою.

З прийняттям Конституції України наша держава вступила в новий етап свого існування як суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава, та визнала людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю [1]. Визначальними щодо змісту та спрямованості її діяльності стали права і свободи людини та їх гарантії. Окрім того, Україна, як одна з демократичних країн світу та учасниця ООН ратифікувала Загальну декларацію прав людини, ухвалену Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року.

Дана Декларація визначає особисті громадянські права, яких повинні дотримуватися усі цивілізовані країни. При цьому зазначено, що ставлення до людей має бути з повагою до її гідності. Відповідно до статті 3 Загальної декларації прав людини, кожна особа має право на життя, свободу й особисту недоторканість. У статті 5 вказано, що забороняється катування, жорстоке, не людське, чи таке, що принижує людську гідність ставлення, чи покарання будь-якого типу. Стаття 9 забороняє безпідставний арешт та затримання. Стаття 11 зазначає, що кожна особа, яка обвинувачується у вчиненні злочину, має вважатися безвинною доти, доки її винність не буде доведена в законному порядку. Стаття також наголошує на тому, що працівники поліції повинні визнавати, що кожен, кого обвинувачують у кримінальному правопорушенні, має право на презумпцію невинуватості [2].

Також, одним із головних міжнародно-правових актів є Конвенція про права дитини, ратифікована Верховною Радою України 27 лютого 1991 року та набула чинності для України 27 вересня 1991 року. У даному нормативному документі, а саме статтею 1 визначено, що дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше [4]. Відповідно, особа, яка вчинила кримінальне правопорушення і являється суб'єктом вчинення протиправного діяння у віці до 18 років вважається дитиною. Тобто, стосовно такої особи мають бути дотримані і збережені права, які визначені Конвенцією про права дитини.

Положеннями чинного Кримінального процесуального кодексу України, у відповідності з міжнародно-правовим законодавством, на достатньому рівні забезпечено дотримання основоположних прав і свобод дитини. Так, наприклад у кримінальному провадженні стосовно неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого є обов'язковою участь законного представника. Відповідно до статті 489 КПК України, неповнолітній підозрюваний чи обвинувачений викликається слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом через його батьків або інших законних представників; допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за

необхідності – лікаря та не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день [3].

У випадках, коли малолітня або неповнолітня особа виступає суб'єктом вчинення кримінального правопорушення, вона є учасником кримінальних процесуальних дій та на таку особу розповсюджується застосування заходів, визначених у кримінальному процесуальному законодавстві. Так, щодо неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого можуть бути заходи забезпечення кримінального провадження. Статтею 492 КПК України визначено, що за наявності підстав, до неповнолітнього може бути застосовано затримання та тримання під вартою лише у разі, якщо він підозрюється або обвинувачується у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, за умови, що застосування іншого запобіжного заходу не забезпечить запобігання ризикам [3]. Даною нормою відбувається обмеження права неповнолітньої особи на свободу, а тримання під вартою – на право такої особи перебувати у сім'ї. Відповідно до статті 9 Конвенції про права дитини держави-учасниці забезпечують, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням, визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Також, у статті 27 зазначено, що держави-учасниці визнають право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини. Батьки або інші особи, які виховують дитину, несуть основну відповідальність за забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умов життя, необхідних для розвитку дитини [4].

Тобто, на нашу думку, тримання під вартою неповнолітньої особи являється порушенням її найбільш важливих життєвих прав та свобод, тим паче, відповідно до міжнародного і національного законодавства, така особа залишається дитиною, незалежно від вчинених нею протиправних діянь.

Таким чином, на підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що задля досконалого забезпечення прав людини і громадянами в Україні під час здійснення досудового розслідування і задля укорінення демократичних засад в нашій державі є доцільним виключити зі статті 492 Кримінального процесуального кодексу України норму, що забезпечує можливість застосування до неповнолітньої особи запобіжного заходу тримання під вартою.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 21.09.2017).
2. Загальна Декларація прав людини: Міжнародний документ від 10.12.1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI //БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 21.09.2017).
4. Конвенція про права дитини (редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://m.literatura49.webnode.com.ua/news/konventsiya-pro-prava-ditini/>

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства, кандидат юридичних наук, доцент Захарченко Оксана Валентинівна

ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА ПРАВА ГРОМАДЯНИНА НА УЧАСТЬ У ВСЕУКРАЇНСЬКОМУ РЕФЕРЕНДУМІ

Філоненко Ганна Юріївна
студентка-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Ключові слова: права людини, політичні права, право брати участь у всеукраїнському референдумі, громадянин України, референдум

Право громадянина України брати участь у всеукраїнському і місцевих референдумах є одним з важливіших політичних прав людини і громадянина в Україні. Як зазначають більшість українських вчених, це право виступає як одна із форм реалізації такого конституційного права, як право брати участь в управлінні державними справами. Зокрема, на думку А.М. Колодія та А.Ю. Олійника більш конкретно право громадянина брати участь в управлінні державними справами передбачає право на участь у вирішенні державних справ шляхом участі в управлінському процесі як: виборця, що обирає представницькі органи державної влади і місцевого самоврядування; кандидата, що балотується до них; депутата

зазначених органів; учасника всеукраїнського та місцевих референдумів; державного службовця; службовця органів місцевого самоврядування [1, с. 190]. Схожу точку зору висловлює А.В. Грабильніков, на думку якого, право участі громадян в управлінні державними справами є узагальненим конституційним політичним правом, інтегруючим наступні політичні права: право брати участь у референдумах; право обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування; право рівного доступу до державної служби і служби в органах місцевого самоврядування; право брати участь у здійсненні правосуддя [2, с. 8].

Роль громадян України у референдумах обумовлюється тим, що відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про всеукраїнський референдум» всеукраїнський референдум є однією з форм безпосередньої демократії в Україні, способом здійснення влади безпосередньо Українським народом, що полягає у прийнятті (затвердженні) громадянами України рішень з питань загальнодержавного значення шляхом таємного голосування в порядку, встановленому Законом [3].

Безпосереднім суб'єктом всеукраїнського референдуму, що приймає на ньому рішення, є народ України. Оскільки відповідно до преамбули Конституції України під народом України розуміють громадян України усіх національностей [4], окремою самостійною частиною народу і носієм його суверенітету є кожний громадянин України, що бере участь у голосуванні. Саме з волевиявлень окремих громадян складається воля народу на референдумі.

Для того, щоб дати визначення цього конституційного права, вважаємо за необхідне дослідити його структуру. Вважаємо, що до структури права брати участь у всеукраїнському референдумі входять наступні права громадянина.

Право на особисте голосування з питань референдуму в день його проведення. Згідно зі ст. 8 Закону України «Про всеукраїнський референдум» громадяни України безпосередньо беруть участь у всеукраїнському референдумі та у вирішенні питань, які виносяться на референдум. Право голосу на всеукраїнському референдумі мають громадяни України, яким на день голосування виповнилося вісімнадцять років. Громадяни України, які мають право голосу на всеукраїнському референдумі, є учасниками всеукраїнського референдуму.

Право на утворення ініціативної групи з проведення всеукраїнського референдуму та членства в цій групі. Ініціативна група з проведення всеукраїнського референдуму утворюється на зборах громадян України, в яких бере участь не менш як дві тисячі громадян України, які мають право голосу на всеукраїнському референдумі (ч. 1 ст. 30 Закону України «Про всеукраїнський референдум»). Ініціативна група з проведення всеукраїнського

референдуму складається не менш як з п'ятисот громадян України, які на день її утворення мають право голосу.

Право на підтримку особистим підписом вимоги про проведення референдуму за народною ініціативою у підписному листі. Згідно зі ст. 72 Конституції України право ініціювати всеукраїнський референдум може не менше як 3 млн. громадян України, які мають право голосу, за умови, що підписи щодо його призначення зібрано не менш як у двох третинах областей України і не менш як по сто тисяч підписів у кожній області [4]. Громадянин України, який підтримує вимогу про проведення всеукраїнського референдуму, ставить на підписному листі свій підпис і дату підписання. Громадянин власноручно на підписному листі зазначає прізвище, ім'я, по батькові, дату народження, номер і серію документа, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України, та місце проживання.

Право бути офіційним спостерігачем від ініціативної групи з проведення всеукраїнського референдуму. Згідно з ч. 1 ст. 68 Закону України «Про всеукраїнський референдум» у процесі референдуму можуть брати участь офіційні спостерігачі від ініціативної групи з проведення всеукраїнського референдуму, яка зареєстрована Центральною виборчою комісією. Повноваження офіційних спостерігачів починаються з дня їх реєстрації відповідною комісією референдуму і припиняються після оголошення Центральною виборчою комісією результатів всеукраїнського референдуму. Офіційним спостерігачем може бути громадянин України, який має право голосу.

Право бути членом комісії з референдуму. Законом України «Про всеукраїнський референдум» закріплюється, що громадяни України, які мають право голосу, можуть брати участь у роботі комісій з всеукраїнського референдуму як їх члени. Для організації і проведення всеукраїнського референдуму утворюється система комісій. Відповідно до ч. 2 ст. 42 вищезазначеного закону комісії референдуму є спеціальними колегіальними органами, уповноваженими організовувати підготовку та проведення всеукраїнського референдуму та забезпечувати додержання та однакове застосування законодавства України про референдум. Наприклад, відповідно до ст. 45 Закону України «Про всеукраїнський референдум» склад окружної комісії референдуму складається із п'ятнадцяти осіб. Подання щодо кандидатур до складу окружної комісії референдуму вносяться не пізніше ніж за сорок два дні до дня всеукраїнського референдуму. У поданні зазначається наявність досвіду запропонованих осіб щодо участі в роботі комісій з всеукраїнського референдуму чи виборчих комісій, наявність відповідної освіти чи підготовки. До подання додаються заяви осіб, запропонованих до складу відповідної окружної комісії референдуму, про згоду на участь у її роботі [3].

Право на проведення агітації під час референдуму. Відповідно до ст. 70 вищезазначеного закону агітація референдуму може здійснюватися в будь-яких формах і будь-якими засобами, що не суперечать Конституції України та законам України. Громадяни України мають право вільно і всебічно обговорювати питання референдуму, офіційні інформаційні матеріали референдуму, можливі наслідки референдуму, вести агітацію за або проти питання референдуму.

Підсумовуючи усе вищезазначене, вважаємо, що під правом громадян України брати участь у всеукраїнському референдумі слід розуміти передбачену Конституцією України можливість кожного громадянина України, що має право голосу, безпосередньо брати участь в організації і проведенні всеукраїнського референдуму, у здійсненні влади народу через прийняття шляхом голосування конституції, законів, інших рішень з важливих питань загальнодержавного значення.

Це право є складним та до його структури входять наступні права громадянина: право на особисте голосування з питань референдуму; право на утворення ініціативної групи з проведення всеукраїнського референдуму та членства в цій групі; право на підтримку особистим підписом вимоги про проведення референдуму за народною ініціативою у підписному листі; право бути офіційним спостерігачем від ініціативної групи з проведення всеукраїнського референдуму; право брати участь у роботі комісії з всеукраїнського референдуму як їх члени; право на проведення агітації під час референдуму.

Список використаних джерел

1. Колодій А.М. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні : Підручник / А.М. Колодій, А.Ю. Олійник. – К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність». – 2008. – 350 с.
2. Грабильников А.В. Конституційне право громадян України брати участь в управлінні державними справами : проблеми теорії і практики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. : спец. 12.00.02 «конституційне право» / А.В. Грабильников – К., 2006. – 22 с.
3. Про всеукраїнський референдум : Закон України від 6 листопада 2012 року № 5475-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5475-17>
4. Конституція України : від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Зубенко Г.В.

СОСТАВА ПРЕСТУПЛЕНИЯ В УГОЛОВНОМ ПРАВЕ ТУРКМЕНИСТАНА И УКРАИНЫ: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ

Ходжамшукурова Майса Бешимовна
студент-магистр юридического факультета Харьковского национального
университета имени В. Н. Каразина
e-mail: jasmine_1989@bk.ru

Ключевые слова: состав преступления, элементы состава преступления, объект преступления, объективная сторона преступления, субъективная сторона преступления, субъект преступления, уголовная ответственность, возраст уголовной ответственности.

Состав преступления по уголовному праву Туркменистана – это совокупность предусмотренных уголовным законом объективных и субъективных признаков, которые характеризуют то или иное деяние как преступление. Признаки состава преступления могут быть зафиксированы как в отдельной статье Уголовного кодекса (далее УК), так и в ее частях. При этом некоторые из этих признаков (например, вина, вменяемость) закрепляются в статьях не только Особенной, но и Общей части УК.

В Туркменистане, как и в Украине выделяют четыре элемента состава преступления: объект преступления, объективную сторону, субъективную сторону и субъект. Каждый из них объединяет соответствующие признаки состава преступления. Эти признаки можно подразделить на общие, присутствующие во всех составах преступлений (например, общественная опасность деяния, вина, вменяемость), и специальные, отличающие между собой различные составы преступлений. Так, объект преступления включает такой общий признак, как охраняемые уголовным законом общественные отношения и интересы (правовые блага), на которые посягает преступление. Отдельные составы преступлений конкретизируют этот общий признак в виде специальных признаков объекта преступления, как то: жизнь и здоровье человека, собственность, общественная и государственная безопасность и т.д. К числу общих признаков объективной стороны состава преступления относится само деяние в форме действия или бездействия, а также его общественная опасность, достигающая уровня, когда можно говорить о его уголовной противоправности. К специальным признакам объективной стороны признаки могут быть отнесены: ущерб (вред), причиненный преступлением (общественно опасные последствия), а также причинная связь между деянием

и его общественно-опасными последствиями (ущерб и причинная связь необходимы лишь для материальных составов), время, место, способ, обстановка, орудия и средства совершения преступления. Из объективной стороны принято исключать признаки субъекта и субъективной стороны преступления, которые рассматриваются отдельно. Общим признаком субъективной стороны является вина в форме умысла или неосторожности, специальным — мотив и цель (например, корыстные). Субъект как элемент состава преступления общим признаком имеет: наличие физического лица, его возраст, вменяемость (т.н. признаки общего субъекта). Специальные признаки есть у т.н. специальных субъектов; они указываются в статьях Особенной части УК (например, признаки должностного лица, военнослужащего и т.д.) [2,3,4].

Обязательным условием наступления уголовной ответственности и необходимым признаком субъекта как одного из четырех элементов состава преступления (субъект, объект, объективная и субъективная стороны) является достижение лицом на момент совершения деяния определенного возраста. УК знает три возрастных категории, по достижении которых лицо может нести уголовную ответственность: 14, 16 и 18 лет. По общему правилу в Туркменистане уголовной ответственности подлежат лица, которым на момент совершения ими преступления уже исполнилось 16 лет [2, с.170; 4, с.210].

В возрасте, начиная уже с 14 к уголовной ответственности могут быть привлечены лица, совершившие убийство (статья 101), умышленное причинение тяжкого вреда здоровью (статья 107), умышленное причинение вреда здоровью средней тяжести (статья 108), изнасилование (статья 134), кражу (статья 227), грабеж (статья 230), разбой (статья 231), вымогательство (статья 232), неправомерное завладение чужим транспортным средством (статья 234), умышленное уничтожение или повреждение имущества (часть вторая статьи 235), хищение либо вымогательство оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств (статья 291), незаконное изготовление, переработка, приобретение, хранение, перевозка, пересылка наркотических средств или психотропных веществ с целью сбыта (статья 292), хищение либо вымогательство наркотических средств или психотропных веществ (статья 294) [2, с.15]

Минимальный (14-летний) возраст уголовной ответственности установлен, принимая во внимание следующие обстоятельства. Во-первых, учитывается необходимость защиты общества — с этого, достаточно раннего возраста уголовную ответственность несут лица, совершившие некоторые преступления, обладающие повышенной степенью общественной опасности (тяжкие и особо тяжкие). Во-вторых, законодатель придает значение сниженной по сравнению со взрослыми способности подростков в возрасте от 14 до 16 лет осознавать

общественную опасность тех или иных противоправных действий, вследствие чего они, как правило, не несут ответственности за неосторожные преступления, а из числа умышленных — только за те, общественная опасность которых наиболее очевидна (убийство, причинение телесных повреждений, изнасилование, кража, грабеж, разбой и т.д.). В-третьих, играет роль и распространенность некоторых преступлений среди подростков (например, неправомерное завладение чужим транспортным средством). В случае если ответственность за сложное (составное) преступление наступает с 16 лет, а за некоторые включенные в него преступные действия — с 14 лет, то совершение таких действий в возрасте от 14 до 16 лет подлежит квалификации как самостоятельное преступление. Так, например, участие в массовых беспорядках (ч. 2 ст. 276 УК) включает в себя такое действие, как уничтожение чужого имущества, которое охватывается самостоятельным составом преступления, отнесенным к уголовной правосубъектности лиц в возрасте от 14 до 16 лет (ч. 2 ст. 235 УК). То есть участники массовых беспорядков в возрасте старше 16 лет будут привлечены к ответственности по ст. 276 УК, в возрасте же от 14 до 16 — лишь за умышленное уничтожение или повреждение чужого имущества по ч. 2 ст. 235 УК. Несмотря на то, что общий возраст уголовной ответственности установлен в ч. 1 комм. ст. 16 лет, уголовному законодательству Туркменистана известны и такие преступления, которые в силу прямого указания закона могут быть совершены только лицами, достигшими 18-летнего возраста, например, злостное уклонение совершеннолетних трудоспособных детей от уплаты по решению суда средств на содержание нетрудоспособных родителей (ч. 2 ст. 160 УК). В иных случаях имеет место прямая или скрытая бланкетная норма, когда в силу особенностей законодательства той или иной отрасли права соответствующие деяния могут быть осуществлены только совершеннолетними лицами, например воинские преступления (глава 34 УК), злостное нарушение обязанности по воспитанию несовершеннолетнего (ст. 159 УК) и т.д. [2, 3,4,5].

Как и по законодательству Украины в Туркменистане также существуют формальные и материальные составы преступлений. Они различаются тем, что в материальных составах причиненный преступлением вред (общественно опасные последствия деяния) есть признак объективной стороны преступления. Формальные же составы не включают в себя в качестве необходимого признака наступление вреда, который не оказывает влияния на квалификацию содеянного как преступления. Однако и преступления с формальными составами всегда, так или иначе, создают угрозу причинения ущерба объекту посягательства, характер и возможный размер которого принимается во внимание при оценке общественной опасности преступления (ст. 10 УК).

Особенной части УК Украины и Туркменистана в разделах «Преступления против личности», объектом убийства является такая важнейшая ценность, как жизнь человека, лишением которой нарушается конституционное право на жизнь (ст. 22 Конституции Туркменистана, ст. 27 Конституции Украины). Наличие либо отсутствие этого объекта зависит от правильного определения ее начального и конечного моментов.

Итак, исходя из вышеизложенного можно сделать вывод, что вопрос подхода к составу преступления в Украине и Туркменистане не особо отличаются друг от друга.

В статьях Особенной части УК объект преступления нередко указывается опосредованно путем закрепления характеризующих его признаков - предмета преступления или потерпевшего. Например, указание в ст. 228 УК Туркменистана и ст. 190 УК Украины на предмет Мошенничество - чужое имущество - свидетельствует о том, что объектом преступления являются общественные отношения собственности.

В уголовном законодательстве Туркменистана имплементировано что (ст.20) «Уголовной ответственности подлежит вменяемое физическое лицо, достигшее возраста, установленного настоящим Кодексом», помимо этого (ст.21) возраст, с которого наступает уголовная ответственность, считается с 14 или с 16 лет.

Как выше изложено в УК Туркменистана и в УК Украины субъектом преступления является физическое, вменяемое лицо, но, не смотря на это в зарубежном уголовном праве настоящее время существует уголовная ответственность юридических лиц. Уголовное законодательство Украины расширяет круг преступлений, за которые предусмотрена ответственность субъекта с 14 лет, например насильственное удовлетворение половой страсти в извращенной форме, захват заложников, диверсия.

Научный руководитель: к.ю.н., доцент кафедры уголовно-правовых дисциплин юридического факультета ХНУ имени В.Н. Каразина Слинько Дмитрий Сергеевич.

Список использованной литературы:

1. Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник / [В. М. Трубникова, М.В. Даньшин, О.О. Житний та ін.] ; за заг. ред. В. М. Трубникова. - Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 444 с.
2. Уголовный кодекс Туркменистана. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.unodc.org/tldb/pdf/TurkmenistanCriminalCode_Russian.pdf;
3. Уголовный кодекс Украины. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://meget.kiev.ua/kodeks/ugolovniy-kodeks/>

4. Комментарий к Уголовному кодексу Туркменистана. Постатейный / Под общ. ред. проф. А.В. Смирнова. Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе, Центр ОБСЕ в Ашхабаде, Ашхабад, 2013. - 663 с.
5. Уголовный кодекс Украины. Научно-практический комментарий / Под ред. Стрельцова Е. Л. - М. : ООО "Одиссей", 2005. - 864 с.
6. Актуальные проблемы уголовного права. Часть Общая. Учебник / под ред. Иногамовой-Хегай Л.В. 28 октября 2015 г. "Издательство" Проспект.
7. Научно-практический комментарий Уголовного кодекса Украины под редакцией М.И. Мельника, М.И. Хавронюка, Киев – 2001 г.

**ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННИХ ПРАВ ТА СВОБОД ОСОБИ,
ЯКУ ЗАТРИМАЛИ ЗА ПІДОЗРОЮ У ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНУ
БЕЗ УХВАЛИ СЛІДЧОГО СУДДІ (СУДУ)**

Хмелівська Катерина Володимирівна
курсант 4 курсу факультету № 4
Харківського національного
університету внутрішніх справ
E-mail: hmelivska96@ukr.net

Ключові слова: права та свободи, запобіжний захід, затримання, суд, гарантії.

В умовах сьогодення, коли Україна стоїть на шляху до побудови правової, соціальної та демократичної держави, особливої актуальності набуває проблема забезпечення прав та свобод людини і громадянина. Кожна держава прагне як найкраще та як найбільше забезпечити охорону життя та здоров'я, прав та законних інтересів людини, як громадянина від протиправних посягань, надати якомога більше гарантій щодо захисту цих прав та свобод. На сьогодні особливо гостро стоїть питання про можливість і допустимість обмеження основних прав і свобод людини в кримінальному провадженні.

Нормативно Конституція України закріпила основні принципи забезпечення прав людини, які жодним чином не повинні порушуватись. Але існують певні випадки, життєві ситуації, коли необхідно обмежити певним чином зазначені вище права та свободи людини. Переважно допустимі конституційні обмеження прав і свобод особи реалізуються за допомогою заходів забезпечення кримінального провадження, які застосовуються з метою

досягнення дієвості цього провадження. Запобіжні заходи є ефективним механізмом правового регулювання правовідносин.

Судова влада, правоохоронні органи, здійснюючи свої функції за наявності достатніх законних підстав та умов, наділенні повноваженням застосовувати заходи кримінального процесуального примусу. Вони застосовуються лише до таких осіб, які не згодні з встановленим правом у державі – його заборонами, дозволами, нормами. Одним з таких заходів – є затримання підозрюваного без ухвали слідчого судді чи суду. Відповідно до чинного кримінального процесуального кодексу України сьогодні він розглядається як тимчасовий захід [1].

Підставою для застосування даного запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а саме: якщо таку особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення та безпосередньо вже після вчинення злочину. Затримати таку особу має право кожен. Оскільки необхідність у затриманні, як правило, виникає раптово і має невідкладний характер, закон не вимагає отримання дозволу слідчого судді або суду, звичайно окрім випадків затримання з метою приводу на підставі ухвали слідчого судді або суду. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. За загальним правилом цей запобіжний захід застосовується до особи, підозрюваної у вчиненні злочину, за який може бути призначене покарання у виді позбавлення волі.

Відповідно до Основного Закону України кожна особа, яку було затримано має право у будь-який час оскаржити своє затримання [3, с.18].

Гарантією забезпечення права на свободу дій та особисту недоторканність є чітко встановлений законом порядок затримання. Згідно з цим порядком уповноважена особа зобов'язана вчинити певний перелік дій правозахисної спрямованості, що забезпечують правову визначеність у питанні підстав та умов обмеження прав і свобод особи, яку затримали, його правового статусу та механізму реалізації права на захист. Також гарантією забезпечення права людини є те, що обов'язково забезпечується право на участь захисника. Окрім цього законодавством встановлюється чіткий строк затримання. Він не повинен перевищувати 72 години з моменту затримання. Моментом затримання вважається точно визначений відрізок часу з якого особа силою або через підкорення іншій особі вимушена залишатись поряд з нею. Саме з моменту затримання відраховується загальний строк затримання [2].

Ще однією гарантією забезпечення прав та свобод особи, яку затримали – є можливість повідомити своїх близьких, родичів, членів сім'ї про своє затримання.

Отже, саме рівень розвитку держави визначається мірою забезпечення захисту прав та свобод людини і громадянина. Згідно з Конституцією України людина, її життя і здоров'я,

честь і гідність, недоторканність та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [3, с. 5]. Попри те, що утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, законодавством передбачений такий вид запобіжного заходу, як затримання особи, яка підозрюється у вчиненні злочину без ухвали слідчого судді, суду. Але ж затримання особи, це певною мірою порушення її прав та свобод, які гарантовані Основним Законом – Конституцією України. Але, законодавець передбачив певні підстави та гарантії забезпечення прав людини, які виявляються у різних формах, таких як : забезпечення права на захисника, визначений законодавством строк затримання, визначені дії уповноваженої особи, відповідальної за перебування затриманих, повідомлення родичам, близьким про затримання.

Список використаних джерел:

1. Білоусов О. І. Затримання підозрюваного у кримінальному процесі України : монографія / О.І. Білоусов, С.М. Смоков — Одеса:, 2009. — 112с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI //БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 21.09.2017).
3. Конституція України: закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 21.09.2017).

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства, кандидат юридичних наук, доцент Захарченко Оксана Валентинівна

ЩОДО ОСОБЛИВОЇ ЖОРСТОКОСТІ ЯК ОБСТАВИНИ, ЩО ОБТЯЖУЄ ПОКАРАННЯ

Хаустова Юлія Олександрівна
Студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
Імені В.Н.Каразіна
e-mail: yulia96khaustova@ukr.net

Ключові слова: жорстокість, особлива жорстокість, фізичні та психічні страждання, умисне вбивство, вчинене з особливою жорстокістю, насильницький злочин.

Дана тематика є досить актуальною та досліджувалася багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, серед них М.І. Мельник, В. О. Глушков, Я. Г. Смілянський, Н. Ф. Кузнецова, Л.І. Тіцька, А.Ф.Зелінський, І.О.Харь, А. П. Закалюк, С. А. Афанасьєв, С. В. Бородін, І.А.Уваров та інші.

Особлива жорстокість – це спосіб вчинення злочину, який являє собою умисну дію або бездіяльність, при якому винний усвідомлює, що завдає особі або його близьким особливо фізичних (заподіяння великої кількості тілесних ушкоджень, тортур, мордування, мучення) та (або) психічних (шляхом зганьблення честі, приниження гідності тощо) страждань, які не завжди є обов'язковими для досягнення злочинної мети.

Варто зауважити на тому, що тільки Постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 р. № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» розкриває зміст поняття «особлива жорстокість», а саме зазначає, що умисне вбивство визнається вчиненням з особливою жорстокістю, якщо винний, позбавляючи потерпілого життя, усвідомлював, що завдає йому особливих фізичних, психічних чи моральних страждань, а також якщо воно було поєднане із глумлінням над трупом або вчинювалося в присутності близьких потерпілому осіб, і винний усвідомлював, що такими діями завдає останнім особливих психічних чи моральних страждань.[1]

Особлива жорстокість відповідно до Кримінального кодексу України відноситься до обставин, які обтяжують покарання, відповідно до п.10 ч.1 ст.67 та міститься як кваліфікуюча обставина в диспозиції статей окремих злочинів, а саме п.4 ч.2 ст.115 (умисне вбивство), ст.120 (доведення до самогубства), ч.2 ст.121 (умисне тяжке тілесне ушкодження), ч.2 ст.122 (умисне середньої тяжкості тілесні ушкодження), ст. 126 (побої і мордування), ст.127 (катування), ст.434 (погане поводження з військовополоненими).[2]

В даному випадку, ми погоджуємося погодитися з думкою А.П.Закалюка, який визначає особливу жорстокість як навмисну дію або бездіяльність, що настає за насильницьким злочином або супроводжується ним, при чому не є обов'язковою для вчинення та настання мети, що являє собою заподіяння потерпілому або його близьким особливо тяжкого фізичного чи психічного страждання.[3, с.6-7]

Можна виділити об'єктивні та суб'єктивні ознаки особливої жорстокості. Об'єктивними ознаками слід вважати фізичне та психічне насильство, що здійснюється з особливою жорстокістю. До злочинних діянь, вчинених з особливою жорстокістю, які спричиняють фізичну шкоду потерпілому, слід відносити умисні тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості, мордування, умисне вбивство, побої, катування. До другої групи

об'єктивних ознак, а саме вчинених з особливою жорстокістю діянь за допомогою психічного насильства належить вплив на психіку потерпілого шляхом погроз, залякування, приниження та тим самим доведення до самогубства. Суб'єктивні ознаки особливої жорстокості полягають у психічному ставленні особи до вчиненого діяння, усвідомлення винної особи, що вона наносить особливо жорстокі фізичні та психічні страждання.

Таким чином, для кваліфікації злочину, який вчинено з особливою жорстокістю, необхідним є лише наявність факту, що винна особа усвідомлювала, що завдає потерпілому особливих фізичних або психічних страждань. Саме усвідомлений вибір завдання винним особливо жорстоких дій є достатньою підставою для притягнення особи за вчинене злочинне діяння до більш суворого покарання.

Науковий керівник: професор кафедри, доктор юридичних наук, доцент Храмцов Олександр Миколайович

Список використаних джерел:

1. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 №2 // "Вісник Верховного суду України" N 1(35). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03> (дата звернення: 29.11.2017)
2. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами і доповненнями станом на 03.09.2017 2341-XIV // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 29.11.2017)
3. Закалюк А. П. Преступление, совершенное с особой жестокостью. Научный обзор результатов исследования / під ред. А. П. Закалюка, В. Д. Жарого, В.С.Ковальського. Киев, 1989. 89 с.

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

Харун Інна Ігорівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: kharuninna1503@gmail.com

Ключові слова: кримінальна юстиція, прокуратура, злочинність.

Перебудови, створені в Україні нещодавно, поруч з вдосконаленням роботи державних правоохоронних органів, які призначені запобігати протиправності, розслідувати беззаконня і притягати винуватих осіб до відповідальності, мусять слугувати утвердженню істинності та чесності задля розширення прав громадян та утворенню додаткових гарантій їх реалізації.

Проблема розкриття суспільного і державного призначення органів охорони прав, конкретного розмежування компетенції, а також інших державних органів, що беруть співучасть в правоохоронній діяльності, набула надзвичайного значення. Перетворення великої кількості привселюдних державних відносин виникли в результаті трансформації переваг у бік забезпечення прав людини. Правоохоронні органи у цій частині є головними суб'єктами, покликаними на забезпечення та гарантування їх дотримання.

Права людини і їх справжнє виконання мають виступати основними показниками належної діяльності всієї інституціональної системи, основним завданням якої є затвердження справедливості у суспільстві і країні. Задля цього у державі створюються окремі інституції - органи кримінальної юстиції, що становлять досить змішану за напрямками роботи систему, проте окремі функції котрих забезпечують встановлення правдивості в кримінальних процесах, виконання покарань стосовно осіб, що були визнані винними у скоєнні злочинів, за умови забезпечення і гарантій прав цих осіб.

Досі чинним законодавством не надано повного переліку правоохоронних органів і їх системи. Як вже зазначено у ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», до правоохоронних органів відносяться: органи прокуратури, Національної поліції, Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи й установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, державної лісової охорони, а також інші органи, що здійснюють правоохоронні та правозастосовні функції.

Кримінальна юстиція уособлює у собі декілька інституційних, нормативних, а також функціональних ознак.

Перша з них полягає в існуванні установ і органів, котрі входять до концепції кримінальної юстиції (передбачених у відповідній концепції, а також новостворених, наділених певними повноваженнями відносно реалізації заходів, пов'язаних з забезпеченням встановлення функцій та завдання) та робота яких безпосередньо або опосередковано пов'язана з її функціонуванням (допоміжні установи, на які покладено гарантування роботи

головних компонентів концепції кримінальної юстиції) та муніципальних органів, що створюють політико-правові передумови існування досліджуваної концепції.

Особливим правоохоронним органом, який захоплює істотну роль в концепції організацій кримінальної юстиції, вважається прокуратура, тому що відповідно до Закону України «Про прокуратуру» реалізовує функції з ціллю охорони прав і свобод особи, законних інтересів спільноти і країни. Дослідження встановлених законодавством функцій вказує про єдиний характер роботи даного органу та його значний вплив на різноманітні галузі соціального та загальнодержавного існування.

Кримінальне правосуддя в процесуальному значенні узагальнює нормативні та багатофункціональні основні принципи і полягає в забезпеченні дотримання справедливості і незалежності громадян в період досудового слідства і судового провадження, процесуальних дій в взаємозв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законодавством України про кримінальну відповідальність, встановленні справедливості у всесвіті за допомогою достовірності і справедливості судового провадження відповідно до визначеного процесу і залучення винних осіб до відповідальності, а крім того забезпеченні коригуючого і ресоціалізуючого впливу на засуджений суб'єкт з ціллю її утримання від подальшої беззаконної роботи вже після відбування покарання.

Існування процесуального управління, встановлене кримінальним процесуальним кодексом України, потребує налагодження результативної колективної роботи всіх правоохоронних установ згідно здійснення приписів з метою виявлення правопорушень та притягнення винних осіб до відповідальності. Тільки лише висококваліфіковане процесуальне управління, а крім того продуктивний прокурорський контроль через дотриманням законів органами, які виконують оперативно-розшукову роботу, дізнання та досудове слідство готові гарантувати результат задачі кримінальної юстиції.

Список використаних джерел:

1. Пікуля Т. О. Правоохоронні органи в механізмі держави України (теоретико-правові питання функціонування) : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01 / Т. О. Пікуля. – К. : Національна академія внутрішніх справ України, 2004. – 203 с.
2. Касинюк О. В. Процедура оскарження в міжнародному кримінальному суді / О. В. Касинюк // Проблеми законності : респ. міжвідомч. наук. зб. – Х. : Нац. юрид. акад. України, 2004. – Вип. 65. – С. 179–187.
3. Топчий Н. Організаційні засади функціонування органів кримінальної юстиції / Н. Топчий // Вісник прокуратури. – 2014. – № 10. – С. 72–81.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-правових дисциплін Руденко Микола Васильович.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В СИСТЕМУ ПРАВА УКРАЇНИ

Цебинога Олена Юріївна
курсант 3-го курсу факультету №1
Харківського національного університету внутрішніх справ
tsebinogalena@gmail.com

Ключові слова: медіація, примирення, альтернативне вирішення спорів

Впровадження в систему права України такого принципово нового інституту, як медіація, має за мету вдосконалення чинного законодавства, що особливо важливо для галузі кримінального процесуального права. Прагнення вітчизняних законотворців привести законодавство України до стандартів Європейського Союзу знайшло своє відображення в проекті Закону України «Про медіацію», який передбачає інститут альтернативного (позасудового) вирішення спорів за участі медіатора.

Окремі питання застосування медіації в Україні були висвітлені в працях таких вчених як: Ю.В. Баулін, Х.Д. Алікперов, А.А. Арутюнян, В.В. Землянська та З.В. Симоненко.

Одне з перших згадувань про медіацію можна вважати конференцію 1976 р. імені Р. Паунда «Причини невдоволеності населення адмініструванням системи правосуддя в США», після чого суди США та Європи почали активно використовувати та впроваджувати у практику альтернативні методи врегулювання спорів.

Інститут медіації, був остаточно закріплений як метод альтернативного вирішення спорів у 2008 році з прийняттям Директиви 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради з певних аспектів медіації в цивільних і комерційних справах, у якій було визначено основні положення та засади медіації, визначено коло уповноважених суб'єктів, та категорії справ, де можливий альтернативний метод їх вирішення.

Особливо жваво інститут медіації почали використовувати країни ЄС починаючи з 2010 року, замінивши собою інші способи, які активно використовувалися до введення даного інституту (наприклад, міні переговори).

Проаналізувавши світовий досвід даного інституту в країнах ЄС, можна дійти висновку, про те, що законодавство ЄС щодо медіації, на відміну від проекту Закону України

«Про медіацію», чітко регламентує порядок укладання угоди, визначає наслідки даної угоди, визначає коло уповноважених суб'єктів, а також вказує на якій стадії кримінального провадження можливе укладання даних угод.

Так, наприклад, в країнах Канади укладання угод про примирення можливе лише на стадії судового розгляду та не може ініціюватися сторонами кримінального процесу. Згідно законодавства Бельгії, Іспанії та Португалії угода про примирення не звільняє особу від кримінальної відповідальності, а лише пом'якшує становище особи, про що в вітчизняному законопроекті не сказано взагалі. Також, для прикладу, в Англії укладання даної угоди можливо тільки на стадії судового процесу, та ініціюється виключно прокурором чи слідчим.

Враховуючи європейський досвід, можна сказати, що зазначений законопроект потребує вдосконалення, хоча перші кроки впровадження медіації в українську систему права розпочато. Тож, дане питання потребує подальшого вдосконалення. Необхідно на законодавчому рівні закріпити, засади медіації, визначити коло уповноважених суб'єктів, визначити їх правовий статус, період у який сторони мають дійти примирення, ініціатора укладання даної угоди. Також обов'язково потрібно визначити на якій стадії кримінального провадження, чи то досудового розслідування чи судового розгляду, можливе ініціювання та укладання даних угод, а також відповідні юридичні наслідки їх укладання.

Список використаних джерел:

1. Про певні аспекти медіації у цивільних та комерційних справах: Директива Європейського Парламенту та Ради від 21.05.2008 № 2008/52/ЄС // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_a95
2. Про медіацію: проект Закону України від 17.12.2015 № 3665 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463

Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 (слідства) ХНУВС, кандидат юридичних наук Романюк Віталій Володимирович

СПАДКОВИЙ ДОГОВІР В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Чернявська Анна Юріївна

Студентка 5 курсу юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Ключові слова: спадковий договір, спадкові відносини, спадкування, відчужувач, набувач.

Спадковий договір є корисним інститутом спадкування. Незважаючи на те що в юридичній практиці такий договір використовується рідко. Все через непоінформованість населення та тому що відсутній відпрацьований механізм використання спадкового договору.

Спадковий договір- договір, згідно з яким одна сторона (набувач) бере на себе обов'язок виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача), і за це отримує право власності на майно відчужувача після його смерті. Набувачем за спадковим договором може бути будь-яка фізична або юридична особа. Відчужувачем – будь-яка фізична особа. Для того аби спадковий договір був дійсним, необхідно аби кожна зі сторін володіла необхідною цивільною дієздатністю та правоздатністю, щоб вчинити такий правочин.

Предмет спадкового договору є майно відчужувача, яке зазначається в договорі. Також предметом за спадковим договором є певні розпорядження, які має виконати набувач до або після смерті відчужувача за договором. Це є істотні умови щодо яких домовляються сторони.

У спадковому договорі можна вказати особу, яка буде стежити за виконанням розпоряджень відчужувача, які мають бути здійснені після його смерті. Але згідно з законодавством така особа не може самостійно подавати судовий позов у разі порушення умов договору, вона може виступати в суді тільки у якості свідка.

В силу того, що спадковий договір є двостороннім, його не можна розірвати або змінити в односторонньому порядку відчужувача, як це має місце при заповіті. Разом з цим необхідно зазначити, що заповіт може бути змінено особою спадкодавця у будь - який час. Поряд з цим, зважаючи на зазначене, законодавство надає додатковий захист спадкового договору, так заповіт, складений щодо майна, вказаного у спадковому договорі, є нікчемним, а тому пізніше вчинений спадковий договір скасовує заповіт.

Спадковий договір є правочином, тому на нього, як і на будь-який інший правочин, розповсюджуються загальні вимоги щодо їх дійсності, додержання яких є необхідною умовою його чинності. Так, з урахуванням вимог частини першої статті 203 Цивільного кодексу

України зміст спадкового договору не може суперечити Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також моральним засадам суспільства. [2.]

Спадковий договір укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню, а також державній реєстрації у Спадковому реєстрі, після чого нотаріус, який посвідчив цей договір, накладає заборону відчуження на майно, визначене у спадковому договорі. Отже можна зробити висновок, що майно відчужене за спадковим договором в подальшому в спадкову масу не входять

У разі смерті відчужувача на підставі свідоцтва органу цивільного стану про смерть нотаріус знімає заборону відчуження.

Після смерті відчужувача нотаріусу повертається первинний правовстановлювальний документ на нерухоме майно, що було предметом договору, який приєднується до примірника спадкового договору, що зберігається у справах нотаріуса. На повернутому примірнику правовстановлювального документа нотаріус робить відмітку про перехід права власності до набувача у зв'язку зі смертю відчужувача за спадковим договором [3, с.3].

Відповідно до пункту 238 зазначеної Інструкції у разі смерті фізичної особи - набувача або ліквідації юридичної особи - набувача за спадковим договором нотаріус, за письмовою заявою відчужувача, припиняє дію цього договору, про що на всіх його примірниках робиться відповідний напис. [3, с.3].

Також слід зазначити, що якщо за життя відчужувача набувач помер до того, як виконав умови договору, спадковий договір вважається припиненим, за бажанням відчужувача ним може бути укладений новий спадковий договір із спадкоємцями набувача, який помер. Однак у кожному разі спадкоємці набувача мають право вимагати від відчужувача відшкодування витрат на виконання спадкового договору в тій частині зобов'язань, які були виконані набувачем до смерті останнього. [2]

Перевагою спадкового договору є те, що він дозволяє підписати спадковий договір подружжя. Це зручно, якщо у подружжя є спільне майно, яким вони хотіли б розпорядитись після своєї смерті.

Такий договір підписується між подружжям (відчужувачем) і другою стороною (набувачем). У разі смерті одного з подружжя право власності переходить до другого. І тільки після смерті другого з подружжя, право власності переходить до набувача.

Але тут постає питання, якого правового статусу набуває та частина майна, зазначена у спадковому договорі предметом договору, що належала померлому з подружжя при житті іншого з подружжя і чи має бути можливість розірвання спадкового договору після смерті одного з подружжя іншим з подружжя, або набувачем.

Як зазначає Р.Майданик, у Німецькому цивільному праві договір про спадкування можна замінити або скасувати за згодою осіб, які його уклали. Після смерті однієї із зазначених осіб, скасування такого договору не допускається [4,с.49].

Таким чином, спадковий договір є новим явищем у юридичній практиці, тому в його оформленні та виконанні є спірні моменти які потребують удосконалення.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, професор кафедри, член-кореспондент НАПрН України, член спеціалізованих вчених рад Стефанчук Руслан Олексійович.

Література:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. -2003- № 40.-Ст.356.
2. Волкова І.А., Загальні засади укладання та реалізації спадкового договору. Електронне посилання: https://minjust.gov.ua/m/str_5010
3. Інструкція про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженою наказом Міністерства юстиції України 03.03.2004 р. спадкового договору № 20/5
4. Майданик Р.А. Поняття і правова природа спадкового договору за цивільним законодавством України // Бюлетень Міністерства юстиції України : офіційне видання / Міністерство юстиції України. – Київ, 2008. – № 6. – С. 48-62.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ НА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНИСТЬ НА ДОСУДОВИХ СТАДІЯХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ

Черновол Валерія Сергіївна
курсант 4 курсу факультету №4
Харківського національного
університету внутрішніх справ
E-mail: kalerija97@gmail.com

Ключові слова: права людини, кримінальний процес, європейські стандарти, імплементація рішень європейського суду з прав людини.

В умовах становлення соціальної правової демократичної держави реалізація конституційних прав та свобод людини і громадянина є визначальним критерієм рівня розвитку такої країни.

Право на свободу та особисту недоторканність передбачено ст. ст. 3, 9 Загальної декларації прав людини [1], ст. 9 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [6], ст. 5 Конвенції 1950 року [2], а також ст. 5 Конвенції СНД [3].

Рівень гарантованості і забезпечення захисту права на свободу й особисту недоторканність визнається показником демократизації суспільства і є важливою складовою становлення правової державності. Саме тому з огляду на зміст ст. 3 Конституції України однією із засад конституційного устрою України є обов'язок держави утверджувати і забезпечувати права і свободи людини [4]. Це також впливає із змісту ч. 2 ст. 22 Конституції України, відповідно до якої конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані.

Необхідно враховувати той факт, що право на свободу й особисту недоторканність належить до особистих немайнових прав людини та громадянина, що забезпечують природне існування фізичної особи, і тому захищається нормами Цивільного кодексу України, а саме ст. ст. 288, 289 [9], та ст. 12 Кримінального процесуального кодексу України [5], а також іншими законодавчими актами.

Таким чином, правовий інститут особистої недоторканості особи має комплексний міжгалузевий характер, оскільки включає норми, що належать до різних галузей права.

Дослідження деяких актів чинного кримінального процесуального законодавства наштовхує на висновок, що Кримінальний процесуальний кодекс України є одним з найбільш гуманних в розрізі додержання конституційних прав та свобод людини та громадянина. Проте існує необхідність вдосконалення деяких існуючих норм, у відповідності до загальноєвропейських стандартів.

Згідно з нормами Кримінального процесуального кодексу Франції, передбачені такі права затриманого, як: право на медичний огляд не пізніше ніж через три години після затримання; право на 30-хвилинну зустріч із захисником одразу після затримання. Зокрема, тимчасове взяття під варту, відповідно до КПК Франції, є єдиним засобом для того, щоб усунути шкоду, яка заподіяна громадському порядку і завдана злочином, яку має бути визначено ступенем його тяжкості, в силу особливих обставин його вчинення або у силу значущості заподіяної шкоди [8].

Також, уваги потребують деякі положення Кримінального процесуального кодексу Німеччини, щодо регламентації підстав затримання: затримання з метою встановлення особи та затримання осіб, які перешкоджають проведенню процесуальних дій [7].

Таким чином, забезпечення права особи на свободу та особисту недоторканність під час застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні варто розуміти як цілісний правовий механізм, який передбачає чітко визначені підстави правомірного обмеження невід'ємного права людини та спрямований на недопущення свавілля органів державної влади під час застосування заходів кримінального процесуального примусу в поєднанні з наданням особі відповідних гарантій.

Список використаних джерел:

1. Загальна Декларація прав людини: Міжнародний документ від 10.12.1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
2. Конвенція про захист прав та основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 10 листопада 1994 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/en/997_009.
4. Конституція України: закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI //БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
7. Уголовно-процессуальный кодекс ФРГ: с изм. и доп. на 1 января 1993 г. / пер. с нем. и предис. Б. А. Филимонова. – М. : “Манускрипт”, 1994. – 204 с.
8. Уголовно-процессуальный кодекс Франции 1998 года (с изменениями и дополнениями) / пер. с франц. С. В. Боботова. – М. : Прогресс, 1967. – 323 с.
9. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року №435-15//БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства, кандидат юридичних наук, доцент Захарченко Оксана Валентинівна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ОСКАРЖЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ПІДГОТОВЧОГО СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Шестаков Володимир Іванович,
аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ
e-mail: stedarya@ukr.net

Ключові слова: кримінальний процес; судове провадження; досудове розслідування; оскарження процесуальних рішень, дій або бездіяльності; право на судовий захист

У кримінальному судочинстві особливе значення має забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності державних органів і службових осіб, оскільки саме в цій сфері допускаються найбільш серйозні обмеження прав і свобод людини у зв'язку із здійсненням кримінального переслідування. Тому перед наукою кримінального процесу, нормотворчою та правозастосовною практикою постають завдання ретельного теоретичного опрацювання та практичного втілення належних процедур захисту цього права особи. Водночас сьогодні існує суттєва прогалина в кримінальному процесуальному законодавстві, яка полягає у відсутності механізму виконання вимог ч. 3 ст. 303 КПК України. Відповідно судова практика стикається із суттєвими проблемами в реалізації права доступу до правосуддя.

Так, глава 26 КПК України регулює оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності органу досудового розслідування або прокурора під час досудового розслідування. Зважаючи на це, вказані процедури розглядаються як окремий вид провадження. При цьому в науковій літературі можна зустріти аргументи щодо доцільності скасування обмежень на предмет оскарження під час досудового розслідування (ч. 1 ст. 303 КПК України) та відмову від оскарження процесуальних рішень, дій або бездіяльності слідчого чи прокурора під час підготовчого судового провадження (ч. 2 ст. 303 КПК України) [1, с. 4]. З цього приводу є й інші думки, що полягають в обґрунтуванні недоцільності надання учасникам кримінального провадження оскаржувати всі рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування через можливе затягування строків шляхом подання великої кількості необґрунтованих скарг, передчасну оцінку доказів тощо [2, с. 127; 3, с. 139; 4, с. 329]. Отже, слід знайти розумний компроміс між забезпеченням особі права на

доступ до суду та недопущенням створення перешкод розслідуванню через зловживання правом на оскарження.

Стосовно виключення посилань на можливість розгляду скарг під час підготовчого судового провадження, вважаємо такі пропозиції недоцільними. На нашу думку, у разі їх прийняття матиме місце обмеження права особи на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органу досудового розслідування або прокурора, прийнятих (здійснених) під час досудового розслідування. Наприклад, можливість оскарження щодо питань застосування заходів безпеки доцільно залишити для обох проваджень (досудового і підготовчого судового), як це і зроблено в КПК України, адже загроза життю та здоров'ю суб'єкта має виникнути будь-коли, а заходи забезпечення безпеки – вживатись якнайшвидше.

Навряд чи можна піддати сумніву, що в демократичній державі право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора у досудовому розслідуванні має бути забезпечено максимально повно шляхом розширення можливостей подання скарг, а також визначення процедур оскарження таких рішень, дій або бездіяльності під час підготовчого судового провадження. З цього приводу слід відзначити, що якщо оскарженню під час досудового розслідування присвячено ст. 303-308 КПК України, то оскарження під час підготовчого судового провадження залишається майже не врегульованим. У результаті в судовій практиці виникає низка проблем, вирішення яких є нагальним завданням сьогодення.

Так, у ч. 2 ст. 303 КПК України передбачено, що «скарги на інші рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора не розглядаються під час досудового розслідування і можуть бути предметом розгляду під час підготовчого провадження у суді згідно з правилами статей 314-316 цього Кодексу» [5]. Проте в законі не сказано, які саме суб'єкти мають право подавати скарги у підготовчому провадженні. Тому в практичній діяльності можна зустріти різні підходи до застосування зазначеної норми. На наш погляд, суб'єктом оскарження в даному випадку може бути будь-яка особа, права якої, на її думку, були обмежені чи порушені під час досудового розслідування, або її представник, законний представник, захисник.

Важливо відзначити, що у КПК України взагалі не визначено і процесуальний механізм оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора під час підготовчого судового провадження (строки подання скарги, правові наслідки, порядок розгляду тощо), як це, приміром, зроблено у ст. 304-307 КПК України для оскарження під час досудового розслідування. Крім того, щодо розгляду скарг у даній стадії постають проблеми щодо порядку надання процесуальних рішень та/або письмових доказів на підтвердження певних дій чи бездіяльності, а також процедур їх дослідження й оцінки судом. Відсутність відповідних норм призводить до значних труднощів у практичній діяльності та не сприяє належній

реалізації забезпечення права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності як загальної засади кримінального провадження.

Наприклад, для учасників процесу не зрозуміло, коли саме під час підготовчого судового провадження сторона захисту, потерпілий, його представник чи інші особи можуть звернутися зі скаргою. Тобто виникає питання, чи це можна зробити ще до, чи відразу після відкриття судового засідання (ст. 342-345 КПК України), чи після вирішення питань, пов'язаних з підготовкою судового розгляду (ч. 2 ст. 315 КПК України), чи в будь-який момент. Думається, що невизначеність у даному випадку має трактуватись на користь особи, чії права, на її думку, були обмежені або порушені, отже можливість подання скарги має бути надана будь-коли, і це слід урегулювати законодавчо.

З даним питанням пов'язана також і проблема щодо можливості подання скарги особою, яка не має процесуального статусу в даному кримінальному провадженні, але бажає його набути, наприклад, при оскарженні відмови у визнанні особи потерпілою під час досудового розслідування. Як відомо, коло учасників підготовчого судового засідання визначено у ч. 2 ст. 314 КПК України і воно є обмеженим. Враховуючи вищевказане, вважаємо за необхідне запропонувати чітко встановити у КПК України можливість оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності прокурора або слідчого, здійснених під час досудового розслідування, до суду будь-якою особою, чії права були порушені або обмежені, відразу після закінчення досудового розслідування, незалежно від того, чи призначене підготовче судове засідання.

Підсумовуючи викладене відзначимо, що в цілому слід погодитись із пропозиціями скасувати обмеження на предмет оскарження до суду процесуальних рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування. Проте з іншого боку недоцільно відмовлятись і від забезпечення можливості реалізації особою права на оскарження таких рішень, дій чи бездіяльності вже у судовому провадженні. Але слід принципово змінити підхід до цього інституту. Тобто, якщо на досудовому розслідуванні з поважних причин не було реалізоване право оскаржити певну дію, бездіяльність або рішення, його слід забезпечити в подальшому. Саме тоді буде найбільш повно врегульовано можливість дотримання відповідної засади кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Клепка Д. І. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування як окремий вид провадження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук; спец. 12.00.09. Х.: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. 21 с.

2. Удалова Л. Д. Функція судового контролю у кримінальному процесі: монографія / Л. Д. Удалова, Д. О. Савицький, В. В. Рожнова, Т. Г. Ільєва. – К.: Центр учбової літератури, 2015. 176 с.

3. Макаров М. А. Межі оскарження слідчому судді рішень, дій чи бездіяльності слідчого та прокурора. Юридична наука. 2016. № 6. С. 138-143.

4. Столітній А. В., Каланча І. Г. Шляхи вдосконалення інституту оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування в умовах становлення електронного процесу. Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 1. С. 328-330.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 року № 4651-VI. База даних «Законодавство України» Офіційний Веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

Науковий керівник: к.ю.н., старший науковий співробітник Крепаков І. О.

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ

Шевченко Аліна Валеріївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: alina_ia@gmail.ru

Ключові слова: юридична відповідальність; правомірна поведінка; соціальна відповідальність; принципи юридичної відповідальності.

Однією із закономірностей права є відповідність правової форми змісту суспільних відносин, що ним регулюються. Право як система правил поведінки, що встановлюються і гарантуються державою з метою врегулювання найбільш важливих суспільних відносин, є одним із регуляторів поведінки людей. І за невиконання вимог норм права державою передбачена юридична відповідальність.

Як один із видів (форм) соціальної відповідальності юридична відповідальність має всі її характерні риси, ознаки. Проте, як відносно відокремлене правове явище юридична

відповідальність має низку власних особливостей, ознак, які й своїй сукупності розкривають зміст та сутність даного явища.

Юридична відповідальність є одним із основних інститутів, що опосередковує охоронну функцію права. Тому традиційно юридична відповідальність вченими-правознавцями розглядається як один із видів негативної реакції держави на правопорушення. У цих рамках у юридичній науковій літературі на різних етапах її розвитку розроблялися і відстоювалися різні (досить часто відмінні) підходи до розуміння сутності досліджуваного явища. Проте, незважаючи на відмінність підходів до розуміння сутності юридичної відповідальності їх об'єднувало головне, - а саме – визнання їх ретроспективного, обов'язкового зв'язку з протиправною поведінкою, що передувала їй [1, с.55]. Що ж стосується позитивного аспекту юридичної відповідальності та доцільності його виокремлення як окремого виду досліджуваного явища у юридичній літературі немає єдності у поглядах.

Сукупність усіх думок щодо доцільності виокремлення позитивної юридичної відповідальності як окремого виду можна умовно поділити на три підходи.

Прихильники першого підходу до розуміння сутності юридичної відповідальності відстоюють позицію доцільності виокремлення лише ретроспективного її аспекту (А.М. Шульга, Г.В. Задорожня та ін.) [2; 3].

Прихильники другого підходу до розуміння сутності юридичної відповідальності категорично не відкидають можливість існування позитивної юридичної відповідальності. Проте, у своїх дослідженнях акцентують увагу лише на ретроспективному аспекті юридичної відповідальності (М.М. Марченко, А.В. Маркін та ін.) [4; 5].

У межах третього підходу до розуміння сутності юридичної відповідальності вчені (Ю.Н. Оборотов, Ю.С. Шемшученко, Б.Т. Базилев та ін.) відстоюють позицію доцільності виокремлення двох її аспектів – ретроспективного (негативного) та перспективного (позитивного) [6; 7; 8].

Ми підтримуємо позицію вчених третього підходу і вважаємо, що позитивна відповідальність є однією з форм реалізації юридичної відповідальності.

Факт справедливості виокремлення позитивної відповідальності впливає з: 1) філологічного тлумачення поняття «відповідь», «відповідальність»; 2) з родового поняття юридичної відповідальності – «соціальна відповідальність»; 3) зі спеціальних галузевих досліджень різних видів юридичної відповідальності.

Позитивна юридична відповідальність - правове відношення між суб'єктом права та державою, яке реалізуються у правомірній поведінці шляхом добровільного, свідомого виконання суб'єктом права обов'язків, що покладені на нього державою.

Як відносно відокремлене самостійне правове явище позитивна юридична відповідальність має наступні суттєві ознаки:

- врегульована нормами права;
- є правовідношенням;
- реалізується у правомірній поведінці;
- реалізується свідомо та добровільно;
- реалізується у формі виконання суб'єктом права його юридичних обов'язків.

Принципи позитивної юридичної відповідальності - вихідні положення, які визначають її сутність, мету та призначення.

Основними принципами позитивної юридичної відповідальності є: законність, справедливість, рівність, індивідуалізація, доцільність, невідворотність, переконання, добровільність вчинку, економічність, гарантованість заохочення.

Принципи позитивної юридичної відповідальності умовно можна поділити на: 1) ті, які характерні для позитивної юридичної відповідальності як для форми реалізації юридичної відповідальності взагалі; 2) ті, які характеризують позитивну юридичну відповідальність як відносно відокремлене самостійне явище.

До першої групи принципів позитивної юридичної відповідальності (принципи, які є характерними як для юридичної відповідальності в цілому, так і для позитивної юридичної відповідальності зокрема), на наш погляд, слід віднести: принцип законності, справедливості, рівність, індивідуалізації, доцільності, невідворотності.

До другої групи принципів досліджуваного явища (принципи, які є вихідними положеннями позитивної юридичної відповідальності як окремого правового явища), на нашу думку, слід віднести принципи: переконання, добровільності вчинку, економічності, гарантованості заохочення.

Список використаних джерел

1. Беля Л.В. Критерії позитивності в контексті відповідальності // Південноукраїнський правничий часопис. – 2012. - № 4. – С. 55-57.
2. Шульга А.М. Юридично значуща поведінка: «негативна» і «позитивна» відповідальність // file:///C:/Users/Home/Downloads/Pib_2012_1_13.pdf
3. Задорожня Г.В. Щодо конституційно-правової відповідальності / Г.В. Задорожня // Право України. – 2007. - № 9. – С. 107-109.

4. Марченко М.Н. Теория государства и права: Учебник. / М.Н. Марченко. – [2-е изд., перераб. и доп.] – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004. – 640 с.
5. Маркин А.В. Перспективность ретроспективной юридической ответственности / А.В. Маркин // Вектор на- уки ТГУ. – 2010. – № 3. – С. 117-120.
6. Юридична енциклопедія : в 6 т. Т.1: А-Г/ редкол. : Ю.С. Шемшученко (відп. Ред..) та ін.. – К. : Укр. енцикл., 1998. – 672 с.
7. Общетеоретическая юриспруденция: учебный курс: учебник / Под. ред. Ю.Н. Оборотова. – Одесса: Феникс, 2011. – 436 с.
8. Базылев Б.Т. Юридическая ответственность: теоретические вопросы: Учебное пособие / Б.Т. Базылев. – Красноярск: Изд-во Красноярского университета, 1985. – 120 с.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Григоренко Є.І.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ В УКРАЇНІ

Шафікова Владлена Альбертівна
студентка 1 курсу магістратури
факультету права
Донецького юридичного Інституту МВС України
e-mail: shafikova18@ukr.net

Ключові слова: забезпечення прав дитини, нормативно-правова база України щодо забезпечення прав дитини, насильство у сім'ї.

Україна, як і більшість держав світу дбають про правову, моральну, матеріальну та фізичну захищеність дитини. Але те, що вважається порушенням законодавства щодо захисту дитини в Україні, може вважатися дозволим в іншій країні та навпаки. Також в Україні спостерігається низка правова обізнаність громадян щодо правового аспекту захисту прав дитини.

Діти – це особлива соціально-демографічна група населення віком від народження до 18 років, яка має свої специфічні потреби, інтереси та права, але не володіє достатньою спроможністю відстоювати і захищати їх перед суспільством. З правової точки зору, дитина є самостійним суб'єктом права, в тому числі на неї поширюється весь комплекс громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав людини [1, с. 20-22].

Права дитини, на мою думку, це право на повноцінний розвиток(фізичний та духовний), який не порушує нервову та психічну систему дитини. Генеральна Асамблея ООН 20 листопада 1959 р. прийняла Декларацію прав дитини – документ, що регулює становище дитини в сучасному суспільстві. Декларація складається з 10 принципів, якими проголошується, що дитині, незалежно від кольору шкіри, мови, статі, віри, законом повинен бути забезпечений соціальний захист, надані умови та можливості, що дозволили б їй розвиватися фізично, розумово, морально, духовно. У соціальному відношенні висунуто вимоги щодо створення умов для здорової і нормальної життєдіяльності дитини, гарантування її свободи й гідності. Дитина повинна бути першою серед тих, хто одержує захист і допомогу, а також захищеною від усіх форм недбалого ставлення до неї. Центральне місце серед цих документів посідає Конвенція про права дитини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 р. і ратифікована Верховною Радою Української РСР 27 лютого 1991 року. Цей найбільш широко ратифікований документ встановлює в якості міжнародного закону всі права для забезпечення виживання, розвитку і захисту дітей. Це означає, що уряди зголошуються захищати дітей від дискримінації, сексуальної, комерційної експлуатації, насильства і особливо піклуватися про дітей-сиріт та біженців [2, с. 1–3].

Останнім часом Україна удосконалила свою нормативно-правових базу і практику щодо захисту прав дітей. Однак на цьому не слід зупинятися й надалі нарощувати зусилля діяльності з поліпшення становища дітей, подолання негативних явищ і бідності, що, на жаль, ще існують у нашій країні. Таким чином, протягом останніх двадцяти років помітно змінилася суспільна свідомість щодо прав дітей, системи їх захисту:

- нині дитина все більше набуває статусу самостійного суб'єкта права;
- діти визнаються найбільш незахищеною соціальною групою населення.

Таку точку зору відносно дитини проголошують чимало міжнародних і національних законодавчих актів. Найважливішим серед них є Конвенція ООН про права дитини, яка була ратифікована Верховною Радою України у 1991 році. Цей найбільш послідовний та вичерпний документ про права дитини не тільки визначає політичні, економічні, соціальні, культурні права дітей до 18 років, але й, що особливо важливо, проголошує право дитини на їх захист та обов'язковість створення для цього необхідних умов. Дбаючи про захист прав дитини, держава має не тільки створити скоординовану систему їх реалізації, але й забезпечити застосування особливих механізмів їх впровадження [1].

В цивільному та сімейному законодавстві України поняття особи, що не досягла 18 років визначається поняттями “малолітньої” та “неповнолітньої”.

Відповідно до Цивільного кодексу України малолітньою є особа, яка не досягла 14 років та наділена частковою дієздатністю. Малолітні мають право:

- самостійно вчиняти дрібні побутові правочини. Правочин вважається дрібним побутовим, якщо він задовольняє побутові потреби особи, відповідає її фізичному, духовному чи соціальному розвитку та стосується предмета, який має невисоку вартість;
- здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом.

Малолітня особа не несе відповідальності за завдану нею шкоду.

Неповнолітньою є фізична особа у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років та наділена неповною дієздатністю.

Неповнолітні особи крім правочинів, що можуть вчиняти малолітні особи, мають право:

- самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією чи іншими доходами;
- самостійно розпоряджатися майном, яке вони придбали на свій заробіток, стипендію чи дохід, за винятком нерухомих речей і транспортних засобів;
- з 16 років вправі влаштуватись на роботу;
- самостійно здійснювати права автора творів науки, літератури, мистецтва, права на об'єкти промислової власності чи власності на інші результати своєї творчої діяльності, що охороняються законом;
- бути учасниками та засновниками суб'єктів господарювання;
- за нотаріально посвідченою згодою батьків здійснюють угоди стосовно транспортних засобів або нерухомого майна, яке їм належить;
- за згодою батьків розпоряджатися коштами, що внесли інші особи на їхнє ім'я в банківські установи;
- на житло – діти-члени сім'ї наймача чи власника житлового приміщення – мають право користуватися займаним приміщенням нарівні з власником чи наймачем;
- на майно – кожна дитина в тому числі і усиновлена, має право на одержання в установленому законом порядку у спадщину майна і коштів батьків чи одного з них, у випадках їхньої смерті або визнання їх за рішенням суду померлими, незалежно від місця проживання; дитина, батьків якої позбавлено батьківських прав, не втрачає права на наслідування їхнього майна у випадку визнання батьків або одного з них рішенням суду безвісті відсутніми, дитина має право на утримання за рахунок їх коштів і майна [3].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можемо зрозуміти, що з кожним роком Україна розвиває законодавство у сфері захисту прав дитини, також Конституція та інше

законодавство України забезпечують право дитини на захист від насильства, але українська система законодавства у даній галузі не ідеальна, потребує доопрацювань та подальшого розвитку тому що за даними соціологічних досліджень, кожна третя дитина в Україні хоча б раз у житті зазнала жорстокого поводження, фізичного чи психічного насильства.

Науковий керівник: д.ю.н., професор, професор каф. господарсько-правових дисциплін Донецького юридичного інституту МВС України – Деревянко Богдан Володимирович.

Список використаної літератури

1. Гордуз О.А. Нормативно-правові аспекти забезпечення захисту прав дитини в Україні // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 6-1. Т. 1.
2. Александрова Т. Формування правової компетентності як превентивний напрям соціально-педагогічної роботи з підлітками // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. – Вип. 225. Педагогіка та психологія. – Чернівці: Рута, 2005.
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40-44. — Ст. 356.

ДО ПИТАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Шляхтюк Степан Петрович
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
e-mail: stepan.shlyahtyuk@gmail.com

Ключові слова: національна безпека, конституційно-правове регулювання, механізм забезпечення національної безпеки

Національна безпека як державно-правовий феномен зумовлює необхідність з'ясування суті та вирішення питань, що складають її основу. Національна безпека вимагає

створення ефективної та потужної системи забезпечення національної безпеки і відповідно її механізму в контекстному відношенні до сьогодишньої геополітичної ситуації.

У першу чергу, необхідно визначитись із розумінням суті системи забезпечення національної безпеки для повноцінного дослідження її механізму. Національна безпека кожної держави має багатокomпонентний характер, що і потребує спеціальної системи її забезпечення, основним спрямуванням якої є виконання конкретних дій, спрямованих, передусім, на захист національних цінностей та реалізацію національних інтересів. У даному випадку така система розуміється як система забезпечення національної безпеки [2, с. 6].

Національна безпека України, створюючи свою систему забезпечення, ґрунтується та розвивається згідно з Конституцією України й інших нормативно-правових актів, що врегульовують сферу національної безпеки.

Оснoву цієї системи становлять органи, сили і засоби забезпечення нацбезпеки, що складають комплекс теоретико-методологічних, нормативно-правових, інформаційно-аналітичних, організаційних і управлінських заходів, а також розвідувальних, контррозвідувальних, оперативно-розшукових, кадрових, науково-технічних, ресурсних й інших заходів, котрі направлені на реалізацію процесу управління загрозами та викликами, відповідно до якого державні та недержавні інституції врегульовують розвиток в порядку прогресу українських національних інтересів та належну організацію та функціонування самої системи національної безпеки України [3, с. 49].

Система забезпечення національної безпеки України реалізується завдяки своєму механізму. Термін «механізм забезпечення національної безпеки» поки що не отримав широкого поширення в правовій доктрині. Це пов'язано з тим, що національна безпека є порівняно новою категорією для вітчизняної правової науки та, в першу чергу, конституційного права.

Із цих спостережень зрозуміло, що в конституційно-правовій площині з'ясування концепту «механізм забезпечення національної безпеки» є вкрай необхідним, так як по-перше, маємо наочну відсутність у нормативно-правових актах та в науковій доктрині з конституційного права поняття досліджуваного нами механізму та його складових. На сьогодні також маємо недостатнє конституційно-правове закріплення належних та дієвих правових засобів, спрямованих на підтримку стану національної безпеки. Додаючи до всього цього, вбачаємо, що необхідне наукове осмислення в контексті сучасної державно-правової реформи шляхів удосконалення механізму забезпечення національної безпеки з тією метою, щоб його функціонування було більш ефективним, насамперед, у разі виникнення або наростання дестабілізуючих чинників у державі, що маємо на нинішній час.

Основне призначення механізму забезпечення національної безпеки впливає з головних положень Конституції України й діючого законодавства. Основні цілі закладаються в дотриманні основних прав та основоположних свобод людини, дотриманні стабільності конституційного ладу держави, стійкості базових цінностей суспільства, втілення в життя національних інтересів країни та у підтримці необхідного рівня захищеності усіх об'єктів нацбезпеки, котрі створювали б найбільш оптимальні умови для розвитку людини й громадянина, держави і суспільства загалом.

Механізм забезпечення національної безпеки здійснюється за допомогою двох елементів: нормативної основи (комплексу правових засобів) і інституційної основи (структури та діяльності відповідних органів, державно-владних та суспільних інститутів).

Нормативна основа механізму забезпечення національної безпеки – це сукупність нормативно-правових актів, які створюють правові умови для забезпечення національної безпеки. В її основі – передусім конституційні норми, що мають найвищу юридичну силу, та конкретизовані норми поточного конституційного законодавства, за допомогою яких здійснюється закріплення загальних, формально визначених правил поведінки і які покликані забезпечити єдиний порядок та стабільність регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення національної безпеки шляхом створення, зміни чи скасування правових норм, визначення сфери їх дії та кола учасників й прийняття власних індивідуально-правових рішень на основі загальних правил для вирішення конкретних юридичних ситуацій. Її значення полягає у тому, що саме нормативна основа дає механізму забезпечення національної безпеки правове життя, наділяючи його відповідними юридичними формами як джерело пізнання й орієнтування у правовому полі.

Інституційна основа механізму включає цілеспрямовану діяльність (сукупність узгоджених дій (їх форм, методів, способів, засобів) органів державної влади, до компетенції яких входять вирішення питань щодо забезпечення безпеки людини і громадянина, держави і суспільства та структур громадянського суспільства, що мають на меті реалізацію і захист національних інтересів. Він складається з двох елементів: органів державної влади та структур громадянського суспільства (органів місцевого самоврядування, громадських організацій, політичних партій).

Законодавець суб'єктами механізму забезпечення національної безпеки визначив такі державні інституції: Президент України; Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; Рада національної безпеки і оборони України; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; Національний банк України; суди загальної юрисдикції; прокуратура України; Національне антикорупційне бюро України; місцеві державні адміністрації та органи

місцевого самоврядування; Збройні Сили України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України; органи і підрозділи цивільного захисту [1].

Інститути громадянського суспільства (політичні партії, рухи, громадські організації) виступають в ролі виразників національних інтересів і одночасно можуть бути активними (хоча у різній формі) організаторами процесу стабілізації у тих галузях суспільних відносин, які піддаються негативному впливу.

Наявність та одночасне функціонування державного та недержавного блоку механізму забезпечення національної безпеки сприяє стабільності в країні і тієї необхідної рівноваги, що здатна зберегти суспільство та державу від розколу, соціальних бід та підтримання миру.

Таким чином, провівши аналіз деяких аспектів правової складової та інституційного сектору, розуміємо, що механізм забезпечення національної безпеки – це комплексна сукупність органів державної влади та інститутів громадянського суспільства які на основі норм Конституції та законодавства в межах організаційних форм, методами, засобами і способами згідно із життєво важливими інтересами людини, суспільства та держави здійснюють реалізацію національних інтересів країни та їх захист від різного роду загроз. Конституційно-правове регулювання механізму забезпечення національної безпеки України вимагає певного вдосконалення та чіткого розмежування повноважень державних органів для уникнення в подальшому дублювання компетенції у запобіганні виникнення ризиків та загроз національній безпеці та неузгодженостей.

Список використаних джерел:

1. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
2. Концептуальні засади розвитку системи забезпечення національної безпеки України: аналіт. доп. / О.О. Резнікова, В.Ю. Цюкало, В.О. Паливода, С. В. Дрьомов, С. В. Сьомін. Київ: НІСД, 2015. 58 с.
3. Ліпкан В.А. Національна безпека України: навч. посіб. Київ: Кондор, 2006. 552 с.

Науковий керівник: д.ю.н., проф. Серьогін В.О.

ОСНОВНІ РИСИ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ, ЯК ОСОБЛИВОГО ВИДУ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Яковенко Оксана Сергіївна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
ім. В.Н.Каразіна
e-mail: o-yakovenko@bk.ru

Ключові слова: конституційно-правова відповідальність, ознаки конституційно-правової відповідальності.

Проблематика конституційно-правової відповідальності є досить актуальною в сучасній науці конституційного права. У юридичній науці ведуться активні дискусії щодо природи та сутності конституційно-правової відповідальності, саме тому ще не сформульовано загальновизнаного визначення конституційно-правової відповідальності, висловлюються лише різні думки щодо її співвідношення з політичною відповідальністю та деякими іншими видами соціальної відповідальності.

Так, окремі питання конституційно-правової відповідальності досліджувалися такими вітчизняними та зарубіжними науковцями, як С. С. Алексєєв, Н. А. Боброва, В. О. Виноградов, Т. Д. Зражевська, А. О. Кондрашев, Н. М. Колосова, О. О. Кутафін, Л. Р. Наливайко, П. М. Рабінович, Ю. М. Тодика та ін. В останні роки до цієї проблематики звертались Ю. Г. Барабаш, Н. М. Батанова, О. І. Наливайко, Н. В. Павловська, С. Г. Серьогіна, О. В. Совгіря та ін.

У той же час, конституційно-правова відповідальність залишається актуальною з огляду на постійні політико-правові зміни у житті держави та суспільства. У зв'язку з цим, є потреба у визначенні основних ознак (властивостей) конституційно-правової відповідальності, що характеризують її як специфічний вид юридичної відповідальності, і з цією метою варто вказати на додаткові факультативні ознаки властивості (точніше особливості конституційно-правової відповідальності), які дозволяють кваліфікувати її як окремий самостійний і разом з тим основоположний і провідний вид юридичної відповідальності.

Перш за все слід зауважити, що конституційно-правова відповідальність – це галузевий вид юридичної відповідальності, що являє собою обов'язок суб'єкта, винного у вчиненні конституційного правопорушення (делікту), зазнати засудження своєї поведінки і негативних наслідків (санкцій) з боку держави [1, с.395].

Необхідно зазначити, що з аналіз теоретичних джерел, у яких міститься проблематика юридичної відповідальності, дає підстави виділити такі її основні ознаки, які дають нам змогу

констатувати, що конституційно-правова відповідальність є видом юридичної відповідальності, а саме: вона завжди передбачається нормами права; є наслідком правопорушення, іншими словами фактичною підставою настання юридичної відповідальності є завжди вчинення правопорушення; вона має чіткий законодавчо встановлений процесуальний характер її реалізації; юридична відповідальність має примусовий характер, тобто її реалізація забезпечується примусовою силою держави; має визначений вид і форму; призначається у межах санкції правової норми [5, с.180].

Крім того, конституційно-правова відповідальність відрізняється від інших видів юридичної відповідальності низкою ознак, серед яких: політико-правовий характер – вона є політичною за змістом і юридичною за формою; підставою такої відповідальності є наявність складу конституційно-правового делікту (конституційного правопорушення), елементами якого є суб'єкт, суб'єктивна сторона, об'єкт і об'єктивна сторона; суб'єктами конституційно-правових деліктів можуть бути тільки індивіди та організації, що є суб'єктами конституційно-правових відносин; об'єктами конституційно-правових деліктів можуть бути тільки об'єкти конституційно-правових відносин (публічна влада, державний і народний суверенітет, основні права і свободи громадян, національна безпека тощо); така відповідальність розпочинається з моменту вчинення конституційного делікту і триває до повного застосування конституційно-правової санкції чи звільнення суб'єкта від відповідальності у встановленому законом порядку; конституційно-правові санкції (заходи конституційно-правової відповідальності) мають здебільшого організаційний характер і полягають у позбавленні особи спеціального правового статусу або зміні персонального складу відповідної організації; правом притягати до конституційно-правової відповідальності наділені тільки ті суб'єкти, з якими суб'єкт, винний у вчиненні конституційного делікту перебуває в організаційно-правових відносинах підпорядкованості, підконтрольності чи підзвітності [3, с.348].

Виходячи з вище зазначеного можливо стверджувати, що саме ці ознаки кваліфікують її саме як окремий та самостійний вид юридичної відповідальності.

Слід наголосити на тому, що притягнення до конституційно-правової відповідальності не виключає можливості притягнення за той самий вчинок до юридичної відповідальності іншого виду. Іноді така «подвійна» відповідальність прямо передбачається: наприклад, усунення Президента України з поста в порядку імпічменту як раз і має на меті позбавити його недоторканності, аби потім притягти до кримінальної відповідальності за державну зраду чи інший злочин у загальному порядку.

Розглядаючи конституційно-правову відповідальність у системі юридичної відповідальності передусім вимагає дослідження одного з найбільш дискусійних питань теоретичного характеру – виокремлення позитивної (активної) юридичної відповідальності.

Так, Н. О. Боброва та Т. Д. Зражевська зазначали, що найважливішою особливістю державно-правової відповідальності є перенесення центру тяжіння з ретроспективного аспекту на позитивний, тому вона виражається, з одного боку, у відповідальному стані суб'єкта (позитивний аспект), а з іншого – в об'єктивно примусовому зазначанні заходів впливу в разі безвідповідальної поведінки (ретроспективний аспект) [2, с. 49]. Причому науковці не заперечували, що є галузі права, які мають виключно ретроспективну відповідальність (позитивна відповідальність в охоронних галузях – сфера правосвідомості). Проте, на їхню думку, є галузі переважно регулятивного змісту, які спираються на позитивну юридичну відповідальність [2, с. 17]. Прикладами таких протилежних галузей мали б слугувати кримінальне та державне (конституційне) право.

Сучасний етап розвитку науки конституційного права також не позбавлений дискусії щодо дихотомічного поділу конституційно-правової відповідальності. Виокремлення вітчизняними науковцями позитивного аспекта конституційної відповідальності зумовлює розкриття її особливостей одночасно і як виду юридичної, і як форми соціальної відповідальності.

У підсумку можна констатувати, що конституційно-правова відповідальність - це самостійний вид юридичної відповідальності, що забезпечується примусовою силою держави та має законодавчо встановлений порядок реалізації, сутність якої проявляється в необхідності зазначати суб'єктом, що вчинив конституційно-правове правопорушення, несприятливих правових наслідків безпосередньо передбачених конституційним законодавством, з метою захисту найважливіших конституційних цінностей.

Список використаних джерел:

1. Алексеев С. С. Проблемы теории права. Курс лекций : в 2 т. – Т. 1: Основные вопросы общей теории социалистического права / С. С. Алексеев. – Свердловск : Свердлов. юрид. ин-т., 1972. – 395 с
2. Боброва Н. А. Ответственность в системе гарантий конституционных норм (государственно-правовые аспекты) : монография / Н. А. Боброва, Т. Д. Зражевская. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1985. – 156 с.
3. Виноградов В. А. Конституционно-правовая ответственность: системное исследование : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02 / В. А. Виноградов. – М., 2005. – 348 с

Науковий керівник: доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, к.ю.н, Григоренко Є.І.

7 КРОКІВ ДО ПОКРАЩЕННЯ РОБОТИ ПРОКУРОРА

Ятленко Максим Володимирович
курсант 3-го курсу факультету №1
Харківського національного університету внутрішніх справ
e-mail: yatlenko.maxim@gmail.com

Ключові слова: організація діяльності органів прокуратури; функції прокуратури; взаємодія органів прокуратури з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування; участь прокурора у кримінальному провадженні.

Успішне виконання завдань, покладених на органи прокуратури України, тісним чином пов'язане з достатнім рівнем організації їх роботи. Аналіз змісту Закону України «Про прокуратуру» та діяльності органів прокуратури після набуття чинності вищевказаним Законом надає підстави стверджувати, що, на наш погляд, поза належною увагою законодавця залишилися окремі аспекти діяльності зазначених органів. Найбільш важливими з них є: 1) відсутність достатніх фінансових, матеріальних та інших ресурсів, за допомогою яких покращується функціонування органів прокуратури в цілому; 2) проблема визначення ролі й місця органів прокуратури в соціумі як суб'єкта контрольно-наглядової діяльності держави; 3) незадовільний рівень взаємодії органів прокуратури з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування; 4) проблема визначення і конкретизації функцій прокуратури; 5) проблема здійснення нагляду за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність; 6) деполітизація органів прокуратури, забезпечення незалежності прокурорів у їхній професійній діяльності; 7) проблема реалізації засад забезпечення права на захист та змагальності сторін під час судового розгляду. Проаналізуємо більш детально кожну із цих проблем і спробуємо запропонувати шляхи їх вирішення.

1. Фінансове й матеріально-технічне забезпечення завжди було однією з умов, яка гарантувала єдність і централізованість органів прокуратури, її незалежність від інших органів державної влади, та у поєднанні із чіткою організацією роботи й ефективним управлінням було й залишається запорукою результативної діяльності вказаних органів. При наявності

розгалуженого законодавства, що регламентує діяльність органів прокуратури, спостерігається відсутність чітко виписаних правових засад їх фінансування. Вважається, що здійснюючи фінансування діяльності органів прокуратури, більшу увагу необхідно приділяти таким принципам, як повнота фінансування, своєчасність, пряме фінансування й самостійність витрачання розпорядниками бюджетних коштів із обов'язковим дотриманням вимог бюджетного законодавства та у відповідності до затверджених кошторисів тощо. Не виключенням є і потреба в покращенні фінансування всієї системи прокуратури України. Отже, перший крок, який пропонується зробити для покращення діяльності прокурора, – підвищити рівень матеріально-технічного забезпечення його діяльності.

2. Питання про місце органів прокуратури в системі державних органів за порівняно короткий період існування незалежної України в законодавчих актах і законопроектах вирішується суперечливо й непослідовно. Деякі вчені намагаються віднести прокуратуру до однієї із гілок влади, а деякі – виділити її в окрему. Діяльність прокуратури є елементом системи стримувань і противаг між гілками влади, що формуються та утверджуються в державі. Думається, що вона покликана утримувати баланс між усіма гілками влади, забезпечуючи надійне функціонування органів як виконавчої, так і судової влади. Таким чином, уявлення про роль та місце органів прокуратури на сьогоднішній день потребує деяких змін. Так, доцільно розширити повноваження прокурора, оскільки його роль у протидії злочинності дещо недооцінюється. Отже наступний крок – це визначення ролі і завдань органів прокуратури в умовах сьогодення.

3. Необхідно зауважити, що проблема взаємодії органів прокуратури з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування не знайшла свого належного вирішення під час реалізації ними своїх повноважень. Представники органів виконавчої влади, місцевого самоврядування тощо іноді забувають, знецінюють, або ж навпаки переоцінюють значення прокурора при здійсненні своєї діяльності, зокрема щодо протидії і запобігання злочинам. Вони повинні забезпечувати прокурора необхідною інформацією, сприяти розкриттю і розслідуванню злочинів. Плідна взаємодія органів прокуратури з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування – запорука ефективної протидії злочинності.

4. Функції прокуратури чітко визначені в Конституції України, а також Законі України «Про прокуратуру». Разом з цим, слід враховувати, що із зміною соціально-економічної та політичної ситуації в державі прокуратура потребує зміни кола можливостей своєї діяльності. Думається, що необхідно приділити більше уваги питанню координації її дій з іншими органами правопорядку щодо протидії злочинам. Розширення можливостей прокурора у цій

сфері буде сприяти більш ефективному запобіганню, розкриттю та розслідуванню злочинів. Наступний крок – обговорення питання щодо конкретизації та розширення функцій органів прокуратури.

5. Прокурорський нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, є гарантією законності здійснення такої діяльності, дотримання прав і свобод як осіб, щодо яких реалізуються відповідні заходи, так і осіб, які постраждали від злочинів. Отже, прокурор виконує двояке завдання: забезпечення протидії злочинності та охорона прав і законних інтересів особи. Актуальною залишається проблема зміщення пріоритетів у співвідношенні інтересів держави та особи на користь особи. Таким чином, наступний крок, який необхідно зробити для поліпшення роботи прокурора – переосмислення інтересів держави при здійсненні прокурорського нагляду за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність.

6. Політичні партії можуть здійснювати вплив на діяльність органів прокуратури. Неодноразовими є випадки поширення ними негативної думки щодо оцінки діяльності органів прокуратури. Дедалі частіше спостерігаються факти організації та проведення представниками окремих політичних сил мітингів і пікетів біля приміщень судів та органів прокуратури. Вказані акти з одного боку можуть провокувати громадськість на скоєння протиправних дій щодо представників органів прокуратури, а з іншого – провокувати представників таких органів до вчинення незаконних дій щодо громадян. Отже, слід уважно ставитися до цього питання, оскільки від нього залежить законність діяльності прокурора.

7. Підтримання прокурором публічного обвинувачення під час судового розгляду кримінальних справ пов'язане із реалізацією засад забезпечення права обвинуваченого на захист та змагальності сторін. Судовий розгляд кримінальної справи за участю публічного обвинувача, але без участі захисника, є «сурогатом» змагальності, оскільки «двобій» між прокурором і обвинуваченим відбувається не в рівних умовах. Удосконалення процесуального порядку участі прокурора у судовому розгляді кримінальної справи має сприяти більш ефективній реалізації засад забезпечення права особи на захист та змагальності сторін кримінального провадження.

Аналіз та вирішення вищевказаних питань безумовно сприятимуть покращенню роботи прокурора, а також підвищенню рівня значення органів прокуратури в Україні.

Науковий керівник: професор кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Бондаренко О.О.

ЩОДО СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Яковець Юлія Станіславівна
курсант 2 курсу військово-юридичного факультету
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Ключові слова: злочин, наука, протидія, кримінальне право, склад злочину, значення.

Науковий керівник: професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Даньшин М.В.

1. Прийняття 5 квітня 2001 р. нового Кримінального Кодексу України як важливий етап проведеної в нашій країні правової реформи, ставить перед наукою кримінального права необхідність всебічного дослідження проблем навчання про злочин з метою вироблення науково обґрунтованих рекомендацій із правильного застосування нового Закону, а також подальшого прогнозування нормотворчої діяльності. Однією з найважливіших і найзмістовніших категорій у кримінальному праві України є склад злочину, за допомогою якого здійснюється нормативне позначення конкретного злочину, опис відповідних елементів й ознак, а також реалізація провідних завдань, без яких неможливе існування галузі кримінального законодавства та доктрини кримінального права.

2. За ст.11 КК України злочином є суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину. Наведене у ч. 1 ст. 11 поняття злочину містить вказівку на такі обов'язкові ознаки злочину: 1) злочином є лише діяння (дія або бездіяльність); 2) це діяння має бути вчинене суб'єктом злочину; 3) воно має бути винним; 4) вказане діяння має бути суспільне небезпечним; 5) відповідне діяння повинно бути передбачене чинним КК. Останнє, крім того, має на увазі, що обов'язковою ознакою злочину є також 6) кримінальна караність. Відсутність хоча б однієї із цих ознак вказує на відсутність злочину.

За ступенем суспільної небезпечності всі склади конкретних злочинів можна поділити на чотири групи: основний (простий) – склад злочину певного виду без обтяжуючих (кваліфікуючих) і пом'якшуючих обставин (ознак) (наприклад, склади злочинів, описані в ч. 1 ст. 115 КК України (умисне вбивство) або ч. 1 ст. 185 КК України (крадіжка); кваліфікований – склад злочину з обставинами, що обтяжують відповідальність (скажімо, склад злочину, описаний у ч. 2 ст. 115 КК України (умисне вбивство двох або більше осіб, малолітньої дитини

або жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності тощо) або ч. 2 ст. 201 КК України (контрабанда, вчинена за попередньою змовою групою осіб, або особою, раніше судимою за цей злочин); особливо кваліфікований – склад злочину з обставинами, що особливо обтяжують відповідальність, надаючи злочину виключної суспільної небезпечності (приміром, склади злочинів, описані в частинах 3, 4 і 5 ст. 185 КК України (крадіжка, поєднана з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище або що завдала значної шкоди потерпілому, вчинена у великих розмірах, вчинена в особливо великих розмірах або організованою групою), ч. 3 ст. 365 КК України (перевищення влади або службових повноважень, якщо це спричинило тяжкі наслідки); привілейований – склад злочину з пом'якшуючими відповідальність обставинами, що значною мірою знижують суспільну небезпечність певного виду злочину (наприклад, склади злочинів, описані у статтях 116-118 КК України (умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання; умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини; умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця)).

3. Складом злочину є сукупність встановлених кримінальним законом та іншими нормативними актами юридичних ознак (об'єктивних і суб'єктивних), що визначають суспільно небезпечне діяння як злочинне. Злочин, наприклад, крадіжка, вчинена 17 січня 2001 р., з магазину села К., вчинене у певній обстановці, у певний час і у певному місці, що відрізняється безліччю особливостей від всіх інших злочинів даного виду (наприклад, крадіжка, вчинена вперше, шляхом обману, була усунута охорона, заборони знищені тощо). Тому цей злочин відрізняється безліччю властивих йому індивідуальних ознак від всіх інших крадіжок. Склад же злочину являє собою юридичне поняття про злочини певного виду (склад крадіжки, вбивства, зґвалтування, грабежу і т.д.), у якому об'єднані найбільш істотні, найбільш типові й універсальні їхні ознаки. Тому, наприклад, крадіжки, вчинені різними особами, завжди відрізняються тією чи іншою мірою одна від одної своїми особливостями, але склади вчинених ними злочинів тотожні, однакові. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що обсяг ознак злочину і складу злочину різний. У кожному складі злочину прийнято вирізняти його елементи. Ними є об'єкт злочину, об'єктивна сторона злочину (їх називають об'єктивними ознаками складу) і суб'єкт, суб'єктивна сторона злочину (суб'єктивні ознаки складу). Об'єкт злочину – ті ознаки, які характеризують злочин у його спрямованості на заподіяння шкоди у сфері відповідних суспільних відносин, що охороняються законом. До обов'язкових ознак об'єкта злочину відносять суспільні відносини, до факультативних – предмет злочину та потерпілий від злочину. Об'єктивна сторона злочину – це ознаки, які характеризують зовнішній прояв злочину, тобто зміни в суспільному середовищі, до яких

призводить вчинення злочину. Такими ознаками є: дія або бездіяльність (обов'язкові ознаки об'єктивної сторони злочину), злочинні наслідки діяння, причиновий зв'язок між діянням та злочинними наслідками, місце, час, спосіб, обстановка вчинення злочину, знаряддя та засоби вчинення злочину. Суб'єктом злочину, згідно з ч. 1 ст. 18 КК, "є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до Кримінального кодексу може наставати кримінальна відповідальність". До обов'язкових ознак суб'єкта належать: фізична особа, вік особи, осудність; до факультативних: спеціальні ознаки суб'єкта (спеціальний суб'єкт): громадянство, стать та ін. Суб'єктивна сторона - це ознаки, які характеризують злочин з його внутрішнього боку. До обов'язкових ознак належать: вина у формі умислу чи необережності; до факультативних: мотив злочину, мета злочину, емоційний стан.

4. Кримінально-правове значення складу злочину полягає у таких положеннях: склад злочину конкретизує, наповнює правовим змістом поняття злочину і тому виступає єдиним, законним, необхідним і достатнім показником наявності злочину; склад злочину дозволяє провести чітке розмежування між злочином і проступком, тобто незлочинним суспільно небезпечним діянням; за допомогою складу злочину на законодавчому рівні здійснюється криміналізація (декриміналізація) суспільно небезпечних протиправних винних караних діянь; склад злочину відіграє вирішальну роль у процесі встановлення кваліфікації злочинів, і тому можна впевнено сказати, що саме склад злочину є основою кримінально-правової кваліфікації.

Склад злочину виступає в роді своєрідного мірила наявності або відсутності у вчиненому того рівня суспільної небезпеки, який необхідний і достатній для визнання його злочином". Він дає можливість не тільки встановити злочинне діяння" але і віднести його до тої чи іншої категорії" групи злочинів так як виявлення ознак складу злочину дозволяє визначити вид злочину "специфіку характеру і ступень його суспільної небезпеки, тин самим проводиться розмежування між окремими видами злочинів. Вітчизняна доктрина кримінального права та законодавство про кримінальну відповідальність визнають єдиною підставою кримінальної відповідальності вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбачений Кримінальним кодексом України.

5. Таким чином, як висновок, можна зазначити наступне. По-перше, склад злочину – це законодавча модель, так би мовити, законодавча "формула", яка дає змогу визнавати конкретне суспільно небезпечне діяння злочином і надає єдині необхідні та достатні підстави для кримінальної відповідальності особи, яка вчинила таке діяння (ч. 1 ст. 2 КК України). Склад злочину дозволяє вибрати необхідну кримінально-правову норму при правовій оцінці такого діяння, є необхідною умовою законності при застосуванні кримінально-правових норм

тощо. По-друге, склад злочину це не тільки науково-теоретичне, але й матеріально-практичне спрямування. Це виявляється в тому, що воно окреслює коло кримінально-караних діянь, дає злочині чітку суспільно-політичну характеристику, вказує на його соціальну спрямованість і суспільну небезпечність, викриває зміст тих суспільних благ (цінностей), які виступають його об'єктом, виконує роль міри (масштабу) для відмежування злочину від інших правопорушень.

Список використаної літератури:

1. Бажанов М. І., Сташис В. В., Тацій В. Я. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2005.
2. Брич Л. П. Закономірності розмежування складів злочинів // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. – 2004.
3. Кримінальний кодекс України від 05. 04. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – ст.131 з наступними змінами і доповненнями станом на 05.04.2011 року.
4. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар. – 2-е вид. / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В. Т. Маляренка, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Х. : ТОВ Одиссей, 2004.
5. Тихий В. П., Панов М. І. Злочин, його види та стадії: науково-практичний коментар. – К. : Видавничий дім «Промені», 2007.

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРИНЦИПИ ЯК РІЗНОВИД ПРИНЦИПІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Якименко Ольга Володимирівна
студент-магістр юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
e-mail: yakymolga@gmail.com

Ключові слова: принципи права; конституційні принципи; принципи правового статусу; конституційно-правовий статус особи.

У загальнотеоретичній юриспруденції загальновизнано той факт, що принципи є фундаментом, ідеологічною серцевиною будь-якої системи права, усіх її галузей. Не є винятком і конституційне право як провідна галузь національної системи права. Водночас, як відзначає професор О.В. Скрипнюк, поняття принципів конституційного права залишається «одним із найбільш суперечливих понять у загальній частині відповідної галузі права» [1, с. 16].

Як відомо, сам термін «принцип» (від лат. «*princīpiū*» – основа, першопочаток, керівна ідея) означає основні, загальні, вихідні положення, правила, що визначають природу та соціальну сутність явища, його напрям та суттєві ознаки. У вітчизняній конституційно-правовій науці висловлено різні погляди на поняття принципів конституційного права. Зокрема, їх визначають як «основні засади, виражені в змісті даної галузі права, відповідно до яких вона будується як система правових норм, а також здійснюється конституційно-правове регулювання суспільних відносин» [2, с. 22-23], «засадничі ідеї та ідеали, які визначають сутність, зміст, спрямованість і форми конституційно-правового регулювання» [3, с. 19]. В.О. Серьогін розглядає їх як різновид конституційно-правових норм, що мають загальнорегулятивний характер [4, с. 20], а О.В. Скрипнюк зауважує, що вони формують правосвідомість учасників конституційно-правових відносин і визначають сутність цих правовідносин [1, с. 17].

На наш погляд, наявні у запропонованих визначеннях принципів конституційного права відмінності не мають суттєвого значення, оскільки всі автори спільні в тому, що ці принципи мають вихідний, основположний характер, відображені в змісті конституційно-правових норм, характеризують об'єктивні закономірності та цілі політико-правового розвитку державно організованого суспільства і відіграють роль загального нормативного орієнтира у всіх правових формах діяльності, що опосередковують певні операції з цими нормами (установчій, нормотворчій, правозастосовчій, контрольно-наглядовій та інтерпретаційній).

Не викликає особливих дискусій і усталений поділ принципів конституційного права на загальні та спеціальні. Загальні принципи є елементом Загальної частини конституційного права і містять у собі ті засадничі ідеї, що мають значення для всіх інститутів даної галузі. У свою чергу, дія спеціальних принципів обмежується окремими інститутами (генеральними чи простими) Особливої частини даної галузі; іншими словами, вони мають інституційний чи міжінституційний характер.

Натомість співвідношення понять «принципи конституції» та «конституційні принципи», так само як їх співвідношення із загальними та спеціальними принципами конституційного права, досі є предметом суттєвих розбіжностей у сучасній правовій доктрині.

Наприклад, М.Д. Савенко вважає за необхідне поняття «конституційні принципи» і «принципи конституції» жорстко розмежовувати. На його думку, принципи конституції закріплені безпосередньо в її нормах і підлягають застосуванню як норми прямої дії, тоді як конституційні принципи виводяться зі змісту Основного закону чи його окремих положень і за відсутності норми, в якій цей принцип формально відтворений, не можуть бути застосовані [5, с. 14].

На наш погляд, даний підхід не є конструктивним, оскільки виходить з позицій гіпертрофованого позитивізму і не відповідає світовій політико-правовій практиці, яка знає непоодинокі випадки (особливо у державах англо-саксонської системи права), коли органи конституційної юстиції застосовували принципи, що не мали формального закріплення у статутному праві. У тому ж разі, коли в державі відсутня конституція у формально-юридичному сенсі (Основний закон), розмежування понять «принципи конституції» та «конституційні принципи» взагалі втрачає сенс.

Крім того, доволі поширеною є думка, що принципи конституції є визначальними засадами, головними ідеями, що закріплюють «закономірності розвитку економічної, політичної та соціальної систем суспільства, правовий статус людини і громадянина і які повинні братися до уваги при створенні поточного галузевого законодавства» [6, с. 44-45]. Прибічники такого підходу виходять із того, що конституція є Основним законом держави і суспільства, і як така тією чи іншою мірою закріплює всі підсистеми суспільного ладу.

Жодним чином не заперечуючи фундаментального значення конституції для юридичної фіксації суспільного ладу, вважаємо за потрібне акцентувати увагу на тому, що вона містить не тільки принципи, котрі мають загальний характер (наприклад, засади конституційного ладу), але й принципи, що стосуються окремих, іноді досить вузьких за обсягом, інститутів, зокрема принципи правового статусу парламентарів, принципи виборчого права, принципи діяльності судів загальної юрисдикції тощо. Із цього випливає висновок про те, що за обсягом правового регулювання принципи конституції можуть бути як загальними, так і спеціальними. Більше того, в результаті конституціоналізації дедалі ширшого кола суспільних відносин [див.: 7] спеціальні принципи отримують дедалі більше місця в тексті Основного закону. Не є винятком, у даному контексті, й генеральний інститут засад правового статусу особи. Протягом останніх трьохсот років текст конституцій від загальних принципів правового статусу громадян чи підданих (свобода, рівність, братерство тощо) перейшов до

закріплення принципів правового статусу окремих категорій населення, особливо тих, що є соціально вразливими (іноземців, апатридів, жінок, дітей, інвалідів та ін.).

На жаль, принципи конституції досі не отримали належного доктринального опрацювання, а тому можуть слугувати предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Скрипнюк О.В. Курс сучасного конституційного права України: академічне видання. Харків: право, 2009. 468 с.
2. Мелашенко В.Ф. Система конституційного права. Конституційне право України: підручник / за ред. В.Ф. Погорілка. Київ: Наук. думка, 2000. – С. 22-38.
3. Федоренко В.Л. Конституційне право України: підручник. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.
4. Серьогін В.О. Конституційне право України: навч. посіб. Харків: ХНУВС, 2010. 368 с.
5. Савенко М. Д. Принципи конституції. Наукові записки. Том 53. Юридичні науки. 2006. С. 13-16.
6. Конституційне право України: підручник / за ред. В.П. Колісника, Ю.Г. Барабаша. Харків: Право, 2008. 416 с.
7. Стрельцова О.В. Конституціоналізація процесу асоціації України з Європейським Союзом: теорія та практика: монографія. Київ: Алерта, 2017. 532 с.

Науковий керівник: професор кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, д.ю.н., професор Серьогін В.О.

ВІДОМОСТІ ПРО НАУКОВИХ КЕРІВНИКІВ

Бервено С.М.	професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук
Бондаренко О.О.	доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна, к. ю. н., доцент
Бурлаков С.Ю.	доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна, к.ю.н, доцент
Венедіктова І.В.	професор, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор
Гавриленко О.А.	професор кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, д.ю.н, професор
Григоренко Є.І.	доцент кафедри державно-правових дисциплін Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
Гришина Н.В.	доцент кафедри державно-правових дисциплін Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
Давиденко М.Л.	доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
Даньшин М.В.	професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ ім. В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор
Жилінкова О.В.	доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
Житний О.О.	завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук професор
Завальня Ж.В.	професор кафедри цивільно-правових дисциплін, доктор юридичних наук, професор
Завгородня В.М.	завідувач кафедри міжнародного, європейського та екологічного права ННІ права Сумського державного університету, к.ю.н., доцент

Захарченко О.В.	доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства, кандидат юридичних наук, доцент
Зінченко Ю.В.	старший викладач кафедри державно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук
Зубенко Г.В.	доцент кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, к.ю.н., доцент
Кагановська Т.Є.	декан юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор
Кацюба К.В.	асистент кафедри цивільного права НЮУ імені Ярослава Мудрого, к.ю.н.
Кім К.В.	доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, кандидат психологічних наук, доцент
Коваленко О.О.	професор кафедри цивільно-правових дисциплін, господарського та трудового права ХНПУ імені Г.С. Сковороди, д.ю.н., доцент
Крайник Г.С.	асистент кафедри кримінального права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, к.ю.н.
Кулачок-Тітова Л.В.	доцент кафедри державно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук, доцент
Маринів В.І.	доцент кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, к. ю. н, доцент
Мічурін Є.О.	професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ ім. В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор
Передерій О.С.	доцент кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, к.ю.н., доцент
Розгон О.В.	доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
Романюк В.В.	старший викладач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Россіхіна Г.В.	професор кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ ім. В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор
Ростовська К.В.	доцент кафедри державно-правових дисциплін ХНУ ім. В.Н. Каразіна, к.ю.н., доцент
Серьогін В.О.	професор кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор
Сироїд Т.Л.	завідувач кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор
Слінько Д.С.	доцент кафедри кримінально-правових дисциплін ХНУ ім. В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент
Солошкіна І.В.	доцент кафедри державно-правових дисциплін юридического факультета ХНУ имени В.Н. Каразина, доктор юридических наук
Стефанчук Р. О.	професор кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ ім. В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор
Толстенко Ю.О.	доцент кафедри міжнародного і європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, к.ю.н., доцент
Ткаченко Ю.В.	доцент кафедри конституційного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, к.ю.н., доцент
Трубников В.М.	професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ ім. В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор
Філей Ю.В.	доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права, декан юридичного факультету Інституту управління та права
Фоміна Т.Г.	доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 ХНУВС, кандидат юридичних наук
Харченко В.Б.	професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук
Храмцов О.М.	професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук

Чича Р.П.	к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства ХНУВС
Швагер О.А.	асистент кафедри цивільно-правових дисциплін та фінансового права Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету
Шило О.Г.	завідувач кафедри кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, д. ю. н, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України
Ярошенко О.М.	д.ю.н., професор

ЗМІСТ

Вступне слово	4
Александрова Єлизавета Юріївна <i>«Порушення Україною вимог Європейського суду з прав людини та перспективи вирішення»</i>	5
Анпілогов Владислав Ігорович <i>«Проблемні аспекти реалізації права на відмову від захисника»</i>	9
Ахмедов Рамал Джалал оглы <i>«Сравнительно – правовая характеристика трудового договора по законодательству Азербайджанской Республики и Украины»</i>	11
Бабаєва Олександра Володимирівна <i>«Особливості реалізації засади забезпечення права на оскарження судових рішень у підготовчому кримінальному провадженні»</i>	16
Божко Дар'я Валеріївна <i>«Сутність правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності»</i>	20
Бурма Антон Олександрович <i>«Особливості відшкодування моральної шкоди за трудовим законодавством України»</i>	24
Бурлачук Євгенія Олександрівна <i>«Юридична відповідальність як особливий вид соціальної відповідальності (загальнотеоретичні аспекти)»</i>	27
Буртник Тетяна Сергіївна <i>«Шляхи вдосконалення міжнародно-правових механізмів захисту прав трудових мігрантів з України»</i>	30
Бенько Анастасія Віталіївна <i>«Роль практики європейського суду з прав людини у регулюванні екологічних правовідносин в Україні»</i>	34
Батовський Максим Артурович <i>«Принцип неприпустимості дискримінації у міжнародному гуманітарному праві»</i>	38
Бут Марія Олександрівна <i>«Уніфікація колізійних норм сімейного права в рамках гаазької конференції з міжнародного приватного права»</i>	41
Барулін Андрій Олександрович <i>«Автономізація лікарень як суб'єктів господарювання в контексті реформи медицини»</i>	44
Бабкіна Ілона Ігорівна <i>«Форма договору про надання медичних послуг щодо трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людині»</i>	47

Бабаджанов Гуванч Бабаджанович «Сравнительно-правовой анализ режима исполнения и отбывания наказания в виде лишения свободы в Туркменистане и Украине»	51
Бахмат Олександр Ігорович «Закриття кримінального провадження у зв'язку з невстановленням особи, яка вчинила кримінальне правопорушення»	54
Божок Наталія Миколаївна «Основні покарання пов'язані з обмеженням та позбавленням волі»	56 59
Брадченко Катерина Сергіївна «Система культурних прав і свобод людини і громадянина в Україні»	63
Вахрушев Олексій В'ячеславович «Актуальні питання методики розслідування службової недбалості»	65
Варнавська Кароліна Андріївна «Деякі аспекти статусу біженців і внутрішньо переміщених осіб»	67
Василенко Алла Іванівна «Верховенство права у кіберпросторі»	71
Вахрушева Вікторія Олексіївна «Легальне визначення поняття обвинуваченого в кримінальному провадженні: проблеми удосконалення»	73
Грушевська Марина Ігорівна «Повноваження прокурора у суді першої інстанції при підтриманні публічного обвинувачення»	77
Грибачова Ірина Петрівна, Номировська Юлія Володимирівна «Міжнародно-правовий захист права на недоторканність житла»	81
Грибачова І. П., Голованова В. І. «Особливості здійснення господарської діяльності ОСББ»	84
Герасимов А.В. «Застосування методу безпосереднього опитування у кримінологічному дослідженні банківської злочинності»	87
Геджадзе Тимур Сімонович «Правова регламентація оголошення війни в Стародавньому Римі»	95
Голубченко Аліна Вячеславівна «Становлення інституту захисту дітей у праві збройних конфліктів до середини XX століття»	98
Григор'єва Марія Вікторівна «Повернення і реституція культурних цінностей»	
Голодна Анастасія Сергіївна «Реалізація принципу гласності публічної фінансової діяльності в Україні»	101
Гавриленко Тетяна Валеріївна	

<i>«Про деякі проблеми реалізації положень глави 23 КПК України під час здійснення досудового розслідування»</i>	105
Гришко Карина Вікторівна <i>«Про окремі особливості проведення кримінального провадження щодо неповнолітніх»</i>	107
Горбаченко Анастасія Андріївна <i>«Тримання під вартою, як виключний запобіжний захід при застосуванні до неповнолітнього підозрюваного»</i>	111
Горбатова Дар'я Ігорівна <i>«Деякі питання удосконалення криміналістичної методики розслідування злочинів, вчинених неповнолітніми»</i>	113
Галковський Максим Вячеславович <i>«Проблеми функціонування інституту негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних з втручанням у приватне спілкування, у кримінальному провадженні</i>	116
Дерев'янка Дмитро Олексійович <i>«До питання вдосконалення спеціальної дисциплінарної відповідальності в трудовому праві України</i>	120
Дробязко Н.С. <i>«Деякі аспекти забезпечення права громадянина на доступ до інформації про корпоративну реформу в Україні»</i>	123
Дзюба Анастасія Олександрівна <i>«Поняття та типові прояви транснаціональної організованої злочинності»</i>	126
Дранко Людмила Юріївна <i>«Деякі питання щодо тривалості проведення обшуку житла чи іншого володіння особи»</i>	130
Жирних Валерія Павлівна <i>«Міжнародні механізми захисту прав людини»</i>	132
Зінченко О. В <i>«Щодо змагальності кримінального провадження: актуальні питання реалізації на досудовому розслідуванні»</i>	135
Зубенко Ірина Віталіївна <i>«Правові основи та організаційні засади протидії злочинності в бюджетній сфері України»</i>	138
Залєвський Владислав Едуардович <i>«Теоретичні аспекти поняття «банківська система»</i>	141
Заковоротний Дмитро Олександрович <i>«Приватний інтерес як передумова виникнення конфлікту інтересів на державній службі»</i>	145
Зайченко Юлія Сергіївна <i>«проблемні аспекти державного регулювання у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів отриманих незаконним шляхом»</i>	147
Зайцев Олександр Олександрович	

<i>«Моральні засади суспільства як цивільно-правова категорія»</i>	151
Задніпровська Олена Юріївна <i>«Регламентация здійснення захисту прав неповнолітніх учасників у кримінальному судочинстві»</i>	154
Заруцька Катерина Сергіївна <i>«Деякі проблеми відмежування ідеальної сукупності злочинів від складених одиничних злочинів»</i>	156
Затеруха Руслан Русланович <i>«Підстави кримінальної відповідальності за умисне вбивство, вчинене у співучасті»</i>	159
Істоміна Олена Ігорівна <i>«Експрес-шлюб: позитивні та негативні моменти»</i>	163
Іванова Марина Андріївна <i>«Відшкодування шкоди в кримінальному провадженні»</i>	167
Калашников Кирило Юрійович <i>«Поняття класифікації засуджених до позбавлення волі та їх розподіл за видами кримінально-виконавчих установ»</i>	170
Кагановська Тетяна Євгеніївна <i>«Сподівання та реалії професійної кар'єри юриста»</i>	177
Кім К.В. <i>«До питання формування і розвитку комунікативної компетентності як найважливішого чинника професійної придатності фахівця-юриста»</i>	180
Каленик Олександр Володимирович <i>«Дискреційні повноваження поліцейських»</i>	182
Корсунська Ася Едуардівна <i>«Міжнародно-правове регулювання заборони рабства і работоргівлі»</i>	184
Кузьменко Анастасія Олександрівна <i>«Закріплення відповідальності за злочин геноциду: міжнародно-правовий аспект»</i>	188
Каптур Олександра Сергіївна <i>«Проблемні питання дотримання строків судового розгляду»</i>	190
Курган Тетяна Миколаївна <i>«Предмет договору сурогатного материнства»</i>	194
Курафєєва Тетяна Сергіївна <i>«Особливості обігу акцій публічного і приватного акціонерних товариств»</i>	199
Кузьміна Євгенія Валеріївна <i>«Договір суперфіцію як підстава його встановлення»</i>	202
Красюк Оксана Євгенівна <i>«Сімейно-правова природа шлюбного договору»</i>	204
Кочковий Віталій Володимирович <i>«Проблема правової природи договору про пайову участь у будівництві в Україні»</i>	208
Карагьозян Роберт Арнольдович <i>«Права потерпілого на стадії досудового розслідування»</i>	210
Корчагіна Валентина Павлівна	

<i>«Особа злочинця – як елемент криміналістичної характеристики злочинів, вчинених неповнолітніми особами»</i>	
Кенжаєв Баходир Сабірович	216
<i>«Визначення сутності суб'єктивної сторони сприяння вчиненню терористичного акту (ст. 258-4 КК України)»</i>	
Камінська Олександра Леонідівна	220
<i>«Реалізація права на захист в рамках кримінального провадження»</i>	
Козинець Катерина Сергійовна	222
<i>«Про окремі аспекти забезпечення безпеки учасників кримінального провадження»</i>	
Куйбида Аліна Сергіївна	226
<i>«Функції прокуратури»</i>	
Лимар Роман Олександрович	229
<i>«Порівняльно-правовий аналіз податкових систем зарубіжних країн та України»</i>	
Лапкін Андрій Васильович	232
<i>«Проблеми збереження посад слідчих в органах прокуратури»</i>	
Лаврущенко Олександр Сергійович	236
<i>«Динаміка правовідносин при звільненні від кримінальної відповідальності у зв'язку із передачею особи на поруки»</i>	
Литкова Марія Юріївна	239
<i>«Щодо мотиву і мети злочину (кримінально–правовий та психологічний аспект)»</i>	
Лебіга Анна Миколаївна	242
<i>«Деякі питання щодо показань з чужих слів»</i>	
Маланчук Петро Михайлович, Жученко Вікторія Валеріївна	244
<i>«Щодо протидії порушенням законності при проведенні допиту»</i>	
Маланчук Петро Михайлович, Койло Юлія Василівна	248
<i>«Порядок притягнення до кримінальної відповідальності президента України»</i>	
Маланчук Петро Михайлович, Чепур Вікторія Олександрівна	252
<i>«Значення рішень ЄСПЛ у кримінальному законодавстві України»</i>	
Маланчук Петро Михайлович, Мирошніченко Катерина Олексіївна	255
<i>«Проблематика здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні»</i>	
Маланчук Петро Михайлович, Гриб Неля Михайлівна	258
<i>«Строки кримінального провадження»</i>	
Маланчук Петро Михайлович, Базурина Тетяна Ігорівна	261
<i>«Порушення права на захист – істотне порушення прав та свобод людини»</i>	
Маланчук Петро Михайлович, Полянська Єлизавета Андріївна	264
<i>«Порушення основних прав і свобод людини у стадії кримінального процесу – досудового розслідування»</i>	
Маланчук Петро Михайлович, Дубова Вікторія Володимирівна	267
<i>«Правове регулювання діяльності приватних детективних агенств в Україні»</i>	
Маланчук Петро Михайлович, Андросова Олександра Олександрівна	271

<i>«Застосування конвенційних норм та практики ЄСПЛ в кримінальному провадженні»</i>	275
Маланчук Петро Михайлович, Сергієнко Богдана Борисівна <i>«Порушення тактичних та процесуальних особливостей проведення обшуку житла та інших приміщень»</i>	278
Малазонія Н.Г. <i>«Медіація, як прояв принципу диспозитивності у кримінальному процесі»</i>	281
Малій Олена Лазарівна <i>«Правове регулювання страйку за законодавством України»</i>	285
Магаррамлі Етібар Валі огли <i>«До питання процесуальної співучасті в адміністративному судочинстві»</i>	288
Мельник Валентина Павлівна <i>«Визначення поняття «трудоуязний-мігрант» в міжнародних нормативних актах»</i>	292
Марочкович Василь Миколайович <i>«Щодо відповідальності сторін за договором поставки продовольчих товарів»</i>	295
Муратов Олексій Сергійович <i>«Вираження волі співавтора»</i>	299
Миколенко Н. С. <i>«Принципи корпоративного управління за законодавством України»</i>	302
Матвійчук А.В. <i>«Право на банківську таємницю»</i>	305
Міхєєнко Дмитро Сергійович <i>«Окремі питання повідомлення особі про підозру»</i>	307
Нуджейдат Веам <i>«Особенности социально-психологического портрета преступника, совершающего изнасилование»</i>	311
Нечитайло Маргарита Олегівна <i>«Безтілесна річ як предмет корупційного злочину»</i>	314
Наконечна Наталія Павлівна <i>«Об'єктивна сторона злочину примушування до вступу в статевий зв'язок»</i>	318
Обаль Олексій Олексійович <i>«Щодо взаємодії правоохоронних, контролюючих та інших органів при розслідуванні економічних злочинів у сучасних умовах в Україні»</i>	320
Орел Мілена Олександрівна <i>«Юридична характеристика договору комерційної концесії»</i>	322
Пахомова І.А. <i>«Окремі пропозиції щодо структурних реформ інформаційних відносин у сфері державної служби в Україні у світлі діалогу між Україною та ЄС»</i>	325
Пашенко Євген Миколайович	325

<i>«Проблеми протидії тероризму у сучасних умовах: особа злочинця»</i>	105
Панюкова Дарина Олександрівна	329
<i>«Щодо визначення поняття внутрішньо переміщених осіб в адміністративному праві»</i>	107
Пиріг Віталій Антонович	333
<i>«Невійськові санкції ради безпеки ООН»</i>	
Перов Михайло Сергійович	336
<i>«Адміністрування податків та зборів в системі податкового права»</i>	113
Пономаренко Надія Сергіївна	340
<i>«Внутрішньо переміщені особи: сучасні реалії України»</i>	
Пащенко Владислав Дмитрович	346
<i>«Застосування запобіжних заходів щодо неповнолітніх, які скоїли злочини»</i>	120
Перетятко Дар'я Андріївна	346
<i>«Особливості предмета злочину, передбаченого ст. 375 КК України (постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови)»</i>	120
Поліщук Олександр Вікторович	350
<i>«Процесуальні особливості досудового розслідування кримінальних правопорушень, що вчинені неповнолітніми»</i>	
Романюк Віталій Володимирович, Кравець Дар'я Андріївна	354
<i>«Процесуальні особливості вилучення предметів під час обшуку»</i>	126
Рижкова Єлизавета Юріївна	350
<i>«Щодо регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання у сфері медицини»</i>	
Ромашкіна Анастасія Володимирівна	362
<i>«До питання вдосконалення нормативного забезпечення адміністративно-правового регулювання в сфері охорони здоров'я в Україні»</i>	
Резчик Вікторія Валеріївна	364
<i>«Правовий статус національної поліції України: загальнотеоретична характеристика. завдання дослідження»</i>	
Рассохіна Аліна Миколаївна	368
<i>«Практика захисту авторських прав у мережі інтернет: порівняльно-правовий аспект»</i>	
Рудаковська Тетяна Володимирівна	141
<i>«Особи, які можуть бути представниками у цивільному процесі (за проектом ЦПК)»</i>	371
Севост'янов Павло Олександрович	145
<i>«Особистісний компонент індивідуального досвіду особистості як психологічний чинник становлення правової держави»</i>	375
Степанченко Олексій Олексійович,	147
<i>«Поняття та основні тенденції поширення етнорелігійного тероризму у світі»</i>	378
	151

Стебелєва Маріамна Миколаївна	381
«Щодо методики розслідування порушення недоторканності житла (ст. 162 КК України)	154
Смутьська А.В.	383
«Складові професійної мови фахівця-юриста як ознака його високої правової свідомості та правової і моральної культури»	156
Свічкарь К.І.	159
«Особливості адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією	385
	163
Смірнов Григорій Сергійович	390
«Щодо деяких аспектів відповідальності за порушення податкового законодавства»	
Семеніхіна Анастасія Олександрівна	170
«Роль міжнародної організації праці у розробці правового підґрунтя з протидії рабству і примусової праці»	393
	177
Скорик Анна	395
«Стандарти права людини на питну воду в законодавстві європейського союзу та їх впровадження в Україні»	180
Смаглюк Ольга Анатоліївна	399
«Проблематика екологічної ситуації України на міжнародному рівні та шляхи подолання кризи»	182
	402
Свистун А. Ю.	184
«Стан правового регулювання допоміжних репродуктивних технологій в Україні»	
Савченко Світлана Олександрівна	406
«Проблеми правового регулювання обрання запобіжного заходу у вигляді застави»	188
	499
Стефанчук Любов Ігорівна	
«Забезпечення засади недоторканності житла чи іншого володіння особи»	
Таркан Олександр Миколайович	492
«Актуальні питання розслідування прийняття обіцянки, пропозиції або одержання неправомірної вигоди службовими особами органів поліції»	199
Толтенко Юлія Олександрівна	414
«Поняття та класифікація міжнародних пенітенціарних стандартів»	202
	417
Телешева Єлизавета Юріївна	
«Тлумачення поняття «правова інформація»	204
Ткаченко Анастасія Миколаївна	420
«Проблематика звільнення працівників при скороченні штату»	208
Турченко Марія Андріївна	423
«Жінка як суб'єкт злочину та потерпілий (кримінально-правовий та кримінологічний аспект)	210
Тимченко Дар'я Павлівна	425
«Міжнародні стандарти кримінального провадження щодо неповнолітніх»	

Турбоєвський Михайло Володимирович	430
«Права потерпілого в структурі його кримінального процесуального статусу»	216
Тарасов Ігор Володимирович	433
«Порядок визначення засудженим до позбавлення волі виду кримінально-виконавчої установи»	220
Терновський Денис Костянтинівич	438
«Окремі питання участі у кримінальному провадженні малолітньої або неповнолітньої особи	441
Ушаков С.Е.	226
«Актуальні питання правового регулювання готівкових розрахунків фізичних осіб»	229
Удянська Катерина Владиславівна	229
«Правові аспекти використання телемедицини у зоні АТО»	
Фомін П.В.	232
«Деякі аспекти врегулювання спорів у рамках внутрішньої системи правосуддя ООН шляхом посередництва»	
Фещенко Яна Ігорівна	250
«Проблемні аспекти забезпечення прав неповнолітнього підозрюваного або обвинуваченого»	239
Філоненко Ганна Юріївна	453
«Поняття та структура права громадянина на участь у всеукраїнському референдумі»	242
Ходжамшукурова Майса Бешимовна	457
«Состава преступления в уголовном праве Туркменистана и Украины: сравнительно-правовой анализ»	244
Хмелівська Катерина Володимирівна	248
«Гарантії забезпечення законних прав та свобод особи, яку затримали за підозрою у вчиненні злочину без ухвали слідчого судді (суду)»	252
Хаустова Юлія Олександрівна	463
«Щодо особливої жорстокості як обставини, що обтяжує покарання»	
Харун Інна Ігорівна	465
«До питання органів кримінальної юстиції України»	
Цебинога Олена Юріївна	468
«Проблемні питання впровадження інституту медіації в систему права України»	
Чернявська Анна Юріївна	470
«Спадковий договір в цивільному праві України»	
Черновол Валерія Сергіївна	472
«Імплементация європейських стандартів забезпечення прав людини на особисту недоторканність на досудових стадіях кримінального процесу України»	
Шестаков Володимир Іванович	475
«Деякі аспекти забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності під час підготовчого судового провадження у кримінальному процесі України»	
Шевченко Аліна Валеріївна	478

<i>«Поняття та особливості юридичної відповідальності в контексті правомірної поведінки»</i>	481
Шафікова Владлена Альбертівна <i>«Правові аспекти забезпечення прав дитини в Україні»</i>	484
Шляхтюк Степан Петрович <i>«До питання механізму забезпечення національної безпеки України»</i>	488
Яковенко Оксана Сергіївна <i>«Основні риси конституційно-правової відповідальності, як особливого виду юридичної відповідальності»</i>	491
Ятленко Максим Володимирович <i>«7 кроків до покращення роботи прокурора»</i>	494
Яковець Юлія Станіславівна <i>«Щодо складу злочину: кримінально-правове значення у сучасних умовах протидії злочинності в Україні»</i>	497
Якименко Ольга Володимирівна <i>«Конституційні принципи як різновид принципів конституційного права»</i>	507
ВІДОМОСТІ ПРО НАУКОВИХ КЕРІВНИКІВ	